

VENDIM
Nr. 466, datë 3.7.2019

**PËR MIRATIMIN E DOKUMENTIT STRATEGJIK DHE TË PLANEVE
KOMBËTARE PËR ZBUTJEN E GAZEVE ME EFEKT SERRË DHE PËR
PËRSHTATJEN NDAJ NDRYSHIMEVE KLIMATIKE**

(Ndryshuar me vendimin nr. 432, datë 10.6.2026)

(I përditësuar)

Në mbështetje të nenit 100 të Kushtetutës dhe të pikës 4, të nenit 21, të ligjit nr. 10431, datë 9.6.2011, “Për mbrojtjen e mjedisit”, të ndryshuar, me propozimin e ministrit të Turizmit dhe Mjedisit, Këshilli i Ministrave

VENDOSI:

1. Miratimin e dokumentit strategjik dhe të planeve kombëtare për zbutjen e gazeve me efekt serrë (NPM) dhe për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike (NAP), sipas tekstit që i bashkëlidhet këtij vendimi dhe është pjesë përbërëse e tij.

2. Dokumenti strategjik dhe planet kombëtare për zbutjen e gazeve me efekt serrë (NPM) dhe për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike (NAP) rishikohen çdo 4 vjet.

3. Ngarkohen Ministria e Turizmit dhe Mjedisit, Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë, Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural, Ministria e Shëndetësisë dhe Mbrojtjes Sociale, Ministria e Brendshme, Ministria e Arsimit, Sportit dhe Rinisë, Ministria e Financave dhe Ekonomisë dhe njësitë e vetëqeverisjes vendore për zbatimin e këtij vendimi.

Ky vendim hyn në fuqi pas botimit në Fletoren Zyrtare.

KRYEMINISTËR
Edi Rama

STRATEGJIA E NDRYSHIMEVE KLIMATIKE DHE PLANEVE TË VEPRIMIT
Tiranë 2019

Tabela e përmbajtjes

PËRMBLEDHJE

1. HYRJE

1.1 Aspektet e zbutjes

1.2 Aspektet e përshtatjes

2. ANALIZË E SITUATËS AKTUALE

2.1 Shkenca e ndryshimeve klimatike

2.2 Konteksti ndërkombëtar i politikës së ndryshimeve klimatike

2.3 Politika e BE-së për ndryshimet klimatike

2.3.1 Sektori i tokës

2.3.2 Sektori i energjisë

2.3.3 Sektori i transportit

2.4 Monitorimi dhe raportimi i detyrimeve në kuadrin e UNFCCC-së dhe BE-së

2.5 Politika shqiptare për ndryshimet klimatike

2.6 Gjendja e ekonomisë shqiptare

2.6.1 Sektori i energjisë

- 2.6.2 Sektori i transportit
- 2.6.3 Sektori bujqësor
- 2.6.4 Sektori pyjor
- 2.7 Përmbledhje e bilancit historik dhe të ardhshëm të GES-it
- 2.7.1 Analiza e prirjeve historike të shkarkimeve GES
- 2.7.2 Parashikimi i prirjeve të shkarkimeve GES
- 2.8 Situata aktuale e Shqipërisë në procesin e përshtatjes
- 2.8.1 Analizë e situatës ekzistuese
- 2.8.2 Rezultatet e studimeve të mëparshme, vlerësimet e vulnerabilitetit dhe zhvillimet e koncepteve për përshtatjen
- 2.9 Parimet e NAP-it
- 2.9.1 Mesazhet kryesore
- 2.9.2 Funksionet dhe parimet e përgjithshme
- 2.9.3 Lidhja me procesin e paraaderimit në BE
- 3. VIZIONI DHE PRIORITETET E STRATEGJISË
- 3.1 Prioritetet e strategjisë
- 4. POLITIKAT KRYESORE QË PREKIN NDRYSHIMIN E KLIMËS
- 4.1 Qasjet specifike të sektorit përmes zbutjes
- 4.1.1 Strategji dhe plane ndërsektoriale
- 4.1.2 Energjia
- 4.1.3 Transporti
- 4.1.4 Bujqësia dhe LUCF-ja
- 4.1.5 Sinergjitë ndërsektoriale dhe boshllëqet/mungesat
- 4.2 Objektivat kryesore për trajtimin e zbutjes së efekteve prej ndryshimeve klimatike
- 4.3 Integrimi i përshtatjes në qasjet sektoriale
- 4.3.1 Qasja për integrim
- 4.3.2 Integrimi për SKZHI 2014–2020
- 4.3.3 Integrimi në politikat sektoriale
- 4.3.4 Proceset e integrimit në të ardhmen
- 4.3.5 Projektet pilot, konkrete për integrimin
- 4.4 Objektivat kryesore të politikave për adresimin e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike
- 5. PLANI KOMBËTAR PËR ZBUTJEN E NDRYSHIMEVE KLIMATIKE
- 5.1 Energjia
- 5.2 Transporti
- 5.3 Bujqësia
- 5.4 Ndryshimi i Përdorimit të Tokës dhe Pyjeve
- 5.5 Sistemi kombëtar për matjen/monitorimin dhe raportimin
- 5.7 Burimet Financiare për Planin e Zbutjes
- 5.8 Kosto e masave
- 5.8.1 Energjia
- 5.8.2 Transporti
- 5.8.3 Bujqësi
- 5.8.4 Ndryshimi i Përdorimit të Tokës dhe Pyjeve
- 5.8.5 Pikëtakimet Ndërsektoriale

6. PLANI KOMBËTAR I PËRSHTATJES NDAJ NDRYSHIMEVE KLIMATIKE

6.1 Lista e masave të përcaktuara si Veprime Prioritare

6.2 Përshkrim i detajuar i Veprimeve Prioritare

6.2.1 Veprimi Prioritar nr. 1

6.2.2 Veprimi Prioritar nr. 2

6.2.3 Veprimi Prioritar nr. 3

6.2.4 Veprimi prioritar nr. 4

6.2.5 Veprimi Prioritar nr. 5

6.2.6 Veprimi Prioritar nr. 6

6.2.7 Veprimi Prioritar nr. 7

6.2.8 Veprimi Prioritar nr. 8

6.2.9 Veprimi Prioritar nr. 9

6.2.10 Veprimi Prioritar nr. 10

6.2.11 Veprimi Prioritar nr. 11

6.2.12 Veprimi Prioritar nr. 12

6.2.13 Veprimi Prioritar nr. 13

6.2.14 Veprimi Prioritar nr. 14

6.2.15 Veprimi Prioritar nr. 15

6.3 Burimet financiare për planin e përshtatjes

6.4 Zhvillimi i kapaciteteve, informimi dhe përfshirja

RAPORTIMI DHE MONITORIMI

Aneksi 1 – Lista e plotë e dokumenteve të analizuara për Planin e Zbutjes së Ndryshimeve Klimatike

Aneksi 2 – Lista e legjislacionit të BE-së për masat zbutëse për GES-in

Aneksi 3 – Dokumenti i financimit të NAP-it

Figura 1 Procesi i programimit të shpenzimeve vjetore në një Institucion të Qeverisë Qendrore

Aneksi 4 Lista e autorëve dhe bashkëpunëtorëve

AKRONIME

ADP	Grupi i Punës Ad Hoc për Platformën Durban për Veprim të Shtuar
FP	Fond i përshtatjes
AKBN	Agjencia Kombëtare e Burimeve Natyrore
RV	Raport Vlerësimi
MBE	Mjet me Bateri Elektrike
PBB	Politika e Përbashkët Bujqësore
NK	Ndryshimet klimatike
PNK	Përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike
PMRNC	Procesi i Menaxhimit të Rrezikut ndaj Ndryshimeve Klimatike
DNK	Departamenti e ndryshimeve klimatike dhe ajrit
NKE	Nxehtësi e Kombinuar dhe Energji
KM	Këshilli i Ministrave
KeP	Konferenca e Palëve
CPEC	Eficienca e Energjisë në Ndërtesa në Palët Kontraktuese të Komunitetit të Energjisë
DZHM	Departamenti për Zhvillim dhe Mirëqeverisje
DPSMB	Dokumenti i Politikave Strategjike Për Mbrojtjen e Biodiversitetit

BERZH	Banka Evropiane për Rindërtim dhe Zhvillim
SMNS	Strategjia Mjedisore Ndërsektoriale
ECRAN	Rrjeti Rajonal i anëtarësimit për klimën dhe mjedisin
EE	Eficienca e Energjisë
DEE	Direktiva për Eficiencën e Energjisë
PEE	Përmirësimi i Eficiencës së Energjisë
EFTA	Shoqata Evropiane e Tregtisë së Lirë
PEN	Performanca e Energjisë në Ndërtesa
CPE	Certifikatat e Performancës së Energjisë
ERE	Enti Rregullator i Energjisë Elektrike
VPB	Vendimi për Përpjekje të Përbashkëta
STSh	Skema për Tregtinë e Shkarkimeve
BE	Bashkimi Evropian
EUSAIR	Strategjia Evropiane për rajonin e bregdetit Adriatik dhe Jonian
KPK	Komunikimi i Parë Kombëtar
DCLD	Direktiva për Cilësinë e Lëndës Djegëse
GCF	Fondi i Gjellbër për Klimën
GDP	Prodhimi i Brendshëm Bruto
GES	Gazet me Efekte Serrë
GIZ	Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit
PPK	Plani i Përgjithshëm Kombëtar
QSH	Qeveria e Shqipërisë
RREH	Mjeti Elektrik Hibrid
IEA	Agjencia Ndërkombëtare e Energjisë
IMO	Organizata Ndërkombëtare Detare
IWG	Grupi Ndërmintor i Punës (për Ndryshimet Klimatike)
INDC	Kontributi i Kombëtar i Pikësnyuar
INSTAT	Instituti Shqiptar i Statistikave
IPA	Instrumenti për Asistencën Paraanëtarësim
IPARD	Programi i Zhvillimit Rural 2014–2020 në kuadrin e Instrumentit për Asistencë
IPCC	Panel Ndërkombëtar për Ndryshimet Klimatike
IPMG	Grupet e menaxhimit të integruara të politikave
IPS	Sistemi i Integruar i Planifikimit
SNBZHR	Strategjia Ndërsektoriale për Bujqësinë dhe Zhvillimin Rural
IUCN	Bashkimi Ndërkombëtar për Konservimin e Natyrës
KP	Protokolli i Kiotos
NjQV	Njësitë e Vetëqeverisjes Vendore
GNL	Gaz Naftë i Lëngshëm
LUCF	Ndryshimi në Përdorimin e Tokës dhe Pylltaria
LULUCF	Përdorimi i Tokës, Ndryshimi i Përdorimit të Tokës dhe Pylltaria
MACC	Kurba Margjinale e Uljes së Kostos
MBZHR	Ministria e Bujqësisë, Zhvillimit Rural
MIE	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë
MTM	Ministria e Turizmit dhe Mjedisit
MFE	Ministria e Financave dhe Ekonomisë
MRV	Monitorimi Raportimi Verifikimi
PBA	Programi Afatmesëm Buxhetor
MTI	Ministria e Transportit dhe Infrastrukturës
MZHU	Ministria e Zhvillimit Urban

NAMA	Masa Zbutëse të Përshtatshme për Vendin
AKPT	Agjencia Kombëtare për Planifikimin e Territorit
SKNK	Strategjia Kombëtare e Ndryshimeve Klimatike
Dokumenti i SKNK	Dokumenti i Strategjisë Kombëtare të Ndryshimeve Klimatike
Dokumenti i SKNK&P	Dokumenti i Strategjisë Kombëtare të Ndryshimeve Klimatike dhe Planit
KPK	Kontributet e Përcaktuara në Nivel Kombëtar
AKM	Agjencia Kombëtare e Mjedisit
PKVEE	Plani Kombëtar i Veprimit për Eficiencën e Energjisë
NG	Gazi Natyror
NAP	Plani Kombëtar i Përshtatjes
NIE	Entet Zbatuese Kombëtare
PEIP	Shpenzimet e Programit dhe Planifikimi i Investimeve
PES	Pagesa për shpenzimet e ekosistemit
PPCR	Programi Pilot për një klimë Reziliente
PPP	Partneriteti Publik-Privat
PPR	Rishikimi i politikave të programit
PKT	Plani Kombëtar i Territorit
PKZNK	Plani Kombëtar për Zbutjen e Ndryshimeve Klimatike
SKZNK	Strategjia Kombëtare për Zbutjen e Ndryshimeve Klimatike
SKZNK&P	Strategjia Kombëtare për Zbutjen e Ndryshimeve Klimatike dhe Plani
SKZHI-II	Strategjia Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim
PRREH	Mjetet Elektrike Hibride me Karikim
DER	Direktiva e Energjisë së Rinovueshme
BER	Burimet e Energjisë së Rinovueshme
SEETO	Observatori i Transportit të Evropës Juglindore
KDK	Komunikimi i Dytë Kombëtar
TECTQ	Plani për Transport të Qëndrueshëm
TEN-T	Rrjeti Trans-Evropian i Transportit
KTK	Komunikimi i Tretë Kombëtar
FTPE	Furnizimi Total Primar me Energji
TEC	Termocentral
SSTPV	Strategjia e Sektorit të Transportit dhe Plani i Veprimit
UNDP	Programi për Zhvillim i Kombeve të Bashkuara
UNFCCC	Konventa Kuadër e Kombeve të Bashkuara për Ndryshimet Klimatike
BB	Banka Botërore

PËRMBLEDHJE

Ndryshimet klimatike përfaqësojnë një kërcënim urgjent dhe potencialisht të pakthyeshëm për shoqëritë njerëzore, sidomos për zonën e Mesdheut, ndaj zhvillimi drejt një ekonomie me karbon të ulët është kyçi për arritjen e objektivave të masave globale zbutëse, si dhe për një reagim të përshtatur të brezit të ardhshëm me kosto të arsyeshme mjedisore, ekonomike dhe sociale [3].

Me nënshkrimin e Marrëveshjes së Parisit nga Qeveria (Nju-Jork, 22 prill 2016), Shqipëria ka hyrë në epokën e re të procesit të politikave klimatike ndërkombëtare, ku të gjitha palët synojnë në mënyrë kolektive ta mbajnë rritjen e temperaturës globale në 2°C mbi nivelin para-industrial [2.2].

Kjo Strategji Përgjithshme Kombëtare e Ndryshimeve Klimatike dhe Plani (dokumenti i SKNK&P) janë hartuar për të mbështetur zbatimin e legjislacionit të BE-së për mjedisin dhe klimën, duke synuar përforcimin e koordinimit ndërsektorial në Shqipëri për masat mbi klimën,

mbrojtjen e mjedisit dhe zhvillimin e qëndrueshëm, me qëllim që t'i përgjigjen nevojës për afrimin me kërkesat e BE-së, duke qenë se aktualisht, Shqipëria mban statusin zyrtar të vendit kandidat për anëtarësim në BE (që prej qershorit 2014) [2.3; 2.4; 2.5]. Dokumenti i SKNK&P-së kryhet në përputhje me vendimin 1/CP16 të UNFCCC-it dhe vendimin 525/2013/EU për pjesën e zbutjes. Ndërkohë, procesi i përshtatjes në Shqipëri orientohet nga “Udhëzimet teknike për proceset e NAP-it”, të përgatitura nga Grupi Ekspertëve të Vendeve më pak të zhvilluara të UNFCCC-së (LEG)¹ dhe të publikuara në dhjetor të vitit 2012 (të ashtuquajturat “Udhëzimet teknike”). Prosesi i NAP-it është performuar në përputhje me Strategjinë e BE-së, për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike, e miratuara nga Komisioni Evropian në prill 2013.²

Dokumenti i SKNK&P-së (pjesa e zbutjes) fokusohet në katër sektorët e mëposhtëm raportues të inventarit të gazrave serrë në Shqipëri: Energjia (me fokus të veçantë të Transporti), Bujqësia dhe sektorët e Ndryshimit të Përdorimit të Tokës dhe Pylltarisë (LUCF), duke mbuluar kështu 80% të shkarkimeve të Shqipërisë. NCCS & P-ja (aspekti i përshtatjes NAP) siguron një drejtim udhëzues dhe veprime të përpikta për procesin e përshtatjes në Shqipëri, së bashku me kornizën për përshtatjen ndaj Ndryshimeve të Klimës (CCA).

Meqë Këshilli i Ministrave i Shqipërisë dhe Ministritë përkatëse kanë përgatitur apo po punojnë aktualisht me Strategjitë dhe Planet e Veprimit mbi ndryshimin e klimës për sektorët kryesorë në Shqipëri, dokumenti i SKNK&PV-së përfaqëson një strategji të përgjithshme ndërsektoriale dhe një plan që siguron një përmbledhje të pikësnyimeve, si dhe të objektivave politikë të fokusuar te zbutja e ndryshimeve klimatike, parashikuar në planet dhe strategjitë ekzistuese, duke vlerësuar sinergjitë potenciale dhe boshllëqet/mungesat, si dhe duke planifikuar rrugët për zhvillim me uljen e nivelit të karbonit [4].

Në bazë të dokumenteve kryesore ekzistuese, është dhënë një përmbledhje e gjendjes së ekonomisë shqiptare [2.6] për sektorët kryesorë të marrë në konsideratë, si dhe një analizë e prirejeve historike dhe të planifikuara të shkarkimeve GES [2.7].

Vizioni kombëtar fokusohet fort në tre komponentët kryesorë të ndryshimit të klimës në Shqipëri: masat zbutëse, adaptimi dhe zhvillimi i qëndrueshëm. Janë identifikuar gjashtë përparësi të strategjisë së masave zbutëse (PS): SP.1 Sigurimi i një zhvillimi të qëndrueshëm të ekonomisë në përputhje me rrugët e shkarkimit GES të përcaktuara në Strategji, dhe ecja drejt një objektivit për gjithë ekonominë, për të cilin kontribuojnë të gjithë sektorët; SP.2 Ngritja e një sistemi monitorues, raportues dhe verifikues të GES-it në përputhje me kërkesat e BE-së; SP.3 Forcimi i kapacitetit të institucioneve përkatëse dhe bashkëpunimit ndër-institucional për trajtimin e çështjeve të ndryshimit të klimës; SP.4 Përmirësimi i ndryshimeve klimatike në planifikimin strategjik sektorial; SP.5 Forcimi i kapacitetit dhe ndërgjegjësimi mbi çështjet e ndryshimeve klimatike; SP.6 Afrimi me kuadrin ligjor të BE-së për ndryshimin e klimës në gjithë sektorët [3]. Janë identifikuar së bashku me qëllimet, dhe treguesit specifikë të gjashtë fushave kryesore interesi për rëndësinë strategjike gjithëpërfshirëse të procesit të adaptimit në Shqipëri: rezultatet e përshtatjes; drejtimi i zbatimit të NAP-it; integrimin e NAP-it në fusha të ndryshme; financimi për Përshtatjen e Ndryshimeve Klimatike, ngritja e kapaciteteve, informimi dhe përfshirja, krijimi institucional dhe zhvillimi i kapaciteteve.

Për të garantuar që politikat dhe mekanizmat shqiptarë përpiqen për një ekonomi me karbon të ulët me kosto efikase, janë identifikuar një numër objektivash politikë kyç, të domosdoshme për t'iu përgjigjur gjashtë përparësive të identikuara në dokumentin e SKNK-së [4.6].

Në Planin e Zbutjes së Ndryshimeve Klimatike janë identifikuar 222 masa, kryesisht të fokusuara gjatë një periudhe afatshkurtër (deri në vitin 2020), si dhe disa të tjera të përcaktuara për periudhën e mesme (2030) dhe afatgjatë (2050). Pjesa kryesore e masave burojnë nga

¹ Grupi i Ekspertëve UNFCCC / LDC: Planet Kombëtare të Përshtatjes – udhëzime teknike për procesin kombëtar të planit të përshtatjes. Dhjetor 2012.

² https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/docs/eu_strategy_en.pdf

strategjitë dhe planet ekzistuese, disa prej tyre janë propozime të reja nga dokumenti i SKNK&P-së për trajtimin e boshllëqeve apo sinergjive.

Shumica e masave janë në sektorin e energjisë (77) dhe në sektorin e transportit (71), ndjekur nga LUCF-ja (53), Bujqësia (17) dhe 4masa ndërsektoriale. Vëmendje e veçantë i kushtohet sistemit të matjes, monitorimit dhe raportimit në Shqipëri. Vlerësimi i fuqishëm, standard dhe transparent, raportimi dhe llogaritja e shkarkimeve GES dhe sekuestrimit janë thelbësore për të ndjekur progresin drejt arritjes së objektivave, vlerësimin e performancës së politikave dhe masave, si dhe vlerësimin në nivel ndërkombëtar të suksesit të përpjekjeve të përbashkëta për të zbutur efektet e ndryshimeve klimatike [5].

Ndërkohë në planin e përshtatjes janë identifikuar dhe dizenuar së bashku me grupin ndërmintor të punës ndaj ndryshimeve klimatike (IMWG), 15 veprime prioritare nëpërmjet një zhvillimi të gjerë të kapaciteteve dhe qasjes pjesëmarrëse. Këto veprime prioritare (masa përshtatëse) perceptohen në formën e fishave të projektit në mënyrë që aktorët përkatës të mund t'i zhvillojnë ato më tej për financim.

Për më tepër, është ngritur një sistem koherent monitorimi dhe vlerësimi i dokumentit të SKNK&P-së për të siguruar arritjen efikase dhe efektive të objektivave të strategjisë, në bazë të kuadrit institucional dhe monitorues, tashmë të parashikuar nga strategjitë dhe planet ekzistues sektoriale dhe ndërsektoriale, me objektiva dhe tregues sipas metodologjisë specifike dhe institucioneve përgjegjëse [7].

1. HYRJE

Me nënshkrimin e Marrëveshjes së Parisit nga Qeveria (Nju-Jork, 22 prill 2016), Shqipëria ka hyrë në epokën e re të procesit të politikave klimatike ndërkombëtare, ku të gjitha palët synojnë në mënyrë kolektive ta mbajnë rritjen e temperaturës globale në 2°C mbi nivelin paraindustrial. Zbutja e efekteve të ndryshimeve klimatike është thelbësore, për të garantuar adaptimin me kosto të arsyeshme ekonomike, mjedisore dhe sociale, çka është kyçi për një vend jashtëzakonisht të cenueshëm si Shqipëria.

Duke qenë se Shqipëria mban aktualisht statusin zyrtar të vendit kandidat për anëtarësim në BE (që prej qershorit 2014), është bërë progres i qëndrueshëm lidhur me kriterin politik, duke zbatuar dhe konsoliduar reformat në fushën e shtetit ligjor dhe në administratën publike. Janë bërë përpjekje të frytshme për afrimin e legjislacionit shqiptar me kërkesat e BE-së në shumë fusha, duke rritur aftësinë për të marrë përsipër detyrimet e anëtarësisë. Megjithatë, Shqipëria ende duhet të bëjë përpjekje shumë të mëdha për të përmirësuar përgatitjet e saj për zbatimin e legjislacionit të BE-së në shumë fusha parësore kyçe si ndryshimet klimatike³.

Strategjia e Përgjithshme Kombëtare e Ndryshimeve Klimatike dhe Plani (dokumenti i SKNK&P) është hartuar për të mbështetur zbatimin e legjislacionit të BE-së për mjedisin dhe klimën, duke synuar forcimin e koordinimit ndërsektorial në Shqipëri për masa mbi klimën, mbrojtjen e mjedisit dhe zhvillimin e qëndrueshëm. Dokumenti i SKNK&P-së fokusohet në zbutjen dhe adaptimin e ndryshimeve klimatike. Këshilli i Ministrave dhe ministrinë përkatëse kanë përgatitur tashmë apo po punojnë, me strategji dhe plane veprimi për ndryshimet klimatike për sektorët kryesorë në Shqipëri. Megjithatë, nevojitet një strategji dhe plan i përgjithshëm më i integruar për klimën, që të mund të integrojë në mënyrë efektive gjithë planet dhe strategjitë brenda një dokumenti gjithëpërfshirës.

Me qëllim që të trajtohet kjo nevojë, ky dokument i SKNK&P-ës përmbledh dhe sistematizon strategjitë dhe planet ekzistuese, duke siguruar një vlerësim gjithëpërfshirës të masave të planifikuara në Shqipëri për periudhën afatshkurtër dhe afatgjatë, rrjedhimisht ky dokument përfaqëson një strategji dhe plan të përgjithshëm ndërsektorial, që siguron një përmbledhje të synimeve, objektivave politike dhe masave të fokusuara te zbutja dhe adaptimi i ndryshimeve

³ Komisioni Evropian –Të dhëna. Gjetje kyçe të raportit 2015 për Shqipërinë. Bruksel, 10 nëntor 2015. http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-15-6035_en.htm

klimatike në sektorët përkatës, duke vlerësuar sinergjitë dhe boshllëqet potenciale, implikimet financiare, si dhe duke planifikuar rrugët për zhvillimin me karbon të ulët.

1.1 Aspektet e zbutjes

Dokumenti i SKNK&P-së për pjesën e zbutjes, kryhen në përputhje me vendimin 1/CP16 të UNFCCC-ës dhe vendimin 525/2013/EU, meqë “strategjitë apo planet pritet të kontribuojnë për ndërtimin e një shoqërie me karbon të ulët dhe të sigurojnë një zhvillim të madh dhe të qëndrueshëm, si dhe lëvizjen me kosto efektive drejt një objektivit afatgjatë për klimën, duke marrë në konsideratë stadet e ndërmjetme”.

Dokumenti i SKNK&P-ës për pjesën e zbutjes, merr në konsideratë objektivat afatgjatë deri në vitin 2050, që kërkojnë reduktime afatgjata të shkarkimeve dhe shtimin e përthithësve në sektorët përkatës, në përputhje me objektivat e Bashkimit Evropian, për të reduktuar me kosto efektive shkarkimet nga 80% deri në 95% deri në vitin 2050, krahasuar me nivelet e vitit 1990.

Marrëveshja e Parisit thekson gjithashtu, nevojën për të formuluar dhe komunikuar strategji zhvillimi afatgjata për reduktimin e gazeve serrë, deri në mesin e shekulli XXI (neni 4.19), dhe këto strategji duhen paraqitur deri në vitin 2020. Kjo kërkesë, e kombinuar me synimin afatgjatë për shkarkimet zero deri në gjysmën e dytë të këtij shekulli (neni 4.1), nënkupton që vendet duhet të përpiqen të demonstrojnë, sesi do të kontribuojnë me përpjekjet dhe politikat e tyre të planifikuara apo të zbatuara për këtë objektiv.

Kontributi i Kombëtar i Pikësnyuar i Shqipërisë (INDC) paraqitur në shtator 2015 (dhe paraqitur si NDC në shtator 2016), siguron një hap të parë drejt një rruge me karbon të ulët, që synon të arrijë 2 tCO₂eq për kokë të nivelit të shkarkimit GES deri në vitin 2050, krahasuar me objektivin politik të BE-së për vitin 2050.

Dokumenti i SKNK&P-ës fokusohet në katër sektorët e mëposhtëm raportues të inventarit të gazeve serrë të Shqipërisë⁴: Energjia (me fokus të veçantë të Transporti), sektorët e Bujqësisë dhe Ndryshimit të Përdorimit të Tokës dhe Pylltarisë (LUCF), duke mbuluar kështu 80% të shkarkimeve të Shqipërisë (shih tabelën 1).

Tabela 1. Përmbledhje e përqindjes në shkarkimet totale GES të sektorit të marrë në konsideratë, sipas Komunikimit të Dytë dhe të Tretë Kombëtar (të dhëna nga KDK dhe KTK, përkatësisht)

	Përqindja në shkarkimet totale të vitit bazë	
Sektorët e mbuluar nga strategjia	2000	2005
Energji-Bujqësia-LUCF në KDK	89%	
Energji-Bujqësi-LUCF në KTK	88%	80%

Duke marrë në konsideratë përjasjen e propozuar, janë konsideruar dhe analizuar strategjitë, planet dhe ligjet e mëposhtme:

Ndërthurja sektoriale:

- Kontributi i Synuar i Përcaktuar në Nivel Kombëtar (INDC) në kuadrin e NFCCC-it (2015–2030)
- Draftstrategjia Mjedisore Ndërsektoriale (SMNS) (2015–2020)
- Strategjia Kombëtare për Integrim dhe Zhvillim (SKZHI-II) (2015–2020)
- Projektligji për Ndryshimet Klimatike (nga hyrja në fuqi deri në rishikim)
- Plani Kombëtar i Territorit (PKT) (2015–2030)⁵

⁴ Raportimi i GES-IT në Shqipëri bazohet në Udhëzuesin e Rishikuar të Praktikave të Mira të IPCC-ittë vitit 1996, ku kategoritë raportuese të burimit/ përthithësve GES grupohen në sektorë si vijon: • Energjia • Proceset Industriale • Tretës dhe Përdorime të Tjera të Produkteve • Bujqësia • Ndryshimi i Përdorimit të Tokës dhe Pylltaria • Mbetjet

⁵ DCM No. 881, datë 14.12.2016 Për miratimin e planit të përgjithshëm kombëtar të territorit.

Sektori i energjisë:

- NAMA – Zëvendësimi i lëndëve djegëse fosile me mbetje jo të rrezikshme në industrinë shqiptare të çimentos (2015–2020)
- NAMA – Financimi i mekanizmit për eficiencën e energjisë në ndërtesa (2015–2020)
- Plani Kombëtar i Veprimit për Burimet e Rinovueshme të Energjisë 2018–2020
- Ligji nr. 124/2015 për Eficiencën e Energjisë (nga hyrja në fuqi deri në rishikim)
- Ligji nr. 7/2017 “Për nxitjen e përdorimit të burimeve të rinovueshme të energjisë”
- Ligji nr. 116/2016 “Për performancën e energjisë së ndërtesave
- VKM nr. 709, datë 1.12.2017 për Planin kombëtar të eficiencës së Energjisë 2017–2020

Sektori i Transportit:

- Strategjia dhe Plani i Veprimit i Sektorit të Transportit (SSTPV) (2016–2020)
- Plane për Transport të Qëndrueshëm (TECTQ) – dokument informues (2016–2020)

Bujqësia dhe LUCF-ja:

- Strategjia ndërsektorale për Bujqësinë dhe Zhvillimin Rural në Shqipëri (SNBZHR) (2014–2020)
- Programi i Zhvillimit Rural 2014–2020 në kuadrin e Instrumentit për Asistencën para Anëtarësimit (IPARD) (2014–2020)
- Dokumenti Politik i Strategjisë për Mbrojtjen e Biodiversitetit (DPSMB) (2016–2020)
- Projektligji për Administrimin e Fondit Kombëtar të Pyjeve dhe Kullotave në Republikën e Shqipërisë (nga hyrja në fuqi deri në rishikim).

Në kohën e shkrimit të dokumentit të SKNK-Së, po zhvilloheshin disa strategji dhe plane, prandaj janë në formë drafti, si në rastin e planit dhe strategjisë për Transportin, SKZHI-II dhe Komunikimit të Tretë Kombëtar ose ishin në stadin fillestar, si në rastin e Strategjisë Kombëtare të Energjisë. Prandaj rekomandohet një rishikim periodik i këtij dokumenti në dritën e zhvillimit të strategjive kryesore sektoriale gjatë viteve të ardhshme.

1.2 Aspektet e përshtatjes

Plani kombëtar i përshtatjes është krijuar në bashkëpunim të ngushtë me ministrinë e linjës, nën udhëheqjen e Ministrisë së Turizmit dhe Mjedisit (MTM), në kuadrin e Grupit Ndërmnistror të Punës së Ndryshimeve Klimatike, përgjatë vitit 2015–2016.

NAP-i kuptohet kryesisht, si një proces afatgjatë për të cilin ky dokument ofron elementet kuadër, si: parimet, objektivat, treguesit, veprimet prioritare dhe elementet e procesit.

Ai ofron një kuadër për integrimin e ndryshimeve klimatike në sektorët e synuar si dhe vendos një kuadër zbatimi kryesisht, nëpërmjet veprimeve prioritare të mbështetura nëpërmjet mekanizmave mundësues, si buxheti përkatës, informimi dhe përfshirja, zhvillimi i kapaciteteve dhe monitorimi.

Një drejtim i efektshëm i procesit të përshtatjes do të sigurohet nëpërmjet objektivave dhe treguesve të orientuar nga rezultatet. Procesi i përshtatjes thjeshtohet, duke punuar mbi treguesit kryesorë që karakterizojnë progresin e përshtatjes, dhe duke punuar mbi objektivat dhe treguesit ekzistues, për shembull ata që janë të përcaktuar në SKZHI-në. Në pjesën e përshtatjes së dokumentit SKNK&P janë identifikuar indikatorët të cilët gjithsesi, duhen specifikuar më tej, nëpërmjet rezultateve të prodhuara nga një sistemi konciz monitorimi.

Procesi NAP-it në Shqipëri, orientohet nga “Udhëzimet teknike për proceset e NAP-it”, të përgatitura nga Grupi Ekspertëve të Vendeve më pak të zhvilluara të UNFCCC-së (LEG)⁶ dhe të publikuara në dhjetor të vitit 2012 (të ashtuquajturat “Udhëzimet teknike”).

Bazuar mbi karakteristikat e dhëna në “Udhëzimet teknike”, procesi i NAP-it në Shqipëri ishte:

- Drejtuar dhe udhëhequr nga Shqipëria: U drejtua nga MM-ja dhe u përpoq të rrisë përputhshmërinë me proceset e tjera të planifikimit kombëtar, si dhe të sigurojë një përfshirje

⁶ Grupi i Ekspertëve UNFCCC / LDC: Planet Kombëtare të Përshtatjes – udhëzime teknike për procesin kombëtar të planit të përshtatjes. dhjetor 2012.

të lartë politike. Procesi i NAP-it synon të shfrytëzojë dhe të mbështetet në kapacitetet e nivelit kombëtar, me mbështetjen e partnerëve të ndryshëm sipas nevojës.

- Jopërshtatues, në sensin që përzgjedhja e veprimeve prioritare reflekton nivelin e progresit në vend, aktivitetin e aktorëve të ndryshëm si dhe kushtet konkrete të kuadrit të NAP-it.

- Fokusuar në integrim, kështu sigurohet një koherencë mes planifikimit të përshtatjes dhe zhvillimit: Ky lloj integrimi përfshin gjithashtu, reflektimin e nevojave për përshtatje në të tërë burimet financiare të nevojshme.

- Orientuar drejt përmirësimit të menaxhimit të rreziqeve klimatike. Veprimet prioritare të përzgjedhura janë në fakt një listë ndërhyrjesh të cilat ndihmojnë në zvogëlimin e rreziqeve të klimës, identifikojnë pika hyrëse në proceset ekzistuese kombëtare si dhe gjejnë fonde nga burime publike, private. Kombëtare dhe ndërkombëtare.

Në përputhje me udhëzimet teknike, Shqipëria e kupton NAP-in si një proces që përfshin palët e ndryshme të interesit dhe organizon bashkëpunimin e tyre, për ta rritur aftësinë rimëkëmbëse të Shqipërisë ndaj ndryshimeve të klimës, në një periudhë afatgjatë.

Parimet orientuese për procesin NAP-it të Shqipërisë përcaktohen në kapitullin 2.9. Deri tani janë bërë hapat e mëposhtëm për zhvillimin e procesit NAP:

- Lançimi dhe fillimi i procesit NAP, më 19 shkurt 2015.

- Drejtimi i procesit NAP: Në bazë të vendimit të Kryeministrit, procesi drejtohet nga Ministria e Turizmit dhe Mjedisit në bashkëpunim të ngushtë me Grupin Ndërmnistror të Punës për Ndryshimet Klimatike.

- Vlerësimi i situatës: Më 19 shkurt 2015 u zhvillua një takim pune me pjesëmarrje të gjerë për vlerësimin e situatës, duke shfrytëzuar instrumentin SNAP-i të përgatitur nga GIZ-i. Kjo pati si rezultat një vlerësim përgjatë 7 faktorëve të suksesit dhe një analizë SWOT-i (pikat e forta, pikat e dobëta, mundësi, rreziqe) për Shqipërinë.

- Vlerësimi i vulnerabilitetit nga klima realizuar në bazë të vlerësimeve të mëparshme të vulnerabilitetit, si ato të zhvilluar për Komunikimin e Dytë Kombëtar (2009), për Konventën Kuadër të OKB-së për Ndryshimet Klimatike (UNFCCC), studimet e vulnerabilitetit për sektorin e Bujqësisë (2013), sektorin e Shëndetësisë (2011) dhe sektorin e energjetikës (2009).

- Organizimi i procesit: Më 10 qershor 2015, është zhvilluar një takim pune me pjesëmarrje të gjerë për zhvillimin e detyrave, afateve dhe përgjegjësi për procesin NAP-it. Organizimi konkret i procesit të hartimit të NAP-it, është qartësuar gjatë takimit të Grupit Ndërmnistror të Punës më 8 shtator 2015. Gjithashtu, është hartuar dhe miratuar një draftide për kapitujt që do të mbulohen në këtë dokument.

- Përcaktimi i objektivave dhe treguesve: Në kuadër të një debati ndërveprues, GNMP-ës NAP-i zhvilloi/përshtati objektivat dhe treguesit për procesin e NAP-it gjatë takimit të datës 27 nëntor 2015.

- Integrimi i përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në politikat sektoriale dhe politikat për zhvillimin: Lançimi i përdorimit për herë të parë të thjerrës klimatike në SKZHI-në më 19 qershor 2015.

- Trajnimi dhe reflektimi për financimin në lidhje me klimën: Më 7 shtator 2015 u zhvillua një takim posaçëm pune për financimin lidhur me klimën së bashku me Autoritetin Kombëtar të Përcaktuar. Më 8 shtator 2015 u zhvillua një seancë trajnimi për financimin e lidhur me klimën gjatë takimit të Grupit Ndërmnistror të Punës.

- Diskutim i përbashkët i versionit të parë të dokumentit NAP: Gjatë mbledhjes së GNMP-ës NAP-i më 28 prill 2016 u diskutua dhe u komentua për ndryshime versionit të parë të dokumentit të NAP-it.

- Trajnim mbi zbatimin e politikave të ndryshimeve klimatike në Shqipëri: Një trajnim u organizua për Departamentin e Ndryshimeve Klimatike dhe Ajrit (MM), si dhe për Agjencinë Kombëtare të Mjedisit më 13-15 korrik. Trajnimi kishte për qëllim ngritjen e kapaciteteve në veçanti për departamentin e ri të krijuar në MM, në përcaktimin e ndarjen e detyrave të veçanta

dhe krijimin e një ideje mbi krijimin e një sistemi monitorimi dhe vlerësimi për procesin e NAP-it.

- Workshop-i mbi mundësitë e financimit për klimën: Me 21 tetor u organizua një seminar me pjesëmarrësit GPNM-ës dhe gjithashtu me personat respektivë të buxhetit të ministrive të linjës, për të diskutuar opsionet e mundshme të financimit (ato kombëtare dhe ndërkombëtare) për zbatimin NAP-it. Dokumenti i financimit të NAP-it jepet në aneksin 3.

2. ANALIZË E SITUATËS AKTUALE

2.1 Shkenca e ndryshimeve klimatike

Prova e ndikimit njerëzor në sistemin klimatik është rritur që prej fillimit të viteve '90, si dhe është afirmuar dhe pranuar gjerësisht në Raportin e Katërt Vlerësues (AR4) të Panelit Ndërkombëtar për Ndryshimet Klimatike, botuar në vitin 2007. Ka shumë gjasa që rritja e vëzhguar në temperaturën mesatare globale sipërfaqësore, të jetë shkaktuar nga rritja antropogjenike e përqendrimeve GES-it dhe faktorëve të tjerë antropogjenikë së bashku.

Efekti i ndryshimeve klimatike është i qartë në mbarë botën, teksa ndryshimet në temperaturë dhe precipitime po i ndryshojnë sistemet hidrologjike, duke ndikuar në burimet ujore në sasi dhe cilësi. Shumë specie tokësore, të ujërave të ëmbla dhe detare, i kanë zhvendosur shtrirjet e tyre gjeografike, aktivitetet sezonale, modelet e migrimit, sasi të ndërveprimet e specieve, si reagim ndaj ndryshimeve klimatike në vazhdim. Po ashtu, janë vëzhguar shumë ngjarje të motit dhe klimës ekstreme, përfshirë rënien e ekstremeve të temperaturave të ftohta, rritjen e ekstremeve të temperaturave të larta, rritjen e niveleve të deteve dhe rritjen e numrit të ngjarjeve me precipitim të dendur në një numër rajonesh.

Në veçanti, rajoni i Mesdheut është konsideruar shumë i cënueshëm ndaj ndryshimeve klimatike. Rajoni i Mesdheut karakterizohet nga një risk i lartë për të pësuar dëmtime të shumta dhe të njëpasnjëshme, për shkak të ndryshimeve klimatike që përfshijnë njëkohësisht gjithë sektorët kryesorë, si turizmin, bujqësinë, pylltarinë, infrastrukturën, energjinë dhe shëndetin publik. Ndryshimet në përbërjen e llojeve, shtimi i specieve të huaja, humbja e habitatit dhe degradimi i tokës dhe detit, së bashku me humbjet e prodhimeve bujqësore dhe të pylltarisë, për shkak të shtimit të valëve të të nxehtit dhe thatësirave, që përkeqësohen gjithashtu nga gara për ujë- do ta rrisë cënueshmërinë⁷.

Skenari i ardhshëm klimatik për Shqipërinë parashikon ndryshime, si temperatura të rritura, pakësim të precipitimeve dhe reduktim të burimeve ujore dhe tokës së punueshme. Zonat më të ndjeshme në Shqipëri janë ato bregdetare, ndërsa sektorët më të cënueshëm janë burimet ujore, bujqësia, energjia dhe turizmi. Në veçanti, pritet gjithashtu, që ndryshimet klimatike të shkaktojnë rritje temperaturash me 0.8°C deri 1.0°C deri në vitin 2025, nga 1.2°C deri në 1.8°C deri në vitin 2050, si dhe nga 2.1°C deri në 3.6°C deri në vitin 2100⁸. Ky ndryshim në klimë do t'i reduktojë burimet ujore dhe lagështinë, si dhe do të ketë një ndikim të pafavorshëm mbi bujqësinë, pyjet dhe biodiversitetin. Ndryshimet e ardhshme të klimës priten të ndikojnë negativisht mbi rrjedhën e lumenjve, që nga ana e tyre do të ndikojnë në kapacitetin gjenerues të hidrocentraleve.

Shkarkimet e vazhdueshme të gazeve serrë do të shkaktojnë ngrohje të mëtejshme dhe ndryshime afatgjata në sistemin klimatik, duke rritur gjasat për ndikime të ashpra, përhapëse dhe të pakthyeshme për njerëzit dhe ekosistemet⁹. Shkarkimet antropogjenike GES nxiten nga

⁷ Ulbrich, U., P. Lionello, D. Belušić, J. Jacobeit, P. Knippertz, F.G. Kuglitsch, G.C. Leckebusch, J. Luterbacher, M. Maugeri, P. Maheras, K.M. Nissen, V. Pavan, J.G. Pinto, H. Saaroni, S. Seubert, A. Toreti, E. Xoplaki, dhe B. Ziv, 2012: Klima i Mesheut: modelet sinoptike, temperatura, precipitimi, erërat dhe ekstrshkark e tyre. Në: Klima e Rajonit Mesdhetar: Nga e kaluara në të Ardhmen [Lionello, P. (ed.)]. Elsevier, London, UK dhe Waltham, MA, USA, f. 301–346.

⁸ Ministria e Mjedisit, Pyjeve dhe Administrimit të Ujërave; Raport për kapacitetin kombëtar të Shqipërisë për vetëvlerësim për menaxhimin mjedisor global, 2007

⁹ IPCC, 2014: Ndryshimi Klimatik 2014: Raport Sintezë. Kontribut i Grupeve të Punës I, II dhe III në Raportin e Pestë Vlerësues të Panelit Ndërqeveritar për Ndryshimin Klimatik [Ekipi Hartues, R.K. Pachauri dhe L.A. Meyer

shumë faktorë, si madhësia e popullsisë, aktiviteti ekonomik, stili i jetesës, përdorimi i energjisë, modelet e përdorimit të tokës, teknologjia dhe politikat klimatike. Parashikimet e ardhshme të shkarkimeve GES dhe përqendrimet atmosferike, shkarkimet që ndotin ajrin dhe përdorimi i tokës në skenarët RCP-ës për shekullin XXI të IPCC-ës AR5 tregojnë, se edhe në skenarin më të rreptë të masave zbutëse, një ngrohje globale me gjasë, nën 2°C të temperaturës globale të sipërfaqes mbi temperaturat e periudhës paraindustriale. Kufizimi i ndryshimeve klimatike do të kërkonte reduktime të mëdha të shkarkimeve të gazrave serrë që së bashku me adaptimin, mund t'i kufizojnë risqet e ndryshimeve klimatike.

2.2 Konteksti ndërkombëtar i politikës së ndryshimeve klimatike

Gjatë dy dekadave të fundit, sfida e ndryshimeve klimatike është përballur me një qasje për përgjegjësi të përbashkët në procesin ndërkombëtar të negocimit, që ka çuar në instrumente të rëndësishme ligjore të detyrueshme me angazhime të diferencuara ndonëse të krahasueshme, në bazë të parimit të përgjegjësisë të përbashkëta, por të diferencuara dhe aftësive përkatëse mes vendeve.

Objektivi për stabilizimin e përqendrimeve GES në atmosferë, duke lejuar zhvillimin e qëndrueshëm (neni 2 i UNFCCC), u përdor për herë të parë gjatë Konventës Kuadër të Kombeve të Bashkuara për Ndryshimet Klimatike (UNFCCC), të miratuar në “Samitin e Rios për Tokën” në vitin 1992. Konventa nuk vendos objektiva të matshëm reduktimi (që përfshihen në Protokollin e Kiotos), por përcaktoi detyrimet e raportimit të shkarkimeve GES nga gjithë sektorët (neni 4.1 i UNFCCC-ës).

Protokolli i Kiotos (PK), i miratuar në vitin 1997, gjatë Konferencës së 3-të të Palëve (KeP 3) të UNFCCC-ës, përcakton objektiva të matshëm për reduktimin e shkarkimeve GES, nga gjithë sektorët në vendet e zhvilluara (aneksi I i UNFCCC). Palët që nuk janë përfshirë në aneksin I, nxiten po ashtu të ndjekin një udhë të zhvillimit të qëndrueshëm dhe të kontribuojnë për objektivin e fundit të Konventës përmes mekanizmit të zhvillimit të pastër (CDM). CDM lejon projekte për reduktimin e shkarkimeve në vendet në zhvillim për të fituar kredite të certifikuar për reduktimin e shkarkimeve GES, që do të përdoren nga Palët e përfshira në aneksin I, për arritjen e përputhshmërisë me angazhimet e tyre të matshme për reduktimin e shkarkimeve në kuadrin e nenit 3.

Në Konferencën e 18-të të Palëve të UNFCCC-ës (KeP 18), mbajtur në Doha, Katar, në dhjetor 2012, u miratua një amendim i Protokollit të Kiotos, që zyrtarizon hyrjen në fuqi të periudhës së dytë të angazhimit (2013-2020). Gjithsej 144 palëve u kërkohet ta miratojnë amendimin Doha për hyrjen e tij në fuqi. Në KeP18 mbajtur në Doha (2012) u bënë përparime në Grupin e Punës Ad Hoc të emërtuar për Platformën Durban për Veprim të Shtuar (ADP). Kjo Platformë synon të zhvillojë një protokoll të ri, një tjetër instrument ligjor apo të paktën, një rezultat të vendosur me forcë ligjore deri në vitin 2015, që do të zbatohet nga viti 2020, dhe detyrues për gjithë Palët. Njëkohësisht, vendet në zhvillim po nxiten të përpunojnë Masa të Përshtatshme Zbutëse Kombëtare (NAMA), me mundësinë për të marrë mbështetje dhe lehtësim nga financime dhe teknologji ndërkombëtare. NAMA-t përfshijnë politika apo aktivitete të përshtatshme nga ana kombëtare, që synojnë të kontribuojnë për përmbushjen e synimeve vullnetare të reduktimit të shkarkimeve të përcaktuara nga vendet në zhvillim. Gjithë sektorët kryesorë përgjegjës për shkarkimet GES në çdo vend janë përfshirë në NAMA.

Marrëveshja e Parisit, miratuar në dhjetor 2015, përcakton një pikë kthese në politikën ndërkombëtare të ndryshimeve klimatike, duke siguruar një kornizë të përbashkët për gjithë Palët, me synim mbajtjen nën kontroll të rritjes së temperaturës mesatare globale nën 2° C mbi nivelet e periudhës paraindustriale dhe vazhdimin e përpjekjeve për kufizimin e rritjes së temperaturës me 1,5°C (Neni 2). Për arritjen e një objektivi kaq afatgjatë, palët duhet të synojnë

të arrijnë një pikë globale të shkarkimeve GES “sa më shpejt të jetë e mundur”, duke pranuar se piku do të zgjasë më shumë për palët e vendeve në zhvillim, si dhe të ndërmarrin reduktime të shpejta më pas, në përputhje me gjetjet më të mira të mundshme, për të arritur një balancë mes shkarkimeve antropogjenike nga burimet dhe përthithjen nga përthithësit në gjysmën e dytë të këtij shekulli (neni 4.1), përveç objektivave të masave zbutëse. Marrëveshja synon të forcojë reagimin global ndaj kërcënimit të ndryshimeve klimatike edhe përmes rritjes së aftësisë për t’u përshtatur me ndikimet e dëmshëm të ndryshimeve klimatike, ndërsa garantohet një zhvillim i qëndrueshëm, elastik dhe me nivele të ulëta karboni, përmes flukseve të përshtatshme financiare. Mbështetja duhet siguruar nga Palët e vendeve të zhvilluara lidhur me masat zbutëse dhe adaptimin, duke vazhduar synimin ekzistues kolektiv për mobilizimin e 100 miliardë USD në vit, deri në vitin 2025, kohë kur do të vendoset një objektiv i ri i përbashkët. Me qëllim që të arrihen objektivat e mësipërm për reduktimin e shkarkimeve, Marrëveshja përcakton një “sistem nga poshtë-lart” ku Palët do të duhet të përgatisin, komunikojnë dhe mbajnë Kontribute të Mëtejshme Kombëtare të Përcaktuara (KKP), që synojnë t’i arrijnë, duke ndjekur masa zbutëse vendore. Palët do t’i komunikojnë kontributet, çdo pesë vjet, me synim përmirësimin progresiv të përpjekjeve të tyre (neni 4.11).

Përveç kontributeve kombëtare, Palët duhet gjithashtu, të formulojnë dhe komunikojnë strategji zhvillimi afatgjatë, me GES-in të ulët në gjysmën e shekullit (neni 4.19), si dhe t’i paraqesin ato deri në vitin 2020. Leximi i kombinimit të kësaj kërkese me synimin afatgjatë të shkarkimeve zero në gjysmën e dytë të këtij shekulli (neni 4.1), nënkupton që vendet duhet të përpiqen të demonstrojnë, se si do të kontribuojnë përpjekjet e tyre dhe politikat e tyre të planifikuara apo të zbatuara për këtë objektiv.

Marrëveshja e Parisit do të hyjë në fuqi, pasi 55 vendet që zënë të paktën 55% të shkarkimeve globale, të kenë depozituar instrumentet e tyre të ratifikimit.

Figura më poshtë tregon programin e zbatimit të përcaktuar nga marrëveshja për arritjen e synimit 2°C (1,5°C).

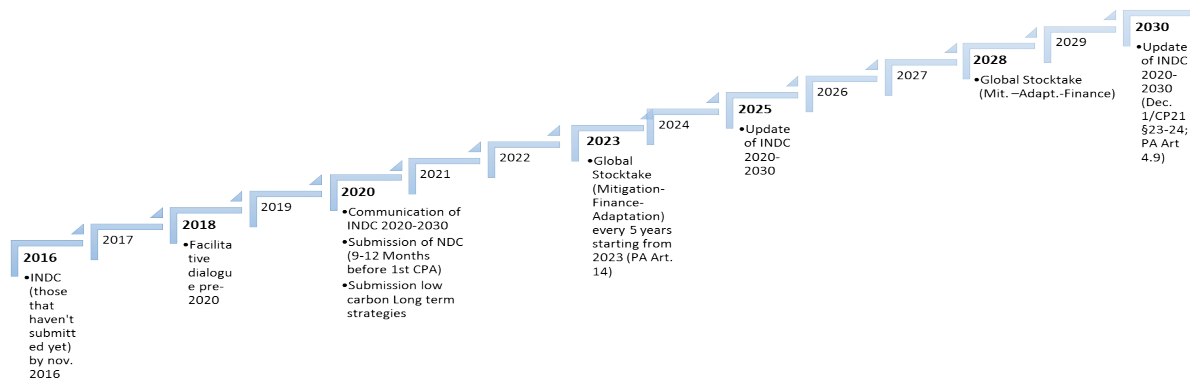

Figura 1 – Afati kohor i procesit të përkufizuar në Marrëveshjen e Parisit

2.3 Politika e BE-së për ndryshimet klimatike

Një përjasje proaktive në nivel evropian përfshin gjithë shtetet anëtare për nxitjen e një reagimi të përbashkët ndërkombëtar ndaj ndryshimeve klimatike. Kjo përfshin përpjekje për masa zbutëse për kontrollin e shkarkimeve të gazeve serrë, si dhe nxitjen e masave adaptuese për të luftuar ndikimet e dëmshme të ndryshimeve klimatike që janë ndërkaq të pashmangshme.

Ia vlen të vihet në dukje se veprimi politik i BE-së është nga ndërtimi dhe natyra, i gjerë dhe gjenerik. Parimi i varësisë, një shtyllë e sistemit qeverisës të BE-së, thërret për ndërhyrjen e BE-së vetëm në fushat që nuk mund të rregullohen më mirë në nivelin e shtetit anëtar, duke u lënë kështu nivele të larta autonomie shteteve anëtare në fusha të ndryshme politike. Në fushat

klimë-energji, politika e BE-së mund të vendosë synime dhe të përcaktojë kriteret e pranueshme matëse, për të verifikuar arritjen e këtyre synimeve, si dhe mjetet e pranueshme të politikave për t'i arritur ato, por i lë çdo Shteti Anëtar zgjedhjen e masave konkrete që do të merren. Kështu, praktikat më të mira në nivel kombëtar mund të jenë po aq me rëndësi në përcaktimin e mënyrës, sipas së cilës Shqipëria duhet ta zhvillojë strategjinë dhe planin e saj për klimën në sektorin e klimës.

“Plani për Ekonomi me Karbon të Ulët”

BE-ja ka miratuar “Planin për Ekonomi me Karbon të Ulët”¹⁰ në vitin 2011, duke përcaktuar një udhë efikase nga ana e kostos, për ta bërë ekonominë evropiane më miqësore me klimën dhe me më pak konsum energjie. Plani sugjeron që deri në vitin 2050, BE-ja duhet t'i reduktojë shkarkimet e saj në 80% nën nivelet e vitit 1990. Piketat për arritjen e kësaj janë 40% reduktime të shkarkimeve deri në vitin 2030, dhe 60% deri në vitin 2040 (figura 2). Gjithë sektorët duhet të kontribuojnë për tranzicionin me karbon të ulët, sipas potencialit të tyre teknologjik dhe ekonomik. “Plani i BE-së për Ekonomi me Karbon të Ulët” kërkon masa në gjithë sektorët kryesorë përgjegjës për shkarkimet e Evropës – gjenerimi i energjisë, industria, transporti, ndërtesat, ndërtimet dhe bujqësia – si dhe duhen bërë investime të mëdha në:

- Teknologjitë e reja me karbon të ulët;
- Energjinë e rinovueshme;
- Eficiencën e energjisë;
- Infrastrukturën e rrjetit.

Shkarkimet nga sektori i transportit mund të reduktohen me më shumë se 60% nën nivelet e vitit 1990 deri në vitin 2050. Në periudhën afatshkurtër pjesa më e madhe e progresit mund të gjendet në motorët efikasë me benzinë dhe naftë. Në periudhën afatmesme, makinat e karikueshme hibride dhe elektrike do të mundësojnë reduktime të mëdha të shkarkimeve. Biokarburet do të përdoren gjithnjë e më shumë në aviacion dhe në transportin rrugor, pasi jo gjithë mjetet e rënda për transportin e mallrave do të punojnë me energji elektrike në të ardhmen.

Strategjia kërkon politika që nxisin klimën e qëndrueshme të biznesit, çka nxit investimet me karbon të ulët që duhet të bëhen sa më shpejt të jetë e mundur.

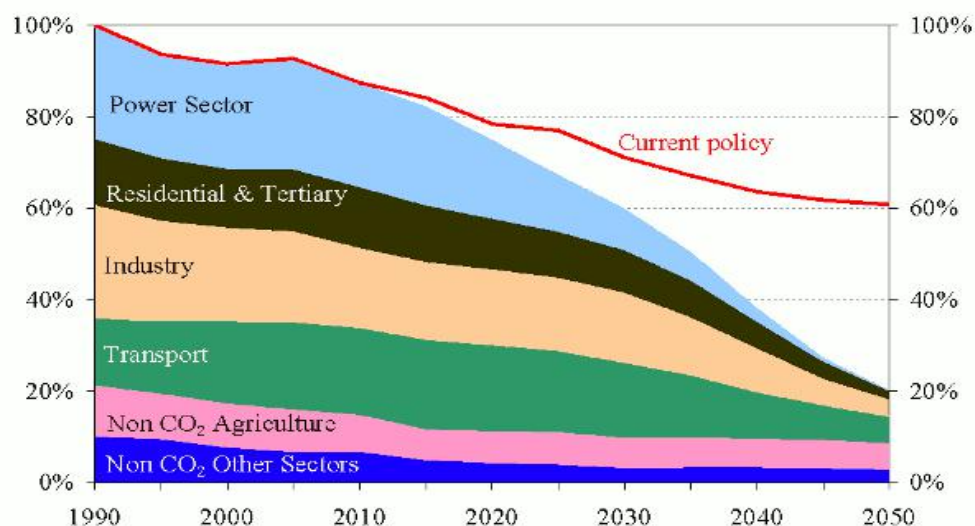

Figura 2 – Reduktimi i mundshëm i sektorëve në udhën drejt reduktimit -80%¹¹

¹⁰ COM(2011) 112 final/2. Gjendet në: http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:5db26ecc-ba4e-4de2-ae08-dba649109d18.0002.03/DOC_2&format=PDF

¹¹ Burimi: http://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/2050/index_it.htm

“Paketa e Klimës dhe Energjisë2020” dhe periudha e dytë e angazhimit të PK-ës (2013–2020)

Në vitin 2009 BE-ja miratoi “Paketën e Klimës dhe Energjisë 2020”, një grup legjislacioneesh të detyrueshme që garantojnë deri në vitin 2020, arritjen e objektivave të klimës dhe energjisë prej 20% reduktim në shkarkimet e gazeve serrë nga nivelet e vitit 1990, 20% të energjisë së BE-së nga burimet e rinovueshme, si dhe 20% përmirësim të eficiencës së energjisë.

Politika kryesore për përmbushjen e objektivave të reduktimit të shkarkimeve në BE, përfaqësohet nga Skema Evropiane për Tregtinë e Shkarkimeve (SETSH) për tregtinë e lejeve të shkarkimeve të gazeve serrë në Komunitetin Evropian¹², vendosur me Direktivën 2003/87/EC të Parlamentit Evropian dhe Këshillit. SETSH-i mbulon kryesisht sektorin e energjisë dhe industrinë, duke mbuluar 45% të shkarkimeve të BE-së; megjithatë Shtetet Anëtare kanë mundësi të mbajnë ose vendosin skema kombëtare tregtimi, që mbulojnë sektorë të tjerë ekonomikë, të përjashtuar përkohësisht nga skema e Komunitetit.

SETSH-i mbetet ende mjeti kryesor për reduktimet e shkarkimeve deri në vitin 2020, me një rishikim të madh të miratuar në vitin 2009, me qëllim forcimin e sistemit, duke hyrë në fazën e tij të tretë me rregulla më të harmonizuara në periudhën nga viti 2013 deri në vitin 2020. SETSH-i mbulon më shumë se 11,000 instalime të rënda, që përdorin energji në gjenerimin e energjisë dhe industrinë prodhuese, si dhe operatorët e avionëve që kryejnë aktivitete aviacioni në BE dhe në shtetet EFTA-s.

Sektorët që nuk përfshihen në SETSH, si transporti (përveç aviacionit dhe transportit ndërkombëtar detar), ndërtesat, bujqësia dhe mbetjet, mbulohen nga vendimi për përpjekje të përbashkëta (vendimi nr. 406/2009/EC i Parlamentit Evropian dhe Këshillit i datës 23 prill 2009). Vendimi për përpjekje të përbashkëta (VPB) vendos objektiva kombëtarë për shkarkimet për shtetet anëtare, për periudhën 2013–2020, të shprehura si ndryshime në përqindje nga nivelet e vitit 2005.

Për periudhën 2013–2020 të Protokollit të Kiotos, vendet e BE-së (28 shtetet anëtare së bashku me Islandën) kanë rënë dakord të arrijnë së bashku një objektiv reduktimi prej 20% krahasuar me vitin 1990, në përputhje me objektivin e vetë BE-së prej 20% deri në vitin 2020, gjerësisht në përputhje me angazhime të tjera në çdo sektor të ekonomisë. Në veçanti, BE-ja është përgjegjëse për shkarkimet në sektorët e mbuluar nga SETSH-i, dhe çdo vend është përgjegjës për shkarkimet e veta kombëtare në sektorët jashtë SETSH-it.

Sipas analizave të Agjencisë Evropiane të Mjedisit, të parashikimeve të vetë Shteteve Anëtare; BE-ja ka gjasa t’i reduktojë shkarkimet e gazeve serrë, me të paktën 21% të niveleve të vitit 1990 deri në vitin 2020, duke e kaluar objektivin prej 20%. (EEA, 2014)¹³

“Kuatridhë ligjor për klimën dhe energjinë 2030”

Më 23 tetor 2014, Këshilli Evropian miratoi “Kuatridhë ligjor për klimën dhe energjinë 2030” për periudhën 2020–2030, që synon ta bëjë ekonominë dhe sistemin e energjisë në BE më konkurruese, më të qëndrueshme dhe me të sigurt, në udhën drejt ekonomisë me karbon të ulët, në përputhje me perspektivën afatgjatë të përcaktuar në planin për kalimin në një ekonomi konkurruese me karbon të ulët në vitin 2050 – Planin e Energjisë 2050 dhe Dokumentin e Bardhë të Transportit. Kuatridhë ligjor për klimën dhe energjinë 2030 përcakton objektivin e reduktimit 40% nën nivelet e vitit 1990 deri në vitin 2030, të refuzuar në objektivat e mëposhtëm specifikë:

- reduktimi prej 30% krahasuar me vitin 2005, për sektorët e përfshirë në SETSH (centrale më të mëdhenj se 20mw);

¹² 28 shtetet anëtare të BE-së dhe tre shtete nga Zona Ekonomike Evropiane (EEA), Lihtenshtejni, Norvegjia dhe Islanda, si dhe Shoqata Evropiane e Tregtisë së Lirë (EFTA)

¹³ <http://www.eea.europa.eu/media/newsreleases/policies-put-the-eu-on>

- reduktim prej 43% krahasuar me vitin 2005, për sektorë që nuk përfshihen në SETSH (si transporti, bujqësia, ngrohja, mbetjet);
- rritja e konsumit të energjisë së rinovueshme deri në 27% të konsumit total;
- 27% rritje në eficiencën e energjisë, krahasuar me parashikimet e konsumit të energjisë bazuar në kriterin aktual.

INDC-ja e BE-së në kuadrin e procesit ADP-ës për Marrëveshjen e Parisit, i përkthen objektivat e mësipërm deri në vitin 2030, duke u zotuar të arrijë të paktën 40% reduktim të brendshëm në shkarkimet GES krahasuar me nivelet e vitit 1990 deri në vitin 2030¹⁴.

2.3.1 Sektori i tokës

Bujqësia luan një rol të rëndësishëm në kalimin me karbon të ulët të ekonomisë evropiane, teksa kërkesa globale për ushqim parashikohet të rritet, dhe atëherë pjesa bujqësisë në shkarkimet totale të BE-së do të rritet me rreth 1/3 deri në vitin 2050. Bujqësia do të duhet t'i reduktojë shkarkimet nga plehurat kimike, organike dhe bagëtia, dhe mund të kontribuojë për ruajtjen e CO₂ në toka dhe pyje.

Në kontekstin e lëvizjes drejt një ekonomie konkurruese me karbon të ulët në vitin 2050, gjithë përdorimi i tokës duhet marrë në konsideratë në mënyrë holistike dhe LULUCF-ja duhet trajtuar në kuadrin e politikës së BE-së për klimën.

Shkarkimet dhe përthithësit e gazeve serrë që rezultojnë nga sektori LULUCF-së, nuk llogariten kundrejt objektivave të BE-së për reduktimin e shkarkimeve të gazeve me 20% për vitin 2020, sipas objektivave të VPB-së dhe SETSH-it, ndonëse ato llogariten pjesërisht kundrejt kufizimit të matshëm të shkarkimeve të BE-së dhe angazhimeve për reduktim sipas nenit 3, të Protokollit të Kiotos në UNFCCC-ë.

Ndonëse LULUCF-ja nuk përfshihet drejtpërdrejt në arritjen e objektivave të BE-së deri në vitin 2020, nevojitet një politikë menaxhimi e qëndrueshme për sektorin agropjor për të mbështetur prodhimin e energjisë së rinovueshme nga biomasa agropjore, pa kërcënuar rolin e rëndësishëm që kanë (të përthithësve të karbonit).

Sektori LULUCF-ës në kontekstin evropian, kornizohet nga vendimi nr. 529/2013/EU i Parlamentit Evropian dhe Këshillit i 21 majit 2013, që vendos rregullat raportuese për shkarkimet e gazeve serrë dhe përthithësit, që rezultojnë nga aktivitete që lidhen me përdorimin e tokës, ndryshimin e përdorimit të tokës dhe pyjeve, si dhe informacionin lidhur me veprimet që lidhen me këto aktivitete.

Vendimi 529/2013, ndërsa nënvizon përjashtimin e LULUCF-ës nga objektivat aktualë të BE-së, njeh mundësinë për një përfshirje të ardhshme të LULUCF-ës në përpjekjen e BE-së për reduktimin eGES-it. Në këtë kuptim, vendimi propozon një sistem gradual, ku shtetet anëtare do t'i raportojnë BE-së shkarkimet dhe përthithësit nga aktivitetet LULUCF-ës, duke filluar nga viti 2015 (dhe duke iu referuar vitit 2013), për të arritur në raportimin final në vitin 2022, për vitet e përfshira në periudhën 2013–2020.

“Kudri Ligjor për Klimën dhe Energjinë 2030” u njeh sektorëve të Bujqësisë dhe LULUCF-ës multifunksionalitetin e tyre, që konsiston në sigurimin e energjisë së rinovueshme nga biomasa, duke ruajtur objektivat e sigurimit ushqimor, si dhe duke siguruar një potencial zbutjeje, falë kapacitetit të tyre si përthithës të karbonit. Këshilli i bën gjithashtu, thirrje komisionit të shqyrtojë, sesi të inkurajohet sa më mirë intensifikimi i biomasës dhe prodhimi i ushqimit në mënyrë të qëndrueshme, duke bërë optimal kontributin në zbutjen e shkarkimeve të gazeve serrë, përfshirë pyllëzimin. Pavarësisht kësaj, integrimi i sektorit me objektivin prej 40% për vitin 2030, është shtyrë në të ardhmen, kur kushtet teknike ta lejojnë, dhe para vitit 2020.

Pa dyshim, Politika e Përbashkët Bujqësore (PBB) mbetet instrumenti kryesor ligjor për zbatimin e politikave në sektorin bujqësor dhe pyjor në nivel evropian. Lidhjet me politikat që

¹⁴http://ec.europa.eu/clima/news/docs/2015030601_eu_indc_en.pdf

mbulojnë sektorët e bujqësisë dhe LULUCF-ës janë thelbësore. Në fakt, bujqësia ka një sfidë të dyfishtë: të prodhojë ushqim, teksa mbron njëkohësisht natyrën dhe ruan biodiversitetin. PBB-ja u siguron fermerëve asistencë financiare për t'i përshtatur metodat dhe sistemet e tyre të kultivimit, për të përballuar efektet e dëmshme të ndryshimit të klimës. Për më tepër, për të shmangur efektet negative anësore të disa praktikave bujqësore dhe për të reduktuar shkarkimet GES, BE-ja siguron stimuj për fermerët që të punojnë në mënyrë të qëndrueshme dhe miqësore me mjedisin.

E njohur si “shtylla e dytë” e PBB-së, Politika e Zhvillimit Rural e BE-së është përmirësuar për periudhën 2014–2020, përmes procesit të një reforme më të gjerë të PBB-së. Në përputhje me “Europa 2020” dhe objektivat e përgjithshëm të PBB-së, mund të identifikohen tre objektiva afatgjatë strategjike për politikën e zhvillimit rural të BE-së për periudhën 2014–2020: nxitja e konkurrencës në bujqësi; garantimi i menaxhimit të qëndrueshëm të burimeve natyrore dhe veprimi për klimën; arritja e një zhvillimi territorial të balancuar të ekonomive dhe komuniteteve rurale, përfshirë krijimin dhe mbajtjen e punësimit.

2.3.2 Sektori i energjisë

Zbutja e ndryshimeve klimatike luan një rol të madh në Strategjinë e Energjisë së BE-së, kryesisht përmes rëndësisë që i jepet eficiencës së energjisë dhe burimeve të rinovueshme të energjisë. Në veçanti, janë marrë në konsideratë dy politika afatshkurtra dhe afatmesme: 2020 dhe 2030. Deri në vitin 2020, BE-ja synon të plotësojë 20% të nevojave për energji nga burimet e rinovueshme, dhe të zbatojë një rritje prej 20% të eficiencës së energjisë, kundrejt skenarit bazë të zhvillimit. Deri në vitin 2030, BE-ja synon një “reduktim prej 40% në shkarkimet e gazeve serrë krahasuar me nivelet e vitit 1990; të paktën një përqindje prej 27% të konsumit të energjisë së rinovueshme; të paktën 27% kursim energjie, krahasuar me skenarin e biznesit si zakonisht”.¹⁵

Direktiva e vitit 2012 për Eficiencën e Energjisë (DEE 2012/27/EU), është instrumenti kryesor politik evropian, që specifikon kuadrin e përgjithshëm politik, me synim arritjen e objektivit për kursimin e energjisë në 20% deri në vitin 2020¹⁶, dhe përcakton një kuadër të përbashkët masash për këtë qëllim. Direktiva plotësoi kuadrin e politikave të BE-së për eficiencën e energjisë, përfshirë Direktivën e Performancës Energjetike të Ndërtesave, Direktivat Eco-dizajn dhe Etiketimin e Energjisë.

Përqasja e politikës DEE-së specifikohet kryesisht në nenin 7-të, dhe pritet të japë më shumë rezultat, sesa gjysma e kursimit të kërkuar të energjisë. Në mënyrë specifike, ajo kërkon që Shtetet Anëtare të fusin skema të detyrueshme për eficiencën e energjisë¹⁷ (EEOs) apo masa alternative politike me synim arritjen e një kursimi vjetor prej 1.5% për shitjet e energjisë konsumatorëve fundorë, të gjithë shpërndarësve të energjisë apo kompanive me pakicë. Në zbatimin e kësaj mase, Shtetet Anëtare mund të zgjedhin nga një gamë e gjerë masash politike dhe masash individuale, për përmirësimin e eficiencës së energjisë.

Në mënyrë analoge, Direktiva e Energjive të Rinovueshme e vitit 2009 përcakton një politikë të përgjithshme për prodhimin dhe promovimin e energjisë nga burimet e rinovueshme në BE. Ajo kërkon nga BE-ja të përmbushë të paktën 20% të nevojave totale për energji nga burimet e rinovueshme deri në vitin 2020 – që do të arrihet përmes arritjes së objektivave individuale

¹⁵ <http://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy/2030-energy-strategy>

¹⁶ Duke pasur parasysh objektivin e eficiencës së energjisë prej 27% deri në vitin 2030 të miratuar nga vendet e BE-së në tetor 2014 dhe (propozimin e Komisionit për rritjen e tij deri në 30%), Bashkimi Evropian ka hapur konsultime për rishikimin e Direktivës së Eficiencës së Energjisë (EED 2012/27/EU), duke kërkuar kontribute dhe komente nga palët e interesuara, përfshirë autoritetet publike, qytetarët, industrinë, ndërmarrjet e vogla dhe të mesme. Një raport mbi këtë kërkesë pritet të nxirret në fund të vitit 2016.

¹⁷ Një skemë detyrimi, siç parashikohet në EED, vendos një detyrim për kompanitë e energjisë dhe u kërkon atyre të arrijnë kursime vjetore të energjisë prej 1.5% të shitjeve vjetore të konsumatorët fundorë. Me qëllim që të arrihet ky objektivi, kompanitë duhet të marrin masa që t'i ndihmojnë konsumatorët fundorë të përmirësojnë eficiencën e energjisë.

kombëtare. Gjithë vendet e BE-së duhet të garantojnë, gjithashtu, që të paktën 10% e lëndëve djegëse për transport, të vijnë nga burimet e rinovueshme – jo medoemos biokarbure – deri në vitin 2020. Sërish, Direktiva specifikon objektivat për energjinë e rinovueshme për çdo vend, duke marrë parasysh pikën e nisjes dhe potencialin e përgjithshëm për burime të rinovueshme. Objektivat shkojnë nga 10% në Maltë, në 49% në Suedi. Shtetet anëtare janë sërish përgjegjëse për të gjetur se si do t'i përmbushin këta objektiva, dhe u kërkohet të specifikojnë kursin e përgjithshëm të politikës së tyre për energjinë e rinovueshme, në plane veprimi kombëtare për energjinë e rinovueshme. Një opsion që u jepet vendeve anëtare përfshin bashkëpunimin për arritjen e objektivave të Burimeve të Rinovueshme të Energjisë (BRE), përmes mekanizmave të bashkëpunimit, si transferimi statistikor i energjisë së rinovueshme, projektet e përbashkëta për energjinë e rinovueshme dhe skemat e përbashkëta të mbështetjes për energjinë e rinovueshme. Janë hartuar dispozita specifike për biokarburet, meqë ato janë vendimtare për t'i ndihmuar vendet e BE-së të plotësojnë objektivin e tyre prej 10% për burimet e rinovueshme në transport, si dhe duhet t'i përgjigjen kriterit të qëndrueshmërisë për gjithë biokarburet e prodhuara, po të konsumuara në BE, për të garantuar që janë prodhuar në mënyrë të qëndrueshme dhe miqësore me mjedisin.

Së fundi, mjeti i tretë i madh i politikës lidhur me zbutjen e efekteve nga ndryshimet klimatike në sektorin e energjisë është gjithëpërfshirës dhe është sigurisht ETS (Sistemi i Tregtimit të Emisioneve). Ndryshe nga politika e eficiencës së energjisë, SETSH-i nga përkufizimi, duhet zbatuar në nivel ndërkombëtar. ETS ka qenë vitet e fundit objekt kritikash serioze, për shkak të mbifurnizimit të lejeve, duke rezultuar me çmimet aktuale (të ulëta deri në 6 €/tCO₂eq) që janë shumë poshtë asaj çka nevojitet për të siguruar stimujt e duhur për dekarbonizim. Po kryhet një rishikim i madh i sistemit dhe konkluzionet e tij priten në vitin 2018. Fokusi kryesor i këtij procesi reforme do të jetë afrimi i këtij instrumenti me 21 zotimet e KeP-it. Sipas disa vëzhguesve, kjo do të kërkojë një reduktim të madh të lejeve në treg, me një normë prej rreth 4%¹⁸ në vit. Kjo varet, sigurisht, nga roli që luajnë masa të tjera dhe nga kontributi i reduktimeve të shkarkimeve LULUCF-ë, por nënvizon magnitudën e rregullimit që nevojitet në mënyrë që ETS të përballojë objektivat e përforcuar të masave zbutëse të BE-së.

2.3.3 Sektori i transportit

Meqë rritja e lëvizjes në BE është e pashmangshme, masat për frenimin e shkarkimeve GES janë thelbësore në kuadrin e “Planit për Ekonomi me Karbon të Ulët deri në vitin 2050”. Dokumenti i Bardhë “Plani për një Zonë Unike Evropiane Transporti – Drejt një sistemi transporti konkurrues dhe efikas nga ana e burimeve”¹⁹ përmban 40 nisma konkrete për dekadën e ardhshme, për të ndërtuar një sistem transporti konkurrues që do të rrisë lëvizjen, do të largojë barrierat kryesore në fushat kyçe, si dhe do të nxisë zhvillimin dhe punësimin. Njëkohësisht, propozimet vështirë se do ta reduktojnë varësinë e Evropës nga nafta e importuar dhe do t'i reduktojnë shkarkimet GESTë sektorit të transportit me 60% deri në vitin 2050.

Duke nisur nga deklarata se “ulja e lëvizjes nuk është opsion” sfida është të zbutet varësia e transportit nga nafta, pa sakrifikuar efikasitetin. Mënyra për ta zhvilluar këtë ide është ndihma për krijimin e modeleve të reja të transportit, si dërgimi i vëllimeve të mëdha të mallrave dhe /ose pasagjerëve në destinacion me kombinimin më efikas të mënyrave që mund të mbështesin ndryshimin e paradigmes: efienca e energjisë, optimizmi i performancave operative dhe teknologjitë e reja. Prandaj, transformimi i përbashkët, i integruar dhe efikas i sektorit të transportit në nivel evropian, duhet rregulluar në mënyrë harmonike tani e tutje, duke qenë se një zhvillim vendor inkohorent mund të komprometojë rezultatet në fushat e përbashkëta.

¹⁸ <http://carbonmarketwatch.org/eu-ets-reform-must-tighten-screws-on-the-number-of-pollution-permits/>

¹⁹ Dokumenti i Bardhë – Plani për një Zonë Unike Evropiane Transporti – Drejt një sistemi transporti konkurrues dhe efikas nga ana e burimeve – COM(2011) 144 final (Bruksel, 28.3.2011). URL: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2011:0144:FIN:en:PDF>

Në Dokumentin e Bardhë përshkruhen dhjetë synimet specifike për një sistem transporti konkurrues dhe efikas në lidhje me burimet, si dhe për arritjen e objektivit për reduktimin e shkarkimeve GES me 60%. Objektivat specifike lidhur me një Zonë Unike Transporti të Dokumentit të Bardhë janë mjaft ambicioze:

- Deri në vitin 2030, 30% e transportit rrugor me distancë mbi 300 km duhet të zhvendoset në mënyra të tjera, si transporti hekurudhor apo detar, dhe më shumë se 50% deri në vitin 2050.

- Deri në vitin 2050, duhet përfunduar rrjeti hekurudhor evropian shpejtësisë së lartë dhe një rrjet i dendur hekurudhor duhet krijuar në gjithë shtetet anëtare. Deri në vitin 2050, pjesa më e madhe e lëvizjes së pasagjerëve për distancat mesatare të transportit duhet të bëhet me hekurudhë.

- Deri në vitin 2030, duhet zbatuar një Rrjet Transporti TEN-T plotësisht funksional dhe multimodal në mbarë BE-në, me cilësi dhe kapacitet rrjeti të lartë deri në vitin 2050, si dhe duhet vënë në zbatim një numër korrespondues shërbimesh informuese.

- Deri në vitin 2050, gjithë aeroportet kryesore duhen lidhur me rrjetin hekurudhor, mundësisht me linja me shpejtësi të lartë.

- Deri në vitin 2050, duhet garantuar që gjithë portet kryesore detare të lidhen si duhet me rrjetin hekurudhor të transportit të mallrave dhe aty ku është e mundur, me sistemin e brendshëm të lumenjve.

Në kuadrin e “Paketës së BE-së për Klimën dhe Energjinë 2020”, sektori i transportit është marrë në konsideratë përmes Direktivës për Cilësinë e Lëndëve Djegëse (DCLD, Direktiva 2009/30/EC), Direktiva për Energjinë e Rinovueshme (DER, Direktiva 2009/28/EC) dhe objektivat Mjetet CO₂ (Reg. EU 333/2014).

DCLD-ja (direktiva 2009/30/EC) për kontrollin e shkarkimeve GES në nivel BE-je, kërkon që intensiteti i gazeve serrë të shkaktuara nga përdorimi i lëndëve djegëse nga mjetet, të reduktohet deri në 6% deri në vitin 2020. Kjo zbatohet për gjithë benzinën, naftën dhe biokarburet që përdoren në transportin rrugor, si dhe gazoilin e përdorur në makineritë jo për transport, çka në të kaluarën ka treguar rezultate me rëndësi në reduktimin e përmbajtjes së sulfurit të lëndëve djegëse. Objektivi i DER-it (direktiva 2009/28/EC) synon që 10% e energjisë që konsumohet për transport, të gjenerohet nga burime të energjisë së rinovueshme deri në vitin 2020. Objektivat për CO₂ përcaktohen në Rregulloren (BE 333/2014) për shitjet e mjeteve të reja në vitin 2021. Direktiva për Etiketimin e Makinave (direktiva 1999/94/EC), që ka qenë një instrument interesant për t’iu qasur ndërgjegjësimit të konsumatorëve privatë për përdorimin e lëndëve djegëse dhe shkarkimit të CO₂ dhe për politikën e kërkesës, konsiderohet një masë e rëndësishme plotësuese për t’i ndihmuar prodhuesit e makinave të përmbushin objektivat e tyre specifike për shkarkimet e CO₂, siç përcaktohen në Rregullore.

Me “Paketën e Lëvizjes Urbane”, Komisioni forcon masat mbështetëse në fushën e transportit urban, duken darë eksperiencat, duke treguar praktikën më të mira, duke nxitur bashkëpunimin, duke siguruar mbështetje të përcaktuar financiare, duke e fokusuar kërkimin dhe risinë të gjetja e zgjidhjeve për sfidat e lëvizjes urbane, duke përfshirë shtetet anëtare, si dhe duke nxitur bashkëpunimin ndërkombëtar. Planifikimi i Lëvizjes së Qëndrueshme Urbane²⁰ është tema më e rëndësishme në Paketën e Lëvizjes Urbane të Komisionit. Koncepti i saj merr në konsideratë zonën urbane funksionale dhe parashikon që planet të hartohen në bashkëpunim, në fusha dhe sektorë të ndryshëm të politikave; në nivele të ndryshme të qeverisë dhe administratës, si dhe në bashkëpunim me qytetarët dhe palë të tjera të interesuara.

Objektivat politike në zhvillimin urban të BE-së për periudhën 2014–2020, marrin në konsideratë masa të rëndësishme për lëvizjen e qëndrueshme urbane. Trajtimi i çështjes së reduktimit të shkarkimeve nga transporti, përmes mbështetjes së planifikimit dhe infrastrukturës urbane, është pa dyshim një përjasje fituese për një Evropë të gjelbër.

²⁰ COM(2013) 913 final – aneks: një koncept për planet e zhvillimit të qëndrueshëm urban – Së bashku drejt një lëvizje urbane konkurruese dhe efikase në lidhje me burimet)

Promovimi i transportit të qëndrueshëm dhe heqja e pengesave në infrastrukturat kyçe të transportit është një nga njëmbëdhjetë objektivat tematikë për politikën e kohezionit për periudhën 2014–2020. Mbështetja e Fondit Evropian për Zhvillim Rajonal (ERDF) dhe Fondit të Kohezionit siguron bashkëfinancimin e BE-së, për projekte që lidhen me përparësitë e mëposhtme të investimeve, në kuadrin e objektivit tematik 7-të:

- Investimi në rrjetin Transevropian të Transportit (TEN-T).
- Nxitja e lëvizjes rajonale, duke lidhur nyjat dytësore dhe terciare me infrastrukturën TEN-T përfshirë nyjat multimodale.
- Zhvillimi dhe përmirësimi i sistemeve të transportit miqësore me mjedisin (përfshirë zhurmat e ulëta) dhe me nivele karboni të ulët, përfshirë transportin e brendshëm lumor dhe detar, portet lidhjet multimodale dhe infrastrukturën e aeroporteve, për të promovuar lëvizjen e qëndrueshme rajonale dhe vendore.
- Zhvillimi dhe rehabilitimi i sistemeve hekurudhore gjithëpërfshirëse, me cilësi të larta dhe ndëroperuese, si dhe nxitja e masave për reduktimin e zhurmës.

Për më tepër, BE-ja mbështet investimet e finalizuara për zhvendosjen drejt një ekonomie me karbon të ulët në sektorët e transportit, veçanërisht për të nxitur lëvizjen e qëndrueshme multimodale urbane (objektivi tematik 4). Për t'u siguruar që këto investime të kenë ndikimin maksimal, vëmendje e veçantë i kushtohet, gjatë periudhës 2014–2020, nevojës për të siguruar një mjedis të shëndetshëm strategjik.

Një Komunikatë Evropiane e kohëve të fundit (501/2016) i qaset në mënyrë specifike, kuadrin të Lëvizjes me Shkarkime të Ulëta, përmes objektivave kyç, si: (I) efikasitet më i lartë i sistemit të transportit, (II) energji me alternative shkarkimesh të ulëta për transportin, dhe (III) mjete me shkarkime të ulëta deri në zero.

2.4 Monitorimi dhe raportimi i detyrimeve në kuadrin e UNFCCC-së dhe BE-së

Shqipëria si vend kandidat për anëtarësim në BE, do ta ndryshojë statusin nga jopalë e aneksit I të UNFCCC-së në aneksin I, me BE-në. Si palë e aneksit I të UNFCCC-së dhe aneksit B të Protokollit të Kiotos, BE-së dhe shteteve anëtare u kërkohet të raportojnë:

- çdo vit - për shkarkimet e gazeve serrë përmes inventarëve të gazeve serrë,
- rregullisht - për politikën e ndryshimit të klimës, masat dhe progresin drejt objektivave, përmes “raporteve dyvjeçare”, për të nxitur raportimin për objektivat e zbatimit dhe sigurimit të mbështetjes, si dhe ‘komunikimeve kombëtare’ çdo katër vjet, me të dhëna për shkarkimet dhe përthithjet; politikën dhe masat për reduktimin e shkarkimeve; sigurimin e mbështetjes financiare, teknologjike dhe për ndërtim kapaciteti; aktivitete të tjera të ndërmarra për zbatimin e Konventës.

Raportimi mbulon:

- Shkarkimet e gjithë gazeve serrë nga gjithë sektorët: energjia; proceset industriale; përdorimi i tokës, ndryshimi i përdorimit të tokës dhe pylltaria (LULUCF); mbetjet; bujqësia etj.

- Parashikimet, politikën dhe masat për reduktimin e shkarkimeve të gazeve serrë.
- Masat kombëtare për t'iu përshtatur ndryshimeve klimatike.
- Strategjitë për karbon të ulët.
- Mbështetje financiare dhe teknike për vendet në zhvillim dhe angazhime të ngjashme në kuadrin e Marrëveshjes së Kopenhagës 2009 dhe Marrëveshjes së Kankunit 2010.

- Përdorimi nga qeveritë kombëtare i të ardhurave nga tenderimi i lejeve në sistemin e BE-së për shkëmbimin e shkarkimeve (ato janë angazhuar të shpenzojnë të paktën gjysmën e këtyre të ardhura për masa për klimën në BE dhe jashtë).

Zbatimi i regjistrit kombëtar kërkohet të marrë pjesë në mekanizmat e Kiotos. Çdo regjistër vlerësohet për të përcaktuar, nëse plotësohen kërkesat e duhura, dhe rezultatet kalohen në formën e një Raporti të Pavarur Fillestar Vlerësimi (IAR) dhe Raporteve të Tjera të Pavarura

Standarde të Vlerësimit (SIARs), që vlerësojnë plotësinë e informacionit të raportuar, përmbajtjen dhe thelbin e informacionit që vënen palët në dispozicion për vlerësim.

Për momentin, si jopalë e aneksit I, Shqipërisë i kërkohet të paraqesë komunikata kombëtare (NCs) dhe raporte dyvjeçare të përditësuara (BURs). Verifikimi i raporteve trajtohet në nivel ndërkombëtar, përmes procesit të konsultimit ndërkombëtar dhe analizave (ICA) të BURs. Kjo për të rritur transparencën e veprimeve zbutëse dhe efektet e tyre, si dhe mbështetjen e kërkuar dhe të marrë.

Për më tepër, gjithë vendeve të BE-së u kërkohet të monitorojnë shkarkimet e tyre në kuadrin e mekanizmit të BE-së për monitorimin e gazeve serrë, që përcakton rregullat e brendshme raportuese të BE-së, bazuar në detyrimet e vendosura në mënyrë ndërkombëtare (vendimi 525/2013/EU). Sipas vendimit 525/2013/EU dhe rregullores së tij zbatuese (749/2014), kërkesat kryesore të mekanizmit monitorues për raportimin e shkarkimeve GES dhe informacionit lidhur me ndryshimet klimatike janë:

- Raporti i parë (9 janar 2015) mbi zbatimin e strategjive të zhvillimit me karbon të ulët (LDCS) dhe përditësimet çdo vit (15 mars) për zbatimin e LDCS-ës.
- Inventari vjetor i GES-it (çdo vit më 15 janar).
- Raport vjetor (çdo vit më 15 janar) për sistemin kombëtar inventarizues përfshirë modifikime të mundshme, sipas rregullores së zbatimit nr. 749/2014 (neni 5).
- Raport vjetor për inventarin e vlerësuar dhe të përafërt të GES-it (çdo vit më 31 korrik).
- Krijimi dhe administrimi i regjistrave të shkarkimeve GES (neni 10).
- Komunikimi dhe raportimi mbi politikat dhe masat (çdo dy vjet, duke nisur nga 15 marsi 2015).
- Komunikimi dhe raportimi mbi parashikimet për shkarkimet GES (çdo dy vjet, duke nisur nga 15 marsi 2015).
- Raport dhe komunikatë mbi masat për adaptimin ndaj ndryshimeve klimatike (strategjitë dhe planet) (çdo katër vjet, duke nisur nga 15 marsi 2015).
- Raport vjetor dhe komunikatë mbi mbështetjen financiare dhe teknologjike për vendet në zhvillim (çdo vit më 30 shtator).
- Ngritja e sistemeve kombëtare për politikat, masat dhe parashikimet (9 korrik 2016).

Në veçanti për sektorin LULUCF-ës, sipas kërkesave të vendimit nr. 529/2013/EU, shtetet anëtare do të përgatisin dhe mbajnë raporte për gjithë shkarkimet dhe përthithjen e tyre, që rezultojnë nga aktivitetet e mëposhtme: pyllëzimi/ripyllëzimi, shpyllëzimi, menaxhimi i pyjeve. Veç kësaj, Shtetet Anëtare, para 1 janarit 2022, do t'i sigurojnë dhe paraqesin komisionit deri më 15 mars, çdo vit, vlerësime fillestare, paraprake dhe jodetyruese vjetore të shkarkimeve dhe përthithjes së tyre nga: menaxhimi i tokave bujqësore dhe menaxhimi i kullotave. Për çdo periudhë raportimi, shtetet anëtare mund të përgatisin dhe të mbajnë raportet e shkarkimeve dhe të përthithjes së tyre, që rezultojnë nga: ribimësimi, drenazhi i ligatinave dhe rikthimi i ujit në ligatina.

Gjatë përgatitjes dhe mbajtjes së raporteve të tyre, shtetet anëtare do të sigurojnë transparencë, saktësi, qëndrueshmëri, krahasueshmëri dhe plotësi (TACCC), kur vlerësojnë shkarkimet dhe përthithjen e tyre që lidhen me këto aktivitete.

2.5 Politika shqiptare për ndryshimet klimatike

Parlamenti Shqiptar ka ratifikuar Marrëveshjen e Parisit më 14 korrik 2016, duke hyrë në epokën e re të procesit të politikave ndërkombëtare për klimën. Shqipëria iu bashkua Konventës Kuadër të Kombeve të Bashkuara mbi Ndryshimin e Klimës (UNFCCC) në vitin 1995, dhe Protokollit të Kiotos në vitin 2005. Si jovend i aneksit I, të UNFCCC-ës, Shqipëria nuk ka detyrime të përcaktuara për reduktimin e shkarkimeve të gazeve serrë; megjithatë, Shqipëria ka detyrimi²¹ t'i komunikojë KeP-it, informacionin përkatës për zbatimin e Konventës, në

²¹Neni 2 dhe 4.4 i UNFCCC

lidhje me shkarkimet dhe përthithjen. Qeveria e Shqipërisë ka bërë hapa të mëdha përpara drejt zbatimit të UNFCCC-ës, me përgatitjen e tri komunikatave kombëtare (2002, 2009, 2016).

Shqipëria ka nisur procesin e ndryshimit të statusit, nga vend në zhvillim - në vend i zhvilluar, në kontekstin e UNFCCC-ës. Ky proces është pjesë përbërëse e procesit të integritetit në Bashkimin Evropian, dhe përfshin zhvillimin e kapaciteteve në nivel kombëtar për monitorimin dhe raportimin vjetor të GES-it, formulimin dhe zbatimin e politikave për reduktimin e GES-it dhe përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike, përafrimin dhe zbatimin e legjislacionit të Bashkimit Evropian për ndryshimin e klimës.

Në përputhje me objektivat e BE-së, “Paketa e Klimës dhe Energjisë 2020”, Shqipëria ka përcaktuar objektiva sasiore lidhur me eficiencën e energjisë (rritje me 9%) dhe burimet e energjisë së rinovueshme (rritje deri 38%), në kuadrin e Traktatit të Komunitetit të Energjisë. Këta objektiva aktualisht po rishikohen në kuadrin e rishikimeve 2dhe 3 të Planeve Kombëtare të Veprimit të Eficiencës së Energjisë.

Në vitin 2014, me urdhrin e Kryeministrit nr. 155, datë 25.4.2014, u ngrit një grup ndërmintor pune, për koordinimin e detyrave të ministrive, sipas detyrimeve të vendit në kuadrin e UNFCCC-ës. Grupi i kryesuar nga zëvendësministri i Mjedisit, përfshin përfaqësuesit e 12 ministrive shqiptare, dhe ka mandat, ndër të tjera, për hartimin e politikave dhe strategjive, si dhe koordinimin në nivel ndërinstitucional të zbatimit të veprimeve që lidhen me ndryshimin e klimës.

Shqipëria ka paraqitur INDC-në, në kuadrin e procesit të Marrëveshjes së Parisit, në shtator 2015, duke u angazhuar për reduktimin e shkarkimeve CO₂, krahasuar me skenarin bazë deri në vitin 2030 me 11.5%. Ky reduktim nënkupton reduktim të shkarkimeve të dyoksidit të karbonit me 708 kt deri në vitin 2030.

2.6 Gjendja e ekonomisë shqiptare

Gjatë dekadës së kaluar ekonomia shqiptare ka përjetuar modele të ndryshme zhvillimi. Siç raportohet në KTK-në, pas vitit 2002, ekonomia shqiptare iu nënshtrua një periudhe zhvillimi ekonomik në rritje, duke arritur nivelin më të lartë në vitin 2008 (7.5%). Pas këtij viti, ekonomia iu nënshtrua një zhvillimi në rënie, përkatësisht 2.8% në vitin 2011, 1.3% në vitin 2012, duke regjistruar nivelin më të ulët në vitin 2013 (0.4%). Shkaqet i janë atribuar jo vetëm krizave ekonomike globale, por edhe politikave të brendshme dhe një rruge zhvillimi të karakterizuar gjithashtu, nga një performancë e dobët e investimeve dhe konsumit privat. Ky model nuk parashikohet të vazhdojë. Megjithatë, sipas Perspektivës Ekonomike Botërore të Fondit Ndërkombëtar Monetar(IMF), pritet që ekonomia të rritet me një normë rritjeje prej 3.4% në vitin 2019²².

Në terma sektorialë, zhvillimi i ekonomisë shqiptare u nxit nga rritja e sektorit të shërbimeve dhe sektorëve të industrisë.

Sektori i shërbimit, si publik ashtu dhe privat, është një ndër sektorët më të rëndësishëm dhe më dinamikë të ekonomisë shqiptare, që zë më shumë se 60% të vlerës së shtuar totale. Fokusi kryesor ekonomik i këtij sektori është aktiviteti tregtar. Sipas Bankës Kombëtare Shqiptare, pjesa më e madhe e rritjes ekonomike gjatë viteve i është atribuar zhvillimit të këtij sektorit dhe vlerësohet përmes indeksit të transaksioneve të korporatave, që mbulojnë kompanitë tregtare, hotelet dhe restaurantet, transportin, shërbimet e telekomunikacionit dhe shërbime të tjera. Në vitin 2010, vlera e shtuar e gjeneruar nga sektori, kontribuoi me 3.2 pikë përqindje, në rritjen mesatare vjetore të PBB-ës.

Po ashtu sektori i industrisë–përfshirë nënsektorët e tij: metalurgjinë, industrinë kimike, materialet e ndërtimit, minierat, ushqimin/pijet/duhanin, tekstilet/lëkurët/këpucët, pyjet/letren/shtypshkrimin/industrinë mekanike–ka regjistruar zhvillime shumë pozitive gjatë dekadës së fundit, duke e bërë sektorin industrial të renditet i dyti nga rëndësia, pas sektorit të

²²FMN, Raporti Vjetor 2014

shërbimit. Kontributi pozitiv i prodhimit industrial në rritjen ekonomike, reflektohet në numrin e shtuar të punonjësve në këtë sektor.

Po ashtu sektori i transportit është rritur me shpejtësi që prej vitit 2000. Numri i mjeteve në rrugë është rritur, ndërsa infrastrukturën e transportit janë përmirësuar. Rrjedhimisht, ngarkesa totale e trafikut për transportin e mallrave dhe pasagjerëve është rritur më shumë.

Sektori i bujqësisë luan një rol me rëndësi në ekonominë shqiptare, duke kontribuar përafërsisht me 20% të vlerës së shtuar në ekonomi. Ndonëse emigrimi dhe urbanizimi i dekadës së fundit ka sjellë një zhvendosje strukturore nga bujqësia drejt industrisë dhe shërbimit, bujqësia mbetet një nga sektorët më të mëdhenj dhe më të rëndësishëm në Shqipëri. Bujqësia është burimi kryesor i punësimit dhe të ardhurave – sidomos në zonat rurale të fshatit – dhe përfaqëson 22.6% të PBB²³-ës totale në vitin 2014, ndërsa zë rreth gjysmën e punësimit total (INSTAT 2013). Megjithatë, zhvillimi i sektorit ende ndikohet nga disa probleme strukturore, si teknologjia e dobët, investimet e ulëta dhe të lidhura, si dhe produktiviteti total i ulët krahasuar me mesataret e BE-së.

Zhvendosja në strukturën ekonomike të vendit nga bujqësia dhe sektori primar në përgjithësi, te sektori i shërbimit më pak intensiv nga ana e energjisë, si dhe prodhimi i produkteve me vlera më të larta, reflektohet në evolucionin e intensitetit të energjisë në Shqipëri që ishte më shumë se dyfishi i mesatares së BE-së në vitin 2000, por që atëherë ka rënë. Në një shkallë më të ulët, rënia e intensitetit të energjisë mund t'i atribuohet përmirësimit të eficiencës së energjisë (EE) dhe zbatimit të masave përkatëse për izolimin termik të stokut të banesave, ndriçimin efikas dhe masat e tjera EE.

Në tabelën 2 paraqitet një përmbledhje e të dhënave për modelet e PBB-ës gjatë dy dekadave të fundit.

Tabela 2 – Përmbledhje e modeleve të PBB-së për Shqipërinë, 1996–2013

	1996	2002	2006	2008	2010	2013
PBB (milionë lekë)	346,403.2	622,710.8	882,208.8	1,089,293.1	1,222,462.1	1,445,765.5*
PBB për kokë (mijëra lekë)	103.6	190.8	280	342.3	387.5	480*
Rritja e PBB-së (%)	9.1	4.2	5	7.5	3.8	0.4
Norma e inflacionit (%)	-	-	2.4	3.4	3.6	1.9

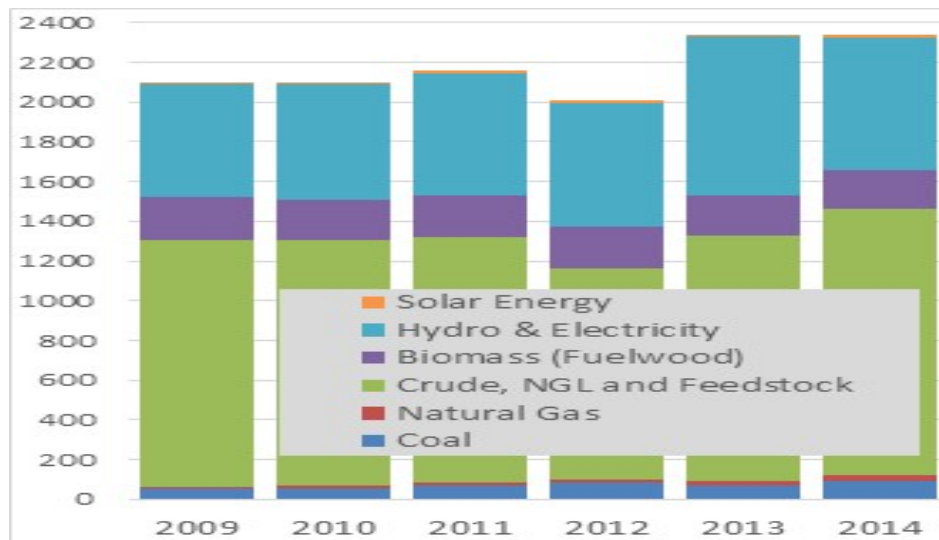
Burimi: Tabela në KTN – Përshtatur nga Banka e Shqipërisë (2006, 2008, 2010, 2013) dhe Baza e të Dhënave Statistikore e Bankës së Shqipërisë (2014)

* **Burimi:** Banka Botërore

2.6.1 Sektori i energjisë

Furnizimi kryesor i Shqipërisë me energji, që arrin në rreth 83.27 PJ (1989 Ktoe) në vitin 2012 (Burimi: IEA), dominohet nga nafta, hidrocentralet dhe biomasa, siç tregohet në figurën 3. Sektori energjetik i vendit mbështetet shumë në importet e naftës, qymyrit dhe energjisë elektrike (totali rreth 57 PJ).

²³<http://www.worldbank.org/en/country/albania/overview>

**Figura 3 – Furnizimi kryesor me energji në Shqipëri nga burimet vendore (ktoe)
(Burimi: AKBN Bilanci energjetik 2010–2014)**

Vitet e fundit evolucioni ka qenë drejt një rritje të moderuar të furnizimit primar me energji që prej vitit 2012, pa ndryshime të mëdha në terma të pjesëve relative të vektorëve të ndryshëm të energjisë. Variacioni në hidrocentrale duket se kompensohet kryesisht nga importet e shtuara të naftës dhe produkteve të saj.

Një përmbledhje e mirë e fluksit energjetik të vendit mund të nxirret nga diagrami i fluksit të energjisë që tregohet më poshtë (figura 4).

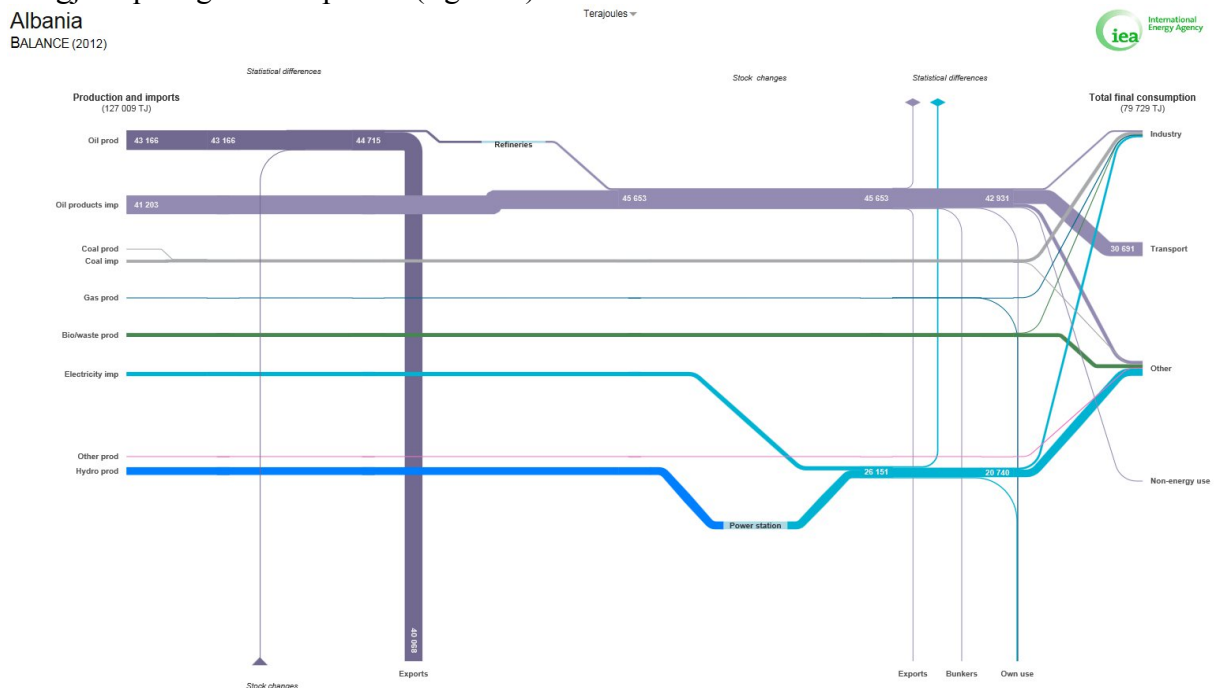

Figura 4 – Fluksi i energjisë në Shqipëri (burimi: IEA në bazë të të dhënave të AKBN-së)

Karakteristikat kryesore të sektorëve energjetikë shqiptarë janë si më poshtë:

- Varësia e madhe nga importet e naftës;
- Fokusi i madh te hidrocentralet;
- Pjesa e madhe e sektorit të transportit;

- Mosekzistenca *defakto* e burimeve të gazit natyror.

Lidhur me nevojat për **energji elektrike**, historikisht ato janë plotësuar pothuaj ekskluzivisht nga hidrocentralet (figura 4). Kapaciteti total i instaluar i energjisë në Shqipëri, arrin në 1'895'000 mw (në fund të vitit 2015), i dominuar nga hidrocentralet. Kjo vlerë konfirmohet edhe nga raporti i Entit Rregullator të Energjisë Elektrike (ERE) për vitin 2015, që jep të dhëna për sektorin energjetik shqiptar, me kapacitetin total të instaluar të gjenerimit të energjisë në Shqipëri në vitin 2009 në vlerën 1659 mw, nga e cila 86% është hidroelektrike. Hidroelektriciteti prodhohet nga tre centrale të mëdha në veri të vendit, në lumin Drin: Komani (600 mw), Fierza (500 mw) dhe Vau i Dejës (250 mw).

Për këtë arsye, burimet ujore luajnë rol vendimtar në sektorin e energjisë në Shqipëri, dhe periudhat e thatësirës mund të çojnë në rënie të menjëhershme të prodhimit, siç ndodhi mes vitit 2000 dhe 2002, si dhe sërish në vitin 2007. Po ashtu, duhet vënë në dukje roli pozitiv në gjenerimin e energjisë elektrike gjatë viteve me reshje, që jo vetëm plotëson kërkesën e brendshme për energji elektrike, por gjithashtu mund të eksportohet (për shembull, në vitin 2010). Potencial total i hidroenergjisë vlerësohet në 4500 mw (me gjenerim total të energjisë elektrike të barabartë me 50-58 PJ/vit). Aktualisht vendi ka shfrytëzuar vetëm 35% të potencialit të tij hidroenergjetik. Hidrocentralet të vendosura dhe të lidhura në kaskadën e lumit Drin, përfaqësojnë rreth 90% të gjenerimit total të energjisë elektrike në vend. Në vitin 2015, 75.9% e energjisë elektrike u prodhua në vend nga tre hidrocentrale publike të kaskadës së lumit Drin dhe diferenca prej 24.1% u prodhua nga hidrocentrale private dhe me koncesion(të dhëna të ERE-s).

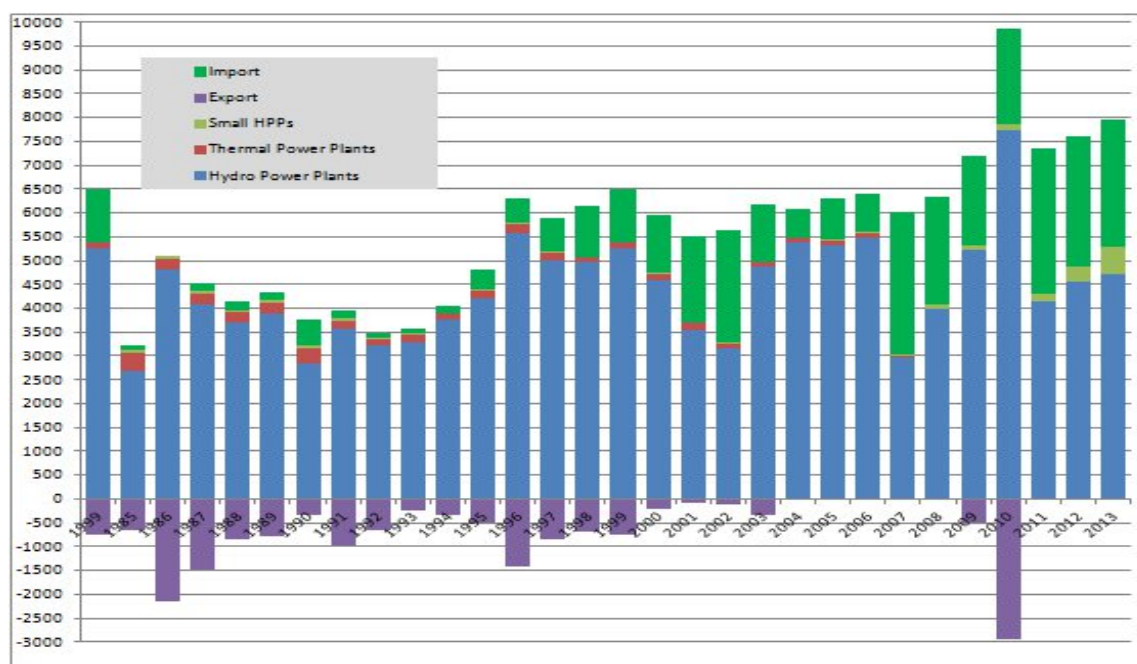

Figura 5 – Furnizimi total me energji elektrike në Shqipëri (GWh/vit) (Burimi: AKBN, 2013)

Figura 5, më lart, tregon furnizimin e Shqipërisë me energji elektrike në periudhën 1985-2013. Ndryshimi në prodhimin e energjisë elektrike mund t'i atribuohet prodhimit të luhatur hidroenergjetik. Termocentralet me naftë kanë kontribuar shumë në prodhimin e energjisë në vend deri në vitin 1990, por më pas prodhimi i tyre u reduktua shumë dhe shumica e tyre aktualisht janë jashtë përdorimit. Gjatë vitit 2015, nuk u prodhua energji elektrike nga termocentrali i Vlorës (TEC). Ky TEC pritej të vihej në punë në vitin 2011, por për shkak të problemeve teknike të gjetura gjatë fazës së testimit, Vlora TEC ende nuk është vënë në punë.

Konvertimi i Vlorës (TEC) në gaz natyror pritet në planet aktuale për centralin, duke pasur parasysh ndërtimin e TAP-it (Gazsjellësit Trans-Adriatik), që mund të sjellë diversifikimin e burimeve të energjisë, duke reduktuar varësinë nga kushtet hidrologjike.

Zgjerimi i ardhshëm i kapacitetit hidroenergetik planifikohet kryesisht, përgjatë lumenjve Mat, Vjosë, Devoll dhe Bistricë. Veç kësaj, Qeveria shqiptare po fokusohet në diversifikimin e furnizimit me energji dhe promovimin e burimeve të tjera të rinovueshme të energjisë, si biomasa, energjia diellore dhe ajo e erës.

Për të mbuluar nevojat, Shqipëria importon energji elektrike nga vendet fqinje, ndonëse importet kanë rënë në mënyrë progresive gjatë dhjetë viteve të fundit, duke ndjekur rritjen e gjenerimit vendas të energjisë dhe reduktimin e humbjeve të energjisë elektrike (nga 45.04% në vitin 2013 në 31.34% në fund të vitit 2015), pas disa masave të marra nga qeveria për lehtësimin e zbatimit të projektit “Rimëkëmbja e Sektorit Energetik” dhe punës riorganizuese të kohëve të fundit të kryer në rrjetet transmetim-shpërndarjes, gjatë viteve 2014-2015.

Në vitin 2012, konsumi total final me energji në Shqipëri arriti 79.7 PJ (Figura 4), ku energjia elektrike dhe produktet e naftës zunë afërsisht 80%. Analiza e konsumit final të energjisë nga lëndët djegëse zbulon mbizotërimin e produkteve të naftës. Nga vitit 1990 deri në 1995, mund të vërehet një rënie e mprehtë në kontributin e lëndëve djegëse të ngurta, pra qymyrit dhe gazit natyror. Qymyri u përdor për të mbuluar një pjesë të madhe të konsumit total final të vendit, por pjesa e tij u reduktua në fillim të vitit 1990. Biomasa, kryesisht dru zjarri – ka luajtur një rol me rëndësi ndër vite, duke qenë burimi kryesor i energjisë së përdorur për ngrohje mjedisi dhe gatim, kryesisht në banesat rurale.

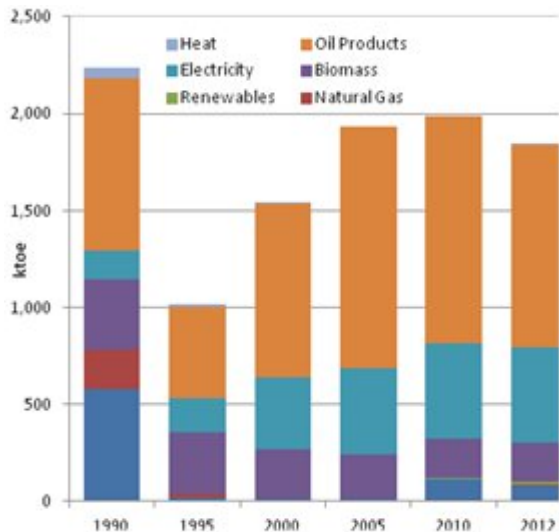

Figura 6 – Konsumi Final i Energjisë nga Lëndët Djegëse (Burimi: AKBN, 2012)

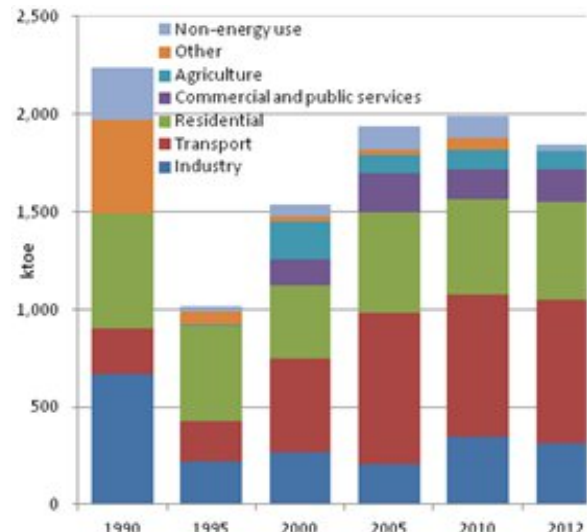

Figura 7 – Konsumi Final i Energjisë sipas Sektorëve (Burimi: AKBN, 2012)

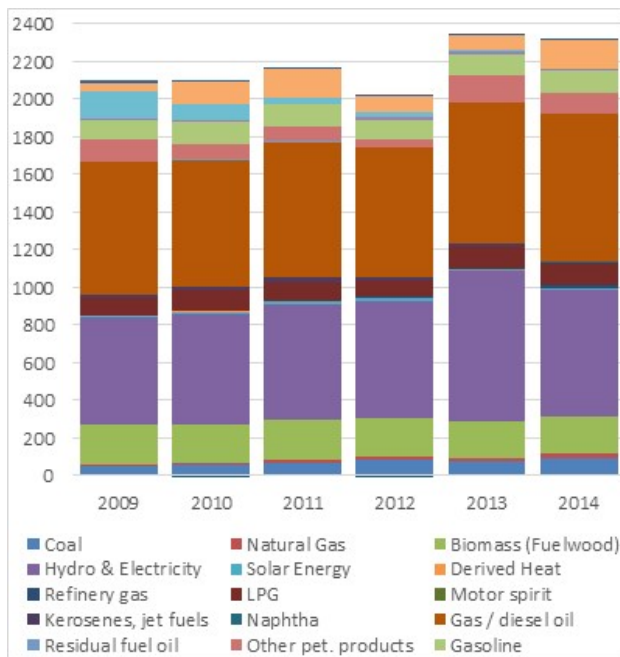

Figura 8 – Konsumi Final i Energjisë sipas Lëndës Djegëse (Burimi: AKBN – Balancat Vjetore të Energjisë –përfshirë gjithë produktet e naftës)

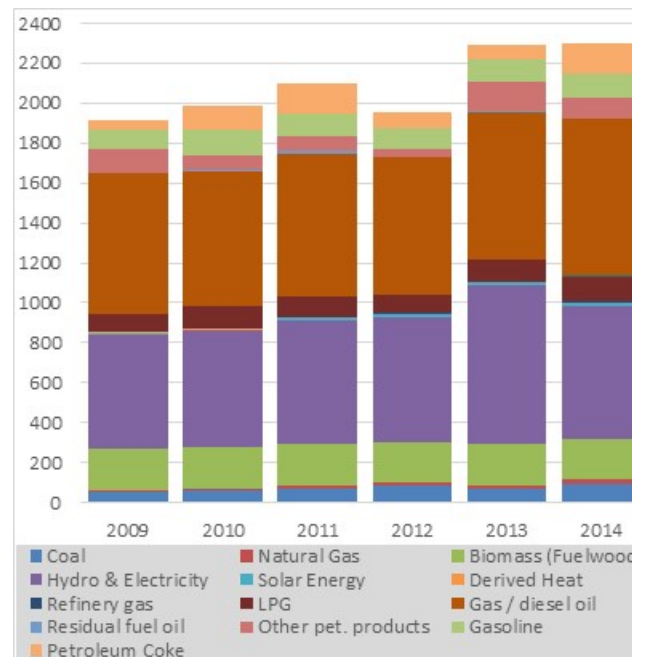

Figura 9 – Konsumi Final i Energjisë sipas Lëndës Djegëse (Burimi: AKBN – Balancat Vjetore të Energjisë – përfshirë vetëm produktet e naftës të përdorura për qëllime të energjisë)

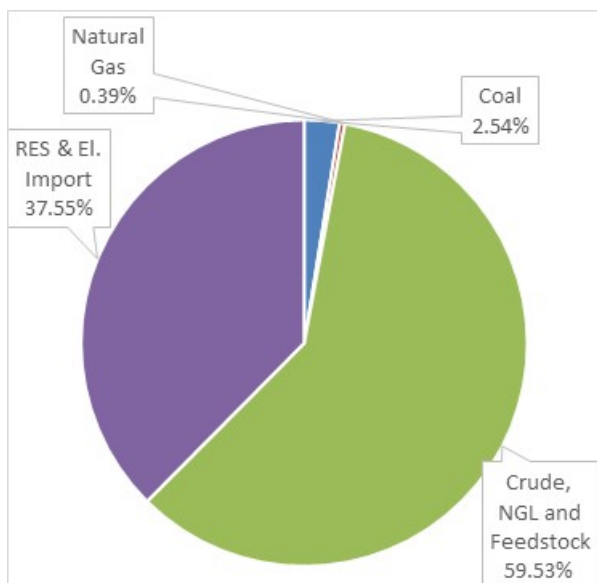

Figura 10 – Konsumi Final i Energjisë sipas Lëndës Djegëse (Burimi: AKBN – Balancat Vjetore të Energjisë)

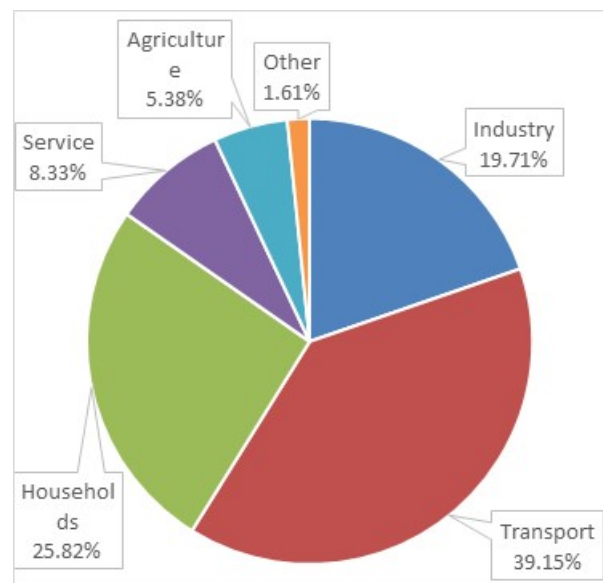

Figura 11 – Pjesët e Konsumit Final të Energjisë sipas Sektorëve (Burimi: AKBN – 2014 - Balancat Vjetore të Energjisë)

Prirjet e fundit të konsumit final të energjisë konfirmojnë atë çka është vërejtur në terma të FTPE-ës: një rritje të moderuar, pa ndryshim të madh, në pjesët relative të vektorëve të ndryshëm të energjisë.

Figura 7 sugjeron se sektori industrial u tkurr shumë pas vitit 1990, dhe rrjedhimisht, konsumi i energjisë nga sektori u tkurr, ndërsa sektori i transportit u rrit gradualisht. Sektori i banesave ka qenë po ashtu konsumator me rëndësi i energjisë. Në vitin 2014 (figura 11), sektori i transportit ishte konsumatori më i madh i energjisë, duke zënë 39.15% të konsumit total final,

pasuar nga sektori i banesave(25.82%), sektori industrial (19.71%), sektori i shërbimit (8.33%), dhe sektori bujqësor (5.38%).

2.6.2 Sektori i transportit

Sektori i transportit në Shqipëri nisi të zhvillohet me ritme të shpejta rritjeje sidomos pas viteve '60, kur përveç rritjes sasiore të mjeteve të transportit rrugor, u zhvillua infrastruktura dhe kapacitetet transportuese të rrugëve, hekurudhave dhe mjeteve detare, duke krijuar strukturën e transportit. Sektori i transportit luan një rol me rëndësi në konsumin e burimeve të energjisë.

Rrugët dhe autostradat përbëjnë mënyrën mbizotëruese të transportit tokësor dhe sigurojnë lidhje thelbësore për lëvizjen e mallrave dhe pasagjerëve. Shqipëria duhet të përfundojë një rrjet infrastrukture rrugore efikas dhe modern, si hap i parë për një sistem transporti të integruar. Me gjithë disa investime së fundmi, cilësia e transportit rrugor mbetet e ulët dhe ka ndryshim të konsiderueshëm rajonal lidhur me qasjen në tregje dhe shërbimet bazë. Rrjeti mban rreth 4.5 milionë mjete*km/y. Gjatë periudhës 2010–2013 rritja vjetore e pasagjerëve ishte rreth +0.5% dhe 3.4% për mallrat²⁴.

Rrjeti hekurudhor shqiptar është ndërtuar në periudhën nga viti 1946 deri në vitin 1986, për t'i shërbyer industrisë kombëtare. Pas vitit 1991, shumica e industrive u mbyllën. Pa të ardhura direkte nga sektori hekurudhor, mbështetja e qeverisë u kthye nga programet e investimeve për rrugët. Vonesa në miratimin e Direktivës 2012/34 për sektorin hekurudhor, i ngadalësoi investimet e mëtejshme. Nuk ka lidhje fizike hekurudhore mes Shqipërisë dhe vendeve fqinje Kosovës, Republikës së Maqedonisë së Veriut apo Greqisë; hekurudha nuk është e elektrifikuar, është me një binar dhe me bajpase.

Prirjet e transportit (burimi i të dhënave INSTAT) tregohen në figurën 12: numri i mjeteve rrugore po rritet në mënyrë të qëndrueshme, ndërsa transporti publik ka humbur më shumë se 50% të pasagjerëve gjatë dy dekadave të fundit. Rritja e dukshme në numrin e mjeteve rrugore u shoqërua me rritjen e aktivitetit të transportit dhe një rritje evidente e konsumit të lëndëve djegëse, kryesisht naftë dhe benzinë.

²⁴ Shih “Asistenca teknike për përgatitjen e Strategjisë së Sektorit të Transportit në Shqipëri” – Strategjia përfundimtare dhe plani i veprimtimit – Draft 0.1 – 31.1.2016

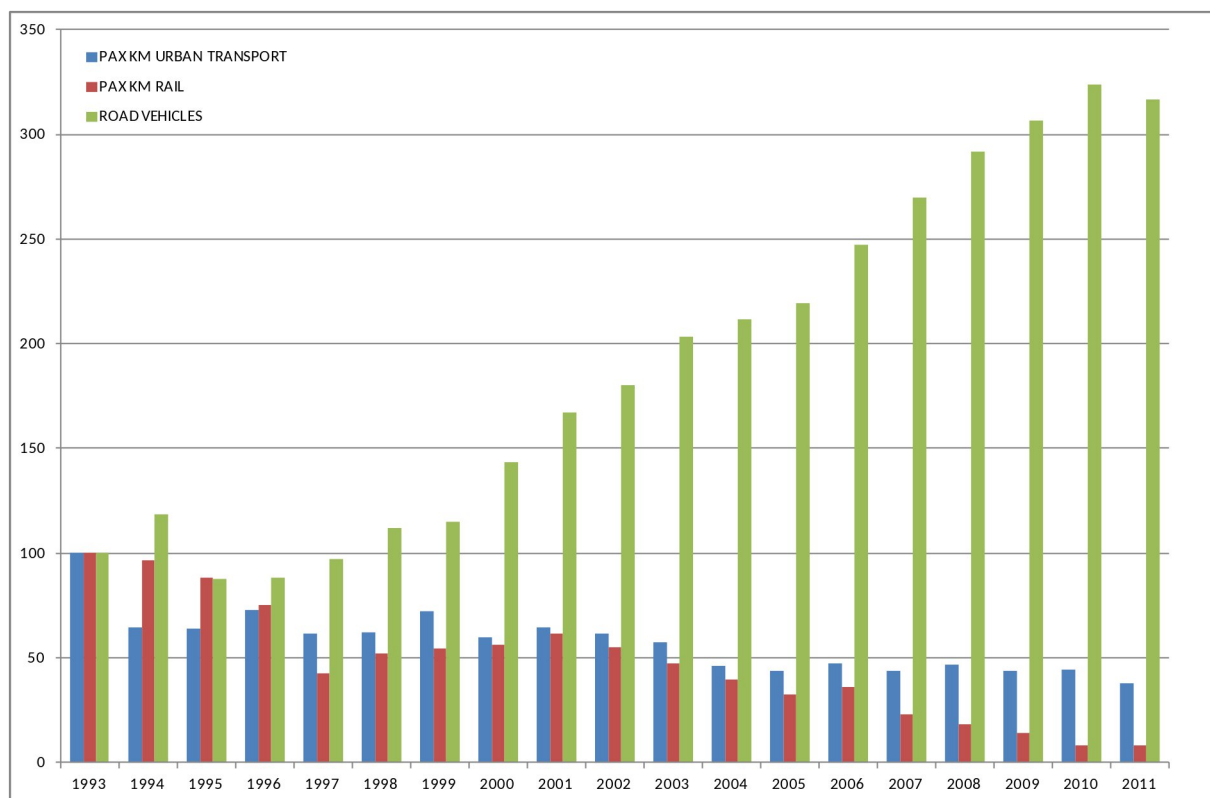

Figura 12–Prirja e indeksuar (baza 1993 = 100) e pasagjerëve*km për transporturban, pasagjerë *km për hekurudhë dhe numri i mjeteve rrugore (përpunim i të dhënave nga INSTAT)

Transporti detar është mënyra më e rëndësishme për transportin e mallrave, nga një vend në tjetrin. Afërsia e Shqipërisë dhe ndërlidhja e transportit me vendet fqinje, si: Italia, Greqia dhe Kroacia, përveç mundësisë për vendet pa dalje në det, si Republika e Maqedonisë së Veriut dhe Kosova, i japin transportit detar shqiptar një përfitim të madh potencial. Për më tepër, portet shqiptare janë pjesë e rrugëve të korridoreve detare në Evropën Juglindore. Për fat të keq, kapaciteti dhe strukturat operative nuk janë sa duhet efikase dhe të integruara për t'i kaluar standardet.

Shqipëria ka bërë progres të madh në kryerjen e reformave ligjore dhe rregullatore në sektorin e transportit ajror. Fluturimet dhe trafiku i pasagjerëve në aeroportin e Tiranës u rrit në mënyrë të qëndrueshme deri në vitin 2011, kur kriza ekonomike rajonale e ngadalësoi zhvillimin e sektorit ajror.

Analizat e dokumenteve të sektorit të transportit tregojnë se ka mungesë të serive të plota dhe të besueshme të të dhënave statistikore që të lejojnë parashikime të strukturuar. Me gjithë këtë kufizim, është bërë një vlerësim cilësor i sektorit në bazë të parametrave të vëzhguar dhe të shqyrtuar, duke mundur konsideratat e mëposhtme:

- Ka një mungesë të përgjithshme të burimeve ekonomike, për të mbështetur mirëmbajtjen e duhur dhe zhvillimin sistematik të sistemit të lëvizjes;
- Mirëmbajtja e keqe e rrugëve ndikon në eficiencën e transportit rrugor (koha e udhëtimit, konsumi i lëndës djegëse, shkarkimet dhe siguria);
- Mungesa e zhvillimit të rrjetit rrugor;
- Roli i vogël i sistemit hekurudhor;
- Dobësia e transportit intermodal;
- Një rënie e përgjithshme e popullsisë dhe rritja e përqendrimit në zonat e mëdha urbane (Tirana dhe pak zona të tjera urbane);
- Ekzistenca e mjeteve rrugore të vjetra, të patestuara plotësisht.

2.6.3 Sektori bujqësor

Përdorimi i tokës në Shqipëri në një sipërfaqe totale prej 28,750 km², ndahet mes tokës bujqësore (24%), pyjeve (37%), kullotave dhe livadheve (15%), si dhe tokave të tjera përfshirë zonat urbane, rreth 135,000 hektar liqene dhe tokë e papërdorur shkëmbore dhe malore (FAO, 2006²⁵).

Sektori bujqësor luan një rol me rëndësi në ekonominë kombëtare, megjithëse pjesa e tokës bujqësore në totalin e tokës në Shqipëri është vetëm 24 % (krahasuar me rreth 40% në EU28), dhe përmasat e vogla mesatare të fermave bujqësore (1.21 ha) dhe rrjedhimisht, shkallë e lartë e copëzimit të tokës. Shkaku kryesor për përqindjen e ulët të tokës bujqësore është fakti që bujqësia shqiptare nuk është konkurruese, krahasuar me vendet fqinje. Zona e ujitur është e kufizuar për shkak të dëmeve në infrastrukturën e ujitjes. Toka e kultivuar shtrihet nga 55% deri në 60% të sipërfaqes totale të tokës bujqësore, me një përdorim mesatar të plehrave kimike prej rreth 87.5 kg/ha (të dhëna 2011-2015 burimi FAO), kundrejt mesatares së EU-27 prej 76 kg/ha (të dhëna 2010 burimi EUROSTAT²⁶).

Infrastruktura relativisht e pazhvilluar në zonat rurale, i pengon produktet bujqësore shqiptare të shkojnë në treg. Ky fenomen, së bashku me probleme të tjera strukturore, si teknologjia e prapambetur, nivelet e ulëta të mekanizimit, qasja e kufizuar në lehtësitë e kreditimit dhe produktiviteti i ulët krahasuar me mesataret e BE-së, për shkak të aplikimit jo gjithnjë të praktikave të duhura agronomike, e ka kufizuar investimin e vazhdueshëm në sektorin bujqësor.

Për përmirësimin e situatës së sektorit dhe për ta bërë zhvillimin më të qëndrueshëm, zhvillimet dhe reformat strukturore duhet të jenë përparësi në politikën e ardhshme ekonomike²⁷, me synim rritjen e efikasitetit në prodhimin bujqësor, lehtësimin e qasjes së produkteve bujqësore vendore në tregjet e vendit dhe të huaja, si dhe mbështetjen financiare të bizneseve dhe fermave.

2.6.4 Sektori pyjor

Pjesa më e madhe e sipërfaqes totale të vendit është e mbuluar me pyje²⁸, rreth 1,040,881 ha të klasifikuara sipas formës së qeverisjes në pyje të lartë (45.7%) dhe pyje të ulët (cungishte) dhe shkurre (54.3%), ndarë në pyje të thjeshtë 72.3% dhe të përzierë 27.7%. Sipas kadastrës pyjore, pronësia e pyjeve shqiptare është rreth 96% shtetërore dhe pjesa tjetër private. Sektori pyjor shqiptar në përgjithësi ka pësuar një mbi shfrytëzim vitet e fundit, me rënie të madhe të sipërfaqes dhe volumit (figurat 11-12), me një reduktim vjetor mesatar prej rreth 540,000 m³/vit, si për pyjet halore, ashtu dhe për ato gjethëgjera, e përdorur si lëndë drusore për industrinë e ndërtimit, industrinë e minierave, industrinë e përpunimit të drurit dhe për bioenergji.

²⁵ <http://www.fao.org/ag/agp/agpc/doc/counprof/Albania/albania.htm#landuse>

²⁶ http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Agri-environmental_indicator_-_mineral_fertiliser_consumption

²⁷ Eficiencia e Energjisë Financa II, DETYRA 1 Potenciali i Efikoencës së Energjisë-Raport për Shqipërinë. Allplan GmbH. 2015

²⁸ INSTAT 2015. <http://www.instat.gov.al/al/themes/mjedisi.aspx>

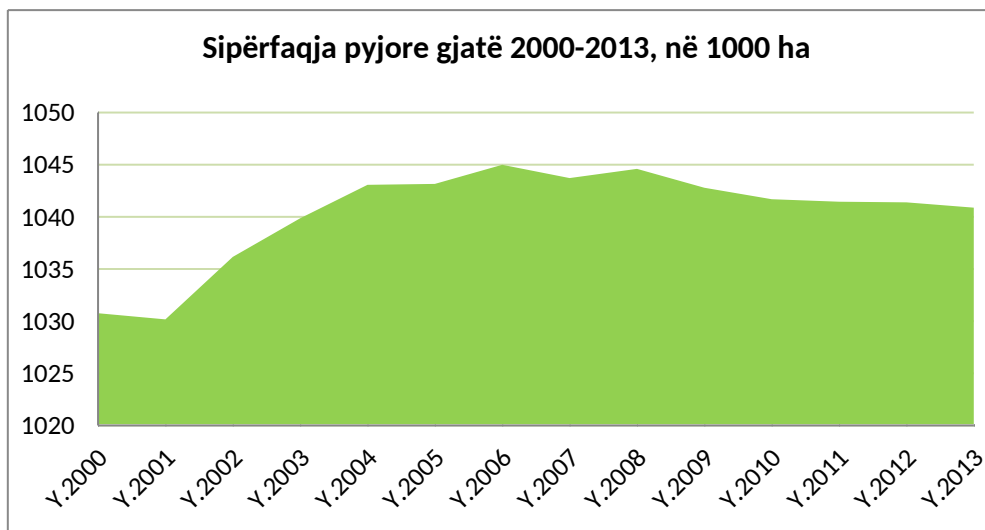

Figura 13–Sipërfaqja pyjore gjatë 2000-2013

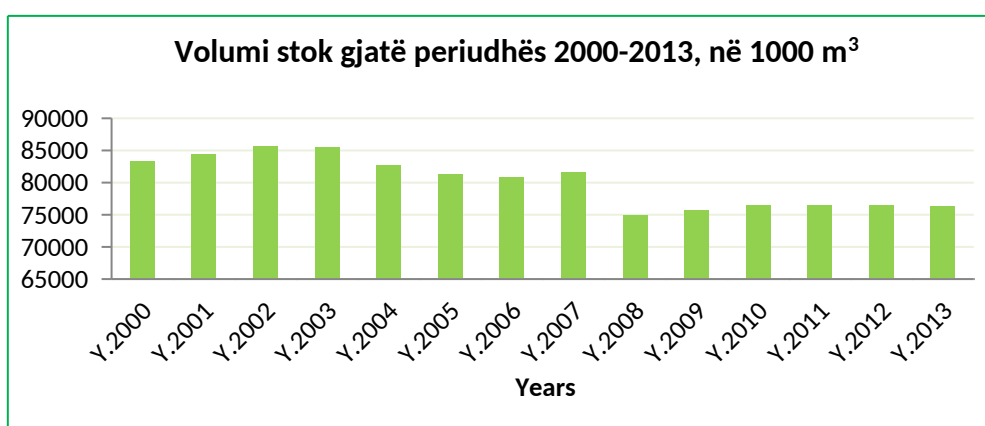

Figura 14 – Volumi stok gjatë periudhës 2000-2013

Për të siguruar një menaxhim të qëndrueshëm të pyjeve është shumë e rëndësishme të ruhet një raport pozitiv mes rritjes natyrore të pyjeve shqiptare që është shumë e ulët (1.2-1.7 milionë m³/vit²⁹) dhe prerjes së tyre.

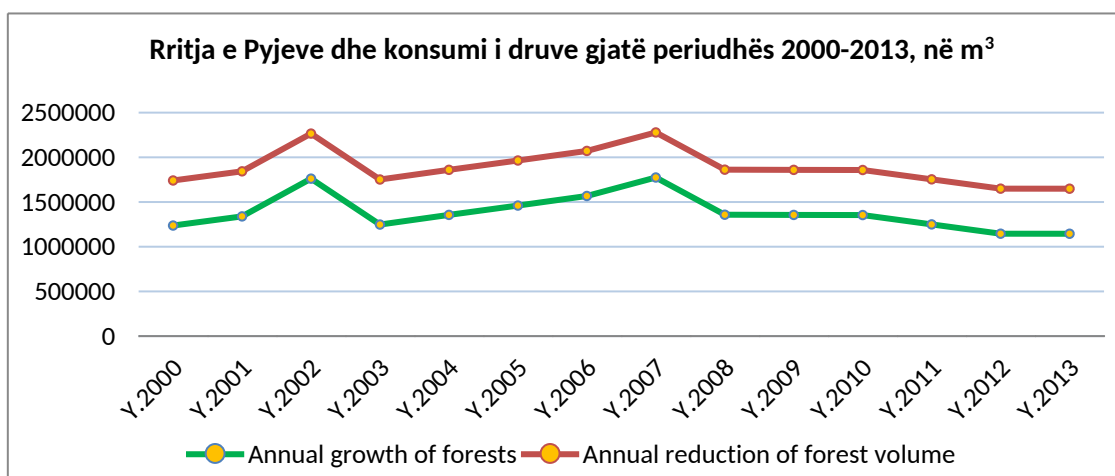

Figura 15 – Rritja e pyjeve dhe konsumi i druve gjatë periudhës 2000-2013

²⁹ Kadastra pyjore për periudhën 2000-2009, Ministria e Mjedisit

Rritja natyrore e pyjeve është mesatarisht 27% më e ulët se konsumi i druve dhe lëndës drusore (figura 17) në Shqipëri. Kjo do të thotë se stoku kombëtar pyjor është menaxhuar dhe ende menaxhohet në mënyrë jo të qëndrueshme. Një tjetër çështje me rëndësi lidhur me këtë proces, është që pjesa më e madhe e rënies së volumit vjen si pasojë e prerjeve të paligjshme: vetëm 10% e volumit total të biomasës pyjore që pritet është e ligjshme, ndërsa pjesa tjetër merret në mënyrë ilegale. Kjo shifër është shumë e lartë dhe përbën shkakun kryesor të degradimit të pyjeve shqiptare. Nga perspektiva globale, efektet e degradimit të pyjeve dhe humbja e biodiversitetit të mbulesës pyjore mund të jetë e madhe, duke qenë se Shqipëria ndodhet në pellgun e Mesdheut, që njihet si pikë e nxehtë globale e biodiversitetit lidhur me florën endemike dhe speciet e faunës (Myers et al. 200030).

Për më tepër, cilësia e të dhënave ekzistuese për përdorimin e tokës, zonave pyjore dhe përdorimin pyjor në Shqipëri është shumë e paqartë, duke e bërë të vështirë çdo vlerësim të saktë të sektorit, me paqartësi të madhe edhe në vlerësimet e prirjeve të GES-it. Historikisht sektori pyjor është organizuar në varësi të Drejtorisë së Përgjithshme të Pyjeve dhe Kullotave. Ky ka qenë një institucion qendror i varur nga Këshilli i Ministrave dhe Ministria e Bujqësisë. Duke filluar nga vitit 2005, shërbimi pyjor u organizua nën Ministrinë e Mjedisit (MM), ndërsa Drejtoria e Përgjithshme e Pyjeve u shkri. Për momentin ka një sektor që merret me pyjet në Shqipëri, pjesë e Drejtorisë së Programeve të Zhvillimit të Mjedisit në Ministrinë e Turizmit dhe Mjedisit. Për më tepër, ngritja e një shërbimi pyjor është parashikuar nga projektligji mbi “Administrimin e Fondit Kombëtar të Pyjeve dhe Kullotave në Republikën e Shqipërisë”, që mund të hyjë në fuqi në të ardhmen e afërt.

2.7 Përmbledhje e bilancit historik dhe të ardhshëm të GES-it

Burimi kryesor i të dhënave të shkarkimeve historike të GES-it, balancës dhe prirjeve të reduktimit paraqitet nga tre Komunikimet Kombëtare Shqiptare: Komunikimi i Parë Kombëtar (KPK) u paraqit në vitin 2002; Komunikimi i Dytë Kombëtar (KDK) në vitin 2009; dhe Komunikimi i Tretë Kombëtar (KTK) që do të paraqitet në vitin 2016 (ende në gjendje hartimi në kohën që po shkruajmë).

KPK-ja për Shqipërinë ishte inventari i parë i zbatuar i shkarkimeve të GES-it, sipas burimeve dhe përthithësve për Shqipërinë. Sipas Udhëzimeve IPCC-ë të rishikuara në vitin 1996, ajo merrte në konsideratë pesë sektorë kryesorë— energjinë, proceset industriale, bujqësinë, mbetjet dhe LUCF-ja – tre GES-e direkte – CO₂, CH₄ dhe N₂O – dhe tre indirekte – CO, NO_x, si dhe përbërësit organikë shpërthyes jometan (NMVOC). Viti referencë ishte 1994, ndërsa seritë kohore 1990-1994 u përdorën vetëm për kategorinë e shkarkimeve CO₂ nga djegia e lëndëve djegëse.

KDK-ja për Shqipërinë u publikua në vitin 2009 dhe mbulon periudhën 1990–2000 për gjashtë kategori kryesore, të rekomanduara nga udhëzimet e IPCC-së të rishikuara në 1996: aktivitetet e energjisë (përfshirë gjithë llojet e aktivitetit lidhur me nxjerrjen, transportimin, përpunimin dhe djegien e lëndëve djegëse), proceset industriale, përdorimi i tretësve dhe produkteve të tjera, bujqësia, ndryshimi i përdorimit të tokës dhe pyjet, si dhe mbetjet. Inventari GES-it merr në konsideratë tre GES-e direkte (CO₂, CH₄ dhe N₂O) dhe shkarkime GES-i indirekte (CO, NO_x, SO_x dhe NMVOC). Veç kësaj, lidhur me KPK-në, përfshihen PFCs dhe SF₆të vlerësimeve HFCs. Vlerësimi nga KDK-ja i serive kohore GES të periudhës (1990–2000) përfshin gjithashtu rillogaritjen për vitin 1994.

KTK-ja për Shqipërinë mbulon seritë kohore të përpunuara për periudhën 2000–2009 dhe siguron një analizë më të ngushtuar dhe më të thellë se inventari i mëparshëm (nivele më të detajuara aktiviteti, nëse e lejojnë të dhënat) me vit bazë 2005, viti i fundit për të cilin ka të

³⁰ Ndryshimi i Peizazhit Rural në Shqipëri: Braktisja e tokës bujqësore dhe prerja e pyjeve në tranzicionin postsocialist. Daniel Mueller dhe Darla K. Munroe. 2007. Analet e Shoqatës së Gjeografëve Amerikanë, 98(4) 2008, f. 1–22. 2008 nga Shoqata e Gjeografëve Amerikanë.

dhëna të plota të regjistruara. Që prej KDK-ës, nuk ka pasur studime të mëdha për përmirësimin e faktorëve të shkarkimit apo vlerësime të tjera. Udhëzimet IPCC-ë të rishikuara (1996) aplikohen për gjithë kategoritë. Duke pasur parasysh rolin e aktivitetit të energjisë, inventari ka adoptuar nivelet e larta të metodologjisë IPCC-ë dhe ka ruajtur një fokus të fuqishëm të vlefshmëria e të dhënave për sektorët e energjisë dhe transportit.

Të dhënat më të fundit historike mbi shkarkimet GES për vitet 2012 dhe 2015, janë gjithashtu të disponueshme në studimin e kryer për Kontributin Kombëtar të Pikësnyuar (INDC), paraqitur nga Shqipëria në kuadër të procesit të UNFCCC-ës në vitin 2016, megjithatë, këto të dhëna janë limituar vetëm për sektorët e energjisë, të proceseve industriale dhe për gazin CO₂ (këto të dhëna janë paraqitur në kapitullin 2.7.2).

Parashikimet e ardhshme të prirjeve të shkarkimeve sigurohen në KTK-ën “Analiza e masave zbutëse për shkarkimet e GES-it”, seksionet për sektorët e bujqësisë, LUCF-ës dhe Energjisë dhe në studimin e kryer për INDC-ën, që mbulon sektorët e energjisë dhe të proceseve Industriale të limituara për shkarkimet e CO₂. Të dy studimet përmbajnë një bazë dhe parashikime të skenarëve të shkarkimeve në kuadrin e opsioneve të masave zbutëse për periudhën 2020–2030.

2.7.1 Analiza e prirjeve historike të shkarkimeve GES

Sipas prirjeve të raportuara në Komunikatat Kombëtare Shqiptare (tabela 3), është bërë e mundur të rindërtohet një seri e plotë e prirjes historike të shkarkimeve GES, për periudhën 1990–2009, siç tregohet në figurën 16.

Viti 1994 raportohet në kuadrin e KPK-ës, por rillogaritet në KDK-ë, si dhe për shkarkimet totale GES në vitin 2000 që zënë një total prej 7619.91 Gg CO₂eq në KDK-ë, dhe rillogariten në një total prej 9075.00 Gg CO₂eq në KTK-ë.

Diferenca shkaktohet kryesisht nga sektori pyjor, ku cilësia e të dhënave u përmirësua nga Inventari i Parë Kombëtar i Pyjeve (ANFI 2003, referuar vitit 2000), duke e ndryshuar vlerën nga viti 2000 nga 930 Gg CO₂eq e KDK-së në 2295 Gg CO₂eq e KTK-ës. Gjithashtu, proceset industriale pësuan një rishikim të madh, duke i dyfishuar shkarkimet e tyre nga 264 Gg CO₂eq e KDK-ës në 520 Gg CO₂eq e KTK-ës.

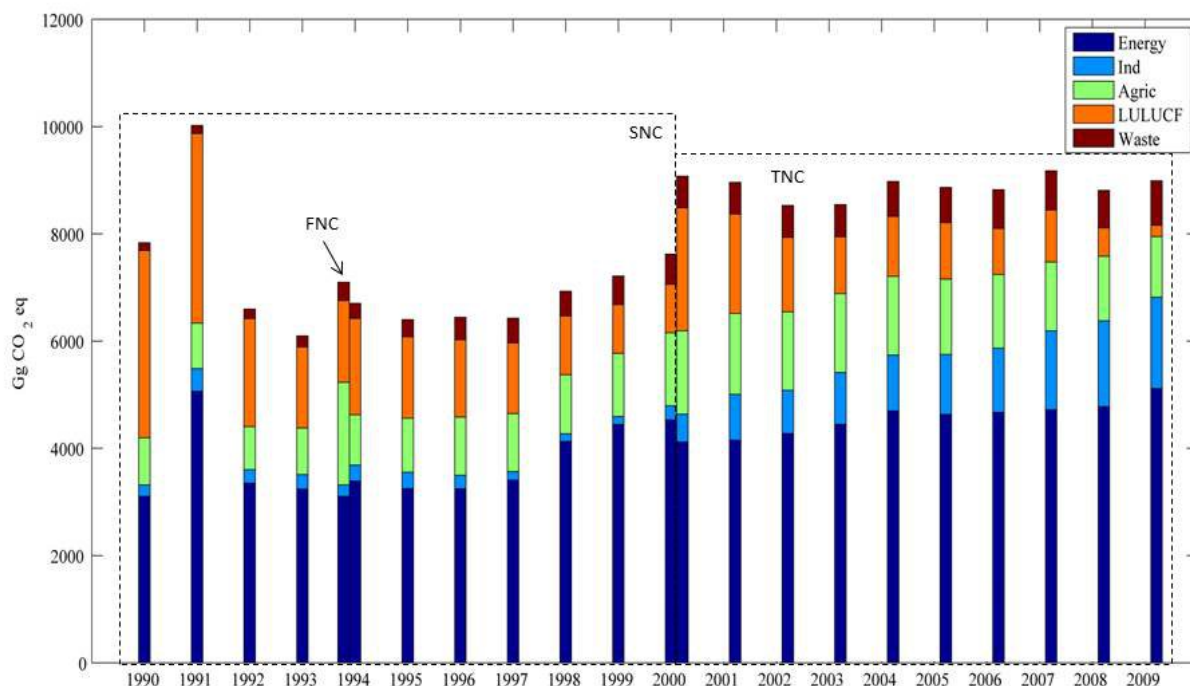

Figura 16–Prirja e shkarkimeve GES nga vitit 1990 në vitin 2009 sipas KPK-ës, KDK-ës dhe KTK-ës

Tabelat 3 dhe 4 tregojnë kontributin e shkarkimeve direkte GES të shprehura në Gg të ekuivalentit CO₂, në njësi fizike dhe në përqindje relative, në seritë kohore.

Tabela 3 – Prirja e shkarkimeve totale GES nga vitit 1990 deri në vitin 2009 sipas KPK-ës, KDK-ës dhe KTK-ës në gG të CO2 eq

	Sektori	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
KPK	Energji	-	-	-	-	3107	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Industrial	-	-	-	-	209	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Bujqësi	-	-	-	-	1915	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	LULUCF	-	-	-	-	1525	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Mbetje	-	-	-	-	340	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	TOTAL	-	-	-	-	7062	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
KDK	Energji	3107	5064	3350	3240	3390	3248	3247	3406	4126	4444	4528	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Industrial	210	423	253	269	296	304	250	158	143	151	265	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Bujqësi	880	849	801	871	942	1012	1082	1082	1105	1175	1363	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	LULUCF	3493	3534	2015	1510	1798	1517	1447	1318	1096	910	903	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	Mbetje	144	151	177	205	279	318	417	462	460	534	561	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	TOTAL	7834	10020	6597	6096	6704	6399	6443	6426	6929	7214	7620	-	-	-	-	-	-	-	-	-
KTK	Energji	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4117	4152	4274	4447	4698	4633	4671	4722	4779	5116
	Industrial	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	520	852	806	966	1043	1118	1195	1470	1599	1701
	Bujqësi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1553	1510	1464	1476	1464	1403	1375	1283	1205	1131
	LULUCF	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2295	1855	1391	1054	1123	1056	860	970	530	213
	Mbetje	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	591	593	592	601	647	653	723	731	698	828
	TOTAL	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	9075	8962	8527	8544	8976	8863	8824	9175	8810	8989

Sipas KTK-ës, kontribuesi kryesor në terma të shkarkimeve GES (CO₂ eq) për vitin 2005 (figura 15) është sektori i Energjisë (47.9%), ndjekur nga bujqësia (14.26%), industria (11.37%), ndryshimi i përdorimit të tokës dhe pyjet (20.64%), si dhe mbetjet (6.64%).

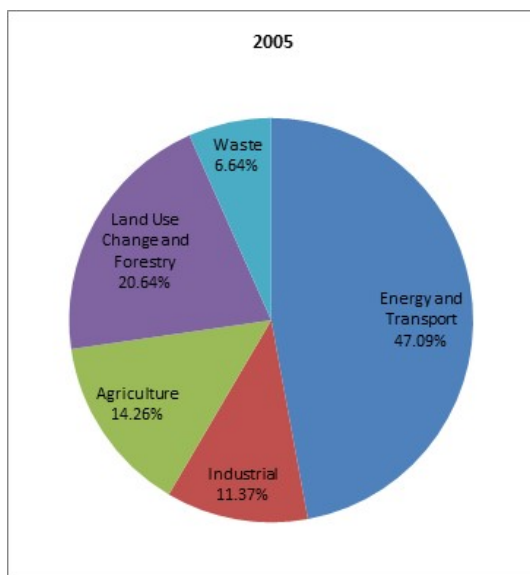

Figura 17 – Shkarkimet CO₂ eq. nga gjithë sektorët ekonomikë për vitin 2005 (%)
(Burimi KTK)

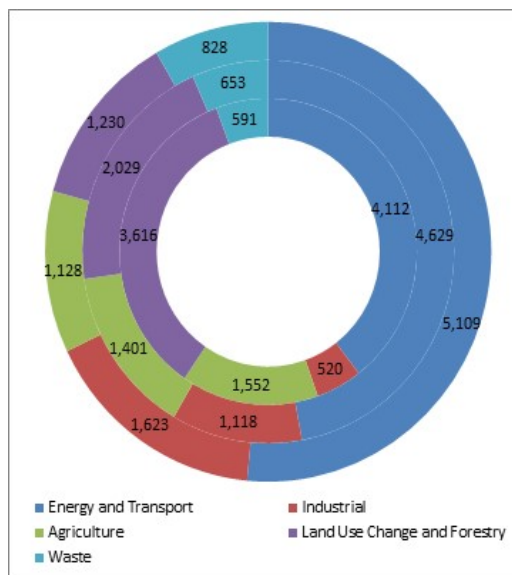

Figura 18 – Shkarkimet nga gjithë sektorët ekonomikë për vitet 2000 (rrethi i brendshëm), 2005 dhe 2009 (rrethi i jashtëm) (GtCO₂ eq)
(Burimi TNC)

8988 GtCO₂eq në 2009, me luhajtje të vogla gjatë periudhës së inventarit. Pjesa e shkarkimeve ka ndryshuar në kohë: shkarkimet janë rritur në sektorin e energjisë (kryesisht për shkak të transportit), sektorin industrial dhe mbetjet me +24% dhe +227% dhe +40% përkatësisht në vitin 2009 krahasuar me 2000. Procesi industrial është rritur shumë, për shkak të zgjerimit të prodhimit të çimentos. Nga ana tjetër, shkarkimet CO₂eq nga bujqësia dhe LUCF-ja kanë rënë gjatë periudhës së inventarit (2000–2009) me -27% dhe -91% përkatësisht, por mbeten ende burim shkarkimesh.

Sektori i energjisë tregon një përqindje në rritje të shkarkimeve nga vitit 2000 (43.57%) në vitin 2009 (56.92%). Mes nënsektorëve të energjisë, transportikontribuon më shumë, me rreth 45%, pasuar nga sektori i banesave (23%), industria e përpunimit dhe ndërtimet (14 %), bujqësia (7%) dhe shërbimet (4%). (tabela 4). Transporti dhe industritë e energjisë janë rritur me 27% të shkarkimeve të tyre nga vitit 2000 deri në vitin 2009, sektori i shërbimit me 25%, ndërsa bujqësia dhe sektori i banesave me 24% (figura 21).

Gjatë periudhës 2000–2009, shkarkimet CO₂eq ndryshuan nga 9075 GtCO₂eq në shkarkimet e vitit 2000, 0, në

shkarkimet e çrregullta											
Industria përpunuese dhe ndërtimi	14.88	14.87	14.45	13.89	13.91	13.91	13.91	13.91	13.91	13.92	+16%
Transporti	44.15	44.21	44.60	44.90	45.02	45.02	45.02	45.00	45.00	45.08	+27%
Spektori banesave	22.93	22.91	22.95	23.07	22.89	22.89	22.89	22.93	22.93	22.83	+24%
Shërbimi	4.71	4.68	4.72	4.75	4.76	4.76	4.76	4.76	4.76	4.74	+25%
Bujqësia	7.17	7.16	7.08	7.13	7.15	7.15	7.15	7.14	7.14	7.16	+24%

Aktivitetet bujqësore (kultivimi i të mbjellave dhe rritja e blegtorisë për plotësimin e nevojave të njerëzve me ushqim) kontribuojnë në shkarkime në shumë mënyra: shkarkimet CH₄ dhe N₂O nga bagëtitë shtëpiake (fermentimi i zorrëve dhe menaxhimi i plehrave organike); CH₄, CO, N₂O, dhe shkarkimet NO_x nga djegia e mbetjeve bujqësore; shkarkimet CH₄, dhe N₂O nga tokat bujqësore për shkak të fertilizimit dhe praktikave të menaxhimit, shkarkimet nga sektori i bujqësisë kanë rënë gjatë periudhës 2000–2009, si pasojë e reduktimit të CH₄ të shkarkuar nga sektori i blegtorisë, për shkak të fermentimit të zorrëve dhe menaxhimit të plehrave organike pas tkurrjes së numrit të kafshëve.

Spektori LULUCF-ë zë shkarkimet dhe përthithjen e CO₂ në gjashtë përdorimet e tokës (pyje, tokë bujqësore, kullota, ligatina, vendbanime dhe toka të tjera), për shkak të menaxhimit dhe ndryshimit të përdorimit të tokës. Balanca e shkarkimeve/sekuestrimit të sektorit dominohet nga shkarkimet e pyjeve, si pasojë e menaxhimit të tyre të paqëndrueshëm, që e bën këtë sektor një burim neto shkarkimesh, shkaktuar nga përdorimi i lartë i biomasës krahasuar me rritjen natyrore vjetore të pyjeve. Në të kundërt, shkarkimet LULUCF-ë ndjekin një prirje në rënie, që shkon nga 2295 GtCO₂eq në vitin 2000 në 213 GtCO₂eq në vitin 2009. Zbatimi i parimeve të menaxhimit të qëndrueshëm të pyjeve në vijimësi do t'i kthejë ato në një sekuestrues të GES-it.

Pasiguria e përgjithshme kombëtare e inventarit GES është 9.92% dhe kontribuesi kryesor për këtë pasiguri janë shkarkimet e CO₂, nga konsumi i druve të zjarrit në sektorët e banesave dhe të shërbimeve. Kjo vjen sidomos nga një shkallë e madhe pasigurie e të dhënave të aktivitetit në këtë nënkategori (sidomos vetëkontrolli i druve të zjarrit nga zonat rurale).

Gjatë tranzicionit në statusin e Aneksit I, Shqipëria do të duhet të përmirësojë shumë mbledhjen e të dhënave dhe sistemin përpunues, duke krijuar një kuadër të fortë institucional dhe ligjor për të përmirësuar inventarin transparent, të saktë, të plotë, të krahasueshëm dhe të qëndrueshëm, në përputhje me sistemet ndërkombëtare (UNFCCC-ë) dhe të BE-së (525/2013/UE) për monitorimin, raportimin dhe verifikimin.

2.7.2 Parashikimi i prirjeve të shkarkimeve GES

2.7.2.1 Analiza e masave zbutëse e komunikimit të tretë kombëtar

Spektori i energjisë

Sipas popullsisë së pritshme dhe rritjes ekonomike të shprehur si PBB-ë, dhe vlerës së saj të shtuar nga çdo sektor, siç raportohet në KTK-ë. Seksioni i analizave për masat zbutëse, shkarkimet GES të parashikuara të gazeve kryesore (CO₂, CH₄, N₂O, shprehur si CO₂ ekuivalent) nga gjithë sektorët që konsumojnë energji, duke përdorur softuerin/modelin LEAP (Planifikim i Gjatë i Alternativave të Energjisë), pritet që pothuaj të dyfishohen nga 4795.6 kt në vitin 2009, në 9753.7 kt në vitin 2030. Kjo vlerë rritet, nëse marrin gjithashtu në konsideratë shkarkimet GES të gazeve kryesore (CO₂, CH₄, N₂O, shprehur si CO₂ ekuivalent) nga gjenerimi i energjisë elektrike, nxitur nga rritja e vlerësuar e kërkesës vjetore për energji elektrike në vitin 2030, që pritet të arrijë 13533 GWh. Duke pasur parasysh shkarkimet GES nga sektori i gjenerimit të energjisë (industrinë e energjisë), shkarkimet totale GES nga gjithë

sektorët që konsumojnë energji, rriten përafërsisht 2.15 herë nga 5108 kt CO₂eq në vitin 2009 në 11004 kt CO₂eq në vitin 2030.

Sipas parashikimeve bazë të KTK-ës – seksioni për analizën e masave zbutëse, ndërsa shkarkimet absolute GES do të rriten, kontributi relativ i sektorëve do të ndryshojë si vijon:

- Pjesa e familjeve do të bjerë nga 22.87% në vitin 2009 në 21.52% në vitin 2030, me gjithë faktin që shkarkimet totale GES nga familjet do të rriten në terma absolutë me përafërsisht dy herë nga viti 2009 deri në vitin 2030. Në fakt, sektori është shumë i rëndësishëm, duke qenë se konsumon më shumë se një të katërtën e energjisë totale, ndërsa përfaqëson gjithashtu një faktor të madh trysnie për sistemin e mbingarkuar të shpërndarjes së energjisë elektrike. Kërkesa për ngrohje nga familjet do të rritet, edhe me reduktimet në konsumin e paregjistruar të energjisë elektrike (përdorimi i paligjshëm). Energjia elektrike mbetet burimi kryesor për ngrohjen e banesave, duke përfaqësuar 60% të gjithë burimeve të energjisë, sidomos që prej vitit 2005, kur struktura e kërkesës për energji ka ndryshuar shumë (përveç zonave rurale), kryesisht për shkak të një ndryshimi nga drutë e zjarrit për ngrohje, gatim dhe ujë të ngrohtë, tek përdorimi i energjisë elektrike.

- Pjesa e sektorit të shërbimit do të rritet nga 4.75% në vitin 2009 në 5.42% në vitin 2030, me një rritje neto të shkarkimeve GES nga sektori, përafërsisht 2.5 herë më shumë nga viti 2009 deri në vitin 2030. Megjithatë, rritja i detyrohet një rritjeje mjaft të përmbajtur të kërkesës për energji prej rreth 10%, falë njëfarë modernizimi të energjisë së adoptuar në mënyrë më intensive në sektorin e shërbimit, sesa në sektorin publik, që zakonisht kanë sisteme ngrohjeje të vjetra dhe mund të mbështetet vetëm në pak instalime të reja.

Pjesa e industrisë do të mbetet pak a shumë konstante, duke kaluar nga 13.94% në vitin 2009 në 13.98% në vitin 2030, me një rritje neto të shkarkimeve GES nga sektori, me përafërsisht dy herë nga viti 2009 deri në vitin 2030.

- Pjesa e sektorit të transportit do të bjerë nga 45.15% në vitin 2009 në 40.97% në vitin 2030, ndonëse shkarkimet totale GES nga transporti do të rriten në terma absolutë, me përafërsisht dy herë nga viti 2009 në vitin 2030. Në fakt, numri i mjeteve po rritet me shpejtësi që prej vitit 2000, ndërsa infrastruktura e transportit po përmirësohet, duke çuar në një ngarkesë totale të trafikut edhe më të shtuar, si për transportin e mallrave, ashtu dhe të pasagjerëve, duke konsumuar sasi shumë të mëdha energjie (kryesisht në formë naftë dhe benzine).

- Pjesa e bujqësisë do të bjerë nga 7.17% në vitin 2009 në 6.38% në vitin 2030, megjithëse shkarkimet totale GES nga bujqësia do të rriten në terma absolutë. Në fakt, bujqësia është ende një konsumatore e vogël e energjisë dhe një sektor me intensitet të ulët të energjisë, për shkak të nivelit të përgjithshëm të ulët të mekanizimit. Megjithatë, sektori parashikohet të rritet me 1.7 herë në periudhën 2009-2030, me një rritje të parashikuar të intensitetit të energjisë së bujqësisë, ndonëse jo në nivelin e bujqësisë intensive. Shkarkimet e parashikuara GES nga bujqësia do të rriten përafërsisht me 2.5 herë nga viti 2009 deri në vitin 2030.

- Pjesa e sektorit të energjisë (industrisë e energjisë) do të rritet nga 6.12% në vitin 2009 në 11.37% në vitin 2030, duke pasur parasysh kërkesën e pritshme vjetore për energji elektrike prej 13533 GWh në vitin 2030 dhe përmirësimin gradual të eficiencës së transmetimit dhe shpërndarjes që do të arrijë 10% të humbjeve në vitin 2030.

Në KTK-ë – seksioni i analizës së masave zbutëse, parashikohet zbatimi i një liste masash zbutëse në sektorin e energjisë, me synim përcaktimin e një skenari me masa zbutëse deri në vitin 2030. Shumica e masave të listuara janë përfshirë tanimë në strategjitë dhe planet kryesore lidhur me sektorin e energjisë (BERBER dhe PKVEE) dhe janë mbledhur në KTK-ë – seksioni i analizës së masave zbutëse, me synim sigurimin e një skenari të përgjithshëm masash zbutëse për sektorin. Masat e listuara synojnë të reduktojnë si kërkesën për energji, ashtu dhe shkarkimet GES nga familjet, duke përmirësuar eficiencën e energjisë në sektorin e shërbimit, në sektorin industrial, si dhe në sektorin e transportit (reduktimi i konsumit të lëndës djegëse), për të reduktuar si kërkesën për energji, ashtu dhe shkarkimet GES.

Për më tepër, masa reduktuese parashikohen gjithashtu, në sektorin e transformimit të energjisë, duke pasur parasysh potencialin hidroenergetik, pyjet dhe potencialin tjetër të biomasës (gjeneruar nga industria e përpunimit të drurit dhe industria e përpunimit të ushqimit), si dhe potencialin e energjisë elektrike nga era.

Tabela e mëposhtme raporton një vlerësim të kryer në KTK-ë – seksioni i analizës së masave zbutëse, të potencialit reduktues të shkarkimeve CO₂ shoqëruar me çdo masë dhe efikasitetin financiar, me zbatim në periudhën afatshkurtër (2020) dhe afatmesme (2030). Duke zbatuar gjithë masat e skenarit të masave zbutëse, reduktimi total potencial deri në vitin 2020 për sektorin e energjisë është 12.06% krahasuar me skenarin bazë, me një reduktim total të shkarkimeve prej 1051 kt CO₂eq në vit. Këto vlera rriten deri në 19.12% në vitin 2030, me një reduktim total të shkarkimeve prej 2104 kt CO₂eq në vit.

Tabela 7 – Shkarkimet CO₂ reduktimi i masave zbutëse dhe efikasiteti financiar deri në vitin 2030. Burimi: KTK-ja Analiza e Masave Zbutëse

<i>Opsioni i reduktimit</i>	<i>US\$/tCO₂</i>	<i>Tipi i njësisë</i>	<i>Reduktimi i shkarkimit tCO₂/njësi</i>	<i>Njësitë depërtuese më 2020</i>	<i>Reduktimi i shkarkimit në vitin 2020 për opsion ktCO₂/vit</i>	<i>Njësitë depërtuese në 2030</i>	<i>Reduktimi i shkarkimit në vitin 2030 për opsion ktCO₂/vit</i>
Izolimi termik i banesave -drutë	-30.95	apartamente	0.49	25,000	7.66	45,000	11.56
Izolimi termik i banesave -GNL	-78.91	apartamente	1.60	25,000	24.78	45,000	37.42
Korrigjimi i faktorit të fuqisë	-32.49	MVAR	499.61	80	24.78	120	31.17
Izolimi termik i banesave–energji elektrike	-19.93	apartamente	0.55	25,000	8.46	50,000	14.19713
Izolimi termik i banesave -vajguri	-81.07	apartamente	1.64	0	0.00	1,000	0.85
Taksitë me gaz	-321.65	1 taksi	11.14	10,000	69.06	35,000	202.73
Ndriçimi efikas	-153.79	1000 llamba	0.15	900	0.09	4,420	0.35
Bojlerë efikasë lëndë djegëse naftë -dizel	-85.70	bojler	492.56	360	109.94	500	128.06
Metan nga ujërat e zeza	-69.94	impiant	820.52	1	0.51	3	1.28
Boljerë efikasë qymyr	-68.47	bojler	929.39	50	28.81	200	96.65
Çelësa termikë	-68.28	njësi	1.18	30,000	21.95	60,000	36.82
Matës me parapagesë	-54.87	apartamente	1.06	50,000	32.75	100,000	54.94
Turbina me erë	-21.74	kW	1.37	20,000	16.96	60,000	42.68
Hidrocentrale të vegjël, të mesëm	-184.22	kW	1.56	300,000	290.95	630,000	512.44
Izolimi termik i banesave -DH	-48.21	apartamente	1.67	0	0.00	300	0.26
Motorë efikasë	-28.01	kW	4.33	20,000	53.69	80,000	180.14
Frigoriferë efikasë	-47.59	frigorifer	0.84	20,000	10.46	30,000	13.15

<i>Opsioni i reduktimit</i>	<i>US\$/tCO₂</i>	<i>Tipi i njësisë</i>	<i>Reduktimi i shkarkimit tCO₂/njësi</i>	<i>Njësitë depërtuese më 2020</i>	<i>Reduktimi i shkarkimit në vitin 2020 për opSION ktCO₂/vit</i>	<i>Njësitë depërtuese në 2030</i>	<i>Reduktimi i shkarkimit në vitin 2030 për opSION ktCO₂/vit</i>
Sisteme diellore për ujë të ngrohtë	-59.12	njësi	2.59	20,000	32.05	60,000	80.65
Hidrocentral i vogël	-214.57	kW	5.61	25,000	86.98	80,000	233.43
Impiant gazi në vend groposjeje me 70% përpunim	29.90	Impiant i vend groposjes	24,019.17	2	29.78	8	99.92
Central me gaz	-85.12	kW	2.43	97,000	146.23	150,000	189.66
Kogjenerim-NKE	-114.75	kW	2.65	5,000	8.23	14,000	19.32
Ngrohja zonale-NZ	-77.42	kW	5.59	6,000	20.79	13,000	37.77
Ngrohja qendrore-NQ	-64.64	kW	3.36	5,000	10.43	15,000	26.24
Pyllëzimi me pisha	10.56	ha	29.42	0	0.00	--	--
Biogaz për banesat rurale	28.28	tretës	8.84	1,000	5.48	5,000	22.99
Ajër i kondicionuar	60.43	Njësi	2.12	0	0.00	--	--
CV energji elektrike 1	70.76	kW	0.77	20,000	9.49	62,000	24.68
CV diellor pompa uji	114.87	kW	0.19	10,000	1.16	50,000	4.86
Shkarkime Totale				1051			2104
Reduktimi final CO₂eq				12.06%			19.12%

KTJ-ja arrin në konkluzionin se, duke marrë parasysh rolin e BER në situatën aktuale shqiptare, mund të propozohen objektivat e mëposhtëm politikë:

- Reduktimi i importeve të energjisë elektrike;
- Diversifikimi i burimeve primare të energjisë për furnizimin me energji elektrike;
- Reduktimi i humbjeve të transmetimit dhe shpërndarjes nga promovimi i gjenerimit të shpërndarë;
- Krijimi i biznesit vendor dhe mundësive të punësimit, duke instaluar dhe prodhuar pjesë/komponentë/sisteme të impianteve BER nga sektori industrial shqiptar;
- Përdorimi i burimeve të energjisë vendore sidomos në zonat e largëta, duke sjellë vende pune dhe duke përmirësuar standardin e jetesës.

Sektorët e bujqësisë dhe pyjeve

KTJ-ja – seksioni për analizën e masave zbutëse për Bujqësinë, parashikon një listë konsideratash lidhur me masat që do të zbatohen në sektorin e Bujqësisë dhe LULUCF-së, me synim zbutjen e ndryshimit të klimës përmes reduktimit të shkarkimeve, shtimit të përthithësve dhe shmangies (apo sekuestrimit) e shkarkimeve. Masat e përgjithshme zbutëse të sugjeruara për Bujqësinë dhe LULUCF-ë janë:

- Reduktimet në shkarkimet CH₄ apo N₂O nga tokat bujqësore, tokat kullotë dhe bagëtitë
- Konservimi i stokeve ekzistuese të karbonit, për shembull, konservimi i biomasës së pyjeve, zonave kënetore dhe karbonit të tokës, që ndryshe do të humbte.
- Reduktimet e humbjeve të karbonit nga biota dhe dherat, për shembull, përmes ndryshimeve të menaxhimit brenda të njëjtit lloj përdorimi toke (p.sh. duke reduktuar humbjet e karbonit të tokës me kalimin nga lëvrimi në kultivim të thjeshtuar), apo duke reduktuar

humbjet e ekosistemeve të pasura me karbon, për shembull, shpyllëzimi i reduktuar, rikthimi i ujit në tokat kënetore të thara.

- Shtimi i izolimit të karbonit në dhera, biota dhe produkte jetëgjata përmes rritjeve në zonën e ekosistemeve të pasura me karbon, si pyjet (pyllëzimi, ripyllëzimi), rritja e rezervave të karbonit për njësi zone, për shembull, duke rritur densitetin e rezervave në pyje, izolimin e karbonit në dhera, si dhe përdorimin e druve në aktivitete ndërtimi.

- Sigurimi i produkteve me shkarkime të ulëta GES që mund të zëvendësojnë produktet me shkarkime më të larta GES, për të dhënë të njëjtin shërbim (p.sh. zëvendësimi i betonit dhe çelikut në ndërtesa me dru dhe disa opsione të bioenergjisë).

- Reduktimet e shkarkimeve të drejtpërdrejta dhe të tërthorta (p.sh. prodhimi i plehrave kimike, përdorimi i energjisë fosile në bujqësi, peshkim, akuakulturë dhe pylltari apo nga prodhimi i inputeve).

Megjithatë, masat zbutëse për bujqësinë, të përfshira në skenarin e masave zbutëse të KTK-ës, lidhen kryesisht me reduktimin e shkarkimeve CH₄nga bagëtia, duke marrë parasysh tri kategori të përgjithshme: i) praktika ushqyerje të përmirësuara; ii) përdorimin e agjentëve specifikë apo shtesave dietetike dhe; iii) ndryshimet afatgjata të menaxhimit dhe mbarështimit të kafshëve. Duke hamendësuar se zbatimi i këtyre masave konkrete kërkon kohë të gjatë, vlerësohet një periudhë kohore prej 40 vjetësh (2010–2050), me një rritje vjetore të teknologjisë prej 2.5%.

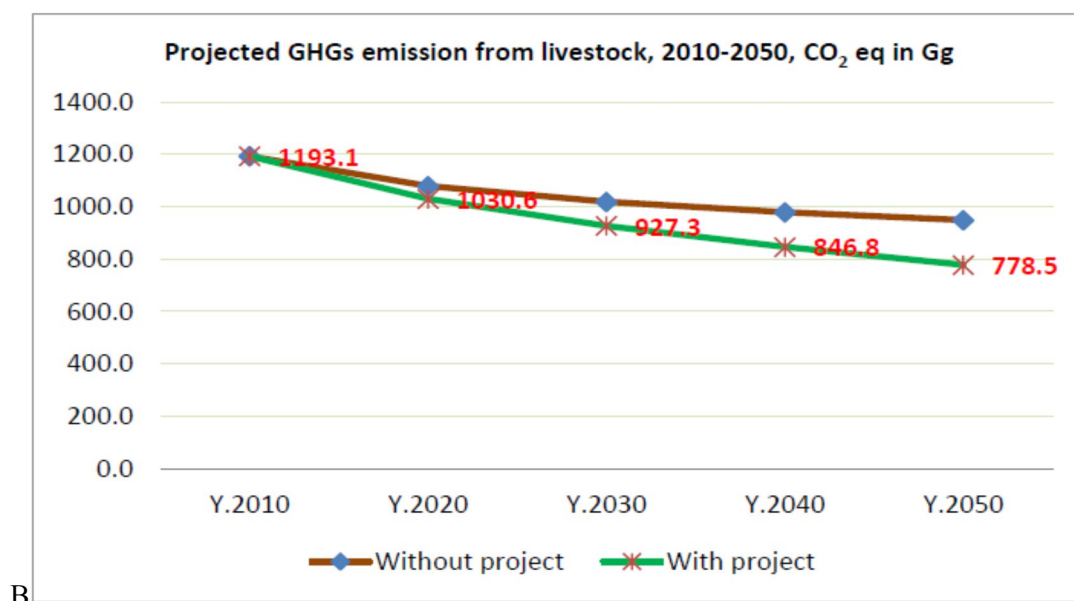

Figura 20 – Shkarkimet e parashikuara GES nga bagëtia, 2010-2050, në Gg CO₂eq. Burimi: KTK-ja

Masat zbutëse për sektorin e pylltarisë të përfshira në skenarin e masave zbutëse të KTK-ës janë:

- Përmirësimi i teknologjisë së shfrytëzimit të pyjeve dhe djegies së druve. Përmes kësaj mase, efienca aktuale e përdorimit të druve pritët të përmirësohet nga 40% në 86% në një periudhë prej 35 vitesh (2015–2050) me një normë prej 1.3% në vit.

- Rritja e sipërfaqes pyjore. Në mënyrë që të përdoren pyjet në mënyrë të qëndrueshme, duke pasur parasysh rritjen vjetore kombëtare të pyjeve, është me rëndësi të jashtëzakonshme që të investohet në mbjellje të reja pyjesh. Duke pasur parasysh rrethanat aktuale kombëtare të sektorit të pylltarisë, sasia e sipërfaqes pyjore që do të mbillet në vit duhet të jetë 500–1000 ha.

Efektet e balancës GES (CO₂eq) të zbatimit të masave të propozuara raportohen në figurat e mëposhtme (figurat 23–24), që tregojnë se masat e skenarit “me projekt” e kthejnë sektorin pyjor nga një burim neto në një përthithës neto CO₂.

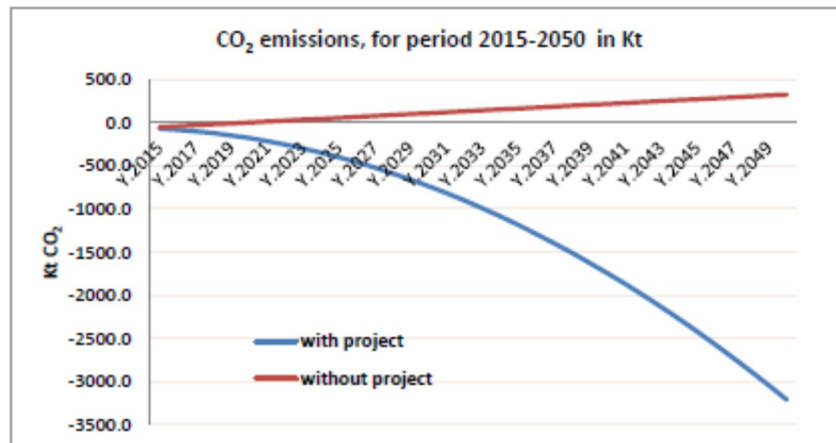

Figura 21 – Shkarkimet CO₂ për periudhën 2015–2050 në Kt, pa projekt dhe me projekt për pyllëzimin e 1000 ha/vit. Burimi: KTK-ja

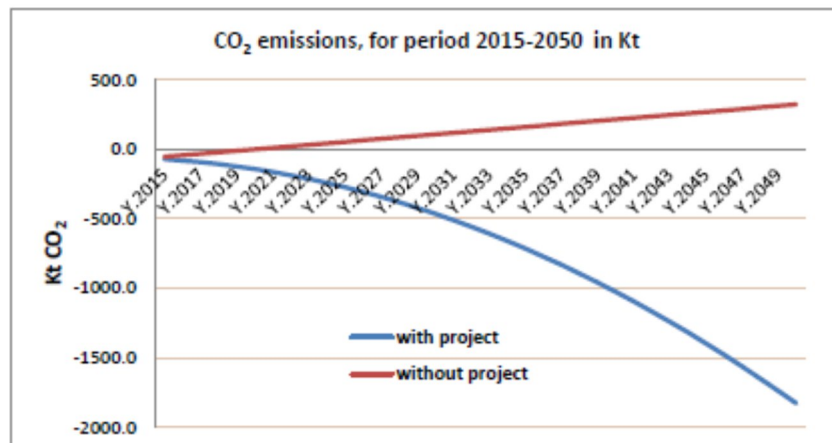

Figura 22–Shkarkimet CO₂ për periudhën 2015–2050 në Kt, pa projekt dhe me projekt për pyllëzimin e 500 ha/vit. Burimi: Draft KTK-ja

2.7.2.2 Parashikimet në kontributin e synuar të përcaktuar në nivel kombëtar

Sipas INDC-ës, është parashikuar një skenar bazë i shkarkimeve GES deri në vitin 2030, duke nisur në 2012 si vit bazë, dhe duke përdorur modelin “PRIMES” për parashikimet e intensitetit të energjisë dhe nivelet e aktivitetit, si dhe modele të tjera sektoriale (në veçanti modelet SLED të energjisë elektrike dhe ndërtimit dhe modelin UNDP LEAP), të dhëna nga AKBN-ja dhe INSTAT-i.

Në mënyrë ideale e gjithë ekonomia duhet mbuluar nga parashikimet e raportuara në INDC-ë, por dy aspekte duhen konsideruar me kujdes, ndërsa dëshirohet një mbulim sa më gjithëpërfshirës i sektorëve, mungesa e të dhënave të disponueshme apo cilësisë së të dhënave në disa sektorë, mund ta kufizojë atë çka mund të mbulohet. Për këto arsye, sipas dokumentit teknik bazë INDC-ë, të miratuar nga qeveria shqiptare në shtator 2015, të dhënat e disponueshme dhe kufizimet e cilësisë së të dhënave janë menaxhuar me dy kufizime:

- Duke mos përfshirë sektorin LULUCF-ës, duke qenë se inventari shqiptar GES –që aktualisht përmbledh pesë sektorë kryesorë: energjinë, proceset industriale, bujqësinë, ndryshimin në përdorimin e tokës dhe pylltarinë, si dhe mbetjet –përmban një pasiguri të madhe

të përthithjes që lidhen me LULUCF-në. Megjithatë, qeveria shqiptare ka rezervuar të drejtën ta përfshijë pylltarinë në INDC-ë në të ardhmen, por para fillimit të “periudhës së parashikuar të angazhimit”, 2020.

- Duke mos përfshirë GES-in përveç CO₂. Në fakt, inventari i gazeve serrë të Shqipërisë, ka seri kohore të plotë deri në vitin 2000, dhe inventari i të dhënave u vu në dispozicion për vitet 2005 dhe 2009 si pjesë e Komunikimit të Tretë Kombëtar. Duke mos i pasur seritë kohore deri në vitin 2012 dhe duke pasur një pasiguri të lartë relative të raportimit të gazeve të tjerë përveç CO₂, Shqipëria zgjodhi vetëm CO₂si gazi ku shprehet INDC-ja e saj. Megjithatë, Shqipëria njoftoi synimin për ta shtrirë INDC-nënë gaze të tjerë në një stad të mëvonshëm, sapo cilësia e të dhënave të përmirësohet. Kjo do të përjashtonte automatikisht bujqësinë dhe mbetjet, meqë inventari nuk përmban shkarkime të lidhura me GES-in, lidhur me bujqësinë dhe mbetjet.

- Duke përjashtuar LULUCF-në dhe gaze të tjera përveç CO₂, shkarkimet GES të mbuluara nga parashikimet e INDC-ës shqiptare, për momentin kufizohen me **sektorët që lidhen me energjinë, përfshirë transportin dhe proceset industriale**, që së bashku mbulojnë më pak se 60% të shkarkimeve totale GES në inventar. Kjo mund të përfaqësojë një kufizim serioz, edhe nëse përfshirja e LULUCF-ës dhe gazeve të tjerë jo-CO₂do të sillnin pasiguri të madhe. Megjithatë, Shqipëria me gjasë do ta shtrijë INDC-nënë sektorë të tjerë ekonomikë dhe gaze serrë para vitit 2020, nëse cilësia e të dhënave dhe disponueshmëria përmirësohen.

Tabela 8 raporton shkarkimet totale CO₂nga nënsektorët që lidhen me energjinë, me shkarkime gati zero CO₂, lidhur me sektorin e energjisë.

Tabela 8 – Shkarkimet totale CO₂ (Gg CO₂), jobiogjenike (Burimi: INDC2015)

Sektori	2012	2015	2020	2025	2030
Sektori i banesave dhe shërbimeve	251	269	293	320	352
Industria	980	1064	1243	1534	2032
Transporti	2238	2431	2682	2898	3197
Bujqësia	243	275	307	341	311
Përdorimi Joenergjetik	101	101	101	101	101
Dega e Energjisë	139	142	155	159	175
Prodhimi i Energjisë Elektrike	0	0	0	0	7
Totali	3952	4282	4781	5353	6174

Ky skenar konfirmon se sektorët e transportit, industrisë dhe banesave janë sektorët kyçë shkarkues, me shkarkimet e shërbimeve, transportit dhe industrisë që do të rriten shumë gjatë periudhës deri në vitin 2030, nxitur nga rritja ekonomike. Kjo tregohet në figurën 4.3, si më poshtë.

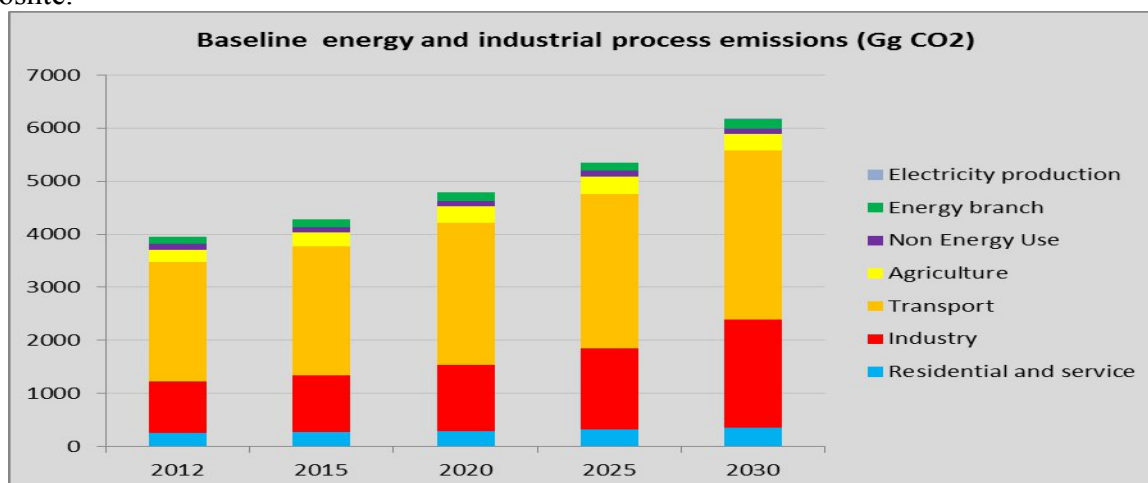

Figura 23–Shkarkimet e sektorit të energjisë në vitin 2012 dhe 2030 (Gg CO₂) (Burimi: INDC2015)

Duke pasur parasysh gjendjen aktuale të Shqipërisë, si vend kandidat për anëtarësim në BE, ka gjasa që në periudhën e vlefshmërisë së dokumentit të SKNK&P-ës, Shqipëria të hyjë në BE. Për këtë arsye, është me rëndësi shumë të madhe të garantohet që veprimet zbutëse të ndërmarra në këtë dokument të SKNK&P-ës të jenë në nivelet e ambicies së shprehur në objektivat dhe synimet politike të BE-së.

Duke pasur parasysh shkarkimet për kokë në Shqipëri, siç raportohen në INDC-ë, shkarkimet për kokë në Shqipëri janë më pak se një e treta e mesatares së shkarkimeve të BE-së për kokë. Kjo mund t'i atribuohet pjesërisht gjendjes së zhvillimit të saj dhe pjesërisht sektorit të dekarbonizuar të gjenerimit të energjisë elektrike. Duke marrë në konsideratë këta dy faktorë, INDC-ja afërmon se mund të pritët, në mënyrë të arsyeshme, që shkarkimet e gazeve serrë në Shqipëri të rriten, duke iu përshtatur nevojave të zhvillimit të vendit, por me prirje që mund të ndjekin një rrugë me karbon të ulët, duke e ndarë rritjen ekonomike nga rritja e shkarkimeve.

Tabela 9 – Supozimet kryesore lidhur me skenarët e shkarkimeve GES për Shqipërinë – Tabela nga INDC 2015 (Burimet e të dhënave: JRC, Eurostat, Instat, Primes, të dhëna të inventarit)

	1990	2000	2010	2030
Shkarkimet totale botërore Gg	38,232,170.06	40,563,437.00	50,911,113.68	
BE 28	5,636,933.47	5,103,281.75	4,834,156.78	3,382,160.08
Popullsia e BE-së 28	475,160,781.00	486,958,178.00	503,234,845.00	518,499,055.00
Shkarkimi/kokë BE	11.86	10.48	9.61	6.52
Popullsia e Shqipërisë	3,286,000	3,196,130	3,150,143	
Shkarkimet e Shqipërisë Gg CO₂eq	4,341.02	6,774.54	8,687.00 ³¹	
Shkarkimi / kokë i Shqipërisë	1.32	2.44	2.76	
Shkarkimet e Shqipërisë në % të shkarkimeve botërore	0.011	0.017	0.017	

Analiza INDC-ë supozon se rruga e parashikuar për Shqipërinë mundëson arritjen e nivelit të shkarkimit GES- 2 tonë për kokë, deri në vitin 2050. Kjo nënkupton një rritje të kufizuar të shkarkimeve GES në dy dekadat e ardhshme, krahasuar me synimin politik të BE-së për vitin 2050. INDC-ja specifikon se ky objektivi është i arritshëm, me besim të lartë me rritjen e parashikuar të shkarkimeve pasuar nga ndarja dhe ulja e ngadaltë e shkarkimeve.

Veprimet zbutëse GES bazuar në INDC-ë kërkojnë përdorimin e politikave specifike, strategjive sektoriale apo veprimeve të tjera, që do të kenë një potencial reduktues të shkarkimeve dhe përbëjnë një zotim kundrejt komunitetit ndërkombëtar për zbatimin e këtyre veprimeve. Këto veprime përfshijnë gjithashtu NAMA të planifikuara.

Tabela e mëposhtme përmbledh reduktimet absolute dhe në përqindje nga shkarkimet bazë CO₂ që mund të arrihen në vitin 2030, që bazohen në supozimin e zbatimit të një numri paketash politike të identifikuara për eficiencën e koston të tyre. Këto përfshijnë:

- Gjithë masat zbutëse të identifikuara me kosto efektive në KTK-ë dhe PKVEE-n e parë, përveç ngrohjes zonale/qendrore;
- Masat për sektorin e ndërtimit të identifikuara si me kosto efektive në raportin Eficienca e Energjisë në Ndërtesa në Palët Kontraktore të Komunitetit të Energjisë (CPEC);

³¹ Të dhënat e inventarit të vitit 2009 përdoren si të dhëna të tërthorta për vitin 2010, meqë nuk disponohen të dhëna inventari GES për Shqipërinë për vitin 2010.

- Opsione të tjera zbutëse për sektorët e transportit dhe industrisë bazuar në përvojën ndërkombëtare;
- Futjen e 10% biokarbureve në përzierjen e lëndëve djegëse për transportin deri në vitin 2030.

Kontributi i sektorit të gjenerimit të energjisë pritet të jetë minimal.

Tabela më poshtë raporton kontributet e pritshme zbutëse deri në vitin 2030 nga sektorët e ndërtimit, industrisë dhe transportit, sipas dokumentit bazë INDC-ë.

Tabela 10 – Potencial i vlerësuar zbutës me kosto efektive për Shqipërinë në vitin 2030, MtCO₂ (Burimi: INDC 2015)

Paketat e masave	kursimet ktCO ₂ në vitin 2030	Përqindja e reduktimit nga shkarkimet bazë CO ₂ në vitin 2030
Ndërtesat	50	
Industria	277	
Transporti	381	
Totali	708	11.5%

Dokumenti teknik bazë INDC-ja jep një vlerësim të koston së investimit lidhur me çdo masë zbutëse të raportuar në tabelën 11.

Tabela 11 – Kostot e investimit për masat zbutëse deri në vitin 2030 (m€)³² (Burimi: INDC 2015)

Sektori	Masa	Zbutja ktCO ₂	Kosto e investimit m€	Burimi/supozimi
Ndërtesat	Izolimi termik	50	21	Të dhëna specifike për Shqipërinë për koston nga Komunikata e Tretë Kombëtare
Industria	Bojlerë më efikasë	225	15	Nga modeli GACMO i përdorur për Komunikimin e Tretë Kombëtar
Industria	Ndryshimi i lëndës djegëse	52	0	Duke mos supozuar kosto shtesë për pajisjet me gaz natyror kundrejt pajisjeve me qymyr/naftë dhe që gazi natyror është i disponueshëm në vendet kryesore industriale në kuadrin e bazës.
Transporti	Masa me kosto efektive	116	195	Gjithë masat me kosto efektive në transport MACC; të dhënat e koston së BE-së, supozon se gazi natyror gjendet në depot e mjeteve pa kosto shtesë për shpërndarjen e gazit.
Transporti	10% biokarbure	265	456	Supozon se një impiant me kapacitet 100 milionë litra biokarbure kushton 250m\$ (të dhëna MB)
Totali	Gjithë masat e mësipërme	708	687	

Masat në tabelën 11 përfshijnë ndryshimin e lëndës djegëse në gaz natyror në sektorët e industrisë dhe transportit, çka përputhet me supozimin se gazi natyror do të futet në Shqipëri para vitit 2030, fillimisht për përdorim në sektorin e energjisë. Në INDC-ë nuk përfshihej asnjë kosto investimi lidhur me ndërtimin e një rrjeti të shpërndarjes së gazit që lidhte tubacionin e

³² Vlerësim i koston së investimit lidhur me çdo masë zbutëse, pra shpenzimi marginal (capex). Dokumenti teknik INDC-ë paralajmëron se këto kosto investimi nuk përfshijnë kostot e hartimit dhe administrimit të politikave për zbatimin e këtyre masave, që normalisht do të ishin 2-5% të shpenzimeve kapitale.

gazit me zonat kryesore industriale dhe depot e mjeteve, meqë kjo supozohet se do të ndërtohet në kuadrin e skenarit bazë.

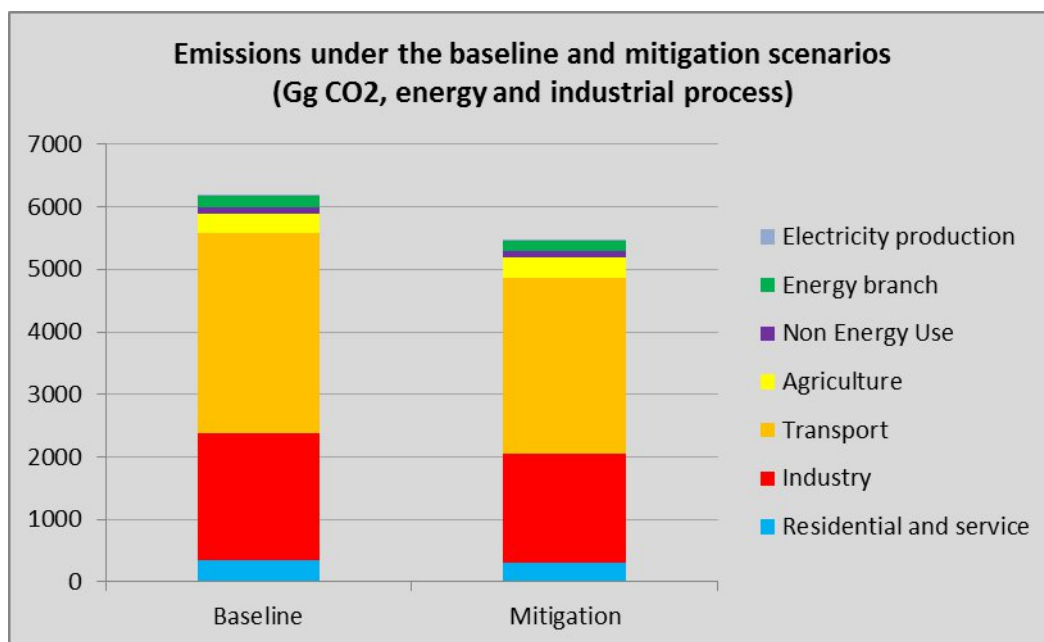

Figura 24 – Shkarkimet e skenarit bazë dhe zbutës, paketa C (Gg CO₂) (Burimi INDC 2015)

2.8 Situata aktuale e Shqipërisë në procesin e përshtatjes

Sipas parimeve të parashikuara në Udhëzimet Teknike për NAP-in, procesi i NAP- it duhet të ofrojë vlerë të shtuar, përmes mbështetjes në strukturat dhe proceset ekzistuese. Në përputhje me këtë, vlerësimi i situatës konsiderohet si një hap i rëndësishëm fillestar për hartimin e një procesi adekuat të NAP-it, i cili t'i trajtojë boshllëqet në mënyrën e duhur.

2.8.1 Analizë e situatës ekzistuese

Si një hap fillestar për analizimin e situatës ekzistuese, instrumenti analitik “Vlerësimi i situatës për planifikimin kombëtar të përshtatjes (SNAP)”³³, përgatitur nga GIZ-i, është përdorur gjatë një takimpune më 19 shkurt 2015. Instrumenti ofroi një panoramë të kapaciteteve të përshtatjes që ekzistojnë aktualisht, si dhe që mendohet të krijohen në vend. Elementi kryesor i instrumentit SNAP është vlerësimi i nevojave dhe kapaciteteve të vendit, i cili mundëson një perspektivë strategjike për procesin e përgjithshëm NAP. Përdorimi i instrumentit SNAP ka ndihmuar në identifikimin e një pikënisjeje të përbashkët, nga e cila palët e interesit të mund të fillojnë të formulojnë një dokument udhërrëfyes për procesin e NAP-it.

Ky instrument u zbatua nëpërmjet përfshirjes së palëve të interesit të lidhura me procesin e përshtatjes. Në takimin e punës për vlerësimin e situatës u krye një analizë dhe një diskutim i përbashkët, si edhe u plotësua një pyetësor në formë individuale nga secili pjesëmarrës. Pyetësori që hartuar në bazë të 20 faktorëve të suksesit, që janë parë se kanë pasur rëndësi kryesore në procese të ngjashme në vende të tjera. Faktorët u grupuan në 7 fusha suksesi:

- Informacion për klimën;
- Kapacitetet njerëzore dhe institucionale;
- Vizioni afatgjatë dhe mandati;
- Zbatimi;
- Integrimi;
- Pjesëmarrja;

³³ GIZ: Udhëzues për përdorimin e instrumentit të vlerësimit të situatës për planifikimin kombëtar të përshtatjes (SNAP). Eschborn 2014.

- Monitorimi dhe vlerësimi.

Rezultatet kryesore të analizës së situatës janë kondensuar në një “diagram rrjete”, si në figurën 25. Vija e kaltër identifikon situatën aktuale, siç u vlerësua nga pjesëmarrësit e takimit të punës, ndërsa vija e kuqe përfaqëson objektivin strategjik, siç e shihnin pjesëmarrësit. Të gjitha kontributet e pjesëmarrëse dokumentohen në një dosje të veçantë vlerësimi që përfshin shpjegimin për secilin kontribut.

Diagrami rrjetë mundëson këto përfundime të përgjithshme:

- Në përgjithësi, ekziston një boshllëk i konsiderueshëm midis situatës aktuale dhe objektivit strategjik. Kjo shpjegon një proces ambicioz të NAP-it, ku të trajtohen pak a shumë të gjithë faktorët e suksesit të lartpërmendur.

- Situata aktuale tregon një nivel mbi mesataren për fushën e suksesit “vizioni afatgjatë dhe mandati”. Kjo i detyrohet mandatit të qartë ekzistues i cili është parashikuar nëpërmjet urdhrit të Kryeministrit nr. 155, datë 25.4.2014, për krijimin e Grupit Ndërmintor të Punës për Ndryshimet Klimatike, dhe është përforcuar nëpërmjet lançimit të procesit të NAP-it nga zëvendësministri e Mjedisit më 19 shkurt 2015. E kundërta ndodh me dy faktorët e tjerë të suksesit për vizionin afatgjatë (ekzistenca e një plani koherent për përshtatjen dhe mbajtja në konsideratë e ndryshimit klimatik në planin zyrtar) të cilët janë vlerësuar si të dobët.

- Instrumenti SNAP e vlerëson situatën aktuale për informacionin mbi klimën shumë më poshtë se niveli i nevojshëm. Nga diskutimi doli se ekzistojnë një sërë studimesh, vlerësimesh dhe parashikimesh, por këto nuk njihen dhe nuk janë në dispozicion të ekspertëve të sektorit. Prandaj, e drejta për të marrë informacion duket se përbën një sfidë më të fortë se vetë informacioni.

- Ndjeshëm nën mesataren për situatën aktuale është fusha e suksesit “monitorimi dhe vlerësimi”. Kjo nuk përbën habi duke qenë se procesi i NAP-it është ende në fillimet e tij dhe nuk ka filluar ende me monitorimin e progresit të mëtijshëm të tij.

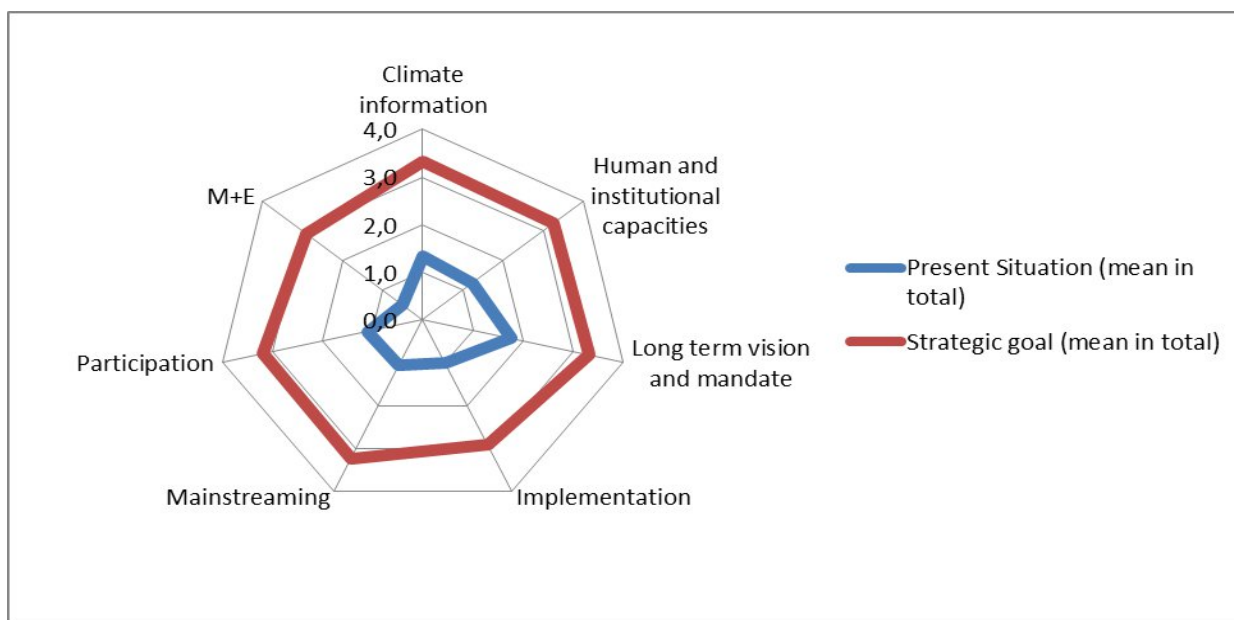

Diagram rrjetë nga analiza SNAP për Shqipërinë. Siç është përmendur, analiza SNAP ofron potencial për projektimin e një procesi NAP, që u jep zgjidhje boshllëqeve të dukshme dhe shfrytëzon mundësitë ekzistuese. Përfundimet në lidhje me projektimin e procesit të NAP-it janë nxjerrë gjatë takimit të punës, të vlerësimit të situatës nëpërmjet një analize SWOT. Rezultatet e analizës SWOT e nxjerra përgjatë këtij takimi, janë pasqyruar dhe përshtatur në diskutimet e mëpasshme nga të cilat ka dalë dhe diagrami SWOT, që paraqitet në figurën 26.

Pikat e forta

Pikat e dobëta

• Këshilli i Ministrave e ka dhënë mandatin për përgatitjen e NAP-it • Motivim i lartë nga ana e Ministrisë së Mjedisit • Cilësi e mirë e informacioneve ekzistuese për klimën.	• Nuk ka të dhëna të gatshme dhe të përpunueshme për ministritë e linjës • Nuk ka struktura të konsoliduara shtetërore për ndryshimet klimatike • Struktura të pamjaftueshme bashkërendimi për ndryshimet klimatike / nuk ka angazhim proaktiv nga ministritë e linjës • Mbizotëron puna e konsulentëve të jashtëm e palidhur me proceset shtetërore.
Mundësitë • Këshilli i Ministrave e ka dhënë mandatin për përgatitjen e NAP-it • Ka ekspertë të gatshëm jashtë administratës • Opsionet teknike dihen në parim • Ka potenciale për integrimin e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në disa plane të reja të ardhshme • Procesi NAP përfiton nga mundësitë e ardhshme për fonde klimatike.	Rreziqet • Mungesë kapacitetesh në të gjitha fushate qeverisjes shtetërore • Kapacitet i ulët personeli për ndryshimet klimatike • Njohuri relativisht të ulëta për ndryshimet klimatike në ministritë e linjës • Mospranim i rëndësishëm të ndryshimeve klimatike nga politikat dhe publiku. • Përputhshmëri e kufizuar mes fushave të ndryshme të bërjes së politikave.

Figura 256: Analiza SWOT për procesin shqiptar të NAP-it

Mesazhet kryesore të analizës SWOT mund të përmbliidhen si vijon:

- Situata e informacionit ekzistues për klimën është relativisht e mirë, por nuk njihet mirë dhe nuk është e aksesueshme, siç është thënë më parë.
- Studimet, siç është përmendur më lart, ofrojnë baza të mira tematike për procesin e përshtatjes, por nuk janë të lidhura mjaftueshëm me proceset e qeverisë.
- Ndërgjegjësimi i kufizuar për ndryshimet klimatike në nivel politikëbërës, si dhe njohuritë e limituara të publikut e pengojnë të paturit e një procesi të fuqishëm të NAP-it. Politikat për ndryshimet klimatike vijojnë të jenë relativisht në fund të agjendës politike.
- Njohja e ndryshimeve klimatike dhe e procesit të NAP-it në veçanti, mund të përfitojë nga fakti që NAP-i mund të nxisë mundësitë për të marrë financim për klimën në përgjithësi dhe për të përfituar nga Fondi i Gjellbër për Klimën në veçanti.
- Një mundësi e rëndësishme lind nga fakti se janë duke u zhvilluar disa plane zhvillimi dhe plane sektoriale të cilët mundësojnë integrimin e ndryshimeve klimatike. Kjo analizohet më tej në kapitullin 4.6.

Në bazë të këtij instrumenti SNAP me pjesëmarrje dhe analize SWOT, procesi i NAP-it do të asistojë në plotësimin e boshllëqeve të identifikuara dhe do të përmbushë nevojat përmes zhvillimit të veprimeve prioritare në kapitullin 6.1.

2.8.2 Rezultatet e studimeve të mëparshme, vlerësimet e vulnerabilitetit dhe zhvillimet e koncepteve për përshtatjen.

2.8.2.1 Statusi i dijeve për efektet dhe vulnerabilitetin ndaj ndryshimeve klimatike

Shqipëria ka filluar mjaft herët të analizojë sistematikisht vulnerabilitetin ndaj ndryshimeve klimatike. Studimi i parë në këtë kuadër është kryer me 1993 për “Rrjedhjet e ndryshimeve klimatike për bregdetin shqiptar”³⁴, në kuadër të Programit të Menaxhimit të Zonave

³⁴Gjendet

në

adresën

http://www.unepmap.org/index.php?module=library&mode=mts&action=results&_styp=3&s_category=MAP%20Technical%20Reports%20MTS&s_descriptors=Climate%20change

Bregdetare të UNEP/MAP-it. Komunikimi i Parë (KPK) dhe i Dytë (KDK) Kombëtar i Shqipërisë për UNFCCC-në (KPK-ja në vitin 2002 dhe KDK-ja në 2009) japin në kapitujt e tyre përkatës për vulnerabilitetin, dhe përshtatjen, informacion për skenarët e ndryshimit të klimës, analizën e efektit të ndryshimeve klimatike aktuale dhe të pritura, si edhe për vlerësimin e masave dhe veprimeve të përshtatjes. Komunikimi i Tretë Kombëtar jep njohuri të përditësuara dhe më të hollësishme për efektet e klimës dhe zgjedhjet alternative për përshtatjen për zonën bregdetare të Shqipërisë.

Procesi i komunikimeve kombëtare jo vetëm që është konsideruar si një instrument për raportimin përpara UNFCCC-ës, por edhe për nxitjen e integritit, nëpërmjet identifikimit dhe integritit të drejtimeve kryesore të politikave për klimën në proceset kombëtare të planifikimit dhe programimit.

Analiza e efektit për ndryshimet klimatike aktuale dhe të pritura, si dhe formulimi i nevojave për përshtatje, janë fokusuar në disa sektorë/sisteme:

- Burimet ujore (KPK, KDK dhe KTK);
- Ekosistemet natyrore (KPK, KTK);
- Ekosistemet e menaxhuara (bujqësia, pylltaria – KPK);
- Energjetika, transporti (KPK, KDK);
- Turizmi (KPK, KDK dhe KTK);
- Popullsia (KPK, KDK dhe KTK);
- Shëndetësia (KPK dhe KTK);
- Fatkeqësitë natyrore të lidhura me klimën (KTK).

Krahas komunikimeve kombëtare të gjithanshme, studimet dhe projektet sektoriale dhe rajonale sigurojnë informacion të rëndësishëm për modelimin klimatik, analizën e efekteve, vulnerabilitetet dhe masat e mundshme të përshtatjes në Shqipëri:

- “Identifikimi dhe zbatimi i masave përshtatëse në grykëderdhjet e Drinit dhe Matit” (GDDM)³⁵: Në rezultatet e këtij projekti pilot, të mbështetur nga GEF/UNDP/Qeveria shqiptare përfshihen:

1. Zhvillimi i kapaciteteve për të monitoruar dhe për t’iu përgjigjur efekteve të pritura të ndryshimeve klimatike në GDDM-ë në nivel institucional dhe në nivel komuniteti; 2. Integrimi i rreziqeve të ndryshimit të klimës dhe veprimeve vendore pilote për përshtatjen bregdetare në programet, planet dhe politikat për ruajtjen dhe zhvillimin e rajonit të GDDM-ës; 3. Zhvillimi i kapaciteteve për menaxhim, monitorim dhe vlerësim përshtatës për nxjerrjen e mësimave dhe përhapjen e rezultateve të projektit.

- “Përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike në Ballkanin Perëndimor”: Ky projekt i mbështetur nga GIZ-i këshillon ministrinë përkatëse në Shqipëri, Kosovë, Maqedoni, Malin e Zi dhe Serbi, për hartimin dhe zbatimin e strategjive për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike. Në mënyrë specifike, projekti synon uljen e rreziqeve të përmbajtjeve dhe thatësirës, si edhe fuqizimin e bashkëpunimit rajonal në fushën e menaxhimit të integruar të burimeve ujore.

- “Ulja e vulnerabilitetit ndaj ndryshimeve të klimës në sistemet agrare të Shqipërisë: Vlerësimi i ndikimit dhe alternativat për përshtatjen”. Ky projekt i mbështetur nga Banka Botërore, ofron zgjedhje alternative për t’iu përshtatur ndryshimit të klimës, për sektorin agrar dhe atë të burimeve ujore, së bashku me masat konkrete të përshtatjes, për katër zonat e veçanta agroekologjike të Shqipërisë³⁶.

³⁵Raportisintezë (2013) gjendet në http://www.al.undp.org/content/albania/en/home/library/environment_energy/

³⁶Raporti (2013) gjendet në adresën <http://hdl.handle.net/10986/16198>

- “Vlerësimi i vulnerabilitetit, rreziqet dhe përshtatja në lidhje me ndryshimet klimatike në sektorin energjetik të Shqipërisë”: Ky projekt ka ofruar rritje të njohurive teknike dhe të kapaciteteve teknike për të arritur zgjidhje energjetike të qëndrueshme nga aspekti mjedisor dhe me aftësi rimëkëmbëse, në kuadër të uljes së varfërisë dhe rritjes ekonomike.

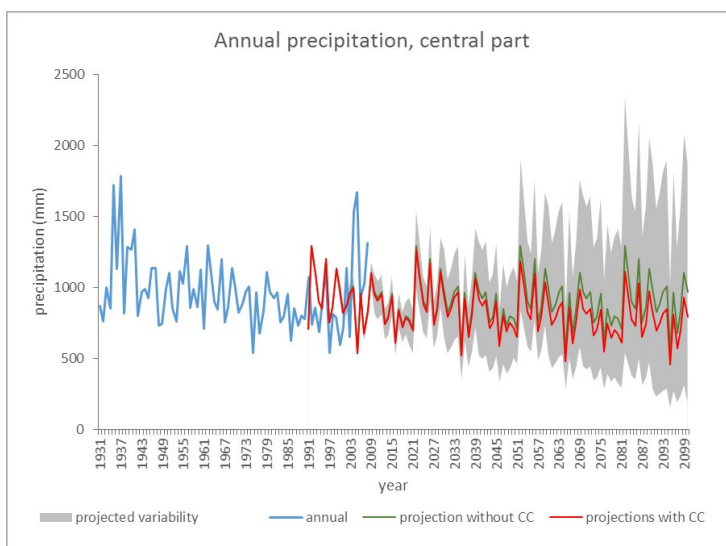
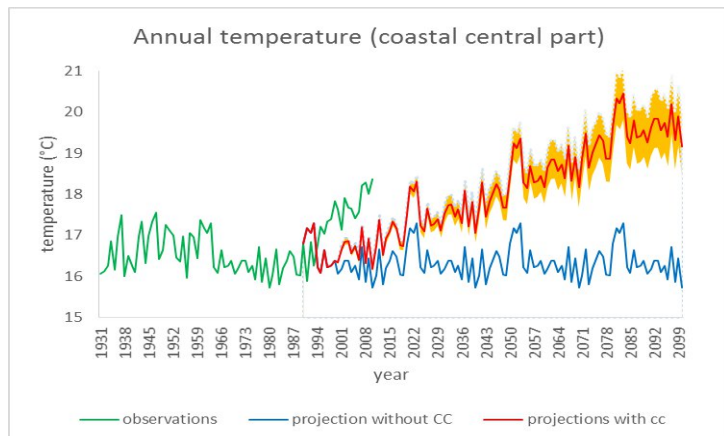
2.8.2.2 Njohuritë ekzistuese për ndryshimet klimatike, efektet e saj dhe vulnerabiliteti i Shqipërisë

Klima e Shqipërisë është një klimë tipike mesdhetare. Karakterizohet nga dimra të butë dhe reshje të bollshme dhe nga vera të nxehta dhe pa shira. Në bazë të relievit dhe të largësisë nga deti, territori i Shqipërisë ndahet në katër zona klimatike: zona fushore mesdhetare, zona kodrinore mesdhetare, zona paramalore mesdhetare dhe zona malore mesdhetare.

Parashikimet për temperaturat

Të gjitha studimet ekzistuese thonë se Shqipëria ka të ngjarë të ngrohet më shumë sipas skenarëve të IPCC-ës. Figura 27 tregon se vëzhgimet reale të bëra pas vitit 2000, kanë dëshmuar se vlerat e arritura janë të barabarta me ato që qenë parashikuar më parë për vitin 2020.

³⁷ Në parashikimet për verën, ndryshimi i temperaturës vjetore ka të ngjarë të arrijë deri në 5,3°C (4,6 - 6,0°C) deri në vitin 2100. Zona bregdetare nuk ka të ngjarë të ketë temperatura mesatare më të ulëta se 25°C, duke filluar nga viti 2050; temperatura mesatare deri në 30°C do të mbizotërojë në të gjitha pjesët e kësaj zone nga viti 2100. Skenarët e IPCC-ës parashikojnë rritje më të ulët për temperaturat e dimrit dhe rritje më të larta për pranverën.

Parashikimet për reshjet

Figura 28: Parashikimet e reshjeve vjetore, pa dhe me ndryshimin e klimës (skenari mesatar). Fusha e përhirtë tregon ndrysheshmërinë e lartë të reshjeve (5%, kuantile 95%), që dëshmon rritjen e mundshme të shpeshtësisë së reshjeve të dendura dhe thatësisë. Burimi: Projektraporti i KTK-së.

Të gjithë skenarët parashikojnë një pakësim të mundshëm të reshjeve stinore në krahasim me vitin 1990 për të gjitha periudhat

krahasuese. Reshjet vjetore ka të ngjarë të pakësohen deri në -8,5% (-56,0 deri në 47,4 mm), deri në vitin 2050; dhe deri në -18,1% (-89,7 deri në 94,9 mm) brenda vitit 2100. Pavarësisht nga trendi i përgjithshëm në rënie, pritet ndryshim më i madh (vjetor dhe stinor), shoqëruar me një rritje të shpeshtësisë së reshjeve ekstreme dhe rreziqe të lidhura me klimën (figura 4). Parashikohet se, një herë në 10 vjet, mund të ndodhin dukuri të rrezikshme reshjesh në rajonin

³⁷Parashikimet klimatike llogariten duke përdorur treguesin e skenarëve SRES IPCC AR4 (software MAGGIC/SCENGEN v.5.3, AR4 IPCC) zvogëluar në shkallën 1:1 km.

bregdetar verior (zona e Shkodrës) ndërsa në rajonin bregdetar të mesëm dhe jugor pritet të ndodhin një herë në 20 vjet. Megjithëse numri i dukurive të reshjeve ekstreme pritet të rritet, sa i takon shkallës dhe shpeshtësisë, ulja e niveleve të reshjeve në përgjithësi, do të rrisë numrin e ditëve të njëpasnjëshme pa reshje (thatësi). Numri maksimal i ditëve me thatësi ka të ngjarë të jetë më i madh në pjesën veriore (23 ditë) dhe deri në 15 ditë më në jug, brenda vitit 2100 në krahasim me periudhën krahasuese 1960-1990.

Parashikimet për ngritjen e nivelit të detit

Rritja e parashikuar e nivelit të detit (shih figurën 29) do të sjellë rreziqe më të larta të përmbytjes për shumicën e zonave urbane në bregdet dhe rritje të rreziqeve të erozionit bregdetar.

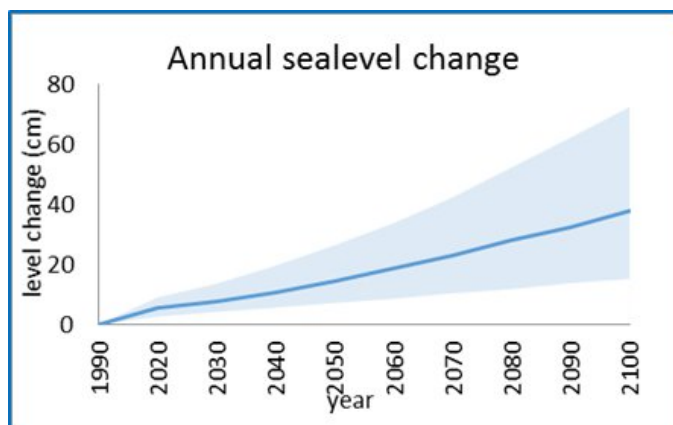

Figura 29: Ndryshimet e mundshme në nivelin mesatar vjetor të detit (cm)

Si pasojë e rritjes së nivelit të detit, niveli i lumenjve pritet të rritet në pjesët e poshtme të baseneve lumore dhe prurjet të ngadalësohen. Gjithsej, deri në vitin 2030 afërsisht 1082,45 km² (32% e sipërfaqes së zonave bregdetare ose 3,76% e sipërfaqes së vendit) do të

vuajë pasojat e drejtpërdrejta të përmbytjeve. Do të humbasin sipërfaqe të mëdha toke bujqësore të cilat nuk do të përdoren dot më, për shkak të mbulimit me ujë dhe të rritjes së sasisë së kripës në të. Shumica e habitateve bregdetare, si dunat e rërës, ligatinat me ujë të ëmbël dhe të kripur, kënetat dhe lagunat, do të zhduken ose do të përkeqësohet më tej statusi i tyre. Vija bregdetare e Adriatikut do të futet më në brendësi të tokës, erozioni bregdetar do të intensifikohet, ndërsa migrimi nga ligatinat bregdetare dhe habitatet e tjera në brendësi të tokës do të pengohet nga argjinaturat dhe veprat e kullimit të ndërtuara në kuadër të veprave të bonifikimit gjatë viteve '50-'60 të shekullit të shkuar.

SHËNIM. *Informacione të hollësishme për studimet kërkimore më të fundit për parashikimet e ndryshimeve klimatike dhe efektin e pritur do të jepen në raportin e Komunikimit të Tretë Kombëtar të Shqipërisë për UNFCCC-en.*

2.8.2.3 Njohuritë ekzistuese për vulnerabilitetin

Disa studime, si edhe Komunikimi i Parë, i Dytë dhe i Tretë, japin një pamje të qartë për vulnerabilitetet ndaj ndryshimeve klimatike në Shqipëri. Shumë elemente të prekshmërisë kanë të bëjnë me sektorët e veprimtarive shoqëro-ekonomike. Përmbledhja e mëposhtme pasqyron kryesisht situatën aktuale, për shembull, ato fusha të vulnerabilitetit që janë të dukshme që tani. Megjithatë, shumica e efekteve mund të parashikohen se do të rriten në shkallë në të ardhmen.

- **Sistemet hidrologjike:** Ndryshimi i reshjeve ose shkrirja e borës po i ndryshon sistemet hidrologjike, duke prekur burimet ujore në sasi dhe në cilësi (siç është rasti i akuifereve të Matit).

- **Bujqësia:** Efektet negative të ndryshimit klimatik të rendimentet e kulturave bujqësore, kanë qenë më të shumta se efektet pozitive. Efektet mund të vijnë nga ndryshimi i temperaturave, reshjeve, sistemeve hidrologjike (për shembull, sistemet e ujitjes), cilësisë së tokës, erozionit dhe dukurive të motit ekstrem. Ndryshimet klimatike ka dhënë tashmë efekte

negative në rendimentin e grurit, misrit dhe të kulturave të tjera në shumë krahina, si: Shkodra, Lezha, Lushnja, Fieri dhe Vlora. Disa periudha me rritje të shpejtë të çmimeve të ushqimeve dhe drithërave pas dukurive ekstreme të motit, në disa krahina bujqësore, tregojnë dhe ndjeshmërinë e tregjeve të tanishme nga moti ekstrem, ndër faktorë të tjerë.

- **Energjetika:** Përqindja e lartë që zënë burimet hidroenergjetike (lumi Drin prodhon rreth 90% të energjisë elektrike që përdoret nga industria dhe konsumatorët familjarë në Shqipëri) nënkupton efekte të drejtpërdrejta që mund të kenë ndryshimet e sistemeve hidroenergjetike të prodhimit të energjisë. Prodhimi i energjisë elektrike mund të shkojë nga thuajse 6.000 GWh në më pak se një e dyta e kësaj sasive në vite me shumë thatësi. Ndryshimet klimatike kanë të ngjarë të kenë një efekt negativ në prodhimin hidroenergjetik, deri në vitin 2050; prodhimi mesatar vjetor i energjisë elektrike nga HEC-et e mëdhenj të Shqipërisë, mund të bjerë me rreth 15% dhe nga HEC-et e vegjël me rreth 20%.

- **Shëndetësia:** Ka pasur rritje të vdekshmërisë së lidhur me motin e nxehtë dhe me motin e ftohtë në disa rajone, si pasojë e ndryshimeve klimatike. Ndryshimet lokale të temperaturave dhe shirave e kanë modifikuar përhapjen e disa sëmundjeve që transmetohen përmes ujit dhe të disa vektorëve sëmundjeve. Megjithatë, statistikatat nuk janë ende të qarta lidhur me shkaqet.

- **Vulnerabiliteti social:** Pabarazitë dhe vulnerabiliteti social, që vijnë si rrjedhojë e proceseve me zhvillim jo të njëjtë, i rëndojnë rreziqet nga ndryshimet klimatike. Personat në rrezik përjashtimi social janë sidomos të prekshëm nga ndryshimet klimatike, siç është parë në vendbanimet e paligjshme në brigjet e lumenjve dhe komunitetet periferike të Tiranës, në kënetë të Durrësit, në Mifol dhe në rrethinat e Vlorës, Shkodrës dhe Lezhës.

- **Pyjet:** Zjarret e pakontrolluara kanë qenë të pranishme përpara disa vjetësh në zonën e lisnajeve, por nuk ka prova të qarta për shkaqet e tyre (sigurisht që këto zjarre ndihmohen nga efektet e lidhura me klimën).

- **Rreziqet dhe fatkeqësitë e lidhura me klimën:** Rritja e shpeshtësisë së përmytjeve, thatësirës dhe dukurive të tjera ekstreme i përkeqësojnë faktorët e tjerë, shpesh me rezultate negative për infrastrukturën, sektorët e prodhimit dhe mjetet e jetesës së popullsisë, sidomos për komunitetet në rrezik përjashtimi social. Rreziqet e lidhura me klimën mund të prekin drejtpërdrejt jetën e njerëzve ose tërthorazi, nëpërmjet pasigurisë ushqimore, ndërprerjes së furnizimit me ujë të pijshëm dhe energji elektrike, shkatërrimit të shtëpive etj.

- **Ekosistemet:** Ndryshimet e klimës kanë shkaktuar efekte në sistemet natyrore, të cilat janë të dukshme që tani në lagunat dhe zonat e mbrojtura bregdetare (që nga lumi i Bunës deri te lumi i Pavlës), si edhe në basenet lumore në ultësi (shpeshtësia është më e madhe në lumenjtë Drin, Bunë dhe Vjosë). Dëshmitë për efektet e ndryshimeve klimatike janë më të forta dhe më të plota për sistemet natyrore, përfshirë zonat e mbrojtura bregdetare (p.sh. në Kune–Vain).

- **Speciet:** Shumë specie të tokës, ujërave të ëmbla dhe ujërave detare i kanë ndryshuar territoret e tyre, aktivitetet stinore, skemat e shtegtimin, numrin e popullatës dhe ndërveprimet mes specieve, si kundërpërgjigje ndaj ndryshimeve klimatike. E zakonshme po bëhet në Shqipëri hyrja në numër të madh e breshkave të detit *Caretta caretta*, në lagunën e Patokut, krahas hyrjeve të tjera të shumta të specieve të huaja (peshq, gaforre etj.).

- **Turizmi:** Ky sektor është i ekspozuar ndaj efekteve të shumta të drejtpërdrejta dhe të tërthorta nga ndryshimi i klimës. Rritja e nivelit të detit do ta rrezikojë infrastrukturën turistike dhe pikat turistike natyrore.

2.9 Parimet e NAP-it

2.9.1 Mesazhet kryesore

Procesi i NAP-it për Shqipërinë ndjek këto parime:

- NAP-i kuptohet kryesisht si një proces që zgjat shumë për të cilin ky dokument ofron elementet kuadër, si: parimet, objektivat, treguesit, veprimet prioritare dhe elementet e procesit.

- Ofron një kuadër për integrimin e synuar.

- Vendos një kuadër zbatimi.

- Mbështet mundësinë për të marrë financim sistematik nëpërmjet një dokumenti financiar.
- Është një katalizator për pjesëmarrjen dhe ndërgjegjësimin.
- Dokumenti Strategjik BE-IPA II Procesi në lidhje me Strategjinë e BE-së për Përshtatjen ndaj Ndryshimeve Klimatike është një udhëzues i rëndësishëm për integrimin e veprimeve për klimën në kuadër të procesit të anëtarësimit në BE.

2.9.2 Funksionet dhe parimet e përgjithshme

Në përputhje me kuadrin konceptual, siç parashikohet në Udhëzimet Teknike për NAP-in, NAP-i është projektuar në Shqipëri, si një proces nën drejtimin e Ministrisë së Turizmit dhe Mjedisit në bashkëpunim me Grupin Ndërmnistror të Punës për Ndryshimet Klimatike. Me anë të këtij procesi, ai mbështetet në orientimet që japin Udhëzimet Teknike, por i zbaton orientimet sipas situatës në Shqipëri në mënyrë të përshtatur, duke marrë në konsideratë situatën në fushën e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike. Në këtë mënyrë, Shqipëria siguron që procesi i NAP-it të ofrojë vlerë të shtuar, siç pritet.

Në këtë kontekst, procesi i NAP-it në Shqipëri do të ndjekë funksionet e mëposhtme:

- **NAP si një proces efektiv:** Siç thuhet edhe më lart, NAP-i do të ndërtohet si një proces i vazhdueshëm gjatë një periudhe të gjatë kohore (me këtë dokument parashikohet një periudhë prej 20 vjetësh) që përfshin elementet e hartimit të planit, zbatimit të tij dhe nxjerrjes së mësimave nga përvojat. Ky proces përfshin ministrinë e linjës, të cilat do të luajnë një rol proaktiv në integrimin e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në portofolat sektoriale përkatës.

- **Dokument i NAP-it si “një ombrellë” që orienton drejtimin dhe veprimet e procesit të NAP-it:**

Në përputhje me parimet e lartpërmendura, dokumenti i NAP-it është formuluar në formë koncize, që të japë orientim për elementet e procesit gjithëpërfshirës, siç janë objektivat dhe treguesit, specifikimet e procesit, qasjet integruese, veprimet prioritare, financimi, strategjitë e informimit dhe përfshirjes, zhvillimi i kapaciteteve, monitorimi dhe rishikimi. Kjo natyrë “ombrellë” e dokumentit NAP, justifikohet edhe me faktin se ekzistojnë ose janë duke u përgatitur disa dokumente planifikimi dhe programimi për politikat klimatike, sidomos Komunikimet Kombëtare.

Kuadër për integrimin e synuar: Siç është përmendur, integrimi i përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në sektorë është një qasje kyçe e parashikuar nga UNFCCC-ja dhe Udhëzimet Teknike të NAP-it. Përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike është e lidhur ngushtë me planifikimin afatgjatë të zhvillimit urban, burimeve ujore, bujqësisë, ruajtjes së natyrës dhe zhvillimit të territorit. Prandaj përfshirja e përshtatjes klimatike në sektorët e linjës që preken nga ndryshimet klimatike, është një qasje e efektshme. Vetëm në këtë mënyrë përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike mund të shndërrohet në kontribues për vendin, dhe mund të ndihmojë në sigurimin e rritjes ekonomike.

- **Krijimi i mekanizmave të zbatimit:** Studimet dhe strategjitë ekzistuese, sikurse përmendet në kapitullin 3, mbulojnë sektorë dhe aspekte të ndryshme të përshtatjes dhe përfshijnë disa propozime për veprime konkrete, për shembull nëpërmjet “fishave të projekteve”, për disa prej të cilave është rënë dakord të zbatohen. Megjithatë, në to nuk jepet një kuadër i njëtrajtshëm zbatimi. Ky dokument i NAP-it ofron vlerë të shtuar, nëpërmjet vënies në eficiencë të zbatimit. Por kjo nuk shkon përtej veprimeve të ashtuquajtura prioritare, të cilat konsiderohen se janë me rëndësi kryesore për të gjithë procesin e përshtatjes në Shqipëri. Dokumenti NAP përcakton piketat, afatet, aktorët dhe burimet për këto veprime kryesore në kapitullin 6.1. Një mekanizëm monitorimi do të ndjekë progresin e zbatimit për këto veprime dhe do të mundësojë bërjen e korrigjimeve, nëse del nevoja.

- **Mbështetje në mënyrë sistematike për financimin:** Sigurimi i financimit përbën parakusht për zbatimin dhe pasqyrohet në dokument. Gjithashtu një dokument financiar mbështetës është përgatitur me një grup më të gjerë se GNMPNK-ja, duke përfshirë përfaqësues

nga zyrtarët e planifikimit të buxhetit të ministrive respektive (6.2). Aksesimi i mekanizmave të reja të klimës do të operacionalizohet përmes procesit të NAP-it në bashkëpunim të ngushtë me institucionet përkatëse, si dhe do të mbështetet nga donatorë të fushës. Aspekti i marrjes së burimeve shtesë financiare nëpërmjet NAP-it, mund të forcojë njohjen e tij në nivel politik. Përveç burimeve ndërkombëtare të financimit, burimet nacionale dhe lokale të buxhetit duhet të hulumtohen sistematikisht, për financimin e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike.

- **Katalizator për pjesëmarrjen dhe ndërgjegjësimin:** Analiza SWOTka identifikuar dobësitë në njohjen publike të ndryshimeve klimatike dhe të nevojave për t'iu përshtatur këtyre ndryshimeve. Procesi i NAP-it do të ketë me shumë pjesëmarrje dhe do të vazhdojë të aplikojë aktivitete të informimit dhe përfshirjes së publikut të gjerë dhe të grupeve të veçanta të synuara, si bujqit, sektori privat etj.

2.9.3 Lidhja me procesin e paraaderimit në BE

Shqipërisë i është dhënë statusi i vendit kandidat për shtet anëtar në Bashkimin Evropian dhe po ecën përpara në përafrimin e legjislacionit të brendshëm me kërkesat e BE-së. Për këtë arsye, strategjia e BE-së për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike, e miratuar nga Komisioni Evropian në prill 2013, do të konsiderohet si një kuadër referimi i rëndësishëm, brenda të gjithë procesit të NAP-it. Rëndësi të madhe sa i takon veprimit të programuar dhe mundësisë për të përfituar nga fondet e BE-së, ka Dokumenti Strategjik Orientues për Instrumentin e BE-së për Asistencën Paraaderimit³⁸, miratuar më 18 gusht 2014. Dokumenti Strategjik për IPA II përcakton objektivat, treguesit dhe veprimet në një kapitull të veçantë “Dritarja për mjedisin dhe klimën” dhe e përcakton veprimin për klimën si një element ndërsektorial, i cili prek shumicën e sektorëve në Dokumentin Strategjik, sidomos transportin, energjetikën, bujqësinë, zhvillimin rural dhe menaxhimin e fatkeqësive. Shpenzimet e lidhura me klimën do të monitorohen në të gjithë gamën e ndërhyrjeve në Shqipëri, në përputhje me treguesit statistikorë të OECD-DAC-ës për zbutjen e ndryshimeve klimatike dhe përshtatjen ndaj saj. Kjo ofron një potencial të lartë për procesin e përgjithshëm të zbatimit të NAP-it të Shqipërisë.

3. VIZIONI DHE PRIORITETET E STRATEGJISË

Vizioni i strategjisë kombëtare të ndryshime klimatike fokusohet fort në tre komponentë kryesorë të ndryshimit të klimës në Shqipëri: masat zbutëse, adaptimi dhe zhvillimi i qëndrueshëm, që kanë rezultuar me vizionin e përgjithshëm si më poshtë:

“Duke pranuar se ndryshimi i klimës përfaqëson një kërcënim urgjent dhe potencialisht të pakthyeshëm për shoqëritë njerëzore, sidomos për zonën e Mesdheut, zhvillimi drejt ekonomisë me karbon të ulët është kyç për arritjen e objektivave globale të zbutjes dhe për të lejuar një reagim të përshtatur të brezit të ardhshëm me kosto të arsyeshme mjedisore, ekonomike dhe sociale.”

3.1 Prioritetet e strategjisë

Në ndjekje të vizionit të lartpërmendur, janë identifikuar përparësitë e mëposhtme të strategjisë (PS):

- **SP.1** Garantimi i një rritjeje të qëndrueshme të ekonomisë në përputhje me rrugët e shkarkimit GES, të përcaktuara në NDC-ë (Kontributi Kombëtar), dhe shkuarja drejt një pikësynimi në një ekonomi me karbon të ulët për të cilin kontribuojnë të gjithë sektorët.

- **SP.2** Ngritja e një sistemi monitorues, raportues dhe verifikues GES, në përputhje me kërkesat e BE-së.

- **SP.3** Forcimi i kapacitetit të institucioneve përkatëse dhe bashkëpunimi ndërinstitutional për trajtimin e çështjeve të ndryshimit të klimës.

- **SP.4** Integrimi i ndryshimeve klimatike në planifikimin strategjik sektorial.

- **SP.5** Përforsimi i kapacitetit dhe ndërgjegjësimit për çështjet e ndryshimit të klimës.

- **SP.6** Afrimi me kuadrin ligjor të BE-së për ndryshimin e klimës në gjithë sektorët.

³⁸Komisioni Evropian: Dokumenti Strategjik Orientues për Instrumentin e BE-së për Asistencën Paraaderimit për Shqipërinë (2014-2020), datë 18 gusht 2014.

Objektivat kryesore të politikave specifkohën në paragrafët e mëposhtëm, duke marrë parasysh strategjitë dhe planet kryesore sektoriale dhe ndërsektoriale. Për sa i përket përshtatjes, objektivat gjithëpërfshirës dhe indikatorët e NAP-it kontribuojnë në plotësimin e e prioriteteve të strategjisë së lartpërmendura 3-6 (siç jepen dhe në tabelën 16). Sidoqoftë, rezultatet përfundimtare afatgjata të procesit të përshtatjes do të synojnë:

- Zvogëlimin e dëmeve të shkaktuara nga përmbytjet.
- Përmirësimin e aftësisë rimëkëmbëse të bujqësisë ndaj përmbytjeve.
- Sigurimin e ujit të pijshëm cilësor pavarësisht ndikimeve nga ndryshimet klimatike.

4 POLITIKAT KRYESORE QË PREKIN NDRYSHIMIN E KLIMËS

4.1 Qasjet specifike të sektorit përmes zbutjes

Planet dhe strategjitë ekzistuese janë përmbledhur dhe analizuar në perspektivën e zbutjes së ndryshimeve klimatike, duke trajtuar sinergjitë e shumta, boshllëqet dhe dobësitë, si dhe duke siguruar listën e masave kryesore strategjike, për të garantuar rrugët e zhvillimit me karbon të ulët.

Në kohën e shkrimit, po hartoheshin disa strategji dhe plane, dhe prandaj janë në formë drafti (si në rastin e planit dhe Strategjisë së Transportit, SKZHI-II dhe Komunikimit të Tretë Kombëtar) apo në stadin fillestar (si në rastin e Strategjisë Kombëtare të Energjisë). Ndaj është parashikuar një rishikim periodik i kësaj strategjienë dritën e zhvillimit të strategjive kryesore sektoriale në rrjedhën e viteve të ardhshme.

Tabela më poshtë rendit strategjitë, planet dhe ligjet e analizuar me vlefshmërinë e tyre, institucionet përgjegjëse dhe versionin e përdorur në kohën e shkrimit.

Përveç strategjive dhe planeve të përmendura në tabelë, janë marrë në konsideratë një seri raportesh dhe analizash të renditura në aneksin 1. Mes tyre, vëmendje e veçantë i është kushtuar Komunikimit të Tretë Kombëtar, që ndonëse nuk mund të konsiderohet plan operativ, siguron tregues të dobishëm për veprimet e masave zbutëse që janë marrë në konsideratë në hartimin e strategjisë dhe planit.

Tabela 12 – Lista e strategjive, ligjeve dhe planeve të përfshira në dokumentin e SKNK-ës

Dokumenti	Vlefshmëria	Institucionet*	Versioni aktual
Ndërsektorial			
Kontributi i Kombëtar i Pikësnyuar (INDC) në kuadrin e UNFCCC-ës	2015-2030	MIE	25 gusht 2015
Strategjia Mjedisore Ndërsektoriale (SMNS)	2015-2020	MIE	Nuk ka datë në dokument
Strategjia Kombëtare për Integrimin e Zhvillimit (SKZHI-II)	2015-2020	QSh	Drafti i dytë korrik 2015
Projektligj për Ndryshimin e Klimës	Nga hyrja në fuqi deri në rishikim	MM	Drafti i tretë (Janar 2018)
Plani Kombëtar i Territorit (PKT)	2015-2030	AKPT dhe MZHU	Aprovuar me VKM nr. 881, datë 14.12.2016
Plani i integruar ndërsektorial për bregdetin.	2015-2030	AKPT dhe MZHU	Dhjetor 2016
Sektori i energjisë			
NAMA- Zëvendësimi i lëndëve djegëse fosile me mbetje të parrezikshme në industrinë e çimentos në Shqipëri	2015-2020	MIE /ME	Nuk ka datë në dokument
NAMA-Financimi i mekanizmit për eficiencën e energjisë në ndërtesa	2015-2020	MIE /ME	10 dhjetor 2014
Plani i Parë Kombëtar i Veprimit për Eficiencën e Energjisë (PKVEE)	2010-2018	MIE	Miraturar 2011
Plani i Veprimit për Burimet e Rinovueshme të Energjisë në Shqipëri (BERBER)	2015-2020	MIE	Janar 2016 (miraturar nga Këshilli i Ministrave)
Ligji 124/2015 për Eficiencën e Energjisë	Nga hyrja në fuqi deri në rishikim	MIE	Miraturar nga Kuvendi i Shqipërisë dhe Presidenti në nëntor 2015
Projektligj për Burimet e Energjisë së	Nga hyrja në fuqi	MIE	Drafti shtator 2015

Rinovueshme	deri në rishikim		
Projektligj për Performancën e Energjisë në Ndërtesa (PEN).	Nga hyrja në fuqi deri në rishikim	MIE	Draftifinal – 15 dhjetor 2015
Sektori i Transportit			
Strategjia dhe Plani i Veprimit i Sektorit të Transportit (SSTPV)	2016-2020	MTI	Draft 0.1 – 31 janar 2016
Plani për Transport të Qëndrueshëm (TECTQ) – Dokumenti bazë.	2016-2020	MTI	Raporti i Objektivave të Qëndrueshëm – 05 maj 2015
Bujqësia dhe LUCF-ja			
Strategjia ndërsektorale për Bujqësinë dhe zhvillimin rural në Shqipëri (SNBZHR)	2014-2020	MBZHR	Versioni i fundit qershor 2014
Programi i Zhvillimit Rural 2014–2020 në kuadrin e Instrumentit për Asistencë para Anëtarësimit (IPARD)	2014-2020	MBZHR	28 Maj 2015
Dokumenti i Politikave Strategjike për Mbrojtjen e Biodiversitetit (DPSMB)	2016-2020	ME	Miraturar me VKM nr. 31 datë 20 janar 2016
Projektligj për Administrimin e Fondit Kombëtar të Pyjeve dhe Kullotave në Republikën e Shqipërisë.	Nga hyrja në fuqi deri në rishikim	ME	Drafti janar 2015
Sektori i ujit			
Strategjia Kombëtare për Menaxhimin e Integruar të Burimeve Ujore		MBZHR	Drafti 21 dhjetor 2016

4.1.1 Strategji dhe plane ndërsektorale

Strategjia e Dytë Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim (SKZHI-II), Strategjia Mjedisore Ndërsektorale (SMNS) dhe Plani Kombëtar i Territorit (PKT) “Shqipëria 2030” janë strategjitë kryesore ndërsektorale që trajtojnë, ndër të tjera, çështje që lidhen me zbutjen e ndryshimit të klimës, duke përfshirë veprime dhe masa për të trajtuar drejtpërdrejt apo tërthorazi, çështjet e ndryshimit të klimës. SKZHI-II, që ishte ende në formë drafti në kohën e shkrimit, paraqet vizionin e Shqipërisë për zhvillimin e saj kombëtar, social, demokratik dhe ekonomik gjatë periudhës 2015–2020, si dhe aspiratat e saj për Integrimin Evropian. Strategjia Mjedisore Ndërsektorale 2015–2020, miraturar së fundmi, fokusohet te çështjet mjedisore në përgjithësi, përfshirë ndryshimin e klimës, ndërsa Plani Kombëtar i Territorit (PKT) “Shqipëria 2030” përfaqëson një instrument me rëndësi të planifikimit të territorit në Shqipëri, dhe fokusohet në zhvillimin e qëndrueshëm strategjik të territorit, përmes përdorimit racional të tokës, menaxhimit të përgjegjshëm të burimeve të tij natyrore dhe mbrojtjes së mjedisit.

Draftstrategjia Mjedisore Ndërsektorale (SMNS)

Vlefshmëria: 2015-2020

Vizioni i përgjithshëm i dokumentit është “një vend me zhvillim të qëndrueshëm social dhe ekonomik, ndërsa mbron burimet natyrore nga ndotja dhe degradimi, përmes menaxhimit të integruar dhe promovimit të vlerave, duke i vënë në dobi të prosperitetit ekonomik. Ky vizion bazohet në parimin e zhvillimit të integruar, ku mbrojtja dhe përmirësimi i gjendjes afatmesme mjedisore garanton sigurinë e rritjes ekonomike dhe mirëqenies sociale.”

Strategjia siguron një listë veprimesh dhe masash për temat kryesore, si vijojnë: ndryshimi i klimës, cilësia e ajrit, produktet kimike, ujërat, menaxhimi, mbrojtja e natyrës, pyjet dhe kullotat, me synim mbrojtjen e mjedisit, me disa veprime të fokusuara veçanërisht te përshtatja dhe zbutja e ndryshimeve klimatike, për periudhën afatmesme (2015–2017) dhe afatgjatë (2017–2020).

Shumë nga masat e shumta të përfshira në dokument ndikojnë pozitivisht në zbutjen e ndryshimit të klimës, ndonëse nuk synojnë në mënyrë eksplicite atë qëllim. Masa të tilla janë përfshirë në sektorë të ndryshëm:

- **Cilësia e ajrit dhe shkarkimet:** planifikimi më i mirë urban (sidomos në qytetet më të ndotura Tiranë dhe Durrës), optimizimi i trafikut, përmirësimi i transportit publik për të zëvendësuar mjetet private, dhe përdorimi i mjeteve alternative të transportit rrugor, kontrolli i shkarkimeve të gazrave të mjeteve etj., dhe shtimi i sipërfaqeve të gjelbra;

- **Kimikatet:** menaxhim më i mirë i produkteve kimike për mbrojtjen/fertilizimin e bimëve, duke përfshirë këtu paddyshim plehrat azotike që janë përgjegjëse për shkarkimet GES;

- **Zonat e mbrojtura:** rritja e sipërfaqes dhe përmirësimi i menaxhimit të atyre ekzistuese, identifikimi dhe ngritja e rrjetit “Natura 2000” të Zonave Speciale të Konservimit me rëndësi për Bashkimin Evropian, për të siguruar një gjendje të favorshme konservimi, si dhe rritja e potencialit të izolimit të karbonit të ekosistemit natyror;

- **Pyjet dhe kullotat:** përmirësimi i pyjeve me plane menaxhimi të qëndrueshme dhe multifunkionale dhe pyllëzimi, parandalimi i prerjeve të paligjshme përmes kontrollit të Policisë Pyjore, parandalimi i zjarreve, ripyllëzimi i pyjeve bregdetare dhe të brendshme për të shmangur erozionin e tokës me pasojë humbjen e karbonit, parandalimi i degradimit të mëtejshëm, si dhe mbrojtja e biodiversitetit, duke siguruar potencialin maksimal për të përmbushur funksionet ekologjike, dhe për të rritur sekuestrimin e karbonit;

- **Burimet ujore:** përfshirja e çështjeve të ndryshimit të klimës në gjithë dokumentet strategjike të menaxhimit të ujit, menaxhimi më i mirë i burimeve ujore, për reduktimin e efekteve të përmbytjeve dhe thatësive dhe humbjeve pasuese të tokës.

Strategjia Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim (SKZHI-II)

Vlefshmëria: 2015-2020

Vizioni i përgjithshëm i dokumentit është “Shqipëria – një demokraci vibruese në udhën drejt integritit me Bashkimin Evropian, me një ekonomi konkurruese, të fortë dhe të qëndrueshme, si dhe me garanci të të drejtave themelore dhe lirive të njeriut”.

Strategjia identifikon gjashtë përparësi kyçe të qeverisë, synimi kryesor i të cilave është integrimi në BE: (1) shërbime publike novatore dhe të përqendruara te qytetarët (qeverisja e mirë); (2) furnizimi me kosto efektive me energji elektrike (energji); (3) rritja e novacionit dhe konkurrencës (investime të huaja direkte); (4) rritja e disponueshmërisë së tokës së ujitur dhe të kulluar (uji dhe bujqësia); (5) rritja e qëndrueshmërisë së tregjeve të tokës (pronat); (6) reforma strukturore e taksave.

Synimet e strategjisë mbështeten nga katër shtylla: Zhvillimi përmes stabilitetit makroekonomik dhe fiskal- përbën **Shtyllën 1** të mbështetjes mbi të cilën do të arrihet vizioni i SKZHI-II; Rritja përmes shtimit të konkurrencës- përbën **Shtyllën 2**; Investimi te njerëzit dhe kohezioni social- përbën **Shtyllën 3**; Zhvillimi përmes përdorimit të qëndrueshëm të burimeve- përbën **Shtyllën 4**.

Strategjia bazohet ndër të tjera te **Parimet e Qëndrueshmërisë**. SKZHI-II bazohet në zbatimin e parimeve të pranuar botërisht të zhvillimit të qëndrueshëm, përfshirë ato të Deklaratës së Komisionit Evropian për Parimet Udhëheqëse për Zhvillimin e Qëndrueshëm.³⁹Ndër shumë parime të përfshira te qëndrueshmëria, theks i veçantë i jepet ruajtjes mjedisore, përmes promovimit të prodhimit dhe konsumit të qëndrueshëm, parandalimit të degradimit mjedisor, integritit të çështjeve mjedisore në gjithë strategjitë sektoriale, në nocionin e përgjegjësisë së përbashkët sociale, si dhe në zbatimin e parimit parandalues në aktivitetet e planifikuara⁴⁰.

Mes gjashtë përparësive, përparësia 6 synon të **sigurojë rritje përmes ndërlidhjes dhe përdorimit të qëndrueshëm të burimeve**. Ajo parashikon investime në infrastrukturën e vendit – energji, transport, burime natyrore dhe mjedis, bujqësi, miniera, turizëm, ujë – që do të zgjerojnë mundësitë për biznesin dhe ekonominë, do të rrisin mirëqenien e qytetarëve shqiptarë, si dhe do ta çojnë përpara vendin në udhën e tij të integritit në sistemet evropiane përmes:

- një sistemi energjie me kosto efektive dhe të qëndrueshme bazuar te parimet e tregut
- një sistemi transporti kombëtar dhe të integruar

³⁹<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52005DC0218>.

⁴⁰ Çdo projekt, program dhe/ose aktivitet duhet planifikuar dhe zbatuar në një mënyrë që të ketë ndikimin më të vogël të mundshëm negativ mbi mjedisin, ose ta zbusë çdo ndikim të tillë negativ përmes masave korrigjuese dhe/oseparandaluese.

- një sektori bujqësor dhe agroushqimor më të diversifikuar
- një mjedisi të shëndetshëm dhe të qëndrueshëm
- një industri minierash të qëndrueshme dhe të diversifikuar
- sisteme të zgjeruara dhe të përmirësuara të furnizimit me ujë dhe të menaxhimit të ujit
- forcimin e planifikimit të territorit, hapësirës dhe të banesave.

Veprimet që ndikojnë pozitivisht në zbutjen e ndryshimit të klimës në kuadrin e **Shtyllës 4: Rritja përmes Përdorimit të Qëndrueshëm të Burimeve**, synojnë:

- Nënsektorin e energjive të rinovueshme dhe eficiencën e energjisë: (1) duke arritur angazhimet e Shqipërisë në kuadrin e nismës së BE-së “Paketa për Klimën dhe Energjinë 2020” për rritjen e përdorimit të burimeve të rinovueshme; (2) përmirësimi i eficiencës së energjisë dhe reduktimin e shkarkimeve CO₂; (3) diversifikimi i burimeve të rinovueshme në vend, jo vetëm nga burimet hidroenergjetike, por edhe nga era, dielli, biomasa dhe burimet gjeotermale; (4) menaxhimi i kërkesës për energji përmes rritjes së eficiencës së përdorimit të energjisë, sidomos në banesa.

- Reduktimi i humbjeve të energjisë elektrike në rrjetin e shpërndarjes deri në 14%.

Deri në vitin 2020, të arrihet një rritje e pesëfishtë në vëllimin e pasagjerëve krahasuar me nivelet e vitit 2013, dhe një rritje e dyfishtë në transportin hekurudhor të mallrave mbi nivelet e vitit 2013 (me theks te transporti rajonal), përmes rindërtimit të hekurudhës që lidh Tiranë–Durrës, Vorë–Hani i Hotit, Durrës–Elbasan, Rrogozhinë–Vlorë dhe Elbasan–Pogradec–Kufi me Maqedoninë⁴¹.

- Arritja e targetit prej 38% në përdorimin e energjisë së rinovueshme krahasuar me konsumin përfundimtar total të energjisë, përmes miratimit dhe zbatimit të Planit Kombëtar të Veprimit për Energjinë e Rinovueshme.

- Nxiti prodhimin e qëndrueshëm të ushqimit dhe cilësinë, duke zhvilluar një sektor konkurrues dhe novator agroushqimor që është i aftë të përballojë trynitë e konkurrencës.

- Siguron menaxhimin e qëndrueshëm të burimeve natyrore dhe ndërmerr veprime për klimën përmes:

- Menaxhimit më të mirë të pyjeve dhe ujërave, si dhe zbatimit të metodave të prodhimit bujqësor në mbrojtjen e mjedisit dhe zbutjen e ndryshimeve të klimës;

- Një rritjeje të synuar e numrit të fermave organike të certifikuara deri në vitin 2020;

- Një rritjeje në numrin e fermerëve që përfitojnë nga infrastruktura e ujitjes, me 300,000 deri në vitin 2020.

- Reagimit ndaj ndryshimit të klimës dhe kontributit për mbrojtjen e shtresës së ozonit deri në vitin 2020 përmes:

- Pikësynimit për reduktimin me 8% të GES-it krahasuar me skenarin bazë⁴²;

- Pikësynimit për reduktimin me 40% të sasisë së HCFC-ës (hidroklorofluorokarboni).

- Rritja dhe forcimi i mbrojtjes së natyrës përmes:

- Pikësynimit për rritje me 17% të sipërfaqes së zonave të mbrojtura të territorit, përmes përmirësimit dhe menaxhimit të integruar të zonave të mbrojtura.

- Ngritja e rrjetit ekologjik “Natura 2000”.

- Sigurimi i statusit të konservimit për 5% të specieve dhe habitateve të rrezikuara.

- Forcimi i menaxhimit dhe ruajtjes së burimeve pyjore dhe kullotave përmes:

- Një pikësynimi për reduktimin 40% të prerjeve të paligjshme deri në vitin 2020.

⁴¹ Kjo do të përfshinte zgjatimin tregues të TEN-Tnë Rrjetin Hekurudhor të Ballkanit Perëndimor: Linja 2 - Podgoricë (Mali i Zi) – Durrës/Tiranë (Shqipëri).

⁴² Parashikimet aktuale të shkarkimeve GES në vitin 2020 tregojnë 18,000 Gg CO₂ eq. Parashikimi do të rishikohet gjatë periudhës 2014/2015 në kuadrin e Komunikimit të Tretë Kombëtar të UNFCCC-ës. Në rast financimi ndërkombëtar për NAMA-n (masat përkatëse kombëtare për reduktimin e GES-it) reduktimi i GES-it mund të rritet me 16%, krahasuar me skenarin bazë.

- Arritjes së mbulimit 100% me plane menaxhimi për gjithë ekonominë pyjore në mbarë vendin.
- Rehabilitimit të 25% të zonave të degraduara.
- Zhvillimi i turizmit të qëndrueshëm në Shqipëri, që ndikon në mënyrë indirekte pozitivisht në ndryshimin e klimës, duke qenë se ruan ekosistemet natyrore.
- Forcimi i menaxhimit të përdorimit të ujit, me qëllim që të reduktohen përmbytjet dhe fenomeni i erozionit dhe humbjes së tokës, përmes:
 - Rehabilitimit dhe modernizimit të infrastrukturës ekzistuese lidhur me ujitjen, kullimin dhe mbrojtjen nga përmbytjet.
 - Zhvillimit dhe zbatimit të mekanizmave për menaxhimin e qëndrueshëm të ujitjes, kullimit dhe sistemeve të mbrojtjes nga përmbytjet (përmirësimi cilësor i funksionalitetit të sistemit të kullimit).
 - Përgatitjes dhe zbatimit të planeve të menaxhimit të baseneve të lumenjve.
 - Koordinimit dhe menaxhimit të përdorimit të ujërave në kontekstin e çështjeve që lidhen me ndryshimin/zbutjen e klimës.
 - Rehabilitimit të shtretërve të dëmtuar të lumenjve.

Plani Kombëtar i Territorit (PKT)

Vlefshmëria: 2015-2030

Plani Kombëtar i Territorit (PKT) “Shqipëria 2030” është përgatitur nga Agjencia Kombëtare për Planifikimin e Territorit dhe ish Ministria e Zhvillimit Urban, në përputhje me Ligjin 107/2014 “Për planifikimin dhe zhvillimin e territorit”. Ai përfaqëson një instrument me rëndësi të planifikimit të territorit në Shqipëri, që i trajton çështjet sektoriale në mënyrë të integruar, në kuadrin e synimit për planifikimin e territorit shqiptar (61 bashki të organizuara në 4 zona kryesore) si i tërë.

Synimi kryesor i PKT-ës është përgatitja e një kuadri zhvillimi hapësinor për territorin shqiptar, me qëllim që të rritet mirëqenia e qytetarëve dhe rritja ekonomike e vendit, duke zvogëluar pabarazinë, duke forcuar partneritetin strategjik me vendet fqinje dhe zbatimin e politikave që forcojnë konkurrencën e sektorëve ekonomikë, duke siguruar kështu integrimin në Bashkimin Evropian. PKT-ja përfaqëson bazën për harmonizimin e politikave ndërsektoriale dhe siguron kuadrin strategjik për zhvillimin e qëndrueshëm të territorit për 15 vitet e ardhshme, duke siguruar një zhvillim të balancuar ekonomik dhe social, përmes përdorimit racional të tokës, menaxhimit të përgjegjshëm të burimeve të saj natyrore dhe mbrojtjes së mjedisit.

PKT-ja përfshin shumë masa që ndikojnë pozitivisht në zbutjen e ndryshimit të klimës në sektorë të ndryshëm.

Energjia:

- Zhvillimi i infrastrukturës së energjisë për të rritur energjinë e rinovueshme;
- Realizimi i korridoreve të energjisë për integrimin e rrjetit të shpërndarjes së energjisë elektrike dhe gazit me korridoret e transportit, duke realizuar unifikimin e korridoreve të infrastrukturës;
- Përmirësimi i furnizimit me energji elektrike në rajonin perëndimor, skajet verilindore dhe në juglindje të vendit, duke shtuar qasjen në rrjetin kombëtar;
- Forcimi i rrjetit të furnizimit me energji elektrike për t’i shërbyer grupeve specifike për kërkesat në zonat industriale, zonave përpunuese të paraqitura si zona të lira ekonomike, dhe të tjera të ngjashme;
- Një integrim më i mirë në rrjetin e jugut dhe juglindjes së Shqipërisë;
- Përfundimi i projektit të Gazsjellësit Trans-Adriatik (TAP);
- Realizimi i projektit të Gazsjellësit Jon-Adriatik (IAP).

Transporti:

- Reduktimi i shkarkimeve ndotëse (CO₂) deri në vitin 2030, përmes investimeve në teknologji, inovacionit dhe ndërtimit të kapacitetit, në përputhje me objektivin evropian për vitin 2030, për reduktimin e shkarkimeve me 60% për transportin në përgjithësi;

- Stimulimi i sistemit inteligjent të zhvillimit urban me sisteme transporti multimodale dhe miqësore me mjedisin, nëpërmjet lidhjeve të linjave hekurudhore me portet dhe aeroportet kryesore;

- Nxitja e përdorimit të teknologjive të reja miqësore me mjedisin në transport, si përdorimi i energjisë elektrike, hidrogjenit dhe teknologjive hibride, për transportin e mallrave në distanca të largëta;

- Promovimi i transportit publik urban dhe infrastrukturës alternative të transportit, si rrugët për biçikleta;

- Ristrukturimi i sistemit hekurudhor për linjat kombëtare që lidhin Shqipërinë me Ballkanin dhe Evropën, si dhe ndërtimi i linjave hekurudhore dhe sistemeve rrugore efikase për të mbështetur lëvizjen ndërqytetëse, në distancë të gjatë dhe ndërkufitare;

- Forcimi i strukturave ekzistuese të porteve dhe aeroporteve.

Bujqësia:

- Ngritja dhe konsolidimi i qendrave kërkimore për analizën e produkteve bujqësore;

- Ndërtimi i strukturave me kapacitet të mjaftueshëm për mbledhjen, përpunimin dhe paketimin e produkteve të ndryshme bujqësore, të mbledhura nga fermerët vendorë;

- Krijimi i tregjeve vendore për promovimin dhe marketingun e produkteve bio-organike;

- Mbrojtja dhe ruajtja e zonave të thella të përshtatshme për kultivimin e bimëve aromatiko-mjekësore, si dhe sigurimi i mbështetjes për të garantuar vazhdimin e kultivimit dhe mbledhjes së llojeve të ndryshme të bimëve aromatike-mjekësore, të përdorura gjerësisht në tregun farmaceutik;

- Promovimi i lidhjeve kërkimore dhe zhvilluese mes qendrave të inovacionit dhe fermave/qendrave të përpunimit të ushqimit, me qëllim që të krijohen qendra bujqësore të nivelit të lartë.

LUCF-ja:

- Ruajtja e ekosistemeve, biodiversitetit dhe burimeve natyrore në zonat e gjelbra, duke balancuar efektet e sistemeve të banesave dhe aktiviteteve ekonomike;

- Rritja e zonave natyrore dhe hapja e korridoreve parësorë që lidhin luginat natyrore përgjatë lumenjve;

- Njohja e tri zonave strategjike, si tri parqe kombëtare, zhvillimit të të cilave i duhet dhënë përparësi për ruajtjen dhe mbrojtjen e vlerave të peizazhit natyror: parku i Alpeve, parku i Bunës, parku i Vjosës;

- Zbatimi i projektit “Rrjeti kombëtar i biçikletave, që hyn dhe kalon në zona natyrore, historike dhe të trashëgimisë kulturore”;

- Projektet e ripyllëzimit dhe rigjenerimit në zonat e degraduara nga erozioni dhe ndodhitë e përmbytjeve.

Projektligj për ndryshimet klimatike

Vlefshmëria: Nga hyrja në fuqi (pritet brenda vitit 2019) deri në rishikim

Qeveria e Shqipërisë po punon aktualisht për të përfunduar një ligj mbi ndryshimet klimatike, me qëllim që të përmbushë detyrimet kombëtare në kuadrin e UNFCCC-ës, duke pasur parasysh detyrimet e ardhshme të Marrëveshjes së Parisit, si dhe për të garantuar një kuadër institucional efektiv në nivel kombëtar që kontribuon për zbutjen e shkarkimeve GES të vendit, dhe ruan e shton përthithësit dhe sekuestruesit e karbonit.

Synimi i ligjit është që të krijojë një bazë ligjore në Republikën e Shqipërisë, për përmbushjen e detyrimeve kombëtare në kuadrin e UNFCCC-ës dhe garantimin e masave efektive për zbutjen dhe përshtatjen ndaj ndryshimit të klimës, si në nivel kombëtar ashtu dhe vendor, si dhe veprimet matëse/monitoruese, raportuese dhe verifikuese që lidhen me to.

Ligji fokusohet te rregullimi i aktiviteteve që lidhen me shkarkimet dhe përthithjen e GES-it, si dhe me matjen, monitorimin, raportimin dhe verifikimin e tyre në lidhje me operatorët e instalimeve të mëdha, sektorin e transportit, referuar veçanërisht aviacionit, aktiviteteve të transportit të mallrave dhe atij rrugor, energjisë dhe sektorit të ndërtimeve, substancave holluese të ozonit dhe gazet e fluorit, pylltarisë dhe bujqësisë, si dhe kapjes nëpërmjet përthithësve të karbonit dhe magazinimit gjeologjik.

4.1.2 Energjia

Kuadri kryesor i politikës i cili duhet konsideruar brenda dokumentit të SKNK&P-së për sektorin e energjisë është INDC-ja shqiptare, i cili u dorëzua në shtator 2015, dhe përshkruan uljen e intensitetit të shkarkimeve deri në vitin 2030. Përveç këtij, një tjetër dokument i rëndësishëm është Plani i Veprimit BER, i cili është miratuar nga Këshilli i Ministrave në janar 2016, dhe institucionet përgjegjëse për zbatimin dhe monitorimin e tij janë: Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë (MIE) me Agjencitë e saj të varësisë – Agjencia Kombëtare e Burimeve Natyrore (AKBN).

Dokumenti i SKNK&PV-ës fokusohen në Planin e dytë dhe të tretë Kombëtar të Veprimit për Eficiencën e Energjisë për Shqipërinë, 2017-2020.

Veç PKVEE-së, tre janë ligjet kryesore të cilat rregullojnë sektorin: Ligji nr. 7/2007 “Për nxitjen e përdorimit të energjisë së rinovueshme”, Ligji 124/2015 mbi Eficiencën e Energjisë dhe Ligji nr. 116/2016 “Për performancën e energjisë së ndërtesave. Së bashku, këto ligje sigurojnë themelin mbi të cilin mund të ndërtohet një kuadër më i plotë rregullator, mund të sigurojnë strukturën institucionale dhe mbështetje financiare, si dhe të zbatojnë masat e parashikuara brenda PKVEE-ës dhe Planit të Veprimit BER. Për më tepër, ligjet përafrojnë shumë kërkesa të legjislacionit të BE-së.

Së fundi, merren parasysh dhe Masat Zbutëse të Përshtatshme për Vendin (NAMA-t). NAMA-t i referohen një sërë politikash dhe veprimesh të cilat ndërmarrin vendet si pjesë e një angazhimi, për të reduktuar shkarkimet e gazit me efektin serrë nën UNFCCC-ë. NAMA-t mund të marrin formë të ndryshme në varësi të vendit në zhvillim, i cili i propozon, ato zakonisht kërkojnë asistencë financiare dhe teknike nga vendet e zhvilluara për të reduktuar shkarkimet. Qeveria shqiptare ka aprovuar dy NAMA-t, një që merret me përdorimin e mbetjeve si burim energjie në industrinë e çimentos dhe tjetra që merret me mekanizmin e financimit për përmirësimin e eficiencës së energjisë në banesa.

Gjatë analizës së mjeteve ekzistuese të politikave, është marrë gjithashtu në konsideratë si referencë Plani i Procesit të Uljes së Karbonit në Shqipëri, i cili u hartua nën projektin e LOCSEE⁴³-së. Ky dokument nuk është një plan i plotë, por i jep sugjerime të përgjithshme Qeverisë shqiptare, se si të vendosë objektivin e zhvillimit të një procesi të uljes së karbonit në Shqipëri, në bazë të objektivave dhe planeve ekzistuese (të përshkruara në PKVEE dhe BER), si dhe çështjeve të tjera përkatëse.

Kontributi Kombëtar i Pikësnyuar i Shqipërisë (INDC)

Vlefshmëria: 2016–2030

Ky dokument përcakton karakteristikat kryesore të Kontributit Kombëtar të Pikësnyuar nga Shqipëria në Procesin e Marrëveshjes së Parisit, dërguar pranë Sekretariatit të UNFCCC-ës, në shtator 2015. INDC-ja përfaqëson një deklaratë nga një Palë e UNFCCC-ës mbi kontributin e saj kundrejt zbutjes së ndryshimeve klimatike, sipas Marrëveshjes së Parisit. Në INDC-në e saj, Shqipëria shpreh angazhimin e saj për uljen e shkarkimeve CO₂ krahasuar me skenarin bazë gjatë periudhës 2016 dhe 2030 në masën 11.5%. Kjo ulje nënkupton ulje 708 kt CO₂ deri

⁴³ Projekti LOCSEE-së (Karboni i Ulët i Evropës Juglindore) është një projekt dyvjeçar (2012-2014) bashkëfinancuar nga Bashkëpunimi Transnacional i Evropës Juglindore, i cili ka si qëllim përmirësimin e procesit të integritetit territorial, ekonomik dhe social në SEE, duke përfshirë edhe Shqipërinë.

në vitin 2030. Sipas dokumentit, kjo është në përputhje me normën vjetore për frymë të shkarkimit të gazit të 2 ton CO₂, deri në vitin 2050. Karakteristikat kryesore të INDC-ës janë:

- Përqendrimi vetëm mbi CO₂ dhe në sektorët e energjisë dhe industrisë;
- Synimi për të shitur kreditet e karbonit deri në vitin 2030, në kuadër të një “mekanizmi të tregut ndërkombëtar” “kushtëzuar nga të pasurit e rregullave efektive të kontabilitetit, të zhvilluara nën UNFCCC-ën për të siguruar integritetin mjedisor të mekanizmave”;
- Synimi për të zhvilluar një strategji Mjedisore dhe të Ndryshimeve Klimatike, të bashkërenduar nga Ministria e Turizmit dhe Mjedisit.

Dispozita kryesore dhe zyrtare është përcaktimi i objektivit të uljes së shkarkimeve, të përcaktuara si ulje kundrejt një kufiri bazë të shkarkimit, të llogaritur me anë të një skenari bazë. Duke iu referuar përkufizimit, ky objektivi do të ndikojë pozitivisht në zbutjen e ndryshimeve klimatike, në qoftë se përfshihet në mënyrë efektive në planifikimin e politikave në Shqipëri, dhe në qoftë se ushtrimi i modelimit, i cili mbështet këtë objektivi kryhet në mënyrë korrekte. Objektivi përcaktohet si më tej: “të ulë shkarkimet CO₂ në krahasim me skenarin bazë gjatë periudhës të vitit 2016 dhe 2030 në masën 11.5%”. Uljet duhet të kryhen në sektorin e industrisë dhe energjisë, duke zbatuar mundësitë e zbutjes së kostos efektive, të identifikuar në KTK-ën dhe PKVEE-në, duke përfshirë futjen në masën 10% të biokarbureve në përzierjen e karburantit të transportit deri në vitin 2030.

Synimi i shprehur nga Shqipëria për të marrë pjesë në një treg ndërkombëtar karboni ka gjithashtu një potencial të mirë për të kontribuar në uljen e shkarkimeve GES në një mënyrë me kosto efektive.

NAMA: Zëvendësimi i lëndëve djegëse fosile me mbetje të parrezikshme në industrinë shqiptare të çimentos

Vlefshmëria: 2015 -2017 (me synimin për të vazhduar edhe pas kësaj periudhe)

Ky është një nga dy Masat Zbutëse të Përshtatshme për Vendin (NAMA), të aprovuara nga qeveria shqiptare. Veprimi propozon organizimin e grumbullimit të mbetjeve në mënyrë të tillë që të çojë në përdorimin e mbetjeve, në vend të lëndëve djegëse fosile në furra, nga industria shqiptare e çimentos. Kjo do të ndihmojë në uljen e ndotjes lokale, për shkak të mbetjeve dhe depozitimit të jashtëligjshëm të tyre, uljen e shkarkimeve të karbonit dhe varësisë nga lëndët djegëse fosile. Masa përmbledhet në një subvencion në sektorin e grumbullimit të mbetjeve.

Sipas studimit që mbështet tek NAMA-t, i gjithë veprimi do të zvogëlonte më mënyrë efektive shkarkimet e karbonit nga këta sektorë. Masa është një plan (pilot) i vetëkontrolluar, i cili zëvendëson lëndën djegëse fosile me mbetje në procesin prodhues të industrisë së çimentos në Shqipëri. Sidoqoftë, në dokument, janë veçuar fazat e mëposhtme:

- Komponenti 1: Studimi i mundësive teknologjike dhe mundësia e përdorimit të mbetjeve të ngurta të bashkisë si lëndë djegëse alternative në industrinë e çimentos.
- Komponenti 2: Investimi në qendra riciklimi në nivel bashkie.
- Komponenti 3: Vënia në punë e qendrave të riciklimit.
- Komponenti 4: Ngritja e kapaciteteve në sektorët përkatës të sistemit të menaxhimit të mbetjeve.

- Dokumenti diskuton gjithashtu mundësitë e financimit dhe MRV-ës.

Plani i Parë i Veprimit në Nivel Kombëtar mbi Eficiencën e Energjisë (2011)

Vlefshmëria: 2010–2018

PKVEE-ja e parë për Shqipërinë u zhvillua në përputhje me përafrimin e Direktivës 2006/32/EC të BE-së në vitin 2009, me Vendim të Këshillit të Ministrave të Komunitetit të Energjisë. Plani u miratua nga Qeveria e Shqipërisë në shtator 2011 dhe parashikonte realizimin e kursimeve të energjisë vjetore kumulative në masën 3% në vitin 2012, dhe 9% në vitin 2018, të llogaritura si një përqindje e konsumit të energjisë përfundimtare mesatare të periudhës pesëvjeçare, duke përfshirë vitet 2004–2008.

PKVEE-ja e parë është një plan afatshkurtër, i cili përcakton objektivat e eficiencës së energjisë dhe mbledhjen e masave ekzistuese dhe të planifikuara në sektorët e banesave, terciarë (privatë dhe publikë), sektorët industrialë dhe ata të transportit, me një potencial për të kontribuar në arritjen e një objektiwi të tillë.

Kontributi pozitiv kryesor në ndryshimet klimatike është ai i vendosjes së objektivave për eficiencën e energjisë (ulje në masën 9% deri në vitin 2018 në lidhje me konsumin mesatar gjatë periudhës 2004–2008, ose një ulje të konsumit të energjisë me 168 Ktoe), i cili pritet të sjellë uljen e shkarkimeve të karbonit me 332.8 tonë të CO₂/vit deri në vitin 2018.

Objektivat e para të PKVEE-së ishin menduar të arriheshin me anë të një sërë masash politike. Lista është mjaft e gjatë, duke qenë se përfshin të gjithë gamën e politikave ekzistuese dhe atyre të planifikuara, në lidhje me eficiencën e energjisë, si dhe përfshin masat specifike sektoriale dhe ato ndërsektoriale.

Për banesat, ka kërkesa minimale për cilësinë termike të banesave të reja, të cilat mbulojnë shtëpi me një familje, banesa me shumë familje si dhe sektorin e shërbimit privat. Specifikimi i standardeve mbështetet nga masa ndihmëse që garantojnë zbatimin efektiv të standardeve. Do të ketë më shumë masa mbështetëse, specifike, për secilin nënsektor: një program mbështetës për instalimin e ngrohjes diellore të ujit në shtëpitë me një familje (me një linjë të veçantë krediti dhe trajnim për instaluesit); përafrimin e rregullave të BE-së për administrimin e bashkëpronësisë për banesat me shumë familje, duke siguruar një kuadër më të favorshëm ligjor për përmirësimin e banesave; një skemë subvencionimi që mbështet përmirësime të tilla, me kusht që të veprojnë në përputhje me standardet e eficiencës së energjisë, dhe që rritet me vlerën e eficiencës së energjisë të përmirësimit. Përdorimi i energjisë së banesave, pritet të jetë gjithashtu, subjekt i standardeve minimale të energjisë për pajisjet dhe për një skemë të etiketimit për pajisje të tilla. Në të njëjtën mënyrë, zyrat në sektorin privat do t’iu nënshtrohen standardeve minimale për pajisje zyre dhe për një skemë të etiketimit të pajisjeve në fjalë.

Sektori publik ⁴⁴ pritet që të zbatojë standarde më të rrepta të eficiencës së energjisë në ndërtesa, standarde më të rrepta se sa sektori privat (“të përdoret sa më pak energji të jetë e mundur nga ana teknike”). Kjo do të shoqërohet me rinovimin e ndërtesave publike (si ato që janë në pronësi të shtetit ashtu edhe atyre që janë në pronësi të bashkive). Masa të tjera specifike sektoriale për sektorin publik kanë të bëjnë me nxitjen e kontraktimit dhe prokurimit që synon, ndërtesat publike dhe ndriçimin me eficiencë energjie, si dhe me trajnimin e stafit të administrimit të ndërtesave mbi eficiencën e energjisë.

Sektori i industrisë do të jetë përfituesi i masave të veçanta që përfshijnë një skemë auditimi të energjisë, kërkesa minimale për eficiencën e motorëve elektrikë, sistemet e ndriçimit dhe furrave industriale (zbatimin e direktivës së BE-së); ndërtimin e një impianti të kombinuar me ngrohje dhe energji (NKE) për përdorim industrial, dhënien e informacionit dhe trajnimit, si dhe monitorimin e kuadrit ligjor; përfshirjen e kërkesave të eficiencës së energjisë në lejen mjedisore, për të punuar në fabrika të reja, në industri intensive të energjisë; promovimin e marrëveshjeve vullnetare.

Një numër masash janë parashikuar edhe për sektorin e transportit: etiketimin e makinave me energji; një taksë mbi përmbajtjen e CO₂; fushata informuese; promovim të ndarjes së mënyrës së transportit (përmirësimi i transportit publik, përmirësimi hekurudhor; promovimi i lëvizjes në këmbë dhe me biçikleta). Për transportin tregtar janë parashikuar kurse patente për makinat ekologjike për shoferët e kamionëve, dhe përmirësimi i transportit hekurudhor të mallrave.

Së fundi, do të ketë një sërë masash të ndërlidhura: politika informacioni për përdoruesit përfundimtarë (familjarët, punëtorët në sektorin privat/shërbimin publik), të tilla si: fushatat e

⁴⁴ Vini re se promovimi i ngrohjes diellore të ujit, të ujërave sanitare është përfshirë përsëri këtu, por aktualisht u përket shtëpive me familje me një person. Ky mund të jetë një gabim në përpilimin e tabelave të dokumentit të PKVEE-së.

ndërgjegjësimit; edukimi dhe trajnimi i audituesve të energjisë dhe administratorëve të banesave; certifikimi i energjisë së banesave.

Shqipëria u përball me një sërë sfidash në zbatimin e masave të përfshira në PKVEE-n e parë. Shumica e masave kishin të nevojshëm bashkëpunimin e ministrive dhe subjekteve të tjera jashtë Ministrisë së Energjisë dhe Industrisë. Sidoqoftë, vizioni, bashkërendimi dhe hartimi i planit ndërmënor munguan, duke penguar integrimin e masave brenda planeve sektoriale të një kuadri më të gjerë. Gjithashtu u vonua miratimi i Ligjit për Eficiencën e Energjisë – i nevojshëm për të siguruar kuadrin ligjor dhe rregullator për krijimin e tregjeve të shërbimit të energjisë, një agjenci e dedikuar për EE-në, dhe një fond i EE-së. Për më tepër, disa masa nuk mund të realizoheshin brenda afateve kohore të propozuara dhe nuk iu nënshtruan një vlerësimi të detajuar të ndikimit.

Pavarësisht vështirësive të lartpërmendura, është arritur deri diku progres mbi EE-në në Shqipëri. U bënë një numër projektsh pilote për restaurimin e ndërtesave publike, u zhvilluan disa trajnime për auditues dhe administratorë të energjisë dhe me mbështetjen e instituteve ndërkombëtare të financimit (IFI) dhe donatorëve; banka vendase dhanë kredi për masat e eficiencës së energjisë, kryesisht për përmirësimin e veshjes së banesave. PNUD-i ka mbështetur gjithashtu një përdorim të konsiderueshëm të ngrohjeve diellore të ujit (SWH).

Përgatitja e Planit të dytë dhe të tretë Kombëtar të Veprimit për Eficiencën e Energjisë u zhvillua me asistencën e BERZH-it. PKVEE-ja e dytë dhe e tretë u përgatitën në një dokument në përputhje të plotë me formatin e Sekretariatit të Energjisë për Komunitetin.

Projektligji përfundimtar i PKVEE-së së dytë dhe të tretë përfundoi në fund të muajit prill 2016, dhe pas marrjes së mendimeve nga departamentet e MIE-t, dokumenti është gati për t'iu dërguar për mendim institucioneve të linjës, pra nuk ishte ende i disponueshëm në kohën kur është shkruar dokumenti i SKNK&P-ës.

Projektligji vuri në dukje se objektivi i vitit 2018 bie ndjeshëm me 169 ktoe (ose 9%) të cilat ishin brenda PKVEE-së së parë për të njëjtin vit. Megjithatë, për shkak të afatit të shkurtër të mbetur përpara përmbushjes së tij përfundimtare dhe kërkesave të mbetura për zhvillimin e legjislacionit dytësor dhe rregulloreve, si dhe arkitekturën e nevojshme për zbatimin e skemave, ky objektivi nuk konsiderohet realist. Prandaj, projektligji i dytë dhe i tretë i PKVEE-së me shumë gjasa, do të propozojë, se deri në vitin 2020, kursimet kumulative të energjisë përfundimtare t'i afrohen këtij niveli me një objektivi të kursimit të energjisë përfundimtare në masën 123.7 ktoe (ose 6.8%).

Plani i Dytë dhe i Tretë i Veprimit Kombëtar mbi Eficiencën e Energjisë (2017–2020)

Vlefshmëria: 2017–2020

Përmbledhje ekzekutive

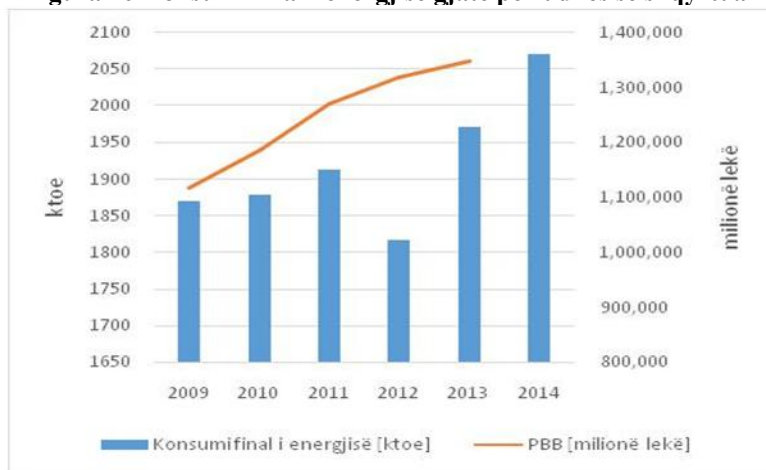
Politika Kombëtare për Eficiencën e Energjisë

Sektori i energjisë konsiderohet nga Qeveria e Shqipërisë si një sektor strategjik për zhvillimin ekonomik të vendit. Për të ofruar një kuadër parimesh operative që mundësojnë planifikimin e politikave qeveritare, në mënyrë të koordinuar, koherente dhe të integruar, Shqipëria ka miratuar një Sistem Planifikimi të Integruar (SPI). Një karakteristikë kryesore e SPI-së është Strategjia e dytë Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim (SKZHI-II), e cila përshkruan objektivat kombëtarë të zhvillimit social, demokratik dhe ekonomik për periudhën 2015–2020.

SKZHI-II identifikon furnizimin me energji, në mënyrë të sigurt dhe me kosto efektive, si një objektivi kryesor të politikave për Shqipërinë. Kjo është përcaktuar në kuadër të qëllimeve më të gjera ekonomike, që përfshijnë një normë rritjeje reale të përkohshme e të synuar të Prodhimit të Brendshëm Bruto (PBB) prej 4.9%, deri në 2020. Kjo është në kontrast me një normë rritjeje të ngadalësuar, megjithëse pozitive, ndërmjet 2009 dhe 2013, e shkaktuar pjesërisht nga efektet e krizës financiare globale të 2008–2009 që ende vazhdojnë.

Konsumi final i energjisë në Shqipëri u rrit në mënyrë graduale, ndërmjet 2007 dhe 2011, përpara se të tkurrej në 2012, që përkon me një ngadalësim të ekonomisë shqiptare, siç paraqitet në **figurën 26**. Kjo rënie e konsumit në 2012 ishte veçanërisht e dukshme në nën-sektorin e ndërtimit dhe sektorin e transportit, të cilët janë të ndjeshëm ndaj prodhimit ekonomik. Megjithatë, pavarësisht se rritja e PBB-së mbeti e ulët, prapëseprapë konsumi i energjisë u rrit në mënyrë të shpejtë, në 2013, kryesisht për shkak të rritjes së kërkesës në sektorin e banesave. Më pas, në 2014, konsumi pësoi një rritje të madhe të mëtejshme, kryesisht në sajë të sektorit të hekurit dhe çelikut. Si përmbledhje, gjatë periudhës 2009-2014, konsumi final i energjisë u rrit nga 1,871 ktoe në 2,070 ktoe. Kjo përfaqëson një rritje prej rreth 11%, por norma e rritjes nuk ishte e qëndrueshme gjatë periudhës.

Figura 26 Konsumi final i energjisë gjatë periudhës së shqyrtuar

Burimi: Bilanci Energjetik i Shqipërisë 2009–2014, AKBN; INSTAT

Plani i Parë Kombëtar i Veprimit për Eficiencën e Energjisë në Shqipëri u hartua në përputhje me transpozimin e Direktivës së Bashkimit Evropian (BE) 2006/32/KE (Direktiva e Shërbimeve Energjetike – DSHE) dhe me vendimin e Këshillit Ministerial të Komunitetit të Energjisë të vitit 2009. Plani u miratua nga Qeveria e Shqipërisë, në shtator 2011, dhe parashikoi arritjen e kursimeve vjetore të energjisë prej 3% në vitin 2012⁴⁵ dhe 9% në vitin 2018, të llogaritura si përqindje e konsumit mesatar final të energjisë për periudhën pesëvjeçare 2004-2008 (përfshirë).

Me VKM-në nr. 348, datë 11.5.2016 “ Për Miratimin e Strategjisë Kombëtare për zhvillim dhe integrim 2015–2020” për sektorin e energjisë, SKZHI 2015–2020 nxjerr në pah objektiva strategjike shtesë, të cilat përfshijnë një numër objektivash që kanë rëndësi për zbatimin e masave për eficiencën e energjisë:

- Uljen e intensitetit të energjisë me mbi 12.5%, deri në 2020, krahasuar me nivelin e 2012-s;
- Plotësimi i angazhimeve të Shqipërisë në kuadrin e iniciativës 20/20/20, me përmirësimi i eficiencës së energjisë dhe ulja e emetimeve të karbonit (CO₂);
- Menaxhimi i kërkesës për energji përmes rritjes së eficiencës të përdorimit të energjisë, sidomos në sektorin e ndërtesave;
- Uljen e humbjeve të energjisë elektrike në rrjetin e shpërndarjes deri në 14%, deri në 2018;

Në lidhje me ndryshimet klimatike, Shqipëria ka paraqitur *objektivin e saj kombëtar të pikësnyuar* (INDC), i cili është pjesë e procesit të Konventës Kuadër të Kombeve të Bashkuara për Ndryshimet Klimatike (UNFCCC), për përcaktimin dhe përmbushjen e objektivave për

uljen e emetimeve në nivel ndërkombëtar. Në përputhje me vendimin 1/CP.19 dhe vendimin 1/CP.20 të UNFCCC-së, INDC-të e vendeve përcaktojnë objektivat që lidhen me uljen e emetimeve, mbi bazën e kushteve ekonomike dhe industriale vendase. Shqipëria ka përcaktuar një objektiv të skenarit bazë, i cili synon një nivel kursimesh (ulje të emetimeve të CO₂ me 11.5%, deri në 2030) nën nivelin e trajektores së parashikuar të skenarit bazë.

Për të përmirësuar performancën e sektorit të energjisë në Shqipëri dhe për të përmbushur objektivat e mësipërëm, ka zhvillime të konsiderueshme. Për këtë qëllim, Plani Kombëtar i Veprimit për Burimet e Energjisë së Rinovueshme (PKVBER), për periudhën 2015-2020, u miratua nga Këshilli i Ministrave më 20 janar 2016, i cili përcakton planin për arritjen e objektivit të vitit 2020, që 38% e konsumit final të energjisë të jetë nga burimet e energjive të rinovueshme.

Në lidhje me Eficiencën e Energjisë (EE), ligji i referimit për eficiencën e energjisë (ligji nr. 124/2015) u miratua në nëntor 2015, i cili transpozon shumë prej kërkesave të Direktivës 2012/27/BE (“Direktiva për Eficiencën e Energjisë”). Në mënyrë të ngjashme ligji nr. 116/2016 “Për performancën energjetike të ndërtesave (PEN)”, i cili transpozon direktivën 2010/31/BE (“Direktiva për performancën energjetike të ndërtesave”) – një fushë me potencial të lartë në Shqipëri, janë referenca të qarta për zhvillimin e eficiencës së energjisë.

Së bashku, këto ligje krijojnë bazën mbi të cilën mund të ngrihet një kuadër rregullator më i plotë, mund të krijohet struktura institucionale dhe mbështetja financiare, si dhe të zbatohen në mënyrë të suksesshme masat e parashikuara në kuadër të kësaj PKVEE-je të re. Në të vërtetë, ligji për eficiencën e energjisë parashikon një detyrim ligjor, i cili mungonte më parë, për Agjencinë për Eficiencën e Energjisë që të hartojë një PKVEE për Shqipërinë.

PKVEE parashikon një plan sesi këto zhvillime do të arrijnë objektivat e Shqipërisë për eficiencën e energjisë dhe përmbushin detyrimet e saj në kuadër të direktivës 2012/27/BE (“DEE”), e cila u miratua nga Komuniteti i Energjisë, më 16 tetor 2015, duke mbuluar edhe aspektet përkatëse të DPEN-së.

Pikat kryesore të PKVEE-së

Kjo PKVEE e re për Shqipërinë rishikon arritjet e PKVEE-së I, për periudhën 2010–2014, dhe më pas përshkruan një plan për përmbushjen e objektivave të rinj që dalin, për periudhën deri në vitin 2020.

Arritjet e PKVEE së parë, 2011–2018

Shqipëria nuk përballoi një sërë sfidash në zbatimin e masave që përmbahen në PKVEE-në I të miratuar nga Qeveria në shtator 2011. Shumë prej masave kërkuar bashkëpunimin e ministrive dhe entiteteve të tjera jashtë Ministrisë së Ekonomisë, Tregtisë dhe Energjisë dhe Ministrisë së Infrastrukturës dhe Energjisë (MIE). Megjithatë, mirëkuptimi, koordinimi ndërministror, dhe si rrjedhojë mbështetja me akte ligjore dhe financiare për planin mungoi, duke penguar integrimin e masave në planet sektoriale. Gjithashtu, miratimi i ligjit për eficiencën e energjisë, i kërkuar për plotësimin e kuadrit ligjor dhe rregullator për krijimin e tregut për shërbimet energjetike, për Agjencinë e dedikuar për EE-në dhe Fondin për EE-në, u vonuan së tepërmi. Për më tepër, disa masa nuk ishin realiste, si për sa u përket afateve kohore të propozuara, ashtu edhe gatishmërisë për të monitoruar dhe implementuar ato.

Pavarësisht vështirësive të mësipërme, pak progres është bërë për EE-në në Shqipëri. Janë zhvilluar një sërë projektesh pilote për rinovimin e ndërtesave publike, është kryer trajnim për audituesit dhe menaxherët e energjisë, dhe me mbështetjen e institucioneve financiare ndërkombëtare (IFN) dhe donatorëve, bankat vendase ofruan linja kreditimi për masat për eficiencën e energjisë, kryesisht për përmirësimin e veshjeve të jashtme të ndërtesës.

Vlerësimi formal i kursimeve të energjisë të arritura nga masat e mësipërme është penguar nga mungesa e një platforme monitorimi dhe verifikimi, sipas së cilës do të llogariteshin kursimet me metodën “Poshtë-Lart” (PL) (*Bottom-Up*), ndërsa ekzistenca dhe cilësia e ulet statistikave kombëtare ka kufizuar dobishmërinë e metodës “Lart-Poshtë” (LP) (*Top-Down*).

Prandaj, për të mundësuar raportim të saktë e në kohë, gjatë periudhës së mbuluar nga kjo PKVEE e re, është parë si masë prioritare krijimi i platformës së monitorimit dhe verifikimit të masave.

Prioritetet për kursimin e energjisë për PKVEE e re

Stoku i ndërtesave të banimit në Shqipëri dhe efienca e energjisë 2020

Kërkesa për energji nga sektori i ndërtesave të banimit përbën një sfidë të madhe për Shqipërinë. Në vitin 2013, ky sektor ishte përgjegjës për 30 për qind të konsumit fundor kombëtar të energjisë dhe për 60 për qind të konsumit kombëtar të energjisë elektrike. Përgjithësisht, banesat shqiptare ngrohen pjesërisht për pak orë në ditë. Përdorimi i vazhdueshëm i sobave të vjetra me dru zjarri sjell probleme të shumta për mjedisin dhe shëndetin.

Janë propozuar dy paketa në shtesë të kuadrit të sotëm të politikave, të cilat kanë si qëllim ta shndërrojë stokun e ndërtesave të banimit në ndërtesa me nivelin minimal të harxhimit të energjisë dhe çlirimit të karbonit deri në vitin 2050. Është vlerësuar shkalla e përpjekjeve të nevojshme për të arritur këto objektiva të matur për sipërfaqen e dyshemesë (banimit) të marre në konsiderate, si edhe investimet e kërkuara. Është vlerësuar kursimi i energjisë, kostot e kursyera lidhur me energjinë, impakti në shkarkimet e CO₂ që dhe kosto-efektshmërinë e paketave të ndërhyrjeve⁴⁶.

Gjetjet se konsumi përfundimtar i energjisë në vitin 2015 në sektorin e banimit për shërbimet e energjisë termike ishte 4.9 miliardë kWh, nga të cilat 54% përmbusheshin nga energjia elektrike, 37% nga lënda drusore dhe 9% nga gazi i lëngët. Sektori shkarkoi 96 mijë tonë CO₂ i bashkëlidhur me konsumin e gazit të lëngët. Energjia përfundimtare e konsumuar e përlogaritur mbi bazën e veçorive gjeometrike dhe termike të ndërtesave si dhe veçoritë e sistemeve të instaluar energjisë ndryshojnë në mënyrë thelbësore nga balanca e energjisë. Për këtë shkak, konsumi përfundimtar i energjisë u kalibrua kundrejt balancës duke korrigjuar nivelin e sotëm të komfortit termik, shprehimisht sipërfaqja e pjesshme e dyshemesë e ngrohur dhe e ftohur dhe kohëzgjatja e ngrohjes dhe ftohjes së hapësirës.

Duke ndjekur tendencat e tregut, ne supozojmë një rritje të shpejtë të ngrohjes me energji elektrike të banesave ekzistuese. Për këtë shkak, gjatë periudhës 2015–2030 konsumi i energjisë elektrike do të rritet afërsisht me 2.2%/vit, ndërsa konsumi i druve të zjarrit dhe gazit të lëngët do të ulët respektivisht me afërsisht 11%/vit dhe 10%/vit. Në vitin 2030, shkarkimet e CO₂ do të zënë 23% të nivelit të tyre në vitin 2015, ndikuar kryesisht prej ndryshimit në llojit të energjisë, kalimit nga gazi i lëngët tek energjia elektrike. Kërkesa për energji në ndërtesat ekzistuese pritet të zvogëlohet pavarësisht rritjes së konfortit termik për shkak të përmirësimeve që lidhen me periudhën e përdorimit të ndërtesës duke marrë në konsideratë ritmin e rinovimit të ndërtesave të stokut ekzistues me 2.8%/vit.

Është e domosdoshme që kodet energjetike të ndërtimit që do të miratohen brenda 2018 dhe në vitin 2022 duhet të parashikohet një kod energjetik edhe më i rreptë, me kërkesa që përfshijnë jo vetëm ndërhyrjet në izolimin termik, por edhe vendosjen e sistemit termik me eficiencë të lartë. Me qëllim që tregu të përgatitet, Shqipëria duhet të zbatojë kreditë me interesa të ulëta për ndërtimin e ndërtesave të reja në mënyrë të arrijë performancën e kërkuar prej kodit të ndërtesave të vitit 2022.

Për të siguruar kryerjen e rinovimit të ndërtesave të stokut ekzistues, Shqipëria duhet të fusë stimujt financiarë për investitorët e sektorit të ndërtesave të banimit. Deri në vitin 2022, duhet të jepen stimujt financiarë, në mënyrë që të arrihet shkalla e performancës sipas modelit me karbon të ulët.

Stoku i ndërtesave publike dhe efienca e energjisë 2020

⁴⁶ <http://sled.rec.org/building.html>

Një studim i financuar nga ADA (Austrian Development Agency) siguroi informacion për modelimin sektorial të stokut të ndërtesave publike të Shqipërisë me qellim strategjinë e rinovimit të tyre me Eficiencën e Energjisë. Një element kyç i arritur në këtë studim është identifikimi i tipologjisë së ndërtesave publike për Shqipërinë, i cili nuk ka ekzistuar më parë. Bazuar në studim janë identifikuar gjashtë kategori në bazë sipas funksionit të ndërtesave Publike që mirëmbahen nga buxheti qendror dhe Lokal: (i) konvikte, (ii) spitale, (iii) kopshte, (iv) zyra, (v) shkolla dhe (vi) universitete. Është vlerësuar kërkesa për energji për çdo kategori.

Është bërë identifikimi dhe kosto e përfitimeve të tjera lidhur me përmirësimin e eficiencës termike përtej kursimeve të kostove të energjisë. Këto përfitime përfshijnë, përveç të tjerave (i) komfortin termik, (ii) shmangiet e çlirimeve të CO₂, (iii) shmangie e efekteve ekonomike nga ndotësve ajrit, (iv) punësimin, dhe (v) rritjen ekonomike

U vlerësuan 6.6 milionë m² sipërfaqe e target grupit të llojeve kryesore të ndërtesave publike, shifër që nuk pritet të ndryshojë në mënyrë të konsiderueshme. Ndërkohë që klasifikimi sipas **Tipologjisë tregon se rreth 75% ose $\frac{3}{4}$ e sipërfaqes është e zënë nga ndërtesa që përdoren për qëllime arsimore, 13% zyrat dhe 11% spitalet. Analiza tregon se 57%, është e vendosur në zonën e klimës A, 26% në zonën klimatike B dhe 17% është në zonën klimatike C.**

Kosto e rikonstruksionit dhe prioritete

Prioriteti sipas kërkesës për investim klasifikohet fillimisht për Kopshtet, të ndjekur nga Shkollat, Spitalet dhe Zyrat. Investimi më i madh është i nevojshëm në zonën klimaterike A.

Kursimet më të larta të kërkesës për energji primare dhe fundore, si dhe reduktimet e emetimeve të CO₂ për m² janë pa mëdyshje në ndërtesat e zonës klimatike C. Këta tregues janë dy herë më të vegjël për të zonat klimatike A dhe B, dallimi midis tyre nuk është dhe aq i rëndësishëm. Kursimet më të larta të kërkesës për energji primare dhe për m² janë në konvikte, spitale dhe zyra

Zona Klimatike A zë pjesën më të madhe të kursimeve finale të energjisë në vlera absolute për shkak të numrit më të madh të ndërtesave në zonën klimatike A se sa në zonën klimatike C. Për sa i përket potencialit absolut për kursime fillestare dhe përfundimtare, kopshtet janë në radhë të parë, të ndjekur nga shkollat dhe spitalet. Në kushtet e kursimeve të mundshme të shkarkimeve CO₂, potenciali më i madh është në spitale dhe kopshte.

Kursimet Mesatare të Energjisë sipas jetëgjatësisë së rikonstruksionit janë 4.4 EUR/m² në vit, ose 76 EUR/m² gjatë gjithë jetëgjatësisë. Ndërsa Totali i Kursimeve të kostos së energjisë është 29 milionë EUR/vit dhe 502 milionë EUR gjatë jetëgjatësisë. Pothuajse 45% e saj është në zonën klimaterike A për shkak të numrit të madh të ndërtesave. Kursimet më të larta të kostos së energjisë për m² janë të ofruara nga spitalet, të ndjekur nga konviktet. Shpenzimet e kursyera të energjisë për m² në zonën klimaterike C janë më shumë se dy herë më të larta se ato në zonën klimaterike A dhe janë 65% më të larta se ato në zonën klimaterike B.

Rikonstruksionet e universiteteve nuk janë financiarisht të realizueshme, nëse vetëm shpenzimet e ruajtjes së energjisë do të merren si përfitime (vetëshlyerje më të lartë se jetëgjatësia, raporti kosto-benefit më i lartë se 1, NPV negative, IRR negative). Gjithashtu, rikonstruksionet e shkollave dhe kopshteve, nuk do të jenë financiarisht tërheqëse (NPV negative, raporti kosto-benefit më e lartë se 1). Konviktet dhe spitalet janë financiarisht të realizueshme për rikonstruksione ndërsa zyrat janë në kufi të fizibilitetit.

Veçanërisht të larta janë edhe efektet në GDP dhe punësim. Nëse të gjitha këto përfitime do të merren parasysh në analizën financiare, kost-efektiviteti i rikonstruksioneve të eficiencës termale i të gjitha llojeve të ndërtesave publike do të jetë shumë më i lartë.

Skenarët e rinovimit të ndërtesave publike të parashikuara në PKVEE 2018–2020

Nga modelimi, janë identifikuar 2 skenarë të mundshëm që mund të përfshihen në PKVEE.

Skenari i Parë, fokusohet në tipologjinë e ndërtesave ku rikonstruksionet janë me kosto efektive më të lartë dhe të cilat mund të zgjidhen si prioritet nga pikëpamja sociale, të cilat janë, Spitale dhe Kopshtet për të cilat parashikohet rikonstruksioni i 545,000 m², në zonën klimatike

C ku kosto totale e investimit është 40 Mil. EUR në periudhën 2018-2020 dhe përbën rreth 8% të stokut total të ndërtesave publike ose 2% në vit (10 Mil. EUR/Vit)

Të gjitha kopshtet dhe spitalet në zonën e klimës C do të rikonstruktohen duke pasur parasysh nivelin e **moderuar** të performancës të përcaktuar masat për përmirësimin e performancës së energjisë.

Skenari i Dytë, parashikon të njëjtën sasi investimi të shpërndarë në të gjitha zonat në mënyrë proporcionale me ndarjen e sipërfaqes së ndërtesave sipas tipit të ndërtesave. Ky skenar sugjeron 530,000 m² sipërfaqe të rikonstruktuar të shpërndarë proporcionalisht në tre zonat ku kosto 40 mil. EUR do të aplikohet në 8 % të sipërfaqes së ndërtimeve ose 2%/vit që përbën 10 mil. EUR në Vit

Aktivitetet e planifikuara për PKVEE-në e re

Miratimi i ligjit për eficiencën e energjisë (124/2015) dhe miratimi i ligjit për performancën energjetike të ndërtesave (116/2016), ofrojnë bazën mbi të cilën mund të krijohet një strategji e re për eficiencën e energjisë në Shqipëri. Kjo përfshin krijimin e Agjencisë për Eficiencën e Energjisë (AEE) dhe Fondit për Eficiencën e Energjisë, hartimin e akteve nënligjore e mjeteve rregullatore të nevojshme, dhe më e rëndësishmja zbatimin e një sërë masash të reja, siç propozohet në këtë PKVEE.

Masat e propozuara këtu dhe objektivat për eficiencën e energjisë të krijuara prej tyre, përbëjnë deklaratën e qëllimit të Shqipërisë për përmbushjen e detyrimeve të saj, në kuadër të transpozimit të direktivës së EE-së. Ato përfshijnë kursimet në energjinë primare dhe përdorimin fundor dhe për këtë të fundit adresojnë masa për përdorimin e energjisë në ndërtesa, proceset industriale dhe transportin, si dhe respektimin e rëndësisë së rolit model që duhet të luajë sektori publik.

Tabelat paraqesin, përkatësisht, një pasqyrë të të gjitha masave të propozuara për kursimin e energjisë primare dhe finale, së bashku me kursimet e pritshme deri në 2018, si dhe deri në 2020. Kursimet e pritshme të energjisë për një sërë masash nuk janë dhënë ose për shkak se kërkohet punë shtesë, përpara se ato të mund të vlerësohen me një nivel të arsyeshëm besimi (ky është rasti për pjesën më të madhe të masave në energjinë primare), ose ato janë masa mbështetëse që ndihmojnë në kursimin e energjisë, por vetë nuk rezultojnë drejtpërdrejt në kursime (ky është rasti për masat horizontale).

Kërkesa për financime publike në PKVEE-në e re

Zbatimi i masave të propozuara për EE-në në Shqipëri, do të varet nga atraktiviteti i kostos së atyre masave, në krahasim me koston e energjisë në mungesë të tyre. Konkurrueshmëria e kostos do të varet nga çmimet e tregut, subvencionet, politikat dhe mirëqenien dhe vendimet e konsumatorit. Parashikimet e penetritimit të teknologjive të ndryshme në treg dhe vendimet e konsumatorit janë çështje që po fitojnë terren në modelimin e politikave energjetike dhe qarqet vendimmarrëse në BE, megjithatë ende nuk janë publikuar kërkime të mjaftueshme për të kryer analizë gjithëpërfshirëse. Në të vërtetë, masat specifike në kuadër të kësaj PKVEE-je mund t'i nënshtrohen veçmas vlerësimeve të plota të ndikimit rregullator për të vlerësuar kostot neto për zbatimin e tyre, si për sektorin publik ashtu edhe atë privat. Kjo do të thotë masat e parashikuara në këtë dokument do kenë plane konkrete zhvillimi dhe plane të ndërhyrjeve të mëtejshme, të cilat, do të japin të dhëna më konkrete mbi zbatimin e masave.

Ky dokument adreson pritshmërinë për reduktimin e energjisë në mënyre realiste, i cili, vjen i mbështetur në 3 prioritetet (sektori i ndërtesave, industrisë dhe transporti) dhe i jep shembull ekzemplar veprimeve të Qeverisë. Kjo nënkupton se për të arritur objektivin (6.8% deri në 2020) nevojiten masa të financuara drejtpërdrejt nga Buxheti.

Tabelat e mëposhtme paraqesin gjithashtu një vlerësim të kostove direkte nga buxheti publik për masat e propozuara dhe të kostuara, kur vlerësime të tilla janë të mundura. Për më tepër, masat e propozuara përfshijnë aktivitete të cilat kanë përfitime të konsiderueshme më të gjera sesa efienca e energjisë, veçanërisht në lidhje me përmirësimin e infrastrukturës së transportit

dhe furnizimit me ujë, dhe prandaj një krahasim direkt i efektivitetit të kostos ndërmjet masave mund të jetë çorientues.

NAMA – Mekanizëm Financimi për Eficiencën e Energjisë në Banesa

Vlefshmëria: 2016-2020 (me qëllim për të vazhduar më tej nëse fondet janë të disponueshme)

Kjo është NAMA e aprovuar nga Qeveria e Shqipërisë në fushën e energjisë dhe përbëhet nga katër veprimet e mëposhtme, me qëllim uljen e shkarkimeve GES. Thelbi i veprimit është sigurimi i mbështetjes financiare, përmes granteve ose kredive të subvencionuara për përmirësimet e eficiencës së energjisë në banesa.

Këto masa janë:

- Ekzistenca e një mekanizmi financues që siguron grante dhe kredi me interesa të ulëta për investime në eficiencën e energjinë në banesa (në bashkëpunim me Institucionet Financiare Ndërkombëtare – IFIs – dhe donatorët).

- Mbështetja teknike për projektet e financuara nga fondi në të gjitha fazat e projektit, nga projektimi deri në zbatimin dhe menaxhimin e funksionimit të banesave. Mbështetja teknike përfshin MRV-en.

- Përhapja dhe ndërgjegjësim i që promovojnë avantazhet e eficiencës së energjisë dhe investimeve në energjinë e rinovueshme, si dhe promovimin e mundësive financiare të ofruara nga vetë fondi.

- Mbështetja për përmirësimin e administrimit të ndërtesave.

Për më tepër, dokumenti ka një seksion të veçantë mbi politikën e informimit. Më i rëndësishëm është përcaktimi i bazës së centralizuar të të dhënave, duke mbledhur të gjithë informacionin përkatës për monitorimin dhe vlerësimin e ecurisë së planit. Një mjet i dytë është konsultimi publik, që, sipas dokumentit, përfshin një platformë të palëve të interesuara me bazë të gjerë. Këto palë të interesuara duhet të mbahen të përditësuara sipas planit, me hartimin e dokumenteve kryesore strategjike të cilat do të botohen nga qeveritë në këtë fushë dhe në veçanti, të përditësuara me dokumentin strategjik nga Komiteti Kombëtar për Planifikimin Afatgjatë të Energjisë, që pritet të përfundojë brenda gjysmës së dytë të vitit 2016.

Plani i Veprimit mbi Burimet Rinovueshme të Energjisë 2018–2020

Vlefshmëria: deri në vitin 2020

Plani i Veprimit BER u miratua në janar 2016 dhe institucioni përgjegjës për zbatimin dhe monitorimin e tij është Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë me agjencinë e saj vartëse – Agjencia Kombëtare e Burimeve Natyrore (AKBN). BER-i ka një objektiv parësor: të modernizojë politikën e saj BER me politikën RE-a të BE-së (direktiva 2009/28), në përputhje me procesin e përcaktuar brenda Komunitetit të Energjisë.

Objektivat e BER-it synojnë rritjen e përdorimit të burimeve të energjisë pa karbon/nivel të ulët karboni deri në vitin 2020, të gjithë do të kontribuojnë në zbutjen e përdorimit të tyre. Veçanërisht:

- Përcaktimi i një objektivi të përgjithshëm 38% për vitin 2020 (për sa i përket pjesës së BER-it mbi konsumin bruto të energjisë përfundimtare). Ky duhet të jetë ekuivalent me 1017.28 ktoe, krahasuar me 29.74% (560.76 ktoe) në vitin bazë.

- Ky objektiv ndahet në një objektiv në masën 10.8% për ngrohje dhe ftohje, një objektiv në masën 23.67% për energjinë elektrike dhe një tjetër në masën 3.65% për transportin. Dokumenti vë në dukje se objektiva të tillë mund të jenë mesatarisht rreth 3% më shumë ambiciozë, nëse plani i PKVEE-së zbatohet në mënyrë korrekte.

- Një objektiv në masën 10% për vitin 2020 për pjesën e BER-it të lëndëve djegëse të përdorura në transport (duke përmblusur kërkesat e nenit 3(4) të direktivës 2009/28/EC).

Për më tepër, Plani i Veprimit i BER paraqet këto objektiva të përgjithshëm të politikave të energjisë:

- Reduktimin e importit të energjisë;
- Diversifikimin e burimeve të energjisë primare për furnizimin me energji;

- Reduktimin e humbjeve të transmetimit dhe shpërndarjes duke nxitur prodhimin e energjisë;
- Krijimin e bizneseve vendore dhe mundësive të punësimit, duke instaluar dhe prodhuar pjesë/komponentë/sisteme të impianteve BER nga sektori industrial shqiptar;
- Shfrytëzimin e burimeve vendase të energjisë, veçanërisht në zonat e largëta, duke hapur vende pune dhe përmirësimin e standardit të jetesës;
- Rritje të pjesës së biokarbureve dhe lëndëve të tjera të djegshme nga burimet e energjisë së rinovueshme.

Objektivat BER, të cilat sipas llogaritjeve të bëra në mënyrë efektive duhet të çojnë në rritje të përdorimit të burimeve të energjisë pa karbon/nivel të ulët karboni deri në vitin 2020, do të kontribuojnë të gjitha në zbutjen e efekteve. Masat ndihmëse të përmendura si të dobishme, por jo të përcaktuara në mënyrë të qartë në plan, janë:

- Marrja e “masave të përgjithshme për parandalimin e mospagimit të energjisë”
- Përmirësimi i procesit të licencimit për zhvillimin e projekteve RE.

Ligji nr. 24/2015 mbi eficiencën e energjisë

Vlefshmëria: hyrja në fuqi në vitin 2016 dhe më tej e pakufizuar, deri në rishikime të mëtejshme

Ky ligj tregon prioritetet kryesore strategjike në fushën e Eficiencës së Energjisë në Shqipëri dhe përcakton institucionet kryesore dhe instrumentet e përfshirë në realizimin e prioriteteve të tilla, duke përafruar shumë nga kërkesat e direktivës 2012/27/EU (“Direktiva mbi eficiencën e energjisë”).

Çka është më e rëndësishmja, ligji nuk përcakton drejtpërdrejt objektiva sasiore dhe as zgjedh masat e politikave për t’i vënë ato në zbatim, por delegon zgjedhje të tilla në aktet nënligjore dhe në PKVEE-n në vazhdim. Sidoqoftë, ai parashikon se objektiva të tillë duhet të përmbushen dhe të bëhet një listë e mjeteve të politikave nga të cilat autoritetet përgjegjëse për zbatimin e ligjit mund të zgjedhin, si ta gjykojnë të arsyeshme, pa qenë të shtrënguara të ndërmarrin masa specifike politikash. Megjithatë, ka disa përjashtime të rëndësishme, për shkak se një grup mjeteve përcaktohet në mënyrë të drejtpërdrejtë me ligj. Hollësi të mëtejshme mbi këto masa do të prezantohen më tej në këtë seksion.

Pas përcaktimit të qëllimeve të ligjit dhe fushës së veprimit si dhe terminologjisë përkatëse (kreu I), në kreun II, ligji dikton parimet frymëzuese të politikës së eficiencës së energjisë në Shqipëri (neni 5), ndër të cilat janë të rëndësishme ruajtja e operacioneve të tregut, përmendja haptas e stimuljeve financiarë dhe promovimi i investimeve që nxisin eficiencën e energjisë, roli shembullor që i jepet sektorit publik, rëndësia e hulumtimit, arsimit, informimit dhe bashkëpunimit të brendshëm dhe të jashtëm, ndërmjet aktorëve të interesuar në fushën e eficiencës së energjisë, dhe kujdesi ndaj qëndrueshmërisë mjedisore dhe sociale.

Ligji i delegon Këshillit të Ministrave detyrën e përcaktimit të objektivave për Kursimin e Energjisë (neni 6) ndërsa Agjencisë për Eficiencën e Energjisë detyrën e hartimit të PKVEE-së (neni 7) dhe monitorimin e zbatimit të tij (neni 8).

Më poshtë jepen në mënyrë të detajuar masat specifike që kanë synim të drejtpërdrejtë nxitjen e eficiencës së energjisë: Neni 9 trajton masat në sektorin publik dhe ato ndërsektoriale, ku sektori publik duhet të identifikojë rregullat e prokurimit që përshkruajnë standardet e duhura të eficiencës së energjisë, sa herë që konsumi i energjisë mund të ndikohet nga vendimet e prokurimit; gjithashtu neni rendit klasat e masave që konsiderohen të kenë ndikime ndërsektoriale, si në sektorët privatë ashtu edhe në ato publikë (standardet, rregullorja, informacioni tatimor dhe edukimi, monitorimi); Neni 10 parashikon që konsumatorët e mëdhenj (që përcaktohen si ata me konsum vjetor të energjisë mbi ekuivalentin e 3 milionë KWh energjie elektrike) duhet të emërojnë një Administrator të Energjisë profesionalisht të kualifikuar, “përgjegjës për mirëmbajtjen e objekteve që konsumojnë çdo lloj energjie, duke përmirësuar dhe mbikëqyrur metodën e përdorimit të energjisë, si dhe kryerjen e të gjitha

punëve të tjera për përdorimin racional të energjisë në industri dhe ndërtesa”. Gjithashtu, konsumatorët e mëdhenj duhet të marrin masa specifike për të rritur kursimet e energjisë, në mënyrë që të respektohen objektivat specifike që PKVEE-ja do të caktojë për ta (neni 11). Në nenin 12 nxiten marrëveshje vullnetare mes konsumatorëve të mëdhenj të energjisë (dhe ndoshta Agjencisë së Eficiencës së Energjisë – teksti nuk është plotësisht i qartë në këtë pikë).

Kreu III trajton informacionin dhe masat e matjes së eficiencës së energjisë. Në veçanti, ai përcakton se duhet ngritur një bazë e centralizuar të dhënash mbi konsumin e energjisë e cila duhet përditësuar çdo vit (neni 13); ai përcakton se duhen instaluar sisteme matëse individuale ose, kur këto nuk janë të realizueshme, rregulla transparente për caktimin e volumit të konsumit të matshëm në mënyrë kolektive të të gjithë konsumatorët dhe llojin e përdorimit (neni 14), dhe se Agjencia e Eficiencës së Energjisë duhet t’i japë rëndësinë e duhur informacionit përkatës (neni 15). Kreu IV trajton objektivat dhe rregulloren e ofrimit të shërbimeve që mund të përmirësojnë eficiencën e energjisë, të tilla si auditet e energjisë (neni 16 dhe 17) dhe ato të kompanive të shërbimit të energjisë (ESCO). Kreu V trajton themelimin e Fondit të Eficiencës së Energjisë, një mjet financiar me statusin e organizatës jofitimprurëse që synon mbështetjen financiare të veprimeve përmirësuese të eficiencës së energjisë. Së fundi, kreu VI përcakton Agjencinë e Eficiencës së Energjisë, si dhe kompetencat, qëllimet dhe përgjegjësitë e saj.

- Ligji nr. 7/2017 “Për nxitjen e përdorimit të burimeve të rinovueshme të energjie”

Vlefshmëria: Nga hyrja në fuqi dhe më tej e pakufizuar deri në rishikime të mëtejshme

Ky ligj tregon prioritetet kryesore strategjike në fushën e burimeve të energjisë së rinovueshme në Shqipëri, dhe përcakton institucionet dhe instrumentet kryesore të përfshira në realizimin e prioriteteve të tilla. Ai ofron gjithashtu specifikime teknike të drejtpërdrejta që lidhen me rregullin e llogaritjes për pjesën e BER-it në prodhimin e energjisë, dhe për objektiva të ngjashëm dhe në integrimin në rrjetin e transmetimit të energjisë elektrike BER për prodhimin e energjisë elektrike. Përveç këtyre rregulloreve teknike, struktura e tij është shumë e ngjashme me ligjin e eficiencës së energjisë.

Ky ligj nuk përcakton direkt objektivat sasiore dhe as zgjedh masat e politikave për t’i zbatuar ato, por ia delegon zgjedhje të tilla akteve nënligjore dhe planeve të njëpasnjëshme të BER-it. Megjithatë, ai parashikon se objektiva të tillë duhen përcaktuar, dhe rendit një listë të mjeteve të politikave nga të cilat autoritetet përgjegjëse për zbatim mund të zgjedhin si ta gjykojnë të përshtatshme, pa qenë të detyruara të ndërmarrin masa specifike politikash. Sa i përket ligjit të EE-së, ka një set kryesor të mjeteve të përcaktuara në mënyrë të drejtpërdrejtë me ligj, kryesisht me natyrë teknike. Hollësi të mëtejshme mbi këto masa do të sigurohen në vijim të këtij seksioni.

Ligji fillon me përcaktimin e qëllimit të përgjithshëm të tij (rritje të depërtimit të burimeve të rinovueshmeve, rritje të diversifikimit të burimeve të energjisë, ulje të shkarkimeve GES, promovimin e teknologjive të pastra). Më tej, rendit objektivat e politikave në nenin 2, të cilat përfshijnë përcaktimin e objektivave kombëtarë, përcaktimin e përgjegjësiave administrative, si dhe harton mekanizma nxitës për promovimin e BER-it. Terminologjia përkatëse përcaktohet në nenin 3. Në kreun II ligji i delegon Këshillit të Ministrave detyrën e përcaktimit të objektivave të detyrueshëm për pjesën e BER-it në konsumin bruto të energjisë përfundimtare (neni 4), dhe i delegon Ministrisë së Energjisë, në vijim të propozimit të Agjencisë për Burimet e Energjisë së Rinovueshme, detyrën e hartimit të Planit Kombëtar të Veprimit të Energjisë së Rinovueshme dhe monitorimin e zbatimit të tij (neni 5). Neni 6 përcakton rregullat që duhen ndjekur në mënyrë që të llogariten pjesën e BER-it për vektorë të ndryshëm të energjisë dhe teknologjive, të cilat duhet të dorëzohen nga Agjencia BER, në Ministrinë e Energjisë dhe Entit Rregullator të Energjisë Elektrike (ERE) çdo vit. Rregullat për miratimin zyrtar nga ana e qeverisë të aktivitetit të monitorimit dhe raportimit të Agjencisë mbi zbatimin e Planit paraqiten në nenin 7.

Neni 8 ka të bëjë me autorizimin e projekteve të përbashkëta ndërmjet Qeverisë shqiptare, shteteve anëtare të BE-së ose palëve kontraktuese të Traktatit të Komunitetit të Energjisë. Neni 9 përmban një listë mjetesh të politikave të mundshme të cilat mund të përdoren në nxitjen e BER-it. Neni 10 përcakton Fondin e Burimeve të Energjisë së Rinovueshme, një mjet financiar që synon mbështetjen financiare të investimeve në BER, ndërsa neni 11 siguron rregullat bazë për administrimin e tij.

Neni 12 merret në terma shumë të përgjithshme me masat informuese dhe trajnuese për BER-in, duke siguruar një listë të veprimeve të mundshme mes të cilave ministria mund të zgjedhë nisma të veçanta dhe lejon përdorimin e Fondit BER si burim financues. Nenet 13 dhe 14 përcaktojnë rregullat të krijimit, përcaktimin e qëllimit dhe përgjegjësitë e Agjencisë BER, ndër të cilat: hartimin e planit BER, zhvillimin e rregullave të veçanta për kontabilitetin e energjisë së teknologjive të veçanta, zhvillimin e rregullave që autorizojnë dhe licencojnë instalime të reja, mbledhjen dhe raportimin e informacioneve, të tilla si bilanci i energjisë dhe aksionet BER në konsumin e energjisë.

Masa teknike të veçanta që synojnë nxitjen e BER-it përcaktohen më tej në kreun III. Nenet 14-17 trajtojnë rregullat në lidhje me impiantet BER. Neni 18 përcakton prodhuesit të cilëve do t'iu jepet përparësi në shpërndarjen e energjisë elektrike, bazuar në kapacitetin e tyre (më pak se 10mw), dhe fakti nëse ata përdorin BER-in. Procedurat parësore favorizohen nga ky ligj nëpërmjet nenit 21, ku jepen opsionet që, ose ta shesin energjinë e tyre elektrike në tregun konkurrues, ose t'ia shesin transmetimin e energjisë elektrike kompanive shpërndarëse ("përfituesve" në përkthimin e ligjit që na është dhënë), që do të jenë më pas të detyruara ta blejnë në kushtet e paracaktuara nga ERE, ku përfshihet një tarifë furnizimi (neni 22). Përfituesit do të jenë në gjendje të mbulojnë shpenzimet e bëra, për shkak të detyrimeve të tyre kontraktuale me prodhuesit parësorë, nga konsumatori përfundimtar (neni 22). Rregullat për caktimin e tarifave të furnizimit renditen në nenin 24.

Prodhimi i Energjisë së Rinovueshme duhet të certifikohet në mënyrë që të marrë përfitimet që përcaktohen në kreun II të ligjit, kjo kërkon një Garanci të Origjinës. Ky dokument lëshohet nga ERE me kërkesë të prodhuesit, për çdo MWh të prodhuar. Procedura për lëshimin e këtyre certifikatave jepet në mënyrë të detajuar në nenin 26.

Kreu IV trajton rregullimin e masave të mëtejshme që mbështesin përhapjen e BER-it në sektorët e ngrohjes dhe ftohjes, pra në atë fushë që lidhet drejtpërdrejt me sjelljen dhe vendimet e konsumatorit familjar dhe biznesit të vogël. Ai trajton objektivat minimalë (neni 30), veçanërisht për bojlerët diellorë, dhe i jep mundësi ministrisë të vendosë instalimin e detyrueshëm të sistemeve të ngrohjes diellore të ujit, bazuar në karakteristikat e banesave. Neni 31 përmban lidhjet interesante me ligjin e Energjisë Efikase, sepse instalimi i bojlerëve duhet të konsiderohet nga certifikimi i performancës së energjisë së banesave dhe në mënyrë analoge, në rastin e eficiencës së energjisë, ndërtesave publike u kërkohet të vendosin një shembull dhe të jenë të parat që instalojnë bojlerë të tillë. Bojlerët diellorë të instaluar duhet të përmbushin standarde teknike të përcaktuara nga Këshilli i Ministrave. Këto standarde, nëse është e mundur, duhet të hartohen duke ndjekur kriteret e BE-së dhe të testohen duke ndjekur procedurat e BE-së (neni 32). Instalimi i sistemeve me ngrohje diellore do të gëzojë të drejtën e përjashtimit nga TVSH-ja dhe detyrimet doganore (neni 33). Grantet në sektorin bujqësor deri në 30% të kostos së investimit për ngrohje dhe ftohje, duke përdorur burimet e rinovueshme, parashikohen në nenin 34. Së fundi, drafti përfshin titullin për nenin 35 mbi sanksionet administrative, i cili nuk ishte hartuar ende në kohën e shkrimit të këtij dokumenti.

Ligji nr. 116/2016 "Për performancën e energjisë së ndërtesave"

Vlefshmëria: Nga hyrja në fuqi dhe më tej e pakufizuar deri në rishikime të mëtejshme

Një pjesë e veçantë e legjislacionit parësor mbi performancën e energjisë në banesa (Projektligji PEN) është përgatitur në përputhje me dispozitat e direktivave të banesave mbi performancën e energjisë së BE-së (direktiva 2010/31/EU).

Ligji i PEN-it përfshin dispozitat përkatëse për banesa me energji thuajse zero (NZEB), dhe për këtë arsye përcakton bazën për identifikimin e objektivit (objektivave) kombëtar përkatës dhe përgatitjen e planit për arritjen e objektivit (objektivave). Në mënyrë të veçantë, dispozitat përkatëse të ligjit për PEN parashikojnë ndër të tjera:

- Përgjegjësinë për përgatitjen e planit do ta mbajnë ministrinë e energjisë dhe ndërtimit;
- Objektivat janë vendosur për t'u zbatuar nga të gjitha banesat e reja publike, pas 31 dhjetorit 2018, dhe nga të gjitha ndërtesat e reja, pas 31 dhjetorit 2020;
- Objektivat e ndërmjetëm që janë vendosur për përmirësimin e performancës së banesave të reja dhe stokut të banesave ekzistuese, të cilat mund të jenë të diferencuara, sipas kategorisë së ndërtimit.

Masat kryesore të kursimit të energjisë të cilat përfshihen në ligj janë:

- **Taksa e shkarkimeve direkte CO₂ për banesat bazuar në performancën e energjisë së banesave**, e cila parashikon funksionin e menjëhershëm të Fondit për Eficiencën e Energjisë, në mënyrë që fondet të kanalizohen në programet e eficiencës së energjisë.

- **Zbatimi i skemës së certifikimit të performancës së energjisë bazuar në energjinë përfundimtare**. Përkufizimi i faktorëve parësorë të energjisë dhe shkarkimeve CO₂ bazuar në bilancin kombëtar të energjisë.

- **Certifikimi i energjisë për banesat**, në përputhje me kuadrin ligjor aktual (Kodi i Energjisë së Banesave dhe ligji i EE-së).

Prokurimi publik “i gjelbër”: Ministria e Turizmit dhe Mjedisit, në bashkëpunim me Ministrinë e Infrastrukturës dhe Energjisë si dhe me organizma të tjerë, duhet të hartojnë një manual udhëzimesh për integrimin e kërkesave të eficiencës së energjisë në procedurat e prokurimit publik, të cilat do të përfshijnë një zhvillim të detajuar të kriterëve teknike për prokurimin e gjelbër për produkte të caktuara. Me udhëzim të qeverisë, ky manual duhet t'u dërgohet të gjitha institucioneve shtetërore dhe autoriteteve rajonale dhe vendore. Pas hartimit të manualit, duhet të hartohen dhe zbatohen kurse dhe aktivitete të tjera edukative për punonjësit e administratës publike qendrore dhe vendore, të cilët do të kryejnë prokurimin, si edhe të krijohet një sistem monitorimi për përdorimin e kriterëve të gjelbra. Megjithatë, zbatimi i plotë i ligjit qëndron mbi zhvillimin akteve nënligjore shoqëruese, që përfshijnë:

- Një Metodë Kombëtare të Llogaritjes (NCM) për llogaritjen e performancës së energjisë së integruar të një ndërtese apo njësive të ndërtimit dhe që janë përdorur në llogaritjen e niveleve optimale të kostos së kërkesave të performancës së energjisë për ndërtesat, njësitë dhe elementët e ndërtimit që do të mundësojnë lëshimin e certifikatave të performancës së energjisë (CPEs).

- Kërkesat minimale të performancës së energjisë për ndërtesat (të llogaritura në përputhje me NCM).

- Kërkesat e sistemit për performancën e përgjithshme të energjisë, instalimin dhe dimensionimin e duhur, rregullimin dhe kontrollin e sistemeve teknike të ndërtimit në ndërtesat ekzistuese.

- Metodologjia për llogaritjen e kërkesave të performancës së energjisë për banesat, njësitë dhe elementet e ndërtimit.

- Kërkesat minimale të performancës dhe kërkesat e përdorimit të sistemit alternativ me eficiencë të lartë për banesa që përdorin 100% energji të rinovueshme.

- Procedurat me të cilat do të kryhet certifikimi i energjisë së banesave dhe njësive të ndërtimit, si dhe për llojin, mostrën, përmbajtjen, ashtu edhe për procedurat për lëshimin dhe regjistrimin e certifikatës së performancës së energjisë të njësive përkatëse.

- Procedurat për inspektimin e sistemeve të ngrohjes dhe ajrit të kondicionuar.

- Ekspertiza e një eksperti të pavarur dhe kërkesat e përshtatshme për procedurat e certifikimit, procedurat operative si dhe ato të regjistrimit, mbikëqyrjes dhe trajnimit.

- Një kod i praktikës për ekspertë të pavarur që kryen certifikimin e energjisë të banesave dhe njësive të banimit.

- Një sistem i pavarur kontrolli që verifikon CPEs me anë të një verifikimi të të dhënave të banesave dhe njërive të banimit të përdorura, për të lëshuar certifikatën e performancës së energjisë dhe rezultat e përcaktuara në certifikatë.

Ligji PEN kërkon gjithashtu, që ministria përgjegjëse për ndërtimin, të hartojë një plan kombëtar për të rritur numrin e banesave që përdorin pothuajse 100% energji të rinovueshme në Shqipëri. Planin do të përfshijë:

- Përkufizimin e detajuar për banesat që përdorin pothuajse 100% energji të rinovueshme në Shqipëri, me një referencë me tregues numerik të përdorimit të energjisë primare (në kWh/m² në vit).

- Objektivin se të gjitha ndërtesat e reja duhet ta përmbushin këtë kusht deri në 31 dhjetor 2020.

- Objektivin se të gjitha banesat e reja të banuara dhe në pronësi të autoriteteve publike duhet ta përmbushin këtë kusht deri më 31 dhjetor 2018.

- Objektivat e ndërmjetëm për të përmirësuar performancën e banesave të reja dhe të stokut të banesave ekzistuese.

- Objektivat e ndryshëm që varen nga kategoria e banesave.

- Informacionin mbi politikat shitesë dhe ato financiare ose masa të tjera të nevojshme për përmbushjen e këtyre objektivave. Planin do të konsiderojë instrumentet më të përshtatshme çdo tre vjet, duke filluar nga data 30 qershor 2015, do të rendisë masat ekzistuese, si dhe masat dhe instrumentet e propozuara.

Ky ligj i përgjigjet një objektivit strategjik të përcaktuar brenda SKZHI-II, i cili përcakton gjithashtu MIE si entin kryesor përgjegjës për përmbushjen e objektivave të përcaktuar në SKZHI-II me asistencën e Agjencisë Rregullatore të Energjisë dhe Agjencinë Kombëtare të Burimeve Natyrore.

4.1.3 Transporti

Ministria përgjegjëse për Infrastrukturën kohët e fundit është duke punuar për dy strategjitë dhe planet kryesore: Planin Shqiptar të Transportit të Qëndrueshëm dhe Strategjinë Sektoriale të Transportit. Të dy dokumentet ishin ende në proces apo përpunim në kohën e shkrimit të dokumentit të SKNK&P-ës, kështu që analiza e mëposhtme bazohet në draftin e parë të dokumenteve. Të dy dokumentet kanë si qëllim përcaktimin e një rruge për riorganizimin e sektorit të Transportit sipas *acquis* dhe standardeve të BE-së, si dhe zbatimin e udhëzimeve themelore strategjike të parashikuara nga strategjitë e energjisë, planet dhe rrjeti i lëvizshmërisë.

Planin i Qëndrueshëm të Transportit (TECTQ) – Dokumenti bazë

Vlefshmëria: 2016-2020

Qeveria shqiptare është angazhuar përparaqitjen e politikave dhe praktikave të eficiencës së energjisë, si pjesë të Strategjisë së saj Kombëtare për Energjinë, e cila nxit mes të tjerash harmonizimin me kërkesat e BE-së, si pjesë e procesit më të gjerë të paraanëtarësimit. Në këtë kuadër, një Plan i Qëndrueshëm të Transportit (TECTQ) po përgatitet nga Ministria përgjegjëse për Transportin dhe Infrastrukturën për të ndihmuar në përmbushjen e objektivave të konsumit të reduktuar të energjisë, si dhe për të përmirësuar qëndrueshmërinë e përgjithshme në sektorin e transportit.

Politikat e qëndrueshme të transportit do të përqendrohen në uljen e nevojës për të udhëtuar dhe në zhvendosjen e udhëtimit në mënyrën më efektive të mundshme sociale, ekonomike dhe mjedisore, si dhe në vendosjen e përmirësimit teknologjik të automjeteve dhe karburanteve në qendër të vëmendjes.

Kjo paradigmë është përkthyer në një kuadër metodologjik, qasja “Shmang–zhvendos–përmirëso”, të pranuar gjerësisht si një udhëzues për politikat që promovojnë lëvizjen e qëndrueshme. Kjo do të thotë se politika e transportit duhet të ulë nevojën e udhëtimit dhe të shkurtojë gjatësitë e udhëtimit, të promovojë një zhvendosje ndaj mënyrave të qëndrueshme dhe të përmirësojë qëndrueshmërinë e të gjitha mënyrave, duke

përdorur teknologjitë më efikase të energjisë. Një program i detajuar dhe një përkufizim i një buxheti të mundshëm financiar është zhvilluar për pjesën më të madhe të masave të propozuara.

Të nëntë masat e përfshira në TECTQ përfshijnë pesë masa të cilat japin një ndikim të drejtpërdrejtë dhe të matshëm në lidhje me kursimin e energjisë dhe uljen e ndotësve, dy masa të zhvilluara si udhëzime për palët e interesuara (duke pasur një horizont konkret të zbatimit përtej 2020) dhe dy masa shoqëruese të cilat mbështesin planin e përgjithshëm me komunikimin e duhur dhe mjetet e monitorimit. Të nëntë masat e përfshira janë si më poshtë:

1. Zgjerimi i kapaciteteve rrugore: ulja e shkarkimit të ndotësve të ajrit dhe konsumi i energjisë, duke ulur ngarkesën e qarkullimit rrugor falë kapaciteteve shtesë në seksionet rrugore me trafik më të rënduar (në bashkëpunim me Projektet Parësore të Infrastrukturës së Transportit), ka të bëjë kryesisht me zgjerimin e kapacitetit të akseve rrugore më të nevojshëm. Projektet e këtij lloji mund të kursejnë energji dhe të ulin shkarkimet e automjeteve kur zbatohen në segmente rrugore me trafik të lartë, ku efikasiteti i karburantit ulet ndjeshëm.

2. Përmirësimi i kushteve të shtrimit të rrugëve: ulja e shkarkimit të ndotësve të ajrit dhe konsumit të energjisë me anë të përmirësimit të kushteve të shtrimit të rrugëve, nëpërmjet një strategjie të re të mirëmbajtjes rrugore.

3. Risia e shtrimit të rrugëve: zbatimi i teknologjive të reja në shtrimin e rrugëve, duke ulur ndikimet mjedisore të mirëmbajtjes rrugore dhe qarkullimin rrugor, si teknologjia e ftohtë e riciklimit dhe trajtimi fotokatalitik antindotje.

4. Transport i integruar dhe shfrytëzimi tokës: ulja e nevojës së udhëtimit dhe shkurtimi i gjatësisë së udhëtimeve, falë strategjive të përziera të shfrytëzimit të tokës dhe vlerësimit paraprak të transportit, ndikon në planet e zhvillimit. Në Shqipëri, mungesa e vëmendjes ndaj planifikimit të territorit rezultoi me rritje të frekuencës dhe gjatësisë së udhëtimit, për shkak të mungesës së strategjive që synojnë bashkërendimin e zhvillimit të zonave rezidenciale, industriale dhe ato të shërbimit.

5. Përmirësimi i transportit publik rrugor: zhvendosja e trafikut nga transporti privat në atë publik përmes racionalizimit dhe qasjes më të mirë në rrjetin ndërqytetës të autobusëve. Transporti ndërqytetës/rajonar në Shqipëri, për momentin, është tejet i varur nga kushtet e rrugëve dhe në veçanti, nga makinat private. Për shkak të cilësisë së keqe aktuale të sistemit hekurudhor, transporti hekurudhor nuk mund të konsiderohet një zgjidhje afatshkurtër. Prandaj, masa afatshkurtra për uljen e udhëtimeve ndërqytetëse me makinë do të bazohen në zhvillimin e transportit publik me autobusë. Masa është koherente me skenarin zbutës të INDC-së.

6. Menaxhimi i integruar i mallrave: ulja e shkarkimit të ndotësve të ajrit dhe konsumi i energjisë përmes përmirësimit të faktorit të ngarkesës së mallrave rrugorë, në sajë të veprimeve të konsolidimit të mallrave. Masa ka për qëllim racionalizimin e proceseve logjistike që çojnë në përmirësimin e produktivitetit dhe besueshmërinë e operacioneve të transportit, si dhe trajtimin e mallrave (dhe në veçanti një rritje në faktorin e ngarkesës së kamionëve), duke çuar në kursim të kostos dhe ndotjes.

7. Tarifat e makinave eficiente dhe stimujt për rinovimin e flotës: ulja e shkarkimeve të ndotësve dhe konsumit të energjisë përmes rinovimit të flotës së makinave stimuluar nga tarifat e eficiencës dhe stimujt. Skema e taksave të makinave mbi eficiencën e tyre dhe stimujt që mbështesin rinovimin e flotës, përdoret në të gjithë botën për të përshpejtuar përhapjen e mjeteve me ndotje të ulët, ndërsa në Shqipëri taksa e automjeteve të transportit nuk lidhet ngushtë me klasën e Euros dhe nuk ekzistojnë skema bonusesh që stimulojnë prirjen për të zëvendësuar automjetet e vjetruara. Flota aktuale shqiptare mbizotërohet fuqishëm nga automjete të vjetra ndotëse, që ndikojnë negativisht në ndotjen e ajrit, në shkarkimet CO₂ dhe në konsumin e energjisë. Në përputhje me praktikën ndërkombëtare, masa duhet zbatuar përmes modifikimi të skemës së taksave të makinave dhe strukturave të stimujve financiarë. Masa është në përputhje me skenarin e zbutjes së INDC-së.

8. Masa të buta dhe të ashpra (iniciativa të ndërgjegjshme të lëvizjes): mbështetja e zbatimit TECTQ përmes fushatave të duhura të informacionit që kanë si qëllim gjithashtu, shmangien ose uljen e sjelljeve më pak të qëndrueshme të transportit.

9. Monitorimi i cilësisë së ajrit dhe trafikut: monitorimi i cilësisë së ajrit dhe trafikut në rrjetin rrugor kryesor për të vlerësuar eficiencën e zbatimit TECTQ dhe zhvillimit të përgjithshëm në kushtet e trafikut dhe ajrit. Çdo plan që synon një sistem transporti më të qëndrueshëm do të kërkojë një monitorim efektiv të cilësisë së ajrit dhe kushteve të trafikut përgjatë rrjetit. Sistemi i monitorimit duhet të lejojë të kuptuarit në detaje të burimeve kryesore GES dhe shkarkimeve të ndotësve të ajrit; monitorimi i efektivitetit të të gjitha masave të identifikuar në TECTQ; zhvillimin e politikave të ardhshme dhe strategjive për të përmirësuar cilësinë e ajrit; vlerësimin e pajtueshmërisë me objektivat dhe vlerat kufi, duke e bërë çështjen më të dukshme.

Strategjia e Sektorit të Transportit dhe Plani i Veprimit (SSTPV)

Vlefshmëria: 2016–2020

Objektivi i përgjithshëm i SSTPV 2016–2020 është ai i zhvillimit të mëtijshëm të sistemit kombëtar të transportit në Shqipëri dhe përmirësimit të ndjeshëm të qëndrueshmërisë së tij, ndërlidhjes, ndërveprimit dhe integritetit me sistemin më të gjerë të transportit ndërkombëtar, si dhe atë rajonal.

Vizioni, prioritetet strategjike dhe objektivat janë në përputhje me vizionin strategjik të Qeverisë shqiptare dhe me konceptet kryesore të politikës evropiane të transportit. Ai siguron zhvillimin e një sistemi efikas, të qëndrueshëm dhe të një transporti miqësor ndaj mjedisit, në gjendje të mbështesë objektivat kryesorë të zhvillimit ekonomik dhe social të Shqipërisë, si dhe integrimin e mëtijshëm të Shqipërisë në Bashkimin Evropian.

Të gjitha masat e cituara janë të përfshira në SKZHI-II dhe konsiderohen në përputhje me dokumente të tjera përkatës që kanë të bëjnë me planifikimin, si Libri i Bardhë 2011 i BE-së mbi Transportin, Strategjia 2020 e Evropës Juglindore (SEE2020) dhe disa objektiva të mbetur të cilët përfshihen në 2010 ANTP-ën (Plani Kombëtar Shqiptar për Transportin).

Prioritetet strategjike për transportin rrugor kanë të bëjnë me kushtet ligjore dhe qeverisëse, përfundimin dhe modernizimin e rrjetit shqiptar primar dhe sekondar, si dhe fuqizimin e bashkëpunimit rajonal përmes lidhjeve rrugore. Qasja e përgjithshme është arritja e një tregu të transportit rrugor në përputhje me standardet e BE-së. Prioritetet strategjike për transportin hekurudhor lidhen me ngritjen e një tregu të hapur për investitorë dhe rritjen dukshëm të visibilitetit të zonës së SEETO-s (Observatorit të Transportit të Evropës Juglindore).

Prioritetet strategjike për transportin detar synojnë përmirësimin e sistemit rregullator në përputhje me rregulloret e BE/IMO (Organizata Ndërkombëtare Detare), mbështetjen e zhvillimit të tregjeve detare dhe portuale. Për sa i përket transportit ajror, zhvillimi i infrastrukturës së re të aeroportit në jug të vendit duhet të shërbejë për të zhvilluar turizmin; një treg më konkurrues me shërbime ajrore të liberalizuara, zbatimin dhe unifikimin e standardeve ndërkombëtare ajrore, si dhe uljen e tarifave të udhëtimit për pasagjerët janë prioritetet për periudhën e vlefshmërisë.

Një prioritet agregat final duhet të mbështesë krijimin e një **sistemi transporti** efikas dhe të **integruar** përmes veprimeve të tërthorta.

Dokumenti parashikon secilën nga strategjitë e mësipërme në politika specifike dhe të detajuara (Veprime Parësore), vendosjen e piketave, treguesve dhe objektivave.

Tridhjetë e nëntë politikat (Veprime Parësore) e identifikuar për periudhën pesëvjeçare, ndërlidhen thellë, duke vendosur një ekuilibër mes masave të buta dhe investimeve, dhe janë zgjedhur për të përcaktuar një Plan të Qëndrueshëm të Veprimit të Strategjisë së Transportit Kombëtar.

Efikasiteti dhe zhvillimi rajonal patjetër që udhëheqin strategjitë dhe politikat; vetëm disa prej veprimeve të detajuara parësore kanë rëndësi për një strategji të drejtpërdrejtë masash

zbutëse dhe vetëm dy veprime parësore (në lidhje me transportin rrugor dhe atë intermodal) kanë një ndikim të drejtpërdrejtë në zbutje, përkatësisht:

- Finalizimi i përshtatjes së legjislacionit shqiptar të transportit me *acquis* të BE-së, nëse finalizohet duke përfshirë rregulloren dhe zbatimin e standardeve të shkarkimit të automjeteve⁴⁷.

- Bashkërendimi i masave të politikave kombëtare që promovojnë transportin intermodal dhe të kombinuar, përmes një detyre institucionale dhe specifike gjatë periudhës 2017–2020⁴⁸, e cila zyrtarizon zbatimin e rekomandimeve të Planit të Transportit të Qëndrueshëm.

4.1.4 Bujqësia dhe LUCF-ja

Kuadri kryesor i politikës që duhet marrë në konsideratë në dokumentin e SKNK&P-së për sektorin bujqësor është Strategjia Ndësektoriale për Bujqësi dhe Zhvillim Rural (SNBZHR) dhe Programi i saj për Zhvillimin Rural 2014–2020 në kuadër të Instrumentit dhe Asistencës Paraanëtarësim (IPARD), të dyja të dorëzuara në maj 2014 dhe që shtellojnë, në përputhje me “Paketën e BE-së për Klimën dhe Energjinë 2020”, masat dhe veprimet për rritje të fortë, të qëndrueshme dhe gjithëpërfshirëse, në sektorin e bujqësisë në Shqipëri. Sektori pyjor është rregulluar me projektligjin për administrimin e fondit kombëtar të pyjeve dhe kullotave në Republikën e Shqipërisë, i cili është gati që në dhjetor 2015, por në kohën e shkrimit të dokumentit nuk ishte miratuar ende. Për më tepër, një tjetër kuadër politik për t’u konsideruar për ekosistemet natyrore në përgjithësi, është Dokumenti i Politikave Strategjike për Mbrojtjen e Biodiversitetit (DPSMB - Dokumenti i Politikave Strategjike Për Mbrojtjen e Biodiversitetit) 2016–2020, i cili siguron një listë masash për mbrojtjen dhe rritjen e ekosistemeve natyrore.

Strategjia Ndësektoriale për Zhvillimin e Bujqësor dhe Rural (SNBZHR) dhe Programin e Zhvillimit Rural 2014–2020 nën Instrumentin e Asistencës Paraanëtarësim (IPARD)

Vlefshmëria: 2014–2020

SNBZHR-ja dhe IPARD-i u përgatitën nga ish Ministria e Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujërave (MBZHR) nga muaji tetor 2012 deri në maj 2014, dhe u përpunuan në përputhje me kuadrin e strategjisë “Europa 2020” për rritje të fortë, të qëndrueshme dhe gjithëpërfshirëse⁴⁹, si dhe me objektivin e përgjithshëm strategjik të anëtarësimit të Shqipërisë në BE, në përputhje me parimet kryesore të ardhshme, të Politikës së Përbashkët Bujqësore të BE-së (PBB) 2014–2020 dhe politikave të paraanëtarësimit.

SNBZHR-ja dhe IPARD-i paraqesin ndërhyrjet strategjike për zhvillimin e bujqësisë në Shqipëri dhe që zonat rurale të jenë të afta të përmbushin sfidat e kërkesave të tregut të vetëm të BE-së, si dhe përshtatjen e politikave shqiptare të zhvillimit bujqësor dhe rural me PBB.

Vizioni është zhvillimi i kushteve të duhura të kuadrit ligjor për një sektor efikas, novator dhe praktik agroushqimor, i aftë të mbështesë presionin konkurrues dhe të përmbushë kërkesat e tregut të BE-së, përmes përdorimit të qëndrueshëm të burimeve dhe zonave të qëndrueshme rurale që ofrojnë aktivitete ekonomike dhe mundësi punësimi, përfshirje sociale dhe cilësi jete për banorët e zonave rurale.

SNBZHR-ja përfshin një përshkrim të detajuar të gjendjes aktuale të bujqësisë dhe zonave rurale në Shqipëri, nga një pikëpamje ekonomike, mjedisore dhe sociale; përcakton objektivat për zhvillim ekonomik dhe ulje të varfërisë, bazuar në rritjen e konkurrencës, përdorimit të qëndrueshëm të burimeve natyrore, si dhe zhvillimin gjithëpërfshirës dhe territorial në zonat rurale; përshkruan politikat e MBZHR-t për periudhën 2014–2020 për tri nga politikat kryesore: (i) Zhvillimin Rural në përputhje me PBB-ën shtylla 2, (ii) Mbështetje të drejtpërdrejtë ndaj

⁴⁷ Veprimi Parësor nr. 1 i Asistencës Teknike për përgatitjen e Strategjisë së Sektorit të Transportit në Shqipëri – Strategjia Përfundimtare dhe Plani i Veprimit – draft 0.1 – 31/01/2016

⁴⁸ Veprimi Parësor nr. 37 i Asistencës Teknike për përgatitjen e Strategjisë së Sektorit të Transportit në Shqipëri – Strategjia Përfundimtare dhe Plani i Veprimit – draft 0.1 – 31/01/2016

⁴⁹ Komisioni European: Shpjegim mbi Bashkimin European: Europë 2020 – Strategjia e Zhvillimit European, Luksemburg, 2013

fermerëve sipas PBB-ës shtylla 1, investime në infrastrukturën rurale në administrimin e ujërave dhe konsolidimin e tokës si dhe veprime që mbështesin mundësi të barabarta, (iii) Zhvillim institucional, rregullim dhe zbatim.

Për më tepër, përcaktohet një ndarje e përgjithshme e buxhetit për periudhën 2014–2020, si dhe kuadri i monitorimit dhe vlerësimit. Është përgatitur dhe bashkëngjitur në strategji, një plan veprimi i MBZHR-t, që përshkruan veprimet specifike që do të ndërmerren në një periudhë afatshkurtër (2014 dhe 2015), afatmesme (2016-2020) dhe afatgjatë (pas vitit 2020).

SNBZHR-ja është përgatitur gjithashtu, si një pjesë integrale e Strategjisë Kombëtare për Zhvillim dhe Integritet (SKZHI-II), e bashkërenduar nga Planifikimi Strategjik dhe Programet e Zhvillimit pranë Zyrës së Kryeministrit.

IPARD-i identifikon trembëdhjetë masa në kuadrin e Zhvillimit Rural në përputhje me PBB-ën, shtylla 2, për të përmbushur standardet përkatëse të BE-së. Pesë nga këto masa (masat 1-5) kanë për qëllim rritjen e qëndrueshmërisë dhe konkurrencës së bujqësisë dhe përpunimit të ushqimit, duke u kujdesur njëkohësisht për sigurinë dhe cilësinë e ushqimit, rritjen e prodhimit organik dhe mbrojtjen mjedisore.

Në veçanti **Masa 3 – Investimet në asete fizike që lidhen me përpunimin dhe tregtimin e produkteve bujqësore dhe ato të peshkimit**, ndihmojnë përtrajtimin e sfidës ndaj ndryshimeve klimatike, duke nxitur eficiencën e burimeve dhe energjisë së rinovueshme.

Masat 6 dhe 7 kanë si objektiv të veçantë atë të restaurimit, ruajtjes dhe rritjes së ekosistemeve, të administrimit të qëndrueshëm të burimeve natyrore dhe veprimeve klimatike, duke administruar burimet pyjore dhe ujore, si dhe futjen e metodave të prodhimit bujqësor që mbrojnë mjedisin dhe ulin ndikimin në klimë. Në veçanti, **Masa 6 - Agromjedisi dhe bujqësia organike**, mbështet futjen e metodave të prodhimit bujqësor me ndikim pozitiv ndaj mjedisit (bujqësi organike) dhe **Masa 7 – Krijimi dhe mbrojtja e pyjeve** përqendrohet në:

- Zgjerimin dhe përmirësimin e burimeve pyjore përmes pyllëzimit të tokës, me qëllim parandalimin e erozionit, mbrojtjen e burimeve ujore, zhvillimin e biodiversitetit, si dhe ndihmon me përshtatjen ndaj sfidave të ndryshimeve klimatike;

- Rikthimin e potencialit pyjor në pyjet e dëmtuara nga zjarri dhe futjen e veprimeve parandaluese, me qëllim mirëmbajtjen dhe mbrojtjen e pyjeve, si një nga burimet kryesore të shërbimeve të ekosistemit.

Gjithashtu, veprimet për mbështetjen e drejtpërdrejtë të fermerëve sipas PBB-së shtylla 1, që i ndihmojnë fermerët shqiptarë të ndërmarrin praktika bujqësore në dobi të klimës dhe mjedisit, dhe që ndihmojnë zhvillimin institucional, rregullimin dhe zbatimin e parashikuar nga SNBZHR-ja dhe IPARD-i do të lejojnë gradualisht futjen e kriterëve të BE-së për rregullimin e tregjeve, standardeve shëndetësore dhe të higjienës, mbrojtjen e mjedisit dhe zbutjen e efekteve prej ndryshimit të klimës në sektorin bujqësor shqiptar.

Projektligji mbi administrimin e fondit kombëtar të pyjeve në Republikën e Shqipërisë

Vlefshmëria: pritet të hyjë në fuqi në vitin 2019, pa afat deri në rishikime të mëtejshme

Projektligji mbi Administrimin e fondit kombëtar të pyjeve në Republikën e Shqipërisë” po përgatitet dhe në momentin e shkrimit të dokumentit ende nuk ishte miratuar.

Qëllimi i ligjit është zhvillimi dhe mbrojtja e pyjeve, si një pasuri kombëtare e një rëndësie të veçantë, duke njohur vlerat e tyre të mëdha për mbrojtjen e klimës dhe tokës, biodiversitetit, burimeve gjenetike dhe regjimit hidrik, si një detyrim për brezat e tanishëm dhe ata të ardhshëm.

Ligji synon të përcaktojë administrimin, qeverisjen dhe mbrojtjen e fondit kombëtar të pyjeve dhe kullotave, duke u bazuar në parimet e zhvillimit të qëndrueshëm, si dhe të përcaktojë rregullat, detyrimet, të drejtat, përgjegjësitë dhe marrëdhëniet e institucioneve shtetërore, pronarëve dhe bizneseve private. Për këtë qëllim ai përcakton funksionimin e **shërbimit pyjor** si një shërbim publik.

Sipas projektligjit, Politikat e Zhvillimit të Pyjeve do të përfaqësojnë objektivat, prioritetet dhe udhëzimet kryesore afatgjata dhe zhvillimin e qëndrueshëm të pyjeve, të cilat duhet të

zbatohen në një periudhë afatgjatë të **Strategjisë së Zhvillimit të Pyjeve dhe Kullotave**, e cila duhet të përcaktojë qëllimet dhe objektivat strategjikë që duhen zbatuar në periudhën afatgjatë, në përputhje me detyrimet që rrjedhin nga konventat, marrëveshjet, protokollet ndërkombëtare dhe nga politikat dhe strategjitë e sektorëve të tjerë. Për zbatimin e Strategjisë së Pyjeve dhe Kullotave, do të hartohet një **Program Kombëtar i Pyjeve dhe Kullotave** për një periudhë 10-vjeçare, duke ofruar veprime, buxhet, afate konkrete dhe detyra përkatëse për institucionet e përfshira në zbatimin e tij në nivel qendror, rajonal dhe vendor, për një administrim të qëndrueshëm të pyjeve dhe kullotave, me qëllim sigurimin e përdorimit shumëfunksional të pyjeve dhe kullotave.

Ligji ndalon shumë aktivitete, të tilla si ai i prerjes në mënyrë të paligjshme të pyjeve, i cili aktualisht shkakton një problem konkret të uljes së stokut të karbonit nga pyjet në Shqipëri, dhe aktivitete të tjera të paautorizuara, të paparashikuara nga **plani i administrimit** të secilit pyll, i cili do të jetë një dokument zyrtar dhe instrument qeverisës i zhvillimit dhe mbrojtjes së pyjeve dhe kullotave, i vlefshëm për një periudhë dhjetëvjeçare.

Një tjetër aspekt i rëndësishëm i projektligjit është organizimi i **Kadastrës Kombëtare të Pyjeve dhe Kullotave**, që do të bashkojë sistemin e informacionit të pyjeve dhe kullotave, duke përfaqësuar regjistrin zyrtar dhe bazën e të dhënave, duke regjistruar tërësinë e informacionit të nevojshëm për administrimin dhe qeverisjen e fondit kombëtar të pyjeve dhe kullotave, të shoqëruar nga Sistemi i Informacionit Strategjik (GIS). Ligji nxit gjithashtu, parandalimin e zjarreve dhe krijimin e Regjistrit të Zjarreve.

Për më tepër, mbledhja e të dhënave mbi pyjet shqiptare, shumë e dobishme për të lejuar një vlerësim të saktë të sektorit edhe në terma të përafërta të tendencave GES nga LUCFF-ja, përcaktohet nga Inventari Kombëtar i Pyjeve dhe Kullotave, që do të përditësohet nga ministria të paktën një herë në dhjetë vjet.

Zbatimi dhe hyrja në fuqi e këtij projektligji është shumë e rëndësishme për të siguruar zhvillimin e qëndrueshëm të sektorit pyjor, veçanërisht duke pasur parasysh përdorimin e drurit, si një burim alternativ energjie për të zëvendësuar lëndët e djegshme fosile. Vetëm duke iu bindur rregullave të rrepta për administrimin e qëndrueshëm të pyjeve, do të jetë i mundur kthimi i sektorit shqiptar të LCF-ës, nga një sektor shkarkimi në një depozitë pozitive e sekuestrimit të karbonit, duke sjellë një kontribut konkret në zbutjen e ndryshimeve klimatike.

Dokumenti i Politikave Strategjike për Mbrojtjen e Biodiversitetit (DPSMB)

Vlefshmëria: 2016-2020

Objektivat kryesorë të Dokumentit të Politikave Strategjike për Mbrojtjen e Biodiversitetit (DPSMB) janë: rritja e sipërfaqes së zonave të mbrojtura; hartimi dhe zbatimi i planeve të administrimit; plotësimi i kuadrit ligjor në përputhje me *acquis* e BE-së mbi natyrën dhe mjedisin; eliminimi i prerjeve dhe gjuetisë së jashtëligjshme, duke zbatuar kuadrin ligjor dhe aktivitetet që shërbejnë për rritjen e kapaciteteve dhe së fundi, zbatimi i planeve të veprimit për mbrojtjen e specieve dhe habitateve të rrezikuara.

Është përpiluar një listë masash, në mënyrë që të arrihen objektivat specifike të mëposhtëm:

- Deri në vitin 2020 - të sigurohet harmonizimi dhe zbatimi i *acquis*të BE-së në fushën e mbrojtjes së natyrës.

- Deri në vitin 2015 - të miratohet rishikimi i dokumentit strategjik mbi biodiversitetin (DPSMB) në përputhje me objektivin Aichi 17⁵⁰.

- Deri në vitin 2020 - të përcaktohet një objektiv konservimi në masën 17% të zonave tokësore dhe ujore dhe 5% të zonave detare bregdetare. Të krijohet Rrjeti Ekologjik Kombëtar i Shqipërisë, si një pjesë përbërëse e Rrjetit Ekologjik Panevropian (PEEN) – në përputhje me objektivin e Aichi 11.

⁵⁰<https://www.cbd.int/sp/targets/>

- Të rimëkëmben të paktën 15% e zonave të degraduara, përmes aktiviteteve të konservimit dhe përtëritjes – në përputhje me objektivat e biodiversitetit Aichi – ky veprim do të arrihet përmes zbatimit të planeve të administrimit për zonat e mbrojtura dhe zbatimit të planeve të veprimit për specie dhe habitate në veçanti.

Për t'i përmbushur objektivat e identifikuar, është hartuar Plani Kombëtar i Veprimit, që shërben si një udhërrëfyes për zbatimin e kësaj strategjie sektoriale, me masa dhe afate konkrete. Për më tepër, janë identifikuar dhe treguesit e monitorimit.

4.1.5 Sinergjitë ndërsektoriale dhe boshllëqet/mungesat

Në bazë të analizës së mësipërme, janë identifikuar sinergjitë dhe boshllëqet/mungesat kryesore në mënyrë që të dalin në pah përpjekjet e përbashkëta për arritjen e objektivave të zbutjes, dhe të analizohen boshllëqet/mungesat dhe dobësitë e sistemit, duke propozuar masa korrigjuese për t'i adresuar ato.

Në përgjithësi, ekziston një sinergji e mirë ndërmjet masave të propozuara në nivelet sektoriale dhe ndërsektoriale të cilat mbulojnë plotësisht çështjet e zbutjes së efekteve prej ndryshimeve klimatike në të gjithë sektorët ekonomikë shqiptarë përkatës, që përfshijnë edhe sektorin e energjisë, zhvillimit të transportit dhe planifikimit të territorit, bujqësisë dhe burimeve natyrore. Vihen re disa boshllëqe/mungesa dhe dobësi në të gjithë sektorët, që duhen kapërcyer përmes masave specifike të propozuara në PKVZNK-ë:

- mungesa e një kuadri ligjor që lidhet me ndryshimet klimatike, çka pengon zbatimin e masave afatgjata dhe të qëndrueshme;

- mungesa e kapacitetit institucional për të vlerësuar ndikimet e ndryshimeve klimatike dhe për ta zbatuar më tej këtë informacion teknik, për mobilizimin e zgjedhjeve programatike që kanë të bëjnë me zhvillimin e qëndrueshëm;

- ekziston një nevojë urgjente për ngritjen e kapaciteteve dhe krijimin e bazës për t'iu përgjigjur në mënyrë proaktive nevojave për përshtatje ndaj ndryshimeve klimatike, veçanërisht në procesin e planifikimit.

Energjia

Sinergjitë dhe Pikëtakimet Ndërsektoriale: Sektori i energjisë shtjellohet mirë edhe nga strategjitë dhe nga plani i analizuar, edhe pse Strategjia Kombëtare e Energjisë mungonte në kohën kur u shkrua ky dokument.

Strategjitë dhe planet emarra deri tani në konsideratë për sektorin e energjisë, me përjashtim të NAMA-vembi mekanizmin financiar për eficiencën e energjisë në banesa, në përgjithësi kanë një potencial të mirë për sinergji dhe karakteristika të përbashkëta me sektorë të tjerë ekonomikë, ku janë zbatuar ose mund të zbatohen masa të njëjta. Në veçanti, INDC-ja natyrshëm vë në dukje përfshirjen e sektorit të transportit dhe bujqësisë/pyllëzimit, megjithëse shkarkimet LUCF-ë nuk janë marrë parasysh në këtë llogaritje të objektivit, edhe pse rishikimi i parashikuar që përmendet në dokument duhet të çojë në përfshirjen e tij deri në vitin 2020. Në mënyrë të ngjashme, PKVEE-ja ka një seksion mbi sektorin e transportit dhe kjo tregon nevojën për një kontroll të qëndrueshëm, kundrejt dokumenteve strategjike dhe planifikuese nga Ministria përgjegjëse për Transportin.

Masat që synojnë zbutjen e ndryshimeve klimatike dhe që merren në konsideratë si nëSKZHI-II dhe në PKT-ë, shpesh mbivendosen me masat kryesore të përfshira në strategjitë sektoriale dhe dokumentet për sektorët strategjikë (BER dhe PKVEE) dhe me masat që synojnë rritjen e përdorimit të energjisë efikase dhe uljen e humbjeve të energjisë elektrike.

Së fundi, edhe propozimi shumë i përqendruar iNAMA-s, mbi zëvendësimin e lëndëve djegëse fosile me mbetje jo të rrezikshme në industrinë shqiptare të çimentos, bazohet në një sinergji të pashfrytëzuar ndërmjet këtyre dy sektorëve, dhe një sinergji e tillë mund të shtrihet nëpërmjet logjistikës së mbledhjes së mbetjeve në sektorin e transportit.

Miratimi i ligjit mbi Eficiencën e Energjisë dhe ligji mbi Performancën e Energjisë në Banesa, që është në pritje për t'u miratuar, sigurojnë bazën mbi të cilën mund të ngrihet

strategjia e re e EE-së në Shqipëri. Kjo përfshin krijimin e Agjencisë për Eficiencën e Energjisë (AEE) dhe Fondin për Eficiencën e Energjisë, zhvillimin e akteve nënligjore të nevojshme dhe mjetet rregullatore, dhe çka është më e rëndësishmja, zbatimin e një sërë masash të parashikuara në rishikimin e parë të PKVEE-së.

Boshllëqet/mungesat dhe konfliktet: Sa u përket boshllëqeve/mungesave dhe konflikteve, ka disa arsye për t'u shqetësuar. Në përgjithësi, disa masa të parashikuara nga ISKZHI-II mund të sjellin rrezikun potencial të ndikimit negativ mbi zbutjen e ndryshimeve klimatike. Në fakt, strategjia ndjek objektivat e përmbushjes së kërkesave në rritje për energji, për të siguruar zhvillim ekonomik dhe social, për të rritur prodhimin industrial dhe shfrytëzimin e mineraleve të tjera, të tilla si magnezi, i kombinuar me një nivel në rritje të përpunimit. Megjithatë, ky rrezik mund të shmangej falë **Prioriteteve 6**, që duhet të garantojnë një zhvillim ekonomik në përputhje me përdorimin e qëndrueshëm të burimeve.

Një arsye e zakonshme për shqetësim, për disa nga masat e renditura në PKVEE-n dhe në një nivel më të vogël për NAMA-t, është përshtatshmëria e buxhetit të propozuar për një zbatim afatgjatë dhe në shkallë mbarëkombëtare. Shkalla e buxheteve të propozuara duket, në shikim të parë, e përshtatshme për veprimet e kufizuara pilote dhe përhapja e këtyre veprimeve në shkallë mbarëkombëtare për periudhën afatgjatë, kërkon studime të thella të fizibilitetit financiar.

Një tjetër hendek i rëndësishëm, i përbashkët për INDC-ën dhe PKVEE-n, është mbulimi jo i plotë sektorial, çka mund të çojë në rrjedhje të karbonit. Sektori i papërfaqësuar mirë në të dy rastet është ai bujqësor dhe pyjor, pavarësisht rolit të tij të rëndësishëm si sektor prodhues dhe përdorues i energjisë (dhe për këtë arsye si një objektiv i masave të eficiencës së energjisë) dhe si shkarkues GES.

Një fushë e tretë e përmirësimit është: koha dhe bashkërendimi mes nismave të ndryshme strategjike. Për shembull, PKVEE-ja aktuale është tepër afatshkurtër dhe nuk jep tregues të qartë rreth vizionit për periudhën pas vitit 2018. Një drejtim i qartë për bashkërendim do të ishte riorganizimi i botimeve të ardhshme të këtij plani me strategjitë e uljes së nivelit të karbonit, si ato të përfshira në INDC-ën dhe në planin e Karbonit të Ulët – si dhe, me sa duket, planin BER dhe Strategjinë e Energjisë.

Një arsye e katërt shqetësuese është mbështetja në stimujt financiarë dhe në skemat mbështetëse, që mbështeten te NAMA, për mekanizma financimi dhe për disa masa të renditura në PKVEE-n për sektorin e banesave. Është e njohur në literaturë se stimujt financiarë për eficiencën e energjisë janë të prirë ndaj rrezikut të drejtimit falas, që do të thotë, se ka gjasa të mëdha që përfituesit e subvencioneve t'i përvetësojnë fondet e rinovimit, që ata do të kishin kryer gjithsesi. Kështu, efektiviteti i kostos së programit mund të jetë tejet i ulët. Fatmirësisht, këto politika në NAMA-n e përmendur dhe në PKVEE-n nuk qëndrojnë vetëm, por përfshihen në paketa që përfshijnë masa (të tilla si: standardet e detyrueshme, masat monitoruese dhe rritjen e ndërgjegjësimit), që janë në gjendje ta zbusin këtë pengesë të mundshme.

Një arsye e pestë për t'u shqetësuar është nevoja e forcimit të anës së zbatimit. Ligji i eficiencës së energjisë është dokumenti i vetëm i politikave, ku parashikohen sanksionet për mospajtueshmëri. Kjo duhet të shtrihet në të gjithë spektrin e veprimeve të politikave që lidhen me zbutjen e ndryshimeve klimatike; në veçanti, ky nen thelbësor mungon në projektligjin mbi BER dhe parandalimin e humbjeve joteknike. Për shkeljet më të rënda duhen marrë në konsideratë sanksione administrative shtesë për vepra penale.

Së fundi, veprimi i politikave të BE-së në fushën e energjisë së qëndrueshme thekson fort zhvillimet teknologjike që mundësojnë një përdorim më efikas të energjisë, dhe shpërndarjen e më shumë burimeve konkurruese të energjisë së rinovueshme. Pra, ka një mundësi të qartë për Shqipërinë që të përfitojë nga kjo tendencë dhe të ndërmarrë një perspektivë që drejtohet nga zgjidhjet teknologjike të avancuara, çka sigurisht do të mirëpritet nga BE-ja në procesin e anëtarësimit.

Transporti

Sinergjitë dhe pikëtakimet ndërsektoriale: Duke qenë se transporti është një burim i rëndësishëm i shkarkimeve GES, masat që lidhen me një lëvizshmëri të qëndrueshme shpesh përfshihen gjithashtu, në strategjitë dhe planet ndërsektoriale: INDC, SKZHI-II, PKT, SMNS dhe PKVEE.

Masat ndërsektoriale marrin në konsideratë disa nga praktikatat më të mira ndërkombëtare, duke përjashtuar ndryshimin kundrejt lëvizjes me mjete elektrike, që nuk duket prioritet afatshkurtër i këtij sektori. Megjithatë, praktikatat më të mira mbeten për t'u integruar plotësisht në planifikimin sektorial.

Si PKVEE-ja dhe SMNS-ja theksojnë rëndësinë e miratimit të standardeve të BE-së në sektorin e transportit dhe cilësisë së ajrit. Rinovimi i flotës së automjeteve, rregullimi, sistemi i monitorimit dhe kontrollit të shkarkimeve të makinave janë prioritete të rëndësishme. PKVEE-ja përshkruan përmirësimin e transportit publik (urban dhe rajonal), si dhe merr në konsideratë disa masa të vogla, si: ngarja e mjeteve ekologjike, nxitja e lëvizjes më këmbë dhe përdorimit të biçikletës në bashkitë e zgjedhura. Një kërkesë e përgjithshme për integrimin në planet vendore të çështjeve të ndryshmeve klimatike përshkruhet në SMNS-en.

Boshllëqe/mungesa dhe konflikte: Në zbatim të objektivave të disa dokumenteve ndërsektoriale (SKZHI-II dhe PKT), për të përballuar shkëmbimin në rritje të mallrave në treg përmes zgjerimit të rrugëve dhe zhvillimit të porteve, mund të ketë rrezik që disa nga masat të ndikojnë negativisht në zbutjen e efekteve të ndryshimeve klimatike. Megjithatë, ky rrezik duhet të shmanget përmes një vizioni të qartë të politikave gjithëpërfshirëse të rritjes ekonomike, përmes përdorimit të qëndrueshëm të burimeve.

Duke marrë në konsideratë nevojën e përgjithshme të rehabilitimit dhe modernizimit të sektorit të transportit, është e nevojshme të krijohet një lidhje e fortë ndërmjet lëvizshmërisë dhe strukturës urbane, me qëllim optimizimin e sektorit të transportit. Kjo çështje nuk është studiuar gjithmonë dhe transporti urban pothuajse, është anashkaluar në strategjitë sektoriale. Edhe pse është cituar në disa raporte ndërsektoriale (INDC, PKVEE) dhe shkurtimisht në TECTQ, duhet marrë në konsideratë në mënyrë korrekte një kuadër ligjor lidhur me planifikimin e qëndrueshëm të transportit urban, duke qenë se popullsia parashikohet të rritet, veçanërisht në qendrat kryesore urbane.

Mungesa e vëmendjes ndaj planifikimit të territorit shpesh rezulton në rritje të frekuencës dhe gjatësisë së udhëtimeve, për shkak të mungesës së strategjive që synojnë bashkërendimin e zhvillimit në fushat e banesave, industriale dhe të shërbimeve.

Përmirësimi i nënsektorit të transportit hekurudhor kombëtar mund të jetë një qasje e rëndësishme për një strategji të masave lehtësuese, në sajë të zhvendosjes së pasagjerëve dhe mallrave nga transporti rrugor në hekurudhor. Ky objektivi strategjik është parashikuar në SKZHI-II, edhe pse rehabilitimi i plotë i rrjeteve përkatëse hekurudhore do të jetë i mundur vetëm pas shumë kohësh. Objektivi i SKZHI-II për të rritur në mënyrë të dukshme transportin hekurudhor deri në vitin 2020, përmes rikonstruksionit të hekurudhave që lidhin Tiranën me Durrësin, Vorën me Hanin e Hotit, Durrësin me Elbasanin, Rrogozhinën me Vlorën dhe Elbasanin me Pogradecin, duhet të monitorohet dhe përfundimisht të përafrohet me ecurinë aktuale të punës.

Masat e parashikuara për këtë sektor kanë si qëllim uljen e GES-it, edhe duke u nisur nga një bazë e dobët të dhënash dhe të gjitha masat dhe vlerësimi i planeve të analizuara duket se bazohen në parametra agregatë, me besueshmëri të ulët dhe prirje historike. Prandaj, efikasiteti dhe efektiviteti i masave mund të mbivlerësohet (ose nënvlerësohet).

Ndarja mes SSTPV-ës dhe Planit të Qëndrueshëm të Transportit i jep formë strategjive të ndryshme dhe masave për zhvillimin e transportit dhe zhvillimit veçmas të Transportit të Qëndrueshëm. Për përditësime të mëtejshme, MTI-ja duhet të marrë në konsideratë lidhjen e

dy planeve dhe të krijojë një strategji të vetme transporti me një objektiv gjithëpërfshirës për uljen e shkarkimeve.

Një rrezik i mundshëm në sektorin e transportit mund të jetë një zhvendosje drejt një rritjeje të madhe të trafikut rrugor, në sajë të përmirësimeve të kapacitetit që duhet monitoruar. Numri total i automjeteve në rrugë po rritet (burim i INSTAT), edhe pse është ende mesatarisht 200 automjete për 1000 banorë. Përmirësimi i kapacitetit rrugor, stimujt për makina të reja dhe një objektiv i zhvillimit ekonomik dhe mirëqenies mund të rrisin dukshëm numrin e makinave, krahasuar me mesataren e BE-së prej 450-500 automjete/1000 banorë.

Bujqësia dhe LUCF-ja

Sinergjitë dhe pikëtakimet ndërsektoriale: Strategjia kryesore që mbulon sektorët e bujqësisë dhe LUCF-ës është SNBZHR-ja, e cila është një strategji shumë e plotë, që synon përmirësimin dhe rritjen e nivelit të përgjithshëm të bujqësisë shqiptare, për të përmbushur standardet përkatëse të PBB-ës të BE-së. Masat specifike të përfshira në SNBZHR-në dhe në IPARD mbulojnë bujqësinë dhe pyjet, si dhe përmbajnë disa masa që ndërlidhen me sektorët e energjisë dhe transportit, lidhur me përmirësimin e eficiencës së energjisë në pajisjet e fermave dhe zhvillimin e infrastrukturës rrugore në zonat rurale.

Sektori pyjor mbulohet nga projektligji për Administrimin e Fondit Kombëtar të Pyjeve dhe Kullotave në Republikën e Shqipërisë, dhe rregullohet me Dokumentin Strategjik për Planin e Veprimit për Mbrojtjen e Biodiversitetit (DPSMB) dhe strategjia specifike sektoriale për Zhvillimin e Pyjeve dhe Kullotave. DPSMB-ja trajton me vëmendje të veçantë çështjen në lidhje me prodhimin e energjisë nga hidrocentralet në zonat natyrore, me qëllim sigurimin e mbrojtjes së zonave natyrore të prekura nga hidrocentralet, përmes monitorimit dhe vlerësimit periodik të florës dhe faunës në lumenj dhe degët e lumenjve në të cilët janë ndërtuar dhe do të ndërtohen hidrocentralet.

Masat që lidhen me zbutjen e ndryshimeve klimatike të parashikuara nga dokumentet kryesore të përgatitura për sektorin bujqësor dhe LUCF-ës konsiderohen gjithashtu si opsione të vlefshme në KTK-ë; seksioni i analizës së masave zbutëse për bujqësinë dhe pyjet, me një mbivendosje të objektivave koherente, të tilla si ulja e shkarkimeve nga tokat bujqësore, kullotat dhe bagëtitë; ulja e humbjeve të karbonit nga gjallesa dhe toka; rritja e sekuestrimin të karbonit në toka, gjallesa dhe produkte që jetojnë gjatë.

Masat synonin zbutjen e efekteve të ndryshimeve klimatike, të cilat konsiderohen në dokumentet ndërsektoriale, të tilla si SMNS, SKZHI-II dhe PKT, dhe përputhen në mënyrë koherente me masat kryesore të përfshira në dokumentet sektoriale dhe ato mbi bujqësinë dhe LUCF-ë, dhe me masat që synonin promovimin e prodhimit të ushqimit të qëndrueshëm, përmirësimin dhe forcimin e mbrojtjes së natyrës, si dhe ruajtjen e pyjeve dhe kullotave.

Boshllëqet/mungesat, dobësitë dhe konfliktet: Rreziku hipotetik i një rritje të madhe të shkarkimeve GES nga sektori i bujqësisë, për shkak të masave që nxisin prodhimin bujqësor shqiptar dhe konkurrencën në SNBZHR-ë, parandalohet nga qasja e tij e fortë dhe e qëndrueshme ndaj përdorimit të burimeve natyrore. Nga ana tjetër, në sektorin e pyjeve, mungesa e strategjive sektoriale specifike për zhvillimin e pyjeve dhe kullotave, përfaqëson një mangësi thelbësore, veçanërisht duke pasur parasysh faktin se biomasa e pyjeve drusore konsiderohet si burim alternativ i energjisë për ngrohje, siç parashikohet nga masat e përfshira në KTK-ë dhe BER. Ashtu sikurse theksohet edhe nga projektligji mbi Administrimin e Fondit Kombëtar të Pyjeve dhe Kullotave në Republikën e Shqipërisë, do të duhej një qasje e bashkërenduar me qëllim parandalimin e shfrytëzimit të burimeve pyjore.

4.2 Objektivat kryesorë për trajtimin e zbutjes së efekteve prej ndryshimeve klimatike

Për të siguruar që politikat dhe instrumentet e Qeverisë shqiptare përpiqen të orientohen drejt një ekonomie me nivel të ulët të karbonit, më poshtë janë identifikuar një grup objektivash kryesore të nevojshme për t'iu përgjigjur gjashtë prioritetëve të identifikuar të SKZNK-ës (tabela 13).

Tabela 13 – Objektivat e politikave kryesore dhe lidhja e tyre me prioritetet strategjike.

Objektivi i politikave kryesore	Lidhja me Prioritetet Strategjike (SP)
1. Përpjekja për të përmbushur Kontributin e Synuar të Përcaktuar në Nivel Kombëtar në kuadrin e Marrëveshjes së Parisit.	SP.1
2. Forcimi i kapaciteteve të institucioneve përkatëse dhe bashkëpunimi ndërinstitutional për trajtimin e zbutjes së ndryshimeve klimatike.	SP.3; SP.4; SP.5
3. Krijimi i sistemit të të dhënave dhe sistemeve MRV për inventarin vjetor GES, në përputhje me kërkesat e raportimit të BE-së dhe UNFCCC –së.	SP.2; SP.5
4. Nxitja e aktiviteteve ndërgjegjësuere dhe edukuese që mbështetin veprimet e uljes së shkarkimeve.	SP.1; SP.5
5. Nxitja e eficiencës së energjisë.	SP.1; SP.6
6. Nxitja e Burimeve të Qëndrueshme të Energjisë së Rinovueshme.	SP.1; SP.6
7. Nxitja e mënyrave të qëndrueshme të transportit.	SP.1; SP.6
8. Nxitja e një sistemi mjetesh miqësore me mjedisin.	SP.1; SP.6
9. Nxitja e shkarkimeve të ulëta të qëndrueshme për prodhimin e ushqimit.	SP.1; SP.6
10. Mbatja në kontroll dhe rritja e përmbajtjes së karbonit në tokat bujqësore.	SP.1; SP.6
11. Rritja e potencialit të përthithësve të karbonit dhe mbrojtja e rezervave të karbonit në ekosistemet tokësore.	SP.1; SP.6

Prandaj, objektivat e çdo sektori grupohen sipas njëmbëdhjetë objektivave të politikave kryesore, që tregojnë burimin e dokumenteve ku trajtohet, për t'i siguruar Qeverisë shqiptare një hartë strategjike mbi politikat që duhet të jenë prioritet në sektorë të ndryshëm në procesin e uljes së nivelit të karbonit.

Tabela 14 – Lista e objektivave kryesorë politikë që lidhen me objektiva specifike për secilin sektor dhe burim

<i>Objektivi kryesor i politikës /Sektori</i>	<i>Përshkrimi</i>	<i>Burimi</i>
Ngritja e sistemit të të dhënave dhe sistemeve MRV për inventarin vjetor GES në përputhje me kërkesat e raportimit të BE-së dhe UNFCCC-ë (SP2; SP5)		
<i>Energjia</i>	Krijimi i një baze të dhënash mbi energjinë e cila do të mbledhë gjithë informacionin që i duhet një sistemi monitorimi	Ligji 124/2015 mbi Eficiencën e Energjisë
<i>Transporti</i>	Konsolidimi i Sistemit Kombëtar të Monitorimit të Cilësisë së Ajrit dhe Trafikut	SMNS; TECTQ; OZHQ 13
<i>Bujqësia</i>	Krijimi i një monitorimi të përhershëm kombëtar të tokave dhe aktiviteteve bujqësore	Dokumenti i SKNK; OZHQ 13
<i>LUCF-ja</i>	Krijimi i një monitorimi të përhershëm kombëtar të pyjeve dhe kullotave, që përfshijnë zonat e konservimit	SMNS; SKZHI-II; DPSMB; Projektligji i fondit të pyjeve dhe kullotave; OZHQ 13
Përpjekja për të përmbushur Kontributin e Synuar të Përcaktuar në Nivel Kombëtar në kuadrin e Marrëveshjesë Parisit (SP1)		
<i>Ndërsektoriale</i>	Ulja e shkarkimeve CO ₂ krahasuar me skenarin bazë në periudhën 2016 dhe 2030 në masën 11.5%. Kjo do të thotë 708 kt CO ₂ ulje deri në vitin 2030	INDC; OZHQ 13
	Rishikim të objektivave tëINDC-sëderi në vitin 2020, për përfshirjen e gazeve të tjera përveç CO ₂ , dhe sektorëve të tjerë, si Bujqësia dhe LUCF-ja	INDC; OZHQ 13
	Integrimi i objektivave të përshtatjes dhe masave zbutëse në planifikimin fizik, administrimit të ujit dhe tokës që përfshijnë bujqësinë, pyjet, ujërat dhe konservimin e natyrës	SMNS; OZHQ 13
Forcimi i kapaciteteve të institucioneve përkatëse dhe bashkëpunimi ndërinstitucional për trajtimin e zbutjes së ndryshimeve klimatike (SP3; SP4; SP5)		
<i>Energjia</i>	Bashkëpunim mes të gjitha strategjive dhe planeve të Ministrive që lidhen direkt ose indirekt me energjinë, kryesisht ndërmjet energjisë dhe transportit për lëndët e djegshme fosile dhe në një perspektivë afatgjatë, për energjinë elektrike dhe me bujqësinë dhe pyjet për biomasën.	Dokumenti i SKNK; OZHQ 13
<i>Transporti</i>	Bashkëpunimi mes institucioneve dhe qeverive lokale për cilësinë e ajrit dhe politikave të trafikut, si dhe miratimin dhe zbatimin e planeve të veprimt për cilësinë e ajrit	SMNS; OZHQ 13
<i>Bujqësia</i>	Forcimi i administrimit të përdorimit të ujit, me qëllim uljen e përmbytjeve dhe fenomenit të erozionit dhe humbjes së tokës	SKZHI-II; OZHQ 13
<i>LUCF-ja</i>	Forcimi i kapaciteteve për administrimin e qëndrueshëm dhe shumëfunksional të pyjeve dhe kullotave	SMNS; SNBZHR OZHQ 13
Nxitja e aktiviteteve ndërgjegjësuere dhe edukuese që mbështetin veprimet e uljes së shkarkimeve (SP1; SP5)		
<i>Ndërsektoriale</i>	Riorganizimi i çështjeve të ndryshimeve klimatike në arsim dhe rritja e aktiviteteve ndërgjegjësuere në të gjithë sektorët	Dokumenti i SKNK; OZHQ 13
<i>Energjia</i>	Nxitja e fushatave të ndërgjegjësimit publik, për të informuar publikun mbi mundësitë dhe përfitimet nga efienca e energjisë	Nama – Mekanizëm Financimi për Eficencën e Energjisë në Banesa (fondi

		për eficientësin e energjisë); PKVEE; OZHQ 13
Transporti	Investime në arsimin publik dhe ndërgjegjësim, për të ndikuar në sjelljen individuale	SMNS; TECTQ; PKT; OZHQ 13
Bujqësia	Forcimi i sistemit kërkimor, zhvillimeve teknologjike dhe inovacionit në sektorin bujqësor, duhet të kryhen nga institucionet arsimore dhe shkencore	SMNS; SNBZHR; PKT; OZHQ 13
LUCF-ja	Forcimi i sistemit kërkimor, zhvillimeve teknologjike dhe inovacionit në sektorin e pyjeve dhe kullotave duhet të kryet nga institucionet arsimore dhe shkencore	SMNS; PKT; Projektligji mbi fondin e pyjeve dhe kullotave; OZHQ 13
Nxitja e eficientësisë së energjisë (SP1; SP6)		
Energjia	Ulja e humbjeve të energjisë elektrike në rrjetin e rrjetin e shpërndarjes deri në 14%	SKZHI-II; OZHQ 13
	Arritja e rritjes në masën 6.8% të eficientësisë së energjisë në të gjithë sektorët ekonomikë, krahasuar me konsumin përfundimtar total të energjisë deri në vitin 2020	SKZHI-II; PKVEE 2020; OZHQ 13
	Arritja e uljes në masën 6.8% deri në vitin 2020 krahasuar me skenarin baze, ose një ulje në konsumin e energjisë prej 123.7 Ktoe	PKVEE 2&3 2020; OZHQ 13
Transporti	Ulja e shkarkimit të ndotësve të ajrit dhe konsumit të energjisë, përmes përmirësimit të kushteve të rrugëve dhe futja e teknologjive të reja të shtrimit të rrugëve	TECTQ; OZHQ 13
	Përmirësimi i transportit rrugor që nxit kalimin nga trafiku privat në atë publik, përmes racionalizimit dhe qasjes më të mirë në rrjetin e autobusëve ndërrurbanë	TECTQ
Nxitja e Burimeve të Qëndrueshme të Energjisë së Rinovueshme(SP1; SP6)		
Energjia	Arritja e rritjes në masën 38% të përdorimit të energjisë së rinovueshme krahasuar me konsumin përfundimtar total të energjisë, përmes aprovimit dhe zbatimit të Planit Kombëtar të Veprimit për Energjinë e Rinovueshme	SKZHI-II; BER 2020; LOCSEE Plani i Procesit të Uljes së Karbonit; OZHQ 13
	Rritje të sasisë shtesë të konsumuar energjisë elektrike nga burime të rinovueshme me të paktën 172 ktoe (2,044 GWh) deri në vitin 2020	Plani i Veprimit BER
Transporti	Arritja e kuotës së transportit tëBERnë 3% në konsumin final bruto të energjisë	Plani i Veprimit BER
	Arritja e objektivit specifik për transportin që kërkon që 10% e konsumit të të gjithë karburantit në transport të vijë nga biokarbutet	Plani i Veprimit BER; INDC
Energjia/LUCF-ja	Rritja e efektivitetit ekonomik dhe eficientësisë së energjisë nga përdorimi i qëndrueshëm i pyjeve shtetërore, me qëllim uljen e shfrytëzimit të pyjeve dhe përmirësimin e përdorimit të teknologjisë drusore (përdorimi i mbetjeve nga të korrat dhe përmirësimi teknologjive të djegies së biomasës)	SMNS; KTK
Energjia	Diversifikimi i burimeve të rinovueshme në vend, jo vetëm nga burimet hidrike, por edhe nga era, dielli, biomasa dhe burimet gjeotermale	SKZHI-II
Nxitja e mënyrave të transportit të qëndrueshëm(SP1; SP6)		
Transporti	Bashkërendimi i masave politike kombëtare që nxisin transportin shumëformësh dhe atë të kombinuar	SSTPV
	Integrimi dhe nxitja e proceseve të planifikimit të lëvizjes në planet lokale dhe programet e bashkive si dhe në	TECTQ; PKT

	planifikimin e përdorimit të tokës	
	Dyfishimi i transportit hekurudhor të mallrave mbi nivelet e vitit 2013 deri në vitin 2020	SKZHI-II
Nxitja e një sistemi të makinave miqësor me mjedisin (SP1; SP6)		
Transporti	Miratimi dhe zbatimi i plotë i standardeve evropiane të cilësisë së ajrit urban dhe shkarkimeve në ajër	SMNS; TECTQ
	Ulja e shkarkimeve të ndotësve të ajrit dhe konsumi i energjisë së automjeteve	TECTQ; SSTPV; PKVEE
	Përbushja e përafrimit të legjislacionit shqiptar të transportit me <i>acquis</i> e BE-së	SSTPV
Nxitja e prodhimit të ushqimit të qëndrueshëm me shkarkime të ulëta (SP1; SP6)		
Bujqësia	Zhvillimi i një sektori agro-ushqimor konkurrues dhe novator, si dhe nxitja e prodhimit të ushqimit të qëndrueshëm dhe cilësisë	SKZHI-II; SMNS; KTK
	Nxitja e futjes së metodave të prodhimit bujqësor miqësor me mjedisin (bujqësi organike) dhe ajo e rritjes së numrit të fermave organike të certifikuara deri në vitin 2020	SKZHI-II
Bujqësia/Uji	Përmirësimi i menaxhimit të ujit për bujqësinë për mbrojtjen e tokës dhe rritjen e produktivitetit të të mbjellave	SKZHI-II
Mbajtja në kontroll dhe rritja e përmbytjes së karbonit të tokave bujqësore (SP1; SP6)		
Bujqësia/LUCF-ja	Ulja e ndërhyrjeve në tokë dhe parandalimi i erozioneve të mëtejshme të tokës së punueshme dhe kullotave në masën 25% të sipërfaqes deri në vitin 2020	KTK; SMNS
	Optimizimi i administrimit të mbetjeve me qëllim rritjen e karbonit të tokës dhe zëvendësimin e plehrave kimike	KTK
	Përmirësimi i eficiencës së plehrave kimike dhe rritja e ndryshimeve organike me qëllim rritjen e ruajtjes së karbonit të tokës dhe produktivitetit të tokës	KTK
	Stimulimi i intensitetit dhe kohëmatjes së kullotave të qëndrueshme me qëllim ruajtjen e rritjes, shpërndarjen e karbonit dhe florën e kullotave, duke ndikuar në këtë mënyrë në sasinë e depozitimit të C në toka.	KTK
Rritja e potencialit të depozitës së karbonit dhe mbrojtja e stokeve të karbonit në ekosistemet tokësore (SP1; SP6))		
LUCF-ja	Mbrojtja e biodiversitetit dhe rritja e statusit të konservimit të specieve dhe habitateve të kërcënuara	SMNS; SKZHI-II; DPSMB
	Parandalimi i degradimit të mëtejshëm të tokës dhe rehabilitimi në masën 25% i zonave të degraduara deri në vitin 2020	SMNS; SKZHI-II
	Përfundimi i kuadrit ligjor kombëtar për natyrën dhe biodiversitetin	DPSMB
	Nxitja e zgjerimit dhe përmirësimit të burimeve pyjore përmes pyllëzimit të tokës me qëllim parandalimin e erozionit, mbrojtjen e burimeve ujore, rritjen e biodiversitetit dhe duke ndihmuar në përshtatjen ndaj sfidave të ndryshimeve klimatike	SNBZHR; SMNS; KTK; DPSMB
	Parandalimi i zjarreve në pyje dhe zbatimi i masave të nevojshme për zhdukjen e shpejtë të tyre	SMNS; KTK
	Përmirësimi i kushteve të pyjeve, rritja e produktivitetit të pyjeve, mbështetja ndaj zhvillimit shumëfunksional të burimeve pyjore dhe të kullotave, si dhe rritja e aftësisë ripërtëritëse në 3.000 ha deri në vitin 2017 dhe në 30.000 ha deri në vitin 2020	SMNS; PKT
	Rritja e zonës pyjore nëpërmjet pyllëzimit dhe ripyllëzimit me ara pyjore dhe sipërfaqe pyjesh, në një zonë prej 6.000 ha deri në vitin 2017, dhe në masën 15% të sipërfaqes me bimësi pyjore dhe tokë ugare deri në vitin 2020	SMNS; SNBZHR

4.3 Integrimi i përshtatjes në qasjet sektoriale

Integrimi i përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike, në planet dhe politikat sektoriale përkatëse, është parimi kryesor për procesin e NAP-it në Shqipëri. Aktivitete integruese janë kryer tashmë për disa sektorë dhe për Strategjinë Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim. Procesi i anëtarësimit në BE mund të kuptohet si një nxitës i fuqishëm për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike, duke mbajtur në konsideratë qasjen integruese të Strategjisë së BE-së për Përshtatjen, si dhe integrimin e detyrueshëm në kuadër të procesit të IPA-s. Integrimi duhet të organizohet si një proces afatgjatë, i cili do të trajtojë edhe përgatitjen e politikave dhe planeve të ardhshme.

Rast praktik: Integrimi i përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në planin e integruar ndërsektorial për bregdetin

Ministria përgjegjëse për Zhvillimin Urban lançoi një draftplan të integruar ndërsektorial për bregdetin, në vitin 2015. Gjatë hartimit të planit është kryer një vlerësim strategjik mjedisor, në të cilin janë pasqyruar edhe politikat për zbutjen e ndryshimeve klimatike dhe përshtatja ndaj tij. Doli se që me rëndësi të merreshin në konsideratë efektet e mundshme të ndryshimeve klimatike në qytetet bregdetare, në infrastrukturë dhe në peizazhin natyror. Rekomandohet që bashkitë të mendojnë marrjen e masave të përshtatjes, të tilla si:

- Pyllëzimi / mbjellja e pemëve në zonat më vulnerabël;
- Ndërtimi i digave për parandalimin e përmbytjeve;
- Kufizimi i shtrirjes urbane etj.;

Masat e përshtatjes përshkruhen në shtojcën e planit.

4.3.1 Qasja për integrim

Si një sfidë e përgjithshme për zhvillimin, përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike lipset të integrohet në proceset e qeverisjes qendrore, rajonale dhe vendore, përfshirë formulimin e politikave, planifikimin, shpërndarjen e burimeve, zbatimin dhe monitorimin. Integrimi i përshtatjes ka rëndësi, si për politikat e gjithanshme për zhvillimin (p.sh. SKZHI), ashtu edhe për politikat sektoriale.

Integrimi në kuadër të politikës së BE-së

Shqipëria është vend kandidat për anëtarësim në Bashkimin Evropian dhe, si i tillë, ka filluar ta harmonizojë legjislacionin dhe kuadrin e politikave me kërkesat e BE-së, në bazë të Marrëveshjes së Stabilizim-Asocimit. Sikurse shpjegohet në kapitullin 4, Strategjia e BE-së për Përshtatjen ndaj Ndryshimeve Klimatike do të bëhet e rëndësishme edhe për Shqipërinë. Kjo strategji përcakton në objektivin nr. 3 të saj, se përshtatja duhet integruar në sektorët më kryesorë e më vulnerabël, nëpërmjet politikave të bujqësisë, peshkimit dhe kohezionit. Po kështu, edhe Instrumenti për Asistencën Para-aderimit (IPA II) 2014–2020 ndjek një qasje ndërsektoriale për integrimin e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në shumicën e sektorëve, sidomos transportin, energjetikën, bujqësinë, zhvillimin rural dhe menaxhimin e fatkeqësive. Një instrument i fuqishëm për integrimin është qasja për të ndjekur shpenzimet e lidhura me klimën në të gjithë gamën e ndërhyrjeve të IPA II në Shqipëri, në përputhje me treguesit statistikorë të OECD-DAC-it për zbutjen e ndryshimeve klimatike dhe përshtatjen ndaj tyre.

4.3.2 Integrimi për SKZHI 2014–2020

Përdorimi i thjerrës klimatike është një koncept që përshkruhet në Udhëzimin e OECD-ës “Integrimi i përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në bashkëpunimin për zhvillim”⁵¹. Thjerra klimatike analizon korrelacionet e mundshme midis politikave sektoriale dhe përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike, me fokusin të dhënia e një informacioni dhe orientimi të përgjithshëm, çka dallon nga vlerësimet e thella klimatike.

⁵¹Gjendet në adresën: <http://www.oecd.org/dac/43652123.pdf>

Thjerra klimatike është përdorur në qershor 2015 për Projektstrategjinë Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim (SKZHI) 2014-2015, duke qenë se ekzistonte në atë kohë. Ky proces ndoqi një qasje me 3 hapa si më poshtë:

Hapi 1: Përcaktimi i fushëveprimit: SKZHI-ja mbulon një numër të madh sektorësh të ndryshëm, me objektiva dhe masa të ndryshme. Sigurisht, jo të gjithë këta sektorë kanë lidhje për integrimin e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike. Prandaj, hapi i përcaktimit të fushëveprimit siguroi që përpjekjet (e kufizuara) e integrit të fokusoheshin tek ato pjesë të SKZHI-së që kishin më shumë lidhje me këtë proces.

Hapi 2: Vlerësimi sipas objektivave. Objektivat e identifikuar në hapin 1, si objektiva që lidheshin me integrimin e mëtejshëm, u vlerësuan më me hollësi, sipas një skeme me matricë.

Hapi 3: Përfundime dhe rekomandime. Rezultatet e vlerësimit me matricë u përmbledhën në konstatime dhe rekomandime kryesore, për të cilat duhej vepruar më tej.

Vlerësimi sipas objektivave, në hapin 2, nxori përfundime sipas kategorive të mëposhtme (të paraqitura me kode me ngjyra):

Rekomandohen korrigjime të objektivave	
Nevojitet integrim i mëtejshëm në strategjitë sektoriale	
Përcaktohen kushte për procesin e mëtejshëm të zbatimit	
Rekomandohet pasqyrim në diskutimin e mëtejshëm të politikave	

Përfundimet dhe rekomandimet konkrete që dolën nga përdorimi i thjerrës klimatike mund të përmbledhen në pikat më kryesore, si vijon:

Korrigjimi i objektivave (kodi me ngjyrë të kuqe)

Korrigjimi i objektivave është rekomanduar vetëm në raste të jashtëzakonshme. Disa shembuj të korrigjimeve të rekomanduara:

Treguesit e zhvillimit për turizmin: Ndryshimet klimatike mund të kërkojnë korrigjime në strukturat e turizmit. Rekomandohet që kjo të përmendet, të paktën, me fjalë (në mos me shifra të detajuara).

Sigurimi i statusit në ruajtje për 5% të specieve dhe habitateve të rrezikuara përmes një objektivi është i mirëformular, por kjo mund të ndikohet nga ndryshimet klimatike. Ndaj, mund të jetë nevoja për vendosjen e njëfarë diferencimi.

Integrimi i mëtejshëm në strategjitë dhe planet sektoriale (kodi me ngjyrë portokalli)

Në shumë raste, SKZHI përmend strategjitë dhe planet sektoriale, që po hartohen ose ekzistojnë. Rekomandohet integrimi i ndryshimeve klimatike në këto strategji dhe plane. Disa shembuj për të cilët është identifikuar gjatë përdorimit të thjerrës klimatike nevoja për integrim të ndryshimeve klimatike janë:

- Strategjia Kombëtare e Energjisë;
- Strategjia Kombëtare për Burimet Ujore;
- Plani i Menaxhimit të Burimeve Ujore;
- Plani Kombëtar për Zhvillimin e Turizmit;
- Plani për Rregullimin e Territorit;
- Plani për Zhvillimin e Bregdetit;
- Strategjia për Bujqësinë dhe Zhvillimin Rural.

Kushtet për proceset e zhvillimit në të ardhmen (kodi me ngjyrë të verdhë)

Në disa raste, objektivat sektoriale janë të mirëformular, edhe në lidhje me efektet e mundshme të ndryshimeve klimatike në të ardhmen. Sfida e ardhshme, sa i takon përshtatjes

ndaj ndryshimeve klimatike, do të jetë sigurimi i arritjes së objektivave në një klimë që ndryshon. Kjo vlen për:

- përmirësimin e mirëmbajtjes së rrugëve,
- masat e lidhura me administrimin e pellgjeve lumore, si ruajtja e pyjeve dhe kullotave,
- fuqizimin e shërbimeve shëndetësore.

Pasqyrimi i përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në diskutimin e politikave për të ardhmen (kodi me ngjyrë të kaltër)

Në një sërë rastesh, objektivat sektorialë siç janë formuluar nga SKZHI, ofrojnë potencial të madh për masat e lidhura me përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike. Ky potencial për integrim kërkon diskutim të mëtejshëm me sektorët përkatës, duke qenë se nuk ka një qasje të qartë për integrimin ende, si në rastet e shënuara me ngjyrë portokalli. Shembujt përfshijnë:

- Përdorimin e reformave të parashikuara statistikore dhe të inventarit ujor / Kadastrës Kombëtare për Burimet Ujore për të zhvilluar një sistem të monitorimit të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike. Kjo mund të realizohet madje, si pjesë e reformave statistikore.

- Përfshirjen e mbrojtjes ndaj ndryshimeve klimatike në aktet nënligjore për vlerësimet mjedisore strategjike dhe vlerësimet e ndikimit mjedisor, të cilat sigurojnë një pasqyrim të përgjithshëm të ndryshimeve klimatike në përgatitjen e të gjitha projekteve dhe planeve.

- Përfshirjen e integritit të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në procesin e përgatitjes së buxhetit dhe në fondet rajonale dhe vendore.

- Sigurimin e pasqyrimin adekuat të konflikteve të mundshme ujore, nën nxitjen e ndryshimit klimatik në politikën e jashtme.

- Pasqyrimin e temave të lidhura me përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike në programin kërkimor kombëtar.

- Diskutimin e alternativave për integrimin e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në planifikimin e zhvillimit rrugor⁵².

4.3.3

Sektori i ujit

Janë në zhvillim një sërë nismash të cilat ndihmojnë në rritjen e kapaciteteve të përshtatjes. Këtu përfshihen:

- Plani i Menaxhimit të Rrezikut të Përmblyjes Qarku Shkodër⁵³, 2012–2018, i cili është hartuar për të përmirësuar menaxhimin e rrezikut të përmblyjes, veçanërisht duke u fokusuar në masat jostrukturore, si sistemet e paralajmërimit të hershëm, gatishmërinë dhe planifikimin hapësinor. Përfshirja e masave të gatishmërisë për përmblyjet dhe një kuadër rajonal për menaxhimin e rrezikut të përmblyjeve, do ta zhvillojë kapacitetin përshtatës për menaxherët e rrezikut ndaj përmblyjeve, dhe mund të përdoren edhe nga menaxherët e qarqeve të tjera.

- Aprovimi dhe zbatimi i Strategjisë Kombëtare për Menaxhimin e Integruar të Burimeve Ujore, do ta përmirësojë kapacitetin e atyre që administrojnë burimet ujore, për të trajtuar faktorët e stresit klimatik në administrimin e burimeve ujore. Kjo do të ndihmojë edhe në zhvillimin e kapaciteteve për përshtatjen të këta persona, të sigurisë ushqimore dhe energjetike dhe mbrojtjen nga përmblyjet.

Në përgjithësi, sektori ujor duhet të fokusohet më shumë tek Planet e Menaxhimit të Baseneve Lumore (PMBL), që përfshijnë në tërësi pellgjet lumore (për momentin ka nisur puna me PMBL të Drin–Bunës dhe Semanit) dhe të integrohet më tej të çështjet e klimës në të gjitha planet dhe projektet e lidhura me ujin. Strategjia e re Kombëtare për Menaxhimin e Integruar të Burimeve Ujore do të japë orientimet adekuate në këtë drejtim.

⁵²Detaje mbi gjetjet e nxjerra nga përdorimi i thjerrës klimatike mund të gjenden në raportin e thjerrës klimatike të datës 19 qershor 2015.

⁵³Planet e menaxhimit të rrezikut nga përmblyjet janë përgatitur me mbështetjen e Ministrisë për Bashkëpunim dhe Zhvillim Ekonomik të Republikës Federale të Gjermanisë (BMZ) nëpërmjet projektit “Përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike në rajonin e Ballkanit Perëndimor.” Dokumentet mund t’i gjeni në <http://www.qarkushkoder.gov.al/sq>

Bujqësia

Një faktor kyç në përmirësimin e kapaciteteve për përshtatje të Shqipërisë në bujqësi, është procesi i aderimit në BE. Tashmë Shqipëria i ka zhvilluar ligjet për rregullimin e tokës bujqësore, mbrojtjen e tokës dhe mjedisin, në përputhje me standardet dhe kërkesat evropiane. Krahas këtyre reformave, BE-ja nxit veprimin drejt gatishmërisë dhe përshtatjes për ndryshimet e klimës. Për t'iu përshtatur efekteve dhe mundësive që rrjedhin nga ndryshime klimatike, ekziston nevoja për t'u fokusuar te rritja e mundësive të bujqve për aksesin në teknologji dhe informacion, si dhe për të përmirësuar shpërndarjen e informacioneve hidrometeorologjike te bujqit. Kjo mund të jetë një sfidë e veçantë për bujqit e vegjël në Shqipëri, të cilët kanë akses të limituar në burimet financiare.

Energjetika

Strategjia Kombëtare e Rishikuar për Energjinë (miratimi i së cilës pritet në vitin 2017) parashikon mundësi për të integruar më fort përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike në politikën energjetike, e cila ka një vulnerabilitet të lartë ndaj ndryshimeve klimatike, krahas rëndësisë së madhe që politika energjetike ka për zbutjen e pasojave të ndryshimeve klimatike.

Larmia biologjike

Shqipëria ka marrë fonde ndërkombëtare për biodiversitetin, të cilat kanë sjellë përfitime gjithashtu për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike. Shembujt përfshijnë:

- Projekti i Shërbimeve Mjedisore (2014–2019)⁵⁴, i cili synon ngritjen e skemave të Pagesave për Shërbimet Mjedisore (PSHM), për të ndaluar degradimin e mëtejshëm të tokave dhe pyjeve dhe për të siguruar një përdorim racional të burimeve natyrore në vend.

- Masat e përshtatjes të propozuara dhe rekomanduara në kuadër të projektit “Identifikimi dhe zbatimi i masave të kundërpërgjigjes përshtatëse në grykëderdhjet e Drinit dhe Matit”, të cilat janë marrë në konsideratë dhe janë shtrirë më tej në të gjithë bregdetin shqiptar.

- Projekti “Mbrojtja e larmisë biologjike detare dhe bregdetare të Shqipërisë”⁵⁵, i cili mbështet planet e qeverisë për të dyfishuar numrin e zonave të mbrojtura detare dhe për të përmirësuar menaxhimin e përgjithshëm të tyre.

- Ngritja e kapaciteteve në nivel vendor, për nevojën e rritjes së aftësisë rimëkëmbëse të ekosistemeve dhe mënyrës së jetesës nga rreziku i përmbytjes dhe thatësisë, nëpërmjet aktiviteteve demonstruese pilot të përshtatjes me bazë ekosistemin në sistemin e lagunës së Kune–Vainit, financuar nga SCCF-ja.

Turizmi

Deri tani, planifikimi ekzistues për turizmin nuk e ka të integruar mjaftueshëm përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike. Për shembull, ndërtimi i infrastrukturës turistike është bërë pa marrë në konsideratë dëmet e mundshme nga dukuritë ekstreme të motit (përmbytjet, stuhitë, erozioni detar dhe thatësira). Qasjet e para për t'i ndryshuar në kah të kundërt këto praktika janë:

- Integrimi i përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në Planin Ndërsektorial të Bregdetit, i cili është përgatitur nga Agjencia Kombëtare e Planifikimit të Territorit. Plani Ndërsektorial i Bregdetit fokusohet fuqimisht te sektori turistik shqiptar dhe tek infrastruktura e këtij sektori.

- Një version paraprak i Strategjisë Kombëtare Ndërsektoriale për Turizmin, 2014–2020, me potencial për të përmirësuar edhe aftësinë rimëkëmbëse ndaj ndryshimeve klimatike.

Shëndetësia

Janë marrë një sërë hapash në Shqipëri për të siguruar një lidhje të fortë ndërmjet masave të përshtatjes të fokusuara te mbrojtja dhe ruajtja e mjedisit, si dhe ruajtja e mirëqenies së njerëzve.

- Qeveria shqiptare është përfshirë në një sërë deklaratash ndërkombëtare, të fokusuara në ndryshimin e klimës dhe shëndetin. Ndër to përfshihet rezoluta që ka nxjerrë Asambleja e 61-të Botërore për Shëndetësinë, e cila i nxit shtetet anëtare të marrin masa me vendosmëri për t'u

⁵⁴Financuar nga IBRD-ja, BB-ja, Qeveria e Suedisë dhe GEF dhe zbatuar nga Qeveria e Shqipërisë.

⁵⁵Financuar nga UNDP-ja dhe GEF-i.

dhënë përgjigje efektive në shëndetësi që vijnë nga ndryshimet klimatike, duke paralajmëruar kështu rreziqet e mundshme që i kanosen shëndetit të njeriut.

- Ministria përgjegjëse e Shëndetësisë ka hartuar, si sektor i parë, një strategji të veçantë për shëndetësinë dhe përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike, ku parashikohen qasjet strategjike për integrimin e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në politikat e shëndetësisë.

Përgjigja në situata të jashtëzakonshme/emergjente

Plani Kombëtar për Emergjencat Civile përfshin dhe sqaron rolet dhe përgjegjësitë e të gjitha palëve publike dhe private të interesit. Kjo synon kanalizimin e lëvizjes së informacioneve përkatëse, fuqizimin e vendimmarrjes dhe, nëpërmjet bashkërendimit, përforcimin e kapaciteteve për t'iu përgjigjur të gjitha fazave të ciklit të katastrofave. Zhvillimi i kapaciteteve të tilla ka rëndësi edhe për fatkeqësitë e shkaktuara nga ndryshimet klimatike. Veprimi prioritar nr. 12 (kapitulli 6.2) përcakton masat/veprimet për rritjen e aftësisë ripërtëritëse ndaj përmbajtjeve, si një ndërkatastrofat më e rëndësishme lidhur me ndryshimet klimatike, nëpërmjet sistemeve të lajmërimit të hershëm dhe mekanizmave të tjerë të parandalimit të fatkeqësive në Shqipëri.

4.3.4 Proceset e integritit në të ardhmen

Nevojitet një fuqizim i mëtejshëm sistematik, i cili kërkon një strategji integrimi gjithëpërfshirëse. Hollësitë për një strategji të tillë jepen në veprimin prioritar nr. 2. Në aktivitetet përkatëse të kësaj strategjie përfshihen:

Integrimi duhet kuptuar si një proces i vazhdueshëm i cili kërkon bashkërendim dhe bashkëpunim të palëve të ndryshme sektoriale të interesit. GNMP-ja për Ndryshimet Klimatike do të vijojë të punojë nën drejtimin e Ministrisë së Turizmit dhe Mjedisit, duke përfshirë nismat integruese si një prej detyrave kryesore. Nevojat dhe rezultatet e integritit do të pasqyrohen rregullisht gjatë mbledhjeve të GNMP-ës.

Integrimi i përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike mund të mbështetet dhe të vihet në eficiencë, nëpërmjet një pakete instrumentesh të ndryshme, si: thjerra klimatike, mbrojtja klimatike, vlerësimi mjedisor strategjik me ndjeshmëri klimatike dhe treguesit e shpenzimeve klimatike. Kjo paketë instrumentesh do të shtjellohet dhe përcaktohet për situatën shqiptare, nëpërmjet kontributit të një eksperti në vitin 2016.

GNMP-ja do të vendosë të ketë një projekt pilot mbi integrimin në vit, që do të kryhet nga një ministri sektoriale përkatëse dhe do të mbështetet nga Ministria e Turizmit dhe Mjedisit si dhe me kontribut të ekspertëve.

Zyra e Kryeministrisë do ta përdorë kuadrin zbatues të SKZHI-së për të bërë pasqyrime të rregullta të asaj që është arritur, si dhe për të kuptuar se deri ku janë ndjekur rekomandimet e bëra sipas thjerrës klimatike.

Edhe procesi i anëtarësimit në BE do të përdoret për integrimin e ndryshimeve klimatike nëpërmjet asistencës financiare në kuadër të IPA-s. Në këtë kontekst, në 2016, zbatimi i dokumentit të NAP-it si dhe zbatimi i Veprimeve Prioritare të këtij dokumenti u përfshinë në rishikimin e Dokumentit Strategjik Kombëtar EU IPA II. Ministria e Turizmit dhe Mjedisit do të sigurojë përputhjen e NAP-it me strategjinë e BE-së për klimën.

Asistenca e BE-së do të duhet për të bërë ndjekjen në mënyrë sistematike të shpenzimeve brenda kuadrit të IPA-s në kuadër të aspekteve të klimës. Raportimi për asistencën e BE-së do të përfshijë përfundimet në lidhje me shkallën e integritit të çështjeve klimatike.

4.3.5 Projektet pilot, konkrete për integrimin

Table16 jep shembuj të kohëve të fundit të planeve dhe strategjive, ku është integruar ose po integrohet përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike. Aktivitetet integruese, sikurse tregohet, është mirë të kuptohen si projekte pilot, të cilët dëshmojnë potencialin dhe strategjitë për integrimin. Strategjia integruese gjithëpërfshirëse, sikurse shpjegohet më lart, lipset të mbështetet në mësimet e nxjerra nga këto projekte pilot.

Duke qenë se aktivitetet integruese pak a shumë kanë përfunduar për hartimin e planeve dhe të strategjive, sfida në të ardhmen do të jetë marrja në konsideratë gjatë procesit të zbatimit. Shembulli i SKZHI-së në rubrikën më lart tregon se si mund të bëhet kjo marrje në konsideratë.

Plan me rëndësi për integrimin	Periodha planifikimit dhe shqyrtimit	Drejtimi strategjik i integrit	Instrumenti integrues
SKZHI	Qershor 2015	Ofron kuadrin për pasqyrimin e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në përgatitjen dhe zbatimin e politikave sektoriale në të ardhmen.	Thjerra klimatike
Plani Kombëtar i Territorit / Plani Ndërsektorial i Integruar për Bregdetin	Mars 2016	Ulja e vulnerabilitetit nëpërmjet Planit.	Përfshirja e mbrojtjes klimatike në vlerësimin strategjik mjedisor, shfrytëzimi i ekspertizës nga Komunikimet Kombëtare të Shqipërisë për UNFCCC-en. Futja në dokument e një kapitulli të shkurtër për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike.
Plani për Zhvillimin e Bregdetit	Fund i vitit 2016	Lidhja me mekanizmat e zbatimit të NAP-it.	Përfshirja në ekip e ekspertit të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike, shfrytëzimi i ekspertizës nga projektet e GIZ-it dhe KTK-së.
Strategjia Kombëtare për Menaxhimin e Integruar të Burimeve Ujore	Prill 2016	Sigurimi i një sektori uji me aftësi rimëkëmbëse kundrejt ndryshimeve të klimës.	Futja e ndryshimeve klimatike si një element ndërsektorial i strategjisë kombëtare. Kontribute të konsiderueshme nga projekte ekzistuese për të siguruar përputhshmërinë, nëpërmjet bashkërendimit me aktivitete të tjera sektoriale të lidhura me përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike.
Strategjia Kombëtare e Energjisë	Vendim i KM, nr. 480, Dt.Aktit:31.07.2018,	Sigurimi i një sektori energjetik me aftësi rimëkëmbëse kundrejt ndryshimeve të klimës.	Parashikimi i thjerrës klimatike në varësi të ecurisë së mëtejshme të përgatitjes së strategjisë, shfrytëzimi i ekspertizës së Komunikimeve Kombëtare të Shqipërisë për UNFCCC-në.

Tabela 16: Disa procese planifikimi të përzgjedhura me disa pika hyrëse për integrimin e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike

4.4 Objektivat kryesorë të politikave për adresimin e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike

Një drejtim i efektshëm i procesit të përshtatjes kërkon objektiva dhe tregues të orientuar nga rezultatet. Ata e kufizojnë kompleksitetin, përmes reduktimit mbi treguesit kryesorë që karakterizojnë progresin e përshtatjes dhe përmes mbështetjes tek objektivat dhe treguesit ekzistues, për shembull ata që janë përcaktuar në SKZHI.

Parimet për një proces përshtatjeje të orientuar nga rezultatet

Procesi i NAP-it do të orientohet drejt zvogëlimit të vulnerabilitetit së Shqipërisë, nëpërmjet përmirësimit të menaxhimit të rreziqeve klimatike në sektorët përkatës. Ky proces do të ndjekë një qasje afatgjatë, duke qenë se ndryshimet klimatike, si edhe kundërpërgjigjet përkatëse të politikave për uljen e rreziqeve, evoluojnë gjatë shumë viteve / dekadave.

Objektivat dhe treguesit gjithëpërfshirës

Në përputhje me parimet e mësipërme, janë formuluar objektivat dhe treguesit për ato fusha të cilat janë me rëndësi strategjike gjithëpërfshirëse në procesin e përshtatjes në Shqipëri. Objektivat dhe treguesit në nivel operativ dhe për masa të veçanta sektoriale nuk mbulohen në NAP, por në strategjitë sektoriale përkatëse ose në SKZHI, e cila ka funksionin e saj drejtues për të gjithë procesin e zhvillimit dhe integritimit në Shqipëri.

Objektivat dhe treguesit e përmendur më poshtë, kanë nevojë për më shumë specifikim në lidhje me:

- Aktorët përgjegjës për monitorimin
- Burimet e informacionit
- Afatet dhe përcaktimin e piketave.

Këto hollësi do të zhvillohen në kuadër të Sistemit të Monitorimit të Zbatimit të NAP-it (veprimi prioritar nr. 4).

15 Objektivat dhe treguesit për procesin e NAP-it të Shqipërisë dhe lidhja e tyre me prioritetet e strategjisë

Fusha	Objektivi	Treguesi	Lidhja me prioritetet (SP)
Rezultatet e përshtatjes	Objektivi 1: Pakësim i dëmeve të përmbytjeve. Objektivi 2: Rritje e aftësisë rimëkëmbëse të bujqësisë kundrejt thatësirave. Objektivi 3: Sigurimi i cilësisë së ujit të pijshëm për rajonet e Shkodrës, Fierit dhe Vlorës, pavarësisht nga ndikimet e ndryshimeve klimatike.	Treguesi 1.1: Dëmet mesatare në rast përmbytjeje (të përlogaritura në miliona lekë) zvogëlohen me 5% për çdo periudhë pesëvjeçare të mëpasshme. Treguesi 2.1: Pothuaj të gjitha produktet e fermave, të shprehura në rendiment për hektar, qëndrojnë të njëjta edhe në vitet me thatësi. Treguesi 3.1: Standardet e cilësisë së ujit të pijshëm përmbushen në të gjitha bashkitë në çdo rajon.	SP.6
Drejtimi i zbatimit të NAP-it	Objektivi 4: Masat e parashikuara në dokumentin e NAP-it janë zbatuar në mënyrë efektive. Objektivi 5: Organizimi i një sistemi mbi “mësimet e nxjerra” për procesin e NAP-it.	Treguesi 4.1: Ngritja e një sistemi monitorim-vlerësimi, i cili ndjek statusin e zbatimit të veprimeve prioritare dhe mundëson bërjen e korrigjimeve në procesin e NAP-it. Treguesi 5.1: Raportet e vlerësimit për procesin e NAP-it dalin çdo 4 vjet dhe japin rekomandime për korrigjimet e mundshme të procesit.	SP.3; SP.6
Integrimi	Objektivi 6: Pasqyrimi i përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në procesin e formulimit dhe zbatimit të SKZHI-së. Objektivi 7: Nxitja e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në asistencën për aderim në përputhje me objektivat e politikës së BE-së për përshtatjen. Objektivi 8: Planifikimi territorial dhe rregulloret për planin bregdetar për të adresuar masat për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike që duhen marrë nga bashkitë në nivel vendor. Objektivi 9: Strategjia Ndërsektoriale për Bujqësinë dhe Zhvillimin Rural të orientojë aftësinë rimëkëmbëse të prodhimit bujqësor ndaj ndryshimeve klimatike. Objektivi 10: Strategjia për Menaxhimin e Integruar të Burimeve Ujore si dhe Planet e Menaxhimit të baseneve lumore të përfshijnë masat e përshtatjes në fushën e disponibilitetit të ujit. Objektivi 11: Strategjia Kombëtare për Energjinë të orientojë masat e përshtatjes në	Treguesi 6.1: Krijohet një mekanizëm për reflektimin e rregullt të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike, si pjesë e procesit të zbatimit të SKZHI-së. Treguesi 6.2: Në një strategji sektoriale përkatëse përfshihet të paktën një qasje integruese në vit. Treguesi 7.1: Asistenca financiare e BE-së brenda kuadrit të IPA-s ndiqet në përputhje me treguesit statistikorë të OECD-CAD-së për ndryshimet klimatike. Treguesi 8.1: Bashkitë më vulnerabël ndaj ndryshimeve klimatike i kanë transferuar kornizat kombëtare të përshtatjes në strategjitë vendore për zhvillim dhe në planet e qeverisjes vendore. Treguesi 9.1: Masat e përshtatjes që përcaktohen në Strategjinë Ndërsektoriale për Bujqësinë dhe Zhvillimin Rural janë duke u zbatuar. Treguesi 10.1: Masat e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike të pasqyrohen në mënyrë adekuate në planin dhe procesin e	SP.4; SP.6

	fushën e prodhimit të energjisë.	zbatimit për dy plane menaxhimi pilote të baseneve lumore.. Treguesi 11.1: Masat e përshtatjes që përcaktohen në Strategjinë Kombëtare për Energjinë janë duke u zbatuar.	
Financimi mbi klimën	Objektivi 12: Aksesimi me sukses i buxhetit publik të Shqipërisë për financimin e zbatimit të NAP-it. Objektivi 13: Kërkesat e miratuara për projekte të cilat sigurojnë mbështetje e GCF-ës për procesin e përshtatjes në Shqipëri.	Treguesi 12.1: Evidencat publike tregojnë se të paktën 5 milionë USD janë shpenzuar brenda muajit janar 2018, si fillim, nga buxheti publik i Shqipërisë për zbatimin e NAP-it. Treguesi 13.1: GCF-ja i ka dhënë Shqipërisë mbështetje financiare për aktivitetet e gatishmërisë brenda muajit dhjetor 2016. Treguesi 13.2: Një propozim me rëndësi për zbatimin e NAP-it të Shqipërisë është aprovuar nga mbledhja e Këshillit të GCF-së në muajin mars 2018.	SP.3; SP.5
Komunikimi dhe përfshirja e publikut	Objektivi 14: Publiku të informohet për ecurinë e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike.	Treguesi 14.1: Informacioni për përshtatjen përfshihet në sistemin e ri të realizimit të shërbimeve publike dhe qeverisjes elektronike (të parashikuar nga SKZHI). Treguesi 14.2: Realizimi i një fushate në vit për çështjet e lidhura me përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike.	SP.4; SP. 5
Ngritja e institucioneve dhe zhvillimi i kapaciteteve.	Objektivi 15: Aktorët dhe palët e interesit të përfshira në procesin e NAP-it të kenë njohuri dhe aftësi mbi çështjet e përshtatjes. Objektivi 16: Strukturat, rregulloret dhe politikat institucionale në sektorë të përzgjedhur janë në mbështetje të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike.	Treguesi 15.1: Njësia e ndryshimeve klimatike pranë MM-ës si dhe pjesëtarë të grupit ndërmarrës të punës marrin pjesë rregullisht të paktën një takim të NAP-it në vit. Treguesi 16.1: 2-5 politika dhe rregullore me rëndësi për procesin e NAP-it të përfshijnë dispozita të lidhura me përshtatjen deri në vitin 2020.	SP.3

NAP-i shqiptar është projektuar si një proces afatgjatë. Afati i përgjithshëm për arritjen e objektivave për përshtatjen është 20 vjet (deri në vitin 2035). Kjo vlen kryesisht për 3 objektivat e parë për rezultatet e procesit të përshtatjes. Shumë objektiva të tjerë janë më në vijë dhe mund të arrihen brenda afateve shumë më të shkurtra. Treguesit specifikë do të përcaktojnë edhe këto afate.

Objektivat e Zhvillimit të qëndrueshëm

Objektivat 13.1, 13.2, 13.3 dhe 11.b të Agjendës 2030 për Zhvillimin e Qëndrueshëm

Qëllimi 13: Të ndërmerren masa urgjente për të luftuar ndryshimet klimatike dhe ndikimet e saj [1]

Synimi 13.1: Forcimi i qëndrueshmërisë dhe aftësisë përshtatëse ndaj rreziqeve të lidhura me klimën dhe fatkeqësitë natyrore në të gjitha vendet.

Shqipëria nuk ka një strategji kombëtare për zvogëlimin e rrezikut nga fatkeqësitë. Është planifikuar të zhvillohet një strategji e tillë në 2019 e cila është inkorporuar në Strategjinë Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim për periudhën 2015–2020 (SKZHI-II).

Dokumenti kryesor politik i Shqipërisë për reagimin emergjent është Plani Kombëtar i Emergjencave Civile të vitit 2004. Ai specifikon veprimet për të rritur elasticitetin ndaj përmbytjeve si katastrofa më e rëndësishme në lidhje me ndryshimet klimatike në Shqipëri, nëpërmjet sistemeve më të mira të paralajmërimit të hershëm dhe mekanizmave për parandalimin e katastrofave. Ajo gjithashtu adreson zjarret në pyje, reshjet e larta të borës dhe rrëshqitjet e tokës.

Plani kombëtar i veprimit të draft strategjisë kombëtare për ndryshimet klimatike (Veprimi Prioritar nr. 15) ka për qëllim rritjen e qëndrueshmërisë së sistemit të lagunës Kune–Vain.

Qëndrueshmëria e ekosistemeve dhe komuniteteve lokale do të përmirësohet pas aplikimit të disa teknikave, nga e butë në të vështirë. Veprimi Prioritar ka tri qëllime, nga të cilat dy synojnë drejtpërsëdrejti qëndrueshmërinë, përkatësisht:

- Objektivi 2: Rritja e aftësisë rikuperuese e lagunës Kune–Vainit, nëpërmjet Adaptimit me bazë Ekosistemin, duke përdorur demonstrimin e praktikave më të mira dhe konkrete të EbA-s, dhe ndërhyrje të tjera për përshtatjen.

- Indikator 2.1: Zbatimi I një sërë ndërhyrjesh përfshirë EBA-n në sistemin lagunor të Kune–Vainit.

- Indikator 2.2: Krijimi i një strategjie për monitorimin e ndërhyrjeve të EbA-s.

- Objektivi 3: Rritja e ndërgjegjësimit të aktorëve lokalë dhe kombëtarë ndaj rreziqeve të ndryshimeve klimatike dhe rikuperimit, nëpërmjet sistemit EbA, për rritjen e rezistencës së komuniteteve lokale ndaj ndryshimeve klimatike.

- Indikator 3.1: Zhvillimi i fushatave ndërgjegjëse mbi avantazhet e adaptimit me bazë ekosistemin.

Synimi 13.2: Integrimi i masave të ndryshimeve klimatike në politikat, strategjitë dhe planifikimin kombëtar

Strategjia Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim 2016 për periudhën 2015–2020 dhe Plani i Përgjithshëm Kombëtar Territorial 2016 “Shqipëria 2030” janë strategjitë kryesore ndërsektoriale që trajtojnë, ndër të tjera, çështjet që lidhen me zbutjen e ndryshimeve klimatike. Plani i Përgjithshëm Kombëtar Territorial “Shqipëria 2030” përfshin shumë masa që ndikojnë pozitivisht në zbutjen e ndryshimeve klimatike në sektorë të ndryshëm, si energjia, transporti, bujqësia dhe LULUCF.

Përshtatja ndaj ndikimeve të ndryshimeve klimatike në sektorin e shëndetësisë është shënjestruar në Strategjinë e vitit 2011 për përshtatjen e sistemit shëndetësor ndaj ndryshimeve klimatike. Strategjia mbulon çështjet e zbutjes dhe adaptimit.

Përveç dy NAMA, dokumentet e politikave në sektorin e energjisë të lidhura me çështjet e ndryshimeve klimatike përfshijnë:

- Plani Kombëtar i Veprimit për Eficiencën e Energjisë 2011 për periudhën 2011–2018;

- Plani Kombëtar i Veprimit për Energjitë e Rinovueshme 2016 për periudhën 2015–2020.

Kuadri kryesor politik i lidhur me ndryshimet klimatike për sektorin bujqësor është Strategjia Ndërsektoriale për Bujqësinë dhe Zhvillimin Rural (ISARD) dhe Programi i saj për Zhvillimin Rural 2014–2020 në kuadër të Instrumentit të Ndihmës së Paraanëtarësimit në Zhvillimin Rural (IPARD).

Që nga viti 2011, integrimi i ndryshimeve klimatike në dokumentet strategjike sektoriale ka përparuar në të gjithë sektorët, megjithëse shkalla e integritimit ndryshon. Ka potencial të madh për të përmirësuar integrimin në politikat, strategjitë dhe planifikimin kombëtar. Instrumenti i VSM mund të përdoret, ndër mjetet e tjera, për të kontribuar në një integrim të tillë. Miratimi i Dokumentit të Strategjisë Kombëtare dhe Plani i Veprimit për Zbutjen dhe Përshtatjen ndaj Ndryshimeve Klimatike do të ishte një shtyllë e rëndësishme për të integruar masat e ndryshimeve klimatike në kuadrin e politikave kombëtare.

Synimi 13.3: Përmirësimi i edukimit, rritjes së ndërgjegjësimit dhe kapaciteteve njerëzore dhe institucionale për zbutjen e ndryshimeve klimatike, përshtatja, ulja e ndikimit dhe paralajmërimi i hershëm

Nuk ka masa qeveritare sistematike të implementuara ose të zbatuara për të përmirësuar arsimin dhe rritjen e ndërgjegjësimit për zbutjen e ndryshimeve klimatike, përshtatjen, uljen e ndikimit dhe paralajmërimin e hershëm. Sipas draftit të planit kombëtar të veprimit të draft strategjisë kombëtare të ndryshimeve klimatike, ndërgjegjësimi i kufizuar i ndryshimeve klimatike në nivelin e hartimit të politikave dhe njohjes publike pengon një proces të fuqishëm kombëtar të planit të veprimit. Politika e ndryshimeve klimatike ende renditet relativisht e ulët

në axhendën politike. Sidoqoftë, disa iniciativa dhe veprime për të përmirësuar ndërgjegjësimin janë marrë nga palët e ndryshme të interesit.

Qëllimi 11: Krijimi i qyteteve dhe vendbanimeve njerëzore përfshirëse, të sigurta dhe të qëndrueshme

Synimi 11.b: Deri në vitin 2020, të rritet ndjeshëm numri i qyteteve dhe vendbanimeve që miratojnë dhe zbatojnë politika dhe plane të integruara drejt përfshirjes, eficiencës së resurseve, zbutjes dhe adaptimit ndaj ndryshimeve klimatike, qëndrueshmërisë ndaj fatkeqësive dhe të zhvillojnë dhe zbatojnë, në përputhje me Kuadrin Sendai për Reduktimin e Rrezikut të Katastrofave 2015–2030, menaxhimi i rrezikut holistik të fatkeqësive në të gjitha nivelet.

5. PLANI KOMBËTAR PËR ZBUTJEN E NDRYSHIMEVE KLIMATIKE

Plani Kombëtar për Zbutjen e Ndryshimeve Klimatike (PKZNK) rendit masat dhe veprimet e detajuara, të përfshira në dokumentet e analizuar siç paraqiten në tabelën 12, i cili i përgjigjet Objektivave të Politikave të Identifikuara në tabelën 14. Masat e zgjedhura janë analizuar duke dhënë informacionin e mëposhtëm:

- **ID:** Secilës prej masave i caktohet një Id, duke vendosur një shkronjë e cila identifikon sektorin (E= Energjia; T= Transporti; A = Bujqësia; L= LUCF; C=Ndërsektoriale) dhe një numër serial i cili identifikon masën.

- **Masa:** Titulli i masës.

- **Përshkrimi:** Përshkrimi i masës sikurse raportohet në dokumentin e origjinës.

- **Viti/periudha e zbatimit:** Viti ose periudha në të cilën duhet zbatuar masa.

- **Dokumenti burimor:** Referenca e dokumentit nga ku vijnë masat.

- **Objektivi i Reduktimit:** Objektivi i reduktimit të masave sikurse janë raportuar në dokumentin burimor.

- **Lloji i efektit:** Të kategorizuara sidirekte, indirekte ose masa mundësuese, për sa i përket zbutjes së ndryshimeve klimatike (reduktim i shkarkimeve ose rritje e përthithësve).

- **Kosto e vlerësuar:** Vlerësimi i koston sikurse raportohet në dokumentin burimor ose vlerësimi në mënyrë specifike.

- **Objektivat e politikave:** Lidhja e Objektivave të Politikave sikurse identifikohen në tabelën 14.

- **Prioriteti:** Prioriteti i caktuar në lidhje me eficiencën e masës për të përmbushur Objektivat e Politikave.

- **Ndërlidhja me sektorë të tjerë:** Paraqitja e sektorëve të tjerë të cilët lidhen me masën.

Prioritetet caktohen duke u bazuar në shkallën e eficiencës së vlerësuar të masës, për të përmbushur Objektivat e Politikave, të cilat janë në funksion të objektivit kryesor të dokumentit të SKNK&P-ës: garantimi i zhvillimit me nivel të ulët të karbonit në Shqipëri në një mënyrë kosto-eficiente.

Për më tepër, lloji i efektit që i përket zbutjes së ndryshimeve klimatike (reduktim i shkarkimeve ose rritje e përthithësve), paraqitet nga masat e identifikuara në plan, të cilat janë grupuar si më poshtë:

1) Masa direkte: ku përfshihen ato masa që kanë një impakt të drejtpërdrejtë tek zbutja e ndryshimeve klimatike, për sa i përket reduktimit të shkarkimeve ose rritjes të përthithësve të karbonit (p.sh. veprime konkrete, masa specifike për një zonë të caktuar etj.);

2) Masa indirekte: ku përfshihen ato masa që kanë një impakt pozitiv, për sa i përket zbutjes së ndryshimeve klimatike dhe që do të çojnë nga reduktimi afatshkurtër deri tek afatmesëm dhe afatgjatë; te një reduktim indirekt i shkarkimit ose rritje të përthithësve të karbonit (p.sh. trajnime dhe rritje të ndërgjegjësimit, certifikim dhe skemë etiketimi, financimi etj.);

3) Masa mundësuese: ku përfshihen ato masa që janë funksionale për arritjen e kushteve të nevojshme, që lejojnë aplikimin e masave direkte/indirekte të cilat çojnë në zbutjen e ndryshimeve klimatike (p.sh. forcimi i planifikimit territorial, përforcimi i marrëveshjeve institucionale, monitorimi etj.).

Në përgjithësi, janë identifikuar 222 masa, nga të cilat 95 janë klasifikuar me prioritet të lartë, 95 të mesëm dhe 32 të ulët.

Masat janë kryesisht të fokusuar në një periudhë afatmesme (deri në vitin 2020), pjesa më e madhe e tyre lidhen me hyrjen në fuqi të projektligjeve (p.sh. ligji BER dhe ligji mbi Ndryshimet Klimatike), dhe vetëm disa fokusohen në periudhën afatgjatë (2030 dhe 2050). Strategjia e ardhshme e energjisë mund të japë me të vërtetë më shumë elemente për masat afatgjata që mund të përfshihen në rishikimin e ardhshëm të dokumentit të SKNK-ës.

Pjesa më e madhe e masave janë në sektorin e energjisë (77) dhe në sektorin e transportit (71), të ndjekur nga LUCF-ja (53) dhe bujqësia (17), si dhe 4 masa të cilat janë ndërsektoriale.

Janë identifikuar çështje ndërsektoriale, veçanërisht ndërmjet sektorit pyjor dhe atij energjetik, lidhur me sigurimin e burimeve të qëndrueshme të energjisë së rinovueshme; ndërmjet sektorit bujqësor dhe energjetik, lidhur me përmirësimin e pajisjeve për energjinë efikase në praktikën bujqësore.

Çdo sektor është përshkruar në paragrafët e mëposhtëm, për të dhënë një pasqyrë të masës kryesore sektoriale të propozuar, dhe lidhjen e saj me objektivat e Politikave dhe Prioriteteve Strategjike të Zbatjes, duke theksuar edhe zgjidhjet e propozuara për të plotësuar mangësitë e identifikuar. Lista e masave jepet veçmas për secilin sektor në paragrafin 5.6.

Vëmendje e veçantë i është dhënë sistemit të matjes, monitorimit dhe raportimit në Shqipëri. Vlerësimi i plotë, standard dhe transparent për raportimin dhe përgjegjësinë ndaj shkarkimeve dhe përthithësve GES, është thelbësor për të vlerësuar progresin e arritjes së objektivave, për të vlerësuar performancën e politikave dhe masave në nivel ndërkombëtar, për të vlerësuar suksesin e përpjekjeve të përbashkëta për të reduktuar ndryshimet klimatike (duke marrë në konsideratë parimin e përgjegjësisë të përbashkëta, por të diferencuara, dhe aftësive përkatëse).

5.1 Energjia

Në përgjithësi, masat e propozuara në PKZNK-ë për sektorin e Energjisë, lejojnë progresin drejt objektivave kryesorë të politikës, të njohura në dokumentin e SKNK-ës dhe që iu përgjigjen prioriteteve strategjike të identifikuar për zbatjen e ndryshimeve klimatike, të renditura në kreun 3, me shumicën e masave të marra në konsideratë të vëna në fokus në pjesën: *“Nxitni eficiencën e energjisë dhe Nxitni Burimet e Qëndrueshme të Energjisë së Rinovueshme”*.

Një nga shqetësimet kryesore në sektorin e energjisë është përshtatshmëria e buxhetit, veçanërisht për masat në PKVEE; megjithatë, kjo mund të kapërcehet në vitet në vazhdim nga një zbatim i kujdesshëm i ligjit mbi Eficiencën e Energjisë dhe ligjit mbi BER-in.

Sipas ligjit të Eficiencës së Energjisë, në fakt, financimi i mjaftueshëm duhet të jetë një nga parimet mbështetëse të politikës shqiptare mbi eficiencën e energjisë (neni 5, 3b), dhe dispozitat për planifikimin me kujdes të aspekteve financiare në PKVEE-të e ardhshme të jenë bërë në nenin 7, 2 i, j, m, si për burimet publike dhe për ato private dhe planifikimin financiar afatshkurtër dhe afatgjatë. Ligji krijon një institucion financiar, atë të Fondit për Eficiencën e Energjisë, për të lehtësuar sigurimin e fondeve të mjaftueshme, që mbështesin përmirësimet e denja të eficiencës së energjisë, dhe përcakton në detaje qëllimin, funksionimin dhe qeverisjen e tij (kreu V, nenet 19–24). Prandaj është e rëndësishme që këto rregulla të vihen në jetë përmes akteve të duhura nënligjore, sa më shpejt të jetë e mundur. Njëkohësisht, masa të njëjta janë parashikuar nga ligji mbi BER-in për politikën e BER-it, duke ngritur një fond me karakteristika dhe objektiva të njëjtë. Përsëri është e rëndësishme që të hartohen ligje dhe akte nënligjore të përshtatshme për BER-in. Duke qenë se tarifat që i paguhen prodhuesve të energjisë së rinovueshme për çdo njësi energjie të prodhuar dhe të transmetuar në rrjetin elektrik (*feed-in tariffs*), janë një skemë mbështetëse tradicionale për investimet BER, të cilat ndikojnë në të gjithë tregun elektrik, kjo mund të jetë gjithashtu një pjesë e rëndësishme e Strategjisë së Energjisë. Prandaj, për të përgjithësuar rekomandimin e mësipërm, është e rëndësishme të përfshihen rregulla të qarta dhe të realizueshme rreth masave të politikave financuese në të

gjitha politikat që lidhen me energjinë, dhe që ato të funksionojnë përmes akteve të duhura nënligjore, sa më shpejt të jetë e mundur.

Bashkërendimi mes të gjitha strategjive dhe planeve të ministrive që punojnë drejtpërdrejtë ose jo me energjinë, është po aq i rëndësishëm. Lidhjet e forta kryesore që duhen konsideruar, janë ato ndërmjet energjisë dhe transportit lidhur me lëndët e djegshme fosile në një perspektivë afatgjatë; lidhur me energjinë elektrike dhe ato me bujqësinë dhe me pyjet për biomasën. Instrumenti që siguron këtë bashkërendim është Strategjia Kombëtare të Energjisë për periudhën 2018–2030, miratuar me VKM nr. 480, datë 31.7.2018, duke garantuar përvijimin e çështjeve të ndryshmeve klimatike në çdo aspekt të strategjisë, në bashkërendim me strategji dhe plane të tjera në këtë sektor (Strategjia BER dhe PKVEE), si dhe të përkthehet në veprime, nëpërmjet një organi të përshtatshëm në aktet nënligjore.

Pavarësisht se harmonizimi i politikave sektoriale me *Acquis* të BE-së duket të jetë integruar në kuadrin e politikave të energjisë shqiptare, rreziku i politikave të copëzuara mund të jetë mjaft i spikatur dhe duhet trajtuar menjëherë, me qëllim që të rrisë në mënyrë të ndjeshme bashkëpunimin mes të gjithë aktorëve përkatës institucionalë. Veprimi i parë që do të merret në këtë rast, është sinkronizimi i politikave shqiptare të energjisë dhe klimës, me agjendën e politikave të BE-së mbi temat përkatëse. Fusha tjetër ku bashkërendimi në kohë i iniciativave politike është i rëndësishëm, është bashkërendimi i brendshëm, ndërmjet strategjive sektoriale dhe planeve të ndryshme. Përpjekja e bashkërendimit e përshkruar në paragrafin e mësipërm, duhet të sjellë jo vetëm bashkërendimin tematik, por edhe atë të përkohshëm.

Dërgimi i sinjaleve dhe stimuljeve të duhur te konsumatorët, është shumë i rëndësishëm për zbatimin e politikave me kosto efektive. Kjo ka kryesisht dy pasoja, që të dyja me rezultate të drejtpërdrejta në PKZNK-ë. Nga njëra anë tregjet e energjisë që funksionojnë mirë janë një parakusht i domosdoshëm, që masat e politikave të orientojnë në mënyrën e duhur sjelljen e konsumatorit, që të arrihen kështu objektivat e dekarbonizimit. Konsumatorët duhet të marrin sinjalet e duhura nga tregu nëpërmjet çmimeve. Prandaj humbjet joteknike të rrjetit të shpërndarjes së energjisë elektrike dhe prerja e paqëndrueshme e druve për ngrohje dhe gatim, duhet të çrrënjosen me domosdo. Së dyti, është e rëndësishme të shmanget besimi i tepruar në skemat subvencionuese që synojnë të realizojnë objektivat e politikave (të tilla si: mbështetja e eficiencës së energjisë dhe përhapja e BER-it), për të shmangur përfituesit “parazitarë”. Një kurs veprimi i ngjashëm mjaft i rekomanduar është: forcimi i anës zbatuese. Aktualisht, vetëm ligji mbi Eficiencën e Energjisë parashikon sanksione administrative për shkeljen e rregullave të tij; megjithatë duhet të vendoset dhe hyjë në fuqi një sistem i qëndrueshëm dhe i besueshëm dënimi për shkelësit. Për shkeljet më të rënda që rezultojnë me mashtrime ose situata të rrezikshme për shëndetin publik dhe mjedisin, duhet të zbatohet Kodi Penal.

Një çështje e rëndësishme për t’u trajtuar është: grumbullimi i të dhënave në sektorin e energjisë për të garantuar sistemin e duhur të informacionit. Kjo nënkupton ngritjen, hedhjen dhe mbajtjen e bazës së të dhënave të detajuara, të aksesueshme nga të gjitha institucionet e përfshira, në të gjitha aspektet informative që lidhen me hartimin e politikave për uljen e shkarkimeve GES në Shqipëri. Do të ishte i këshillueshëm integrimi i të tilla bazave të të dhënave me atë të konsumit të energjisë së parashikuar nga ligji mbi Eficiencën e Energjisë.

E fundit, por jo më pak e rëndësishme, Shqipëria aktualisht qëndron në një pozicion unik në rrugën e saj të zhvillimit, i cili do të lejonte lehtësisht kalimin në standardet më të larta të eficiencës së energjisë, performancës së rrjetit dhe depërtimit të BER-it. Duhet futur stimuj të veçantë me anë të politikave, për të nxitur përhapjen e teknologjive më të përparuara që janë sot. Merrni në konsideratë futjen e skemave të veçanta të stimuljeve, planeve të investimit dhe certifikimit për banesat pasive dhe me humbje zero të energjisë, matjen “smart” dhe faturimin, rrjetet “smart” dhe sistemet domotike të kursimit të energjisë. Kostot e tyre më të larta të investimit do të jenë të detyruara të ulen, duke qenë se rritet përhapja e tyre dhe kompensohen gjithsesi nga efikasiteti më i lartë dhe aftësia për të tërhequr fonde ndërkombëtare. Ato ndoshta

janë marrë parasysh për planifikime të ardhshme strategjike, por do të ishte e këshillueshme të fillohej të merreshin në konsideratë këto alternativa në një fazë më të hershme, nëse do të ishte e mundur, në këtë plan aktual.

Lista e plotë e masave për sektorin e energjisë paraqitet në paragrafin 5.6.1 në vijim.

5.2 Transporti

Sektori i transportit në Shqipëri është trajtuar në një nivel të dyfishtë: nga njëra anë kemi një plan për zhvillimin e lëvizshmërisë (SSTPV), në drejtim të cilësisë, sigurisë, nxitjes së alternativave të qëndrueshme modale ose bashkëmodale, por që synojnë rritjen e kapaciteteve, dhe nga ana tjetër një plan me qëllimin e veçantë të të pasurit të një transporti të qëndrueshëm (TECTQ), i cili përcakton një numër masash konkrete për reduktimin e shkarkimeve. Disa masa sipas SSTPV-ës mund të kenë një ndikim pozitiv mbi zbutjen e klimës.

Masat e identifikuara në këtë PKZNK-ë janë të dobishme për përmbushjen e objektivave të politikave kryesore të njohura në NCSS-ë për t'iu përgjigjur prioritetëve strategjike të identifikuara për zbutjen e ndryshimeve klimatike. Masat e planifikuara nxisin zhvillimin e sektorit të transportit në Shqipëri, në përputhje me Kuadrin Ligjor Evropian 2020 dhe 2030, përmes veprimeve që synojnë përmirësimin e lidhjeve kombëtare dhe ndërkombëtare të territorit, mundësinë e arritjes së territoreve, mënyrave të qëndrueshme të transportit dhe eficiencës së energjisë.

Disa masa të propozuara në PKZNK-ë për sektorin e transportit, kanë për qëllim të përmbushin në veçanti, objektivat e politikave të *“Nxitjes së një sistemi miqësor me mjedisin-të automjeteve”*. Ky grup masash ka për qëllim: uljen e shkarkimeve të automjeteve nëpërmjet modernizimit të automjeteve private, rregullave dhe rregulloreve strukturore, të tilla si: miratimi dhe zbatimi i direktivave për etiketimin e makinave dhe standardet e BE-së; sistemi i taksave dhe stimuljeve, si dhe nxitja e përdorimit të lëndëve djegëse alternative. Duke qenë se nuk është alternativë frenimi i lëvizshmërisë dhe aksesit i plotë në të gjithë territorin kombëtar është një nevojë, lëvizshmëria e motorizuar në shkallë vendi nuk mund të shmanget. Prandaj, masa të shumta mund t'i përmirësojnë opsionet e aksesit dhe lëvizshmërisë edhe me një “mënyrë jo të qëndrueshme”, duke ndikuar mbi eficiencën e automjeteve dhe motorëve sa mesatarja në BE. Zbatimi i rregullave për të rritur përqindjen e automjeteve me shkarkime të ulëta është jetësor, duke qenë se me një rritje të parashikuar ekonomike dhe rritje të pagave, indeksi i motorizimit do të arrijë të paktën mesataren e BE-së, duke e rritur numrin e automjeteve për banorë në 450-500 automjete/1000 banorë, krahasuar me numrin aktual që është 200.

“Nxitja e mënyrave të qëndrueshme të transportit” do të thotë krijimi i kushteve që nxitin zgjedhje të sjelljes që shmang përdorimin e automjeteve private. Prandaj duhet zbatuar një sistem multimodal transporti efikas, i sigurt, i aksesueshëm dhe i ndërlidhur, përmes opsioneve, të tilla si përmirësimi i sigurisë dhe cilësisë së transportit për një treg të hapur; përmirësimi i transportit kolektiv; përmirësimi i transportit të kombinueshëm. Ndryshimi i mënyrës së transportit në lëvizshmëri me nivel të ulët karboni ka nevojë për infrastrukturë dhe ndryshim të sjelljes. Prandaj, nxitja e mënyrave të qëndrueshme duhet të mbështetet nga bashkëpunimi i palëve të interesuara, për trajtimin e masave zbutëse, për ndryshimet klimatike.

Sistemi hekurudhor ka vuajtur për një kohë të gjatë dhe duhet ripërtëritë plotësisht, dhe në një shkallë të gjerë, të rindërtohet nga e para. Rregullat dhe rregullorja duhet të përditësohen, për të përdorur një skemë koncesioni publik-privat. Është shumë e thjeshtë të transportohen mallrat me linjë hekurudhore (nëse kushtet teknike dhe ekonomike janë me fitim), por sjellja dhe zgjedhjet e njerëzve duan kohë më të gjatë të ndryshojnë. Kalimi i pasagjerëve nga përdorimi i makinave private drejt udhëtimit me tren është edhe më i vështirë, sidomos kur ekziston një sistem i përmirësuar rrugor dhe janë të disponueshme makinat e reja. Prandaj PKZNK-ja sugjeron zhvillimin e një vlerësimi të plotë të transportit hekurudhor, duke marrë në konsideratë ofertën, kërkesën, alternativën e projektit për arritjen e një sistemi rrjeti gradual, koherent, afatgjatë, që me të vërtetë mund të konkurrojë me transportin rrugor për një numër të

qëndrueshëm pasagjerësh, siç kërkohet nga kuadri ligjor i BE-së, dhe në përputhje me një skemë të mundshme koncesioni.

Shumë masa të propozuara për sektorin e transportit i përgjigjen gjithashtu, objektivit politik për *Nxitjen e eficiencës së energjisë*, duke pasur parasysh se transporti është një nënsektor i sektorit të energjisë. Në mënyrë të veçantë, për transportin rrugor nevojiten përpjekje të mëtejshme, për të arritur një standard të qëndrueshmërisë. Masa të tilla përfshijnë: eficiencë më të lartë të energjisë, për shkak të kongestionit më të ulët në rrugët e bajpasit të Tiranës dhe lidhjes Thumanë - Vorë; eficiencë më të lartë të energjisë, për shkak të kongestionit më të ulët në rrugët lidhëse të bajpasit të Shkodrës, bajpasit të Lezhës, Vorë-Durrës, bajpasit të Tepelenës, Shkodrës, Bajpasit të Gjirokastrës, bajpasit të Elbasanit, Elbasan - Qafë Thanë; një strategji e re kontraktuale për mirëmbajtjen e rrugëve që shërben për uljen e IRI-t (indeksi ndërkombëtar i ashpërsisë), që lidhet me konsumin e karburantit, duke filluar nga Rrjeti Rrugor Parësor (1390 km). Jo vetëm udhëtarët, por edhe mallrat përdorin sistemin rrugor për të lëvizur e për t'u shpërndarë në nivel kombëtar ose ndërkombëtar, dhe mund të përfitojnë nga të gjitha masat për përmirësimin e rrugëve. Duke qenë se lëvizjet e mallrave në portet kombëtare duhet të rriten, dhe lidhjet hekurudhore nuk janë të mjaftueshme, një përmirësim i faktorit të ngarkesës mund ta nxisë eficiencën e energjisë. Prandaj, TECTQ-a merr në konsideratë përmirësimin e faktorit të ngarkesës së mallrave përmes kombinimi të veprimeve, si zbatimi i nyjave të përforcuara, zhvillimi i proceseve të menaxhimit të trafikut të integruar, etj.

Pjesa më e madhe e masave të propozuara duhet të mbështeten nga një sistem i fuqishëm MRV-ë, që duhet të monitorojë me kujdes edhe kërkesat e transportit rrugor. Prandaj, masat që kanë si qëllim krijimin e një sistemi për mbledhjen dhe monitorimin e të dhënave, janë theksuar në PKZNK-ë, për të përmbushur objektivat politikë të parashikuara, për *“Krijimin e sistemeve për mbledhjen e të dhënave dhe MRV-së për inventarin vjetor GES, në përputhje me kërkesat e raportimit të BE-së dhe UNFCCC-së.”* Në PKZNK-ën janë propozuar gjithashtu masa të rëndësishme që kanë si qëllim: *Nxitjen e ndërgjegjësimit dhe aktiviteteve edukative, për të mbështetur sjelljet që çojnë në ulje të shkarkimeve.*

Lista e plotë e masave për sektorin e transportit jepet në paragrafin 5.6.2 më poshtë.

5.3 Bujqësia

Masat e propozuara në PKZNK-ë për sektorin bujqësor në përgjithësi, pajtohen për të përmbushur objektivat kryesorë të njohura në NCSS-ë, për t'iu përgjigjur prioriteteve strategjike të identifikuar për zbutjen e ndryshimeve klimatike. Masat e planifikuara sigurojnë një rritje të zgjuar, të qëndrueshme dhe gjithëpërfshirëse të sektorit të bujqësisë në Shqipëri, në përputhje me kuadrin e Strategjisë Evropë 2020, si dhe përputhen mirë me parimet kryesore të Politikës së Përbashkët Bujqësore të BE-së (PBB) 2014–2020, pasqyruar në Strategjinë Shqiptare për Bujqësinë dhe Zhvillimin Rural (SNBZHR) dhe Programin e saj për Zhvillimin Rural 2014–2020 (IPARD).

Masat e propozuara për bujqësinë në PKZNK-ë kanë si qëllim përmbushjen në veçanti, të **objektivave politikë që nxitin uljen e shkarkimeve për prodhimin e qëndrueshëm të ushqimit, ruajnë dhe shtojnë përmbajtjen e karbonit në tokat bujqësore dhe, rrjedhimisht, rritin potencialin e përthithësve të karbonit dhe mbrojtjen e rezervave të karbonit në ekosistemet tokësore, nëpërmjet nxitjes së praktikave të qëndrueshme bujqësore, uljes së çrregullimeve të tokës, përmirësimit të administrimit të blegtorisë dhe futjes e mbrojtjes së elementeve agro-pyjore dhe infrastrukturave të gjelbra në zonat bujqësore.**

Sidoqoftë, janë parashikuar gjithashtu masa vendimtare ndërsektoriale me sektorin e energjisë, në mënyrë të veçantë, për të përmbushur objektivat politikë të *“Nxitjes së Burimeve e Qëndrueshme të Energjisë së Rinovueshme”*, nëpërmjet **nxitjes së përdorimit të qëndrueshëm të mbetjeve bujqësore, për prodhimin e bioenergjisë nga biomasa bujqësore e gjeneratës së dytë, dhe “Nxitjes së Eficiencës së Energjisë”,** nëpërmjet modernizimit të më shumë pajisjeve bujqësore efikase.

Vëmendje e veçantë duhet t'i kushtohet **prodhimit të biokarbureve** për të përmbushur objektivat në masën 10% të penetrimit të biokarbureve në përdorimin e energjisë totale për sektorin e transportit deri në vitin 2030 (sipas INDC). Duhet zbatuar masa të veçanta të aktiviteteve përgatitore të rekomanduara të PKZNK-ës për vlerësimin e fizibilitetit të zinxhirit të furnizimit të biokarbureve, duke i kushtuar një vëmendje të veçantë disponueshmërisë së tokës së përshtatshme bujqësore, llojit të përshtatshëm të biokarbureve dhe proceseve përkatëse të prodhimit si dhe aktivitete rregullatore, për të siguruar përputhshmëri me Direktivën 2015/1513 të BE-së, **mbi shmangien e zhvendosjes së prodhimit të ushqimit ose ndryshimit indirekt të përdorimit të tokës**.

Në përgjithësi, sektori bujqësor vuan nga një mungesë e përgjithshme të dhënash që do të ishin të dobishme për monitorimin e zonave bujqësore dhe kategorizimin e praktikave bujqësore që lejojnë **edhe vlerësimin e efekteve mbi ndryshimet klimatike**. Prandaj, në PKZNK-ë janë theksuar masa që synojnë krijimin e një **sistemi për mbledhjen e të dhënave në nivel ferme në zonat bujqësore** dhe praktikatat me bazë vjetore për monitorimin e GES-it, me qëllim përmbushjen e objektivave politikë të parashikuar për *“Ngritjen e sistemeve të mbledhjes së të dhënave dhe sistemeve MRV, për inventarin vjetor të GES në përputhje me kërkesat e raportimit të BE-së dhe UNFCCC-ë”*. Sistemi duhet të ndërtohet në mënyrë të tillë që të jetë në përputhje me një sistem të ardhshëm informacioni të parcelave të tokave (LPIS) të përdorur në kuadrin e PBB-ës. PKZNK-ja propozon gjithashtu, masa të rëndësishme që synojnë: *Nxitjen e aktiviteteve të ndërgjegjësimit dhe atyre edukative që mbështetin sjelljet që çojnë në uljen e shkarkimeve*.

Lista e plotë e masave për sektorin bujqësor pasqyrohet në paragrafin 5.6.3 më poshtë.

5.4 Ndryshimi i përdorimit të tokës dhe pyjeve

Masat e propozuara në PKZNK-ë për sektorin LUCF-ë garantojnë përmbushjen e përgjithshme të objektivave politikë kryesorë të njohura në NCSS-ë, për t'iu përgjigjur prioritetëve strategjike të identifikuar për zbutjen e ndryshimeve klimatike. Sektori shqiptar i përdorimi të tokës dhe pyjeve është shfrytëzuar mbi kapacitet në dekadat e fundit dhe tani po rregullohet me projektligjin e propozuar mbi Administrimin e Fondit Kombëtar të Pyjeve në Republikën e Shqipërisë, me qëllim krijimin e një rruge që të çon drejt një administrimi të qëndrueshëm të pyjeve dhe të përdorimit të tokës, si dhe me qëllim për ta kaluar sektorin nga një burim neto në një përthithës neto karboni. Për të përmbushur objektivin e *“Rritjes së potencialit të përthithësve të karbonit dhe mbrojtjes së stokeve të karbonit në ekosistemet tokësore dhe Reduktimit të zjarreve në pyje”*, masat e veçanta përfshijnë nxitjen e administrimit të qëndrueshëm të pyjeve dhe kullotave, rritjen e zonave të mbrojtura dhe pyjeve, si dhe rritjen e mbrojtjes së zonave ekzistuese, përtëritjen e tokave të degraduara dhe të dëmtuara, parandalimin e zjarreve dhe zbatimin e masave të nevojshme për zhdukjen e shpejtë të tyre.

Për më tepër, janë parashikuar gjithashtu, masa ndërsektoriale me sektorin e energjisë, në veçanti për përmbushjen e objektivave politikë të *“Nxitjes së eficiencës së energjisë, si dhe Nxitjes së Burimeve të Qëndrueshme të Energjisë së Rinovueshme”* që kanë për qëllim një përdorim të qëndrueshëm të pyjeve për të reduktuar shfrytëzimin e pyjeve dhe për të përmirësuar përdorimin e teknologjisë së drurit, me anë të futjes së teknikave dhe pajisjeve teknologjike moderne, për të reduktuar sasinë e biomasës që mbetet aktualisht në pyje nga pemët e shfrytëzuara dhe teknologjitë e përmirësuara në djegien e druve, për të rritur eficiencën e procesit të përdorimit të druve për ngrohje dhe gatim.

Pavarësisht krijimit të bazës së të dhënave për pyjet, administrimi i pyjeve dhe kullotave i parashikuar në projektligjin për pyjet dhe kullotat, në momentin e mbledhjes së të dhënave mbi përdorimin e tokës dhe ndryshimit të përdorimit të tokës, mbetet një aset i munguar që mund të luajë rol kyç në monitorim, për të mundësuar vlerësimin e efekteve të aktiviteteve dhe ndryshimeve të përdorimit të tokës mbi ndryshimet klimatike. Prandaj, në PKZNK-ë janë theksuar masa që synojnë krijimin e një sistemi për mbledhjen e të dhënave në sektorin LUCF-

ë për monitorimin e shkarkimeve GES, për të përmbushur objektivat politikë të parashikuar, për *“Ngritjen e sistemeve për mbledhjen e të dhënave dhe sistemeve MRV për inventarin vjetor të GES, në përputhje me kërkesat e raportimit të BE-së dhe UNFCCC-ë”*. PKZNK-ja propozon gjithashtu, masa të rëndësishme që synojnë *“Nxitjen e aktiviteteve të ndërgjegjësimit dhe atyre edukative që mbështetin aktivitetet e reduktimit të shkarkimeve dhe Forcimin e kapaciteteve të institucioneve përkatëse dhe bashkëpunimin ndërinstitutional për trajtimin e zbutjes së ndryshimeve klimatike.”*

Lista e plotë e masave për sektorin bujqësor pasqyrohet në paragrafin 5.6.4 më poshtë.

5.5 Sistemi kombëtar për matjen/monitorimin dhe raportimin

Për një zbatim të suksesshëm të detyrimit të monitorimit dhe raportimit në kuadrin e UNFCCC-ës, BE-së dhe në të ardhmen në kuadrin e Marrëveshjes së Parisit, nevojitet një kuadër kombëtar qeverisjeje, në mënyrë që të promovohet bashkërendimi dhe bashkëpunimi i fortë ndërmjet niveleve të shumta të vendimmarrjes, përfshirë partnerë, palë të interesuara dhe sektorë, në mënyrë që të krijohen marrëveshje institucionale efektive për planifikim.

Intensifikimi i kërkesave të raportimit në kuadrin e UNFCCC-ës përmes raporteve të përditësuara dyvjeçare (BURs) dhe hapi i mëtejshëm drejt raportimit vjetor në kuadrin e BE-së, paraqet një mundësi që Shqipëria të krijojë më shumë vazhdimësi në drejtim të bashkëpunimit, shkëmbimit të informacionit dhe mirëmbajtjes së kapaciteteve, si dhe një mundësi për të krijuar marrëveshje institucionale që mund të mbështeten me kalimin e kohës.

Marrëveshja institucionale duhet të jetë e projektuar mirë, për të përcaktuar qartë rolet dhe përgjegjësitë e partnerëve të ndryshëm, me qëllim që të kontribuojë në fund në raportet politike që lidhin veprimet klimatike me prioritetet kombëtare të zhvillimit dhe mbështetin zbatimin e UNFCCC-ës në nivele kombëtare dhe vendore nëpërmjet:

1. Krijimit të enteve kombëtare bashkërenduese me drejtim të fortë në fushën e ndryshimeve klimatike, që angazhojnë një gamë të gjerë të palëve të interesuara, përfshirë politikëbërësit, përfaqësuesit sektorialë (nga sektori privat), komunitetin kërkimor dhe shoqërinë civile.

2. Krijimit të sistemit të të dhënave që siguron mbledhjen dhe disponueshmërinë e të dhënave që lidhen me politikën, si dhe të dhëna dhe informacion të besueshëm.

Për më tepër, është thelbësore mbështetja e sistemit me ngritjen teknike dhe institucionale të kapaciteteve, përmes trajnimeve të aktorëve kombëtarë, duke i bërë publikisht të disponueshme të dhënat dhe informacionin, si dhe duke mbajtur një ekip të fortë, të motivuar dhe të qëndrueshëm zyrtarësh publikë për të ruajtur kapacitetet institucionale.

Për këtë qëllim, Projektligji për Ndryshimet Klimatike, së bashku me Projektvendimin e Këshillit të Ministrave (VKM) mbi *“Monitorimin dhe raportimin e shkarkimeve GES dhe informacioneve të tjera që lidhen me ndryshimet klimatike në nivelin kombëtar, përfshirë procedurat përkatëse dhe afatin kohor”*, përshkruajnë kuadrin e përgjithshëm të sistemit kombëtar shqiptar për matjen/monitorimin dhe raportimin. Drafti i VKM-ës po transferon në kuadrin ligjor kombëtar dispozitat e Rregullores së BE-së nr. 525/2013 mbi *“Krijimin e një mekanizmi për monitorimin dhe raportimin tek autoritetet kompetente kombëtare mbi shkarkimet e gazeve serrë dhe informacione të tjera lidhur me ndryshimet klimatike”*, që lidhen me Shqipërinë, si jopalë e aneksit 1.

Sistemi është nën përgjegjësinë e Ministrisë së Turizmit dhe Mjedisit, që është pika e komunikimit me UNFCCC-ë, pra, përgjegjëse për bashkërendimin e përgjithshëm në fushën e ndryshimeve klimatike. Autoriteti kombëtar kompetent për inventarin, përgjegjës për detyrën e përpilimit të inventarit GES, është Agjencia Kombëtare e Mjedisit (AKM). AKM-ja do të mbledhë dhe mbajë të dhëna dhe informacione që lidhen me klimën në fushën e: industrive të energjisë, industrive të prodhimit, ndërtimit, karburanteve, minierave dhe gjeologjisë, pyjeve, bujqësisë dhe mbarëshimit, administrimit të ujërave, administrimit të mbetjeve, shëndetësisë, transportit, infrastrukturës (përfshirë infrastrukturën rrugore dhe hekurudhore, portet,

aeroportet, gazsjellësit, digat, ujin dhe kanalizimet), planifikimit urban, administrimit të tokës, turizmit, arsimit, emergjencave dhe fatkeqësive natyrore.

Gjithë institucionet dhe operatorët publike dhe private, aktivitetet e të cilëve u përkasin fushave të përmendura më parë, organizojnë dhe mbajnë të dhënat e tyre klimatike dhe ia raportojnë ato MM-ës dhe AKM-ës, bashkë me raportet mbi masat e marra ose që planifikohen të merren për monitorimin, zbutjen dhe përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike të shkarkimeve të tyre GES, siç tregohet në ligjin mbi ndryshimet klimatike. Ministri të tjera të linjës, që nuk kanë të bëjnë me sektorët e mësipërm dhe institucione publike dhe private, si universitetet dhe institutet kërkimore, mund të kontribuojnë gjithashtu me të dhënat përkatëse, me kërkesë të ministrisë.

Për të lehtësuar mbledhjen e të dhënave dhe shkëmbimin e informacionit, është emëruar një ekspert i brendshëm për secilën ministri të linjës dhe është përfshirë në grupin ad-hoc *ndërministror të punës në fushën e ndryshimeve klimatike*, për nxitjen e bashkërendimit brenda ministrive të linjës, si dhe për të siguruar dërgimin si duhet të të dhënave në MTM dhe AKM-ë.

AKM-ja do t'i paraqesë në mënyrë periodike Grupit Ndërmistror të Punës, gjendjen e inventarit GES, për informacion dhe reagim nga ana e tyre. Nëse vihen re boshllëqe në të dhëna, referuesit ftohen ta informojnë ministrinë për marrjen e masave për t'i plotësuar këto boshllëqe të të dhënave.

Masat që lidhen me monitorimin, matjen dhe raportimin e aktiviteteve të përfshira në PKZNK-ë janë nxjerrë nga Projektligji mbi Ndryshimet Klimatike dhe vendimi i tij për dispozitat e monitorimit, si dhe nga planet dhe strategjitë sektoriale. Tabela 17 më poshtë, pasqyron një listë masash. Referenca dhe përshkrimi i plotë raportohen në paragrafin 5.6 më poshtë.

Duhet ndërmarrë një rishikim i mëtejshëm i veprimeve në PKZNK-ë, në përputhje me versionin përfundimtar të ligjit dhe vendimit.

Tabela 16 – Përmbledhja e masave që lidhen me monitorimin, matjen dhe raportimin e aktiviteteve për çdo sektor

ID	Masa	Burimi
C5	Ngritja e Sistemit Kombëtar për matjen/monitorimin dhe raportimin e shkarkimeve të gazrave serrë dhe informacione të tjera lidhur me ndryshimet klimatike.	Projektligji mbi Ndryshimet Klimatike; Draft VKM-ja mbi Monitorimin dhe raportimin
E40	Krijimi i një baze të centralizuar të dhënash për të mbledhur gjithë informacionin lidhur me monitorimin dhe vlerësimin e progresit të planit.	Propozim i PKZNK bazuar në Planin e LOCSEE për proces me nivel të ulët karboni
E41	Baza e të Dhënave të Energjisë (neni 13).	Ligji 124/2015 për Eficiencën e Energjisë
E55	Mbështetje teknike për projektet e financuara nga fondi në gjithë fazat e projektit, që nga hartimi deri te zbatimi, menaxhimi dhe funksionimi i ndërtesave -MRV.	NAMA–Mekanizëm Financues për Eficiencën e Energjisë në ndërtesa
T4	Rritja e kapacitetit të Inspektoratit Kombëtar të Mjedisit për të kryer matjet e shkarkimeve nga burime stacionare të përmirësuara.	SMNS
T6	Bazë të dhënash për cilësinë e lëndës djegëse, e hartuar dhe e përditësuar çdo vit.	SMNS
T7	Stacione për monitorimin e cilësisë së ajrit dhe trafikut: Plan që synon përmirësimin e qëndrueshmërisë në transport, kërkon monitorimin efektiv të evolucionit të cilësisë së ajrit sipas kushteve të trafikut përgjatë rrjetit.	TECTQ
T8	Ngritja e një sistemi monitorues të volumeve të trafikut (mallra dhe pasagjerë).	SKZHI-II
T51	Sisteme detare dhe portuale efikase dhe reaguese.	SSTPV
T70	Monitorimi i shkarkimeve GES për transport mallrash dhe aviacion.	Projektligji mbi Ndryshimet Klimatike
T71	Monitorimi i shkarkimeve GES për transportin rrugor.	Projektligji mbi Ndryshimet Klimatike

A15	Mbledhje të dhënash për tokat bujqësore dhe praktikant.	PKZNK
L6	Inventari i habitateve natyrore parësore në Shqipëri. Identifikimi i habitateve natyrore prioritare në mbarë vendin (bazuar në listën e propozuar në DPSMB) dhe identifikimi i llojeve të tjera të habitateve me vlerë të lartë konservuese dhe zonimi “NATURA 2000”.	DPSMB; PKT
L7	Ngjitja e një sistemi monitorimi për zonat e rëndësishme konservuese.	DPSMB
L22	Përmirësimi i planifikimit të sektorit pyjor dhe sistemi i informacionit i bazës së të dhënave pyjore dhe bimëve shumuese hartohet dhe miratohet, duke përditësuar të dhënat e tyre, si dhe duke arritur 37% të objektivit dhe ngritjen e njësive territoriale me funksion prodhimin dhe menaxhimin e tyre të integruar përmes teknikave të përparuara.	SMNS; SKZHI-II; Projektligj mbi Fondin e Pyjeve dhe Kullotave
L23	Ngjitja e një baze të dhënash për mbledhje të dhënash mbi lëndën e djegshme	Projektligj mbi Fondin e Pyjeve dhe Kullotave
L24	Krijimi i burimeve financiare për monitorimin e pyjeve dhe kullotave	Projektligj mbi Fondin e Pyjeve dhe Kullotave
L48	Forcimi i sistemit të kërkimit, zhvillimit teknik dhe risive në pyje.	SMNS

5.7 Burimet financiare për Planin e Zbutjes

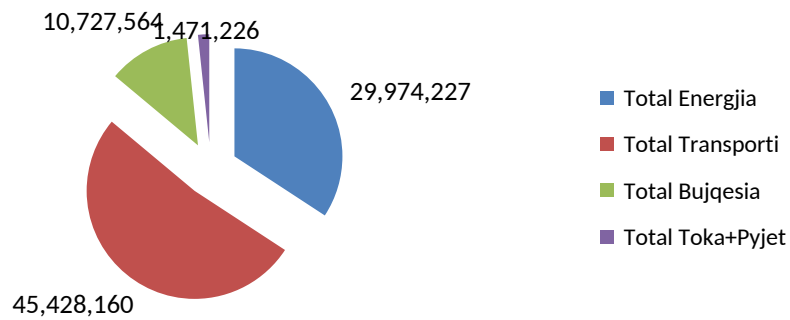
“Strategjia Kombëtare dhe Planeve të Veprimit për Zbutjen me Efekt Serrë (NMP) dhe Përshtatjen ndaj Ndryshimeve Klimaterike (NAP) është hartuar mbështetur në një numër në strategjish sektoriale, kuadrin ligjor ekzistues dhe draft ligje/plane në proces miratimi gjatë hartimit të këtij dokumenti. Masat e parashikuara sipas sektorëve nuk janë masa të reja. Burimet e financimit të tyre janë parashikuar në dokumentet respektive. Plani i Veprimit për Zbutjen me Efekt Serrë (NMP) ka përmbledhur masat me ndikim në efektin serrë dhe ka bërë një analizë të kostove totale dhe burimeve të financimit

Që nga 2005, Shqipëria ka paraqitur Sistemin e Planëzimit të Integruar (IPS), i cili ka si qëllim të sigurojë: koherencë, efektivitet dhe harmonizim në planet strategjike, financat publike dhe monitorimin e politikave. Në mënyrë specifike, IPS-ja duhet të sigurojë koherencën ndërmjet Strategjisë Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim (NSDI), strategjitë afatgjatë e ndërsektoriale, si dhe Programin e Buxhetit Afatmesëm (MTBP). Një element kyç i IPS-ës është se strategjitë sektoriale duhet të udhëzojnë MTBP-në dhe buxhetin vjetor shtetëror.

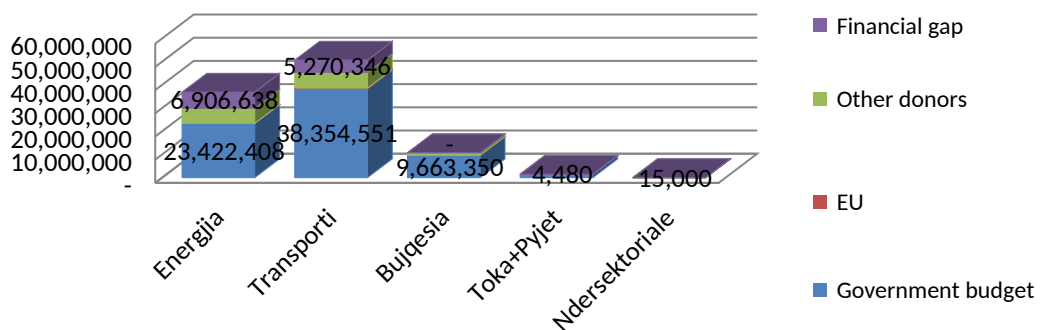
Plani i Veprimit për secilin prej sektorëve është kostuar duke u bazuar në dokumentet e PBA 2020–2022 të dorëzuar nga ministrinë e linjës për fazën e parë të PBA-së.

Burimet e financimit për implementimin e strategjisë					
	Buxheti i shtetit	EU	Donatorë të tjerë	Hendeku Financiar	Totali
Energjia	23,422,408	-	6,551,819	6,906,638	29,974,227
Transporti	38,354,551	262,320	6,811,289	5,270,346	45,428,160
Bujqesia	9,663,350	-	1,064,214	-	10,727,564
Toka+Pyjet	1,471,226	-	-	4,480	1,471,226
Ndersektoriale	-	-	15,000	15,000	15,000
Total	72,911,535	262,320	14,442,322	12,196,464	87,616,177

Burimet e financimit sipas fushave

Burimet totale të financimit në %

Shpërndarja e fondeve sipas viteve

	2019	2020	2021	Total
Energjia	405,200	2,578,362	7,445,752	10,429,314
Transporti	4,490,150	16,309,586	15,320,984	36,120,720
Bujqesia	2,355,607	3,065,704	2,591,000	8,012,311
Toka+Pyjet	325,386	403,640	413,600	1,142,626
Ndersektorale	-	15,000	-	15,000
Total	7,576,343	22,357,292	25,771,336	55,719,971

Siç shihet nga tabela pjesa më e madhe e masave janë kostuar për t'u realizuar gjatë 3-vjecarit 2019–2021 bazuar në buxhetimin e bërë nga ministrinë e linjës në dokumentet e PBA 2020–2022 të përgatitur për fazën e parë të këtij procesi.

Shpërndarja e fondeve sipas viteve

	2022	2023	2024	Total
Energjia	12,452,204	311,619	666,960	13,430,783
Transporti	2,637,396	808,538	5,643,316	9,089,250
Bujqesia	2,715,253	-	-	2,715,253
Toka+Pyjet	38,600	250,000	40,000	328,600
Ndersektorale	-	-	-	-
Total	17,843,453	1,370,157	6,350,276	25,563,886

Edhe masat që do të implementohen gjatë vitit 2022 në pjesën më të madhe janë të bazuara në buxhetimin e bërë nga ministritë e linjës në dokumentet e PBA 2020–2022 të përgatitur për fazën e parë të këtij procesi.

Shpërndarja e fondeve sipas viteve				
	2025	2026	2027	Total
Energjia	910,130	5,204,000	-	6,114,130
Transporti	217,070	1,120	-	218,190
Bujqesia	-	-	-	-
Toka+Pyjet	-	-	-	-
Ndersektoriale	-	-	-	-
Total	1,127,200	5,205,120	-	6,332,320

Hendeku financiar rezulton të jetë në pjesën më të madhe në masat që do të implementohen pas vitit 2022, kostot e të cilave bazohen në dokumente ekzistuese, si: Dokumenti i Politikave Strategjike për Mbrojtjen e Biodiversitetit, Plani Kombëtar i Veprimit për Eficiencën e Energjisë etj. hendeku financiar është parashikuar të financohet pjesërisht nga buxheti i shtetit dhe pjesa tjetër nga donatorët. Ky fakt duhet të ndërgjegjësoj institucionet implementuese për të parashikuar fonde të mjaftueshme për implementimin e këtyre masave në dokumentet e buxheteve afatmesme të viteve në vijim si dhe të angazhohen për të kërkuar financime nga donatorë të ndryshëm.

	TOTALI (në 000 ALL) Buxheti + donatorë	Hendeku (në 000 ALL)
total Pillars in Years	87,616,177	12,196,464

Në këtë kuadër, vlerësimi i kostos i PKZNK-ës kryhet duke konsideruar pikat kyçe si më poshtë.

- Të gjitha vlerësimet e kostove të kryera në dokumentet strategjike ekzistuese (strategjitë e ndryshme dhe Planet e Veprimit) janë parë në detaj për këto masa të përfshira në këtë dokument. Këto kosto janë të përfshira, pa asnjë ndryshim, në kostot tashmë të përfshira në dokumentet ekzistuese.

- Për shumicën e masave në sektorin e transportit ne kemi marrë shifrat nga Plani Kombëtar i Transportit dhe Plani për një Transport të Qëndrueshëm. Kurdoherë që burimi i fondeve nuk specifikohet, ne kemi supozuar një mangësi në fonde.

- Shumë masa në sektorin energjetik i referohen Planit i Tretë i Veprimit Kombëtar ndaj Eficiencës së Energjisë (PKVEE).

- Disa masa janë të përfshira si rezultate në programin buxhetor të lidhura me Buxhetin Afatmesëm 2020–2022. Për këto masa ne kemi përdorur koston për njësi dhe kostot totale të parashikuara në Programin e Buxhetit Afatmesëm 2020–2022 (faza II). Për çdo masë tjetër, buxheti i propozuar ka ndjekur praktikën ekzistuese (kosto e veprimeve të njëjta të ndërmarra në ministritë e linjës).

- Kurdoherë një masë nuk tregon një buxhet specifik, kuptohet se shpenzimet operationale të ministrive të linjës mbulojnë kostot e lidhura.

- Kolona “Donatorët” përfshin financime të siguruara, ndërsa kolona “Mungesa financiare” përmbledh atë pjesë të financimit për të cilën nuk janë identifikuar burimet. Mungesa lidhet me masa të veçanta dhe mungesa financiare është identifikuar nga dokumentet që iu jemi referuar.

- masa që duhen ndërmarrë për arritjen e objektivit të zbutjes së ndryshimeve klimatike, nuk kanë si qëllim vetëm zbutjen e ndryshimeve klimatike në nivel global. Në të vërtetë, fillimisht ato kanë si qëllim përfitimet ekonomike kombëtare nga efienca e energjisë, përmirësimi i rrjetit të transportit, pyllëzimet etj., por në të njëjtën kohë kanë një efekt direkt, indirekt dhe mundësues në ndryshimet e zbutjes së ndryshimeve klimatike, reduktimin e shkarkimeve ose rritjen e përthithësve. Vlen të theksohet se këto masa kanë kosto të cilat do të kompensohen nga përfitime të shumëfishta: përfitime kombëtare ekonomike dhe efekte globale të zbutjes së ndryshimeve klimatike. Masat e PKZNK-ës janë klasifikuar si më poshtë:

1) Masa direkte: ku përfshihen ato masa që kanë një impakt të drejtpërdrejtë tek zbutja e ndryshimeve klimatike, për sa i përket reduktimit të shkarkimeve ose rritjes së përthithësve të karbonit (p.sh. veprime konkrete, masa specifike për një zonë të caktuar etj.);

2) Masa indirekte: ku përfshihen ato masa që kanë një impakt pozitiv, për sa i përket zbutjes së ndryshimeve klimatike, dhe që do të çojnë nga reduktimi afatshkurtër deri tek afatmesëm dhe afatgjatë, tek një reduktim indirekt i shkarkimit ose rritje të përthithësve të karbonit (p.sh. trajnime dhe rritje të ndërgjegjësimit, certifikim dhe skemë etiketimi, financim etj.);

3) Masa mundësuese: duke përfshirë ato masa që janë funksionale për arritjen e kushteve të nevojshme, që lejojnë aplikimin e masave direkte/indirekte, të cilat çojnë në zbutjen e ndryshimeve klimatike (p.sh. forcimi i planifikimit territorial, përforcimi i marrëveshjeve institucionale, monitorimi etj.).

Kosto totale e parashikuar për implementimin e dokumentit të strategjisë kombëtare dhe planeve të veprimit për zbutjen e gazeve me efekt serrë dhe përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike është 87,616,177 (në 000 ALL) bazuar në parashikimet e PBA 2020–2022 të institucioneve përgjegjëse dhe donatorëve të mundshëm. Hendeku financiar që i përket më së shumti masave që do të implementohen pas vitit 2022, është 12,196,464 (në 000 ALL) që përbën 12% të koston totale. Zbatimi i suksesshëm i PKZNK-ës ka mundësi të përballet me sfida për arsye të rreziqeve specifike, të cilat duhet të merren në konsideratë, për të mos krijuar vështirësi reale në procesin e zbatimit të PKZNK-ës dhe janë të lidhura me dy shtresat e qeverisjes: Qeverisja qendrore (ministritë përgjegjëse për zbatimin e Planit të Veprimit) dhe Njësitë Vendore të Vetëqeverisjes.

Rreziqet në nivelin e qeverisjes qendrore janë kryesisht të lidhura me detyrimin e të gjitha institucioneve të duhura të përfshira në këtë PKZNK-ë në mbështetje të zbatimit të PKZNK-ës dhe mbështetja me fondet e nevojshme, për të mundur një ekzekutim të plotë të aktiviteteve të planëzuara.

Qeverisja vendore dhe rreziqet janë kryesisht të lidhura me detyrimin e NjVQV-e, për të zbatuar masat të cilat janë pjesë të PKZNK-ës, dhe detyrimin e tyre për të kontribuar me të ardhurat e tyre, për të dhënë fonde për aktivitetet e planëzuara dhe/ose shërbimet.

5.8 Kostoja e masave

5.8.1 Energjia

ID	Masa	Viti/periudha	Burimi	Lloji i efektit	Kosto totale në mijëra ALL	Buxheti i Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira Financiare	Shënim mbi kostot
E1	Kërkesat minimale të cilësisë termike tek SFH të sapondërtuara	2017-2018	PKVEE; Draftligji mbi EPD	Direkt	1,373.00	1,373.00				Kostot për dizenjimin e një godine të re, në përputhje me dokumentin PKVEE
E2	Detyrimin e zbatimit të kërkesave minimale për SFH	2018-2020	PKVEE; Draftligji mbi EPD	Mundësuese	27,460.00	27,460.00				Personel i shtuar për të kontrolluar eficiencën energjetike të godinave (buxhetet bashkiakë)
E3	Kërkesat minimale mbi cilësinë termike të SFH të sapondërtuara	2018	PKVEE; Draftligji mbi EPD	Direkte	0.00	0.00				Ligji paraqitet për miratim në parlament dhe konsultohet me të interesuarit e ndryshëm. Nuk ka nevojë për fonde të tjera
E4	Transferimin në praktikë të kuadrit të ri ligjor për banesat	2016-2019	PKVEE	Indirekte	293,000.00	293,000.00				“Nga fondi EF për të gjithë periudhën” si rezultat i Programit “Planifikimi Urban dhe Banesat”; rehabilitimi i MFH me qëllim të përdorimit racional të energjisë
E5	Standarde të forta të efikasitetit energjetik për godinat e reja publike	2017-2020	PKVEE; Draftligji mbi EPD	Direkte	0.00					Ligji është miratuar në 2016. Kostoja e akteve nënligjore është përfshirë në një masë tjetër. Nuk ka nevojë për fonde shtesë
E6	Standardet minimale për ngrohjen dhe ftohjen për godinat e sapondërtuara të shërbimit	2017-2020	PKVEE	Direkte	5,000.00	5,000.00				Kostoja e hartimit të akteve nënligjore
E7	Objektivat minimale energjetik për ngrohje dhe ftohje (neni 30)	Pas hyrjes në fuqi	Draftligji mbi BER	Direkte	0.00	0.00				Draftvendim i Këshillit të Ministrave për sasinë e energjisë së rinovueshme që do të konsumohet deri në 2020; Masa 1 e planit Kombëtar për Burimet e Energjisë së Rinovueshme
E8	Minimumi i detyrueshëm i sistemeve të ngrohjes së ujit me panele diellore (Art. 31)	Pas hyrjes në fuqi (2018-2019)	Draftligji mbi BER	Indirekte	8,000.00	8,000.00				Monitorimi i Performancës së Energjisë në godinat ekzistuese, shtëpitë dhe shërbimet publike

ID	Masa	Viti/periudha	Burimi	Lloji i efektit	Kosto totale në mijëra ALL	Buxheti i Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira Financiare	Shënim mbi kostot
E9	Kursimet energjetike: standarde më të forta energjetike për godinat e reja të shërbimit, publike ose private, (eficienca e energjisë në rregullimin e godinave private dhe publike)	2016-2017	PKVEE; Draftligji mbi EPD	Direkte	11,000.00	11,000.00				Kostoja e hartimit dhe e miratimit të ligjit
E10	Kursimet energjike: rregullat teknike mbi performancën energjetike të godinave	2017-2018	PKVEE	Indirekte	5,000.00	5,000.00				Kostoja e hartimit të kodeve (kryesisht burime njerëzore). Kostot për njësi sipas akteve të tjera nënligjore
E11	Programi i rregullimit të godinave publike të shërbimit	2016-2020	PKVEE	Direkte	5,600,000.00	2,600,000.00		3,000,000.00		Kostot treguese për investimin në godinat e shërbimeve publike në qeverisjen qendrore dhe vendore; fondet e nevojshme për rinovim të godinave publike dalin nga Plan Veprimi i Dytë dhe i Tretë Kombëtar mbi Eficiencën e Energjisë/R 10
E12	Masat e Eficiencës së Energjisë në Sektorin Publik dhe Masat Ndërsektoriale (neni 9)	2016-2020	Ligji 124/2015 Mbi Eficiencën e Energjisë	Mundësuese	28,000.00	9,000.00			19,000.00	Kosto totale e marrë nga Plani i Dytë dhe i Tretë Kombëtar mbi Eficiencën e Energjisë për Shqipërinë 2016-2020; Manuali për prokurimin e gjelbër si e dalë në buxhetin në terma afatmesëm
E13	Agjencia përgjegjëse për energjitë e rinovueshme (neni 13-14)	Pas hyrjes në fuqi	Draftligji mbi BER	Mundësuese	185,000.00				185,000.00	Kosto për godinat institucionale. Kostot parashikohen në bazë të përdorimit të energjisë
E14	Agjencia për Eficiencën e Energjisë (kapitulli VI)	2016-2020	Ligji 124/2015 Mbi Eficiencën e Energjisë	Mundësuese	345,000.00	183,900.00			161,100.00	Një pjesë e buxhetit të MIE (vendosja e projektit të Agjencisë së Eficiencës së Energjisë)/ Kosto totale e dalë nga Plani i Dytë dhe i Tretë Kombëtar i Efikasitetit

ID	Masa	Viti/periudha	Burimi	Lloji i efektit	Kosto totale në mijëra ALL	Buxheti i Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira Financiare	Shënim mbi kostot
										Energjetik për Shqipërinë 2016-2020
E1 5	Skema e subvencioneve për rregullimin e plotë të MFH	2016-2020	PKVEE	Mundësues	2,498.86	2,498.86				Pjesë e buxhetit MZHU për zhvillimin e standardeve të godinave
E1 6	Një mekanizëm financues i cili jep grante dhe hua me interes të ulët për investime në Eficiencën e Energjisë të godinave (Në Bashkëpunim me Institucionet Financiare Ndërkombëtare dhe donatorët)	2016-2020, me qëllimin për të vazhduar më tej nëse ka fonde	NAMA – Mekanizma Financues në Eficiencën e Energjisë së Godina	Mundësues	5,903,900.00		411,900.00	5,492,000.00		Nga e cila: € 25 M hua koncesionare; € 15 M linja e kreditit komercial nga sektori privat; € 3 M grante; garanci e kredisë së pjesshme për t'u diskutuar
E1 7	Paketa e instrumenteve promovuese për instalimin e ngrohjes së ujit me panele diellore në shtëpi	2016-2020	PKVEE	Indirekte	116,000.00			116,000.00		Buxhet shtesë për informacionin dhe trajnimin; € 50.000 (+ linjë krediti për 4.5 M Euro me EBRD dhe bankat private); Planin Kombëtar i Veprimit për Burimet e Energjisë së Rinovueshme, 2015-2020
E1 8	Promovimi i Sistemeve Mbledhës Diellor për ngrohjen e ujit për higjienë	2016-2018	PKVEE	Indirekte	4,119.00	4,119.00				Kosto për fushatën e ndërgjegjësimit e bazuar në rezultate të njëjta
E1 9	Kursimet Energjetike: Paketa e instrumenteve promovuese për instalimin e ngrohjes së ujit me panele diellore terciare	2016-2018	PKVEE	Indirekte	46,400.00	46,400.00				Planëzuar në Planin Kombëtar për Burimet e Energjisë së rinovueshme, 2015-2020; Masa 12
E2 0	Kursimet Energjetike: Paketa e instrumenteve promovuese për instalimin e ngrohjes së ujit me panele diellore në shtëpi	2016-2018	PKVEE	Indirekte	69,600.00	69,600.00				Planëzuar në Planin Kombëtar të Veprimit për Burimet e Energjisë së Rinovueshme, 2015-2020; Masa 12

ID	Masa	Viti/periudha	Burimi	Lloji i efektit	Kosto totale në mijëra ALL	Buxheti i Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira Financiare	Shënim mbi kostot
E2 2	Promovimi i përdorimit të energjisë së rinovueshme për ngrohjen dhe ftohjen në sektorin bujqësor (neni 34)	Pas hyrjes në fuqi	Draftligji mbi BER	Indirekte	1,352,000.00	1,352,000.00				Fondet nëpërmjet granteve (Fondet BER) projektet e ngrohjes dhe të ftohjes në bujqësi duke përdorur biomasën; masa, Plani Kombëtar i Veprimit mbi BER, masa 13
E2 3	Fondi i energjisë së rinovueshme (Kapitulli V)	Pas hyrjes në fuqi	Draftligji mbi BER	Mundësuese	1,200,000				1,200,000	Fondet nuk janë të parashikuara në buxhetin afatmesëm. Shuma duhet të negociohet me Ministrinë e Financave; kostot janë të vlerësuara të bazuara në fonde të njëjta
E2 4	Aktet nënligjore për Ligjin e Eficiencës së Energjisë	2017	PKNKZ; Ligji 124/2015 Mbi Efikasitetin Energjetik	Mundësuese	28,000.00	28,000.00				Kostoja totale për aktet nënligjore është marrë nga Plani i dytë dhe i tretë i Veprimit Kombëtar mbi Eficiencën e Energjisë për Shqipërinë 2016-2020/R3;
E2 5	Zbatimi i auditit energjetik në godinat e shërbimit	2016-2020	PKVEE	Indirekte	13,700.00	13,700.00				Buxheti afatmesëm
E2 6	PEE masa mundësuese: Certifikimi i godinave	2016-2020	PKVEE	Indirekte	0.00	0.00				Kostoja është marrë nga Plani i dytë dhe i tretë i Veprimit Kombëtar mbi Eficiencën e Energjisë për Shqipërinë 2016-2020 /R 9
E2 7	Certifikimi dhe etiketimi i sistemeve të ngrohjes së ujit me panele diellore (neni 32)	Pas hyrjes në fuqi	Draftligji mbi BER	Indirekte	4,000.00	4,000.00				Kostoja është marrë nga Plani i dytë dhe i tretë i Veprimit Kombëtar mbi Eficiencën e Energjisë për Shqipërinë 2016-2020/R8; pjesë e sasisë totale
E2 8	Paraqitja e standardeve minimale për pajisjet elektro-shtëpiake	2016-2020	PKVEE	Indirekte	36,700.00	36,700.00				Kostoja është marrë nga Plani i dytë dhe i tretë i Veprimit Kombëtar mbi Eficiencën e Energjisë për Shqipërinë 2016-2020/11

ID	Masa	Viti/periudha	Burimi	Lloji i efektit	Kosto totale në mijëra ALL	Buxheti i Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira Financiare	Shënim mbi kostot
E29	Zbatimi i kuadrit ligjor për etiketimin e pajisjeve të zyrave	2016-2018	PKVEE	Mundësuese	6,865.00	6,865.00				Dokumenti vëren: “Kosto marginale e aparateve më eficiente është rifinancuar shpejt nga kursimet (ripago brenda 1-3 vitesh)”.
E30	Legjislacioni dhe zbatimi i kuadrit ligjor për etiketimin e pajisjeve elektron shtëpiake	2016-2020	PKVEE	Mundësuese	10,000.00	10,000.00				Asnjë tregues i qartë rreth këtij përcaktimi. Dokumenti vëren se “Kostomarginale e aparateve më eficiente është rifinancuar shpejt nga kursimet (ripago brenda 1-3 vitesh)”. Kostoja është marrë nga Plani i dytë dhe i tretë i Veprimit Kombëtar mbi Eficiencën e Energjisë për Shqipërinë 2016-2020/R8
E31	Monitorimi dhe raportimi i zbatimit të NREAP (neni 7)	Pas hyrjes në fuqi	Draftligji mbi BER	Mundësuese	14,000.00	14,000.00				Kostot për një raport vjetor janë rreth 5 milion. Kostoja për njësi llogaritet bazuar në rezultate të njëjta të MIE. Kostoja totale për këtë masë është 14 milionë dhe përfshihet në buxhetin BER.
E32	Skema audituese për industrinë	2016-2018	PKVEE	Indirekte	274,600.00	274,600.00				Në bazë të dokumentit, ky është një “buxhet për vendosjen së bashku të trajnimit, kontrollit të cilësisë dhe subvencioneve për kontroll të shpejtë”, “për fazën fillestare duke krijuar kontroll cilësie dhe kontroll të shpejtë për të gjitha proceset e auditimit”
E33	Menaxheri i Energjisë (neni 10)	2017-2020	Ligji 124/2015 Mbi Eficiencën e	Indirekte	9,000.00	9,000.00				Kosto e projektit mbi rregulloret dhe kushtet, kërkesat e cilësimit dhe eksperiencës profesionale për menaxherin e energjisë; Lista

ID	Masa	Viti/periudha	Burimi	Lloji i efektit	Kosto totale në mijëra ALL	Buxheti i Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira Financiare	Shënim mbi kostot
			Energjisë							e projekteve 2017-2019
E3 4	Auditi i Energjisë (neni 16-17)	2017-2020	Ligji 124/2015 Mbi Eficiencën e Energjisë	Indirekte	9,000.00	9,000.00				Kostoja e projektit mbi rregulloret dhe licencimet si dhe kërkesat për akreditim ndaj auditorëve të energjisë dhe kompanive të shërbimit të Energjisë (ESCO) në godina, procedimi dhe transportimi; Lista e projekteve 2017-2019
E3 5	Informacioni dhe trajnimi (neni 12)	2017-2020	Ligji 124/2015 Mbi Eficiencën e Energjisë	Indirekte	56,000.00				56,000.00	Kostoja e marrë nga Plani i dytë dhe i tretë kombëtar i Veprimit mbi Eficiencën e Energjisë për Shqipërinë 2016-2020/T2
E3 6	Nxjtja e marrëveshjeve vullnetare	2016-2018	PKVEE	Indirekte	0.00	0.00				Asnjë të dhënë mbi fondet e nevojshme për këtë masë
E3 7	Promovimi i NKE në shkallë të ulët për përdorim industrial	2016-2018	PKVEE	Indirekte	6,865.00				6,865.00	Kostoja për vendosjen e një qendre kompetence, ndërtimi i ekspertizës për informacionin dhe aktivitetet trajnuese; mbase mund të mbulohet nga projekte e bashkëpunimit ndërkombëtar. Mbase nga fondet EE dhe donatorët
E3 8	Kërkesat minimale për eficiencën e energjisë për motorët elektrik, sistemet e ndriçimit dhe furrat industriale	2016-2020	PKVEE	Direkte	6,865.00	6,865.00				Nga “Fondi EE”
E3 9	Përfshirjen e Eficiencës së Energjisë në lejet mjedisore për fabrikat e reja në degët të cilat janë intensive në përdorimin energjetik	2016-2020	PKVEE	Direkte	36,700.00	36,700.00				Kostot e marra nga Plani i Dytë dhe i Tretë i Veprimit Kombëtar mbi Eficiencën e Energjisë Shqiptar 2016-2020/ I1
E4	Krijimi i një baze të	2020	PKZNK	Indirekte	15,000.00	15,000.00				Një pjesë e kostos për

ID	Masa	Viti/periudha	Burimi	Lloji i efektit	Kosto totale në mijëra ALL	Buxheti i Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira Financiare	Shënim mbi kostot
0	dhënash të centralizuar e cila mbledh të gjithë informacionin e duhur për monitorim dhe vlerësim e progresit në bazë të planit		propozim i bazuar në LOCSEE Planin Shqiptar për Proceset me karbon të ulët							rezultatin E, programi “Mbështetje për Energjinë”
E4 1	Baza e të dhënave Energjetike (neni 13)	2017	Ligji 124/2015 Mbi Eficiencën e Energjisë	Indirekte	11,000	11,000.00				Një pjesë e koston për rezultatin E, programi “Mbështetje për Energjinë”
E4 2	PEE masat mundësuese: Rrjeti i këshillimit Energjetik	2016-2018	PKVEE	Indirekte	4,119.00		4,119.00			“(Kryesisht burime të shtuara njerëzore) Kostot mund të ulen me bashkëpunim të partnerëve të biznesit dhe mund të mbulohen pjesërisht nëpërmjet projekteve të bashkëpunimit ndërkombëtar.”
E4 3	PEE masat mundësuese: fushata ndërgjegjësimi mbi Eficiencën e Energjisë në sektorin e banesave	2016-2018	PKVEE	Indirekte	4,119.00			4,119.00		“Kostot mund të ulen me bashkëpunim të partnerëve në biznes.”
E4 4	Trajnim i personelit të menaxhimit të godinës mbi Eficiencën e Energjisë	2016-2018	PKVEE	Indirekte	2,060.00			2,060.00		i vetmi shënim është: “Kostot për edukimin janë të ulëta në krahasim me kursimet në kosto energjetike të cilat mund të gjenerohen”
E4 5	Fushata ndërgjegjësimi dhe informimi për përdoruesit fundorë	2020 (e filluar tashmë në 2008)	PKVEE	Indirekte	1,373.00			1,373.00		“Buxheti për fushatat”. Mbase për secilën fushatë dhe ende shumë e ulët
E4	PEE masat mundësuese:	2016-2020	PKVEE	Indirekte	4,119.00			4,119.00		Kosto për zhvillimin kurseve

ID	Masa	Viti/periudha	Burimi	Lloji i efektit	Kosto totale në mijëra ALL	Buxheti i Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira Financiare	Shënim mbi kostot
6	edukim i mëtejshëm dhe trajnim për profesionistët									trajnuese
E47	Promovim i Kontratave që performojnë në Energji për godinat publike dhe ndriçimin rrugor bashkiak	2016-2020	PKVEE	Indirekte	13,730.00		13,730.00			Asnjë tregues i qartë rreth natyrës së kësaj sasie. Supozohet se kosto e projekteve të financuara në këtë fushë
E48	Studim i opsioneve teknologjike dhe fizibiliteti të përdorimit të mbetjeve bashkiake në karburantet alternative në industrinë e çimentos	2016	NAMA – zëvendësi mi i hidrokarbureve me mbetje të padëmshme në Industrinë Shqiptare të Çimentos	Direkte	27,460.00		27,460.00			Kostoja totale për të kryer studimin e fizibilitetit
E49	Ndërtimi i kapaciteteve në sektorët e duhur të menaxhimit të mbetjeve	Nga 2017 në vazhdim	NAMA – zëvendësi mi i hidrokarbureve me mbetje të padëmshme në Industrinë Shqiptare të Çimentos	Indirekte	205,290.00		205,290.00			Kostoja e ndërtimit të kapaciteteve (kosto e trajnimit)
E50	Rritja e ndërgjegjes, promovimi i avantazheve të Eficiencës së Energjisë dhe energjisë së rinovueshme, si dhe investimeve dhe promovimit të burimeve	2016-2020, me qëllim të vazhdim të pasit fondet të mundësohen	NAMA – Mekanizmat Financues për Eficiencën e Energjisë	Indirekte	68,650.00		68,650.00			N.B pakti parashikon € 0.5 M për administrim dhe MRV

ID	Masa	Viti/periudha	Burimi	Lloji i efektit	Kosto totale në mijëra ALL	Buxheti i Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira Financiare	Shënim mbi kostot
	financiare të mundësuar nga vetë fondi		në Godina							
E5 1	Detyrimin e zbatimit të kërkesave minimale për godinat private të shërbimit	2016-2018	PKVEE	Mundësuese	4,119.00			4,119.00		Personeli njerëz nga bashkitë për të kontrolluar mbi zbatimin e këtij procesi; kostot operationale
E5 2	Nxjtja e koordinimit ndërmjet autoriteteve të duhura qeveritare	Nga 2017 në vazhdim	PKZNK	Mundësuese	0.00	0.00				Zbatimi i kësaj mase nuk ka nevojë për dhënie të fondeve të mëtejshme
E5 3	Investimi në qendrat ricikluese në bashki	2016-2017	NAMA – zëvendësimi i hidrokarbureve me mbetje të padëmshme në industrinë Shqiptare të Çimentos	Mundësuese	1,290,620.00	1,290,620.00				Fondet e dhëna për dy qendrat ricikluese (Bashkitë e Elbasanit dhe Fierit)
E5 4	Operimi i qendrave të riciklimit	Nga 2017 në vazhdim	NAMA – zëvendësimi i hidrokarbureve me mbetje të padëmshme në industrinë Shqiptare të Çimentos	Mundësuese	75,515.00			75,515.00		Administrimi i MRV dhe kostot
E5 5	Mbështetje teknike për projektet e financuara nga fondi në të gjitha fazat e projektit nga dizajno tek zbatimi dhe	2016-2020, me qëllim të vazhdimin të edhe më pas nëse fondet	NAMA – Mekanizmat Financues për	Mundësuese	205,950.00		205,950.00			Nga të cilat: € 1 M Audite para fizibiliteti; € 0.5 M Programe Trajnimi dhe të tjera (duke përfshirë menaxhimin e godinave TA)

ID	Masa	Viti/periudha	Burimi	Lloji i efektit	Kosto totale në mijëra ALL	Buxheti i Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira Financiare	Shënim mbi kostot
	menaxhimi i godinave - MRV.	janë gjendje	Eficiencën e Energjisë në Godina							
E5 6	Mbështetje për të përmirësuar menaxhimin e godinave	2016-2020, me qëllim të vazhdimin të vazhdimin edhe më pas nëse fondet janë gjendje	NAMA – Mekanizmat Financues për Eficiencën e Energjisë në Godina	Indirekte	68,650.00	68,650.00				Programi i Trajnimit me fonde nga grante. Kostot janë të marra nga dokumentet NAMA
E5 7	Përmirësimi i procesit të licensimit	2020	BER Plani i Veprimit	Indirekte	0.00	0.00				Ky buxhet për këtë masë mbulohet nga rezultati B-One stop shop QKB, programi “Mbështetje për Zhvillimin Ekonomik”
E5 8	Plani i Veprimit të Përmirësimit të Eficiencës së Energjisë (neni 7)	Nga 2017 në vazhdim	Ligji 124/2015 Mbi Eficiencën e Energjisë	Mundësuese	2,000.00	2,000.00				Kosto e projektit “Strategjia për prodhimin energjetik nga burime të rinovueshme në Shqipëri në kontekstin e mbrojtjes së mjedisit për 2030”
E5 9	Matja (neni 14)	Nga 2017 në vazhdim	Ligji 124/2015 Mbi Eficiencën e Energjisë	Mundësuese	5,000.00	5,000.00				Kostoja për hartimin e akteve nënligjore. Kosto për njësi nga buxheti afat mesëm
E6 0	Llogaritja e përqindjes së energjisë nga burimet e rinovueshme (neni 6)	Pas hyrjes në fuqi	Draftligji mbi BER	Mundësuese	2,000.00	2,000.00				Kosto e draftimit të një manuali; kryesisht kosto e punës
E6 1	Shërbimet Energjitike (neni 18)	2016-2018	Ligji 124/2015 Mbi Eficiencën e Energjisë	Mundësuese	0.00	0.00				Nuk ka impakt tek buxheti i shtetit
E6	Rregullat e buxhetimit	Nga 2017 në	PKZNK	Mundësuese	0.00	0.00				Kjo masë është financiarisht

ID	Masa	Viti/periudha	Burimi	Lloji i efektit	Kosto totale në mijëra ALL	Buxheti i Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira Financiare	Shënim mbi kostot
2	dhe financimit	vazhdim		se						neutrale. Plani i Veprimit BER, masa 8
E6 3	Mbështetje teknike për projektet e financuara nga fondi në të gjitha fazat e projektit nga dizeno tek zbatimi dhe menaxhimi i godinave	2016-2020, me qëllim të vazhdimit edhe më pas nëse fondet janë gjendje	NAMA – Mekanizmat at Financues për Eficiencën e Energjisë në Godina	Indirekte	205,950.00		205,950.00			Nga e cila: € 1 M Audite të para fizibilitetit; € 0.5 M Programe Trajnimi dhe të tjera (duke përfshirë menaxhimin e godinave TA) Kosto e marrë nga treguesi buxhetor NAMA
E6 4	Detyrim për të blerë korentin e prodhuar nga Prodhuesit Prioritar (neni 20)	Pas hyrjes në fuqi	Draftligji mbi BER	Indirekte	5,400,000.00			5,400,000.00		Kostot merren nga Plani Kombëtar i Veprimit mbi BER Masa 7
E6 5	Neni 21 Marrëveshjet e blerjes së energjisë (neni 21)	Pas hyrjes në fuqi	Draftligji mbi BER	Indirekte	7,400,000.00			7,400,000.00		Kostot merren nga Plani Kombëtar i Veprimit mbi BER Masa 6
E6 6	Tarifat zëvendësuese (neni 23)	2018-2020	Draftligji mbi BER	Indirekte	5,000.00	5,000.00				Kostoja për hartimin e akteve nënligjore. Kosto për njësi e marrë nga buxheti afatmesëm
E6 7	Garancitë e origjinës (neni 26 -28)	Pas hyrjes në fuqi	Draftligji mbi BER	Mundësuese	400,000.00			400,000.00		Garancitë e origjinës për të tërë BER; masa 4 e Planit Kombëtar për Burimet e Energjisë së Rinovueshme
E6 8	Shkeljet administrative dhe gjobot (neni 26)	Nga 2017 në vazhdim	Ligji 124/2015 mbi eficiencën e energjisë	Mundësuese	0.00	0.00				Zbatimi i kësaj mase nuk ka impakt mbi buxhet
E6 9	Fuqizimi i sistemit të detyrimit	Nga 2017 në vazhdim	PKZNK	Mundësuese	7,000.00				7,000.00	Rregullimin e kuadrit ekzistues ligjor dhe përmirësimin draftakteve; sasia treguese e bazuar në koston për njësi të buxhetit afatmesëm
E7 0	Objektivat kombëtarë për përdorimin e burimeve të energjisë së rinovueshme (neni 4)	Pas hyrjes në fuqi	Draftligji mbi BER; PKT	Indirekte	0.00	0.00				Kostoja për hartimin dhe miratimin e akteve nënligjore; Kostoja ka marrë në konsideratë rezultatet të

ID	Masa	Viti/periudha	Burimi	Lloji i efektit	Kosto totale në mijëra ALL	Buxheti i Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira Financiare	Shënim mbi kostot
										njëjta; asnjë impakt mbi buxhet
E7 1	Plani Kombëtar i Veprimit për Energjinë e Rinovueshme (neni 5)	Pas hyrjes në fuqi	Draftligji mbi BER	Mundësuese	2,000.00	2,000.00				Dokumenti është miratuar në 2016 nga Parlamenti Shqiptar në janar 2016; Kostoja e një studimi të kryer në 2016
E7 2	Projektet e përbashkëta (neni 8)	Pas hyrjes në fuqi	Draftligji mbi BER	Mundësuese	0.00	0.00				Asnjë projekt i identifikuar
E7 3	Konsiderimi i kapërcimit	Nga 2017 në vazhdim	PKZNK	Indirekte	20,000.00				20,000.00	Sasi treguese. Skemat e investimit specifik dhe planet e investimit duhet të zhvillohen më tej.
E7 4	Akte nënligjore për ligjin e burimeve energjike të rinovueshme	Pas hyrjes në fuqi të Ligjit të Burimeve Energjitike të Rinovueshme	PKZNK	Mundësuese	5,325,000.00	125,000.00		5,200,000.00		Kostoja për hartimin dhe miratimin e akteve nënligjore; kostoja e marrë nga Plani Kombëtar i Veprimit BER; masat 2, 3 dhe 5
E7 5	Marrëveshjet vullnetare (neni 12)	Pas hyrjes në fuqi	Draftligji mbi BER	Indirekte	0.00	0.00				Asnjë fond shtesë nuk është i nevojshëm për zbatimin e kësaj mase; programi i transparencës është i detyrueshëm për të gjitha institucionet publike
E7 6	Ulja e konsumit energjetik për vaditje: Përdorimi i skemave efikase vaditëse	2016-2018	PKVEE	Direkte	0.00	0.00				IPARD ka përfshirë instalimin e teknologjive të energjisë së rinovueshme si një nga kriteret për vlerësim të aplikimit (20% e pikëve). Asnjë e dhënë mbi sasinë e fondeve
E7 7	Kursimet energjetike: Aplikimin e biomasës dhe skemave të prodhimit të biogazit nga fabrikat dhe bujqësia si dhe mbetjet e kafshëve	2018-2020	PKVEE	Indirekte	1,352,000.00	1,352,000.00				Grante nga Fondi i Energjisë së Rinovueshme

5.8.2 Transporti

ID	Masa	Viti/peri udha	Burimi	Lloji i efektit	Kostoja totale në mijëra ALL	Buxheti i Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira financiare	Shënim mbi kostot
T1	Përafrimii Legjislacionit Evropian në fushën e cilësisë së ajrit	2016- 2020	SMNS	Mundësuese	153,930.89	153,930.89				Kostot janë të llogaritura në bazë të kostos për njësi në bazë të ligjit siç parashikohet tek buxheti afatmesëm Programi i Mjedisit 05320/rezultati A
T2	Krijimi i kushteve të duhura ligjore dhe qeverisëse për një sistem efikas transporti - 1	2016- 2020	SSTPV	Mundësuese	41,160.00		41,160.00			Buxheti IPA (kontrata e asistencës teknike)
T3	Krijimi i kushteve të duhura ligjore dhe qeverisëse për një sistem efikas transporti - 2	2016- 2020	SSTPV	Mundësuese	164,760.00	137,300.00	27,460.00			Buxheti IPA (kontrata e asistencës teknike) marrja në punë e personelit shtesë: EUR 1 milion (EUR 0.2 milion për vit) Programet e trajnimit: EUR 0.2 milion në total
T4	Shto kapacitetin e Inspektoratit Kombëtar të Mjedisit për të kryer matjen e ndotjes nga burime të përmirësuara e të palëvizshme;	2017- 2018	SMNS	Mundësuese	10,400.00		10,400.00			Kostot janë të përlllogaritura bazuar në projektet e njëjta
T5	Vendos një Mekanizëm për Grupin e Menaxhimit të Politikës së Integruar	2020	NSDI- II	Mundësuese	0.00	0.00				Nuk ka nevojë për fonde shtesë për të zbatuar këtë masë
T6	Bazë të dhënash për mbledhjen dhe monitorimin e të dhënave	2016	SMNS	Mundësuese	10,000.00	10,000.00				Rezultati H, Programi “Mbështetja për Industrinë”, MIE
T7	Stacionet e monitorimit të cilësisë së ajrit dhe trafikut: Planëzo të përmirësosh qëndrueshmërinë në transport, kërko një	2016- 2020	TECTQ	Mundësuese	826,000.00	280,000.00			546,000.00	546 mln Lek (investim) + 56 mln Lek për vit (menaxhim). Kostot e investimit nga drafti përfundimtar i TECTQ

ID	Masa	Viti/peri udha	Burimi	Lloji i efektit	Kostoja totale në mijëra ALL	Buxheti i Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira financiare	Shënim mbi kostot
	monitorim efektiv të evolucionit të cilësisë së ajrit në bazë të kushteve të trafikut gjatë rrjetit.									
T8	Monitorim dhe mbledhje të dhënash	2016-2020	NSDI-II	Mundësuese	94,174.00	94,174.00				Kosto totale e projektit “Zbatimi i sistemit të menaxhimit të trafikut” I+II
T9	Përfundim dhe modernizim i rrjetit primar dhe sekondar rrugor Shqiptar- 1	2016-2020	SSTPV; NSDI-II; PKT	Indirekte	117,867,931.00	14,082,861.00	14,540,070.00		89,245,000.00	Projekti me bazë rezultatesh për mirëmbajtjen e rrugëve dhe sigurisë (RRMSP) (EUR 128.47 milion); Buxheti Kombëtar (EUR 62.57 milion), BB (EUR 65.90 milion) Programi i mirëmbajtjes shitesë të rrugëve (EUR 50 milion); Buxheti Kombëtar (EUR 30 milion), Buxheti IPA (EUR 20 milion) 12 projekte rrugore prioritare - Punimet (EUR 650 milion); Buxheti Kombëtar (% për t'u përcaktuar), donatorët ndërkombëtarë (% për t'u përcaktuar) 12 projekte rrugore prioritare – Fizibiliteti, Dizenjo paraprake dhe Studimet e Detajuara të Dizenjove (EUR 30 milion); Buxheti Kombëtar (EUR 10 milion), buxheti IPA (EUR 20 milion)
T10	Përfundim dhe modernizim i rrjetit primar dhe sekondar rrugor shqiptar - 2	2016-2020	SSTPV; PKT	Indirekte	1,485,586.00	521,740.00	963,846.00			Buxheti Kombëtar (sistemi i menaxhimit të aseteve të rrugëve, Menaxhimi Financiar Publik - PFM) asistencë teknike: EUR 3.80 milion), BB (sistemi i menaxhimit të aseteve rrugore, PFM asistencë teknike: EUR 6.87 milion) buxheti IPA (2 edicione të programit të ndërtimit të kapaciteteve, programi dhe studimi mbi mundësinë e shënimit të taksave për përdorimin e rrugëve: EUR 0.15 milion)
T11	Përfundim dhe modernizim i rrjetit primar dhe sekondar	2016-2020	SSTPV; PKT	Indirekte	27,460.00		27,460.00			Buxheti IPA

ID	Masa	Viti/peri udha	Burimi	Lloji i efektit	Kostoja totale në mijëra ALL	Buxheti i Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira financiare	Shënim mbi kostot
	rrugor shqiptar - 3									
T12	Fuqizim i bashkëpunimit rajonal nëpërmjet lidhjeve rrugore- 1	2016-2020	SSTPV; NSDI-II	Indirekte	0.00	0.00				Të përcaktohet rast pas rasti (në vartësi të nevojave të përshtatjes të secilës BCP). Asnjë kosto nuk është llogaritur për këtë masë. Buxheti shtetëror duhet të mbulojë këtë masë
T13	Fuqizim i bashkëpunimit rajonal nëpërmjet lidhjeve rrugore - 2	2016-2020	SSTPV; NSDI-II	Indirekte	343,250.00	205,950.00	137,300.00			EUR 2.5 milion (100 EUR/m2 të hapësirës së parkimit të kërkuar). Buxheti Shtetëror (EUR 1.5 milion), Buxheti IPA (EUR 1 milion)
T14	Fuqizim i bashkëpunimit rajonal nëpërmjet lidhjeve rrugore – shmang diskriminimin mbi operatorët shqiptarë të transportit	2016-2020	SSTPV; PKT	Indirekte	0.00	0.00				Nuk është ndarë kosto për këtë masë. Buxheti i shtetit duhet të mbulojë këtë masë
T15	Siguro funksionimin e tregut të transportit rrugor në linjë me standardet evropiane - 1	2016-2020	SSTPV; NSDI-II	Indirekte	0.00	0.00				Nuk është ndarë kosto për këtë masë. Buxheti i shtetit duhet të mbulojë këtë masë
T16	Siguro funksionimin e tregut të transportit rrugor në linjë me standardet evropiane - 2	2016-2020	SSTPV; NSDI-II	Indirekte	68,650.00	68,650.00				EUR 0.5 milion (EUR 0.1 milion për vit). Buxheti kombëtar
T17	Siguro funksionimin e tregut të transportit rrugor në linjë me standardet evropiane - 3	2018-2020	SSTPV; NSDI-II	Indirekte	171,625.00	34,325.00	137,300.00			Buxheti kombëtar (EUR 0.25 milion), Buxheti IPA (EUR 1 milion)
T18	Zgjerimi i kapacitetit rrugor - faza 1	2016-2030	TECTQ	Indirekte	27,580,000.00	151,030.00	137,300.00		27,291,670.00	27,580 mln Lek; Kosto e marrë nga drafti përfundimtar i TECTQ. Fondet e nxjerra nga MoTI & EBIF
T19	Zgjerimi i kapacitetit rrugor - faza 2	2016-2030	TECTQ ;	Indirekte	68,114,000.00	8,417,241.00	1,260,000.00		58,436,759.00	68,114 mln Lek Kosto e marrë nga drafti përfundimtar i TECTQ. Fondet e nxjerra

ID	Masa	Viti/periudha	Burimi	Lloji i efektit	Kostoja totale në mijëra ALL	Buxheti i Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira financiare	Shënim mbi kostot
			PKVEE							nga BEI&EBRD
T20	Përmirësimi i kushteve të shtrimit	2016-2020	TECTQ ; AKMAP	Direkte	15,712,000.00		15,712,000.00			Rezultati BY, Programi “Projekti siguria rrugore dhe mirëmbajtja” me fondet e nxjerra nga EB
T21	Zbatimi i teknologjive inovative në shtrim duke ulur impaktin mjedisor të mirëmbajtjes së rrugëve dhe trafikut në to (Udhëzime)	2018 – 2022	TECTQ ; PKT	Direkte	0.00	0.00				Përreth -25% e shtresës bituminoze (mirëmbajtja rrugore). Asnjë kostot e llogaritur për këtë masë në TECTQ (Zbatimi i aktiviteteve përgatitore në mundësimin e një shkalle më të gjerë të zbatimit në Shqipëri nga 2022)
T23	Paraqitja e standardeve evropiane për mjetet	2018	PKVEE	Indirekte	0.00					Masa nuk ka efekt tek buxheti i shtetit
T24	Paraqitja e mjeteve të furnizuara me karburante alternative (RREH, PRREH, MBE, GNL, NG)	pas 2020 dhe deri në 2030	TECTQ ; INDC; PKT	Direkte	0.00	0.00				Asnjë indikim financiar mbi buxhetin deri në 2020

ID	Masa	Viti/peri udha	Burimi	Lloji i efektit	Kostoja totale në mijëra ALL	Buxheti i Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira financiare	Shënim mbi kostot
T26	Udhëzimet planëzuese të integruara për përdorimin e tokës: masa ka si qëllim të ulë nevojën për udhëtim dhe kohëzgjatjen mesatare të udhëtimeve falë përdorimit të strategjive të përziera të transportit dhe vlerësimit të impaktit mbi zhvillimet e reja	2016-2022 aktivitete përgatitore; nga 2030 zbatim në shkallë të gjerë	TECTQ ; PKT	Direkte	0.00	0.00				Rreth 25-30% për energjinë e konsumuar nga rrjedhat e duhura. Asnjë kosto e llogaritur për këtë në TECTQ
T27	Programi i lëvizshmërisë urbane	2016-2020	PKZN K	Indirekte	0.00	0.00				Nuk ka nevojë për kostot shtesë për këtë masë. MZHU dhe donatorët kanë vënë në dispozicion fonde për planëzimin e ri urban. Në 2017 do të jetë gati Planëzimi Urban në 43 bashki
T28	Përmirësimet e Transportit Publik	Përgatitja nga 2016; shërbimi i aktivizuar nga 2020	TECTQ ; PKT	Direkte	11,000,000.00			11,000,000.00		Zbatimi i skemës; duke mos konsideruar kostot vjetore të shërbimit të autobusëve; investimi përreth 11 miliardë lekë
T29	Përmirësimi i transportit publik në bashki	2016-2018	PKVEE	Direkte	137,300.00			137,300.00		Dokumenti vëren: “shumica e këtyre masave kërkojnë investime të mëdha në projektet e infrastrukturës. Përveç vullnetit politik, këto investime kërkojnë planëzim afat gjatë dhe kohë në ndërtim, kështu që ka mundësi që asnjë nga këto masa të mos kenë efekt brenda periudhës VPB (2010-2018)”
T30	Përmirësimi i transportit publik në bashki dhe në nivel kombëtar (pasagjerë	2016-2020	PKVEE	Direkte	2,300,000.00			2,300,000.00		Bashkitë kanë një buxhet të veçantë shtetëror për transportin publik. Sasia është treguese

ID	Masa	Viti/peri udha	Burimi	Lloji i efektit	Kostoja totale në mijëra ALL	Buxheti i Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira financiare	Shënim mbi kostot
	dhe ngarkesa)									
T31	Promovimi i ecjes dhe përdorimit të biçikletave në bashki të caktuara	2017-2020	PKVEE ; PKT	Direkte	4,119,000.00			2,029,750.00	2,089,250.00	Kostot për njësi 245,000 Euro/km bazuar në përllogaritjet e bëra nga bashkitë në bazë të eksperiencës RDF. Përreth 30 km në vit. Totali 30 milionë Euro. 25% me fondet e buxhetit bashkiak
T32	Rrjeti Kombëtar i biçikletave	2017-2020	PKT	Indirekte	20,595,000.00			10,300,000.00	10,295,000.00	Asnjë tregues specifik ekonomik për këtë masë raportohet në PPK. Kostot llogariten duke konsideruar rreth 600 km në katër vjet
T33	Menaxhimi i integruar i ngarkesave (Përmirësimi i faktorëve të ngarkesës së kamionëve falë veprimeve të konsolidimit të ngarkesës).	2017-2020 Aktivitet përgatitor nga 2016 (realizim i qendrave të konsolidimit dhe platformave të menaxhimit) deri në 2020	TECTQ	Direkte	1,122,000.00				1,122,000.00	1,100 (studime, IT, trajnime) + 0.021 / m2 për ndërtimin e nyjave të ngarkesave; kosto vjetore të menaxhimit 20% e koston të investimit
T34	Zhvillimi i një kuadri ligjor gjithëpërfshirës për transportin hekurudhor, duke përfshirë një kod të ri hekurudhor	2017-2019	NSDI-II	Mundësuese	1,560,000.00	1,560,000.00				Kostot llogariten në bazë të njësive në bazë të ligjit siç parashikohet në buxhetin afatmesëm
T35	Arritja e shtimit të volumit të pasagjerëve dhe i transportit të mallrave në hekurudhë	2016-2020	NSDI-II	Direkte	9,784,600.00		9,784,600.00			Vlera e projektit merret nga lista e projekteve të financuara nga Fondet e Huaja 2017-2019
T36	Strategjia e rrjetit	2020	PKZN	Mundësuese	3,520.00	3,520.00				Vlera është marrë nga buxheti

ID	Masa	Viti/peri udha	Burimi	Lloji i efektit	Kostoja totale në mijëra ALL	Buxheti i Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira financiare	Shënim mbi kostot
	hekurudhor		K							afatmesëm 2017-2019
T37	Përmirësimi i shërbimeve hekurudhore ndërmjet qendrave kryesore	2016-2020	PKVEE ; PKT	Indirekte	670,900.00	670,900.00				Vlera e projektit merret nga lista e projekteve të financuara nga buxheti qeveritar 2017-2019
T38	Përmirësimi i transportit të ngarkesave hekurudhore në rajonet me transportin më të madh hekurudhor	2017-2018	PKVEE	Indirekte	212,800.00		212,800.00			Studimi i fizibilitetit dhe zhvillimi i projektit me fondet e BE (EBIF) (Durrës-Pogradec-Lin – Kufi me Republikën e Maqedonise se Veriut; Vorë - Hani i Hotit)
T39	Reformimi i sektorit hekurudhor për të vendosur një treg të hapur për investitorët e ndryshëm - 1	2016-2017	SSTPV	Mundesuese	549,200.00	274,600.00	274,600.00			€ 4 mln (për zbatimin e legjislacionit hekurudhor). Buxheti kombëtar (EUR 2 milion), Buxheti IPA (EUR 2 milion)
T40	Reformimi i sektorit hekurudhor për të vendosur një treg të hapur për investitorët e ndryshëm - 2	2016-2018	SSTPV	Mundesuese	68,650.00	34,325.00	34,325.00			EUR 0.5 milion (vendosja e trupave të duhur: personelit, qerasë për vendndodhje, trajnimin e personelit, kostot administrative). Buxheti kombëtar (EUR 0.25 milion), Buxheti IPA (EUR 0.25 milion).
T41	Reformimi i sektorit hekurudhor për të vendosur një treg të hapur për investitorët e ndryshëm - 3	2016-2018	SSTPV	Mundesuese	68,650.00	34,325.00	34,325.00			EUR 0.5 milion (vendosja e trupave të duhur: personelit, qerasë për vendndodhje, trajnimin e personelit, kostot administrative). Buxheti kombëtar (EUR 0.25 milion), Buxheti IPA (EUR 0.25 milion).
T42	Reformimi i sektorit hekurudhor për të vendosur një treg të hapur për investitorët e ndryshëm - 4	2016-2018	SSTPV	Mundesuese	82,380.00	82,380.00				EUR 0.2 milion: rregullimi i ligjit të portit/hekurudhës EUR 0.2 milion: mundësitë e tregut + përmirësimi i eficiencës EUR 0.2 milion: studimi i fizibilitetit për sistemin e portit komunitar; Buxheti i Shtetit
T43	Pozicionimi i Shqipërisë brenda tregut hekurudhor	2018-2020	SSTPV	Indirekte	0.00	0.00				Asnjë vlerësim mbi kostot për këtë projekt. Do të financohet nga buxheti i shtetit

ID	Masa	Viti/peri udha	Burimi	Lloji i efektit	Kostoja totale në mijëra ALL	Buxheti i Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira financiare	Shënim mbi kostot
	evropian si një lojtar në korridorin e transportit Juglindor Evropian - 1									
T44	Pozicionimi i Shqipërisë brenda tregut hekurudhor Evropian si një lojtar në korridorin e transportit Juglindor Evropian - 2	2018- 2020	SSTPV	Indirekte	50,198,253. 00		453,090.00		49,745,163.00	EUR 365.61 milion; Buxheti kombëtar (% për t'u caktuar); Grantet: EUR 2.2 milionë nga EBIF dhe EUR 1.1 milionë nga EBRD; donatorët e tjerë (% për t'u caktuar).
T45	Sisteme efikase dhe të përgjegjshme detare dhe portuale - 1	2018- 2020	SSTPV	Mundësuese	12,500.00	0.00			12,500.00	Kostoja për njësi bazuar në masa të njëjta
T46	Sisteme efikase dhe të përgjegjshme detare dhe portuale - 2	2016- 2020	SSTPV	Mundësuese	68,650.00	27,460.00	41,190.00			EUR 0.5 milion; Buxheti Kombëtar (EUR 200,000), buxheti IPA (EUR 300,000)
T47	Sisteme efikase dhe të përgjegjshme detare dhe portuale - 3	2016- 2020	SSTPV	Mundësuese	68,650.00	68,650.00				EUR 0.5 milion për Asistencën Teknike buxheti i GMD nga rristurimi; GMD / Buxhet Kombëtar, Buxheti IPA (EUR 0.5 milion)
T48	Sisteme efikase dhe të përgjegjshme detare dhe portuale - 4	2016 2018	– SSTPV	Indirekte	0.00	0.00				Asnjë vlerësim i kostove për këtë projekt, do të financohet nga buxheti i shtetit
T49	Sisteme efikase dhe të përgjegjshme detare dhe portuale - 5	2016 2020	– SSTPV	Mundësuese	686,500.00	137,300.00	549,200.00			Buxheti Kombëtar (EUR 1 milion), Buxheti IPA (EUR 1.5 milion), donatorë të tjerë (EUR 2.5 milion)
T50	Rritje të qëndrueshme për tregjet detare – Rehabilitimin dhe modernizimin e shërbimeve dhe infrastrukturës portuale - 1	2016- 2017	SSTPV	Mundësuese	34,325.00	6,865.00	27,460.00			Buxheti Kombëtar (EUR 0.05 milion), Buxheti IPA (EUR 0.2 milion)
T51	Rritje të qëndrueshme për tregjet detare – Rehabilitimin dhe modernizimin e shërbimeve dhe	2018- 2020	SSTPV	Mundësuese	68,650.00	20,595.00	48,055.00			Buxheti Kombëtar (EUR 150,000), Buxheti IPA (EUR 0.35 milion)

ID	Masa	Viti/peri udha	Burimi	Lloji i efektit	Kostoja totale në mijëra ALL	Buxheti i Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira financiare	Shënim mbi kostot
	infrastrukturës portuale - 2									
T52	Rritje të qëndrueshme për tregjet detare. Mbështetje dhe promovim i turizmit detar - 1	2016- 2018	SSTPV	Mundësuese	68,650.00	34,325.00	34,325.00			EUR 0.5 milion (kontrata e asistencës teknike). Buxheti Kombëtar (EUR 0.25 milion), Buxheti IPA (EUR 0.25 milion)
T53	Rritje të qëndrueshme për tregjet detare. Mbështetje dhe promovim i turizmit detar - 2	2019- 2020	SSTPV	Mundësuese	0.00	0.00				Asnjë vlerësim i koston për këtë projekt. Do të financohet nga buxheti i shtetit.
T54	Rritje të qëndrueshme për tregjet detare. Mbështetje dhe promovim i tregut dera të punës - 1	2016- 2018	SSTPV	Mundësuese	34,325.00		34,325.00			Buxheti IPA (EUR 0.25 milion)
T55	Rritje të qëndrueshme për tregjet detare. Mbështetje dhe promovim i tregut dera të punës - 2	2018- 2019	SSTPV	Mundësuese	34,325.00		34,325.00			Buxheti IPA (EUR 0.25 milion)
T56	Krijimi i një tregu më konkurrent me shërbime ajrore të liberalizuara - 1	2016- 2020	SSTPV	Mundësuese	41,190.00		41,190.00			Buxheti IPA (kontrata e asistencës teknike)
T57	Krijimi i një tregu më konkurrent me shërbime ajrore të liberalizuara - 2	2016- 2019	SSTPV	Mundësuese	41,190.00	13,730.00	27,460.00			Buxheti Kombëtar (EUR 100,000), Buxheti IPA (EUR 200,000 në trajnim dhe ndërtim kapacitetesh)
T58	Zbatimidhe unifikimi i standardeve ndërkombëtare të sigurisë ajrore - 1	2016- 2020	SSTPV	Mundësuese	27,460.00		27,460.00			Buxheti IPA (kontrata e asistencës teknike)
T59	Zbatimidhe unifikimi i standardeve ndërkombëtare të sigurisë ajrore - 2	2016- 2020	SSTPV	Mundësuese	27,460.00		27,460.00			Buxheti IPA (kontrata e asistencës teknike)
T60	Uljen e pagesave të	2018	SSTPV	Mundësuese	0.00	0.00				Asnjë vlerësim i koston për këtë projekt.

ID	Masa	Viti/peri udha	Burimi	Lloji i efektit	Kostoja totale në mijëra ALL	Buxheti i Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira financiare	Shënim mbi kostot
	udhëtimit për pasagjerët									Do të financohet nga buxheti i shtetit
T61	Promovimi i transportit të kombinuar dhe intermodal - 1	2016- 2018	SSTPV; PKT	Indirekte	82,380.00	54,920.00	27,460.00			EUR 0.4 milion (EUR 0.08 milion për vit për IoT) EUR 0.2 milion (studim) Buxheti Kombëtar (IoT), Buxheti IPA (Strategjia Kombëtare)
T62	Promovimi i transportit të kombinuar dhe intermodal - 2	2016- 2019	SSTPV; PKT	Indirekte	3,157,900.00		68,650.00	2,000,000.00	1,089,250.00	Studim Fizibiliteti për qendrën logjistike: € 0,5 mln. Kosto e ndërtimit për qendrën logjistike: € 20-25 mln. Buxheti IPA (studime fizibiliteti) Buxheti Kombëtar (% për t'u caktuar), donatorët ndërkombëtar (% për t'u caktuar)
T63	Promovimi i transportit të kombinuar dhe intermodal - 3	2016- 2017	SSTPV; PKT	Indirekte	205,950.00	205,950.00				EUR 1.5 milionë (vlerësim i Autoritetit Portual Durrës)
T64	Masa të Buta dhe të zgjuara: iniciativa të lëvizjes së ndërgjegjshme: mbështetje e zbatimit nëpërmjet informacionit të duhur në fushata, me qëllim të influencojë sjelljen drejt zgjedhjeve të qëndrueshme	2016- 2020	TECTQ	Indirekte	100,000.00				100,000.00	Kostot e marra nga Drafti Përfundimtar i TECTQ; përreth 15-22 mln LEK çdo vit (për gazetën vetëm 7,18 mln LEK /vit)

ID	Masa	Viti/peri udha	Burimi	Lloji i efektit	Kostoja totale në mijëra ALL	Buxheti i Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira financiare	Shënim mbi kostot
T65	Fushata informuese mbi eficiencën e energjisë dhe sjelljen në drejtimin e mjeteve (ecodriving)	2017-2018	PKVEE	Indirekte	13,730.00				13,730.00	Dokumenti vëren: “pasi mësuesit janë edukuar, integrimi në autoshkolla nuk ka nevojë për mbështetje të mëtejshme; Kurset e ekodrejtimit për shoferët me eksperiencë mund të mbështeten nga subvencionet publike.”
T66	Kurse për drejtimin ekonomik për shoferët profesionistë të kamionëve	2017-2018	PKVEE	Indirekte	3,500.00				3,500.00	Kostot e marrë nga Planin i Veprimit të Dytë dhe të Tretë Kombëtar të Eficencës e Energjisë për Shqipërinë 2016-2020/ T1
T67	Sjelljen në drejtim: fushata informuese mbi sjelljen në drejtimin efikas (eco-driving)	2017-2018	PKVEE	Mundësuese	40,000.00				40,000.00	Kostoja vetëm për 2 vite. Bazuar në rezultate të ngjashme
T68	Monitorimi i ndotjes GES për transportin dhe aviacionin	Pas hyrjes në fuqi	Draftligji mbi Ndryshimet Klimatike	Mundësuese	0.00					Asnjë impakt i drejtpërdrejtë mbi buxhetin qeveritar
T69	Monitorimi i ndotjes GES për transportin rrugor	Pas hyrjes në fuqi	Draftligji mbi Ndryshimet Klimatike		0.00					Asnjë impakt i drejtpërdrejtë në buxhetin shtetëror. Drejtoria e Përgjithshme e Rrugëve dhe Shërbimeve të Transportit mund të prodhojë raporte periodike

5.8.3 Bujqësi

ID	Masa	Viti/periudha	Burimi	Lloji i efektit	Kosto në ALL	Totale mijëra	Buxheti i Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira Financiare	Shënim mbi kostot
A1	Paraqitja, ruajtja dhe rritja e elementeve agro-pyjorë	2016-2020	Draft KTK; PKT	Direkte	419.900,00		341.863,00		78.037,00		Kostoja mund të jetë 3,000 euro/ha.Fondi Rajonal I zhvillimit 338,137) MoE (3,726), LGU (78,037)
A2	Përmirësimi i menaxhimit të blektorisë me qëllim uljen e shkarkimit të metanit	2016-2020	KTK	Direkte	343,250.00					343,250.00	Nuk ka rezultat të planëzuar për këtë masë në buxhetin afat mesëm. Nuk ka një impakt të parashikuar në buxhetin shtetëror
A3	Mobilimi i tokës bujqësore	2016-2020	SMNS; KTK	Direkte	186,728.00			186,728.00			Përbërësi 2 i WB-ës borxhit Planëzimit dhe dhënies së granteve si IPARD-20% e totalit (Pjesë e buxhetit shtetëror e parashikuar nga SMNS për periudhën 2015-2020) për të përmirësuar menaxhimin e kohës
A4	Ndotje të ulëta dhe kultivim i qëndrueshëm ibimëve aromatike mjekësore	2016-2020	PKT; SNBZHR	Direkte	970,253			970,253.00			Pjesë e buxhetit vjetor të dhënë për IPARD (70.666.667 € total investim deri në 2020)(10% e totalit të fondeve)
A5	Përdorim i qëndrueshëm i mbetjeve bujqësore për prodhimin e bioenergjisë nga përdorimi dytësor i biomasës bujqësore	2018-2020	PKVEE; KTK	Direkte	5,460,584.00					5,460,584.00	Kostoja për njësi është mesatarja 100 €/KËh. Duke parashikuar investimin 400 GWh
A6	Përmirësimi i menaxhimit të mbetjeve bujqësore	2016-2020	KTK	Direkte							Nuk parashikohet një impakt i drejtpërdrejtë në buxhetin e shtetit deri në 2019.
A7	Ulja e inputeve kimike në bujqësi	2020	SMNS	Indirekte	23,740.00					23,740.00	Pjesë e buxhetit vjetor e parashikuar nga SMNS për periudhën 2016-2020 (Pjesë e rezultatit A-Program i ruajtjes së Mjedisit)
A8	Ulja e ndotjeve N ₂ O nga fertilizuesit	2020	KTK	Direkte	254,000.00					254,000.00	Fondet për projektet pilote. Nuk ka rezultate të identifikuara në buxhetin afatmesëm.

ID	Masa	Viti/periudha	Burimi	Lloji i efektit	Kosto në ALL	Totale mijëra	Buxheti i Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira Financiare	Shënim mbi kostot
A9	Promovimi i bujqësisë organike	2020	NSDI-II; SNBZHR; PKT	Direkte	1,455,380.01			1,455,380.01			Pjesë e buxhetit vjetor të alokuar në IPARD (15%)
A10	Përmirësimi i eficiencës së energjisë dhe përdorimi i energjisë së rinovueshme në fermat bujqësore	2016-2020	SNBZHR	Direkte	8,981,708.38	1,437,073.38	4,311,220.00	3,233,415.00			€ 65.416.667,00 është totali i buxhetit për periudhën 2016-2020, nga e cila ndihmë publike është: 31.400.000 € EU kontribut dhe 10.466.667 € Kontribut Kombëtar, Kontributi Privat është: 23.550.000 €
A11	Ndërtimi i strukturave bujqësore me karakteristika të larta të eficiencës së energjisë	2030	PKT; SNBZHR	Direkte	1,940,508.68			1,940,508.68			Pjesë e buxhetit vjetor të alokuar në IPARD (70.666.667 € investim total deri në 2020) 20%
A12	Uljen e konsumit energjetik për vaditje duke përmirësuar eficiencën e përdorimit të ujit	2016-2020	PKVEE	Direkte	5,000,000					5,000,000	Asnjë e dhënë financiare rreth kësaj mase. Kryesisht ka investime private.
A13	Përmirësimi i menaxhimit të ujit për të rritur prodhimin, ulur erozionin e tokës dhe rritjen e mbrojtjes nga përmbajtja	2015-2020	NSDI-II; SMNS; Draft KTK	Direkte	7,915,238.00	7,566,231.00	349,007.00				SMNS: rezultati O kadastra elektronike e ujit (117,091), Granit Sida (349,007), Vaditje dhe drenazhim-NjQV Grant i pakushtëzuar
A14	Zhvillimi i Strategjisë Kombëtare për Menaxhimin e Integruar të Ujit	2016-2017	SMNS	Mundësuese	96,171.00	96,171.00					SMNS: rezultati N, Programi "Menaxhimi i Ujit"
A15	Mbledhja e të dhënave mbi tokën bujqësore dhe praktikën	2016-2020	PKZNK	Mundësuese	117,500.00	117,500.00					SMNS: rezultati A, Programi "Menaxhimi i qëndrueshëm i tokës"
A16	Fuqizimi i sistemit të kërkimit, zhvillimin teknologjik dhe risive në bujqësi	2020	PKT	Indirekte	600,000.00					600,000.00	Nuk ka impakt të drejtpërdrejtë në buxhetin qeveritar deri në 2019. Kostot llogaritet bazuar në shpenzimet e institucioneve të ngjashme
A17	Fuqizimi i sistemit të kërkimit, zhvillimin teknologjik dhe risive	2030	PKT; SNBZHR	Indirekte	485,126.67			485,126.67			Pjesë e buxhetit vjetor të alokuar në IPARD (5%)

ID	Masa	Viti/periudha	Burimi	Lloji i efektit	Kosto në ALL	Totalë mijëra	Buxheti i Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira Financiare	Shënim mbi kostot
	në bujqësi										

5.8.4 Ndryshimi i Përdorimit të Tokës dhe Pyjeve

ID	Masa	Viti/periudha	Burimi	Lloji i efektit	Kosto në ALL	Totalë mijëra	Buxheti i Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira Financiare	Shënim mbi kostot
L1	Përfundimi i kuadrit ligjor kombëtar për natyrën dhe biodiversitetin	2016-2018	DPSMB	Mundësuese	6,115.00	6,115.00					Pjesë e buxhetit të alokuar për përfundimin total të kuadrit ligjor kombëtar për natyrën dhe biodiversitetin. Kostoja e identifikuar në Masën 1 të DPSMB.
L2	Zgjerimi i zonave të mbrojtura dhe përmirësimi i menaxhimit të tyre	2016-2020	SMNS; NSDI-II; DPSMB; PKT	Direkte	76,504.00			76,504.00			Projekti IPA 2013 Natyra 2000 (Lista e FI 2017-2020)
L3	Zgjerimi i sistemit të zonave të mbrojtura duke shtuar sipërfaqen e zonave të mbrojtura tokësore e zonave ujore në brendësi, si zona të një rëndësie të veçantë për biodiversitetin dhe shërbimet e ekosistemit në 17% dhe shtimin e zonave të mbrojtura detare dhe bregdetare me 6%	2016-2020	DPSMB; NSDI-II	Indirekte	279,400.00	279,400.00					Kostoja e identifikuar në masën 2 të DPSMB-ës
L4	Përmirësimi i menaxhimit të zonave të mbrojtura	2016-2020	DPSMB	Mundësuese	122,300.00	122,300.00					Kosto e identifikuar në masën 3 të DPSMB-ës
L5	Njohja e tre parqeve kombëtare	2016-2020	PKT	Indirekte	36,690.00	3,118.65		33,571.35			Hartimi dhe miratimi i tre planeve të menaxhimit të zonave të mbrojtura. Kosto e identifikuar në DPSMB, masën 3
L6	Inventari i habitateve natyrore që janë prioritare	2016-2020	DPSMB; PKT	Mundësuese	61,150.00	61,150.00					Pjesë e buxhetit vjetor të alokuar në AKMAKM

ID	Masa	Viti/periudha	Burimi	Lloji i efektit	Kosto Totale në mijëra ALL	Buxheti i Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira Financiare	Shënim mbi kostot
	në Shqipëri. Identifikimi i habitateve natyrore që janë prioritare në të gjithë vendin (bazuar në listën e propozuar në DPSMB) dhe identifikimin e llojeve të tjera të habitateve me vlerë të lartë ruajtjeje dhe zonimi NATURA 2000									
L7	Krijimi i një sistemi monitorimi për zonat e rëndësishme të ruajtjes	2016-2020	DPSMB	Mundesuese	60,000.00	60,000.00				Kostoja e identifikuar në masën 10 të DPSMB-ës
L8	Vendosja e skemave të pagesës mbi shërbimet për ekosistemin	2017-2019	SMNS	Indirekte	2,500.00				2,500.00	Kostoja për të hartuar dhe zbatuar ligjin
L9	Përafrimii kuadrit Ligjor Shqiptar në përshtatje me atë Evropian, në lidhje me mekanizmat e tregut për drurëtpyjorë dhe certifikimin e tyre, duke ulur në këtë mënyrë prerjete paligjshme dhe mundësinë e tregtimit të tyre	2016-2020	SMNS	Mundesuese	56,100.00	56,100.00				Pjesë e buxhetit vjetor Programi Buxhetor “Menaxhimi i Pyllit”, rezultati A
L10	Krijimi i një forumi pyjor	2017	SMNS	Indirekte	800.00	800.00				Pjesë e buxhetit vjetor të parashikuar nga SMNS për periudhën 2015-2020. Jo e identifikuar si një rezultat në buxhetin afatmesëm
L11	Përgatitjen e një Strategjie Zhvillimi për Pyjet dhe Kullotat dhe të Programit Kombëtar për Pyjet dhe Kullotat	2018-2020	Draftligji mbi Administrimin e Fondit Pyjor	Mundesuese	15,000.00	15,000.00				Kostot janë vlerësuar në bazë të kostos për njësi për rezultate të njëjta ngjashme në buxhetin afatmesëm
L12	Rritja e efciencës së sektorit të pyjeve	2017-2018	SMNS	Indirekte	10,951.00	10,951.00				Kostot për këshillimin. Kosto për njësi për zhvillimin e procedurës. Rezultati V, Programi i Menaxhimit të Pyllit
L13	Mbrojtja e pyjeve	2016-	KTK	Direkte	288,600.00	288,600.00				Pjesë e buxhetit vjetor të transferuar

ID	Masa	Viti/periudha	Burimi	Lloji i efektit	Kosto Totale në mijëra ALL	Buxheti Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira Financiare	Shënim mbi kostot
		2020								tek NjQV për periudhën 2016-2020 për menaxhimin e pyjeve dhe kullotave (përreth 40% e buxhetit vjetor)
L14	Shtimi i efikasitetit ekonomik dhe eficiencës së energjisë nga përdorimi i qëndrueshëm i pyjeve shtetërore me qëllim uljen e shfrytëzimit të pyjeve dhe përmirësimin të shfrytëzimit të teknologjivedrusore	2016-2020 (deri më 2050)	SMNS; KTK	Direkte	150,000.00				150,000.00	Pjesë e buxhetit vjetor të parashikuar nga SMNS për periudhën 2016-2020. Asnjë rezultat i identifikuar për këtë masë në buxhetin afatmesëm (përreth 2% buxhetit vjetor për 3 vjet)
L15	Përmirësimi i menaxhimit dhe prodhimit të pyllit	2016-2017	SMNS; SNBZHR	Direkte	36,075.00	36,075.00				Pjesë e buxhetit vjetor të transferuar tek NjQV për periudhën 2016-2020 për menaxhimin e pyjeve dhe kullotave (përreth 5% e buxhetit)
L16	Përmirësimi i menaxhimit dhe prodhimit të pyllit	2018-2020	SMNS; SNBZHR	Direkte	72,150.00	72,150.00				Pjesë e buxhetit vjetor të transferuar tek NjQV për periudhën 2016-2020 për menaxhimin e pyjeve dhe kullotave (përreth 10% e buxhetit)
L17	Përmirësimi i prodhimit të pyjeve	2016-2020	SMNS	Direkte	72,150.00	72,150.00				Pjesë e buxhetit vjetor të transferuar tek NjQV për periudhën 2016-2020 për menaxhimin e pyjeve dhe kullotave (përreth 10% e buxhetit)
L18	Përmirësimi në menaxhimin dhe ruajtjen e pyjeve dhe kullotave	2016-2020	NSDI-II; Draft KTK	Direct	72,150.00	72,150.00				Pjesë e buxhetit vjetor të transferuar tek NjQV për periudhën 2016-2020 për menaxhimin e pyjeve dhe kullotave (përreth 10% e buxhetit)
L19	Përmirësimi i menaxhimit të pyjeve	2018-2020	Draftligji mbi Administrimin e Fondit Pyjor	Indirekte	36,075.00	36,075.00				Pjesë e buxhetit vjetor të transferuar tek NjQV për periudhën 2016-2020 për menaxhimin e pyjeve dhe kullotave (përreth 5% e buxhetit)

ID	Masa	Viti/periudha	Burimi	Lloji i efektit	Kosto Totale në mijëra ALL	Buxheti Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira Financiare	Shënim mbi kostot
L20	Përmirësimi i menaxhimit të pyjeve dhe kullotave	2016-2020	SMNS; SNBZHR	Indirekte	49,571.00	49,571.00				Buxheti afat mesëm rezultati K_Programi i administrimit të Pyjeve
L21	Përmirësimi i menaxhimit të pyjeve	2018-2020	Draftligji mbi Administrimin e Fondit Pyjor	Direkte	36,075.00	36,075.00				Pjesë e buxhetit vjetor të transferuar tek NjQV për periudhën 2016-2020 për menaxhimin e pyjeve dhe kullotave (përreth 5% e buxhetit)
L22	Përmirësim i sektorit të pyjeve dhe sistemit të planëzimit dhe informimit. Krijimi i bazës së të dhënave mbi pyjet, hartimi i planeve të menaxhimit dhe miratimi i tyre, duke përditësuar të dhënat e tyre me arritjen e objektivit 37% dhe vendosjen e njësive territoriale me funksion prodhimin dhe menaxhimin e integruar nëpërmjet teknikave të avancuara	2016-2020	SMNS; NSDI-II; Draft Ligji mbi Fondin e Kullotave dhe Pyjeve	Mundesuese	1,258,237.00	1,258,237.00				Buxheti afatmesëm, rezultati B,C,D_Programi i administrimit të Pyjeve
L23	Krijimi i një baze të dhënash mbi zjarret	Pas hyrjes në fuqi	Draftligji mbi Administrimin e Fondit Pyjor	Mundesuese	137,300.00	137,300.00				Buxheti afatmesëm, rezultati B_Programi i administrimit të Pyjeve
L24	Krijimi i burimeve financiare për monitorimin e pyjeve dhe kullotave	2016-2020	Draftligji mbi Administrimin e Fondit Pyjor	Mundesuese	457,196.50	457,196.50				Buxheti i alokuar për Inspektoratin Shtetëror të Mjedisit dhe Pyjeve (gjysma e shpenzimeve për pyjet dhe kullotat)

ID	Masa	Viti/periudha	Burimi	Lloji i efektit	Kosto Totale në mijëra ALL	Buxheti Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira Financiare	Shënim mbi kostot
L25	Sigurimi i të drejtave tradicionale për përdorimin/pronësinë e pyjeve, vendosjen e mekanizmave për të ulur prerjet e paligjshme dhe tregtinë e drurit, deri në masën 50% dhe parandalimin e zjarreve deri në masën 37% të zonave me rrezik	2018	SMNS	Indirekte	17,258.00	17,258.00				Pjesë e buxhetit vjetor të parashikuar nga SMNS për periudhën 2015-2020 (Rezultati F)
L26	Sigurimin e të drejtave tradicionale për përdorimin/pronësinë e pyjeve, vendosjen e mekanizmave për të ulur prerjet e paligjshme dhe tregtinë e drurit në 100% dhe parandalimin e zjarreve në 80% të zonave me rrezik.	2018-2020	SMNS	Indirekte	39,000.00	39,000.00				Pjesë e buxhetit vjetor të parashikuar nga SMNS për periudhën 2015-2020 (Rezultati F)
L27	Parandalimi i zjarreve në zonat pyjore dhe forcimi i masave të nevojshme për shuarjen e menjëhershme të tyre	2016-2020	SMNS; Draft KTK	Mundsuere	6,200.00		6,200.00			Pjesë e buxhetit të trajnimit të parashikuar nga SMNS për periudhën 2015-2020
L28	Rimëkëmbja e pyjeve të dëmtuara	2016-2020	SNBZHR	Direkte	60,000.00	60,000.00				Rezultati G dhe Fondi Rajonal i Zhvillimit (25% e fondit total)
L29	Fondi Rajonal i Zhvillimit që shton biodiversitetin dhe ndihmon në përshtatjen me sfidat ndryshimeve klimatike	2016-2020	SMNS; PKT	Direkte	3.295.200,00	120,000.00			3.175.200,00	Rezultati G dhe Fondi Rajonal i Zhvillimit (50% e fondit total)
L30	Promovimi i zgjerimit dhe përmirësimit të burimeve pyjore nëpërmjet pyllëzimit të tokës me qëllim parandalimin e erozionit, ruajtjen e	2020	SMNS; PKT	Direkte	12.357.000,00	1.235.700,00			11.121.300,00	Rezultati G dhe Fondi Rajonal i Zhvillimit (25% e fondit total)

ID	Masa	Viti/periudha	Burimi	Lloji i efektit	Kosto Totale në mijëra ALL	Buxheti Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira Financiare	Shënim mbi kostot
	burimeve ujore, përmirësimin e biodiversitetit dhe ndihmimin në përshtatje ndaj ndryshimeve klimatikeklimatike.									
L31	Promovimi i zgjerimit dhe përmirësimit të burimeve pyjore nëpërmjet pyllëzimit të tokës me qëllim parandalimin e erozionit, ruajtjen e burimeve ujore, përmirësimin e biodiversitetit dhe ndihmimin në përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike.	2050	KTK; PKT	Direkte	549.200,00	0.00		137.300,00	411.900,00	S'ka impakt mbi buxhetin deri në 2020
L32	Mbajtja nën kontroll e erozionit të tokës nëpërmjet shtimit të pyllëzimeve	2016-2020	SNBZHR ; SMNS; KTK; DPSMB; PPK; NSDI-II	Direkte	3.295.200,00				3.295.200,00	Pjesë e buxhetit vjetor të parashikuar nga SMNS për periudhën 2016-2020. Asnjë rezultat të identifikuar për këtë masë në buxhetin afat mesëm (përreth 2% i kostos vjetore)
L33	Restaurimi i tokës së degraduar	2016-2020	KTK; PKT	Direkte	933,640.00		933,640.00			Kosto e projektit të BB për përbërësin "Planëzim dhe Dhënie të Granteve si IPARD për të përmirësuar menaxhimin e tokës"
L34	Promovimi i shtimit të zonave të pyllëzuara	2017-2020	SMNS; NSDI-II	Direkte	269,775.00	269,775.00				Pjesë e rezultatit F, Programi i Menaxhimit të Pyjeve
L35	Promovimi i pyllëzimit	2017	SMNS	Indirekte	40,000.00	40,000.00				Pjesë e rezultatit F, Programi i Menaxhimit të Pyjeve
L36	Promovimi i rigjenerimit natyror dhe rigjenerimit me specie vendase autoktone për drurët pyjore	2016-2020	DPSMB	Indirekte	18,345.00	18,345.00				Kosto e identifikuar në DPSMB, masa 6
L37	Vlerësimi i burimeve gjenetike të llojeve	2016-2020	DPSMB	Direkte	6,250.00	6,250.00				Kosto e identifikuar në DPSMB, masa 7

ID	Masa	Viti/periudha	Burimi	Lloji i efektit	Kosto Totale në mijëra ALL	Buxheti i Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira Financiare	Shënim mbi kostot
	kryesore të pyjeve dhe identifikimii pyjeve për ruajtjene vendburimitgjenetik									
L38	Përdorimi i tokës bujqësore në zonat e abandonuara për prodhimin e bioenergjisë nëpërmjet pyllëzimeve	2017-2020	SMNS; PKT; KTK	Direkte	74,604.00			74,604.00		Pjesë e buxhetit vjetor të parashikuar nga SMNS për periudhën 2017-2020 (1%). Asnjë rezultat i identifikuar për këtë masë në buxhetin afat mesëm
L39	Përmirësim i menaxhimit të ujit dhe uljen e gërryerjes së tokës	2020	SMNS; NSDI-II	Indirekte	168,000.00	168,000.00				IPA 2014-Mbështetje për menaxhimin e ujit-Lista e FI 2017-2019
L40	Përmirësimi i menaxhimit të kullotave	2016-2017	SMNS; SNBZHR ; KTK	Direkte	72,150.00	72,150.00				Pjesë e buxhetit vjetor të transferuar tek NjQV për periudhën 2016-2020 për menaxhimin e pyjeve dhe kullotave (përreth 10% e buxhetit)
L41	Përmirësimi i menaxhimit të kullotave	2016-2020	SMNS; SNBZHR ; KTK	Direkte	144,300.00	144,300.00				Pjesë e buxhetit vjetor të transferuar tek NjQV për periudhën 2016-2020 për menaxhimin e pyjeve dhe kullotave (përreth 10% e buxhetit)
L42	Promovimi i menaxhimit të qëndrueshëm të kullotave	2016-2020	DPSMB	Direkte	61,150.00				61,150.00	Kosto e identifikuar në DPSMB, masa 5
L43	Promovimi i kërkimeve, zhvillimit teknologjik dhe risive në pyje dhe kullota	2018-2020	SMNS; Draft Ligji mbi Fondin e Kullotave dhe Pyjeve	Indirekte	15,000.00				15,000.00	Pjesë e buxhetit vjetor të parashikuar për periudhën 2018-2020
L44	Promovimi i kërkimeve, zhvillimit teknologjik dhe risive në pyje dhe kullota	2018-2020	Draft Ligji mbi Fondin e Kullotave	Indirect	60,000.00				60,000.00	Qendra ende nuk është vendosur; nuk ka kosto të llogaritura në SMNS; kostot janë të bazuara në buxhetin vjetor të një institucioni publik të

ID	Masa	Viti/periudha	Burimi	Lloji i efektit	Kosto Totale në mijëra ALL	Buxheti i Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira Financiare	Shënim mbi kostot
			dhe Pyjeve							ngjashëm
L45	Promovimi i studimeve dhe kërkimeve në sektorin e pyjeve	2017-2020	SMNS	Indirekte	16,000.00			16,000.00		Asnjë rezultat i identifikuar për këtë masë në buxhetin afat mesëm. Kostot janë të llogaritura bazuar në rezultate të ngjashme të MM
L46	Zbatimi i aktiviteteve mbikëqyrëse / kërkimore	2016-2020	DPSMB	Mundesuese	5,000.00	5,000.00				Kostoja e identifikuar në DPSMB, masa 17
L47	Fuqizimi i sistemit kërkimor, zhvillimit teknologjik dhe rinovimit në pyje.	2017-2020	SMNS	Mundesuese	15,000.00			15,000.00		Asnjë rezultat i identifikuar për këtë masë në buxhetin afatmesëm. Kostot janë të llogaritura bazuar në rezultate të ngjashme të MM
L48	Fuqizimi i sistemit të kërkimit, zhvillimit teknologjik dhe risive në pyje.	2018-2020	SMNS	Mundësuese	42,000.00			42,000.00		Asnjë rezultat i identifikuar për këtë masë në buxhetin afatmesëm. Kostot janë të llogaritura bazuar në rezultate të ngjashme të MM
L49	Aplikimi i programeve kombëtare dhe ndërkombëtare për të dhënë mbështetjen e duhur për zhvillimin e pyjeve në vend..	2016-2019	SMNS	Indirekte	0.00		0.00			Kjo masë nuk ka impakt në buxhet.
L50	Rritjen e ndërgjegjësimit publik dhe edukimit mbi biodiversitetin	2016-2020	DPSMB	Indirekte	2,500.00	2,500.00				Kosto e identifikuar në DPSMB, masa 19
L51	Zbatimi i edukatës mjedisore dhe publicitetit për të promovuar ndërgjegjësimin e komunitetit ndaj problemeve të biodiversitetit	2016-2020	DPSMB	Mundësuese	1,250.00	1,250.00				Kosto e identifikuar në DPSMB, masa 20
L52	Përgatitja e të interesuarve dhe përfshirja e tyre në projekte dhe programe	2016-2020	DPSMB	Mundësuese	8,470.00	8,470.00				Pjesë e buxhetit vjetor të alokuar për rezultatin C (Dëgjesa Publike), programi buxhetor, Menaxhimi i Programit dhe Administrimi
L53	Fuqizimi i partneriteti publik dhe privat në sektorin e pyjeve	2017-2020	SMNS	Indirekte	15,378.00	15,378.00				Kosto për vlerësimin e koncesioneve. Kosto për njësi për procedurën e prokurimit. Rezultati O Programi i

ID	Masa	Viti/periudha	Burimi	Lloji i efektit	Kosto Totale në mijëra ALL	Buxheti i Shtetit	Donatorët	Tjetër	Hapësira Financiare	Shënim mbi kostot
										Menaxhimit të Pyjeve

5.8.5 Pikëtakimet Ndërsektoriale

ID	Masa	Viti/periudha	Burimi	Type of effect	Kosto	Shënim mbi kostot
C1	Strategjia afatgjatë me karbon të ulët	2020	Draftligji mbi Ndryshimet Klimatike	Mundësuese	29,198.00	Kostoja për njësi për zhvillimin e strategjisë për buxhetin afatmesëm, të dhënat B, Programet e ruajtjes së Mjedisit
C2	Përditësimi i NDC	2025	Draftligji mbi Ndryshimet Klimatike	Mundësuese	n/a	Asnjë efekt financiar deri më 2020
C3	Përditësimi i NDC	2030	Draftligji mbi Ndryshimet Klimatike	Mundësuese	n/a	Asnjë efekt financiar deri më 2020
C4	Vendosja e Sistemit Kombëtar për matjen/monitorimin dhe raportimin e ndotjes me gazet sërë dhe ndonjë informacion tjetër shtesë i duhur për ndryshimet klimatike	2017 Pas hyrjes në fuqi	Draftligji mbi Ndryshimet Klimatike; Draft VKM mbi Monitorimin dhe raportimin		15,000.00	Studimi i Fizibilitetit

6. PLANI KOMBËTAR I PËRSHTATJES NDAJ NDRYSHIMEVE KLIMATIKE

(Shfuqizuar me vendimin nr. 432, datë 10.6.2026)

RAPORTIMI DHE MONITORIMI

Është krijuar një sistem koherent monitorimi dhe vlerësimi në mënyrë që të sigurohet një arritje efikase dhe efektive e objektivave të strategjisë.

Dokumenti i SKNK&P-ës bazohet në disa strategji sektoriale dhe ndërsektoriale, si dhe plane që parashikojnë në strukturën e tyre monitorimin institucional dhe kuadrin e vlerësimit, me objektiva dhe tregues, sipas një metodologjie specifike dhe institucionet përgjegjëse (tabela20).

Bashkërendimi i përgjithshëm i aktiviteteve në lidhje me strategjinë është përgjegjësi e Ministrisë së Turizmit dhe Mjedisit. *Grupi i punës në fushën e Ndryshimeve Klimatike*, krijuar në bazë të Urdhrit të Kryeministrit nr. 155, datë 25.4.2014⁵⁶ dhe i kryesuar nga Ministria e Turizmit dhe Mjedisit, do të vlerësojë çdo vit, përparimin e strategjive kombëtare dhe planeve që lidhen me ndryshimet klimatike dhe që ndodhen në listë. Çdo vit, ministritë përkatëse do të raportojnë mbi përparimin në përmbushjet e objektivave, sa i përket aspektit cilësor dhe sasior të strategjive dhe planeve përkatëse, si dhe do të informojnë rregullisht Kryeministrin mbi zhvillimet në sektor.

Në zbatim të urdhrit të Kryeministrit nr. 157, datë 22.10.2018 “Për marrjen e masave për zbatimin e qasjes së gjerë sektoriale/ndërsektoriale, si dhe ngritjen dhe funksionimin e mekanizmit sektoril/ndërsektorial të integruar”, u miratua urdhri i ministrit të Turizmit dhe Mjedisit nr. 34, datë 19.2.2019 “Për ngritjen e sekretariatit teknik, në kuadër të funksionimit të komitetit drejtues sektorial, (KDS) në fushën e mjedisit, klimës dhe menaxhimit të mbetjeve”. Referuar urdhrit nr. 34/2019, Komiteti Drejtues sektorial “Mjedisi, klima dhe menaxhimi i mbetjeve”, drejtohet nga Ministri i Turizmit dhe Mjedisit dhe luan rolin e Komitetit Sektorial të monitorimit të IPA-s për Mjedisin, klimën dhe menazhimin e mbetjeve, për 2 grupet tematike “Mjedisi dhe ndryshimet klimatike” si dhe “Menaxhimi i mbetjeve të ngurta”.

Së fundi, një vlerësim *ex-post* do të përqendrohet në vlerësimin e përgjithshëm të rëndësisë, efikasitetit, ndikimit dhe qëndrueshmërisë së ndërhyrjeve të strategjisë ndërsektoriale dhe analizës së faktorëve që ndikojnë në efektivitetin dhe ndikimin e strategjisë dhe mësimet e nxjerra. Rezultatet e vlerësimit *ex-post* do të përdoren për planifikim dhe rishikim të veprimeve të masave zbutëse të ndryshimeve klimatike.

Për sa u përket planeve të energjisë PKVEE, institucioni kryesor përgjegjës për zbatimin dhe monitorimin e tyre janë Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë dhe agjencia e saj e varësisë– AKBN-ja, por duke qenë se ajo mbulon të gjithë sektorët, të gjitha ministritë e tjera janë pjesë e zbatimit të tyre.

⁵⁶ Urdhëri i Kryeministrit nr. 155, datë 25.04.2014 “Krijimi dhe Funksionimi i Grupit të Punës Ndërmintor në Fushën e Ndryshimeve Klimatike”

Tabela 22 – Marrëveshje Monitorimi dhe Vlerësimi (M&E) të krijuara për secilin Plan dhe Strategji të marrë në konsideratë

Dokumenti	Vlefshmëria	Institucioni/M&E	Metodologjia e M&E
Kontributi i Kombëtar i Pikësnyuar (INDC) në kuadrin e UNFCCC-ës	2015-2030	Ministria e Turizmit dhe Mjedisit	E papërcaktuar
Strategjia e Ndërlidhur Mjedisore (SMNS)	2015-2020	Ministria e Turizmit dhe Mjedisit	VKM nr. 1189 datë 18/11/2009 “Mbi rregullat dhe procedurat për hartimin dhe zbatimin e programit kombëtar të monitorimit mjedisor”
Strategjia Kombëtare për Integrim dhe Zhvillim (SKZHI-II)	2014-2020	DDFFA- Departamenti i Financimeve të Zhvillimit dhe Ndihmës së Huaj	Raportim vjetor (metodologjia e përshkruar në SKZHI II)
NAMA: Zëvendësimi i lëndëve djegëse fosile me mbetje të parrezikshme në industrinë shqiptare të çimentos	2015-2020	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë	Raportim vjetor në procesin e MRV-ës
NAMA – Mekanizëm Financimi për Eficiencën e Energjisë në Banesa	2015-2020	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë (nën përgjegjësinë e Palës Zbatuese të NAMA-s)	Raportim vjetor në procesin e MRV-ës
Plani i Parë i Veprimit në Nivel Kombëtar mbi Eficiencën e Energjisë	2010-2018	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë	Raportim vjetor sipas Planit
Plani i Veprimit (BER) mbi Burimet e Energjisë së Rinovueshme në Shqipëri	2015-2020	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë	Raportim vjetor sipas Planit
Strategjia Ndërsektoriale për Zhvillimin e Bujqësisë dhe atë Rural (SNBZHR)	2013-2020	Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural	Raportim vjetor sipas Vendimit të Kryeministrit nr. 139, datë 1/07/2010
Programi i Zhvillimit Rural 2014–2020 në kuadrin e Instrumentit të Asistencës Paraanëtarësim (IPARD)	2014-2020	Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural	Raportim vjetor (metodologjia e përshkruar në këtë dokument)
Dokument i politikave Strategjike për Mbrojtjen e Biodiversitetit (DPSMB)	2016-2020	Ministria e Turizmit dhe Mjedisit	Raportim vjetor (metodologjia e përshkruar në Plan)
Strategjia e Sektorit të Transportit dhe Plani i Veprimit (SSTPV)	2016-2020	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë	n/a
Plani i Transportit të Qëndrueshëm (TECTQ) – Dokumenti bazë	2016-2020	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë	Raportim vjetor, treguesit e raportuar në dokument

Aneksi1 – Lista e plotë e dokumenteve të analizuara për Planin e Zbutjes së Ndryshimeve Klimatike

Titulli i Dokumentit	Viti i publikimit
Komunikimi i Parë Kombëtar i Shqipërisë me UNFCCC-ën(KPK)	2002
Raporti i Vlerësimit të Nevojave Teknologjike të Shqipërisë	2005
Komunikimi i Dytë Kombëtar i Shqipërisë në Konferencën e Palëve në kuadrin e Konventës Kuadër të Kombeve të Bashkuara për Ndryshimet Klimatike (KDK)	2009
Komunikimi i Tretë Kombëtar i Shqipërisë	2016
Vendimi i Këshillit të Ministrave nr. 691, datë 29.7.2015 Mbi aprovimin e strategjisë ndërsektoriale për decentralizimin dhe qeverisjen vendore 2015-2020	2015
Ndryshimet klimatike dhe biodiversiteti në Evropën Juglindore. Ndikimet dhe veprimi i raportit me natyrë teknike	2008
Ndikimet e Ndryshimeve Klimatike: Politikat Publike dhe Perceptimi në Shqipëri	2013
Legjislacioni Mjedisor Kombëtar krahasuar me Legjislacionin Mjedisor të BE-së	2013
Ndryshimet klimatike në Zonat Bregdetare të Mesdheut	2010
Ndryshimet Klimatike në Ballkanin Perëndimor	2012
Transferimi i njohurive dhe nevojat kërkimore për përgatitjen e portofolit të politikave të zbutjes/përshtatjes	2013
Dokument me natyrë teknike i INDC-it për Shqipërinë	2015
Strategjia Ndërsektoriale Mjedisore 2015-2020	2015
Strategjia Kombëtare për integrim dhe zhvillim	Drafti i dytë, 31 korrik 2015
Krijimi dhe funksionimi i Grupit Ndërmnisor të Punës në fushën e Ndryshimeve Klimatike	2014
Teknologjia Kombëtare në Shqipëri (Ndryshimet Klimatike)	2013
Udhëzime për Transferimin e Bashkërenduar të Legjislacionit të BE-së në Fushën e Ndryshimeve Klimatike	2014
NAMA Zëvendësimi i lëndëve djegëse fosile me mbetje të parrezikshme në industrinë shqiptare të çimentos	2015
NAMA Mekanizëm Financimi për Eficiencën e Energjisë në Banesa	2014
Plani Kombëtar i Veprimit mbi Eficiencën e Energjisë	2011
SLED (Projekte për shkarkimet e ulëta)	2013
Shqipëria –Projekt për Rimëkëmbjen e Energjisë: P144029 –Raporti i Statusit të Zbatimit të Rezultateve: Sekuenca 02 (Anglisht)	2016
Raporti i Studimit dhe Përmbledhje Joteknike për Vlerësimin e Ndikimit Mjedisor dhe Social të Gazsjellësit Trans Adriatik (TAP)	2012
Komunikimi i Tretë Kombëtar i Shqipërisë –Skenari Bazë dhe Masat Zbutëse– Raport mbi Analizat e Masave Zbutëse për shkarkimet GES në energji dhe transport	2016
Komunikimi i Tretë Kombëtar i Shqipërisë –Skenari Bazë dhe Masat Zbutëse– Raport mbi Analizat e Masave Zbutëse për shkarkimet GES në Bujqësi dhe LUCF-ë	2016
Plani i Përpunimit të karbonit me nivel të ulët – Shqipëri	2014
Vlerësimi i dobësive klimatike–Një Vlerësim i Dobësive të Ndryshimeve Klimatike dhe Përshtatja në Sektorin Shqiptar të Energjisë Elektrike	2009
Plani i Veprimit për Burimet e Energjisë së Rinovueshme në Shqipëri (BER)	2016
Ndryshimet Klimatike dhe Bujqësia në Shqipëri–Nota e shtetit shqiptar	2011
Raporti i Katërt Vendor në Konventën e Kombeve të Bashkuara mbi Diversitetin Biologjik	2011
Integrimi Mjedisor në Bujqësi dhe Progresin Pyjor dhe Perspektivat në Evropën Lindore dhe Azinë Qendrore Volumi II SHQIPËRIA Shqyrtim Vendor	2007
Strategjia ndërsektoriale për zhvillimin e bujqësisë dhe atë rural në Shqipëri	2014
Programi për Zhvillimin Rural 2014-2020, në kuadrin e Instrumentit të Asistencës së Paraanëtarësimit (IPA)	2015
Dokument strategjik i Planit të Veprimit mbi Mbrojtjen e Biodiversitetit	2016

Titulli i Dokumentit	Viti i publikimit
Ligji për pyjet–Fondi kombëtar për administrimin e pyjeve në Republikën e Shqipërisë (draft)	2018
Raporti fillestar i studimit të sektorit mbi ngrohjen me bazë biomase në Ballkanin Perëndimor	2015
Riformatimi i Bujqësisë në Evropën Lindore dhe Azinë Qendrore si Pasojë e Ndikimeve të Ndryshimeve Klimatike dhe Reagimeve të Përshtatura	2013
Ulja e ndjeshmërisë së sistemit bujqësor shqiptar ndaj ndryshimeve klimatike	2013
Raport i Rigjenerimit Natyror të Asistuar të Tokave të Degraduara në Shqipëri	2005-2012
Asistencë Teknike për përgatitjen e Strategjisë së Sektorit të Transportit në Shqipëri–Strategjia Përfundimtare dhe Plani i Veprimit	Draft 0.1 i datës 31 janar 2016
Shqipëria: Plani i Transportit të Qëndrueshëm – Raporti Fillestar	2015
Shqipëria: Rishikimi i Praktikave më të Mira të Planit të Transportit të Qëndrueshëm & Raporti i Objektivave të Qëndrueshmërisë	2015
Shqipëria: Projektplan i Transportit të Qëndrueshëm	2016

Aneksi2 – Lista e legjislacionit të BE-së për masat zbutëse për GES-in

Skema tregtare e shkarkimeve në BE	
Direktiva 2003/87/EC	Direktiva 2003/87/EC e Parlamentit Evropian dhe Këshillit, e datës 13 tetor 2003 përcakton një skemë për kuotën tregtare të shkarkimit të gazeve serrë brenda Komunitetit, që ndryshon Direktivën e Këshillit 96/61/EC
Direktiva 2004/101/EC	Direktiva 2004/101/EC e Parlamentit Evropian dhe Këshillit, e datës 27 tetor 2004, që ndryshon Direktivën 2003/87/EC e cila përcakton një skemë për kuotën tregtare të shkarkimit të gazeve serrë brenda Komunitetit, në lidhje me mekanizmat e projektit të Protokollit të Kiotos
Rregullorja e Komisionit (EC) Nr 2216/2004 e datës 21 dhjetor 2004	Rregullorja e Komisionit (EC) nr.2216/2004 e datës 21 dhjetor 2004 për një sistem të standardizuar dhe të sigurt të regjistrave ndryshuar nga: Rregullorja e Komisionit (EC) nr.916/2007 e datës 31 korrik 2007 dhe Rregullorja e Komisionit (EC) nr.994/2008 e datës 8 tetor 2008 - version i zbatueshëm deri në 31 dhjetor 2011
Rregullorja e Komisionit 2006/780/EC e datës 13 nëntor 2006	Rregullorja e Komisionit 2006/780/EC e datës 13 nëntor 2006 mbi shmangien e numërimit të dyfishtë të shkarkimeve të gazeve serrë, nën skemën tregtare të shkarkimeve të Komunitetit për aktivitete të projektit në kuadrin e Protokollit të Kiotos në përputhje me Direktivën 2003/87/EC të Parlamentit Evropian dhe Këshillit (bërë me dije në dokumentin me numër C(2006) 5362)
Vendimi i Komisionit 2007/589/EC i datës 18 korrik 2007	Vendimi i Komisionit 2007/589/EC i datës 18 korrik 2007 për vendosjen e udhëzimeve për monitorimin dhe raportimin e shkarkimeve të gazeve serrë në përputhje me Direktivën 2003/87/EC e Parlamentit Evropian dhe Këshillit, ndryshuar me Vendim të Komisionit 2009/73/EC dhe Vendimit të Komisionit 2009/339/EC
Direktiva 2009/29/EC	Direktiva 2009/29/EC e Parlamentit Evropian dhe Këshillit, e datës 23 prill 2009 që ndryshon Direktivën 2003/87/EC për të përmirësuar dhe zgjeruar kuotën tregtare të shkarkimit të gazeve serrë të Komunitetit
Vendimi i Komisionit 2010/2/EU i datës 24 dhjetor 2009	Vendimi i Komisionit 2010/2/EU i datës 24 dhjetor 2009 përcakton një listë të sektorëve dhe nënsektorëve të cilët konsiderohen të ekspozuar ndaj një rreziku të konsiderueshëm të rrjedhjes së karbonit, në përputhje me Direktivën 2003/87/EC të Parlamentit Evropian dhe Këshillit
Rregullorja e Komisionit (EU) nr. 920/2010 e datës 7 tetor 2010 f	Rregullorja e Komisionit (EU) nr.920/2010 e datës 7 tetor 2010 për një sistem standard dhe të sigurt regjistrash, në përputhje me Direktivën 2003/87/EC të Parlamentit Evropian dhe Këshillit dhe vendimit nr.280/2004/EC të Parlamentit Evropian dhe Këshillit
Rregullorja e Komisionit (EU) nr. 1031/2010 of 12 nëntor 2010	Rregullorja e Komisionit (EU) nr.1031/2010 i datës 12 nëntor 2010 mbi kohën dhe administrimin, si dhe aspekte të tjera të ankandit të kuotave të shkarkimeve të gazeve serrë, në përputhje me Direktivën 2003/87/EC të Parlamentit Evropian dhe Këshillit, e cila përcakton një skemë për kuotën tregtare të shkarkimit të gazeve serrë brenda Komunitetit
Vendimi i Komisionit 2011/278/EU i datës 27 prill 2011	Vendimi i Komisionit 2011/278/EU i datës 27 prill 2011 përcakton kushte tranzitore për të gjitha sindikatat për dhënien e lirë të fondeve të shkarkimeve, në përputhje me Nenin 10a të Direktivës 2003/87/EC të Parlamentit Evropian dhe Këshillit
Rregullorja e Komisionit (EU) Nr 550/2011 e datës 7 qershor 2011	Rregullorja e Komisionit (EU) nr. 550/2011 e datës 7 qershor 2011 për përcaktimin e disa kufizimeve të zbatueshme në përdorimin e kredive ndërkombëtare nga projekte që lidhen me gazet industriale, në përputhje me Direktivën 2003/87/EC të Parlamentit Evropian dhe Këshillit
Vendimi i Komisionit 2011/745/EU i datës 11 nëntor 2011	Vendimi i Komisionit 2011/745/EU i datës 11 nëntor 2011 që ndryshon vendimet 2010/2/EU dhe 2011/278/EU që kanë të bëjnë me sektorët dhe nënsektorët të cilët janë të ekspozuar ndaj një rreziku të konsiderueshëm të rrjedhjes së karbonit
Rregullorja e Komisionit Nr 1193/2011 e datës 18 nëntor 2011	Rregullorja e Komisionit nr. 1193/2011 e datës 18 nëntor 2011 krijon një Regjistër të Sindikatave për periudhën e tregtisë duke filluar nga data 1 janar 2013, dhe periudha të mëvonshme tregtare të skemës tregtare të shkarkimeve të Sindikatave në përputhje me Direktivën 2003/87/EC të Parlamentit Evropian dhe Këshillit dhe vendimi nr. 280/2004/EC i

	Parlamentit Evropian dhe Këshillit që ndryshojnë Rregulloret e Komisionit (EC) nr. 2216/2004 dhe (EU) nr. 920/2010
Rregullorja e Komisionit 601/2012 e datës 21 qershor 2012	Rregullorja e Komisionit 601/2012 e datës 21 qershor 2012 mbi monitorimin dhe raportimin e shkarkimeve të gazeve serë në përputhje me Direktivën 2003/87/EC e Parlamentit Evropian dhe Këshillit
Vendimi i Komisionit 2012/498/EU i datës 17 gusht 2012	Vendimi i Komisionit 2012/498/EU i datës 17 gusht 2012, Vendimet e ndryshuara 2010/2/EU dhe 2011/278/EU që kanë lidhje me sektorët dhe nënsektorët të cilët janë të ekspozuar ndaj një rreziku të konsiderueshëm të rrjedhjes së karbonit
Rregullorja e Komisionit (EU) 784/2012 e datës 31 gusht 2012	Rregullorja e Komisionit (EU) 784/2012 e datës 31 gusht 2012, që ndryshon Rregulloren (EU) nr. 1031/2010 për të renditur një platformë ankandi e cila do të caktohet nga Gjermania dhe korrigjon Nenin 59(7) prej saj
Rregullorja e Komisionit (EU) nr.1042/2012 e datës 7 nëntor 2012	Rregullorja e Komisionit (EU) nr. 1042/2012 e datës 7 nëntor 2012, që ndryshon Rregulloren (EU) nr. 1031/2010 për të renditur një platformë ankandi e cila do të caktohet nga Mbretëria e Bashkuar
Vendimi nr.377/2013/EU	Vendimi nr.377/2013/EU i Parlamentit Evropian dhe Këshillit, i datës 24 prill 2013 shman përkohësisht Direktivën 2003/87/EC, krijimin e një skeme për kuotën tregtare të shkarkimit të gazeve serë brenda Komunitetit
Rregullorja e Komisionit EU nr. 389/2013 e datës 5 maj 2013	Rregullorja e Komisionit EU nr.389/2013 e datës 5 maj 2013 për krijimin e një Regjistri të Sindikatave në përputhje me Direktivën 2003/87/EC të Parlamentit Evropian dhe Këshillit, Vendimi nr.280/2004/EC dhe nr.406/2009/EC i Parlamentit Evropian dhe Këshillit dhe shfuqizimi i Rregulloreve të Komisionit (EU) nr.920/2010 dhe nr.1193/2011
Vendimi (EU) 2015/1814	Vendimi (EU) 2015/1814 i Parlamentit Evropian dhe Këshillit, i datës 6 tetor 2015 lidhur me krijimin dhe funksionimin e një rezerve të qëndrueshme tregu për skemën tregtare të shkarkimit të gazeve serrë të Sindikatës që ndryshon Direktivën 2003/87/EC
Vendimi nr.406/2009/EC	Vendimi nr.406/2009/EC i Parlamentit Evropian dhe Këshillit i datës 23 prill 2009 mbi përpjekjen e Shteteve Anëtare për të ulur shkarkimet e tyre të gazeve serrë në përmbushjen e angazhimeve për uljen e shkarkimit të gazeve serrë të Komunitetit, deri në vitin 2020
Vendimi i Komisionit i datës 26 mars 2013	Vendimi i Komisionit i datës 26 mars 2013 mbi përcaktimin e shpërndarjes së shkarkimit vjetor të Shteteve Anëtare për periudhën nga viti 2013 në vitin 2020 në përputhje me Vendimin nr. 406/2009/EC të Parlamentit Evropian dhe Këshillit
Direktiva 2009/31/EC	Direktiva 2009/31/EC i Parlamentit Evropian dhe Këshillit i datës 23 Prill 2009 mbi depozitimin gjeologjik të dioksidit të karbonit që ndryshon Direktivën e Këshillit 85/337/EEC, Direktivat e Parlamentit Evropian dhe Këshillit 2000/60/EC, 2001/80/EC, 2004/35/EC, 2006/12/EC, 2008/1/EC dhe Rregulloren (EC) nr.1013/2006
Vendimi i Komisionit 2010/670/EU	Vendimi i Komisionit 2010/670/EU që përcakton kriteret dhe masat për financimin e projekteve me demonstrim komercial që synojnë një ambient të sigurt dhe depozitim gjeologjik të CO ₂ si dhe projekte demonstrimi të teknologjive të reja të energjisë së rinovueshme nën skemën për kuotat tregtare të shkarkimit të gazeve serrë brenda Komunitetit të përcaktuar nga Direktiva 2003/87/EC e Parlamentit Evropian dhe Këshillit
Eficienta e Energjisë	
Direktiva 2012/27/EU	Direktiva 2012/27/EU mbi eficientën e energjisë, që ndryshon në Direktivat 2009/125/EC dhe 2010/30/EU dhe Direktivat e shfuqizuara 2004/8/EC dhe 2006/32/EC.
Direktiva 2010/31/EU	Direktiva 2010/31/EU mbi performancën e energjisë së banesave
Direktiva 2009/28/EC	Direktiva 2009/28/EC mbi promovimin e përdorimit të energjisë nga burime të rinovueshme që ndryshon dhe më pas shfuqizon Direktivat 2001/77/EC dhe 2003/30/EC.
Rregullorja e Komisionit (EC) nr. 245/2009	Rregullorja e Komisionit (EC) nr. 245/2009 në zbatim të Direktivës 2005/32/EC lidhur me kërkesat e prodhimit të llambave fluoreshente pa balast të integruar, për llamba me intensitet të lartë shkarkimi, dhe për balast dhe abazhurë të aftë të punojnë me të tilla llamba, si dhe Direktiva e shfuqizuar 2000/55/EC
Direktiva 2009/125/EC	Direktiva 2009/125/EC krijon një kuadër për përcaktimin e kërkesave për projektimin ekologjik të produkteve në fushën e energjisë.
Direktiva 2008/28/EC	Direktiva 2008/28/EC që ndryshon Direktivën 2005/32/EC krijon kuadrin e përcaktimit të kërkesave për projektimin ekologjik të produkteve që përdorin energji, si dhe Direktiva 92/42/EEC dhe Direktivat 96/57/EC dhe 2000/55/EC, sa i përket zbatimit të kompetencave të dhëna në Komision
Direktiva 2005/32/EC	Direktiva 2005/32/EC krijon një kuadër për kërkesat me projektim ekologjik të produkteve që përdorin energji dhe që ndryshon Direktivë e Këshillit 92/42/EEC dhe Direktivat 96/57/EC dhe 2000/55/EC të Parlamentit Evropian dhe Këshillit
Vendimi i Këshillit 2006/1005/EC	Vendimi i Këshillit 2006/1005/EC lidhur me përfundimin e marrëveshjes ndërmjet Qeverisë së Shteteve të Bashkuara të Amerikës dhe Komunitetit Evropian mbi bashkërendimin e programeve të etiketimit të eficientës së energjisë në produktet e zyrës
Direktiva e Këshillit 93/68/EEC	Direktiva e Këshillit 93/68/EEC që ndryshon Direktivat 87/404/EEC (makina të thjeshta me avull), 88/378/EEC (siguria e lodrave), 89/106/EEC (produkte ndërtimi), 9/336/EEC (përputhshmëria elektromagnetike), 89/392/EEC (makineri), 89/686/EEC (pajisje të mbrojtjes personale), 90/384/EEC (instrumente peshimi joautomatike), 90/385/EEC (pajisje

	transplantuese mjekësore aktive), 90/396/EEC (pajisje që punojnë me lëndë djegëse dhe gaz), 91/263/EEC (pajisje terminali telekomunikacioni), 92/42/EEC (bojlerë të rinj me ujë të nxehtë që punojnë me lëndë djegëse të lëngshme ose gaz) dhe 73/23/EEC (pajisje elektrike të projektuara të punojnë me një kufi të caktuar tensioni).
Direktiva 2006/32/EC	Direktiva 2006/32/EC mbi eficiencën e përdorimit fundor të energjisë dhe shërbimet e energjisë dhe shfuqizimi i Direktivave të Këshillit 93/76/EEC
Direktiva 2004/8/EC	Direktiva 2004/8/EC mbi promovimin e bashkëprodhimit bazuar në kërkesat e dobishme për ngrohje në tregun e brendshëm të energjisë që ndryshon Direktivën 92/42/EEC.
Direktiva 2010/30/EU	Direktiva 2010/30/EU mbi treguesit që vijnë nga etiketimi dhe informacioni standard i produktit lidhur me konsumin e energjisë dhe burime të tjera nga produkte të tjera të lidhura me energjinë
Direktiva 2009/28/EC	Direktiva 2009/28/EC mbi promovimin e përdorimit të energjisë nga burime të rinovueshme dhe Direktivat e ndryshuar dhe më pas të shfuqizuara 2001/77/EC dhe 2003/30/EC.
Direktiva 2001/77/EC	Direktiva 2001/77/EC mbi nxitjen e energjisë së prodhuar nga burimet e energjisë së rinovueshme në tregun e brendshëm të energjisë elektrike
Transporti	
Direktiva 2009/29/EC	DIREKTIVA 2009/29/EC E PARLAMENTIT EVROPIAN DHE KËSHILLIT, e datës 23 prill 2009 që ndryshon Direktivën 2003/87/EC në mënyrë që të përmirësojë dhe zgjerojë skemën tregtare të kuotës së shkarkimit të gazeve serrë të Komunitetit
Direktiva 2009/28/EC	Direktiva 2009/28/EC e Parlamentit Evropian dhe Këshillit e datës 23 Prill 2009 mbi nxitjen e përdorimit të energjisë nga burime të rinovueshme, që ndryshon dhe shfuqizon Direktivat 2001/77/EC and 2003/30/EC
Vendimi 2009/406 EC	VENDIMI Nr 406/2009/EC I PARLAMENTIT EVROPIAN DHE KËSHILLIT i datës 23 prill 2009 mbi përpjekjen e Shteteve Anëtare për të ulur shkarkimet e gazeve serrë me qëllim përmbushjen e angazhimeve të uljes së shkarkimit të gazeve serrë të Komunitetit deri në vitin 2020
Komunikatë 2013/169	LIBRI I GJELBËR A 2030 kuadri për politikat klimatike dhe ato mbi energjinë
Komunikatë 2011/ 112	KOMUNIKATA NGA KOMISIONI I PARLAMENTIT EVROPIAN, KËSHILLI, KOMITETI EVROPIAN PËR ÇËSHTJET EKONOMIKE DHE SOCIALE DHE KOMITETI PËR RAJONET Një plan për të lëvizur drejt një ekonomie konkurruese me nivel të ulët të karbonit në vitin 2050
Rregullorja 2009/443/EC	Rregullorja (EC) Nr 443/2009 e Parlamentit Evropian dhe Këshillit e datës 23 prill 2009 përcakton standarde të performancës së shkarkimit për makinat e reja për pasagjerë, si pjesë e qasjes së integruar të Komunitetit në uljen e shkarkimeve CO ₂ nga makinat e vogla
Rregullorja 2011/510 /EU	Rregullorja (EU) Nr 510/2011 e Parlamentit Evropian dhe Këshillit e datës 11 maj 2011 e cila vendos standardet e performancës së shkarkimeve për makinat e reja, të vogla, tregtare si pjesë e qasjes së Integruar të Sindikatës për shkarkimet CO ₂ nga makinat e vogla në detyrë
Rregullorja 2014/253/EU	Rregullorja (EU) Nr 253/2014 e Parlamentit Evropian dhe e Këshillit, e datës 26 shkurt 2014 Rregullorja e ndryshuar (EU) Nr 510/2011 e cila përcakton modalitetet për arrijtjen e objektivit të vitit 2020 për uljen e shkarkimeve CO ₂ nga makinat e reja të vogla tregtare
Rregullorja 2014/333/EU	Rregullorja (EU) Nr 333/2014 e Parlamentit Evropian dhe Këshillit e datës 11 Mars 2014 që ndryshon Rregulloren (EC) Nr 443/2009 për të përcaktuar modalitetet për të arritur objektivat e vitit 2020 në uljen e shkarkimeve CO ₂ nga makinat e reja të pasagjerëve
KOMUNIKATË 2014/ 285 final	Strategjia për uljen e konsumit dhe shkarkimet CO ₂ të makinave të rënda
Vlerësimi i Direktivës 1999/94/EC	Vlerësimi i Direktivës 1999/94/EC i Parlamentit Evropian dhe Këshillit, i datës 13 dhjetor 1999 lidhur me disponimin e informacionit nga konsumatori mbi ekonominë e lëndëve djegëse dhe shkarkimeve CO ₂ në lidhje me marketingun e makinave të pasagjerëve të rinj (‘Direktiva mbi etiketimin e makinave’)
Direktiva 2009/30/EC	DIREKTIVA 2009/30/EC E PARLAMENTIT EVROPIAN DHE KËSHILLIT e datës 23 prill 2009 që ndryshon Direktivën 98/70/EC në lidhje me cilësinë e benzinës dhe nënprodukteve të naftës naftës dhe gazoil, si dhe prezantimi i një mekanizmi që monitoron dhe ul shkarkimet e gazeve serrë, që ndryshon Direktivën e Këshillit 1999/32/EC për sa i përket specifikimit të lëndëve të djegshme të përdorura nga anijet që lundrojnë brenda vendit, që shfuqizon Direktivën 93/12/EEC (Direktiva e Cilësisë së Karburantit)
Rregullorja 2015/757/EU	Rregullorja (EU) 2015/757 e Parlamentit Evropian dhe Këshillit, e datës 29 prill 2015 mbi monitorimin, raportimin dhe verifikimin e shkarkimeve të dioksidit të karbonit nga transporti detar, që ndryshon Direktivën 2009/16/EC (Rregullorja MRV)
Komunikatë 2011/144 – libri i bardhë	LIBRI I BARDHË Udhërrëfyti për një Zonë të Vetme të Transportit Evropian – Drejt një sistemi transporti konkurrues dhe burimi efikas
Direktiva 2014/94/EU	Direktiva 2014/94/EU e Parlamentit Evropian dhe të Këshillit e datës 22 tetor 2014 mbi shpërndarjen e infrastrukturës alternative të karburanteve
KOMUNIKATË 2013/ 913 final (me Aneks)	NJË KONCEPT PËR PLANET URBANISTIKE TË LËVIZJES SË QËNDRUESHME – Së bashku drejt lëvizshmërisë urbane konkurruese dhe me burime efikase
Komunikatë 2009/ 490	Komunikatë nga Komisioni i Parlamentit Evropian, Këshilli, Komiteti Evropian për Çështjet Ekonomike dhe Sociale, Komiteti për Rajonet – Plani i Veprimit mbi Lëvizshmërinë Urbane

Përdorimi i Tokës, Ndryshimi i Përdorimit të Tokës dhe Pyllëzimi

Vendimi 529/2013/EU	Vendimi Nr 529/2013/EU i Parlamentit Evropian dhe Këshillit i datës 21 maj 2013 mbi rregullat e përgjegjësisë mbi shkarkimet e gazeve serrë dhe përthithësve që rezultojnë nga aktivitetet të cilat lidhen me përdorimin e tokës, ndryshimi i përdorimit të tokës dhe pyllëzimi, si dhe mbi informacionin që lidhet me veprimet e lidhura me këto aktivitete
---------------------	--

Aneksi 3 – Dokumenti i financimit të NAP-it

Përmbledhje

Dokumenti financiar shoqëron dokumentin e Planit Kombëtar të Përshtatjes (NAP) dhe do t'i paraqiten së bashku për miratim Këshillit të Ministrave.

Dokumenti i NAP-it ka krijuar një kuadër zbatimi, kryesisht përmes përcaktimit të objektivave dhe synimeve gjithëpërfshirëse, si edhe të 15 veprimeve prioritare. Gjithashtu, dokumenti financiar ofron udhëzime në lidhje me mënyrën e financimit të këtyre veprimeve të propozuara dhe të veprimit për përshtatjen më gjerësisht ndaj ndryshimeve klimatike. Objektivat e dokumentit janë si më poshtë:

a) ofrimi i udhëzimeve për një proces të suksesshëm të aksesit ndaj financimit të përshtatjes, duke përfshirë edhe identifikimin e pikave të hyrjes;

b) dhënia e një përmbledhjeje të mundësive përkatëse në lidhje me burimet e mundshme kombëtare dhe ndërkombëtare për financimin e përshtatjes;

c) Identifikimi dhe dhënia e prioritetit hapave që duhen marrë për të pasur akses ndaj financimit të përshtatjes në vitet e ardhshme dhe inicimi i hartimit të një udhërrëfyese.

Mobilizimi i burimeve për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike (NAP) është një çështje e re jo vetëm për Shqipërinë, por edhe në nivel global. Shumë vende kanë miratuar një proces apo qasje të orientuar në kërkesat dhe rrethanat shoqëruese për sigurimin e fondeve të klimës. Shumë shtete kanë miratuar një proces ose qasje të orientuar në kërkesat dhe rrethanat shoqëruese ndaj financimit të klimës. Në thelb, kjo qasje i referohet një procesi me anë të të cilit, një shtet përcakton, përkufizon dhe mobilizon burimet financiare dhe burimet e tjera të nevojshme për kalimin e tij në një rrugë zhvillimi me emetime të ulëta dhe me aftësi rimëkëmbëse ndaj ndryshimeve të klimës. Dokumenti financiar propozon ndjekjen e një qasjeje të ngjashme për Shqipërinë. Meqë situata dhe modalitetet e financimit të përshtatjes janë duke u formuar gradualisht dhe duke ndryshuar në mënyrë të vazhdueshme, qasja kërkon përditësime të rregullta dhe të përsëritura.

Mobilizimi i burimeve për ndërhyrje të përshtatjes së ndryshimeve klimatike është një proces që kërkon vënien në funksionim të disa elementeve kyç:

Elementi 1: Krijimi i procesit – Krijimi i një ekipi kryesor; Elementi 2: Arritja e një mbështetjeje politike të një niveli të lartë; Elementi 3: Metodologjia e vlerësimit për përshtatje – Kuptimi i stimujve financiarë – Komunikimi i përshtatjes në një mënyrë që tërheq financuesit dhe investuesit; Elementi 4: Ndërtimi i kapaciteteve në financimet e klimës dhe sigurimin e burimeve financiare për mobilizimin e burimeve dhe identifikimin e burimeve të mundshme të financimit në planin afatshkurtër, afatmesëm dhe afatgjatë.

Në varësi të tipit dhe kategorisë të masës specifike të planifikuar të përshtatjes, strategjia për identifikimin dhe aksesin në financimin për përshtatjen, si dhe shumat e kërkuara mund të ndryshojnë ndjeshëm. Llogaritjet e kostos përkatëse dhe strategjitë e financimit duhet të marrin parasysh specifikat e kategorive të ndërhyrjeve për përshtatje, për shembull kostoja rritëse e realizimit të mbrojtjes klimatike. Financimi i përshtatjes zakonisht kombinohet me financimin 'bazë' që fokusohet në përfitime më të zgjedhura zhvillimore (ekonomike, sociale, mjedisore).

Dokumenti shqyrton dy burime dhe kanale për aksesin e financimit për përshtatje: 1) buxhetin kombëtar (PBAM) (MTBP); 2) burimet ndërkombëtare.

Duke pasur parasysh buxhetin kombëtar, duhet të krijohen procese dhe kuadro specifike institucionale, me qëllim integrimin e masave prioritare të NAP-it në procesin e PBAM-it (MTBP). Dokumenti paraqet rekomandime më specifike në këtë drejtim. Çështjet e shqyrtuara janë: a) integrimi i PNK-ut në politikat sektoriale, b) dhënia e prioritetit të masave të propozuara prioritare në PBAM (MTBP) në një qasje me ndarje në faza, c) përpjekje sistematike për ndërtimin/rritjen e

kapaciteteve të lidhura me NAP-in (në secilën ministri përkatëse),d) forcimi i koordinimit ndërmjësor dhe masave institucionale, të tilla si roli dhe mandati i ardhshëm i GNNK-ës (IMWG).

Ekzistojnë shumë burime të mundshme ndërkombëtare të fondeve të përshtatjes që ofrojnë një gamë të gjerë modalitetesh financimi. Granti tradicional dhe financimi i huave plotësohet nga qasje për kombinimin e fondeve private dhe publike (për shembull partneritetet publike-private), ndërsa modalitete më inovative (për shembull pagesa për shërbime mjedisore, siguracionet e rrezikut) janë testuar aktualisht dhe nuk janë ende gati për të ardhmen afatshkurtër. Megjithatë, kombinimi i këtyre modaliteteve ka shumë të ngjarë të avancojë procesin, me synim përshtatjen e financimit në Shqipëri në planin afatmesëm dhe afatgjatë. Dokumenti jep përshkrime të shkurtra të këtyre modaliteteve dhe shembujve nga aplikimet e tyre fillestare dhe testuese në Shqipëri.

Më tej, dokumenti jep udhëzime për aspekte përkatëse që janë të rëndësishme për t'u shqyrtuar në procesin e identifikimit dhe aplikimit për financim ndërkombëtar të përshtatjes në sektorë të ndryshëm, të tillë si mobilizimi transnacional i burimeve, cilësia e projektpropozimeve dhe aspektet në lidhje me aksesin e drejtpërdrejtë dhe të tërthortë në fondet ndërkombëtare.

Gjithashtu, është përgatitur një metodologji që zbaton një qasje me tre komponentë për t'i dhënë prioritet donatorëve dhe financuesve të mundshëm të përshtatshëm:

1. Verifikimi dhe dhënia e prioritetit donatorëve të jashtëm/burimeve të financimit
2. Prioritizimi i PA-ve, Veprimeve Prioritare, duke pasur parasysh gatishmërinë për mobilizimin e burimeve në vitet e ardhshme
3. Kombinimi i PA-ve, Veprimeve Prioritare në bazë të donatorëve të huaj /burimet e financimit.

Zbatimi i hapat 1 rezultoi në një verifikim të më shumë se 40 burimeve të mundshme financuese dhe ndihmoi për prioritetin e tyre, duke pasur parasysh fushat e ndryshme prioritare të NAP-it.

Dokumenti mbyllet me paraqitjen e një udhërrëfyese (shihni f. 312) që përmbledh hapat dhe masat që kërkohen të vënë në funksionim një mekanizëm efikas, për të identifikuar, aksesuar dhe kanalizuar financimin për masat prioritare të NAP-it, dhe ndërhyrje të tjera të ardhshme të përshtatjes. Fushat e hapave të propozuara janë si më poshtë:

1. Hapat për integrimin e përshtatjes dhe prioritet e NAP-it në PBAM (MTBP) dhe për forcimin e proceseve dhe kuadrove institucionale të lidhura me përshtatjen;
2. Ndërtimi i kapaciteteve në zhvillimin e projekteve, mbrojtja klimatike, planifikimi, programimi, teknikat e llogaritjes së kostos ose analiza për efektivitetin e kostos dhe financimit për klimën;
3. Hapat për krijimin e sistemit monitorues të zbatimit dhe monitorimin e bazuar në rezultate;
4. Identifikimi i projekteve dhe përgatitja e propozimeve;
5. Hapat për krijimin e procesit të mobilizimit të burimeve për financimin e klimës.

Hyrje

Dokumenti financiar shoqëron dokumentin e Planit Kombëtar të Përshtatjes (NAP) dhe do të paraqiten bashkërisht në Këshillin e Ministrave për miratim.

Dokumenti i NAP-it ka krijuar një kuadër zbatimi kryesisht nëpërmjet përcaktimit të objektivave dhe qëllimeve gjithëpërfshirëse, si dhe 15 masave prioritare. Përveç kësaj, Dokumenti Financiar jep udhëzime për mënyrën e financimit më gjerësisht të këtyre masave të propozuara dhe veprimeve të përshtatjes për ndryshimet klimatike. Objektivat e dokumentit janë si më poshtë:

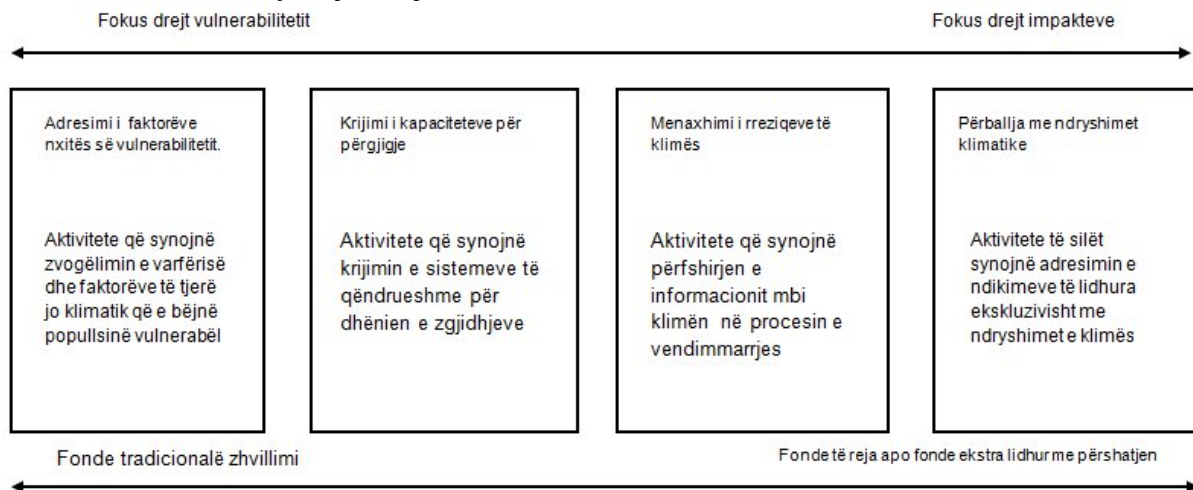
1. Dhënia e udhëzimeve për një proces të suksesshëm për aksesimin e financave të përshtatjes, duke përfshirë identifikimin e pikave hyrëse në këto buxhete;
2. Dhënia e një përmbledhjeje të mundësive përkatëse në lidhje me burimet e mundshme kombëtare dhe ndërkombëtare për financimin e përshtatjes;
3. Identifikimi dhe dhënia e prioritetit të hapave që duhet të merren për aksesin në financimin e përshtatjes në vitet e ardhshme dhe fillimin e përgatitjes së një udhërrëfyese me hapat përkatëse.

Mobilizimi i burimeve për përshtatjen e ndryshimeve klimatike është një problem i ri jo vetëm për Shqipërinë, por edhe në nivel global. Shumë vende kanë miratuar një qasje të orientuar ndaj

procesit ose kërkesave dhe rrethanave shoqëruese për financime të klimës. Në thelb, kjo qasje i referohet procesit me anë të të cilit një vend përcakton, përkufizon dhe mobilizon burime financiare dhe burime të tjera të nevojshme për kalimin e tij në një rrugë zhvillimi me aftësi rimëkëmbëse ndaj klimës dhe emetimeve të ulëta. Dokumenti Financiar propozon miratimin e një qasjeje të ngjashme për Shqipërinë. Meqë situata dhe modalitetet e financimit të përshtatjes janë duke u formuar gradualisht dhe duke ndryshuar në mënyrë të vazhdueshme, qasja kërkon përditësime të rregullta dhe të përsëritura.

- Parimet e ekonomisë së Përshtatjes dhe financimi

- Për shkak të natyrës së masës specifike të planifikuar për përshtatjen, burimet financiare të kërkuara mund të ndryshojnë ndjeshëm.

Burimi: Përshtatur nga Mc Gray et al. (2007)

Figura 1: Tipologjia e masave të përshtatjes – përshtatja si një formë vazhdimësie që trajton faktorët nxitës të cenueshmërisë për përballimin e ndikimeve të ndryshimit të klimës (Burimi: Përshtatur nga McGray 2007 dhe GIZ dhe WRI 2011)

Siç përcakton figura 1, shumë veprime dhe projekte investimesh nuk fokusohen kryesisht në rezultatet e përshtatjes, por në rezultate të tjera kryesore ekonomike, sociale, mjedisore ose të mirëqenies. Llogaritjet e kostos përkatëse dhe strategjitë financuese duket ta kenë këtë faktor parasysh dhe zakonisht, financimi i përshtatjes kombinohet më mirë me financim tjetër ‘bazë’⁵⁷ që fokusohet në përfitime të tjera ose më të zgjeruara.

Termet ‘element shtesë’ dhe ‘element rritës’ përdoren nga instrumente të financimit të klimës, të tilla si: Shërbimi Mjedisor Global (SHMG) (GEF), Fondi i Vendeve më Pak të Zhvilluara (FVPZH) (LDCF), Fondi i Përshtatjes (FP) (AF) për t’iu referuar një devijimi nga projektet ‘bazë’. Ky koncept shpesh përdoret si një kriter pranueshmërie ose verifikimi nga fondet e përshtatjes, pra vetëm fondet rritëse sigurohen, nëse financimi bazë ofrohet nëpërmjet një donatori tjetër. Gjithashtu, projektpropozimi duhet të tregojë se komponenti ‘përshtatës’ është thelbësor për suksesin e projektit.

Përveç kësaj, shumë strategji përshtatjeje kryejnë dallimin midis tri kategorive të veprimeve:

Kategoria 1: Stimulimi/përmirësimi i masave ekzistuese dhe të planifikuara

Kategoria 2: Ndryshimi i masave ekzistuese nëpërmjet mbrojtjes klimatike

Kategoria 3: Masat e reja të dedikuara për ndryshimin e klimës.

⁵⁷ <https://climate-exchange.org/2014/07/08/using-official-development-assistance-to-complement-adaptation-funding/>

Gjithashtu, Komunikimi i Tretë Kombëtare e Shqipërisë identifikon kategori, të tilla si masa të buta të gjelbra (p.sh. përshtatja e bazuar në ekosistem), masa gri/gjysmë të forta (pra, ndërhyrje inxhinierike) dhe masa fiskale për përshtatje.

Për qëllime të mobilizimit të burimeve financiare, elementi shtesë i lidhur me përshtatjen dhe tipi i përshtatjes përkatëse ose kategoria e një mase specifike të planifikuar do të përcaktojnë llojin e financimit të kërkuar dhe qasjen përkatëse për mobilizimin e këtyre burimeve. Çështjet në vijim duhet të trajtohen si pjesë e një qasjeje të tillë:

- A do të duhet që fondet që do të mbliidhen të mbulojnë shpenzimet e plota të ndërhyrjes së planifikuar apo vetëm disa pjesë të saj?

- Cili kombinim i investimeve ose fondeve/investuesve është i përshtatshëm për projektin bazë dhe përpjekjen e përshtatjes shtesë?

- A ka qasje, projekte dhe teknologji ekzistuese që mund të përdoren për kanalizimin e financimit të ‘ri’ të përshtatjes? Si mund të identifikohen ato më mirë?

- A mund të mbështetet/zgjerohet sektori publik në përshtatjen e pavarur ekzistuese nga qytetarët/grupet e qytetarëve, sektori privat, OJF-ët etj.?

Efektiviteti i përshtatjes nuk është gjithmonë proporcional me shumën e financimit ose investimin e përshtatjes

Përshtatja përkufizohet si një përshtatje ndaj stimujve klimatikë, pra kushtet klimatike dhe fenomeneve rrjedhuese të motit. Pra, efektiviteti i përshtatjes varet nga cilësia e vlerësimit të ndikimit të ndryshimit të klimës, si dhe nga shkalla dhe përshtatshmëria e procesit për marrjen parasysh të rezultateve të vlerësimit përkatës gjatë planifikimit dhe projektimit të një përpjekjeje për përshtatje.

Çfarë do të thotë kjo për financimin e këtyre përpjekjeve? Për përgjigje ndaj ndryshimeve të klimës, ‘vendi’ dhe ‘mënyra’ e aplikimit të një mase shpesh përcakton, nëse një projekt përshtatjeje është i rëndësishëm dhe i përshtatshëm apo jo. Në veçanti, në një mjedis ku fondet janë përgjithësisht të kufizuara dhe aksesit tek fondet është tepër konkurrues, mënyra më e mirë për gjenerimin e një ndikimi më të gjerë është rritja e efektivitetit (pra, arritja e rezultatit duke vepruar siç duhet). Efektiviteti i të njëjtit aktivitet/projekt përshtatjeje mund të rritet ndjeshëm, nëse kryhet ‘në kohën e duhur’ dhe në ‘vendin e duhur.’

Në mungesë të të dhënave të besueshme të ndikimeve të klimës, varfëria është treguesi më i mirë përfaqësues për cenueshmërinë/vulnerabilitetin. Kjo ka rezultuar nga një numër i madh studimesh⁵⁸. Në këtë drejtim duhet t’i kushtohet më shumë vëmendje çështjes së shenjëstrimit dhe përzgjedhjes së përfituesve. Të varfrit janë shpesh ata që vuajnë më shumë nga ndikimet e ndryshimeve klimatike dhe si rrjedhojë, duhet t’u jepet prioritet gjatë përzgjedhjes së aktiviteteve dhe vendndodhjeve të projektit, vetëm nëse nuk ka të dhëna se faktorë të ndryshëm nga ata ekonomikë do të përcaktonin vulnerabilitetin në një zonë specifike.

Duke pasur parasysh rezultatet e PNNK-ut (IPCC) AR5⁵⁹, është gjithashtu thelbësore që të theksohet dhe rëndësia politike si pjesë integrale e një mase efektive të përshtatjes. Ndryshimet Klimatike (CC) nuk duhet të transmetohen vetëm si një çështje teknike, por, siç u përmend më lart, është e rëndësishme të thuhet që përshtatja nuk është element shtesë dhe nuk varion shumë nga një projekt i zakonshëm. Ndonjëherë, një ndryshim i vogël i një aktiviteti të ‘rregullt’ është i mjaftueshëm për mbrojtjen e tyre klimatike ose për t’iu përshtatur ndaj ndryshimeve klimatike.

Kjo do të thotë, për mobilizimin e burimeve të procesit të NAP-it, përveç dhënies së prioritetit të masave të caktuara në NAP, është i nevojshëm një shtjellim më i hollësishëm i aspekteve, të tilla si “ku”, “kush” dhe “si” për rritjen e efektivitetit të masave të përshtatjes.

Dimensioni i financimit të kërkuar të përshtatjes

Nevojat financiare mund të ndryshojnë ndjeshëm, në varësi të lloji të masës së përshtatjes që do të financohet. Shpesh bëhet dallim midis përshtatjes transformuese dhe rritëse. Përshtatjet

⁵⁸ <https://openknowledge.worldbank.org/bitstream/handle/10986/22787/9781464806735.pdf>

⁵⁹ <https://www.ipcc.ch/report/ar5/>

transformuese që nënkuptojnë kalimin e një pragu për ndryshime sistematike (sistemi A transformohet në sistemin B) shpesh kërkojnë investime të mëdha fillestare, me përfitime, ndikimet e eliminuara, të perceptuara mirë vetëm në të ardhmen. Përshtatja rritëse sjell një ndryshim, por ruan karakteristikat kryesore të një sistemi dhe mund të tolerojë rreziqe të mbetura shtesë, por kërkesat financiare mund të rregullohen gradualisht dhe strategjia e ngjashme e mobilizimit të fondeve mund të përdorë arritje fillestare si stimul për investime të ardhshme.

Shpenzimet e veprimeve të përshtatjeve që janë zgjerime ose përpunime të përshtatjeve të bëra më parë mund të llogariten shpesh nga ekstrapolimi, ndërsa shpenzimet e përshtatjeve të reja dhe ndryshimet e vendndodhjeve janë të panjohura, por prezumohen të jenë të larta.

Elementët e një Qasjeje të Suksesshme të Mobilizimit të Burimeve financiare

Procesi i mobilizimit të burimeve për ndërhyrje të përshtatjes kërkon vënien në funksionim të disa elementeve kyç:

Elementi 1: Ndërtimi i procesit – Krijimi i një ekipi kryesor

GNNK-ja (IMWG) dhe MM-ja (MoE) janë të autorizuar për menaxhimin e procesit të përshtatjes në Shqipëri. Megjithatë, në lidhje me dokumentin financiar detyrat e këtij grupimi duhet të shpjegohen më tej dhe duhet të dakordësohet një strukturë e qartë për bashkëpunim.

Elementi 2: Arritja e një mbështetjeje politike të një niveli të lartë

Mbështetja e nivelit të lartë mund të arrihet nga rekomandimet nga një nivel i lartë qeverisjeje ose nga detyrimet ligjore, edhe në rastet kur vijnë nga një sektor i vetëm. Për të garantuar një angazhim afatgjatë për përshtatje, mund të jetë fillimisht e nevojshme, nga vendimmarrësit politikë ose menaxhimi publik i nivelit të lartë (që tejkalon periudhën legjislative), rritja e ndërgjegjësimit. Kapitulli 2 do të paraqesë opsione të mënyrës së arritjes së kësaj mbështetjeje dhe udhëheqjen e saj.

Elementi 3: Vlerësimi i situatës në këndvështrimin e përshtatjes - Kuptimi i stimujve-Komunikimi i përshtatjes në një mënyrë që i bën thirrje financuesve/investuesve.

Është shumë e rëndësishme që të kuptohen stimujt politikë dhe financiarë për financuesit/investuesit privatë dhe publikë (kombëtarë dhe ndërkombëtarë) për të investuar në përshtatje, pasi në pamje të parë përshtatja mund të keqinterpretohet vetëm si një kosto shtesë.

Në rastin e sektorit publik, është kryesisht reduktimi i humbjes ose dëmit të shkaktuar nga ngjarje/ndikime të lidhura me klimën dhe ofrimi i shërbimeve publike në lidhje me objektivat sociale, ekonomike dhe shëndetësore. Investimi në përshtatje madje, mund të ketë ndikime pozitive në krijimin e vendeve të punës. Megjithatë, edhe sektori privat mund të ketë interes real në investimin e përshtatjes. Argumente, të tilla si rimëkëmbja e zinxhirit të furnizimit, mbrojtja e aseteve produktive, mundësi të reja të tregut ose pajtueshmëria me standardet, mund të jenë stimuj për investimin e fondeve private në përshtatje. Këta stimuj duhet të identifikohen dhe përdoren gjatë komunikimit me financues/investues.

Elementi 4: Ndërtimi i kapaciteteve në financimin për klimën dhe sigurimi i burimeve financiare për mobilizimin e burimeve dhe identifikimin e burimeve të mundshme të financimit për periudhën afatshkurtër, afatmesme dhe afatgjatë.

Procesi i vetë mobilizimit të burimeve kërkon sigurim të burimeve njerëzore dhe kapacitete teknike specifike, me qëllim realizimin e aktiviteteve, të tilla si vendosja dhe ruajtja e marrëdhënieve të donatorëve, kuptimi i kërkesave të donatorëve, negocimi me donatorë, vlerësimi dhe identifikimi i burimeve të financimit të përshtatjes.

- Mobilizimi i Fondeve Kombëtare Publike- Integrimi dhe Institucionalizimi i Përshtatjes

Përpyekjet për mobilizimin e fondeve publike lidhen ngushtë me masat rregullatore që rregullojnë mënyrën, sesi politikën e Ndryshimeve Klimatike (CC) integrohen në një mjedis më të zgjeruar institucional, si dhe në procese të administrimit publik në Shqipëri. Ky kapitull jep një përmbledhje të strukturave ekzistuese institucionale për formulimin e politikave, proceset e planifikimit dhe zbatimin. Gjithashtu, jepet një analizë për identifikimin e pikave hyrëse,

forcimin e mëtejshëm të institucioneve dhe proceseve përkatëse që do të rregullojnë mobilizimin dhe kanalizimin e fondeve për masat e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike.

- Masat aktuale institucionale dhe opsionet për forcimin e tyre, me synim aksesin në Fondet Kombëtare Publike

Qeveria e Shqipërisë ka treguar lidërsip për ndryshimet klimatike nëpërmjet krijimit të Grupit Ndërmnistror për Ndryshimet Klimatike (GNNK) (IMWG), të drejtuar nga zëvendësministri i Mjedisit, me 15 anëtarë që përfaqësojnë menaxhimin e nivelit të mesëm të ministrive kryesore të linjës⁶⁰.

Qëllimi i përgjithshëm i GNNK-ës (IMWGCC) është që të koordinojë të gjitha institucionet e përfshira në procesin e zbutjes dhe përshtatjes së Ndryshimeve Klimatike (CC) dhe të lehtësojë integrimin e tyre në mënyrë koherente, në politikat, programet dhe aktivitetet e reja dhe ekzistuese. Kjo lidhet në veçanti me proceset dhe strategjitë e planifikimit të zhvillimit, brenda të gjithë sektorëve përkatës dhe në nivele të ndryshme, sipas rastit. Funksionet kryesore të Grupit të Punës të Ndryshimeve Klimatike (IMWG) janë: (i) hartimi i politikave dhe strategjive; (ii) koordinimi i institucioneve gjatë zbatimit të strategjive kombëtare dhe planit të ndryshimeve klimatike; (ii) identifikimi i mundësive për të lehtësuar, nxitur, vlerësuar projektet dhe herë pas here, për të shprehur mendimin e tyre për projektidet dhe propozimet.

Pika e kontaktit për ndryshimet klimatike është Drejtoria e Politikave dhe Strategjive të Zhvillimit të Mjedisit, në Ministrinë e Turizmit dhe Mjedisit. Ky departament gjithashtu, vepron si sekretariati i grupit ndërmnistror për ndryshimet klimatike.

Ministritë e linjës dhe bashkitë janë përgjegjëse për formulimin e politikave/rregulloreve (në nivel kombëtar dhe vendor) dhe zbatimin e strategjive përkatëse sektoriale të integruara, në më shumë se 20 programe afatmesme dhe plane financiare vjetore. Përveç kësaj, agjencitë kombëtare, nën mbikëqyrjen e ministrive të linjës, janë përgjegjëse për ekzekutimin dhe monitorimin e buxhetit.

Aktualisht, grupi ndërmnistror i punës së ndryshimeve klimatike (IMWG) është një ekip teknik në nivel ekspertësh nga të gjitha ministritë pjesëmarrëse, i paraqitur dhe i koordinuar nga departamenti i ndryshimeve klimatike dhe ajrit, pranë Ministrisë së Mjedisit, që mbështet procesin e identifikimit të rreziqeve të klimës dhe procesin e menaxhimit.

Megjithëse Ministria e Turizmit dhe Mjedisit është udhëheqëse për planet e formulimit dhe zbatimit të politikave të ndryshimet klimatike (CC), të gjitha institucionet kombëtare dhe të qeverisë vendore janë përgjegjëse për Integrimin e ndryshimeve klimatike (CC), në fushat e tyre përkatëse të politikave, planifikimin, mobilizimin e burimeve financiare, programimin dhe shpenzimin për ndryshimet klimatike (CC) dhe monitorimin.

Dokumenti i NAP-it, nëpërmjet Veprimit Prioritar nr. 1 tregon që drejtimi i vazhdueshëm duhet të sigurojë orientim afatgjatë, siç rekomandohet në Udhëzimet Teknike të NAP⁶¹-it. Për trajtimin e çështjeve të mësipërme, janë të nevojshme të bëhen rregullime ligjore ose nënligjore të lidhura me qasjen institucionale ndaj ndryshimeve klimatike, duke pasur parasysh kuadrin ekzistues institucional për planifikimin strategjik dhe afatmesëm. Kjo, pasi roli i përgjithshëm mbikëqyrës, mobilizimi i burimeve dhe roli monitorues për ndikimin e politikave të ndryshimet klimatike (CC) në disa sektorë nuk mund të mbulohen siç duhet nga grupi ndërmnistror i punës së ndryshimeve klimatike ekzistues dhe Ministria e Turizmit dhe Mjedisit.

Kuadri Institucional për Planifikim Strategjik dhe Afatmesëm

Kuadri institucional⁶² për planifikim strategjik dhe afatmesëm përcakton përgjegjësi në të gjitha nivelet e vendimmarrjes, nga poshtë lart dhe anasjelltas. Vendimet bazohen në informacion programatik të lidhur me objektivat strategjike të politikave dhe të integruar në

⁶⁰Urdhri i Kryeministrit nr. 155, datë 25.04.2014

⁶¹Referojuni Objektivave 1 deri 4 të PA nr. 1

⁶²Ligji nr. 9936/2008 (i rishikuar në vitin 2016); Ligji nr. 10296/2010 (i rishikuar në vitin 2015); Udhëzimi i MF-ës nr. 8/2012

planifikimin e programit të qeverisë. Hierarkia e roleve dhe përgjegjësi të të gjitha strukturave institucionale

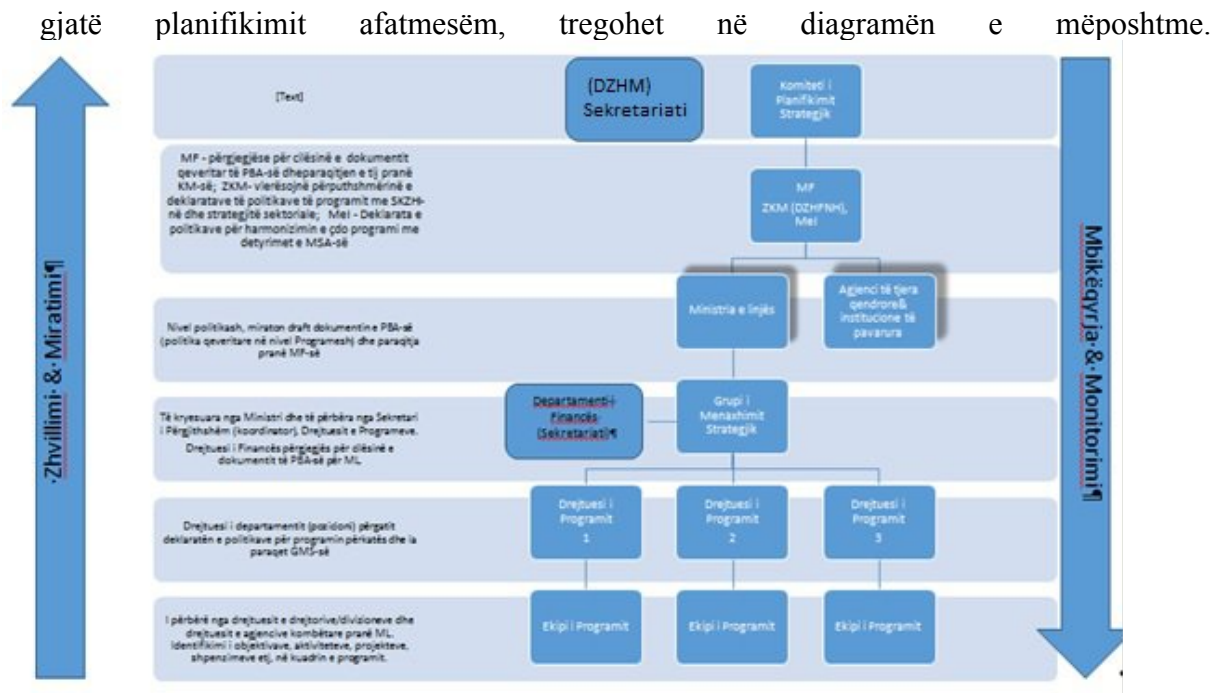

Figura 2 Programi i buxhetit afatmesëm – Rishikim Institucional (burimi: ekspert GIZ)
Diagrami i PBAM-it (MTBP) përcakton qartë Departamentin për Zhvillim dhe Mirëqeverisje (DZHM)
pranë Kryeministrit, si autoriteti i përgjithshëm strategjik mbikëqyrës dhe Ministrinë e Financave dhe
Ekonomisë si autoritetin e përgjithshëm për mbikëqyrjen dhe monitorimin e buxhetit.

- Mekanizmi i Menaxhimit për Zbatimin e Strategjive Ndërsektoriale

Kuadri aktual ligjor për PBAM-in (MTBP) nuk ofron një ndarje të qartë të detyrave, midis institucioneve që menaxhojnë politika komplekse ndërsektoriale, të tilla si politika të lidhura me ndryshimet klimatike (CC) të financuara nga buxheti i shtetit dhe financimit të huaj, të cilat kërkojnë një shkallë të lartë bashkëpunimi ndërministror. Megjithatë, ligji nr. 10296/2010, neni 8 parashikon bazën ligjore për bashkëpunim: ‘Në zbatimin e programeve që përfshijnë më shumë se një institucion dhe/ose strukturë të sektorit publik, drejtuesit e interesuar do të nënshkruajnë marrëveshje ose udhëzime të ndërsjella për objektin e përgjegjësisë menaxheriale që do të mbajë secili prej tyre’.

Me qëllim finalizimin e procedurave sipas kuadrit të PBAM-it (MTBP), Kryeministri është duke zbatuar masa të reja institucionale që mund të konsolidohen në vite. Aktualisht janë krijuar katër Grupe të Integruara të Menaxhimit të Politikave (GIMP) (IPMG) në bazë të vendimit të Këshillit të Ministrave (VKM) nr. 129/2015, brenda Sistemit të Planifikimit të Integruar (SPI) (IPS), të drejtuar nga ministri i ministrisë udhëheqëse respektive, dhe të përbëra nga sekretariatet e përgjithshme të ministrive të linjës. Grupet nëntematike operojnë pranë ministrive kryesore të linjës dhe përbëhen nga drejtues të programeve dhe ekspertë.

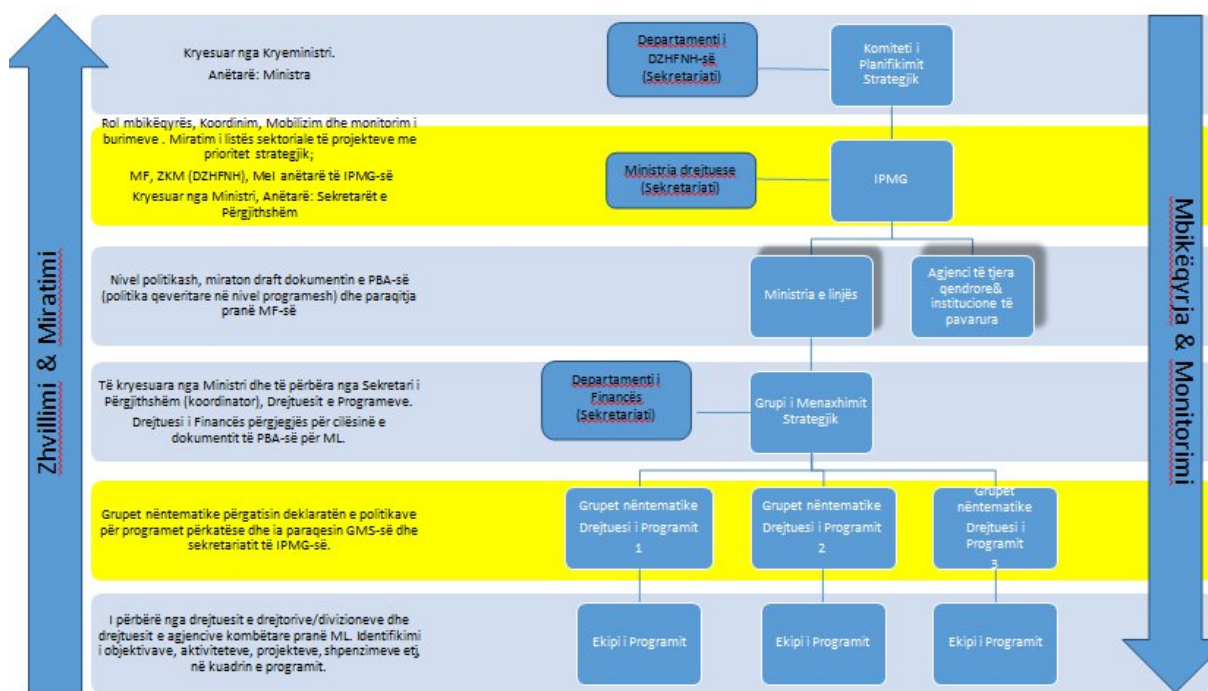

Figura 3 Mekanizmi i Integruar i Menaxhimit të Politikave për Zbatimin e Strategjive Ndërsektoriale (Burimi: projektimi individual).

Vendimi i Këshillit të Ministrave ndërhyr në dy nivele të rëndësishme vendimarrjeje, duke respektuar njëkohësisht masat e përgjegjshmërisë sipas skemës së PBAM-it (MTBP), siç vërehet në figurën 3 më lart (vijat me ngjyrë të verdhë). Tre institucionet kyçe, të tilla si Kryeministria (DZHM), Ministria e Financave dhe Ekonomisë dhe Ministria për Evropën dhe Punët e Jashtme përfaqësohen në secilën GIMP (IPMG).

- Rekomandime për Forcimin e Masave Institucionale Afatshkurtra -Afatgjata

Një përmbledhje e avantazheve dhe disavantazheve të qasjeve institucionale të përshkruara më lart, paraqitet në një tabelë në shtojcën 4. Duke pasur parasysh masat institucionale të përshkruara më lart, si dhe pikat e forta dhe ato të dobëta respektive, fazën aktuale të procesit të NAP-it në Shqipëri, si dhe diskutimet gjatë mbledhjes së 7-të të Grupit Ndërmnistror të Punës për Ndryshimet Klimatike të mbajtur në datën 21 tetor 2016, janë dhënë rekomandimet e mëposhtme (CC), janë bërë rekomandimet e mëposhtme për një periudhë nga 1 deri 3 vjeçare, për përmirësimin e masave ekzistuese institucionale, në bazë të kuadrit ligjor për planifikim strategjik dhe afatmesëm:

1. Ngritja/ndryshimi i statusit se Grupit Ndërmnistror të Punës për Ndryshimet Klimatike në një Grup i Menaxhimit të Politikave të Integruara (GMPI), me qëllim përfitimin nga avantazhet e këtij statusi grupimi (të përshkruar sipas shtojcës 3). Kryetari i GNMP-ës (IPMG) aktuale për Menaxhimin e Integruar të Burimeve Ujore, do të jetë anëtar i GNMP-ës (IPMG) për ndryshimet klimatike;

2. Ngritja e statusit të departamentit të ndryshimeve klimatike në një Sekretariat Teknik të GMPI-së. Krijimi i nëngrupeve tematike brenda secilës ministri të llogjës (me pjesëmarrje të paktën e Drejtuesit të Programit dhe ekspertë). Anëtarët aktualë të Grupit Ndërmnistror të Punës për Ndryshimet Klimatike mund të veprojnë si drejtues të grupeve nëntematike;

3. Përgatitja dhe Miratimi i VKM-ës për “Integrimin e ndryshimeve klimatike në PBAM (MTBP)”;

4. Përgatitja dhe miratimi i një Udhëzimi të Përbashkët ndërmjet Ministrisë së Turizmit dhe Mjedisit (MTM) dhe Ministrisë së Financave dhe Ekonomisë (MoF) për “Procedurat për

Integrimin e Ndryshimeve Klimatike në PBAM (MTBP)” dhe garantimine shkëmbimit të informacionit gjatë procesit të ekzekutimit të PBAM-it (MTBP).

- Integrimi i Planit kombëtar të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në Planifikimin e Buxhetit Kombëtar

Integrimi i përshtatjes në sektorë dhe politikat gjithëpërfshirëse zhvillimore janë në thelb të procesit të PKP-ës (NAP), meqë përshtatja efektive është kryesisht jo një aktivitet ‘shtesë’, por duhet të integrohet në politikat sektoriale. Shqipëria ka një sërë kërkimesh shkencore dhe studimesh mbi vulnerabilitetin ndaj ndryshimeve klimatike për sektorin e bujqësisë dhe energjisë si dhe një strategji sektoriale, si: Strategjia Kombëtare e Shëndetit, Strategjia për Menaxhimin e Integruar të Burimeve Ujore, Planin Kombëtar Territorial si dhe Planin e Zhvillimit të Bregdetit, në të cilat GIZ-i ka dhënë një mbështetje të madhe në adresimin dhe integrimin e ndryshimeve klimatike në këto plane, nëpërmjet projektit “Përshtatja ndaj ndryshimeve Klimatike për vendet e Ballkanit Perëndimor”.

Qasjet specifike sektoriale nëpërmjet integrimit shpjegohen në kapitullin 6 të dokumentit të NAP-it; objektivat dhe treguesit e lidhur me integrimin dhe financimin e klimës janë mirëpërcaktuar në dokumentin e NAP-it (objektivat 6 deri 12, f. 29). Aktivitetet e hollësishme gjithëpërfshirëse përshkruhen sipas Veprimit Prioritar nr. 2.

Strategjia Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim përfshihet në Kuadrin e Politikave Shqiptare, duke reflektuar koston e reformave strukturore në buxhetin kombëtar, dhe përcakton qëllimet dhe objektivat që çdo sektor duhet të ndjekë, duke shërbyer si pikë fillimi për ministritë e linjës për të analizuar dhe realizuar misionet e tyre. Programi i Buxhetit Afatmesëm (PBAM) është një instrument operacional për menaxhimin e shpenzimeve publike dhe komponent kyç i Sistemit të Planifikimit të Integruar.

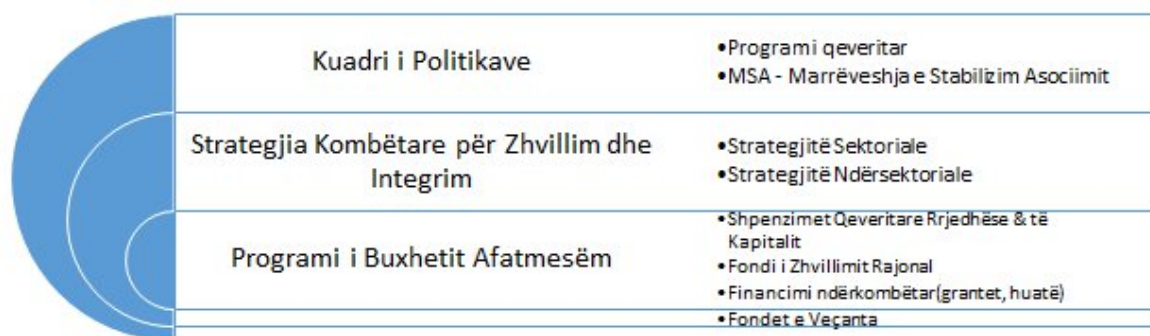

Figura 4: Marrëdhëniet ndërmjet Kuadrit të Politikave, Strategjive dhe Buxhetin Kombëtar (burimi: projektimi individual)

Veprimi Prioritar i tretë e NAP-it deklaroi: “Shqipëria do të përdorë procesin e NAP-it si një mundësi për dialog të vazhdueshëm për integrimin e ndryshimeve klimatike në planifikimin dhe buxhetimin e zhvillimit kombëtar, si dhe opsionet e politikave fiskale. Qëllimi 1: Aksesimi me sukses në buxhetin publik të Shqipërisë për financimin e zbatimit të NAP-it; Treguesi 1.1: Të dhënat publike dëshmojnë se të paktën një buxhet fillestar publik i Shqipërisë prej 5 milionë USD u shpenzua për zbatimin e NAP-it, deri më 01/2018”⁶³.

Integrimi i procesit të NAP-it në buxhetin kombëtar, duhet të kryhet nëpërmjet programit strategjik dhe buxhetit afatmesëm (PBAM), i cili fillon me përgatitjen nga ministritë e linjës të një rishikimi të politikave të programeve (RPP) për secilin program. Një fokus i rishikimit stimulues është përmirësimi i analizës së kostos për njësi për rezultatet. Çdo program pritet të bazohet në një ose më shumë politika specifike që duhet të shprehen qartë në Strategjinë

⁶³ Ky tregues duhet të rishikohet pas përfundimit të shtojcës 2.

Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim (SKZHI), strategjitë sektoriale dhe dokumentin e NAP-it. RPP-ja përgatit një deklaratë politike për secilin program; duke përfshirë një deklaratë misioni, qëllimin e politikës së programit, objektivin e një politike programi dhe standardet e politikës së programit. RPP-ja duhet të jetë e qartë, e kuptueshme dhe duhet të rishikohet periodikisht, p.sh. mbi bazë vjetore.

Komponenti i dytë i procesit të PBAM-it (MTBP) është planifikimi i investimeve dhe shpenzimeve të programit (PISHP). PISHP-i përdoret për alokimin e burimeve midis programeve, dhe bazohet në procesin e RPP-ës. Rezultatet kryesore identifikohen dhe kostoja e tyre llogaritet për secilin program. Kjo kërkon dokumentim të rrezeve prioritare që mund të pengojnë arritjen e objektivave dhe qëllimeve të secilit program, masat e parashikuara për minimizimin e tyre, si dhe ndikimin përkatës financiar. NAP-i përmbush kërkesat e një plani të menaxhimit të rrezikut dhe është i rëndësishëm për përgatitjen e PISHP-it.

Figura 5: Ndërlidhjet (pikat hyrëse) dhe progresi i deritanishëm (pra, komponentët në ngjyrë portokalli janë realizuar, ndërsa komponentët me ngjyrë bojë qielli duhet të arrihen) midis:

1. Procesit të menaxhimit të rrezikut ndaj ndryshimeve të klimës (MRRNK);
2. Procesit të Planifikimit Strategjik dhe buxhetimit afatmesëm;
3. Ciklit të investimeve të projektit. (Burimi: UNEP 2011 dhe UNDP- GEF 2015)

Tre proceset e mësipërme, konkretisht: (1) Procesi i menaxhimit të rrezikut ndaj ndryshimeve klimatike (2) Procesi i planifikimit strategjik dhe buxhetimit afatmesëm; (3) Cikli i investimeve të projektit, duhet të zhvillohen paralelisht, duke ndjekur hapat vijues. Rezultatet e secilës fazë të procesit të menaxhimit të rrezikut shërbejnë, si kontribute për faza të ndryshme të dy proceseve të tjera të lidhura me planifikimin dhe zbatimin. Secili proces është projektuar në një mënyrë të përsëritur, duke kërkuar masa të rregullta monitoruese, vlerësimi dhe korrigjuese, sipas rastit.

Hapat e paraqitura në ngjyrë portokalli tregojnë progresin e arritur deri tani në integrimin e procesit të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në buxhetin kombëtar. Është e qartë se gjatë përgatitjes së dokumentit të NAP-it, disa fusha prioritare janë diskutuar dhe dakordësuar, si dhe janë identifikuar aktivitetet/projektet. Megjithatë, cikli i investimeve të projektit është në fillim, fakt që mund të krijojë vështirësi në mobilizimin e burimeve financiare dhe integrimin e procesit të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike brenda buxhetit kombëtar. Grafiku tregon se masat afatshkurtra dhe afatmesme duhet të fokusohen në plotësimin e hapit të dytë dhe të tretë të procesit të menaxhimit të rrezikut ndaj ndryshimeve klimatike, përfundimin e hapit të dytë dhe të tretë të ciklit të investimeve të projektit që nga ana e vet ka çuar në plotësimin e hapit të katërt të procesit të planifikimit - PBAM.

Në realizimin e hapit të katërt të procesit të planifikimit, ministrinë e linjës do të udhëhiqen nga kalendari PBAM dhe institucionet përgjegjëse për procesin e miratuar nga VKM-ja në fillim të çdo viti (Kalendari i PBAM) për periudhën 2017-2019. Përveç kësaj, Procesi i

Investimeve të Shpenzimeve të Programit Vjetor (PISHP) në një Institucion të Qeverisë Qendrore do të ndihmojë institucionet që të kuptojnë se përse cikli i investimeve të projektit është i rëndësishëm që të zhvillohet paralelisht me procesin e menaxhimit të rrezikut ndaj ndryshimeve klimatike. Kërkesa kryesore e PISHP-it është përcaktimi (gjatë muajve maj-qershor) i projekteve që duhet të përfshihen në PBAM me objektivat, aktivitetet, produktet dhe shpenzimet përkatëse. Vetëm projektet e miratuara për financim nga ana e donatorëve/kreditorëve të huaj dhe bashkëfinancimi nga buxheti i shtetit duhet të përfshihen në PBAM-in (MTBP) e tre viteve të ardhshme. Kjo kërkesë përmbushet nëse ciklet e mësipërme zhvillohen në mënyrë paralele pas përfundimit të tri fazave të para të planifikimit strategjik dhe ciklit të buxhetimit (2), si dhe dy fazave të para të ciklit të investimit të projektit (3).

Në bazë të fushave prioritare të identifikuar në dokumentin e NAP-it dhe urdhrin e Kryeministrit për krijimin e grupit ndërministror për ndryshimet klimatike (IMWGCC), si dhe në përbërjen aktuale të programeve buxhetore, 22 programe buxheti afatmesëm u identifikuan dhe analizuan, të cilat u menaxhuan nga ministritë e linjës të përfshira në procesin e PKP-ës (NAP). Programe të tjera buxhetore mund të identifikohen në të ardhmen në procesin e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike (shihni listën e programeve buxhetore në f. 328). Dokumenti i NAP-it identifikoi një qëllim të rëndësishëm dhe tregues ambicioz brenda veprimit prioritar nr. 3:

Objektivi 1: Aksesi i suksesshëm në buxhetin publik të Shqipërisë për financimin e zbatimit të NAP-it.

Treguesi 1.1: Të dhënat publike dëshmojnë se të paktën një shumë fillestare prej 5 milionë USD e buxhetit publik të Shqipërisë u shpenzua për zbatimin e NAP-it deri në janar 2018.

Përveç kësaj, dokumenti i NAP-it ka identifikuar shumë sfida/pengesa dhe fushat përkatëse prioritare për zbutjen e tyre, të tilla si veprimi prioritar nr. 6 “Komunikimi dhe iniciativa për zgjerimin e ofrimit të shërbimeve” dhe fusha të tjera prioritare strategjike ndërsektoriale dhe sektoriale nr. 8 deri nr. 15.

Përvoja e vendeve të tjera ka treguar se procesi i ndërtimit të rimëkëmbjes ndaj ndryshimeve klimatike në ekonomi dhe shoqëri, do të thotë përballje me më shumë sfida, të tilla si qasja e fragmentuar institucionale dhe pengesa rregullatore, burime të pamjaftueshme financiare në nivel vendor për të trajtuar përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike, njohuri të pakta për procesin e buxhetimit vjetor dhe afatmesëm, kompleksitet dhe koordinim sektorial të shpenzimeve për ndryshimet klimatike etj. Sfidat për integrimin e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në paraqitjen e buxhetit vjetor dhe afatmesëm shpjegohen më tej në f. 329.

- Monitorimi i financimeve të klimës

Trajtimi dhe ndjekja e monitorimit të performancës dhe raportimi mbi rezultatet e përshtatjes janë thelbësore për caktimin e prioriteteve, duke udhëhequr zbatimin dhe vlerësimin e progresit drejt përshtatjes (shihni figurën 3: faza e fundit e MNRRK-ës dhe ciklin e planifikimit). Monitorimi dhe raportimi do të duhet të marrin në konsideratë natyrën e larmishme të përshtatjes, përfshijnë gamën e barrierave dhe objektivave sociale, ekonomike dhe mjedisore të përshtatjes.

Ky tip i raportimit mund të bazohet në raportet e rregullta të progresit të përshtatjes nga institucionet kryesore qeveritare që ofrojnë elemente të përshtatjes. Veprimi prioritar 4 mbulon monitorimin e ndikimit të klimës, si dhe monitorimin e reagimit në përshtatjen e suksesshme.

Objektivi 1: Vlerësimi i progresit ndaj objektivave të përtëritjes së klimës.

Objektivi 2: Krijimi i një sistemi monitorimi të bazuar në rezultate (MBR) për ndryshimet klimatike.

Dokumenti Tregues Strategjik për IPA II (2014-2020) thekson se asistenca financiare e BE-së duhet të jetë në përputhje me objektivat e politikave të BE-së, duke përfshirë politikën për klimën.

Shpenzimet e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike mund të gjurmohen gjatë ekzekutimit të buxhetit dhe të monitorohen, nëpërmjet miratimit të shenjuesve statistikorë të përcaktuar nga OECD-ja, siç paraqitet në f. 330–331.

Klasifikimi, monitorimi dhe raportimi aktual i buxhetit

Kërkesat e klasifikimit të buxhetit vendosen me ligj dhe përcaktohen nga ministri i Financave, në përputhje me standardet ndërkombëtare. Ato unifikohen me skemën publike të llogarive për të gjitha institucionet qendrore, të qeverisë vendore dhe fondeve të posaçme. Minimalisht, klasifikimet buxhetore mbulojnë klasifikimin ndërqeveritar, klasifikimin administrativ, klasifikimin funksional, klasifikimin e bazuar në programe, klasifikimin sipas burimeve të financimit (shtetërore, vendore, financimi ndërkombëtar) dhe klasifikimin ekonomik. Vendimet politike të qeverisë merren mbi bazë programi. Alokimet miratohen nga njësia administrative, programi dhe kategoria kryesore ekonomike: shpenzime të kapitalit dhe shpenzime rrjedhëse (personeli, interesi financiar, operacionet dhe mirëmbajtja, subvencionet, transfertat për individët). Përbërja kryesore e të ardhurave shtetërore përfshin grante, taksa dhe të ardhura jotatimore.

Të gjitha transaksionet e qeverisë qendrore dhe vendore janë ekzekutuar nga Llogaria e Vetme e Thesarit në Bankën Qendrore, nëpërmjet Sistemit Qeveritar të Informacionit Financiar të administruar nga Departamenti i Thesarit pranë Ministrisë së Financave. Sistemi refuzon çdo shpenzim për të cilin ka alokime të pamjaftueshme. Të gjitha transaksionet kontrollohen nga programet buxhetore dhe klasifikimi institucional, dhe gjurmohen nëpërmjet sistemit elektronik në nivel të detajuar (nivele shtesë: sipas rajoneve, rretheve dhe projekteve dhe deri në 7 shifra të shpenzimeve ekonomike kundrejt 3 shifrave të miratuara me ligj). Një numër i kufizuar i institucioneve vendore dhe qendrore (15 nga 100 institucione) janë përdorues të drejtpërdrejtë të Sistemit Qeveritar të Informacionit Financiar.

Ekzekutimi i buxhetit dhe raportet e monitorimit përgatiten katër herë në vit nga sekretarët e përgjithshëm të ministrive të linjës dhe kryetarët e bashkive dhe i paraqiten Ministrisë së Financave. Brenda një muaji pas përfundimit të periudhës raportuese, Ministri i Financave paraqet raportet e monitorimit dhe zbatimit të buxhetit në Këshillin e Ministrave dhe Kuvend. Këto raporte bazohen në performancë dhe përbëhen nga: performanca financiare e secilit program; produktet e prodhuara nga çdo program; objektivat e arritur nga çdo program.

Gjatë tre viteve të ardhshme, Ministria e Financave dhe Ekonomisë do të përmirësojë Sistemin Qeveritar të Informacionit Financiar e sistemit ekzistues financiar, në një sistem të ri informacioni të menaxhimit financiar (SIMFSH), duke integruar planifikimin dhe monitorimin afatmesëm, si dhe procesin e menaxhimit të projektit. Kjo ndoshta do të shoqërohet me përmirësimin e klasifikimeve buxhetore.

- Avancimi i procesit për integrimin e fondeve të klimës në PBAM

Menaxhimi i rrezikut të klimës, koordinimi i aktiviteteve dhe kuadrove të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike dhe integrimi i tyre në proceset vendimmarrëse dhe të planifikimit të zhvillimit janë fusha kërkimore dhe përpjekje praktike relativisht të reja. Gjithashtu, përvoja shqiptare nga fusha të tjera, të tilla si çështjet gjinore, ka treguar se integrimi në politikën sektoriale kombëtare dhe PBAM (MTBP) është një proces multidimensional, i vazhdueshëm që kërkon kohë (p.sh. procesi i integritit gjinor në PBAM filloi në vitin 2012, me identifikimin dhe përgatitjen e kuadrit përkatës dhe strukturat institucionale dhe është ende në zhvillim si një qasje pilot).

Ndërsa po punohet drejt rritjes së ndërgjegjësisë midis qeverisë dhe popullatës, me qëllim garantimin e një zbatimi të suksesshëm të politikave të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike dhe masave prioritare të NAP-it, mund të merren në konsideratë hapat e mëposhtëm:

1. Rishikimi/përmirësimi i strategjive aktuale sektoriale dhe lidhja me SKZHI, bazuar në NAP-in për ndryshimet klimatike dhe masat prioritare nr. 2 dhe nr. 6⁶⁴.

⁶⁴ Objektivat 6 deri 11, faqe 29 dhe treguesi 6.2: Të paktën 1 qasje integruese në vit po përfshihet në një strategji

2. Përgatitja e rregullimeve të nevojshme.

3. Trajnimi dhe rritja e cilësisë së njohurive të⁶⁵:

- personave kyç të qeverisë qendrore dhe vendore të përfshirë në formulimin e politikave dhe procesin e buxhetimit afatmesëm;

- ekipet teknike që çmojnë vlerësimin e investimeve të projektit, në mënyrë që të kenë kapacitetin për të shqyrtuar ndikimin e ndryshimeve klimatike;

- shkëmbimi i përvojave me qeveri të tjera që kanë qenë të suksesshme në përfshirjen e kostos së reformave strukturore në buxhet, do të ishte tepër i vlefshëm.

4. Procesi aktual i miratimit të projektit kryhet nga Komiteti i Zhvillimit Rajonal (Kryeministria) dhe Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural mund të përfshijë një kërkesë për të treguar se ndryshimet e klimës janë marrë në konsideratë për investime në zonat me rrezik të lartë (për zonat e tjera mund të duhen kërkesa më të buta, në varësi të vulnerabilitetit të zonës). Ky proces mund të përfshijë një pyetje të thjeshtë cilësore lidhur me verifikimin e marrjes në konsideratë të ndryshimeve klimatike për programe më të vogla apo programe që nuk pretendohen të jenë të rëndësishme për klimën. Për programe më të mëdha lidhur me klimën, kjo duhet të përfshijë një analizë më rigorozë. Paraqitja e analizës së përmirësimit të klimës në vlerësimin e projektit mund të koordinohet nga Sekretariati i Zhvillimit Rajonal pranë zyrës së Kryeministrit (PMO, me kontribut të përbashkët nga Ministria e Turizmit dhe Mjedisit (për çështjet klimatike) dhe Ministrisë së Financave (për çështjet ekonomike).

5. Procesi i gjurmimit dhe monitorimit:

- Sistemin qeveritar i informacionit financiar dhe/ose sistemi i klasifikimit buxhetor mund të përmirësohen (pa ndryshuar parimet kryesore) për të ofruar informacion për shpenzimet klimatike brenda ministrive, qoftë nëpërmjet krijimit të nënprogrameve për ndryshimet klimatike ose nëpërmjet dhënies së detajeve të lidhura me projekte, sipas aktiviteteve të programit/veprimtarisë ose rezultatet. Kjo do të ndihmojë ndjeshëm në të ardhmen e afërt për raportim në BE për përdorimin e fondeve IPA, nga të cilat 20% parashikohen për shpenzimet për përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike dhe do të monitorohen si të tilla. Gjithashtu, mbështetja e buxhetit të BE-së ndaj sektorit mjedisor që mund të bazohet në skemën e rimbursimit për shpenzimet e shkaktuara nga buxheti kombëtar, kërkon monitorim nga afër dhe raportim të shpenzimeve për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike.

- Gjurmimi alternativ i shpenzimeve mund të kryhej nëpërmjet Agjencisë Kombëtare Mjedisore, funksioni kryesor i së cilës është monitorimi mjedisor. Ju lutemi vëreni se ky nuk duhet të jetë burimi kryesor për monitorimin e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike, për shkak se reforma e plotë e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike nuk lidhet me “lejen mjedisore”.

Rekomandohet qasja e mëposhtme integruese:

Faza 1 - Qasja afatshkurtër dhe afatmesme:

Para integrimit të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në një zhvillim më të gjerë, vendimmarrësit financiarë duan të shqyrtojnë një periudhë demonstrimi për të mësuar për kompleksitetin e procesit, si dhe për të pasur një perceptim të rreziqeve dhe përfitimeve të mundshme prej tij. Do të ishte e parakohshme që brenda sistemit kombëtar të integroheshin opsione të kuptuara jo qartë. Pra, fokusi afatmesëm duhet të vendoset në plotësimin e kuadrit ligjor, duke forcuar strukturat institucionale dhe rritjen e kapaciteteve në të njëjtën kohë me integrimin e masave të përzgjedhura prioritare të NAP-it, nëpërmjet një projekti pilot në një ose dy programe buxhetore ekzistuese⁶⁶ (të barasvlefshme me departamentet e politikave pranë

përkatëse sektoriale.

⁶⁵ Duhet të shqyrtohet sipas PA 3 dhe 7

⁶⁶ Përzgjedhja duhet të kryhet në përputhje me strategjinë e përzgjedhur sektoriale: shihni treguesin 6.2: Të paktën 1 qasje integruese në vit është duke u përfshirë në një strategji përkatëse sektoriale.

ministrive të linjës dhe një bashkie të ndodhur në një zonë me rrezik të lartë klimatik). Masat prioritare duhet të integrohen eventualisht në nivelin e projekteve ose aktiviteteve sipas programeve ekzistuese.

Institucionet e 'pilotimit' duhet të përzgjidhen në bazë të një angazhimi të nivelit të lartë të treguar gjatë përgatitjes së NAP-it dhe performancës së buxhetit të viteve të mëparshme (opinionin nga Ministria e Financave është i rëndësishëm). Institucionet drejtuese do të vazhdojnë të jenë Ministria e Turizmit dhe Mjedisit, Ministria e Financave dhe Ekonomisë, zyra e Kryeministrit, (Fondi Zhvillimit Rajonal dhe zyra e Planifikimi Strategjik) dhe Ministria për Evropën dhe Punët e Jashtme.

Harmonizimi i PBAM-it dhe NAP-it

Dokumenti i NAP-it shërben si një dokument për vlerësimin dhe identifikimin e rrezikut që mund dhe duhet të plotësohet në një plan të përshtatshëm të menaxhimit të rrezikut. Dokumenti i NAP-it parashtron 15 masa prioritare dhe për secilën prej tyre përcaktohen objektivat dhe treguesit, grupet kryesore të interesit dhe identifikohen kërkesat financiare (llogaritje të përafërta).

Përafrimi i një mase prioritare të PKP-ës (NAP) në programin e buxhetit afatmesëm mund të kryhet si më poshtë:

PBAM NAP	Politika	Objektivi	Aktiviteti	Rezultati	Kostoja
- Të paqarta për secilën PA	- X	-	-	-	-
- Objektivat sipas çdo PA	-	- X	-	-	-
- Masa prioritare/elementet thelbësore	-	-	- X	-	-
- Treguesit sipas çdo objektivi	-	-	-	- x	-
- Kostoja PA e ndarë në financim të brendshëm dhe të jashtëm	-	-	-	-	- x

Rekomandimi i mësipërm kryhet duke pasur parasysh punën e kryer deri tani për identifikimin e masave prioritare me të gjitha problemet shoqëruese. Elementët e paraqitur sipas rubrikës së PKP-ës(NAP) shërbejnë si pikë fillimi për procesin e rishikimit dhe orientimin për dialogun ndërmjet anëtarëve të ekipit të programit të MTB-ës për arritjen/përmbushjen e kërkesave të PBAM-it (MTBP).

Nënkuptohet se ky proces është i vështirë dhe varet nga kapacitetet profesionale dhe mbështetja politike e ministrive të linjës, si dhe nga asistencë teknike. Përafrimi/integrimi mund të kryhet një herë për të gjitha ministritë (avantazhet: përfitimi për shkurtimin e kohës dhe zbatim më të shpejtë të PA-ve; problem të mundshme: cilësia e ulët e planifikimit dhe programimit; probleme komplekse gjatë ekzekutimit dhe monitorimit) ose mund të përgatiten gradualisht mbi bazë pilot⁶⁷ (përfitime potenciale: procesi do të bëhet më i matur, vendimmarrje e saktë, besueshmëri e lartë e procesit, monitorimi paraprak nënkupton identifikimin e mësimave të nxjerra që do të shërbenin si referencë për qarkullimin, zbatimin me sukses të PKP-ës (NAP) në planin afatgjatë).

Faza 2 – Qasja afatgjatë:

⁶⁷ Reeferenca ndaj treguesit

Nëse pas dy vlerësimeve të pavarura (nga institucionet ndërkombëtare), qeveria shqiptare tregon leadership të qëndrueshëm në procesin e integritetit të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike, të shoqëruar me financim thelbësor nga buxheti kombëtar dhe nëse institucionet shqiptare tërheqin me sukses financim ndërkombëtar për projektin përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike, atëherë qeveria duhet të marrë parasysh krijimin e një programi të ri multisektorial qeveritar për përshtatje ndaj ndryshimeve klimatike, të aksesueshëm nga të gjitha institucionet qeveritare zbatuese dhe më tej, një fond i ri i posaçëm për përshtatje ndaj ndryshimeve klimatike mund të krijohet me ligj të veçantë (sipas kriterëve të përcaktuara nga Ministria e Financave dhe Ekonomisë dhe të menaxhuara nga një agjenci e vetme qeveritare).

- Mobilizimi i fondeve të financimit të përshtatjes nga burime private dhe ndërkombëtare

Mobilizimi i financimit ndërkombëtar, si dhe financimi privat dhe investimet do të duhet të veprojnë paralelisht me krijimin e fondeve publike në nivel kombëtar. Megjithatë, kjo do të kërkojë ngritjen e proceseve specifike dhe ndërtimin e kapaciteteve specifike të mobilizimit të burimeve në të gjitha vitet në vazhdim. Në kuadrin e 15 fushave prioritare (NAP) që do të financohen, duhet të bëhet një dallim i përgjithshëm midis fushave prioritare 1 deri 7, që mbulojnë proceset institucionale dhe të menaxhimit që janë me më pak kosto intensive, dhe fushave prioritare 8 deri 15 të sektorëve specifike që do të kërkojnë investime më të konsiderueshme në infrastrukturë, pajisje dhe teknologji. Fushat prioritare 9 dhe 12 bëjnë përjashtim, pasi fokusohen kryesisht në proceset e planifikimit që janë përsëri me më pak kosto-intensive.

- Gatishmëria e veprimeve prioritare dhe kërkesat për akses në financim

Shumica e fushave prioritare të NAP-it janë në një fazë të hershme të planifikimit të projekteve të tyre dhe si rrjedhojë gatishmëria e tyre e përgjithshme (për projekte investimi shpesh të referuara si ‘garanci për sjellje përfitimesh’) është e ulët. Deri tani preventivët nuk kanë marrë parasysh parime të rëndësishme të përshtatjes së llogaritjes së koston. Një përmbledhje e preventivëve aktualë jepet më poshtë në dokument. Kjo duhet të korrigjohet në hapat e ardhshëm të planifikimit për t’u bërë gati për financim të jashtëm⁶⁸. Me qëllim përmbushjen e kërkesave të financuesve ndërkombëtarë të përshtatjes që ndryshon qartë sipas fondit të veçantë, propozime të aplikimit të plotë duhet të shqyrtojnë elementet e propozimit të mëposhtëm ‘tipik’ (zhvillimit):

- Harmonizimi i politikave (kombëtare, sektoriale);
- Procesi i planifikimit, pjesëmarrja dhe transparenca;
- Masa mirëbesimi dhe institucionale;
- Analiza e grupeve të interesit;
- Menaxhimi financiar dhe programatik (duke përfshirë planet e prokurimit);
- Kuadri i rezultateve dhe sistemi i monitorimit dhe vlerësimit;
- Analiza ekonomike (p.sh. analiza e eficiencës dhe efektivitetit të koston) dhe analiza financiare (në veçanti për projektet e investimeve);
- Garanci mjedisore, sociale dhe gjinore.

Për sa u përket masave specifike për një ndërhyrje të përshtatjes, udhëzimet e Fondit të Përshtatjes⁶⁹, Programi Pilot për Ripërtëritjen e Klimës (PPCR)⁷⁰ ose Fondi i Gjellbër i Klimës⁷¹

⁶⁸ <http://adaptasiapacific.org/news/attracting-climate-funds-begins-good-project-proposals>

⁶⁹ <http://www.adaptation-fund.org/wp-content/uploads/2015/01/Results%20Framework%20and%20Baseline%20Guidance%20final%20compressed.pdf>

⁷⁰ <https://www.cif.climateinvestmentfunds.org/fund/pilot-program-climate-resilience>

⁷¹ http://www.greenclimate.fund/documents/20182/239759/GCF_Concept_Note_User_s_Guide.pdf/64866eea-3437-4007-a0e4-01b60e6e463b

përcaktojnë disa objektiva dhe rezultate strategjike që duhet të trajtohen në një projekt propozim/aplikim. Meqë këto tre fonde fokusohen specifikisht tek përshtatja dhe midis fondeve më të rëndësishme të përshtatjes, mund të konsiderohen si kërkesa maksimale potenciale. Kjo do të thotë se fonde të tjera (veçanërisht ato që fokusohen qartë në përshtatje) mund të kërkojnë më pak nga këta elemente specifike përshtatjeje në projektim. Në përgjithësi, propozimi duhet të tregojë në shumë mënyra se në cilën mënyrë dhe shkallë trajtojnë rrezikun e identifikuar/ të parashikuar klimatik.

Kostoja e përgatitjes së projektit mund të jetë e konsiderueshme, dhe si rrjedhojë është vendimtare që këto kosto të përfshihen në fazat e hershme të planifikimit dhe bisedimeve me financues/investues potencialë.

Për shkak të kapaciteteve ekzistuese dhe shumës totale që duhet të krijohet, këshillohet që të ndiqet një qasje e bazuar në hapa, pra duke fokusuar përpjekjet në një ose dy fusha prioritare.

Ekzistojnë shumë udhëzime dhe mësim të nxjerra mbi mënyrën sesi të realizohen hapa specifikë të zhvillimit të projekteve të përshtatjes (për shembull USAID-i për Hartimin e Projekteve të Përshtatjes me Garanci Përfitimesh⁷², udhëzimi i PROVIA⁷³-s, përvojat e mbledhura nga Grupi i Punës i Institucioneve të Financimit Evropian për Përshtatje ndaj Ndryshimeve klimatike⁷⁴).

- Identifikimi i financuesve potencialë të përshtatjes dhe instrumenteve të financimit

Si pjesë përbërëse e këtij dokumenti financimi, burime kombëtare dhe ndërkombëtare të financimit publik dhe privat të përshtatjes janë verifikuar për përshtatshmërinë e tyre për financimin e fushave aktuale prioritare dhe masa të tjera të ardhshme të përshtatjes. Identifikimi i financuesve potencialë nuk është një ushtrim i drejtpërdrejtë dhe kriteret specifike janë përzgjedhur për t'u dhënë prioritet burimeve të financimit që mund të jenë më të mundshme, sesa të tjera për ofrimin e financimit për përshtatje në Shqipëri. Për ta bërë këtë, qasja e mëposhtme me tre komponentë është zbatuar për prioritetin e donatorëve/financuesve të përshtatshëm të mundshëm të përshtatjes:

1. Verifikimi dhe prioriteti i donatorëve të jashtëm/burimeve të financimit.
2. Prioriteti i fushave prioritare, duke pasur parasysh gatishmërinë për mobilizimin e burimeve në vitet e ardhshme.
3. Harmonizimi i fushave prioritare kryesore me donatorë të jashtëm prioritar/burime financimi.

Kjo metodologji e dhënies prioritet është fleksibël, dhe instrumenti i verifikimit mund të përditësohet vazhdimisht. Ajo jep udhëzime për mënyrën sesi duhet të identifikohen donatorë/financues të përshtatshëm të përshtatjes. Kriteret e reja të dhëniessë prioritetit mund të shtohen lehtësisht dhe rëndësia e kriterëve të veçanta mund të ndryshohet, nëse është e përshtatshme. Është e rëndësishme që të mbahet parasysh se një instrument i tillë për të dhënë prioritet, është vetëm hapi i parë për të kufizuar fondet /financuesit e ardhshëm. Kërkime më të thelluara për kërkesat dhe bisedimet fillestare me financues të mundshëm, duhet të vazhdojnë.

Hapi i dytë i metodologjisë është diskutuar gjatë takimit të 7-të të Grupit Ndërmnistror të Punës së Ndryshimeve Klimatike dhe rezultoi në dhënie prioritetit të veprimeve prioritare 8 dhe 9 (nr. 8: Ujitja me Aftësi Rimëkëmbëse ndaj Ndryshimeve Klimatike, Mbrojtja nga Kullimi dhe Përmytjet, nr. 9: Menaxhimi i Integruar i Burimeve Ujore- përpilimi i planeve të menaxhimit të baseneve ujore). Këto veprime prioritare janë identifikuar, si prioritet për zhvillimin e mëtejshëm të projektit në funksion të tërheqjes së fondeve ndërkombëtare të përshtatjes. Vendimi bazohet në kriteret e mëposhtme:

⁷² <http://adaptasiapacific.org/library/guidelines-designing-bankable-adaptation-projects>

⁷³ http://www.unep.org/provia/Portals/24128/PROVIA_guidance_report_loe_resolution.pdf

⁷⁴

- a) nivelin e planifikimit ekzistues dhe kapaciteteve zbatuese përkatëse;
- b) nivelin e vulnerabilitetit dhe urgjencës;
- c) nivelin e leadershipit dhe ndërgjegjësimit politik.

- Aspektet që duhet të merren parasysh në procesin e identifikimit

Mobilizimi i Burimeve Ndërkombëtare

Për shkak të financimit aktual dhe situatës politike, opsioni i krijimit dhe kanalizimit të fondeve në nivel transnacional ose rajonal duhet të merret parasysh. Ekzistojnë disa platforma bashkëpunimi, nëpërmjet të cilave mund të kërkohet financim rajonal, të tilla si ECRAN⁷⁵ (Rrjeti i Aderimit Rajonal Mjedisor dhe Klimatik) ose EUSAIR⁷⁶ (bashkëpunimi sipas Strategjisë së BE-së për Rajonin e Jonit dhe Adriatikut).

Gjithashtu, disa prej agjencive të mundshme të financimit kanë fonde ndërkombëtare dhe rajonale, të tilla si Kuadri i Investimeve të Ballkanit Perëndimor (WBIF)⁷⁷ ose Fondi Rajonal i Fondit të Përshtatjes.

Cilësia e projektpropozimeve- Ndërtimi i kapaciteteve për përgatitjen e propozimeve cilësore

Në veçanti, duke pasur parasysh proceset konkurruese të përzgjedhjes së projekteve nga financues dhe investues të mundshëm, cilësia e projektpropozimit do të bëhet një faktor thelbësor konkurrueshmërie. Pranohet se në këtë drejtim në Shqipëri, duhet të krijohen nevoja për kapacitete. Aktivitetet për krijimin e fondeve do të duhet të pranojnë këtë fokus në ndërtimin e kapaciteteve. USAID⁷⁸-i, për shembull, thekson dy faktorë suksesi në funksion të zhvillimit të projektit:

1. Subjektet e akredituara kombëtare zbatuese SKZ-ë (nuk duhet të hartojnë vetë projekte përshtatjeje; ato mund të bazohen në njohurinë e organizatave të shoqërisë civile për hartimin e projekteve për veten e tyre. Në këtë kontekst, këto organizata janë më të përshtatshme për hartimin e ndërhyrjeve të përshtatjes në bazë të kushteve vendore.

2. Elementi kryesor për hartimin e projekteve të financueshme të përshtatjes për subjektet e akredituara kombëtare zbatuese SKZ-ë (NIE) është që të kenë një perceptim të plotë të kërkesave të financuesve, në mënyrë që të mund të asistojnë mbështetësit e projekteve gjatë procesit të hartimit dhe vlerësimit.

Aksesi i drejtpërdrejtë kundrejt aksesit të tërthortë

Disa agjenci financimi, të tilla si FGJK-ja (GCF) dhe Fondi për Përshtatje AF⁷⁹ ofrojnë dy mënyra të aksesit në financim, ose nëpërmjet subjekteve të akredituara kombëtare zbatuese (SKZ) (NIE), referuar edhe si akses i drejtpërdrejtë, ose nëpërmjet subjekteve të akredituara shumëpalëshe ose ndërkombëtare; referuar edhe si akses i tërthortë. Deri tani Shqipëria nuk ka ushtruar përpjekje për akreditimin e një SKZ-je (NIE) shqiptare. Për shkak të kërkesave që duhet të përmbushen, mund të ishte i vlefshëm një vlerësim i kujdesshëm i potencialit të institucioneve specifike shqiptare, në vitet e ardhshme. Me qëllim aksesin në këto fonde, Shqipëria mund të mbështetet tek partnerët aktivë ndërkombëtarë të akredituar, dhe si rrjedhojë, të pranueshëm për aksesin dhe menaxhimin e fondeve. Megjithatë, çështja e aksesit të drejtpërdrejtë duhet të shqyrtohet në planin afatgjatë. Aksesi i drejtpërdrejtë mundëson që vendi të forcojë kapacitetin në planifikimin dhe zbatimin e projekteve zbatuese të përshtatjes, si dhe në mobilizimin e financimit të klimës, ndërsa aksesi i tërthortë do të rrezikojë të humbë vazhdimisht këtë mundësi. Ia vlen të përmendet gjithashtu, se shumica e përgatitjes së projektit

⁷⁵ <http://www.ecranetwork.org/>

⁷⁶ <http://www.adriatic-ionic.eu/about>

⁷⁷ <https://www.wbif.eu/about-the-wbif>

⁷⁸ http://www.asiapacificadapt.net/sites/default/files/resource/attach/KP6%20Bankable%20Project_FINAL.pdf

⁷⁹ <https://www.adaptation-fund.org/apply-funding/>

dhe mbështetjes së gatishmërisë është e vlefshme vetëm për vendet me një SKZ-ë të akredituar⁸⁰.

Instrumentet e financimit

- Huat (koncesionare)

Niveli aktual i borxheve publike të Shqipërisë kufizon huamarrjen nga fonde dhe financues ndërkombëtarë. Kjo zbatohet në përgjithësi, por veçanërisht, për një fushë politike që është relativisht e re, e tillë si përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike.

Përveç kërkesave të huadhënësve potencialë, në funksion të qëndrueshmërisë së borxhit, standardeve të mirëbesimit etj., aktiviteti i huamarrjes do të rregullohet edhe nga prioritetet e qeverisë aktuale. Nëse përshtatja dakordësohet nga drejtues politikë, mundësia për të marrë hua nga fondet ndërkombëtare të përshtatjes, të tilla si FGJK-ja (GCF), IFAD-i etj, do të rritet. Këto fonde mund të mbështeten në kushte koncesionare për Shqipërinë.

- Grantet

Grantet për masat e përshtatjes janë të disponueshme nga një gamë e fondeve dypalëshe dhe shumëpalëshe, si dhe donatorët filantropë. Shumë prej këtyre mundësive i nënshtrohen një prej tre proceseve të mëposhtme: a) një procesi konkurrues aplikimi nga i cili aplikimet shqiptare do të ishin në kundërshtim me aplikimet nga vende të tjera; b) fondet e përshtatjes që kanë zarfe ose alokime specifike për Shqipërinë; c) financues/investues (dypalësh) që nuk synojnë specifikisht rezultatet e përshtatjes, por do të ishin të hapur të shtonin objektivat e përshtatjes në portofolin e financimit të tyre ose strategjinë për Shqipërisë. Për mundësinë e parë, cilësia e aplikimit është veçanërisht e rëndësishme dhe si rrjedhojë, kapacitete dhe burime të mjaftueshme janë të nevojshme për përgatitjen e këtyre propozimeve cilësore për përmirësimin e mundësive për akses në këtë financim. Procesi (b) dhe (c) do të kërkonte një proces proaktiv negociimi me donatorë/financues përkatës, për të garantuar që kërkesat dhe kriteret të kuptohen mirë dhe të respektohen, ndërsa sigurohet se përshtatja përkatëse sektoriale dhe nevojat e përfituesit janë përmbushur njëlloj.

Masat e mundshme që duhet të merren në vitet e ardhshme janë si më poshtë:

a) ministritë duhet të punojnë me departamentin e koordinimit të donatorëve të Kryeministritë për shënjestrimitin e donatorëve specifike (duke përfshirë përgatitjen e fshave shtesë të projektit);

b) ministritë duhet të ndërtojnë kapacitete për përgatitjen e propozimeve cilësore të lidhura me përshtatjen;

c) ministritë duhet të sigurojnë fonde të përshtatshme për përgatitjen/zhvillimin e projekteve ose asistencë të ngjashme teknike;

d) ministritë duhet të punojnë me Ministrinë për Evropën dhe Punët për të pasur akses në grantet e IPA II / për të orientuar grantet IPA II ndaj objektivave të përshtatjes, në veçanti Ministrinë e Turizmit dhe Mjedisit si pikë kontakti, për të ndikuar në alokimin e burimeve të Fondit Mjedisor dhe IPA II për Klimën. Ushtrimi i një mundësie për të ndikuar në PED (CSP);

e) trajtimi i financuesve që nuk janë të lidhur drejtpërdrejtë me përshtatjen, të interesuar për Shqipërinë dhe sektorët që preken nga ndikimet e ndryshimeve klimatike dhe që theksojnë përfitimet e financimit/investimit në përshtatje (për shembull investimi në një rrugë/infrastrukturë e cila gjendet në një zonë që ndikohet nga përmbytjet).

Grantet e asistencës teknike për përgatitjen e projektit

Duke pasur parasysh fazën e hershme të planifikimit të përshtatjes dhe zbatimit në Shqipëri dhe nivelin aktual të kapaciteteve, mundësitë për të marrë grante për ndërtimin e kapaciteteve dhe gatishmëria janë vendimtare si një hap tjetër për vitet e ardhshme.

- Instrumentet inovative të financimit – nxitja e financimit dhe investimit privat

⁸⁰ <https://www.adaptation-fund.org/apply-funding/grants/>

Përveç instrumenteve më tradicionale të financimit të lidhura me ODA-n, ka instrumente të reja financimi që synojnë të tërheqin dhe nxisin investimin në projekte dhe programe me aftësi rimëkëmbëse ndaj ndryshimeve klimatike. Në veçanti, financimi i klimës ka nxitur tregjet financiare dhe ka sjellë disa risi që duhet të hulumtohen dhe testohen më tej, veçanërisht përshtatshmëria e tyre në kontekstin shqiptar. Mjedisi rregullator dhe legjislativ duhet të forcohet dhe përmirësohet më tej që disa prej instrumenteve të bëhen potencialisht burime të konsiderueshme financimi në të ardhmen afatmesme deri afatgjatë.

Këto instrumente janë veçanërisht të rëndësishme për masat prioritare në sektorët prodhues (p.sh. në bujqësi - PA 8, turizëm - PA 12), ku aktorët privatë luajnë rol të rëndësishëm në funksion të Ndryshimeve Klimatike nëpërmjet investimit ose zbatimit të zgjidhjeve me aftësi ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike.

- Garancitë

FGJK-ja (GCF), për shembull, ofron garanci dhe angazhime në të cilat një garant ndërmerr të përbushë detyrimet e një huamarrësi ndaj një huadhënësi, në rast të mospërbushjes së detyrimeve ose mospagimit nga huamarrësi të detyrimeve të tij, në këmbim të një tarife. Avantazhi është se ky tërheq kapitalin nëpërmjet borxhit në kushte që mund të siguronin fizibilitetin e një projekti dhe lehtëson ose menaxhon rreziqet, ndërsa është e vështirë të caktohet sasia e rreziqeve dhe në institucionet financiare ndërkombëtare përfaqëson të njëjtën shumë të kuotave të financimit si një hua. Sipas gjasave, kjo mund të ishte me interes për një investim që kombinon përfitimet e lehtësimit dhe përshtatjes në Shqipëri.

- Bonot e klimës

Bonot e klimës janë instrumente financiare me të ardhura fikse, të njohura edhe si bono të gjelbra. Ato përdoren për të financuar ose rifinancuar projekte të nevojshme për trajtimin e klimës. Ato variojnë nga fermat/zonat me turbina të erës për prodhimin e energjisë dhe hidrocentralet e impiantet diellore deri tek transporti hekurudhor dhe ndërtimi i mureve detare në qytete të rrezikuara nga rritja e nivelit të detit. Vetëm një pjesë e vogël e këtyre bonove në fakt janë etiketuar si bono të gjelbra ose klimatike nga emetuesit e tyre. Ashtu si bonot normale, bonot klimatike mund të emetohen nga qeveria, banka ose korporatashumëkombëshe. Subjekti emetues garanton shlyerjen e obligacionit brenda një periudhë të caktuar kohe, plus një normë kthimi fikse ose të ndryshueshme.

Përshtatshmëria e këtyre obligacioneve në kontekstin shqiptar duhet të vlerësohet më tej (shihni gjithashtu Iniciativën e Obligacioneve të Klimës, 2015), si pjesë e aktiviteteve afatmesme në udhërrëfyes.

- Mikrofinancimi /Unionet kursim-kredi

Mikrofinancimi është një mjet i rëndësishëm për t'u shtrirë tek grupet e popullsisë me të ardhura të ulëta dhe ndërmarrjet mikro, të vogla dhe të mesme (NVM-të), veçanërisht në zonat rurale të Shqipërisë. Megjithatë është ende e nevojshme që të krijohet një infrastrukturë e fuqishme ligjore dhe të sigurohet një mjedis i favorshëm për mikrofinancim. Nga sot bankat tregtare nuk operojnë në zonat rurale për disa arsye (Cibuku 2014). Ky boshllëk zgjeron rolin e Unioneve të Kredive dhe Kursimeve.

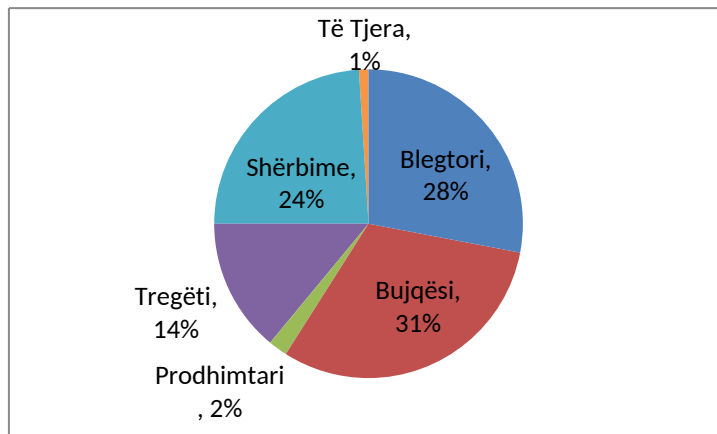

Figura 6 tregon se shumica e mikrohuave janë përdorur në sektorin bujqësor që është një prej sektorëve kyç të shqyrtuar në dokumentin e NAP-it. Diskutime fillestare me një institucion financiar jobankar⁸¹ janë zhvilluar për eksplorimin e mundësive për integrimin e objektivave të përshtatjes në portofolin e ofruesve.

U identifikuan mundësitë e mëposhtme fillestare:

- Mbrojtja klimatike e produkteve të mikrofinancimit/verifikimi i aplikimeve për hua;
- Disa institucione mikrofinancimi kanë mbulim të përhapur në zonat rurale, nëpërmjet përfaqësuesve të tyre. Ky mund të ishte një kanal i mundshëm për asistencë teknike për sensibilizimin e fermerëve ruralë dhe NMV-ve bujqësore.

- Kapitali privat

Ekzistojnë stimuj të ndryshëm për investitorët dhe shoqëritë private për të investuar në përshtatje, p.sh. prodhimi i aseteve produktive kundër ndikimeve të përmbytjeve, mbrojtja e zinxhirëve të furnizimit.

Ekzistojnë disa iniciativa për rritjen e financimit për NMV-të në Shqipëri. Për shembull, në mars 2016 u krijua Fondi i Financimit Crimson për Shqipërinë⁸² (FFC), një institucion financiar jobankar që do të ofrojë financim zhvillimor për bizneset mikro, të vogla dhe të mesme. FFC-ja Shqipëri është projektuar për të përmirësuar aksesin në financim për ndërmarrjet e vogla dhe të mesme që kanë marrë shërbime të pamjaftueshme (NMV-të), sipërmarrësit, novatorët, bizneset e zotëruara nga gratë dhe fermerët në Shqipëri, me qëllim katalizimin e zhvillimit të biznesit dhe krijimin e vendeve të punës.

Produktet e FFC-ës do të ndihmojnë NMV-ët me akses të kufizuar financiar në sistemin bankar me anë të:

- Rritjes së likuiditetit të biznesit;
- Financimit të blerjes së pajisjeve, makinerive ose sendeve pasurore për nevojat e biznesit;
- Financimit të shpenzimeve paraprake të zhvillimit.

- Partneriteti publik-privat

Së fundmi, Qeveria e Shqipërisë ka kërkuar të arrijë objektiva kyç kombëtarë të zhvillimit ekonomik, nëpërmjet partneriteteve publike-private (PPP-të). Brenda kontekstit të politikës shqiptare, qëllimet dhe objektivat e PPP-ve janë si më poshtë:

- Të ofrojnë financim brenda kufizimeve të buxhetit dhe shkurtimeve të shpenzimeve publike;
- Të zgjerojnë investimin infrastrukturor si nxitës të zhvillimit ekonomik;
- Të përmirësojnë cilësinë e shërbimit, eficiencën dhe nxitjen e menaxhimit të sektorit publik;
- Të arrijnë eficiencë më të lartë në përdorimin e burimeve me anë të përfshirjes së një partneri privat dhe vlerësimit tregtar të aseteve publike.

⁸¹FAF

⁸² <http://www.aadf.org/project/crimson-finance-fund-albania/>

PPP-të mund të bëhen një mënyrë më e rregullt financimi, menaxhimi dhe zbatimi të projekteve për arsyt e mëposhtme⁸³⁸⁴:

- Interesi dhe entuziazmi për PPP-të brenda ministrive të linjës të infrastrukturës së Shqipërisë, agjencive të sektorit publik dhe veçanërisht, midis udhëheqjes së nivelit të lartë pranë qeverisë, mbetet i lartë. Megjithatë përvoja e mëparshme e Shqipërisë me koncesionet ka qenë e përzier, me disa shembuj të PPP-ve që kanë dështuar, organet e sektorit publik të Shqipërisë ruajnë një nivel relativisht të lartë interesi për vazhdimin e përdorimit të PPP-ve.

- Udhëheqja e qeverisë aktuale shqiptare është e angazhuar si ndaj forcimit të kuadrit të saj të PPP-ve, edhe ndaj ndjekjes së një qëndrimi më proaktiv për përdorimin e PPP-ve për zbatimin e projekteve të përzgjedhura të një rëndësie strategjike për strategjinë e zhvillimit të përgjithshëm ekonomik të vendit.

- Interesi në PPP-të në Shqipëri midis institucioneve financiare dhe investitorëve të sektorit privat paraqitet gjithashtu, relativisht i fuqishëm. Përfaqësues të sektorëve privatë, të tillë si Konfindustria dhe Dhoma Amerikane e Tregtisë, si dhe institucionet financiare ndërkombëtare, të tilla si Korporata Ndërkombëtare Financiare (IFC) dhe BERZH-i, çmojnë se, nëse Shqipëria mund të trajtojë boshllëqet aktuale në kuadrin e saj të PPP-ve dhe forcimin e zbatimit të përgjithshëm të PPP-ve, do të ketë disa mundësi të reja të rëndësishme investimi për sektorin privat.

- Gjithashtu, donatorët ndërkombëtarë janë përgjithësisht të interesuar për të mbështetur forcimin e kuadrit dhe programit të PPP-ve në Shqipëri. Kjo mund të jetë veçanërisht e rëndësishme, nëse qeveria është duke kërkuar mbështetje financimi për zbatimin e ndonjë prej rekomandimeve të bëra nga ky delegim i PPP-ve.

- Pagesa e shërbimeve të ekosistemeve

‘Projekti i Shërbimeve Mjedisore’ i udhëhequr nga BB-ja (16.8 milionë USD) është duke testuar aktualisht skemat e Pagesës për Shërbimet e Ekosistemeve (PSHE) (PES). Projekti shenjëstron persona në pyje dhe komunitetet e afërme, me përfitime të rritura monetare ose jomonetare nga pylli b) persona në komunitete të synuara me përfitime të rritura monetare ose jomonetare nga tokat bujqësore.

Zhvillimi i mekanizmave të pagesës për shërbimet e pellgjeve ujëmbledhëse do të mbështesë menaxhimin e qëndrueshëm të peizazhit në zonat rurale, që përgatisin një qasje inovative të bazuar në treg, në bazë të parimit se ata që përfitojnë nga shërbimet mjedisore duhet të paguajnë personat që i gjenerojnë. Projektimet e mekanizmave si për skemat e pagesave publike dhe private, do të hulumtohen. Ky nënkomponent do të zhvillojë një model që lidh praktikën e përdorimit të tokës me gjenerimin e shërbimeve të ekosistemeve, të tilla si ruajtja e sedimenteve, pastrimi i ujit dhe rrjedhat e ujit, si dhe një plan të përshtatshëm pagese dhe masa nëpërmjet një programi të asistencës teknike, për të ndihmuar fermerët, për të kaluar në praktika të pranueshme të Menaxhimit të Tokës (SML) (LM). Të gjitha këto aktivitete do të sjellin përfitime të përshtatshme në fushat përkatëse.

Përshtatshmëria e këtyre PSHE-ve (PES) për kontekstin shqiptar, duhet të vlerësohet më tej⁸⁵ si pjesë e aktiviteteve afatmesme në udhërrëfyes.

- Sigurimet e rriskut

Projekti i propozuar i udhëhequr nga Banka Botërore ‘Zhvillimi i Bujqësisë me Aftësi Rimëkëmbëse ndaj Ndryshimeve Klimatike dhe Menaxhimi i Përmblyjeve në Ultësirat Perëndimore të Shqipërisë (6 milionë USD) do të projektojë dhe zbatojë zgjidhje të sigurimeve ndaj përmblyjeve të bazuara në komunitet, të cilat do të përshtaten në përputhje me kërkesat e financimit të “Europa e Re”, që do të reflektojë praktikën globale të risigurimit, në mënyrë që rreziqet mund të grupohen/grumbullohen dhe më vonë të risigurohen, për të garantuar mbulim të sigurimeve

⁸³ <http://blogs.worldbank.org/ppps/stories-field-world-bank-ifc-collaboration-new-ppp-legislation-albania>

⁸⁴ <http://atrako.gov.al/wp-content/uploads/2015/06/Albanian-ppp-key-aspects2.pdf>

⁸⁵ Shihni edhe kapitullin 3.1 në këtë raport vlerësimi të ECNC: <http://www.ecnc.org/uploads/2015/02/Initiatives-related-to-mapping-and-assessment-of-ecosystems-and-their-services-in-EECCA-and-SEE-countries-scoping-document.pdf>

për bashki, të zonës së synuar që përfaqësojnë pellgje të ndryshme ujëmbledhëse në nivelet e sipërme, të mesme dhe të ulëta të lumit. Për të mbështetur zhvillimin e skemës dhe stimulimin e komuniteteve për të marrë pjesë në skemat e sigurimeve ndaj përmytjeve, një skemë e qëndrueshme e subvencionimit të primeve do të hartohet për grupet e cenueshme nga pikëpamja sociale.

Të gjitha përpjekjet për krijimin e sigurimeve të rrezikut në Shqipëri (p.sh. Projekti i Fondit të Sigurimeve të Rrezikut për Katastrofat në Kaukaz dhe Evropën Juglindore për Evropën dhe Azinë Qendrore) duhet të monitorohen dhe vlerësohen rregullisht, me qëllim nxjerrjen e mësimave dhe vlerësimin e aftësisë së tyre.

- Instrumente të tjera inovative

Financimi i përshtatjes së klimës është një fushë e re dhe instrumente të reja janë duke u përgatitur, testuar dhe përmirësuar në mënyrë progresive. Është e rëndësishme që të ndiqen këto zhvillime dhe të ndërtohet ekspertizë në një njësi ose institucion koordinues, që do të jetë përgjegjës për mobilizimin e burimeve për masën klimatike në Shqipëri.

Iniciativat përkatëse për gjurmim dhe përfshirje janë si më poshtë:

<http://climate-l.iisd.org/neës/stakeholders-reflect-on-innovative-finance-health-sdgs-climate-progress-data/>

[http:// www.climatefinanceideas.org/](http://www.climatefinanceideas.org/)

<http://climatefinancelab.org/>

- Udhërrëfytyesi i fokusuar në hapa dhe afate konkrete

Tabela 1 përmbledh hapat e planifikuar për vitet 2017 deri 2023 në bazë të analizës së ndërmarrë si pjesë e procesit të përgatitjes të strategjisë së financimit dhe diskutimeve të zhvilluara të grupit ndërmintor të ndryshimeve klimatike (IMWGCC).

Nr.	Task Name	2017				2018				2019				2020				2021				2022				2023			
		Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4	Q1	Q2	Q3	Q4
1	Hapat për integrimin e NAP dhe PA-ve në buxhetin kombëtar- Forcimi i p																												
2	Përfundimi i NAP-it me shpenzimet e munguara të PA-ve dhe miratimin e																												
3	Përzgjedhja e detyrave pilot & përfshirja e një/dy prioritetëve të politikave																												
4	Përgatitja e udhëzimit të përbashkët ndërmjet MM-së dhe MF-së për "Pr																												
5	Zbatimi i rastit pilot gjatë një cikli buxhetor (planifikimi i PBA-së, mobilizimi,																												
6	Integrimi në mënyrë graduale i masave prioritare në sistemin e planifikimi																												
7	Vlerësimi fillestar i rastit pilot dhe rishikimi të procesit, nëse është e nevoj																												
8	Vlerësimi përfundimtar i rastit pilot, ndjekja/monitorimi dhe vendimi për pr																												
9	Prezantimi i procesit të integrimit për të gjitha institucionet (PA 2)																												
10	Rishikimi i objektivave të strategjive sektoriale në lidhje me masat prioritar																												
11	Bisedime/bashkëpunim i ngushtë me MF-në për drejtimin, integrimin në F																												
12	Përgatitja dhe miratimi i VKM-së për "Integrimin e Ndryshimeve Klimatike																												
13	Shtimi i komponentit të përshtatjes për proceset I/NDC (PA 2)																												
14	Shtimi i komponentit të përshtatjes për proceset I/NDC (PA 2)																												
15	Forcimi i strukturës dhe pozicionit të Njesisë së Ndryshimeve Klimatike (P																												
16	Ndërtimi i kapaciteteve (PA 3, 5 & 6)																												
17	Ministritë kyçe për ndërtimin e kapaciteteve në zhvillimin e projekteve, mb																												
18	Përfshirja dhe informimi nëpërmjet institucioneve arsimore, Përfshirja dhe																												
19	Sistemi i Monitorimit të Zbatimit - Monitorimi i Bazuar në Rezultate (MBR)																												
20	Inventarizimi dhe analiza për përmirësimin e sistemeve monitoruese ekzist																												
21	Projektimi i hollësishëm i sistemit të Monitorimit me bazë në rezultate (MB																												
22	Ngritja institucionale, mbështetja teknike dhe zhvillimi i kapaciteteve për kr																												
23	Krijimi i një sistemi monitorues pilot/MBR-je bazë. Miratimi i Udhëzimeve p																												
24	Vlerësimet e përzgjedhura të thelluara të sistemeve tejet të vulnerabël. K																												
25	Vazhdimi i planifikimit të përshtatjes përtej ZM-ve aktuale-përfshirja e mur																												
26	Identifikimi i projekteve dhe përgatitja e propozimeve																												
27	Përmirësimi i shpërndarjes, përdorimi dhe interpretimi i informacionit klim																												
28	Përgatitja e propozimit për Komitetin e FZHR-së për përfshirjen e kriteret																												
29	Përgatitja e propozimit për Mbështetjen e Gadishmërisë të Fondit të Gjelt																												
30	Përgatitja e një propozimi të mirë-përgatitur të FGJK-së në bashkëpunim																												
31	ZM-Ministritë duhet të punojnë me Mel-n për të pasur akses në grantet e																												
32	Krijimi i procesit të mobilizimit të burimeve																												
33	Zhvillimi i masave të komunikimit të NAP-it dhe/ose strategjisë në secilin i																												
34	Trajtimi i financuesve që nuk janë përfshirë në procesin e përshtatjes, të i																												
35	Identifikimi dhe shfrytëzimi i mundësive të favorshme për fitimin e liderisht																												
36	Sigurimi i fondeve të përgatitjes/zhvillimit të projekteve të duhura ose asis																												
37	Caktimi i roleve dhe përgjegjësisë, duke pasur parasysh aktivitetet e mob																												
38	Monitorimi dhe vlerësimi në mënyrën e duhur i përshtatshmërisë dhe kap																												
39	Verifikimi i vazhdueshëm i burimeve të mundshme të financimit ndërkomb																												
40																													

Lista e referencave

CDKN dhe Dalberg (2015): Vlerësimi i strategjive për mobilizimin e burimeve dhe qëndrueshmërinë e fondeve kombëtare të ndryshimeve klimatike.

E3G (2014): [Qasjet strategjike kombëtare ndaj financimit të klimës](#) – Raport për punën e vlerësimit në Peru, Kili dhe Kolumbi për rrugët dhe strategjitë kombëtare të financimit të klimës.

OECD (2014): Manual për Shenjuesit e Klimës të OECD-DAC.

GIZ dhe WRI (2011): Rëndësia e Përshtatjes – Koncepte dhe Opsione për Monitorimin dhe Vlerësimin e Përshtatjes së Ndryshimit të Klimës.

Qeveria e Shqipërisë: Ligji nr. 90/2012 për “Organizimin dhe Funksonimin e Administratës Shtetërore”

Qeveria e Shqipërisë: Ligji për Menaxhimin dhe Kontrollin Financiar nr. 10296/2010 (i rishikuar në vitin 2015)

Qeveria e Shqipërisë: Ligji për Menaxhimin e Sistemit Buxhetor në Shqipëri nr. 9936/2008 (i rishikuar në vitin 2016)

Qeveria e Shqipërisë: Urdhri i Kryeministrit nr. 155, datë 25.04.2014 “Krijimi dhe funksionimi i grupit ndërministror të punës për ndryshimin e klimës”

Qeveria e Shqipërisë: Procedura standarde për përgatitjen e PBAM (MTBP) nr. 8/2012, të lëshuar nga Ministri i Financave.

Qeveria e Shqipërisë: Vendimi i Këshillit të Ministrave nr. 129/2015 “Për marrjen e masave operacionale dhe institucionale për zbatimin e qasjes sektoriale dhe krijimin e grupeve të menaxhimit të integruar të politikave”

OKB, Asambleja e Përgjithshme 2008 – Pikëpamje paraprake të Bashkimit Evropian mbi “Mobilizimin e burimeve të brendshme të financimit për zhvillim”

PNUD (UNDP)- SHMG (GEF) (2015): [Integrimi i Ndryshimit të Klimës në Planifikim](#).

UNEP (2011): Mundësi për Integrimin e Planit për përshtatje ndaj ndryshimeve klimatike (CCA) & DRR në Planifikimin e Zhvillimit dhe Vendimmarrje.

USAID (2016): Moduli 2 – Financimi i Përshtatjes së Ndryshimeve klimatike. Fondi i USAID-it për Përgatitjen e Projektit të Përshtatjes për Ndryshimet klimatike për Azinë dhe Paqësorin.

Masat gjithëpërfshirëse / kuadri i zbatimit	Kostoja totale	Buxheti kombëtar	Financuesit/investuesit e mundshëm të jashtëm	Hapi i ardhshëm
Nr. 1: Drejtimi i procesit të përshtatjes në Shqipëri	591.6 milionë LEKË	2.7 milionë LEKË/vit	- afatshkurtër: BE IPA II, aplikimi i dërguar (270 mil. LEK) - afatshkurtër: pjesërisht të mbuluar nga mbështetja e gatishmërisë së FGJK (GCF)	Shihni gjithashtu udhërrëfyesin në kapitullin 4
Nr. 2: Nisma integruuese gjithëpërfshirëse	32 milionë LEKË	4 milionë LEKË/vit	- afatshkurtër: BE IPA II - afatshkurtër: pjesërisht të mbuluar nga mbështetja e gatishmërisë së FGJK (GCF)	Shihni gjithashtu udhërrëfyesin në kapitullin 4
Nr. 3: Gatishmëria financiare klimatike – Zhvillimi i kapaciteteve për financimin dhe zbatimin e NAP-it në Shqipëri.	112.5 milionë LEKË	për t'u vendosur	- afatshkurtër: pjesërisht të mbuluar nga mbështetja e gatishmërisë së FGJK (GCF) (37.5 milionë LEK/vit për 3 vjet) - pjesërisht të mbuluar nga mbështetja e gatishmërisë së FGJK (GCF)	Shihni gjithashtu udhërrëfyesin në kapitullin 4
Nr. 4: Sistemi i monitorimit të implementimit të NAP-it (monitorimi i mbështetur në rezultate)	688 milionë LEKË	për t'u vendosur		Shihni gjithashtu udhërrëfyesin në kapitullin 4 – rishikoni preventivët pasi rezultojnë tepër të lartë
Nr. 5: Nisma për informim dhe përfshirje të publikut	93.75 milionë LEKË	për t'u vendosur	Afatshkurtër-afatmesëm: grante nga donatorë dypalësh, të tillë si Gjermania, Suedia, Austria, Japonia, Franca	
Nr. 6: Nisma për ngritjen e kapaciteteve për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike	Nuk ka ende preventivë	për t'u vendosur	afatshkurtër -afatmesëm: grante nga donatorë dypalësh, të tillë si Gjermania, Suedia, Austria, Japonia, Franca	- Kostot e pjesshme për ndërtimin e kapaciteteve në mënyrë ideale duhet të përfshihen në secilin projekt buxhet, sipas rastit
Nr. 7: Ujitje, kullim dhe mbrojtje nga përmbytje, me aftësi ripërtëritëse kundrejt ndryshimeve të klimës	1841.5 milionë LEKË	për t'u vendosur	- afatshkurtër: BE IPA II, aplikimi i dërguar (1080 mil. LEKË) - afatmesëm/afatgjatë: FGJK (GCF), BERZH, KfW	- Duhet të prioritetizohet për përgatitjen/zhvillimin e projektit në fundryshimet klimatikesion të donatorëve ndërkombëtarë në shkallë të gjerë
Nr. 8: Menaxhimi i Integruar i Burimeve Ujore	392 milionë LEKË	për t'u vendosur	- afatmesëm/afatgjatë: FGJK (GCF), BERZH, KfW (në fundryshimet klimatikesion të huave) dhe SIDA (si financues i mëparshëm), Gjermania/ICI (me fokus në Përshtatjen e bazuar në Ekosistem), në fundryshimet klimatikesion të granteve	- Nevojat për llogaritjen e shpenzimeve duhet të rishikohen. Llogaritja e shpenzimeve të masës së ardhshme në vend të masës së financuar - Duhet të prioritetizohen për përgatitjen/zhvillimin e projektit 217.5 milionë LEKË
Nr. 9: Përshtatja në sektorin agrar	925 milionë LEKË	160 milionë LEKË	- afatshkurtër: FAO (për grante më të vogla dhe asistencë teknike) - afatmesëm dhe afatgjatë: IFAD (për huatë koncesionare), BERZH - PES, sigurimet e rrezikut për fermerët ose instrumente të tjera inovative (afatmesme ose afatgjata) - BE Horizon 2020 për grante kërkimore	-të plotësohet/rishikohet treguesi 3.1 - të kontrollohet nëse aplikimi AF për ndryshimet Klimatike i drejtuar nga Banka Botërore është në progres apo nëse duhet të rishikohet
Nr. 10: Nxjtja e zbatimit të strategjisë së përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike për sektorin e	145 milionë LEKË	73 milionë LEKË	-Hendek financimi 12 milionë LEKË	- pronësia brenda Ministrisë së Shëndetësisë duhet të

AStatusi aktual i Masave Prioritare të NAP-it (për 8 vjet)

shëndetësisë				rinovohet
Masat gjithëpërfshirëse / kuadri i zbatimit	Kostoja totale	Buxheti kombëtar	Financuesit/investuesit e mundshëm të jashtëm	Hapi i ardhshëm
	148.5 milionë LEKË (për 3 vjet), kostot për vitin e katërt dhe më pas për t'u vendosur	për t'u vendosur		
Nr. 12: Nisma për krijimin e planeve për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike në nivel bashkie	202.5 milionë LEKË	Fonde të FZHR (RDF), 13.5 milionë LEKË	- afatshkurtër: EU IPA II, aplikimi i dërguar (189 milionë LEKË) -afatshkurtër- afatmesëm: grante nga donatorë dypalësh të tillë si Suedia, Austria, Franca	- të mbështeten bashkitë në përgatitjen e komponentit me aftësi rimëkëmbëse ndaj ndryshimeve klimatike, të aplikimeve të FZHR (RDF) - Në cilën masë propozimi I PNUD FGJK (GCF) mbulon elementë të kësaj PA-je
Nr. 13 Përshtatja në turizëm	81.2 milionë LEKË (për 3 vjet)	për t'u vendosur	- afatmesëm: instrumente inovative financimi që mbështesin NVM-të në sektorin e turizmit, të cilat janë të gatshme të kontribuojnë për ripërtëritjen e klimës (shihni kapitullin 3.4) - Banka Evropiane e Investimeve BEI (për shembull Garancia e NVM-ve InnovFin, BB EDIF II)	- të specifikohen dhe projektohen aktivitete - të kontrollohen fituesit e kontratave të <u>thirrjes së USAID/SIDA për propozimin 'Turizmi si Komponent Pararojë'</u> për integrimin e aspekteve të NDRYSHIMEVE KLIMATIKE
Nr. 14: Rritja e nivelit të gatishmërisë së mbrojtjes civile dhe të zvogëlimit të rrezikut të fatkeqësive natyrore	1201.5 miliardë LEKË	për t'u vendosur	- pjesërisht të mbuluara nga fonde të vazhdueshme të BE IPA II - afatshkurtër dhe afatmesëm: WBIF	- të rishikohen preventivët
Nr. 15 Ndërtimi për Rikuperimin e Lagunës Kune-Vaini nëpërmjet Adaptimit me bazë Ekosistemin (EbA)”	242 million LEKË		Afatshkurter- financuar nga GEF/UNEP	

Nr. 1: Drejtimi i procesit të përshtatjes në Shqipëri	591.6 milionë LEKË	2.7 milionë LEKË/ vit	- afatshkurtër: BE IPA II, aplikimi i dërguar (270 mil. LEK) - afatshkurtër: pjesërisht të mbuluar nga mbështetja e gatishmërisë së FGJK (GCF)	Shihni gjithashtu udhërrëfyesin në kapitullin 4
Nr. 2: Nisma integruese gjithëpërfshirëse	32 milionë LEKË	4 milionë LEKË/vit	- afatshkurtër: BE IPA II - afatshkurtër: pjesërisht të mbuluar nga mbështetja e gatishmërisë së FGJK (GCF)	Shihni gjithashtu udhërrëfyesin në kapitullin 4
Nr. 3: Gatishmëria financiare klimatike – Zhvillimi i kapaciteteve për financimin dhe zbatimin e NAP-it në Shqipëri.	112.5 milionë LEKË	për t'u vendosur	- afatshkurtër: pjesërisht të mbuluar nga mbështetja e gatishmërisë së FGJK (GCF) (37.5 milionë LEK/vit për 3 vjet) - pjesërisht të mbuluar nga mbështetja e gatishmërisë së FGJK (GCF)	Shihni gjithashtu udhërrëfyesin në kapitullin 4
Nr. 4: Sistemi i monitorimit të implementimit të NAP-it (monitorimi i mbështetur në rezultate)	688 milionë LEKË	për t'u vendosur		Shihni gjithashtu udhërrëfyesin në kapitullin 4 – rishikoni preventivët pasi rezultojnë tepër të lartë
Nr. 5: Nisma për informim dhe përfshirje të publikut	93.75 milionë LEKË	për t'u vendosur	Afatshkurtër-afatmesëm: grante nga donatorë dypalësh, të tillë si Gjermania, Suedia, Austria, Japonia, Franca	
Nr. 6: Nisma për ngritjen e kapaciteteve për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike	Nuk ka ende preventivë	për t'u vendosur	afatshkurtër -afatmesëm: grante nga donatorë dypalësh, të tillë si Gjermania, Suedia, Austria, Japonia, Franca	- Kostot e pjesshme për ndërtimin e kapaciteteve në mënyrë ideale duhet të përfshihen në secilin projekt buxhet, sipas rastit
Nr. 7: Ujitje, kullim dhe mbrojtje nga përmbytje, me aftësi ripërtëritëse kundrejt ndryshimeve të klimës	1841.5 milionë LEKË	për t'u vendosur	- afatshkurtër: BE IPA II, aplikimi i dërguar (1080 mil. LEKË) - afatmesëm/afatgjatë: FGJK (GCF), BERZH, KfW	- Duhet të prioritetizohet për përgatitjen/zhvillimin e projektit në fundryshimet klimatikesion të donatorëve ndërkombëtarë në shkallë të gjerë
Nr. 8: Menaxhimi i Integruar i Burimeve Ujore	392 milionë LEKË	për t'u vendosur	- afatmesëm/afatgjatë: FGJK (GCF), BERZH, KfW (në fundryshimet klimatikesion të huave) dhe SIDA (si financues i mëparshëm), Gjermania/ICI (me fokus në Përshtatjen e bazuar në Ekosistem), në fundryshimet klimatikesion të granteve	- Nevojat për llogaritjen e shpenzimeve duhet të rishikohen. Llogaritja e shpenzimeve të masës së ardhshme në vend të masës së financuar - Duhet të prioritetizohen për përgatitjen/zhvillimin e projektit 217.5 milionë LEKË
Nr. 9: Përshtatja në sektorin agrar	925 milionë LEKË	160 milionë LEKË	- afatshkurtër: FAO (për grante më të vogla dhe asistencë teknike) - afatmesëm dhe afatgjatë: IFAD (për huatë koncesionare), BERZH - PES, sigurimet e rrezikut për fermerët ose instrumente të tjera inovative (afatmesme ose afatgjata) - BE Horizon 2020 për grante kërkimore	-të plotësohet/rishikohet treguesi 3.1 - të kontrollohet nëse aplikimi AF për ndryshimet Klimatike i drejtuar nga Banka Botërore është në progres apo nëse duhet të rishikohet

Nr. 10: Nxjtja e zbatimit të strategjisë së përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike për sektorin e shëndetësisë	145 milionë LEKË	73 milionë LEKË	-Hendek financimi 12 milionë LEKË	- pronësia brenda Ministrisë së Shëndetësisë duhet të rinovohet
Nr. 11: Plan i integruar ndërsektorial për Zonën Bregdetare	148.5 milionë LEKË (për 3 vjet), kostot për vitin e katërt dhe më pas për t'u vendosur	për t'u vendosur	- afatshkurtër-afatmesëm: grante nga donatorë dypalësh, të tillë si Suedia, Austria, Japonia, Franca ose WBIF	- Në cilën masë propozimi i PNUD-it FGJK (GCF) mbulon elementë të kësaj PA-je
Nr. 12: Nisma për krijimin e planeve për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike në nivel bashkie	202.5 milionë LEKË	Fonde të FZHR (RDF), 13.5 milionë LEKË	- afatshkurtër: EU IPA II, aplikimi i dërguar (189 milionë LEKË) -afatshkurtër- afatmesëm: grante nga donatorë dypalësh të tillë si Suedia, Austria, Franca	- të mbështeten bashkitë në përgatitjen e komponentit me aftësi rimëkëmbëse ndaj ndryshimeve klimatike, të aplikimeve të FZHR (RDF) - Në cilën masë propozimi I PNUD FGJK (GCF) mbulon elementë të kësaj PA-je
Nr. 13 Përshtatja në turizëm	81.2 milionë LEKË (për 3 vjet)	për t'u vendosur	- afatmesëm: instrumente inovative financimi që mbështesin NVM-të në sektorin e turizmit, të cilat janë të gatshme të kontribuojnë për ripërtëritjen e klimës (shihni kapitullin 3.4) - Banka Evropiane e Investimeve BEI (për shembull Garancia e NVM-ve InnovFin, BB EDIF II)	- të specifikohen dhe projektohen aktivitete - të kontrollohen fituesit e kontratave të <u>thirrjes së USAID/SIDA për propozimin 'Turizmi si Komponent Pararojë'</u> për integrimin e aspekteve të NDRYSHIMEVE KLIMATIKE
Nr. 14: Rritja e nivelit të gatishmërisë së mbrojtjes civile dhe të zvogëlimit të rrezikut të fatkeqësive natyrore	1201.5 miliardë LEKË	për t'u vendosur	- pjesërisht të mbuluara nga fonde të vazhdueshme të BE IPA II - afatshkurtër dhe afatmesëm: WBIF	- të rishikohen preventivët
Nr. 15 Ndërtimi për Rikuperimin e Lagunës Kune-Vaini nëpërmjet Adaptimit me bazë Ekosistemin (EbA)	242 millionë LEKË		Afatshkurter- financiar nga GEF/UNEP	

AProgrami i Buxhetimit Afatmesëm – Rishikimi Institucional

- Përgjegjësitë e grupeve kryesore të interesit të përfshira në programin e buxhetimit afatmesëm janë si më poshtë:

Zyra e Kryeministrit – Drejtoria për Zhvillimin, Financimin dhe Ndihmën e Huaj (DZHFNH) (DFFAD) që përfshin Planifikimin Strategjik dhe Fondin e Zhvillimit Rajonal, është struktura përgjegjëse për koordinimin e strategjive kombëtare dhe sektoriale dhe luan rol kyç në rishikimin e Deklaratave të Politikave të Programeve. Detyra kryesore e kësaj drejtorie është vlerësimi i përputhshmërisë së këtyre deklaratave politike me të gjitha dokumentet e miratuara nga Këshilli i Ministrave ose Parlamenti.

- Ministria e Financave dhe Ekonomisë (MFE) - Ministri i Financave dhe Ekonomisë është autoriteti përgjegjës për miratimin e një sistemi të standardeve dhe procedurave që garanton një administrim ekonomik, eficient dhe efektiv të burimeve financiare publike. MF-ja alokon dhe rialokon të ardhurat kombëtare, nëpërmjet mbledhjes së të ardhurave dhe buxhetimit të shpenzimeve publike, si dhe krijon sisteme të informacionit financiar.

- Ministria për Evropën dhe Punët e Jashtme (MEPJ)- Ministria për Evropën dhe Punët e Jashtme analizon Deklaratën Politike për çdo program, produkte dhe aktivitete të paraqitura nga institucionet qendrore, për të garantuar se ato reflektojnë të gjitha detyrimet e Planit Kombëtar për zbatimin e Marrëveshjes së Stabilizimit & Asociimit me BE-në.

- Drejtuesit e Institucioneve Qeveritare- Niveli politik miraton projekt dokumentin e PBAM (MTBP) (politika në nivel programesh) dhe ia paraqet Këshillit të Ministrave.

- Grupet e Menaxhimit Strategjik pranë secilës ministri linje- të drejtuara nga Drejtuesi i Organizatës dhe të përbëra nga Sekretari i Përgjithshëm, Drejtuesit e Programeve dhe Kryefinancieri.

- Sekretarët e Përgjithshëm të Institucioneve Qeveritare- Niveli më i lartë i Menaxhimit Teknik përgatit projekt dokumentin përfundimtar të PBAM (MTBP) dhe është përgjegjës për ekzekutimin e buxhetit.

- Drejtuesit e programeve (të barazvlefshëm me drejtuesit e departamenteve) përgatitin deklaratën politike për programin përkatës dhe ia paraqesin Grupit të Menaxhimit Strategjik (GMS) (SMG).

- Ekipet e menaxhimit të programeve (të përbëra nga Drejtuesit e Drejtorive dhe drejtuesit e Agjencive Kombëtare pranë Ministrave të linjës) identifikojnë objektivat, aktivitetet, projektet, shpenzimet etj sipas programit.

Drejtuesit e Departamenteve të Financës që i raportojnë Sekretarit të Përgjithshëm të institucionit, veprojnë si sekretarë për Grupet e Menaxhimit Strategjik dhe janë përgjegjës për cilësinë e dokumentit të PBAM (MTBP).

Gjatë procesit të zbatimit të buxhetit janë marrë vendime të rëndësishme për rialokimin e fondeve dhe janë vendosur rregulla në bazë të performancës së institucioneve buxhetore:

- rialokimi i fondeve deri në 10% midis programeve, miratohet nga Këshilli i Ministrave;
- midis linjave ekonomike brenda një programi dhe kategorisë së shpenzimeve rrjedhëse, rialokimi i fondeve miratohet nga Sekretari i Përgjithshëm i MF-së (MoF);
- midis njësive të shpenzimeve brenda një programi dhe një zëri të shpenzimeve rrjedhëse, rialokimi i fondeve miratohet nga Sekretari i Përgjithshëm i institucionit të qeverisë qendrore;
- nuk mund të kryhet asnjë rialokim pas datës 15 nëntor;
- nuk ekzistojnë kalime midis shpenzimeve rrjedhëse dhe investimeve.

AAvantazhet dhe Disavantazhet e Masave/Marrëveshjeve Ekzistuese Institucionale

Qasja institucionale	Avantazhet	Disavantazhet
IMWG	- Grupi Ndërmnistror të punës i ndryshimeve klimatike (IMWG) është krijuar me mandatin më të lartë politik (Urdhër i Kryeministrit) - Masa/marrëveshja ekzistuese garanton lançimin me sukses të një procesi të gjatë përshtatjeje ndaj ndryshimeve klimatike në Shqipëri - Roli i hartimit dhe koordinimit të Grupit Ndërmnistror për ndryshimet klimatike (IMWG) pranë Ministrisë së Turizmit dhe Mjedisit (CCU) për përgatitjen e dokumentit të NAP-it. - Kompetencat e anëtarëve të Grupit Ndërmnistror të ndryshimeve klimatike (IMWG) për identifikimin e mundësive për të lehtësuar, promovuar, vlerësuar projektet dhe shprehur opinionin e tyre për projektet. - Caktimi i Drejtorisë së Politikave dhe Strategjive të Zhvillimit të Mjedisit, si pikë kontakti në Ministrinë e Turizmit dhe Mjedisit për ndryshimet klimatike.	- Terminologjia e përdorur “grup pune” nënkupton një strukturë të përkohshme të krijuar vetëm për përgatitjen e dokumenteve, pa ndonjë autoritet administrativ për mbikëqyrje ose monitorim të miratimit të politikave (Ligji nr. 90/2012, neni 24/b) - Grupi bazë është kryesisht në nivel ekspertësh dhe jo vendim-marrësish/drejtuesish të programeve. - Përgjegjshmëria institucionale nuk ka hierarki vertikale dhe koordinim horizontal dhe bashkëpunimi nuk është i qartë në aktet nënligjore ekzistuese. - Njësia e ndryshimeve klimatike dhe ajritësitë e dobët në kapacitetet e Burimeve Njerëzore dhe pozicionohet në nivel ligji të organizatës. - Roli i përgjithshëm mbikëqyrës, mobilizimi i burimeve dhe roli monitorues për ndikimin e politikave të ndryshimeve klimatike (CC) në disa sektorë nuk mbulohet ose nuk mund të mbulohet siç duhet nga grupi ndërmnistror i punës së ndryshimeve klimatike dhe Ministria e Turizmit dhe Mjedisit ekzistuese. - Grupi ndërmnistror i punës së ndryshimeve klimatike nuk i nënshtrohet auditimit të brendshëm dhe të jashtëm, duke vështirësuar identifikimin e çështjeve të lidhura me funksionimin e brendshëm dhe përgjegjshmërinë
- Buxhet i Afatmesëm dhe Strategjik	- Roli i përgjithshëm mbikëqyrës strategjik është garantuar në nivelin më të lartë zyra e Kryeministrit; - Roli i përgjithshëm i monitorimit dhe kontrollit të buxhetit është garantuar nga Ministria e Financave dhe Ekonomisë; - Role të qarta të të gjitha institucioneve, linja vertikale përgjegjshmërie dhe procedura standarde janë vendosur në bazë të ligjeve dhe udhëzimeve të Ministrisë së Financave dhe Ekonomisë; - Të gjitha institucionet e përfshira i nënshtrohen auditimit të brendshëm dhe të jashtëm.	- Kuadri aktual ligjor për PBAM nuk ofron një ndarje të qartë të detyrave ndërmjet institucioneve që menaxhojnë politikat komplekse ndërsektoriale që kërkojnë një shkallë të lartë bashkëpunimi ndërmnistror.

Mekanizmi i Menaxhimit të Integruar -	- Respekton linjat e përgjegjshmërisë dhe parimet e kuadrit institucional të PBAM (MTBP) - Procedura tepër të hollësishme koordinimi, komunikimi dhe monitorimi janë miratuar nga VKM; - Roli i Përgjithshëm Mbikëqyrës, Koordinimi Ndërsektorial, Mobilizimi i Burimeve dhe role monitoruese janë garantuar nga IPMG. - Anëtarësimi i nivelit të lartë në nivel politik dhe ekzekutiv (i kryesuar nga ministri i ministrisë drejtuese. Anëtarë- Sekretarë të Përgjithshëm të ministrive të linjës); - Ministria e Financave dhe Ekonomisë, zyra e Kryeministrit (DZHFNH), Ministria për Evropën dhe Punët e Jashtme anëtarë kyç të IPMG-ës; - Miratimi i listës sektoriale të projekteve prioritare strategjike; - Sekretariati i IPMG-ës është krijuar nën varësinë e ministrisë drejtuese, me një strukturë të mjaftueshme (1 drejtues sekretariati, 2 ekspertë dhe 1 asistent administrativ) dhe i raportojnë drejtpërdrejt Sekretarit të Përgjithshëm.	- IPMG-ja është ende në fazën eksperimentale i monitoruar nga zyra e Kryeministrit. Efikasiteti dhe efienca e skemës së plotë është në proces monitorimi. - Nuk ka burime financiare për sigurimin e mirëfunksionimit të IPMG-së. - IPMG-ja nuk mund t'i nënshtrohet auditimit të brendshëm dhe të jashtëm.
--	---	---

AMasa të tjera të mundshme afatshkurtra-afatgjata

Opsioni afatshkurtër:

- Përditësimi i urdhrit ekzistues të Kryeministrit nr. 155/2014, duke përfshirë:

Drejtorinë e DZHM- zyrës së Kryeministrit si anëtar dhe organ mbikëqyrës për të garantuar mirëfunksionimin e Grupit Ndërmintoror së Ndryshimeve Klimatike (ose gjenden e ekzekutimit të urdhrit të Kryeministrit);

- detyrimi i ministrive të linjës për integrimin e masave prioritare të ndryshimeve klimatike (CC) në programet e tyre përkatëse afatmesme.

- Përgatitja dhe miratimi i rregullores së brendshme të Grupit Ndërmintoror të Ndryshimeve Klimatike.

- Përgatitja dhe miratimi i një udhëzimi të përbashkët ndërmjet Ministrisë së Turizmit dhe Mjedisit dhe Ministrinë e Financave dhe Ekonomisë për “Procedurat për Integrimin e Ndryshimit të Klimës në PBAM (MTBP)” dhe garantimi i shkëmbimit të informacionit gjatë procesit të ekzekutimit të PBAM-it (MTBP).

- Forcimi i kapaciteteve në fushën e ndryshimeve klimatike pranë Ministrisë së Turizmit dhe Mjedisit.

- Ministria e Turizmit dhe Mjedisit (Drejtoria e Politikave dhe Strategjive të Zhvillimit të Mjedisit) garanton dhe raporton për zbatimin e duhur të urdhrit të Kryeministrit nr. 155/ 2014 dhe udhëzimit të përbashkët me Ministrinë e Financave dhe Ekonomisë.

Disavantazhi: Grupit Ndërmintoror i Ndryshimeve Klimatike ende mbetet një “grup pune” (shihni disavantazhet në shtojcën 3)

Opsioni afatmesëm dhe/ose afatgjatë

Ky opsion mund të diskutohet në rast se skema e IPMG-ës nuk do të pranohet ose/nëse zbatimi i skemës së IPMG-ës tregon se nuk mund të garantojë qëndrueshmërinë e procesit të zbatimit të ndryshimeve klimatike në planin afatgjatë.

Përcaktimi nga Ligji për Ndryshimin e Klimës të Bordit/Komitetit Drejtues për Ndryshimin e Klimës:

- i përbërë nga Ministra (me të drejtën për delegim autoriteti për sekretarin e përgjithshëm përkatës),

- i drejtuar mbi bazë rotacioni për të garantuar lidhshmëri të qëndrueshme (çdo 6 muaj),

- bordi/komiteti do të jetë përgjithësisht përgjegjës për formulimin e politikave, planifikimin, mobilizimin e burimeve, rialokimet e buxhetit, mbikëqyrjen, monitorimin dhe marrjen e masave korrigjuese gjatë procesit të zbatimit;

- veprimi si organ këshillimor të Komitetit të Planifikimit Strategjik pranë KM-ës, megjithëse çdo ministri linje do të ruajë autoritetin për ekzekutimin e buxheti;

- njësia e ndryshime klimatike do të veprojë si sekretariat i bordit (duhet të rritet në nivel drejtorie brenda 3 vjetëve⁸⁶).

Avantazhet:

- Bordi/Komiteti i ri i Menaxhimit të Ndryshimeve Klimatike do të marrë vendime politike dhe administrative gjatë procesit të planifikimit dhe zbatimit (kalimi i shumë hapave të fragmentuar nga formulimi i politikave në monitorim, si dhe rregullore të fragmentuara që ndikojnë në procesin e lehtësimit dhe përshtatjes së ndryshimeve klimatike);

- Nivel i lartë i mbështetjes politike dhe lidhshmëritë të qëndrueshme;

- Burime të mjaftueshme financimi do të garantojnë mirëfunksionim dhe nivel të lartë përgjegjshmërie⁸⁷;

⁸⁶ Kostoja treguese është rreth 6 milionë LEKË/vit

⁸⁷ Kostoja treguese është rreth 1.35 milionë LEKË/vit (15 anëtarë, 4 takime bordi/në vit)

- Vendimet dhe funksionimi i strukturës së menaxhimit të ndryshimeve klimatike do t'i nënshtrohen auditimit të rregullt.

Disavantazhet: Rreziqet e lidhura me proceset e planifikimit dhe zbatimit mund të lehtësohen duke mos u shmangur.

AKalendari i Buxhetit (Buxheti Strategjik, Alokimi, Miratimi)

Fazat	Afatet	Përshkrimi	Institucionet përgjegjëse/drejtuese
I.Kuadri makroekonomik, prioriteti dhe përgatitja e taveve të	Janar	caktimi i treguesve makroekonomikë nëpërmjet parashikimit makroekonomik për periudhën 2017-2019.	MF
MTB-ës për çdo institucion të qeverisjes qendrore dhe fondet e posaçme	Janar	ratimi i Kuadrit Makroekonomik dhe Fiskal për periudhën 2017-2019	KM
	Shkurt	ntifikimi i prioriteteve të politikave me ndikim të konsiderueshëm tek shpenzimet dhe të ardhurat (paga, transfertat lokale, programe të reja, projekte kryesore të investimit publik)	MF, DZHFNH pranë ZKM, MIE
	Shkurt	aqitja e taveve përgatitore të PBAM (MTBP)	MF
	Shkurt	caktimi i taveve përgatitore të PBAM (MTBP) për periudhën 2017-2019 dhe informimi i Parlamentit	KM
	Shkurt	gatitja e Udhëzimeve për Përgatitjen e PBAM (MTBP) për Qeverinë Qendrore dhe Vendore.	MF
II. Rishikimi i Politikave të Programeve	Mars- prill	caktimi i politikave për secilin program dhe identifikimi i qëllimeve dhe objektivave të programit gatitja e Kërkesave të Buxhetit dhe paraqitja pranë MF	Çdo Institucion Qeveritar Qendror dhe Fondi i Posaçëm
III. Planifikimi i Shpenzimeve dhe Investimeve për secilin Program			
	Maj-Qershor	alizat e kërkesave të buxhetit dhe seancat dëgjimore	MFE, (DZHFNH) pranë ZKM, MIE,
	Qershor (java e tretë)	Rishikimi i kuadrit fiskal, nëse është e nevojshme Hartimi i dokumentit të PBAM (MTBP) për periudhën 2017-2019, tavanet e reja dhe kufijtë e angazhimeve të reja financiare dhe	MF

		paraqitja pranë Komitetit të Planifikimit Strategjik dhe Këshillit të Ministrave.	
	Fund Qershori	Miratimi i dytë i Kuadrit Fiskal dhe dokumentit të PBAM (MTBP) për periudhën 2017-2019 me tavane të reja.	SPC dhe KM
		KM informon Parlamentin	
IV. Përgatitja e Programit të rishikuar të Buxhetit Afatmesëm	Korrik(java e parë)	Lëshimi i udhëzimeve plotësuese për përgatitjen e PBAM (MTBP) së rishikuar	MF
	Korrik-Gusht	Përgatitja e Programit të rishikuar të Buxhetit Afatmesëm	Çdo institucion qeveritar dhe Fondi i Posaçëm
	Shtator	Paraqitje e PBAM (MTBP) të rishikuar tek Ministria përgjegjëse për Financat	
	Shtator-Tetor	Analizat e kërkesave të buxhetit dhe raundi i dytë i seancave dëgjimore	MFE, (DZHFNH), MIE
	Tetor	Programi i Buxhetit Afatmesëm dhe Ligji Vjetor për Buxhetin të paraqitur pranë Komitetit të Planifikimit Strategjik dhe Këshillit të Ministrave	MF
	Fund Tetori	Miratimi i tretë i Kuadrit Fiskal, PBAM (MTBP) 2017-2019 dhe Buxheti Vjetor 2017	KM
	31 tetor	Paraqitje në Parlament për miratim	KM
V. Rishikimi dhe miratimi i buxhetit nga Parlamenti	Nëntor-Dhjetor	Komisionet parlamentare zhvillojnë seanca për buxhetin me Ministrinë e Financave dhe ministri të tjera	Komisioni për Ekonominë dhe Financat (komisioni drejtues)
	Brenda Dhjetorit	Buxheti i miratuar dhe i hyrë në fuqi nga data 1 janar 2017	Parlamenti
	Brenda Janarit	Duke përfshirë ndryshimet e Shteteve nga Këshilli i Ministrave dhe Parlamenti. (PBAM) (MTBP) e tretë e përgatitur për periudhën 2017-2019)	MF

Burimi: VKM nr. 59 e datës 27.1.2016. “Miratimi i Kalendarit për Shpenzimet e Administrimit Publik për vitin 2016”

AProcesi i shpenzimeve vjetore të programit në një institucion të Qeverisë Qendrore
(Shpjegim i hollësishëm i PBAM (MTBP), Faza III)

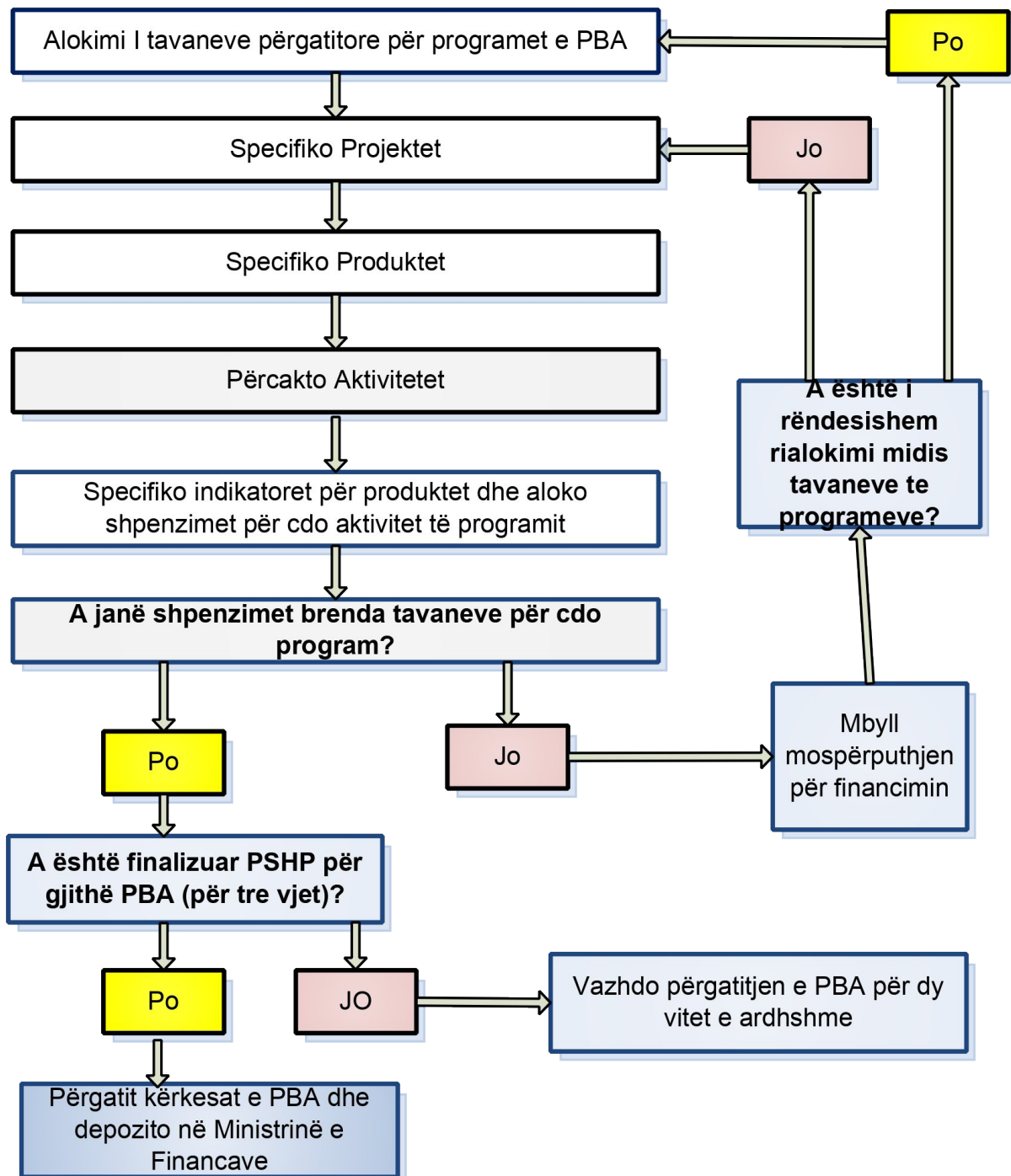

Figura 1 Procesi i programimit të shpenzimeve vjetore në një Institucion të Qeverisë Qendrore

Burimi: MF-ja udhëzimi nr. 8/2012 “Procedurat standarde për përgatitjen e PBA-së”

ALista e Programeve Buxhetore të Ministrive të Linjës Sektori i Financës

Klasifikimi i Buxhetit	Institucioni/Programi Buxhetor
4	Ministria e Zhvillimit Ekonomik, Turizmit, Tregtisë dhe Sipërmarrjes
04130	Mbështetje për Zhvillimin Ekonomik
04760	Zhvillimi i Turizmit
5	Ministria e Bujqësisë, Zhvillimit Rural dhe Administrimit të Ujërave
04220	Siguria e ushqimit dhe mbrojtja e konsumatorit
04240	Menaxhimi i infrastrukturës së kullimit dhe ujitjes
04250	Mbështetje e Zhvillimit Rural, Prodhimit Bujqësor, Blegtoral, Agro-industrisë dhe Tregut
04860	Këshillim dhe Informacion Bujqësor
05470	Menaxhimi i Qëndrueshëm i Tokës
04230	Mbështetje për Peshkimin
05640	Menaxhimi i Ujërave
6	Ministria e Transportit dhe Infrastrukturës
04520	Infrastruktura Rrugore
04530	Mbështetje për Studimet në Transport
04540	Transporti Detar
04550	Transporti Hekurudhor
06370	Furnizimi me Ujë dhe Kanalizimet
06220	Menaxhimi i Mbetjeve
11	Ministria e Arsimit dhe Sportit
09120	Arsimi Bazë (duke përfshirë arsimin parashkollor)
09230	Arsimi Dytësor (i përgjithshëm)
09450	Arsimi Universitar
09770	Financimi për Shkencën
13	Ministria e Shëndetësisë
07220	Shërbimet e Kujdesit Parësor
07330	Shërbime të Kujdesit Dytësor
07450	Shërbime të Shëndetit Publik
16	Ministria e Brendshme
01160	Prefekturat e deleguara dhe funksionet e Qeverisë Vendore
01180	Menaxhimi i Rezervave të Shtetit
10910	Emergjenca Civile
25	Ministria e Mirëqenies Sociale dhe Rinisë
10460	Përfshirja Sociale
09240	Arsimi Dytësor (Profesional)
26	Ministria e Turizmit dhe Mjedisit
05320	Programe të Mbrojtjes Mjedisore
04260	Menaxhimi i Pyjeve
56	Fondi Shqiptar i Zhvillimit
06210	Programe Zhvillimi
78	Ministria e Integrimit Evropian

01150	Mbështetje Institucionale për Procesin e Integritimit
93	Ministria e Energjisë dhe Industrisë
04320	Mbështetje për Energjinë
04430	Mbështetje për Burimet Natyrore
04440	Mbështetje për Industrinë
94	Ministria e Zhvillimit Urban
06180	Planifikimi Urban dhe Strehim

ASfidat për Integrimin e Përshtatjes së ndryshimeve klimatike në Paraqitjen e Buxhetit Vjetor

Burimet e pamjaftueshme financiare në nivel rrethi dhe komuniteti për trajtimin e sfidave të Përshtatjes së Ndryshimeve Klimatike.

Një sfidë për bashkitë është se shumë vendime për përshtatjen aktualisht të marra në nivel rrethi, duhet të merren në nivel rajonal për të qenë efektive. Kostot tejkalojnë buxhetet vendore, kështu që koordinimi midis buxhetit vendor dhe qendror, është i nevojshëm, si dhe caktimi i kritereve për investime private. Në këtë rast, Fondi i Zhvillimit të Rajoneve me politikën e tij të investimeve mund të vepronte si mekanizëm koordinimi, dhe mund të mbështesë reagime në shkallë më të gjerë.

Kompleksiteti dhe koordinimi sektorial i shpenzime të përshtatjes për ndryshimin e klimës.

Kompleksiteti i shpenzimeve të përshtatjes së ndryshimeve të klimës CC-ës nënkupton se përshtatja efektive mund të çonte në një rivlerësim të objektivave të tjerë politikë, duke përfshirë alternativa në zbatim dhe kërkon koordinim në rajone, sektorë dhe lidhje qeveritare. Kjo mund të kërkonte një rishikim të strategjive ekzistuese sektoriale, si dhe programit të buxhetimit afatmesëm, p.sh. në dokumentin e PBAM-it (MTBP); është e rëndësishme të garantohet që fondet e alokuara për përmbushjen e detyrimit të një ministrie, të shoqërohen me llogaritjen përkatëse në buxhetin e institucioneve të tjera, me qëllim arritjen e eficiencës së plotë për reforma.

Procesi i përgatitjes së vetë reformave strukturore.

Reformat strukturore shpesh formulohen pa elemente të detajuara të zbatimit të tyre dhe pa përcaktuar kostot përkatëse për çdo fazë. Si rrjedhojë, integrimi i tyre me buxhetin bëhet shumë i vështirë. Forma e PBAM-it (MTBP) e propozuar nga MF-ja kërkon një vlerësim të qartë të politikës, objektivave, aktiviteteve dhe rezultateve që do të realizohen në tre vitet e ardhshme. Problemet fillojnë kur institucionit i kërkohet të caktojë qëllimin e programit, objektivat e tij dhe gjithashtu, standardin e politikës së programit. Nëse një objektivi nuk është i mirëpërcaktuar, kjo sjell vështirësi në vlerësimin e produkteve të një programi. Megjithatë, ka raste edhe kur ministrinë e linjës janë të vetëdijshme për nevojën për një proces të saktë buxhetimi, por nuk arrijnë të shndërrojnë reformat në implikime monetare, për shkak të mungesës së një perceptimi të qartë të reformës apo kapacitetit të pamjaftueshëm të burimeve njerëzore.

Qasja e fragmentuar institucionale dhe pengesat rregullatore.

Arsyeja kryesore përse ministrinë e linjës dhe bashkitë nuk e marrin në konsideratë ndryshimin e klimës ose nuk marrin masa për të reduktuar ndikimet e saj, është se nuk ka asnjë kërkesë rregullatore për të vepruar në këtë mënyrë, ose ka shumë akte rregullatore të fragmentuara, që ndonjëherë janë në kundërshtim me njëra-tjetrën. Ministria e Turizmit dhe Mjedisit është duke punuar për një projektligj për ndryshimin e klimës, i cili do të përcaktojë bazën ligjore, si dhe rolin e organeve të qeverisjes. Përveç kësaj, një vendim i qeverisë për “Integrimin e Ndryshimeve Klimatike në PBAM (MTBP) dhe Qasjen Institucionale” i shoqëruar me një udhëzim qeveritar ose të Ministrisë së Financave dhe Ekonomisë për “Procedurat për integrimin e Ndryshimeve Klimatike në PBA”, duhet të plotësojë kuadrin ligjor për të krijuar kushtet e nevojshme për zbatimin e e integritimit të përshtatjes, siç përshkruhet në NAP.

Bashkëpunimi dhe njohuria për procesin e PBAM-it (MTBP).

Sfida kryesore në formulimin dhe zbatimin e politikave është koordinimi ndërmjet ministrive të linjës përgjegjëse për zbatimin e reformave, veçanërisht në rastin e reformave ndërsektoriale që

përfshijnë shumë prioritetë të sektorëve. Ministria e linjës e lidhur drejtpërdrejt me zbatimin e reformës, e përfshin atë në buxhet, ndërsa të tjera ministri të linjës nuk mund të caktojnë domosdoshmërisht fonde të disponueshme, për një reformë që nuk është prioritet për sektorët e tyre. Kjo mungesë bashkëpunimi nënkupton se mund të nisnin reforma strukturore, por nuk mund të jenë operative, nëse të gjithë komponentët e tjerë nuk janë të harmonizuar. Gjithashtu, drejtoritë pranë ministrive të linjës që nuk njohin hollësisht politikën, strategjitë ose reformat e plota që do të zhvillohen në institucionet e tyre, nuk pajtohen me kërkesat e PBAM-it (MTBP) që kërkohen nga Ministria e Financave dhe Ekonomisë. Në shumicën e rasteve, megjithëse ministrët e linjës mund të kenë hartuar një reformë, zbatimi i së cilës kërkon disa vjet, ato nuk mund të sjellin kosto të sakta financiare për të gjitha vitet në të cilat do të zhvillohet reforma, edhe nëse kostot dhe produktet përcaktohen në planet përkatëse të veprimeve. Drejtoritë e politikave të ministrisë së linjës gjatë procesit të llogaritjes së shpenzimeve, kryesisht nuk bashkëpunojnë me agjenci varësie të specializuara dhe drejtori financimi pranë ministrisë. Kjo i sjellë vështirësi Ministrisë së Financave dhe Ekonomisë që të vlerësojë kërkesat e përgatitura nga institucionet buxhetore. Një problem tjetër për rishikim nga Ministria e Financave dhe Ekonomisë është vlerësimi i kërkesave shtesë për politikën dhe objektivat e institucioneve që ishin paraqitur si më pak të rëndësishme gjatë caktimit të tavanëve.

AShenjuesit Statistikorë të Klimës të OECD-ës

Përkufizimi i OECD-ës për lehtësimin dhe përshtatjen është si më poshtë:

1. Zbutja – aktivitetet që kontribuojnë “ndaj objektivit të stabilizimit të përqendrimeve të gazit serrë (GHG) në atmosferë, në një nivel që do të parandalonte ndërhyrjen antropogjene të rrezikshme në sistemin klimatik, me anë të nxitjes së përpjekjeve për uljen ose kufizimin e emetimeve të GHG-ve ose për përmirësimin e sekuestrimit të CHG-ës”.

2. Përshtatja – aktivitetet që synojnë “ritjen e kapacitetit dhe ripërtëritjen e sistemeve njerëzore ose natyrore ndaj ndikimeve të ndryshimit të klimës dhe rreziqeve të lidhura me klimën”.

Sistemi i klasifikimit për shenjuesit e klimës

Mbledhja e të dhënave për shenjuesit e klimës bazohet në një sistem klasifikimi me tri vlera:

Objekti kryesor (2)- Shpenzimet ekonomike/ projektet/programet me rëndësi të lartë, të cilat kanë objektiva të qartë parësorë të dhënies së rezultateve konkrete dhe të dukshme që përmirësojnë ripërtëritjen e klimës. Ato përfshijnë përshtatjen ndaj tendencave të pritshme të klimës ose ngjarjeve ekstreme klimatike dhe ofrim të shërbimeve klimatike, të tilla si: ndërgjegjësimi, informacioni, ndërtimi i kapaciteteve, planifikimi dhe rregulloret. Supozohet se 80% e shpenzimeve në këto programe kontribuojnë në përshtatje.

Objekti i rëndësishëm (1) – Shpenzimet ekonomike/ projektet/programet me rëndësi të mesme që japin kontribute të fuqishme ndaj përshtatjes, por motivohen kryesisht nga probleme më të gjera zhvillimore. Ato përfshijnë programe dhe infrastrukturë për pylltarinë ekonomike, biodiversitetin, ujërat, të cilat kanë një element të fuqishëm të mbrojtjes klimatike. Në të njëjtën kohë ato mund të përfshijnë programe të kombinuara me një sërë aktivitetesh që nuk mund të dallohen lehtësisht. Supozohet se 50% e shpenzimeve kontribuojnë në përshtatje ose zbutje.

Jo i synuar ndaj objektivit politik (0) – Programe me rëndësi të ulët kontribuojnë në përshtatje vetëm në mënyrë të tërthortë. Ato përfshijnë kapacitete të përgjithshme infrastrukturore dhe administrative si dhe planifikues, dhe supozohet se 25% e shpenzimeve kontribuojnë në përshtatje.

Si të caktohen në praktikë?

Skema e mëposhtme tregon pyetësin logjik në fazën e programimit të buxhetit:

1. Cila objektiva janë listuar në dokumentin e projektit/ programit?

2. A ka ndonjë nga objektivat që l përshtatet " Kriteve të Pranueshmërisë " të Shënuesve të Rios

3. Nëse nuk do të ishte kjo objektive a do të ndërmerrej gjithsesi ky aktivitet?

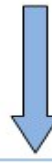
2

Kryesore

1

I rëndësishëm

0

Jo l synuar ndaj
objektivit

Burimi: Manual për Shënjesit e Klimës të OECD-DAC-it

AMetodologjia për dhënien e prioritetit burimeve të jashtme të financimit të përshtatjes për zbatimin e PKP-ës (NAP)

Qasja e strategjisë së financimit ka zbatuar një metodë me tre komponentë për priorizimin e donatorëve/financuesve të përshtatshëm të mundshëm:

1. Verifikimi dhe dhënia e prioritetit të donatorëve të jashtëm/burimeve të financimit.
2. Prioriteti i PA-ve (Veprimeve Prioritare) në funksion të gatishmërisë për mobilizimin e burimeve në vitet e ardhshme.
3. Kombinimi i PA-ve prioritare me donatorë të jashtëm/burime financimi prioritare.

Instrumenti i dhënies së prioritetit është fleksibël dhe mund të përditësohet në mënyrë të vazhdueshme. Ai jep udhëzime mbi mënyrën e identifikimit të donatorëve/financuesve të përshtatshëm të përshtatjes. Kriteret e reja të dhënies së prioritetit mund të shtohen lehtësisht dhe peshat e kriterëve specifike mund të ndryshohen, nëse çmohen të përshtatshme. Është e rëndësishme që të merret parasysh se një mjet i tillë prioriteti është vetëm një hap i parë për kufizimin e fondeve/financuesve të mundshëm. Duhet të vazhdojë një kërkim më i thelluar për kërkesat dhe bisedimet fillestare me fonde/investues të mundshëm.

Lista e mëposhtme e kriterëve për klasifikimin/prioritetin e burimeve të financimit ndërkombëtar të përshtatjes përmban dy tipe kriteresh: 1) Kriteret që përdoren në ‘rezultatit e prioritetit’ (shihni edhe rubrikën ‘përfshirë në rezultat’), 2) kriteret që grumbullohen si informacion i dobishëm shtesë.

Rubrika në instrumentin e prioritetit	Kriteri	Përfshirë në rezultat	Vlerat/kategoritë	Pesha	Supozimi/shpjegimi për rëndësinë
E	A është procesi i aplikimit një proces konkurrues?				
F	A është Shqipëria e pranueshme për marrjen e financimit nga fondi/investuesi?				
G	A ka siguruar më parë fondi/investuesi fonde për Shqipërinë (gjatë 5 viteve të mëparshme)?	X	1 = në çdo sektor, pa vëmendje të veçantë ndaj përshtatjes 2 = në sektor/projekte me objektiva të qartë përshtatjeje	3	Donatorët/financuesit që kanë siguruar më parë financim, kanë më shumë gjasa të sigurojnë sërish financim, nëse nuk kanë një prag alokimi për vend/shtet. Projekti i mëparshëm dhe përdorimi i fondeve ka sjellë rezultate pozitive dhe marrëdhënie të favorshme. Nëse jo, ky kriter mund të duhet të përjashtohet.
H	A ka fondi/investuesi një alokim/prag për një vend specifik?		0 = jo 1 = po		
I	A ka marrë Shqipëria një përqindje të konsiderueshme (më shumë se 50%) të këtij alokimi/ pragu?		0 = po 1 = jo		

J	A jep grante fondi/investuesi?	X	0 = jo 1 = po	1	Duke pasur parasysh çështjet aktuale të huamarrjes, donatorët/financuesit që ofrojnë grante, kanë prioritet.
K	A kërkon financuesi/investuesi bashkëfinancim?		0 = jo 1 = po		
L	Shkalla e fokusit për përshtatjen në strategjinë e financimit (për Shqipërinë)	X	0 = përshtatja nuk është marrë në konsideratë 1 = objektivat e përshtatjes nuk janë synuar qartë, por përmenden si bashkëpërfitim 2 = financimi fokusohet në objektivat e përshtatjes	1	
M	Madhësia e fondeve potencialisht të disponueshme (duke marrë gjithashtu parasysh shumat e mëparshme të financimit).	X	1 = < 100.000 USD 2 = 100.000 – 1 milion USD 3 = > 1 milion USD 4 = > 3 milionë USD	0.5	Në veçanti, fondet/investuesit që janë
N	A siguron fondi/investuesi fonde/mbështetje për përgatitjen e projektit?		0 = jo 1 = po		
R	A siguron fondi/investuesi financim për projektet e investimit?	X	0 = jo 1 = po	1	Në funksion të PA 8-15
P	A siguron fondi/investuesi financim për asistencën teknike?		0 = jo 1 = po		
Q	A siguron fondi/investuesi financim për trajnim dhe ndërtim kapacitetesh?		0 = jo 1 = po		
O	A siguron fondi/investuesi financim për forcim institucional/procese të politikave/koordinimit?	X	0 = jo 1 = po	1	Në funksion të PA 1-7
S-Y	A siguron fondi/investuesi financim në sektorët e mëposhtëm: a) ujë, ujitje dhe mbrojtje nga përmbytjet b) bujqësi c) shëndetësi d) menaxhim/mbrojtje e bregdetit e) urban f) turizëm g) ulja e rrezikut nga fatkeqësitë/ gatishmëria	X	0 = jo 1 = po	1	Në funksion të PA 8-15

Fondet/investuesit do të klasifikohen eventualisht (specifikisht, duke përdorur kolonën Z për klasifikim) sipas rezultatit të prioritetit, duke llogaritur rezultatin e mëposhtëm: Rezultati i prioritetit në kolonën Z = SHUMA (G*3; J; L; M*0,5; O; R:Y)

Ju lutemi vëreni: Në përgjithësi ka një tendencë ndaj prioritetit të fondeve/ investuesve, të cilët parashikojnë projekte investimi në shkallë të gjerë.

ASituata duke pasur parasysh Burime Specifike me Potencial të Lartë Financimi

Fondi i Gjellbër i Klimës (FGJK (GCF))

Në bashkëpunim të ngushtë me Autoritetin Kombëtar të Caktuar (NDA), UNEP-i përgatiti dhe i paraqet një propozim Shërbimit Mbështetës ndaj Gatishmërisë të FGJK-ës (GCF) që arrin shumën 300.000 USD (duke përfshirë bashkëfinancim 10% nga QSH-ja). Aktivitetet e propozuara mbulojnë 'forcimin e kapaciteteve institucionale të NFP-ës për të përmbushur me efikasitet rolet dhe përgjegjësitë e saj të lidhura me Fondin, si dhe zhvillimin, nëpërmjet një procesi të angazhimit të shumë aktorëve të konsultuar gjerësisht, tënjë programi vendor, duke përfshirë prioritetet e programimit, dhënien e prioritetit të qartë të programeve/projekteve dhe një grup të caktuar aktivitetesh që do të bazohen në paraqitjen e një projektpropozimi pranë FGJK-ës (GCF) '.

Përveç kësaj, PNUD-i aktualisht po përgatit një propozim për qytetet bregdetare me aftësi ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike për paraqitje te fondi i përshtatjes së FGJK-ës (GCF).

Në të ardhmen afatmesme, FGJK-ja (GCF) është ofruesi më i mundshëm i një granti të shkallës së gjerë për përshtatje ndaj ndryshimeve klimatike për Shqipërinë. Përveç granteve dhe huave koncesionare, FGJK-ja (GCF) ofron shumë modalitete të tjera financimi⁸⁸. Aplikimi i ardhshëm të FGJK-ja (GCF) duhet të shqyrtojë ato përveç huave dhe granteve.

Fondi i Përshtatjes (FP)

Meqë propozimi i udhëhequr nga Banka Botërore nuk u miratua në mars 2016, është e rëndësishme të shpjegohen zhvillimet më të fundit, duke pasur parasysh një riparaqitje (pra, një paraqitje të tretë).

Nga pikëpamja teorike, Shqipëria mund të marrë 10 milionë USD nga AF-ja, por nuk ka shfrytëzuar ende këtë burim financimi. Megjithatë, AF-ja aktualisht shqyrton një ndryshim të metodës/procedurës mbi shumën e përcaktuar në vend⁸⁹.

Fondi i Zhvillimit të Rajoneve

Fondi i Zhvillimit të Rajoneve (FZHR) (RDF) luan rol kryesor në mbështetjen ndaj investimeve për autoritetet rajonale dhe vendore. FZHR-ja (RDF) u krijua në nëntor 2009 në bazë të Ligjit nr. 10190, dhe përdoret për mbështetjen e investimeve në nivele rajonale dhe vendore nëpërmjet një sistemi konkurrues grantesh në disa fusha politikash. FZHR-ja (RDF) ka karakteristikat e mëposhtme:

- Ministritë e linjës janë përgjegjëse për përzgjedhjen dhe zbatimin e projekteve, ndërsa koordinimi i përgjithshëm kryhet nga DSDC-ja me konsulencën e Ministrisë së Financave dhe Ekonomisë dhe Fondit Shqiptar të Zhvillimit;

- Çdo sferë politike ka alokimin e vet financiar dhe linjën e buxhetit për zhvillim rajonal;

- Këto fonde të ndara sipas sferës së politikave shpërndahen në qarqe mbi bazën e disa kritereve;

- Buxheti për projekt alokohet mbi bazën e një sistemi konkurrues granti;

- Projektet vlerësohen mbi bazën e një rrjeti vlerësimi, duke përdorur disa tregues dhe rezultate përkatëse, përfshirë rëndësinë e tyre ndaj një prioriteti të caktuar politike sektoriale.

Volumi financiar i granteve të dhëna nga FZHR-ja (RDF) arrin shumën deri 72.8 milionë Euro në vit. FZHR-ja (RDF) bashkëpunon me ministritë për caktimin e prioritetëve sektoriale të qeverisë qendrore në nivel rajonal mbi bazë vjetore. Programi për vitin 2019 përgatitet deri

⁸⁸https://www.greenclimate.fund/documents/20182/24934/GCF_B.04_06_-_Business_Model_Framework_Financial_Instruments.pdf/7b8e96dd-4e06-46fd-b986-1b8743efa15b

⁸⁹ <https://www.adaptation-fund.org/wp-content/uploads/2016/02/AFB.B.27.8-Analysis-for-the-possible-modification-of-the-country-cap.pdf>

në fund të vitit 2018. Para muajit dhjetor 2018, çdo ministri duhet të ketë dërguar prioritetet e tyre për vitin e ardhshëm. Atëherë, bashkitë aplikojnë për projekte për fushat e përzgjedhura.

Planifikohet që FZHR-ja (RDF) do të integrojë kriteret e lidhura me përshtatjen në udhëzimet e saj për planifikimin e buxhetit, si dhe procesin e përzgjedhjes dhe verifikimit të projektit⁹⁰. Këto udhëzime do të miratohen nga Komiteti i FZHR-ës (RDF), i cili përbëhet nga Kryeministri dhe 85% e kabinetit të ministrave dhe përfaqësues nga bashki dhe shoqata rajonale. Komiteti miraton dokumente strategjike, programim, rregulla dhe rregullore të harmonizuara për zbatim, kriterë verifikimi për aplikime, vlerësimin deri tek autoriteti kontraktues për projektin e miratuar.

Instrumenti II i BE-së për Paraaderimin

BE IPA II ka një fond të mjedisit dhe klimës që arrin shumën 68 milionë Euro për periudhën 2014 deri 2020. Strategjia fillestare vendore IPA II e shqyrton përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike vetëm në mënyrë sipërfaqësore dhe nuk ka asnjë alokim të drejtpërdrejtë buxheti për masat e përshtatëse ndaj ndryshimeve klimatike. Në tetor 2016 ka pasur një kërkesë për përmirësimin e aspekteve të ndryshimeve klimatike për strategjinë. Ministria përgjegjëse, ish Ministria e Mjedisit, propozoi të përfshinte disa masa në përgjigje të saj (shihni për detaje shtojcën 1).

Procesi për miratimin e projekteve të financuara nga IPA II:

- Procesi i përgjithshëm mund të kërkojë deri 3 vjet.
- Ministria për Evropën dhe Punët e Jashtme i dërgon një kërkesë zyrtare të gjitha ministrive të linjës për paraqitjen e projekteve çdo vit.
- Ministrinë e linjës supozohen të paraqesin një projektpropozim të përmbledhur të 4 faqeve, që përfshijnë detajet e mëposhtme: i) titullin e projektit dhe pikën e kontaktit; ii) sektorin/nësektorin sipas Planit të Veprimit për Zbatimin e MSA-së, nëse projekti propozohet të përfshihet; iii) lidhjen me dokumente strategjike; iv) objektivin/qëllimin e përgjithshëm të projektit; v) përshkrimin e projektpropozimit; vi) kohëzgjatjen e projektit; vii) vlerësimin e kapaciteteve aktuale administrative të ministrisë/institucionit për menaxhimin e zbatimit të projekteve; viii) lidhjen e projektpropozimit aktual me asistencën e mëparshme në këtë fushë; ix) institucionin përfitues / institucionet e përfshira në zbatimin e projektit; x) koston treguese për projektin.
- Miratim nga EUD-ja pas 2 seancave (me përfaqësues nga KE-ja, Bruksel).
- Tavanet e projektit zakonisht miratohen për tre vite.
- Përgatitja dhe miratimi i Fishës Standarde të Projektit (rreth 30 faqe).
- Procesi i tenderimit.
- Nënshkrimi i kontratës.
- Fillimi i fazës së zbatimit.

Rekomandime:

- Ndjekja e parashtrimit në përgjigje të kontributit ndaj rishikimit afatmesëm të CSP/ IPA II
- Gjithashtu, duhet të merret parasysh mbrojtja klimatike e aktiviteteve të tjera të financuara nga IPA II, në fusha të tjera të financimit/sectorëve të tillë si transporti, bujqësia etj.

⁹⁰ Takimet fillestare u zhvilluan në tetor 2016.

Selected Program	Amount	Donor	Year	Implementer
Third National Communication of Albania to the UNFCCC	\$481,018	GEF	2012–2016	UNDP
Institution Building for Enforcing Environmental and Climate Acquis	Unknown	EU	2015–2017	Agrotec with Sweco and CMCC
EU Flood Protection Infrastructure Project	€6.3 million	EU	2015–2017	UNDP
Climate Change Adaptation in the Western Balkans	€3.5 million	GIZ	2012–2018	GIZ and government ministries
Improving Coverage and Management Effectiveness of Marine and Coastal Protected Areas	\$2.93 million	GEF/UNDP, Govt. of Albania	2011–2016	Ministry of Environment, Forestry and Water Administration
Environmental Services Project	\$12.88 million	World Bank	2014–2019	Ministry of Environment, Forestry and Water Administration
Water Resources and Irrigation Project	\$45 million	World Bank	2012–2018	Ministries of Environment and Agriculture
Enhancement of Disaster Risk Reduction and Management (DRRM) capacities and mainstreaming CCA practices into agriculture sector in the Western Balkans	\$485,000	FAO	2016–2017	Unknown
Building Local Community Resilience for the Sustainable Development of Watersheds in South Eastern Europe (CRESSIDA)	€440,000	US EPA	2014–2019	Regional Environmental Center for Central and Eastern Europe

Burimi: USAID (2016): Profili I rrezikut nga ndryshimet klimatike-Shqipëria – Fletë informative

PLANI KOMBËTAR PËR PËRSHTATJEN NDAJ NDRYSHIMEVE KLIMATIKE
2026–2036 (NAP)
(Shtuar me vendimin nr. 432, datë 10.6.2026)

TABELA E PËRMBAJTJES

PARATHËNIE

PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE

1. Hyrje
2. Përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike, procesi i NAP-it dhe arritjet
 - 2.1 Nevoja për përshtatje
 - 2.2 Sfondi i NAP-it dhe udhëzimet
 - 2.3 Përvoja ndërkombëtare me NAP-in
 - 2.4 Përvoja e Shqipërisë me NAP-in
3. Konteksti kombëtar socio-ekonomik, institucional dhe i politikave
 - 3.1 Popullsia
 - 3.2 Treguesit ekonomikë kombëtarë
 - 3.3 Konteksti dhe perspektiva socio-ekonomike sektoriale
 - 3.4 Kuadri ligjor, institucional dhe i politikave
4. Tendencat, skenarët, cenueshmëritë dhe risqet klimatike
 - 4.1 Tendencat dhe skenarët klimatikë
 - 4.2 Cenueshmëritë klimatike dhe risqet në nivel kombëtar
 - 4.3 Vlerësimet e risqeve klimatike në nivel sektorial
 - 4.4 Cenueshmëritë klimatike dhe risqet në nivel vendor
5. Masat e përshtatjes, vlerësimet dhe veprimet prioritare në Shqipëri
 - 5.1 Masat e përshtatjes në nivel sektorial
 - 5.2 Masat e përshtatjes në nivel vendor
 - 5.3 Vlerësimi i përshtatjes dhe veprimet prioritare të përshtatjes në Shqipëri
6. Plani i zbatimit të NAP-it
 - 6.1 Masat prioritare në kuadër të NAP-it
 - 6.2 Qeverisja dhe përgjegjësitë për zbatimin e NAP-it
 - 6.3 Afati për zbatimin
 - 6.4 Kostot e parashikuara për planin e zbatimit
7. Integrimi i perspektivës gjinore
 - 7.1 Sfidat e barazisë gjinore në të gjithë sektorët e NAP-it
 - 7.2 Veprimet për barazinë gjinore
8. Komunikimi dhe angazhimi i palëve të interesit
 - 8.1 Objektivat kryesorë të komunikimit dhe angazhimit
 - 8.2 Audiencat kryesore
 - 8.3 Mesazhet kryesore të komunikimit për NAP-in
 - 8.4 Plani i veprimit për komunikim dhe angazhim të palëve të interesit
9. Financimi i NAP-it
 - 9.1 Nevojat për financim për përshtatje

- 9.2 Angazhimet ekzistuese dhe boshllëqet në financim
- 9.3 Pengesat për të kapërcyer hendekun e financimit për përshtatje
- 9.4 Mekanizmat mundësues për të kapërcyer hendekun e financimit të përshtatjes
- 9.5 Qasje strategjike
- 9.6 Afati dhe zbatimi i propozuar për Strategjinë e Financimit të NAP-it

10. Monitorimi, vlerësimi dhe të nxënit

- 10.1 Kuadri i rezultateve
- 10.2 Komponenti i monitorimit
- 10.3 Komponenti i vlerësimit
- 10.4 Komponenti i të nxënit

LISTA E REFERENCAVE

ANEKSET

- Aneksi I. Përmbledhje e kuadrit rregullator dhe politikave
- Aneksi II. Detaje mbi tendencat klimatike të vëzhguara dhe të parashikuara në nivel vendor
- Aneksi III. Plani i detajuar i zbatimit të masave prioritare të përshtatjes në Shqipëri
- Aneksi IV. Harta përfshin pylltarinë, bujqësinë dhe vendndodhjet e masave ZBN

LISTA E FIGURAVE

- Figura 1. Procesi i NAP-it në Shqipëri, korrik 2021–gusht 2025.
- Figura 2. Struktura organizative e Këshillit të Ministrave të Shqipërisë sipas Ligjit për Ndryshimet klimatike nr. 155/2020, i ndryshuar
- Figura 3. Rajonet klimatike kryesore në Shqipëri
- Figura 4. Harta e temperaturës mesatare vjetore (°C): reshjet vjetore (mm) (djathtas) të Shqipërisë, 1991–2020
- Figura 5. Shpërndarjet e temperaturave vjetore
- Figura 6. Tendencat mesatare vjetore të temperaturës sipërfaqësore të ajrit me sinjifikancën e tendencës për çdo dekadë (1951–2023)
- Figura 7. Tendencat vjetore të reshjeve me sinjifikancën e tendencës për secilën dekadë (1951–2023)
- Figura 8. Luhatja në rritjen e nivelit të detit (në mm) në Shqipëri në periudhën 1993–2015
- Figura 9. Ndryshime në temperaturën globale sipërfaqësore krahasuar me periudhën 1850–1900
- Figura 10. Rritja mesatare globale e nivelit të detit krahasuar me periudhën 1850–1900
- Figura 11. Skenarët bazë për PBB-në e Shqipërisë
- Figura 12. Skenarët bazë për popullsinë e Shqipërisë
- Figura 13. Ndryshimet e temperaturës mesatare vjetore sipas skenarëve SPS2-4.5 dhe SPS5-8.5
- Figura 14. Ndryshimet e parashikuara të temperaturës për vitin 2050 në stinë të ndryshme
- Figura 15. Diferencat sezonale për reshjet
- Figura 16. Periudhat e përsëritjes, reshjet maksimale, 1 ditë
- Figura 17. Zonat bregdetare me gjasa për t'u përmbytur me rritjen prej 0,33 m të nivelit të detit
- Figura 18. Marrëdhënia ndërmjet klimës dhe proceseve socio-ekonomike
- Figura 19. Prioritizimi i masave të përshtatjes sipas ndikimit dhe mundësia për pasoja të mëdha
- Figura 20. Marrëveshjet institucionale për planin e zbatimit
- Figura 21. Kuadri i rezultateve të NAP-it
- Figura 22. Tendencat e temperaturës, të vëzhguara për Elbasanin
- Figura 23. Ndryshimet e temperaturave mesatare ditore (vëzhgime) për periudhën 1961–1990 (norma klimatologjike) dhe 2001–2010, në Kukës

- Figura 24. Reshjet ndërvjetore totale të vëzhguara në Kukës
- Figura 25. Ndryshimi i projektuar i temperaturës mesatare (Tmesatare) në dimër dhe verë (°C) për SPSx-y të ndryshme, Kukës
- Figura 26. Ndryshimet e parashikuara të reshjeve, vjetore dhe verore (%), zona e Lezhës
- Figura 27. Ndryshimet e mundshme të reshjeve vjetore në Vlorë
- Figura 28. Ndryshimet e mundshme të reshjeve verore sipas skenarëve të ndryshëm, Gjirokastrë
- Figura 29. Parashikimi i rritjes së nivelit të detit sipas skenarëve të ndryshëm, Durrës

LISTA E TABELAVE

- Tabela 1. Përmbledhje e ndryshimeve klimatike të vëzhguara dhe të parashikuara në Shqipëri
- Tabela 2. Vlerësimi i riskut: Koncepte dhe përkufizime
- Tabela 3. Risqet klimatike aktuale dhe të ardhshme në sektorin e bujqësisë
- Tabela 4. Risqet klimatike aktuale dhe të ardhshme në sektorin e turizmit
- Tabela 5. Risqet klimatike aktuale dhe të ardhshme në sektorin e energjisë
- Tabela 6. Risqet klimatike aktuale dhe të ardhshme në sektorin e transportit
- Tabela 7. Risqet aktuale dhe të ardhshme klimatike në sektorin e zhvillimit urban
- Tabela 8. Risqet aktuale dhe të ardhshme klimatike ndërsektoriale
- Tabela 9. Masat e përshtatjes të identifikuara në 8 bashki
- Tabela 10. Plani i zbatimit të NAP-it
- Tabela 11. Koha dhe përgjegjësitë për planin e zbatimit
- Tabela 12. Totali i masave dhe kostove për sektor
- Tabela 13. Nevojat e vlerësuara për buxhet sipas llojit të ndërhyrjes
- Tabela 14. Buxheti i përlllogaritur sipas afatit
- Tabela 15. Objektivat e komunikimit të NAP-it
- Tabela 16. Mesazhet e komunikimit të NAP-it
- Tabela 17. Plani i komunikimit dhe angazhimit të palëve të interesit
- Tabela 18. Investimi i parashikuar për periudhën 2026–2042
- Tabela 19. Nevojat e parashikuara për financim për përshtatje, financimi aktual dhe boshllëqet sipas sektorit
- Tabela 20. Plani i detajuar i financimit, 2025–2028
- Tabela 21. Treguesit e procesit të NAP-it
- Tabela 22. Modalitetet dhe përgjegjësitë e vlerësimit
- Tabela 23. Kuadri legjislativ dhe rregullator
- Tabela 24. Kuadri i politikave

PARATHËNIE

Ndryshimet klimatike përbëjnë një ndër sfidat më të mëdha të kohëve moderne, duke kërcënuar ekosistemet, ekonominë dhe mirëqenien e popujve në mbarë botën. Shqipëria nuk përbën përjashtim. Vendi ynë po përballet tashmë me efektet e ndryshimeve klimatike nëpërmjet rritjes së temperaturave mesatare, shpeshtësisë më të madhe të thatësirave, përmbytjeve, zjarreve në pyje dhe ngjarjeve të tjera ekstreme të motit. Këto ndikime prekin ecurinë tonë ekonomike dhe mjetet e jetesës së qytetarëve tanë, veçanërisht të komuniteteve më të cënueshme.

Gjatë dhjetëvjeçarit të fundit, Shqipëria ka përparuar ndjeshëm sa i përket forcimit të kuadrit institucional dhe ligjor për trajtimin e ndryshimeve klimatike. Miratimi i Ligjit për Ndryshimet klimatike, në vitin 2020, miratimi i Kontributeve Kombëtare të Pikësnyuara (KKP) në vitin 2021 dhe përafrimi i *acquis*-it të BE-së për klimën kanë përgatitur terrenin për një politikë kombëtare për klimën, e cila është koherente dhe me perspektivë drejt së ardhmes. Në këtë

kuadër, procesi i Planit Kombëtar të Përshtatjes (NAP) është shfaqur si një mekanizëm qendror për integrimin e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në planifikimin për zhvillim, politikëbërjen dhe kuadrot financiarë në nivelin kombëtar dhe atë vendor.

Ky dokument përfaqëson rezultatin e Procesit të Dytë Kombëtar të Përshtatjes, një nismë e Ministrisë së Mjedisit (MM), në përputhje me kërkesën ligjore për një rishikim katërvjeçar të NAP-it dhe në përgjigje të angazhimeve ndërkombëtare të Shqipërisë, në kuadër të UNFCCC-së dhe Marrëveshjes së Parisit. Procesi mbështetet te përvoja e NAP-it të parë (2015–2019). Strategjia e NAP-it të dytë dhe plani i zbatimit janë orientuar nëpërmjet rishikimit të planit të parë, një game të gjerë studimesh dhe vlerësimesh, dokumenteve të përditësuara të politikave kombëtare dhe praktikave më të mira ndërkombëtare, e gjithë kjo në bashkëpunim të ngushtë me një sërë palësh interesi kombëtare.

Objekti i NAP-it të dytë është pakësimi i ndikimeve të lidhura me ndryshimet klimatike në nivel vendi, duke ngritur kapacitetet institucionale dhe ato teknike, që bëjnë të mundur planifikimin afatgjatë dhe të integruar të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike. Nëpërmjet vlerësimeve gjithëpërfshirëse të cenueshmërive dhe risqeve në pesë sektorët prioritarë të bujqësisë, pylltarisë, turizmit, energjisë, transportit dhe zhvillimit urban, NAP-i mundëson një udhërrëfyes të qartë për ndërmarrjen e veprimeve të bashkërenduara. Planin shoqërohet me disa instrumente kyç në mbështetje të zbatimit të tij, si: plani i zbatimit për NAP-in, Strategjia e Financimit, Planin i Veprimit për Barazinë Gjinore (PVBGJ), Planin i Komunikimit dhe Angazhimit të Palëve të Interesit (PKAPI), si edhe Kuadri i Monitorimit, Vlerësimit dhe të Nxënies (MVN). Këta komponentë formojnë një sistem të plotë për planifikimin, financimin, zbatimin dhe gjurmimin e veprimeve të përshtatjes në nivel mbarëkombëtar.

Procesi i NAP-it aktual ka pasur një shkallë të lartë pjesëmarrjeje, duke përfshirë ministrinë, bashkitë, akademinë, shoqërinë civile dhe sektorin privat. Ai ka arritur të nxjerrë të dhëna të vyera, të forcojë bashkëpunimin institucional dhe të ndërtojë bazat teknike për zhvillimin me aftësi ripërtëritëse ndaj klimës. Më e rëndësishmja, ky proces mundëson kushtet për shndërrimin e përshtatjes nga një kuadër politikash në një angazhim kombëtar kolektiv dhe afatgjatë.

Nëpërmjet këtij plani kombëtar përshtatjeje të dytë, qeveria shqiptare rritet vendosmërinë e palëkundshme për të ndërtuar një të ardhme të qëndrueshme, me aftësi ripërtëritëse dhe nivele të ulëta shkarkimesh. Jemi të vetëdijshëm se përshtatja nuk është një përpjekje e ndërmarrë vetëm një herë, por një proces i vazhdueshëm, që kërkon institucione të forta, financim të qëndrueshëm dhe përfshirjen e të gjithë sektorëve të shoqërisë.

Dëshiroj t'u shpreh mirënjohjen më të sinqertë të gjithë kontribuesve ndaj kësaj përpjekjeje, konkretisht institucioneve kombëtare, bashkive, ekspertëve, partnerëve të zhvillimit dhe organizatave ndërkombëtare, bashkëpunimi i të cilëve bëri të mundur këtë arritje. Planin përfaqëson një angazhim kombëtar të rinovuar ndaj aftësisë ripërtëritëse dhe zhvillimit të qëndrueshëm, si edhe një dëshmi të rolit të Shqipërisë si pararojë në sfidën botërore të ndryshimeve klimatike.

Sofjan Jaupaj
MINISTËR I MJEDISIT
REPUBLIKA E SHQIPËRISË

LISTA E SHKURTESAVE DHE SHKURTIMEVE

AKBN	Agjencia Kombëtare e Burimeve Natyrore të Shqipërisë
AKBN	Agjencia Kombëtare e Burimeve Natyrore
AKEC	Agjencia Kombëtare e Emergjencave Civile
AKM	Agjencia Kombëtare e Mjedisit

AKP	Analiza kosto-përfitim
AKPT	Ajencia Kombëtare e Planifikimit të Territorit
AKZM	Ajencia Kombëtare e Zonave të Mbrojtura
AR6	Raporti i Gjashtë i Vlerësimit i PNNK-së
ARRSH	Autoriteti Rrugor Shqiptar
ASPA	Shkolla Shqiptare e Administratës Publike
ASHK	Analiza me shumë kritere
BE	Bashkimi Evropian
BPO	Nënkontraktimi i Proceve të Biznesit
CAPEX	Shpenzimet kapitale
EBK	Etiketimi i buxhetit për klimën
FGJK	Fondi i Gjellbër për Klimën
FP	Fondi për Përshtatje
GEF	Instrumenti Global për Mjedisin
GIZ	Ajencia Gjermane për Zhvillim (sipas nistoreve në gjuhën gjermane)
GNPNK	Grupi Ndërmintor i Punës për Ndryshimet Klimatike
GPPNK	Grupi i Punës për Përshtatjen ndaj Ndryshimeve Klimatike (në kuadër të GNPKN-së)
GPZNK	Grupi i Punës për Zbutjen e Ndryshimeve Klimatike (në kuadër të GNPKN-së)
GS	Gazet Serrë
GTP	Grupi Teknik i Punës
IGJEO	Instituti i Gjeoshkencave
INSTAT	Instituti i Statistikave
IPA III	Instrumenti i Asistencës së Paraaderimit (BE)
IPGJ	Indeksi i Pabarazisë Gjnore
IZHNJ	Indeksi i Zhvillimit Njerëzor
KKP	Kontributet Kombëtare të Pikësnuara (raport në kuadër të UNFCCC-së)
KP	Konferenca e palëve (në kuadër të UNFCCC-së)
KPT	Kuadri i Përmirësuar i Transparencës
MA	Ministria e Arsimit
MBZHR	Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural
MDB	Banka Shumëpalëshe për Zhvillim
MEI	Ministria e Ekonomisë dhe Inovacionit
MF	Ministria e Financave
MIE	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë
MM	Ministria e Mjedisit
MoRV	Monitorimi, raportimi dhe verifikimi
MRF	Menaxhimi i riskut nga fatkeqësitë
MRT	Matrica referencë e treguesve
MRV	Matja, raportimi dhe verifikimi
MSA	Marrëveshja e Stabilizim-Asocimit (në kuadër të BE-së)
MSHMS	Ministria e Shëndetësisë dhe Mirëqenies Sociale
MTKS	Ministria e Turizmit, Kulturës dhe Sportit
MV	Monitorimi dhe vlerësimi
MVN	Monitorimi, vlerësimi dhe të nxënit
MZP	Menaxhimi i zjarreve në peizazh
NAP	Plani Vendor i Përshtatjes
NAP	Plani Kombëtar i Përshtatjes
NAPH	Plani Kombëtar i Përgjithshëm Hapësinor
ND - GAIN	Universiteti i Notre Damit – Nisma Globale e Përshtatjes
NK	Ndryshimet klimatike
NJQV	Njësia e qeverisjes vendore
OBK	Organizatat me bazë komunitare
OECD	Organizata për Bashkëpunim Ekonomik dhe Zhvillim
OGP	Objektivi Global për Përshtatjen (në kuadër të UNFCCC-së)
OKB	Organizata e Kombeve të Bashkuara
OPEX	Shpenzimet operative
OZHQ	Objektivi i zhvillimit të qëndrueshëm
PBA	Programi buxhetor afatmesëm
PKAPI	Plani i komunikimit dhe angazhimit të palëve të interesit

PKEP	Plani Kombëtar për Energjinë dhe Klimën
PNK	Përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike
PNNK	Paneli Ndërqeveritar për Ndryshimet Klimatike
PSK	Përgjegjësia sociale e korporatës
PVBGJ	Plani i Veprimit për Barazinë Gjinore
RDT	Raportet Dyvjeçare të Transparencës
RGJP	Raporti Gjashtëmujor i Përditësimit (në kuadër të UNFCCC-së)
RKP	Raporti kosto-përfitim
RRK	Rrethanat kombëtare (raport në kuadër të UNFCCC-së)
RRND	Rritja e nivelit të detit
SIP	Sistemi i integruar i planifikimit
SKBGJ	Strategjia Kombëtare për Barazinë Gjinore
SKNK	Strategjia Kombëtare për Ndryshimet Klimatike
SKP	Strategjia Kombëtare e Përshtatjes
SKZHI	Strategjitë Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim ⁹¹
SKZHIE	Strategjia Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim Evropian
SPP	Skenarët përfaqësues të përqendrimit
SPS	Skenarët e përbashkët socio-ekonomikë
SRT	Skeda referencë e treguesve
TIK-BPO	Teknologjia e Informacionit dhe Komunikimit 3
UNDP	Programi i Kombeve të Bashkuara për Zhvillim
UNFCCC	Konventa Kuadër e Kombeve të Bashkuara për Ndryshimet Klimatike
VKM	Vendimi i Këshillit të Ministrave
VNA	Vlera neto aktuale
VNM	Vlerësimi i ndikimit mjedisor
VNNK	Vlerësimi i nevojave për ngritjen e kapaciteteve
VNSE	Vlerësimet e ndikimit socio-ekonomik
VRK	Vlerësimi i riskut klimatik
ZAE	Zonat agro-ekologjike
ZMF	Zona mesdhetare fushore
ZMK	Zona mesdhetare kodrinore
ZMM	Zona mesdhetare malore
ZMP	Zona mesdhetare paramalore
ZRF	Zvogëlimi i riskut nga fatkeqësitë

PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE

Ky dokument është rezultat i Procesit të dytë Kombëtar të Përshtatjes, të qeverisë shqiptare, një nismë e Ministrisë së Mjedisit (MM) e zhvilluar gjatë periudhës 2021–2025, në kuadër të projektit të Planit Kombëtar të Përshtatjes (NAP), me mbështetjen e UNDP-së dhe Fondit të Gjellbër për Klimën. NAP-i i dytë mbështetet te rishikimi i NAP-it të parë, te gjetjet e studimeve dhe vlerësimeve të ndryshme, dhe ndjek dokumentet kombëtare aktuale dhe ato të përditësuara, duke u udhëhequr prej udhëzimeve dhe përvijës rajonale dhe ndërkombëtare.

Ndryshimet klimatike përbëjnë një kërcënim të paprecedent ndaj jetës dhe mjeteve të jetesës së miliarda njerëzve në mbarë botën. Për shkak të vendndodhjes gjeografike ose kushteve socio-ekonomike, disa vende ose rajone janë më të prekura nga ndikimet e ndryshimeve klimatike, ku 40% e njerëzve tashmë jetojnë në zona me cenueshmëri të lartë ndaj klimës. Si pasojë e pozicionit bregdetar në Evropën Jugore, si edhe rrethanave socio-ekonomike, institucionale dhe rregullatore, Shqipëria përballlet me risqe klimatike veçanërisht të larta. Është thelbësore që këto sfida të tejkalohen nëpërmjet uljes së cenueshmërisë dhe përmirësimit të aftësisë ripërtëritëse ndaj klimës në ndryshim. Përpjekjet për përshtatje janë të nevojshme për organizimin e sistemeve dhe menaxhimin e risqeve klimatike nëpërmjet një procesi identifikimi, planifikimi, zhvillimi dhe hartimi politikash, programesh dhe projektesh.

⁹¹ SKZHI I prej 2007–2015, SKZHI II prej 2015–2020 dhe Strategjia e re Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim Evropian (SKZHIE) prej 2022–2030.

NAP-i i parë i Shqipërisë (i miratuar në vitin 2019) u përgatit në vijim të UNFCCC-së dhe Marrëveshjes së Parisit. Raport Progresi i NAP-it të parë për periudhën 2019–2023 konstatoi një zbatim të kufizuar. Mësimi kryesor i nxjerrë ishte se shumica e veprimeve karakterizoheshin nga mungesa e koordinimit dhe qasjes ndërsektoriale ndaj trajtimit të cenueshmërive nga klima në nivel kombëtar. Ky aspekt, krahas rekomandimeve të mëtejshme, u mor parasysh në procesin për Planin e dytë Kombëtar të Përshtatjes (NAP 2021–2025), nëpërmjet vlerësimeve, studimeve dhe programeve të ndryshme për ngritjen e kapaciteteve.

Gjatë dhjetëvjeçarit të fundit, në përputhje me UNFCCC-në dhe *acquis*-in e BE-së për klimën, Shqipëria ka ndërmarrë disa hapa ligjorë, politikash dhe institucionale për përballimin e sfidave të lidhura me ndryshimet klimatike. Është kryer një organizim institucional së bashku me Ministrinë e Mjedisit, si ministria qendrore përgjegjëse për politikën e ndryshimeve klimatike, si edhe për legjislacionin, koordinimin dhe zbatimin në nivel qeveritar, po ashtu edhe me ministrinë e tjetër, ku përfshihet MM-ja, të cilat janë përgjegjëse për çështjet e klimës në sektorët përkatës. Është ngritur një Grup Ndërmintoror Pune për Ndryshimet Klimatike (GNPNK) me përfaqësues të ministrive dhe agjencive të ndryshme sektoriale, me rol koordinues në mbështetje të MM-së për çështjet e lidhura me klimën, megjithëse ekzekutimi i mandatit vijon të hasë vështirësi.

Çështjet e klimës trajtohen në dokumentet e rëndësishme të politikave, si Strategjia Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim Evropian (SKZHIE III, 2022–2030), ku përfshihen udhëzime dhe përcaktohen prioritetet e zhvillimit të qëndrueshëm ekonomik dhe shoqëror të Shqipërisë në rrugëtimin drejt anëtarësimit të plotë në BE. Dokumentet e tjera të politikave kombëtare për ndryshimet klimatike përfshijnë Dokumentin Strategjik për Zbutjen dhe Përshtatjen ndaj Ndryshimeve Klimatike, Kontributet Kombëtare të Pikësnuara të rishikuara dhe Planin Kombëtar për Energjinë dhe Klimën, të Republikës së Shqipërisë. Ligji për Ndryshimet klimatike rregullon kuadrin ligjor të lidhur me ndryshimet klimatike, me ligjet e tjera shoqëruese, si: Ligji për Energjinë, Ligji për Mbrojtjen civile, etj.

Nga një prej vendeve më të varfra në Evropë, Shqipëria u shndërrua në një vend me të ardhura të mesme të larta, me një PBB prej 23 miliardë dollarësh amerikanë dhe PBB për frymë prej 8.300 dollarësh amerikanë në vitin 2023. Sidoqoftë, ndryshimet klimatike rrezikojnë zhbërjen e këtyre arritjeve, duke përkeqësuar goditjet ekonomike, veçanërisht për familjet me të ardhura të ulëta, gratë dhe grupet e tjera të cenueshme të popullsisë, që janë më pak të përgatitura për t'u rimëkëmbur pas ngjarjeve ekstreme të motit.

Klima mesdhetare e Shqipërisë karakterizohet nga stinë dimri e butë dhe e lagësht, e ndjekur nga stinë vere e nxehtë dhe e thatë. Që prej vitit 1951, temperaturat mesatare në Shqipëri janë rritur, kryesisht në stinën e pranverës dhe verës, ndërsa reshjet vjetore (pavarësisht se jo me tendencë tepër të veçantë) kanë pësuar rënie, kryesisht gjatë stinës së dimrit dhe pranverës. Parashikimet në skenarin më të keq për vitin 2050 tregojnë se temperatura mesatare e ajrit (Tmes) do të rritet nga 0,9°C në 2,0°C, ndërsa reshjet vjetore do të bien edhe më tej nga -2,7% në -5,8%, ndërsa gjatë stinës së verës nga -8,1% në -17,6%. Ngjarjet e reshjeve ekstreme pritet të shtohen, duke shkaktuar periudha thatësire ose përmytjeje më të lokalizuara. Të gjithë skenarët e së ardhmes parashikojnë një Rritje në Nivelin e Detit (RRND) përgjatë bregdetit shqiptar deri në 20–28 cm, në vitin 2050, duke prekur më ndjeshëm bregdetin e Adriatikut.

Objektivi i përgjithshëm i procesit të dytë të NAP-it është pakësimi i risqeve të lidhura me ndryshimet klimatike në të gjithë Shqipërinë, nëpërmjet forcimit të kapaciteteve institucionale dhe teknike, çka do të mbështetë integrimin e Përshtatjes ndaj Ndryshimeve Klimatike (PNK) në planifikimin afatgjatë. Ky objektivi mbulon periudhën 10-vjeçare nga viti 2026 në vitin 2036 dhe fokusohet te sektorët socio-ekonomikë kryesorë në Shqipëri, të cilët janë të cenueshëm prej ndryshimeve klimatike (sektorët prioritarë të NAP-it): bujqësia dhe pylltaria, turizmi, energjia, transporti dhe zhvillimi urban.

Ndryshimet klimatike kanë ndikime të drejtpërdrejta dhe të tërthorta në shëndetin publik, përmes rritjes së frekuencës dhe intensitetit të valëve të të nxehtit dhe ngjarjeve të tjera ekstreme klimatike, përkeqësimit të cilësisë së ujit dhe ajrit, shfaqjes dhe përhapjes së sëmundjeve të lidhura me klimën dhe rritjes së presionit mbi shërbimet shëndetësore. Në këtë kontekst, sektori i shëndetësisë përbën një komponent thelbësor të qëndrueshmërisë kombëtare ndaj ndryshimeve klimatike. Për këtë arsye, plani, krahas sektorëve prioritarë të identifikuar, integron edhe dimensionin e shëndetësisë si sektor ndërsektorial, me qëllim adresimin e risqeve klimatike mbi shëndetin publik dhe forcimin e reziliencës së shërbimeve shëndetësore.

Projekti i NAP-it ndërmori vlerësime të hollësishme të riskut klimatik për 5 sektorët prioritarë të identifikuar në Shqipëri. Vlerësimet tregojnë se risqet kombëtare të klimës në Shqipëri vijnë duke u rritur gjatë kohës, si edhe pesimizmin e skenarit. Sektorët e zhvillimit urban, bujqësisë dhe turizmit kanë nivelin më të lartë të riskut, ndërsa sektorët e energjisë dhe transportit kanë nivele më të ulëta (vlen për risqet aktuale dhe ato të ardhshme). Arsyeja kryesore për këtë është ndjeshmëria e bujqësisë dhe turizmit ndaj ndryshimeve të variablave klimatike, ndërsa për sektorin e zhvillimit urban arsyeja kryesore është ndjeshmëria ndaj rritjes së temperaturave dhe valëve të të nxehtit, si edhe përqendrimi i konsiderueshëm i sektorit të zhvillimit urban në bregdetin e cënueshëm. Disa zona janë veçanërisht të cënueshme (p.sh.: zonat e ultësirës bregdetare, fushat aluvionale, qytetet me popullsi të dendur), po ashtu edhe grupe të caktuara të popullsisë për shkak të moshës, problemeve mjekësore, varësisë, vendndodhjes, situatës ekonomike, gjinisë ose ndërthurjes së këtyre faktorëve. Menaxhimi mjedisor i papërshtatshëm, ku përfshihet shpyllëzimi, keqmenaxhimi i ujëmbledhësve dhe menaxhimi i papërshtatshëm i mbetjeve, theksojnë risqet klimatike në të gjithë sektorët. Mangësitë në legjislacionin për klimën, kapacitetet njerëzore, të dhënat dhe pajisjet mund t'i përkeqësojnë më tej risqet klimatike në vend dhe të pengojnë përpjekjet për përshtatjen dhe menaxhimin e fatkeqësive.

Me qëllim përshtatjen me risqet e mundshme të ndryshimeve klimatike, gjatë procesit të NAP-it u identifikuan 151 “Masa përshtatjeje” të mundshme për të pestë sektorët prioritarë, si edhe masa ndërsektoriale, duke integruar njëkohësisht edhe komponentët e përbashkët dhe vendndodhjet e rreth 356 masave vendore të përshtatjes në 8 bashkitë e përzgjedhura. Një proces i mëtejshëm prioritetizimi mundësoi identifikimin e 66 masave prioritare në sektorët prioritarë dhe masa ndërsektoriale përmes analizës së shumë kritereve dhe analizës kosto-përfitim. Më pas, këto masa u organizuan në planin e zbatimit të NAP-it, në mënyrë që prioritetet sektoriale të përshtatjes të shndërrohen në ndërhyrje konkrete, të realizueshme në aspektin teknik dhe financiar dhe përfshirëse në aspektin social. Planin e zbatimit përfshin 10 masa ndërsektoriale përshtatjeje, 8 për bujqësinë, 13 për pylltarinë, 11 për turizmin, 9 për zhvillimin urban, 8 për energjinë dhe 7 për transportin. Këto 66 masa u ndanë më tej në 45 masa “të buta” (ngritje kapacitetesh); 15 masa “të gjelbra” të bazuara te natyra, dhe 6 masa infrastrukturore madhore ose “gri” (6). Secila prej masave të përshtatjes u detajua më tej në 2 deri në 10 veprimtari zbatimi të posaçme. Për planifikimin kohor të zbatimit, masat u ndanë në masa afatshkurtra (2026–2028), masa afatmesme (2029–2032) dhe masa afatgjata (2033–2036), ku zbatimi i disave prej tyre planifikohet të përfundojë në vitin 2042. Në nivel kombëtar, Ministria e Mjedisit është autoriteti udhëheqës i planit të zbatimit për NAP-in. Në praktikë, përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike zbatohet nga ministritë dhe agjencitë sektoriale përkatëse, shpeshherë në koordinim të ngushtë me autoritetet bashkiake dhe palët e tjera kryesore të interesit.

Zbatimi i 66 ndërhyrjeve të përshtatjes parashikohet të ketë një kosto të përgjithshme prej 9,8 miliardë dollarësh amerikanë (rreth 8,4 miliardë euro). Zhvillimi urban parashikohet të ketë koston më të lartë, i ndjekur më pas nga pylltaria, ndërsa turizmi parashikohet të ketë koston më të ulët. Sa u përket llojeve të ndërhyrjeve, 15 ndërhyrjet e gjelbra zënë përqindjen më të

lartë të kostove të përgjithshme të parashikuara (45%), ndërsa ndërhyrjet e buta zënë 32% dhe ato gri 23%. Në aspektin kohor (fillimi në planin afatshkurtër, afatmesëm apo afatgjatë), kostot e parashikuara kanë një shpërndarje thuajse të barabartë. Për shkak të fazave të zbatimit, buxhetet vjetore të parashikuara e kanë vlerën më të lartë duke filluar nga periudha 2033–2035. Kostot vjetore të përgjithshme për secilin sektor dhe masë janë përcaktuar për të mbështetur ministrinë e linjës gjatë planifikimit të buxheteve afatmesme dhe vjetore për përshtatjen.

Për planin e zbatimit të NAP-it u hartua një strategji financimi, me qëllim mobilizimin dhe alokimin efektiv të burimeve financiare të mjaftueshme dhe të qëndrueshme për zbatimin e prioritetëve të përshtatjes të Shqipërisë. Megjithatë financimi i përgjithshëm i nevojshëm për përshtatjen është shumë i lartë dhe arrin në thuajse 2,7% të PBB-së së Shqipërisë për vitin 2025, ai bazohet te një profil investimi i financuar paraprakisht, i përqendruar te vitet e hershme të zbatimit të masave të ndryshme. Pavarësisht shumës së nevojshme, ky nivel investimi konsiderohet i realizueshëm fiskalisht, veçanërisht nëse mbështetet nga financimi koncesionar, alokimet buxhetore me faza dhe integrimi i plotë në kuadrot kombëtare të investimeve publike. Kostoja e mosveprimit do të ishte më e lartë, pasi dëmtimet e rënda prej klimës mund të zhbëjnë vite të tëra zhvillimi.

Qeveria shqiptare ka parashikuar një shumë të konsiderueshme për veprimet e përshtatjes në sektorë të ndryshëm në Programin Buxhetor Afatmesëm (PBA) 2025–2027 dhe në strategjitë sektoriale kombëtare, dhe partnerët ndërkombëtarë po planifikojnë ta mbështetin përshtatjen nëpërmjet granteve dhe huave. Pavarësisht kësaj, kjo shumë është ndjeshëm nën atë të nevojshme për financimin e përshtatjes, duke krijuar një hendek të përgjithshëm financimi në masën 93%. Për rrjedhojë, do të duhet financim i konsiderueshëm për të mbështetur nevojat e financimit të përshtatjes në këtë NAP. Kjo do të kryhet pavarësisht sfidave të shumta strukturore ekonomike dhe fiskale, si kostot paraprake të larta të masave të përshtatjes, tregjet e pazhvilluara të kapitalit, mungesa e instrumenteve për zbutjen e risqeve, peizazhi i fragmentuar i donatorëve, pjesëmarrja e paktë e sektorit privat dhe oferta e kufizuar e projekteve të përshtatjes që tërheqin financim. Prandaj, është thelbësore që kontributet e brendshme të fuqizohen më tej, gjithashtu, edhe qasja në financim ndërkombëtar për klimën dhe mobilizimi i kapitalit privat. Në planin afatshkurtër (2026–28), që përfshin kryesisht masa “të buta”, Shqipëria zotëron disa burime. Në planin afatmesëm (2029–32), masat janë kritike dhe kërkojnë financim shtesë të konsiderueshëm prej projekteve të planifikuara dhe të reja. Në planin afatgjatë (2033–50) duhet të trajtohet jo vetëm pjesa e mbetur e planit, por edhe të arrihet përshtatje me kushtet në ndryshim.

Gjatë procesit të NAP-it dhe si një pjesë thelbësore e planit të zbatimit, është hartuar një Plan Veprimi për Barazinë Gjinore (PVBGJ), i cili siguron integrimin e nevojave dhe perspektivave të grave në të gjithë procesin, duke njohur faktin se ndryshimet klimatike ndikojnë ndryshe te gratë dhe burrat. Objektivat e PVBGJ-së përfshijnë promovimin e barazisë gjinore dhe fuqizimin e grave nëpërmjet planifikimit të përgjigjshëm gjinor, integritit të perspektivës gjinore, si edhe zbatimit dhe monitorimit. PVBGJ-ja është e bashkërenduar me një sërë strategjish kombëtare kryesore dhe angazhimesh ndërkombëtare, duke përfshirë Strategjinë Kombëtare për Barazinë Gjinore (SKBGJ 2021–2030), strategjitë e posaçme për sektorët, Marrëveshjen e Parisit dhe objektivat e zhvillimit të qëndrueshëm, dhe mbështet zbatimin e tyre.

Në mënyrë të ngjashme, për planin e zbatimit të NAP-it u përgatit edhe një plan për komunikimin dhe angazhimin e palëve të interesit (PKAPI). Nëpërmjet komunikimit të synuar dhe gjithëpërfshirës, PKAPI-ja synon ta shndërrojë përshtatjen ndaj klimës nga një kuadër politikash në një lëvizje të pranuar nga palët e interesit në të gjitha nivelet e shoqërisë. Objektivi Strategjik i PKAPI-së është: “Të pozicionohet përshtatja ndaj klimës si një prioritet kombëtar në Shqipëri nëpërmjet shfrytëzimit të komunikimit efektiv si një mjet për angazhimin e palëve

të interesit, nxitjen e veprimit kolektiv dhe përmirësimin e aftësisë ripërtëritëse afatgjatë në të gjithë sektorët e shoqërisë”.

Krahas procesit të NAP-it u zhvillua edhe një sistem për monitorimin, vlerësimin dhe të nxënit (MVN), lidhur me NAP-in për të mbështetur zbatimin e saj. Ky sistem do të: mbështetë transparencën dhe llogaridhënien; sigurojë ndjekjen gjithëpërfshirëse të ecurisë; promovojë bashkëpunimin, koordinimin dhe ndarjen e njohurive në nivel ndërsektorial; përmirësojë efikasitetin e burimeve nëpërmjet shfrytëzimit të të dhënave dhe mjeteve ekzistuese, dhe do të lehtësojë të nxënit. MM-ja do të jetë organi qendror për koordinimin e monitorimit dhe vlerësimit, mbikëqyrjen e të dhënave dhe raportimin të strukturat kombëtare dhe ndërkombëtare. Ministritë e linjës dhe njësitë e qeverisjes vendore do të mundësojnë të dhëna vjetore për masat e përshtatjes, ndërsa Agjencia Kombëtare e Mjedisit (AKM) do të verifikojë dhe përpunojë raportet dhe të dhënat.

Zbatimi i sistemit MVN për NAP-in e dytë të Shqipërisë do të ndjekë një qasje me faza, të renditura më poshtë: Organizimi institucional; Ngritja e kapaciteteve; Testimi pilot; Operacionalizimi; Rishikimi dhe përmirësimi. Faza përfundimtare do të përqendrohet në vlerësimin e performancës së NAP-it në krahasim me kuadrin e rezultateve përkatëse, që do të zhvillohet nëpërmjet shqyrtimit afatmesëm të vitit 2030 dhe nëpërmjet një vlerësimi përfundimtar në vitin 2036.

1. HYRJE

Ky dokument është rezultat i Procesit të Dytë Kombëtar të Përshtatjes, të qeverisë shqiptare, një nismë e Ministrisë së Mjedisit (MM) e zhvilluar gjatë periudhës 2021–2025, në kuadër të projektit të Planit Kombëtar të Përshtatjes (NAP)⁹², në përgjigje të kërkesës ligjore për një rishikim 4-vjeçar të NAP-it dhe angazhimeve ndërkombëtare. Në periudhën 2015–2019 u hartua NAP-i i parë me mbështetjen e Agjencisë Gjermane për Zhvillim (GIZ) dhe Programit të Kombeve të Bashkuara për Zhvillim (UNDP), e cila u miratua si dokumenti kuadër i NAP-it në vitin 2019. Strategjia dhe plani i zbatimit të NAP-it të dytë mbështeten të rishikimi i NAP-it të parë, të gjetjet e studimeve dhe vlerësimeve të caktuara të kryera si pjesë e procesit të NAP-it të dytë, dhe ndjekin dokumentet kombëtare aktuale dhe ato të përditësuara⁹³, duke u orientuar prej udhëzimeve dhe përvijës rajonale dhe ndërkombëtare.⁹⁴

Vizioni i NAP-it

NAP-i udhëhiqet nga një vizion afatgjatë për “*një Shqipëri të sigurt, të begatë dhe të qëndrueshme, të mbështetur tek Evropa*”, çka pasqyron drejtimin e përgjithshëm të përcaktuar nga SKZHIE-ja. Objektivi i përshtatjes është arritja e “*një Shqipërie me aftësi ripërtëritëse ndaj klimës, të përshtatur me ndryshimet klimatike*”, sikurse parashikohet në Strategjinë Kombëtare për Ndryshimet Klimatike dhe Strategjinë e Përshtatjes të BE-së.

Objektivat e NAP-it

Në këtë kuadër të përgjithshëm, objektivi i përgjithshëm i NAP-it aktual është ***pakësimi i risqeve të lidhura me ndryshimet klimatike në të gjithë Shqipërinë, nëpërmjet forcimit të kapaciteteve institucionale dhe teknike, çka do të mbështetë integrimin e përshtatjes ndaj***

⁹² “Avancimi i planit të Shqipërisë për përshtatjen afatmesme dhe afatgjatë përmes zhvillimit të një procesi kombëtar të planifikimit të përshtatjes” i mbështetur nga Fondi i Gjellbër për Klimën (FGJK) dhe i zbatuar nga Programi për Zhvillim i Kombeve të Bashkuara (UNDP).

⁹³ Komunikimet Kombëtare (KK1–2002, KK2–2009, KK3–2016, KK4–2022); Raporti gjashtëmujor i përditësimit (RGJP); Kontributet kombëtare të pikësnyuara (KKP–2021), Dokumenti kuadër i PKP-së – 2019.

⁹⁴ P.sh. Konventa kuadër e Kombeve të Bashkuara për Ndryshimet Klimatike (UNFCCC), Paneli Ndërqeveritar për Ndryshimet Klimatike i Rrjetit Global (PNNK), Strategjia dhe Mjetet e Përshtatjes të Bashkimit Evropian (BE), si dhe mësimet e nxjerra nga PKP-të e vendeve të tjera.

ndryshimeve klimatike (PNK) në planifikimin afatgjatë. Ky proces i NAP-it mbështet integrimin e përshtatjes në strategjitë kombëtare dhe vendore të zhvillimit, në politikat sektoriale dhe në kuadrot e planifikimit financiar. Ai, gjithashtu, shërben si një pikë referimi qendrore për koordinimin dhe harmonizimin e përpjekjeve për planifikimin e përshtatjes në nivel kombëtar dhe ndërsektorial.

Duke u mbështetur në këtë qëllim, NAP-i parashikon një të ardhme ku zhvillimi socio-ekonomik i Shqipërisë është i qëndrueshëm dhe me aftësi ripërtëritëse ndaj efekteve negative të ndryshimeve klimatike. Ky vizion buron drejtpërdrejt nga objektivi i përgjithshëm i NAP-it dhe është plotësisht në përputhje me angazhimet e përgjithshme të Shqipërisë, në kuadër të marrëveshjeve ndërkombëtare, përfshirë Marrëveshjen e Parisit, duke kontribuar njëkohësisht në arritjen e objektivave të zhvillimit të qëndrueshëm (OZHQ).

Për të arritur këto synime, NAP-i fokusohet te disa objektiva thelbësorë:

- **Integrimi i përshtatjes ndaj klimës** në politikat, planet dhe buxhetet kombëtare dhe sektoriale, duke siguruar që të gjitha veprimtaritë e zhvillimit të marrin parasysh sistematikisht risqet klimatike dhe të përfshijnë qëndrueshmërinë në strategjitë e rritjes së Shqipërisë.

- **Ngritja e kapaciteteve përshtatëse** në nivelet institucionale, komunitare dhe individuale, duke përmirësuar aftësinë për të kuptuar, planifikuar dhe menaxhuar ndikimet e ndryshimeve klimatike dhe për t'u përgatitur më mirë për sfidat e ardhshme.

- **Nxitja e zhvillimit të qëndrueshëm** nëpërmjet përpjekjeve të përshtatjes që kontribuojnë në uljen e varfërisë, barazinë sociale dhe mbrojtjen e mjedisit, duke siguruar që përshtatja jo vetëm të zvogëlojë cenueshmërinë, por edhe të mbështesë një të ardhme gjithëpërfshirëse dhe të qëndrueshme.

- **Lehtësimi i qasjes në financimet për klimën**, nëpërmjet mobilizimit të burimeve financiare kombëtare, rajonale dhe ndërkombëtare për të mbështetur zbatimin e masave të përshtatjes dhe për t'i kthyer planet në veprime konkrete.

- **Përmirësimi i koordinimit dhe bashkëpunimit** ndërmjet aktorëve kryesorë, përfshirë institucionet qeveritare, bashkitë, sektorin privat, shoqërinë civile dhe partnerët ndërkombëtarë, për të siguruar koherencë, përgjegjësi dhe një reagim të unifikuar ndaj ndryshimeve klimatike.

Përmbajtja e NAP-it

Për t'i kthyer këto objektiva në veprim, procesi i NAP-it ka ndërmarrë një sërë veprimtarish, duke përfshirë analiza institucionale dhe sektoriale, vlerësime të mangësive në kapacitete, vlerësime të nevojave, si dhe vlerësime të cenueshmërisë dhe riskut për pesë sektorët prioritarë⁹⁵, dhe janë zhvilluar, gjithashtu, skenarë klimatikë në nivel kombëtar dhe vendor, janë identifikuar dhe prioritetizuar alternativat e përshtatjes, është mbështetur digjitalizimi i të dhënave, janë identifikuar alternativat e financimit për PNK-në, janë zhvilluar kurrikula dhe mjete për përmirësimin e kapaciteteve për planifikimin, buxhetimin dhe integrimin e përshtatjes me klimën, si dhe janë kryer veprimtari informuese dhe trajnime në nivel kombëtar dhe vendor, ndër të tjera. Këto veprimtari kanë sjellë një sërë produktesh që kanë orientuar dokumentin dhe procesin aktual të NAP-it.

Kapitujt vijues trajtojnë përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike dhe procesin e NAP-it në nivel botëror dhe kombëtar; përshkruajnë rrethanat kombëtare, cenueshmëritë, rreziqet, alternativat dhe vlerësimet e përshtatjes për Shqipërinë dhe sektorët e saj prioritarë; dhe më tej paraqesin ndërhyrjet prioritare në nivel ndërsektorial dhe sektorial. Gjithashtu, dokumenti mundëson një përmbledhje të konsideratave kryesore të nevojshme për zbatimin e suksesshëm të tij, duke përfshirë detaje mbi organizimet e nevojshme të zbatimit të masave, integrimin gjinor gjatë të gjithë procesit, si dhe komunikimin aktiv dhe përfshirjen e aktorëve.

⁹⁵ Bujqësia dhe pylltaria, energjia, transporti, zhvillimi urban dhe turizmi.

E gjithë kjo mbështetet nga një strategji financimi, e cila ofron alternativa për financimin e nevojave të identifikuara, si dhe nga një kuadër i përshtatshëm për monitorimin, vlerësimin dhe të nxëniet për të lehtësuar ndjekjen e rezultateve. Disa nga këto elemente janë trajtuar më gjerësisht në dokumentet plotësuese të NAP-it: Plani i zbatimit për veprimet e prioritizuara të përshtatjes; Strategjia e financimit të NAP-it; Plani i veprimit për barazinë gjinore (PVBGJ) i NAP-it; Plani për komunikimin dhe angazhimin e palëve të interesit (PKAPI) i NAP-it; Kuadri i monitorimit, vlerësimit dhe të nxëniet (MVN) i NAP-it.

2. PËRSHTATJA NDAJ NDRYSHIMEVE KLIMATIKE, PROCESI I NAP-it DHE ARRITJET

2.1 Nevoja për përshtatje

Ndryshimet klimatike përbëjnë një kërcënim të paprecedent ndaj jetës dhe mjeteve të jetesës së miliarda njerëzve **në mbarë botën**. Ato mund të rrisin shpeshtësinë e ngjarjeve ekstreme dhe katastrofike të motit, të ndikojnë në cilësinë e ajrit dhe të ujit, të rrisin përhapjen e disa sëmundjeve, të ndikojnë në zonat dhe komunitetet bregdetare, të kërcënojnë cilësinë dhe sigurinë ushqimore, të rrisin çmimet e ushqimeve dhe të kërcënojnë ekzistencën e llojeve, habitateve dhe peizazheve. Për pasojë, kanë një ndikim veçanërisht të theksuar te mjetet e jetesës, përfitimet dhe perspektivat e brezave të ardhshëm për një jetë dinjitoze dhe të qëndrueshme.

Përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike është procesi i rregullimit të sistemeve dhe menaxhimit të rreziqeve të ndryshimeve klimatike përmes një procesi të identifikimit, planifikimit, zhvillimit dhe zbatimit të politikave, programeve dhe projekteve, me qëllim përballimin, zvogëlimin e cenueshmërisë dhe rritjen e aftësisë ripërtëritëse ndaj një klime në ndryshim. Për shkak të vendndodhjes gjeografike ose kushteve socio-ekonomike, disa vende ose rajone janë më të prekura nga ndikimet e ndryshimeve klimatike. Pavarësisht prirjeve inkurajuese, ecuria e arritur deri më sot në nivel botëror sa i përket përshtatjes nuk është në shkallën e nevojshme⁹⁶. Nevoja për të përshpejtuar veprimet për përshtatjen është urgjente, pasi 40% e njerëzimit tashmë jeton në zona me cenueshmëri të lartë ndaj klimës⁹⁷. Pritet që bota do të përballet me nivele të rrezikshme të risqeve klimatike përpara fundit të shekullit XXI. Prandaj, përshtatja urgjente është e domosdoshme për të pakësuar risqet klimatike ekzistuese dhe të ardhshme, të cilat, nëse nuk trajtohen, do të çojnë pashmangshmërisht në humbje dhe dëme të mëtejshme të lidhura me klimën, që vlerësohet se kanë tejkaluar 500 miliardë dollarë amerikanë gjatë dy dekadave të fundit në 55 ekonomitë më të cenueshme ndaj klimës⁹⁸.

Evropa po përjeton gjithnjë e më shumë valë të nxehti ekstrem, thatësira, zjarre në pyje dhe përmytje vitet e fundit, dhe risqet klimatike po kërcënojnë sigurinë e saj energjetike dhe ushqimore, ekosistemet, infrastrukturën, burimet ujore, stabilitetin financiar dhe shëndetin e njerëzve. Rajonet e ultësirave bregdetare të Evropës, duke përfshirë shumë qytete me popullsi të dendur, përballen me risqe gjithnjë e më të mëdha nga përmytjet, erozioni dhe depërtimi i

⁹⁶Programi për Mjedisin i Kombeve të Bashkuara (2023). *Adaptation Gap Report 2023: Underfinanced. Underprepared. Inadequate Investment and Planning on Climate Adaptation Leaves World Exposed* [Raporti i mangësive në përshtatje 2023: I nënfinancuar. I papërgatitur. Investimi dhe planifikimi i pamjaftueshëm në përshtatjen ndaj klimës e lënë botën të ekspozuar]. Nairobi

⁹⁷ Raporti i gjashtë vlerësues i Panelit Ndërqeveritar për Ndryshimet Klimatike (PNNK, 2023).

⁹⁸ Programi për Mjedisin i Kombeve të Bashkuara (2023). *Adaptation Gap Report 2023: Underfinanced. Underprepared. Inadequate Investment and Planning on Climate Adaptation Leaves World Exposed* [Raporti i mangësive në përshtatje 2023: I nënfinancuar. I papërgatitur. Investimi dhe planifikimi i pamjaftueshëm në përshtatjen ndaj klimës e lënë botën të ekspozuar] Nairobi.

ujërave të kripura⁹⁹. Në vitin 2024, Evropa ishte kontinenti që u ngroh më shpejt në botë, ku pjesët juglindore përjetuan nxehtësi dhe thatësira veçanërisht ekstreme, ndërsa temperatura mesatare vjetore e sipërfaqes së Detit Mesdhe arriti nivelin më të lartë të regjistruar ndonjëherë¹⁰⁰.

Edhe pse ndryshimet klimatike prekin çdo vend, **Shqipëria**, për shkak të pozicionit të saj bregdetar në Evropën Jugore, si dhe për shkak të kushteve të saj socio-ekonomike, institucionale dhe rregullatore, përballet me risqe klimatike veçanërisht të larta. Shqipëria ka një nga nivelet më të larta të riskut dhe ekspozimit ndaj fatkeqësive ndër vendet evropiane, ku ngjarje klimatike si përmbytjet, zjarret në pyje dhe rrëshqitjet e dheut, së bashku me fatkeqësi të tjera natyrore si tërmetet, kanë prekur 95 për qind të bashkive gjatë dy dekadave të fundit. Ndikimet e ndryshimeve klimatike në Shqipëri po bëhen gjithnjë e më të shpeshta dhe më të rënda, ku skenarët klimatikë parashikojnë periudha më të gjata, më të nxehta dhe më të thata, si dhe rritje të vazhdueshme të nivelit të detit, duke ndikuar te burimet ujore të vendit, bujqësia, turizmi, shëndeti publik, sektori energjetik dhe zonat bregdetare. Vlerësimet e kujdesshme tregojnë se dëmet ekonomike të lidhura me klimën mund të arrijnë deri në 7% të PBB-së vetëm në vitin 2050.¹⁰¹ Këto cenueshmëri, risqe dhe humbjet shoqëruese janë trajtuar më hollësisht në kapitullin 4. Nëse nuk trajtohen, këto ndikime klimatike do të vazhdojnë të minojnë përparimin dhe të dobësojnë aftësinë ripërtëritëse të komuniteteve në Shqipëri. Prandaj, investimet në përshtatje janë thelbësore, pasi përfitimet e tyre janë shumë herë më të mëdha sesa kostot. Analizat nga rajoni tregojnë se për çdo 1 euro të investuar, vlera e kthimit varion nga 2 deri në 10 euro, me përfitime që përfshijnë reduktimin e humbjeve, rritjen e potencialit ekonomik dhe bashkëpërfitime sociale e mjedisore.¹⁰²

2.2 Sfondi i NAP-it dhe udhëzimet

Procesi i NAP-it u ndërmor në kuadër të **Konventës Kuadër të Kombeve të Bashkuara për Ndryshimet Klimatike (UNFCCC)**, me qëllim trajtimin e nevojave për përshtatje me klimën në planin afatmesëm dhe afatgjatë. Ky proces u detajua më tej në vitin 2010, sipas Kuadrit të Përshtatjes së Kankunit ¹⁰³ gjatë Konferencës së 16-të të palëve (KP) të UNFCCC-së, ndërsa objektivat e tij u përmirësuan si pjesë e Marrëveshjes së Parisit të vitit 2015. Procesi i NAP-it është konceptuar si një proces planifikimi i përsëritur, në pronësi të vetë vendeve, që u mundëson këtyre të fundit të identifikojnë, trajtojnë dhe rishikojnë nevojat e tyre të përshtatjes, problematikat, boshllëqet, prioritetet dhe kërkesat përkatëse për burime, në kuadrin e planeve kombëtare të përshtatjes. Ai, gjithashtu, shihet si një vazhdim organik i formulimit dhe zbatimit të Kontributeve Kombëtare të Pikësnyuara (KKP) të vendeve.

Procesi i NAP-it parashikon “të marrë plotësisht në konsideratë çështjet e ndryshimeve klimatike në proceset e planifikimit dhe vendimmarrjes” dhe “të zhvillojë njohuritë që mbështesin vendimmarrjen, si dhe ndërtimin e kapaciteteve të nevojshme për të mundësuar të

⁹⁹ Deklaratë për shtyp e Agjencisë Evropiane të Mjedisit për Vlerësimin e parë Evropian të Riskut Klimatik. Publikuar më 11 mars 2024. Përfshiu një vlerësim ku identifikoheshin 36 risqet klimatike madhore për Evropën sipas pesë grupeve të mëdha: ekosistemet, ushqimi, shëndeti, infrastruktura dhe ekonomia dhe financa.

https://www.eea.europa.eu/en/newsroom/news/europe-is-not-prepared-for?utm_medium=email&utm_source=hs_email&utm_campaign=84201387&utm_content=84201387&utm_source=hs_email

¹⁰⁰ Raporti Evropian për Gjendjen Klimatike 2024 (ESOTC 2024), nxjerrë më 15 prill 2025.

¹⁰¹ **Shqipëri – Raporti i klimës dhe zhvillimit për vendin, Banka Botërore 2024.**

¹⁰² **Shqipëri – Raporti i klimës dhe zhvillimit për vendin, Banka Botërore 2024.**

¹⁰³ Shihni: <https://unfccc.int/process/conferences/pastconferences/cancun-climate-change-conference-november-2010/statements-and-resources/Agreements>

gjitha veprimet e nevojshme për një proces planifikimi strategjik të përshtatjes në pronësi të vendit”¹⁰⁴. Në mënyrë të përgjithshme, procesi i NAP-it, në kuadër të UNFCCC-së, synon të arrijë këto objektiva kryesorë:

1. Të reduktohet cenueshmëria ndaj ndikimeve të ndryshimeve klimatike, përmes ndërtimit të kapaciteteve përshtatëse dhe forcimit të aftësisë ripërtëritëse;
2. Të lehtësohet integrimi i përshtatjes klimatike në politikat, programet dhe veprimtaritë përkatëse të reja dhe ekzistuese, në veçanti në proceset dhe strategjitë e planifikimit të zhvillimit, në të gjithë sektorët përkatës dhe në nivele të ndryshme.

Udhëzimet për zhvillimin dhe zbatimin e procesit të NAP-it vijnë nga UNFCCC-ja dhe aktorë të tjerë, përfshirë organizatat ndërkombëtare dhe donatorët¹⁰⁵. Udhëzimi kryesor fillestar vjen prej dokumentit “**Udhëzuesi teknik për procesin e planit kombëtar të përshtatjes**”¹⁰⁶, i cili prezanton hapat dhe elementet kryesore të procesit. Parimet udhëzuese për zhvillimin e një NAP-i, siç janë përcaktuar në këtë udhëzues teknik, përfshijnë:

- një proces pjesëmarrës që përfshin palët vendase të interesit (komunitetet, sektorin privat, organizatat joqeveritare dhe aktorë të tjerë përkatës);
- një qasje shumëdisiplinore dhe plotësuese, e cila bazohet te planet dhe programet ekzistuese përkatëse;
- marrjen në konsideratë të veçantë të grupeve të marginalizuara, si gratë;
- shfrytëzimin e menaxhimit të qëndrueshëm të mjedisit;
- efikasitetin në kosto;
- përgjigjshmërinë gjinore në planifikim dhe zbatim; dhe
- elasticitetin e procedurave në përputhje me rrethanat vendore.

Janë hartuar dhe përdorur edhe **materiale të tjera udhëzuese** në nivele të ndryshme hapësinore dhe organizative, si: në nivel kombëtar¹⁰⁷, vendor¹⁰⁸, shtetëror/provincial¹⁰⁹, qyteti¹¹⁰, bashkie¹¹¹, bregdetar¹¹², biznesi¹¹³, etj.

¹⁰⁴ Grupi i ekspertëve për vendet më pak të zhvilluara. 2012. *National Adaptation Plans: Technical Guidelines for the National Adaptation Plan Process* [Planet kombëtare të përshtatjes: udhëzime teknike për procesin e planit kombëtar të përshtatjes]. Bonn: Sekretariati i UNFCCC-së. Bonn, Gjermani, dhjetor 2012.

¹⁰⁵ Shihni edhe: Rrjeti Global i Përshtatjes (<https://www.unep.org/gan/>); Qendra Globale për Përshtatje (<https://gca.org/>); <https://www.adaptation-undp.org/>; <https://climate-adapt.eea.europa.eu/>; etj.

¹⁰⁶ Grupi i ekspertëve për vendet më pak të zhvilluara. 2012. *National Adaptation Plans: Technical Guidelines for the National Adaptation Plan Process* [Planet kombëtare të përshtatjes: udhëzime teknike për procesin e planit kombëtar të përshtatjes]. Bonn: Sekretariati i UNFCCC-së. Bonn, Gjermani, dhjetor 2012.

¹⁰⁷ P.sh. Udhëzimet e BE-së për strategjitë dhe planet e përshtatjes të shteteve anëtare, 2023.

¹⁰⁸ P.sh. *ADAPTING TO CLIMATE CHANGE: CDP Guidance for UK Local Authorities*. [PËRSHTATJA NDAJ NDRYSHIMEVE KLIMATIKE: Udhëzuesi i KMD-së për autoritetet vendore të MB-së]. 2022

¹⁰⁹ P.sh. *CALIFORNIA ADAPTATION PLANNING GUIDE* [UDHËZUESI I PLANIFIKIMIT PËR PËRSHTATJEN NË KALIFORNI] (2020).

¹¹⁰ P.sh. *Climate Change Adaptation and Resilience Planning: Programme Summary and Guide for Cities* [Planifikimi i përshtatjes dhe qëndrueshmërisë ndaj ndryshimeve klimatike: Përmbledhje e programit dhe udhëzues për qytetet]. (2023).

KMD, 2023.

¹¹¹ P.sh. *PLANNING FOR ADAPTATION TO CLIMATE CHANGE: GUIDELINES FOR MUNICIPALITIES* [Plani për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike: Udhëzime për bashkitë]. (n.d.). BE/ACT.

Marrëveshja e Parisit, e miratuar nga palët e UNFCCC-së në vitin 2015, përforcon kuadrin ndërkombëtar për veprimin për përshtatje. Palët vendosën “objektivin global për përshtatjen, që synon rritjen e kapaciteteve përshtatëse, forcimin e aftësisë ripërtëritëse dhe reduktimin e cenueshmërisë ndaj ndryshimeve klimatike”. Në Konferencën e palëve të UNFCCC-së (KP-28), të mbajtur në Dubai, në dhjetor 2023, u miratua “Kuari për objektivin global për përshtatjen (OGP)”¹¹⁴, i cili “u bën thirrje palëve dhe fton aktorët jopalë të rrisin ambicien dhe të forcojnë veprimet dhe mbështetjen për përshtatjen, në mënyrë që të përshpejtohet veprimi i shpejtë në shkallë të gjerë dhe në të gjitha nivelet”¹¹⁵. Ky kuadër synon të udhëheqë zbatimin e GGA-së dhe, ndër të tjera, ka për qëllim krijimin e sistemeve të paralajmërimit të hershëm për shumë rreziqe (deri në vitin 2027), zhvillimin e shërbimeve të informacionit klimatik për reduktimin e riskut dhe vëzhgimin sistematik (deri në vitin 2027), realizimin e vlerësimeve të ndikimit, cenueshmërisë dhe riskut (deri në vitin 2030), si dhe hartimin e planeve kombëtare të përshtatjes që janë të drejtuara nga vetë vendet, të përgjigjshme ndaj gjinisë, pjesëmarrëse dhe transparente (deri në vitin 2030), në të gjitha vendet e prekura.

Duke rritur aftësinë ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike, NAP-et **kontribuojnë në arritjen e shumë objektivave të zhvillimit të qëndrueshëm**, rezultateve të Rio +20, si dhe në Kuadrin e Sendait për Reduktimin e Riskut nga Fatkeqësitë 2015–2030, duke mbështetur kështu objektivat kombëtarë socio-ekonomikë dhe të qëndrueshmërisë.

2.3 Përvoja ndërkombëtare me NAP-in

Rreth 80% e palëve (ose vendeve) të UNFCCC-së kanë hartuar të paktën një **plan, strategji ose politikë kombëtare përshtatjeje**. Shumica e këtyre vendeve kanë identifikuar alternativa përshtatjeje që u përgjigjen cenueshmërive dhe risqeve klimatike të vlerësuara në sektorët prioritarë, si: bujqësia, uji dhe shëndetësia¹¹⁶. Gjetjet sugjerojnë se po rritet ndërgjegjësimi dhe kuptimi për rëndësinë e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike, por zbatimi efektiv i planeve ekzistuese mbetet një pengesë kryesore¹¹⁷.

Në vitin 2021, **BE-ja miratoi një strategji për përshtatjen**, e cila përcakton një vizion afatgjatë që BE-ja të “kthehet në një shoqëri të qëndrueshme ndaj klimës, plotësisht e përshtatur

¹¹² P.sh. *Adapting to Climate Change: A Planning Guide for State Coastal Managers* (n.d.) [Përshtatja ndaj Ndryshimeve Klimatike: Një udhëzues planifikimi për menaxherët shtetërorë të zonave bregdetare]. Paketa e masave të SHBA-së për qëndrueshmërinë ndaj klimës.

¹¹³ P.sh. *Climate change: risk assessment and adaptation planning in your management system* [Ndryshimet klimatike: Vlerësimi i riskut dhe planifikimi i përshtatjes në sistemin tuaj të menaxhimit], qeveria e MB-së, 2023.

¹¹⁴ Tashmë i emërtuar “Kuari i EBA-s për Qëndrueshmërinë Botërore ndaj Klimës”.

¹¹⁵ Vendimi: FCCC/PA/CMA/2023/L.18. Më tej, u kërkon vendeve që të: “redukojnë ndjeshëm mungesën e ujit të shkaktuar nga ndryshimet klimatike dhe të forcojnë qëndrueshmërinë klimatike ndaj risqeve të lidhura me ujin; të sigurojnë prodhim dhe furnizim ushqimor e bujqësor të qëndrueshëm ndaj klimës, si dhe shpërndarje të qëndrueshme të ushqimit; të forcojnë aftësinë ripërtëritëse ndaj ndikimeve shëndetësore të lidhura me ndryshimet klimatike; të pakësojnë ndikimet klimatike tek ekosistemet dhe biodiversiteti; të rrisin qëndrueshmërinë e infrastrukturës dhe vendbanimeve njerëzore; të zvogëlojnë në mënyrë të ndjeshme efektet negative të ndryshimeve klimatike në zhdukjen e varfërisë dhe mjetet e jetesës, dhe të mbrojnë trashëgiminë kulturore”.

¹¹⁶ Programi për Mjedisin i Kombeve të Bashkuara (2023). *Adaptation Gap Report 2023: Underfinanced. Underprepared. Inadequate Investment and Planning on Climate Adaptation Leaves World Exposed* [Raporti i mangësive në përshtatje 2023: I nënfinancuar. I papërgatitur. Investimi dhe planifikimi i pamjaftueshëm në përshtatjen ndaj klimës e lënë botën të ekspozuar]. Nairobi

¹¹⁷ Programi për Mjedisin i Kombeve të Bashkuara (2023). *National Adaptation Planning: Emerging Lessons Learned from UNEP Projects* [Plani Kombëtar i Përshtatjes: Mësimet e nxjerra nga projektet e UNEP-it] Nairobi.

me ndikimet e pashmangshme të ndryshimeve klimatike deri në vitin 2050”¹¹⁸. Kjo strategji synon të forcojë kapacitetin përshtatës brenda BE-së dhe të minimizojë cenueshmërinë ndaj ndikimeve të ndryshimeve klimatike, nëpërmjet: përmirësimit të njohurive mbi ndikimet klimatike dhe zgjidhjet për përshtatje; përforcimit të planifikimit për përshtatje dhe vlerësimeve të riskut klimatik; përsheptimit të veprimeve për përshtatje, dhe forcimit të qëndrueshmërisë klimatike në nivel botëror. Shumica e vendeve të BE-së kanë strategji përshtatjeje, disa në formën e NAP-eve, të tjerat si strategji apo programe, ku disa janë të bazuara te sektorët¹¹⁹.

2.4 Përvoja e shqipërisë me NAP-in

NAP-i i parë i Shqipërisë

Përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike ka rëndësi të madhe mjedisore dhe socio-ekonomike për Shqipërinë, si një vend dhe rajon që është veçanërisht i cenueshëm ndaj ndryshimeve klimatike. Ndërmarrja e një procesi NAP-i dhe zhvillimi i një strategjie dhe plani zbatimi të NAP-it përbën një detyrim ndërkombëtar për Shqipërinë, në kuadër të UNFCCC-së, në të cilën vendi është palë që prej vitit 1994, për shembull, sipas nenit 7 të Marrëveshjes së Parisit, e ratifikuar nga Shqipëria më 21 shtator 2016. Gjithashtu, rishikimi çdo katër vjet i NAP-it është një detyrim ligjor kombëtar në bazë të Ligjit për Ndryshimet klimatike¹²⁰. Ky është, gjithashtu, një hap i domosdoshëm në kuadrin e përpjekjeve të vendit për anëtarësim në Bashkimin Evropian, ku BE-ja ka rekomanduar përparimin e agjendës së vendit për ndryshimet klimatike, përfshirë hartimin e një NAP-i. Raporti i progresit të BE-së për vitin 2022, mbi procesin e anëtarësimit të Shqipërisë, theksoi sërish nevojën për zbatimin efektiv të NAP-it të parë dhe miratimin e një strategjie të re dhe të një plani kombëtar të ri të përshtatjes.

NAP-i i parë u hartua në periudhën 2015–2019, me mbështetjen e Agjencisë Gjermane për Zhvillim (GIZ) dhe UNDP-së, dhe u miratua si dokumenti kuadër i NAP-it në vitin 2019¹²¹, duke përfshirë 6 fusha ndërhyrjeje madhore¹²² dhe 16 objektiva. Raporti i progresit për NAP-in e parë për periudhën 2019–2023 në Shqipëri¹²³ theksoi se nga 118 masat e planifikuara të përshtatjes, vetëm 15% ishin përfunduar, rreth 69% e të gjitha masave kishin pasur përparim të pjesshëm, ndërsa 22% ende nuk ishin nisur. Ndër arritjet kryesore u veçuan krijimi dhe funksionimi i Grupit Ndërmnistror të Punës për Ndryshimet Klimatike (GNPNK); integrimi i ndryshimeve klimatike në disa dokumente të tjera strategjike, dhe ndërgjegjësimi për ndryshimet klimatike dhe nevojën për përshtatje. Sfidat përfshinë mangësitë në kapacitete dhe njohuri, kufizimet buxhetore dhe mungesën e burimeve, si edhe ndikimin e tërmetit të nëntorit 2019 dhe pandemisë COVID-19, të cilat ngadalësuan zbatimin e masave. Raporti i progresit të NAP-it (2019–2023) theksoi, gjithashtu, se financimi i disponueshëm për përshtatjen varej

¹¹⁸ Komunikim prej Komisionit drejtuar Parlamentit Evropian, Këshillit, Komitetit Ekonomik dhe Social Evropian dhe Komitetit të Rajoneve. Krijimi i një Evrope të qëndrueshme ndaj klimës – Strategjia e re e BE-së për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike (2021).

¹¹⁹ P.sh. Vendet e ulëta kanë një strategji përshtatjeje me klimën të bazuar tek uji.

¹²⁰ Miratuar në vitin 2020.

¹²¹ Miratuar me VKM-në nr. 466, datë 3.7.2019, si pjesë e “Dokumentit strategjik dhe planeve kombëtare për reduktimin e gazeve serrë dhe përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike”.

¹²² Fushat e ndërhyrjes: rezultatet e përshtatjes; orientimi i zbatimit të PKP-së; integrimi; financimi për klimën; komunikimi dhe mbulimi; organizimi institucional dhe zhvillimi i kapaciteteve.

¹²³ Raporti i progresit për PKP-në. Statusi i zbatimit të PKP-së. Hartuar në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në. Ministria e Mjedisit, 2023.

pothuajse ekskluzivisht nga donatorët, në kontrast me 99,9% të buxhetit të shtetit për kontributin kombëtar të pikësnyuar (KKP), i cili ishte përcaktuar për zbutje. Mësimi kryesor i nxjerrë nga zbatimi i veprimeve të përshtatjes me klimën në Shqipëri gjatë dekadës së fundit ishte se shumica e veprimeve kishin mangësi në koordinim dhe nuk ndiqnin një qasje ndërsektoriale për trajtimin e cenueshmërive ndaj klimës në nivel kombëtar¹²⁴.

Raporti i progresit 2023 për NAP-in e parë dha disa rekomandime prioritare për NAP-in e dytë, si më poshtë:

- Të ngrihet një strukturë qeverisjeje e mirorganizuar dhe e mbështetur me burime, si dhe të forcohen institucionet për zbatimin e NAP-it;

- Të hartohen dhe zbatohen plane efektive për mobilizimin e burimeve financiare, njerëzore dhe teknologjike që do të mbështesin zbatimin e NAP-it;

- Të zhvillohet dhe zbatohet një kuadër efikas për monitorimin dhe vlerësimin e NAP-it të ri;

- Të zhvillohet dhe zbatohet një program i përshtatshëm edukimi dhe komunikimi për të mbështetur zbatimin e NAP-it;

- Të rritet mbështetja për veprimet për përshtatje, të udhëhequra nga sektori privat.

Këto rekomandime janë marrë në konsideratë në procesin e hartimit të NAP-it të dytë.

NAP-i i dytë i Shqipërisë

Procesi i hartimit të Planit të dytë Kombëtar të Përshtatjes (NAP) në Shqipëri, për periudhën 2021–2025, ka qenë një nismë e udhëhequr nga vetë vendi, e krijuar për të mbështetur institucionet kombëtare dhe tetë bashki në identifikimin, trajtimin dhe përshtatjen ndaj sfidave që vijnë prej ndryshimeve klimatike. Nëpërmjet një sërë vlerësimesh, studimesh dhe programesh për ngritjen e kapaciteteve, ky proces ka ndihmuar në përgatitjen e NAP-it të dytë, i cili fokusohet te pesë sektorë kryesorë: bujqësia dhe pylltaria, turizmi, zhvillimi urban, energjia dhe transporti. Disa prej arritjeve dhe dokumenteve më të rëndësishme të prodhuara gjatë këtij procesi të NAP-it përfshijnë (shih edhe figura 1 në të djathtë):

¹²⁴ Raporti i progresit për PKP-në. Statusi i zbatimit të PKP-së. Hartuar në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në. Ministria e Mjedisit, 2023.

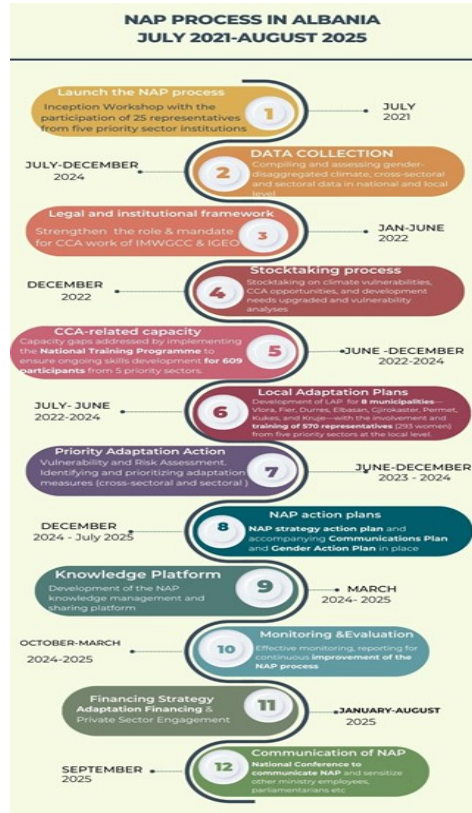

Figura 1. Procesi i PKP-së në Shqipëri, korrik 2021–gusht 2025.

- **Raporti i vlerësimit fillestar:** Pikënisja e procesit të NAP-it, që analizoi kuadrin politik, institucional dhe ligjor, si dhe vlerësoi informacionin ekzistues mbi ndikimet, cenueshmëritë dhe masat e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike, duke identifikuar dobësitë dhe boshllëqet në institucionet kombëtare dhe vendore;

- **Analizat e kapaciteteve institucionale dhe ligjore,** për shembull, për Grupin Ndërmnistror të Punës për Ndryshimet Klimatike (GNPNK) dhe Institutin e Gjeoshkencave (IGJEO);

- **Hartimi i legjislacionit,** për shembull, mbështetja për projekt-VKM-në nr. 889: “Për miratimin e rregullores për monitorimin, raportimin e shkarkimeve të gazeve me efekt serrë dhe të informacioneve të tjera, që lidhen me ndryshimet klimatike në nivel kombëtar”; urdhrin e ministrit “Për formatin dhe mënyrat e raportimit të Grupit Ndërmnistror të Punës për Ndryshimet Klimatike”; urdhrin e ministrit “Për rregulloren e brendshme për funksionimin e Grupit Ndërmnistror të Punës për Ndryshimet Klimatike”;

- **Planet Vendore të Përshtatjes (PVP)** për bashkitë Durrës, Kukës, Krujë, Vlorë, Elbasan, Fier, Gjirokastrë dhe Përmet;

- **Programi Kombëtar i Trajnimit për Ndryshimet Klimatike,** nën koordinimin e GNPNK-së;

- **Analiza e klimës aktuale dhe skenarëve të ardhshëm** në nivel kombëtar dhe vendor;

- **Skenarët socio-ekonomikë kombëtarë,** bazuar te skenarët e përbashkët socio-ekonomikë (SPS);

- **Vlerësimet e cenueshmërisë dhe rrezikut të realizuara për pesë sektorët prioritarë:** energjinë, transportin, bujqësinë, turizmin dhe zhvillimin urban;

- Përgatitja e një liste fillestare me 150 masa për përshtatjen;

- Pas një procesi prioritizimi, u përcaktua lista përfundimtare me 66 ndërhyrje prioritare për përshtatjen;

- **Rishikimi i kuadrit ligjor dhe i politikave sektoriale**, për të siguruar integrimin efektiv të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në politikat përkatëse;
- Hartimi i **Strategjisë përfundimtare të NAP-it dhe i planit të zbatimit për veprimet prioritare të përshtatjes**, duke përfshirë **planin e veprimit për barazinë gjinore dhe planin e angazhimit dhe komunikimit me palët e interesit**;
- **Kuadri i monitorimit dhe vlerësimit (MV)** për ndjekjen e progresit në zbatimin e procesit të NAP-it dhe të masave të përshtatjes të parashikuara në të;
- **Strategjia e financimit të NAP-it**;
- **Studimi për vlerësimin e tregut të sektorit privat, me qëllim mbështetjen e përpjekjeve për përshtatje** dhe nxitjen e bashkëpunimit për tërheqjen e investimeve private dhe inovacioneve në teknologjitë me aftësi ripërtëritëse ndaj klimës.

Përmbledhje e pengesave kryesore dhe mësimave të nxjerra nga proceset e NAP-it në Shqipëri

Procesi i dytë i NAP-it në Shqipëri (2021–2025) kontribuoi në planifikimin dhe përcaktimin e prioritetëve për masat e përshtatjes. Ai theksoi rëndësinë e forcimit të kapaciteteve, angazhimit institucional dhe integritit të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në të gjitha nivelet e qeverisjes.

Pengesat dhe sfidat

Më poshtë paraqitet një përmbledhje e **pengesave dhe sfidave** të identifikuara gjatë këtij procesi, bazuar te dokumentet dhe raportet e përgatitura gjatë procesit të NAP-it:

Integrimi: edhe pse integrimi i përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike është tashmë një kërkesë ligjore, ai ende nuk është përfshirë në mënyrë të mjaftueshme në strategjitë kombëtare dhe sektoriale. Vlerësimet e ndikimit mjedisor (VNM) dhe vlerësimet e ndikimit socio-ekonomik (VNSE) shpesh mungojnë në një vlerësim të riskut klimatik, çka kufizon konsideratat për përshtatjen në proceset vendimmarrëse. Gjatë procesit të NAP-it u bë përpjekje për të forcuar integrimin, por kërkohet përmirësim i mëtejshëm në këtë drejtim.

Angazhimi dhe koordinimi institucional: pavarësisht se struktura institucionale për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike është miratuar me ligj, mandatet përkatëse nuk janë përcaktuar plotësisht ose nuk janë zbatuar në mënyrë të plotë, dhe koordinimi ndër-institucional ka mbetur i dobët në vazhdimësi. GNPNK-ja, me rolin e vet të rëndësishëm koordinues, ishte joaktiv në fillim të procesit të dytë të NAP-it dhe kërkoi kohë për t'u riaktivizuar. Edhe pse të pranishëm gjatë të gjithë procesit NAP, pjesëmarrja dhe angazhimi institucional nuk kishin stabilitet dhe vazhdimësi për shkak të ndryshimeve të shpeshta të stafit përgjegjës (pikat fokale për klimën). Për më tepër, mungesa e sistemeve efektive të koordinimit pengoi shkëmbimin e rezultateve dhe raporteve të përshtatjes ndërmjet ministrive dhe institucioneve. Interesat për përshtatje në nivelet e ndryshme të qeverisjes nuk kanë qenë gjithmonë të përputhshme. Aktorët vendorë shpesh kanë pasur prioritet ndërhyrje të menjëhershme, të ndjeshme ndaj kontekstit në përgjigje të risqeve afatshkurtra konkrete, ndërsa institucionet kombëtare fokusohen më shumë tek objektiva strategjike afatgjatë, të bashkërenduar me zhvillimin e qëndrueshëm dhe angazhimet për klimën të vendit.

Burimet njerëzore: Në përgjithësi, institucionet nuk disponojnë staf apo struktura të dedikuara për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike, duke u mbështetur kështu në organizime të përkohshme dhe të posaçme. Vetëm një numër shumë i kufizuar specialistësh në administratën publike punojnë me çështjet e ndryshimeve klimatike. Nuk ofrohen trajnime fillestare apo në vazhdimësi për çështjet e klimës, qoftë në nivel të brendshëm institucional apo gjatë punës. Trajnimet kanë qenë sporadike dhe të lidhura kryesisht me projekte ndërkombëtare, ndërsa njohuritë institucionale humbasin shpesh për shkak të qarkullimit të stafit. Stafit aktual që merret drejtpërdrejt ose tërthorazi me çështjet e klimës është relativisht i ri dhe pothuajse nuk ka pasur trajnime mbi këto tema përpara fillimit të procesit të dytë të NAP-it. Burimet njerëzore dhe financiare të pamjaftueshme kanë penguar hartimin dhe zbatimin në mënyrë të qëndrueshme dhe praktike të NAP-it, duke e bërë Shqipërinë të varur nga mbështetja ndërkombëtare.

Financimi: Aktualisht, financimi për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike mbështetet kryesisht te fondet e donatorëve ndërkombëtarë, me kontribute minimale vendore dhe me përfshirje të pamjaftueshme të përfituesve, sidomos në nivel vendor. Financimi i brendshëm ekzistues është kryesisht reaktiv, duke u fokusuar te masat ndihmëse dhe rindërtimi pas fatkeqësive natyrore, në vend të përshtatjes proaktive me ndryshimet klimatike.

Të dhënat: Proceset e mbledhjes së të dhënave janë të fragmentuara, të kufizuara dhe të pakoordinuara në nivel kombëtar. Njohuritë mbi klimën varen kryesisht nga projektet ndërkombëtare, duke krijuar varësi dhe boshllëqe informacioni. Mungesa e të dhënave të besueshme, të mjaftueshme dhe të vazhdueshme (p.sh. nga monitorimi i klimës, projektet dhe masat e përshtatjes, përdorimi i Treguesve Rio për ndryshimet klimatike, kostot dhe financimet e përdorura për përshtatjen, etj.) ka krijuar vështirësi në vlerësimin e riskut dhe cënueshmërisë klimatike, në analizat kosto-përfitim, si dhe në monitorimin dhe vlerësimin e ndërhyrjeve të përshtatjes. Këto vështirësi janë zbutur pjesërisht nëpërmjet diskutimeve me ekspertët kombëtarë, përdorimit të modeleve standarde, GIS-it, shqyrtimit të dokumentacionit dhe gjykimit të ekspertëve. Mungesa e një sistemi të qëndrueshëm për shkëmbimin e rezultateve dhe raporteve të projekteve të përshtatjes me Ministrinë e Mjedisit (si institucioni koordinues për ndryshimet klimatike në nivel qeveritar) ka cenuar ndërgjegjësimin dhe pasqyrimin e ecurisë së përgjithshme të përshtatjes në nivel sektorial dhe vendor.

Monitorimi dhe vlerësimi: Mungesa e protokolleve të përcaktuara për monitorim dhe vlerësim ka reduktuar llogaridhënien dhe ka vështirësuar vlerësimin e arritjeve konkrete të nismave të përshtatjes të zbatuara deri më sot. Monitorimi dhe vlerësimi i projekteve të përshtatjes nuk janë zbatuar në mënyrë të rregullt dhe të sistematizuar, por vetëm rast pas rasti.

Mësimet e nxjerra: Sa u përket mësimave të nxjerra nga procesi i dytë i NAP-it dhe duke marrë parasysh pengesat dhe sfidat e përmendura më sipër, për zbatimin e ardhshëm të veprimeve për klimën në Shqipëri paraqiten pikat, si më poshtë:

Integrimi: Masat e zbatimit të NAP-it të dytë duhet të përdoren për të integruar përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike në pesë sektorët prioritarë, në kuadër të Strategjisë Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim Evropian 2030. Integrimi i përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike është një proces cilësor, që nuk kërkon domosdoshmëri më shumë fonde, por një mënyrë të re të vepruari “të të bërit të gjërave ndryshe”, por jo domosdoshmëri “të të bërit më shumë”. Përdorimi i Treguesve Rio për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike për vlerësimin e nivelit të integritetit në politikat e tjera sektoriale mund të lehtësojë procesin.

Angazhimi dhe koordinimi institucional: Zbatimi i qëndrueshëm dhe efektiv i NAP-it, si dhe monitorimi dhe rishikimi i saj, kërkojnë një grup ndërministror pune për ndryshimet klimatike (GNPNK) aktiv dhe të qëndrueshëm. Pjesëmarrja e anëtarëve të GNPNK-së duhet të mbështetet me përfshirjen e detyrimeve përkatëse në përkrahjet e tyre të punës.

Burimet njerëzore: Ngritja e kapaciteteve nëpërmjet trajnimeve të rregullta për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike duhet të jetë prioritet, për të ulur varësinë nga mbështetja e jashtme. Shkolla Shqiptare e Administratës Publike mund të angazhohet për ofrimin e njohurive të vazhdueshme për përshtatjen dhe menaxhimin e projekteve. Zbatimi i Planit të Komunikimit dhe Angazhimit të Palëve të Interesuara (PKAPI) i NAP-it është, gjithashtu, thelbësor.

Financimi: Sigurimi i fondeve të mjaftueshme është thelbësor për zbatimin e NAP-it. Nevojitet një rritje e financimit publik vendor për t'u përballur me efektet e ndryshimeve klimatike dhe për të planifikuar në mënyrë të përshtatshme, ndërsa financimi ndërkombëtar dhe ai nga sektori privat duhet të shërbejë si plotësues. Këto aspekte janë të trajtuara më në hollësi në strategjinë e financimit, e cila duhet të udhëheqë zbatimin e këtij NAP-i.

Të dhënat: Zbatimi i vendimit të Këshillit të Ministrave për monitorimin dhe raportimin e ndryshimeve klimatike dhe të dhënave përkatëse është shumë i rëndësishëm për mbledhjen sistematike, ndarjen dhe integrimin e të dhënave në proceset e hartimit të politikave. Krijimi i një platforme *online* për shkëmbimin e informacionit ndërmjet Ministrisë së Mjedisit dhe ministrive të linjës për rezultatet dhe raportet e projekteve të përshtatjes (përfshirë raportet administrative), që mbulojnë zbatimin, monitorimin, vlerësimin, mësimet e nxjerra dhe verifikimet, do të forcojë ndjeshëm bazën e informacionit të Ministrisë së Mjedisit, si institucioni koordinues kombëtar për çështjet e përshtatjes.

Monitorimi dhe vlerësimi: Zbatimi i një kuadri gjithëpërfshirës dhe të qëndrueshëm për monitorimin dhe vlerësimin (MV) e projekteve dhe nismave të përshtatjes, duke vlerësuar arritjet, kostot, përfitimet dhe mësimet e nxjerra, do të mundësojë matjen e efikasitetit dhe efektivitetit të veprimeve për klimën dhe do të ndihmojë në përsëritjen dhe/ose përshtatjen e tyre në Shqipëri. Kuadri i MV-së i paraqitur në këtë NAP përbën një pikënisje të mirë dhe duhet të ndiqet gjatë zbatimit të mëtejshëm të NAP-it.

3. KONTEKSTI KOMBËTAR SOCIO-EKONOMIK, INSTITUCIONAL DHE I POLITIKAVE

3.1 Popullsia

Shqipëria është një vend i vogël malor, i pozicionuar në pjesën perëndimore të gadishullit të Ballkanit, në Evropën juglindore, me një sipërfaqe 28.748 km², me 2.761.785 banorë dhe dendësi popullore prej 98 personash/km² (2023). Projektionet tregojnë se deri në vitin 2030, popullsia e përgjithshme e Shqipërisë do të pësojë një rënie të lehtë në rreth 2.745.996 banorë. Moshë mesatare e popullsisë është rritur nga 33,2 vjeç në vitin 2012 në 38,3 vjeç në vitin 2023 dhe pritet të arrijë në 42,1 vjeç në vitin 2031¹²⁵. Raporti i varësisë pritet të rritet nga rreth 20,5 persona të moshuar për çdo 100 persona në moshë pune në vitin 2019, në rreth 35,0 persona të moshuar për çdo 100 persona në moshë pune¹²⁶ deri në vitin 2031, gjë që do të ushtrojë më shumë tryzni mbi popullsinë aktive. Kjo do të ketë, gjithashtu, si pasojë rritjen e ekspozimit të të moshuarve ndaj sëmundjeve dhe problemeve shëndetësore, duke përfshirë ato që lidhen me rreziqet klimatike, si nxehtësia ekstreme, e cila mund të ketë ndikime të rënda te personat me sëmundje ekzistuese apo me lëvizshmëri të kufizuar, si dhe të rrisë kostot shëndetësore për frymë.

Popullsia urbane është rritur nga rreth një e treta e popullsisë totale në fillim të viteve 1990 në pothuajse dy të tretat (62%) në vitin 2020 dhe pritet të vazhdojë të rritet në 78,2% deri në vitin 2050¹²⁷. Popullsia rurale, veçanërisht fermerët e vegjël, preken në mënyrë të zhdrejtë nga

¹²⁵ INSTAT, 2024.

¹²⁶ INSTAT, 2023.

¹²⁷ Profili i riskut klimatik për vendin, Shqipëri (2021).

ndryshueshmëria klimatike, përfshirë thatësitat, përmbytjet dhe modelet e paparashikueshme të motit, të cilat rrezikojnë prodhimtarinë bujqësore dhe mjetet e jetesës. Si rezultat i migrimit rural-urban, popullsia e mbetur rurale do t'u përkasë grupeve më të moshuara, të cilat janë më të cenueshme nga ndryshimet klimatike. Fëmijët në zonat rurale dhe ata që u përkasin grupeve të marginalizuara apo familjeve me të ardhura të ulëta, mund të përballen me ndërprerje të ndjeshme në arsim dhe sfida të tjera si pasojë e fatkeqësive të lidhura me klimën, të cilat mund të ndikojnë te lëvizshmëria socio-ekonomike afatgjatë. Popullsia bregdetare është rritur gjithashtu (në 36% në vitin 2020), duke vendosur më shumë njerëz në rrezik në një zonë që preket ndjeshëm nga përmbytjet bregdetare. Por edhe popullsia urbane në rritje përballlet me risqe klimatike gjithnjë e më të mëdha, veçanërisht ato që lidhen me shëndetin, siç do të trajtohet më tej në kapitullin 4.

Një analizë gjinore e kryer për këtë NAP zbuloi pabarazi gjinore që lidhen me varfërinë dhe përfshirjen sociale, duke përfshirë hendejë në punësim në të gjithë sektorët, dhe faktin që gratë përballen me sfida të pabarabarta sa i përket qasjes në burime, pronësisë, pjesëmarrjes në vendimmarrje dhe përmirësimit të aftësisë ripërtëritëse¹²⁸. Ky aspekt do të trajtohet më tej në kapitullin 7.

3.2 Treguesit ekonomikë kombëtarë

Nga një prej vendeve më të varfra në Evropë, Shqipëria u shndërrua në një vend me të ardhura të mesme të larta, me një PBB prej 23 miliardë dollarësh amerikanë dhe PBB për frymë prej 8300 dollarësh amerikanë në vitin 2023¹²⁹. Kjo rritje ekonomike është shoqëruar me një tranzicion nga një ekonomi e planifikuar e bazuar tek lëndët e para, bujqësia dhe industria, drejt një ekonomie më të larmishme, të mbështetur kryesisht nga sektori privat. Pas një rritjeje prej 3,9% në vitin 2023, rritja reale e PBB-së parashikohet të jetë mesatarisht rreth 3,5% gjatë periudhës 2024–2029, e nxitur nga konsumi vendas, turizmi dhe veprimtaria ndërtimore¹³⁰. Gjatë tri dekadave të fundit, treguesit socialë janë përmirësuar ndjeshëm në Shqipëri. Indeksi i Zhvillimit Njerëzor (IZHNJ) i Shqipërisë¹³¹ për vitin 2023 ishte 0,81, duke e renditur vendin në kategorinë e zhvillimit shumë të lartë njerëzor, në vendin e 71-të nga 193 vende dhe territore, megjithatë, rreth 21,7% e popullsisë ende jetonte nën kufirin kombëtar të varfërisë¹³². Papunësia arriti nivelin më të ulët historik prej 8,8% në vitin 2024, por papunësia e të rinjve mbeti e lartë, në 19,1%.

Ndryshimet klimatike rrezikojnë zhbërjen e këtyre arritjeve, duke përkeqësuar goditjet ekonomike, veçanërisht për familjet me të ardhura të ulëta, që janë më pak të përgatitura për t'u rimëkëmbur pas ngjarjeve ekstreme të motit. Gjatë 33 viteve të fundit, humbjet ekonomike të shkaktuara nga përmbytjet janë vlerësuar në 2,3 miliardë dollarë amerikanë¹³³. Përparimi socio-ekonomik i Shqipërisë është penguar së fundmi nga dy goditje të mëdha. Në nëntor 2019, vendi u godit nga një tërmet shkatërrues me magnitudë 6,3 ballë të shkallës Rihter (më i forti në 30 vitet e fundit), që shkaktoi 51 viktima, preku mbi 200.000 persona dhe solli humbje të

¹²⁸ INSTAT (Instituti i Statistikave të Shqipërisë), 2023.

¹²⁹ FMN: 2024, Konsultim për nenin iv–Deklaratë për shtyp; Raport i stafit; dhe deklarata nga drejtori ekzekutiv për Shqipërinë, 2025.

¹³⁰ Po aty.

¹³¹ IZHNJ-ja merr parasysh jetëgjatësinë në lindje, arsimin, të ardhurat kombëtare bruto për frymë, etj.

¹³² Po aty.

¹³³ *The Future of Water in Agriculture in Albania: A Broad Sector Rethinking* [E ardhmja e ujit për bujqësinë në Shqipëri: Një rikonceptim i gjerë sektorial], Banka Botërore, 2014.

barasvlershme me rreth 7,5% të PBB-së. Në mes të përpjekjeve për rindërtim, vendi u godit nga kriza e COVID-19-s, duke rritur presionin mbi buxhetin dhe reagimit qeveritar, pasi Shqipëria u detyrua të mbyllë sektorë kyç të ekonomisë¹³⁴. Duke e përkeqësuar më tej këtë situatë, shtrëngimi aktual i kushteve ekonomike dhe financiare globale mund të vështirësojë qasjen e Shqipërisë në tregjet e jashtme të financimit, duke përfshirë financimin për klimën.

Ekonomia është e ndjeshme ndaj kushteve të pafavorshme të vazhdueshme të motit¹³⁵, të cilat mund të ndikojnë veçanërisht te grupet e marginalizuara dhe familjet me të ardhura të ulëta, që shpenzojnë një pjesë më të madhe të të ardhurave të tyre për produkte të domosdoshme. Kjo situatë mund të përkeqësojë pasigurinë ushqimore dhe të thellojë pabarazitë ekzistuese për gratë, të moshuarit dhe komunitetet rurale e bregdetare. Ekzistojnë pabarazi të dukshme gjinore në punësim ndërmjet grave dhe burrave: në nivel kombëtar, gratë janë më pak të punësuar se burrat, përkatësisht 52,8% kundrejt 67,7% në vitin 2023¹³⁶. Në bujqësi, më shumë gra janë të punësuar (40,1% e fuqisë punëtore femërore të përgjithshme) krahasuar me burrat (28,7% e fuqisë punëtore mashkullore të përgjithshme), ndryshe nga shumica e sektorëve të tjerë ku mbizotërojnë burrat, përfshirë ndërtimin (13,5% burra kundrejt 0,6% gra) dhe energjinë/shërbimet komunale (4,3% burra kundrejt 0,9% gra)¹³⁷.

3.3 Konteksti dhe perspektiva socio-ekonomike sektoriale

Kjo pjesë paraqet situatën aktuale, vizionin, ecurinë e kohëve të fundit dhe sfidat për sektorët kryesorë ekonomikë në Shqipëri, me një referencë të veçantë për 5 sektorët prioritarë të NAP-it¹³⁸. Ajo bazohet në analizën sektoriale të kryer në kuadër të projektit të NAP-it të UNDP-së dhe krahasohet me vizionin sektorial qeveritar të dhënë në SKZHIE III, 2022–2030. Përveç sfidave ekonomike konkrete, këta sektorë përballen, gjithashtu, me risqe dhe sfida specifike të lidhura me ndryshimet klimatike, të cilat janë trajtuar më hollësisht në kapitullin 9 për 5 sektorët prioritarë të NAP-it.

Bujqësia dhe pylltaria

Bujqësia, përfshirë blegtorinë, mbetet një sektor jetik në Shqipëri, duke punësuar gati 34% të fuqisë punëtore dhe duke kontribuar me 16,9% në PBB në vitin 2022¹³⁹. Shqipëria ka 696,000 hektarë tokë bujqësore, të ndarë në katër zona agro-ekologjike (ZAE): ultësirat, kodrat e ndërmjetme, malet veriore dhe qendrore dhe malësitë jugore. Prodhimi i kulturave bujqësore është përqendruar kryesisht në ultësira, me prani të kufizuar në zonat e tjera agro-ekologjike. Shpërndarja e blegtorisë ndryshon sipas rajoneve: gjedhët dhe kuajt gjenden në të katër ZAE-të, ndërsa mbarështimi i derrave dhe shpendëve është i përqendruar në ultësira dhe në zonën kodrinore të ndërmjetme. Sektori përbëhet kryesisht nga ferma të vogla familjare (85%), me një madhësi mesatare prej 1,2 hektarësh. Kërkesa kombëtare dhe ndërkombëtare për produkte bujqësore, blegtorale dhe pyjore pritet të vazhdojë të rritet, me kusht që të realizohen investime të rëndësishme në ujitje, kullim dhe mbrojtje nga përmbytjet (lumore dhe detare) dhe të

¹³⁴ *Report on Socio-Economic Scenarios* [Raport për skenarët socio-ekonomikë]. Hartuar në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në 2023–2025.

¹³⁵ Po aty.

¹³⁶ Portali i Bankës Botërore për të Dhënat Gjinore, “Profili Ekonomik i Shqipërisë”, 2023.

¹³⁷ Plani i Veprimit për Barazinë Gjinore (PVBGJ) i Planit Kombëtar të Përshtatjes (PKP) të Shqipërisë. Hartuar në kuadër të Projektit të PKP-së nga UNDP-ja, 2023–2025.

¹³⁸ Bujqësia dhe pylltaria, turizmi, energjia, transporti, zhvillimi urban.

¹³⁹ *Shqipëri - Shpërndarja e PBB-së sipas sektorëve ekonomikë 2013–2023* | Statista

plotësohet kërkesa në rritje për ujë¹⁴⁰. Madhësia e vogël e fermave, fragmentimi i tokës dhe të drejtat e paqarta të pronësisë mbeten sfidat kryesore të sektorit. Ndryshimet klimatike rrezikojnë prodhimtarinë bujqësore për shkak të rritjes së shpeshtësisë së ngjarjeve ekstreme të motit, thatësirave dhe përmbytjeve (shihni kapitullin 4 dhe kapitullin 5 për masat e identifikuar të përshtatjes).

Pyjet mbulojnë rreth 39% të sipërfaqes së territorit të Shqipërisë dhe përbëjnë një burim thelbësor të druve të zjarrit për familjet rurale. Megjithatë, sipërfaqja pyjore është ulur nga 1,385 milionë hektarë në vitin 1938 në 1,051 milionë hektarë në vitin 2018. Sektori i pylltarisë përballet me sfida të konsiderueshme klimatike, ku përfshihet rritja e shpeshtësisë së zjarreve në pyje, ndryshimi i shpërndarjes së llojeve dhe përhapjet e dëmtuesve dhe sëmundjeve. Gjatë periudhës 2007–2019, janë djegur rreth 337.800 hektarë pyje, që përfaqësojnë 33% të sipërfaqes pyjore kombëtare. Prerja e jashtëligjshme dhe menaxhimi i pamjaftueshëm i pyjeve e thellojnë më tej këtë cenueshmëri, duke dobësuar aftësinë ripërtëritëse të ekosistemeve pyjore ndaj ndryshimeve klimatike. Për këtë arsye, forcimi i kapaciteteve për menaxhimin e qëndrueshëm të pyjeve, përmirësimi i përpjekjeve për ripyllëzime dhe integrimi i menaxhimit të zjarreve në peizazh janë thelbësore për sektorin. MZP-ja është një qasje përshtatëse gjithëpërfshirëse dhe proaktive që lidh parandalimin, gatishmërinë, reagimin dhe restaurimin pas zjarrit me menaxhimin e qëndrueshëm të pyjeve, kullotave, zonave të mbrojtura dhe përdorimin e tokës, me qëllim zvogëlimin e kushteve që favorizojnë ndezjen dhe përhapjen e zjarreve dhe forcimin afatgjatë të qëndrueshmërisë së burimeve pyjore dhe zbutjen e ndikimeve të ndryshimeve klimatike. Forcimi i kapaciteteve për menaxhimin e pyjeve dhe përmirësimi i përpjekjeve për ripyllëzim janë thelbësore për zbutjen e ndikimeve të ndryshimeve klimatike dhe për sigurimin e qëndrueshmërisë së burimeve pyjore.

Turizmi

Turizmi është një shtyllë kryesore e ekonomisë shqiptare, duke kontribuar me gati 25% të PBB-së në vitin 2024 dhe duke punësuar 20% të fuqisë punëtore në Shqipëri. Sektori ka shfaqur një rimëkëmbje të jashtëzakonshme pas pandemisë, me rritjen e numrit të turistëve me 56% në vitin 2023 dhe me një rritje shtesë prej 15% në vitin 2024, duke arritur në 11,7 milionë vizitorë. Turizmi bregdetar mbetet forca kryesore e industrisë, por turizmi natyror dhe ai rural po bëhen gjithnjë e më të parapëlqyer. Turizmi do të promovohet më tej nëpërmjet ndërtimit të infrastrukturave të reja të rëndësishme turistike, kryesisht në zonat bregdetare. Megjithatë, turizmi është shumë i ndjeshëm ndaj ndikimeve të ndryshimeve klimatike, përfshirë rritjen e nivelit të detit, erozionin bregdetar dhe ngjarjet ekstreme të motit, siç përkrahë më tej në kapitullin 4. Përshtatja e industrisë së turizmit ndaj ndryshimeve klimatike kërkon diversifikimin e produkteve turistike (p.sh. turizëm kulturor dhe eko-turizëm) dhe përmirësimin e infrastrukturës së qëndrueshme ndaj klimës (shihni kapitullin 5 për masat e identifikuar dhe të prioritetuara të përshtatjes në turizëm).

Energjia

Shqipëria zotëron një shpërndarje të gjerë burimesh **energjetike**, që përfshijnë naftën dhe gazin, qymyrin, hidroenergjinë, biomasën pyjore natyrore dhe burime të tjera të ripërtëritshme (energji diellore, eolike, gjeotermale). Në vitin 2023, nafta përbënte 43% të furnizimit me energji, e ndjekur nga hidroenergjetika (34%) dhe biokarburantet dhe mbetjet (12,9%). Objektivi kombëtar për sigurinë energjetike është të sigurohet furnizim i qëndrueshëm, i sigurt dhe cilësor nga të gjitha sistemet e prodhimit dhe shpërndarjes së energjisë, çka nënkupton se energjia duhet të jetë e disponueshme, e qasshme, e përbalueshme dhe e pranueshme në raport me zhvillimin e vendit. Ngjarjet klimatike ekstreme mund ta ndikojnë dhe ta kërcënojnë këtë

¹⁴⁰ Raporti kombëtar dhe sektorial për zhvillimin e skenarëve. Hartuar në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në. Ministria e Mjedisit, 2023–2025.

siguri energjetike nëpërmjet ndërprerjeve në furnizim dhe shpërndarje (shihni, gjithashtu, kapitullin 4 për detaje), dhe kjo duhet të merret më shumë në konsideratë në politikat dhe strategjitë e ardhshme energjetike.

Transporti

Sektori i transportit në Shqipëri mbështetet kryesisht te rrjeti rrugor, me një gjatësi totale prej 18.000 km, dhe me rritje të ngarkesës së qarkullimit si për mallrat, ashtu edhe për pasagjerët. Vëllimi i qarkullimit rrugor pritet të tejkalojë kapacitetin e sistemit në të ardhmen e afërt, veçanërisht në korridoret e ngarkuara, si Tiranë–Durrës dhe autostrada Adriatiko–Joniane. Trafiku i rënduar tashmë shkakton probleme të konsiderueshme kongjestioni në qytete, si: Tirana, Durrësi, Fieri, Shkodra, etj. Nga ana tjetër, rrjeti hekurudhor mbetet i nënpërdorur, me 200 km nga 416 km të linjës kryesore hekurudhore jashtë funksionit. Transporti detar është mënyra kryesore për transportin e mallrave drejt Shqipërisë dhe jashtë saj, ku 67,6% e eksporteve dhe 51,6% e importeve të mallrave janë transportuar me rrugë detare në vitin 2022. Transporti ajror është rritur me 212% gjatë periudhës 2014–2022 (duke arritur 39.062 fluturime në vitin 2022), ndërsa numri i pasagjerëve ajrorë është rritur nga rreth 1,8 milionë në vitin 2010 në rreth 5,2 milionë pasagjerë¹⁴¹. Ndryshimet klimatike paraqesin rreziqe të konsiderueshme për infrastrukturën e transportit, përfshirë dëmtimet nga ngjarjet ekstreme të motit dhe rritjen e kostove të mirëmbajtjes (shihni më tej kapitullin 4 për detaje). Zhvillimi i infrastrukturës së qëndrueshme ndaj klimës dhe promovimi i mënyrave të qëndrueshme të transportit do të jenë vendimtare për t'u përshtatur me këto ndikime (shihni kapitullin 5).

Zhvillimi urban

Aktualisht, Shqipëria është e ndarë në katër rajone, të karakterizuara nga pabarazi të konsiderueshme rajonale, ekonomike, urbano-rurale, ndërrajonale dhe intrarajonale. Qytetet dhe qendrat urbane luajnë një rol gjithnjë e më të rëndësishëm në mjedisin socio-ekonomik. Rajoni Tiranë–Durrës është më i zhvilluari ekonomikisht, ndërsa rajonet e tjera janë më rurale, me vendbanime të fragmentuara dhe cilësi më të ulët të kapitalit njerëzor. Urbanizimi është në rritje të shpejtë në Shqipëri, ku popullsia urbane pritet të arrijë në 78,2% të popullsisë së përgjithshme deri në vitin 2050. Shpopullimi i vazhdueshëm i zonave rurale ndikon në ofrimin e disa shërbimeve, si: qasja në kujdesin shëndetësor, ushqim dhe mjete bazë në këto zona. Rritja urbane rrit kërkesën për infrastrukturë dhe shërbime, duke ushtruar presion mbi zonat urbane për zhvillimin e tyre. Plani i Përgjithshëm Kombëtar Hapësinor (PPKH, 2016) përfaqëson një përpjekje të koordinuar për planifikimin hapësinor dhe do të formësojë trajektoren e zhvillimit urban të Shqipërisë në të ardhmen. Për shkak të cenueshmërisë së perceptuar, kërkohen investime dhe përpjekje të konsiderueshme për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike, ku infrastrukturën jetike duhet të bëhen të qëndrueshme ndaj klimës, për të rritur aftësinë ripërtëritëse të vendit ndaj ndikimeve të ndryshimeve klimatike. Shihni kapitullin 4 për risqet konkrete klimatike, që ndikojnë te zhvillimi urban, dhe kapitullin 5 për masat e identifikuara dhe të prioritizuara të përshtatjes.

Burimet ujore përbëjnë një burim të rëndësishëm të hidroenergjisë, duke prodhuar rreth 90% të energjisë elektrike të vendit dhe siguar ujë për ujitje në bujqësi. Aktualisht, për çdo sezon ujitjeje nevojiten rreth 1 miliard metra kub ujë për të ujitur 360.000 hektarë tokë bujqësore. Ngjarjet ekstreme të motit paraqesin risqe për cilësinë e ujit dhe infrastrukturën e furnizimit, përfshirë edhe ato që sigurojnë ujë të pijshëm dhe shërbime higjieno-sanitare për popullsinë. Sigurimi i menaxhimit të qëndrueshëm të burimeve ujore dhe përmirësimi i eficiencës së ujitjes janë thelbësore për të përmbushur nevojat e ardhshme për ujë dhe për t'u përshtatur me ndryshueshmërinë klimatike¹⁴².

¹⁴¹ SKZHIE III (2022–2030).

¹⁴² Komunikimi i katërt kombëtar i Shqipërisë për ndryshimet klimatike, 2022.

Sektori i industrisë në Shqipëri ka shënuar zhvillime shumë pozitive gjatë dhjetëvjeçarit të fundit. Vlera e shtuar nga industria (përfshirë ndërtimin) arriti 26% të PBB-së në vitin 2020. Importet e Shqipërisë u rritën nga 4,41 miliardë dollarë amerikanë në vitin 2015, në 5,42 miliardë dollarë amerikanë në vitin 2020, kryesisht nga Italia, Kina, Greqia, Turqia dhe Gjermania. Ndërkohë, eksportet shqiptare u rritën nga 2,2 miliardë dollarë amerikanë në vitin 2015 në 2,62 miliardë dollarë amerikanë në vitin 2020, ku produktet kryesore të eksportit përfshijnë këpucë, veshje, naftë bruto dhe hekur të papërpunuar, të eksportuara kryesisht drejt Italisë, Serbisë, Gjermanisë, Spanjës dhe Greqisë. Pavarësisht këtyre tendencave pozitive, ndryshimet klimatike paraqesin një sërë risqesh për sektorin industrial, p.sh., ngjarjet ekstreme si përmbytjet dhe thatësitat mund të ndërpresin zinxhirët e furnizimit, të dëmtojnë infrastrukturën dhe të rrisin kostot e prodhimit. Forcimi i aftësisë ripërtëritëse ndaj klimës në sektorin industrial kërkon diversifikimin e zinxhirëve të furnizimit, përmirësimin e eficiencës energjetike dhe investimin në infrastrukturë të përshtatshme.

Në vitin 2019, **sektori i shërbimeve** (i përfaqësuar nga nënsektorët e tregtisë, transportit, veprimtarive tregtare dhe shërbimeve të telekomunikacionit) përbënte rreth 50% të PBB-së së vendit. Që nga fillimi i viteve 2000, Shqipëria është shndërruar në një destinacion kryesor për shërbimet e Teknologjisë së Informacionit dhe Komunikimit (TIK), falë disponueshmërisë së burimeve, rritjes së vëmendjes ndaj sektorit të shërbimeve, zhvillimit të infrastrukturës dhe incentivave tërheqëse për investimet. Tirana është qendra kryesore e TIK-ut në Shqipëri. Ky sektor ka përjetuar një rritje të qëndrueshme, me rreth 4.005 ndërmarrje aktive në fushën e TIK-ut deri në fund të vitit 2021. Sidoqoftë, ndryshimet klimatike mund të ndikojnë ndjeshëm tek ofrimi i shërbimeve dhe infrastruktura mbështetëse, për shembull, valët e të nxehtit dhe ngjarjet ekstreme të motit mund të ndërpresin rrjetet e telekomunikacionit, ndërsa përmbytjet dhe stuhitë mund të dëmtojnë infrastrukturën logjistike¹⁴³.

3.4 Kuadri ligjor, institucional dhe i politikave

Republika e Shqipërisë është një **Republikë Kushtetuese** me një President (Kreu i Shtetit), një Kuvend të zgjedhur në mënyrë demokratike (Pushteti Ligjvënës), Këshillin e Ministrave (Pushteti Ekzekutiv) dhe Pushtetin Gjyqësor. Në aspektin administrativ, Shqipëria është e ndarë në 12 qarqe dhe 61 bashki, që përfshijnë si zona urbane ashtu edhe rurale (bashki dhe komuna)¹⁴⁴.

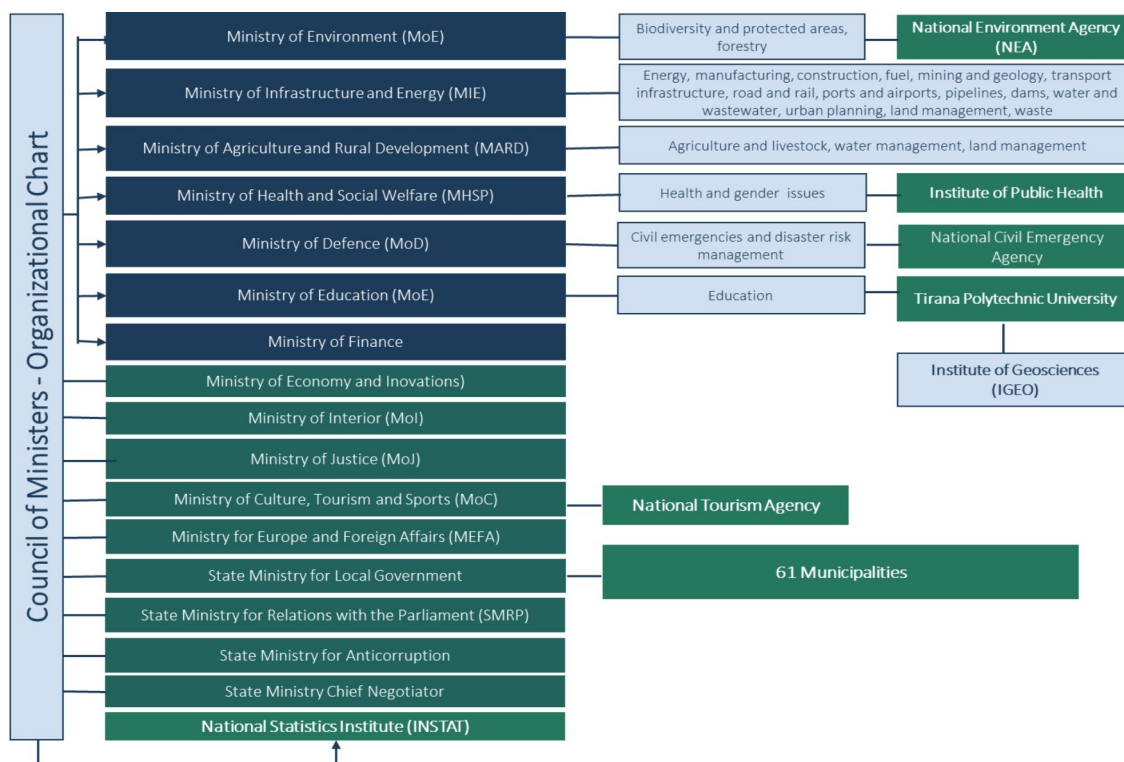
Figura më poshtë paraqet strukturën organizative të Këshillit të Ministrave të Shqipërisë, duke renditur ministrinë kryesore, agjencitë vartëse dhe institucionet përkatëse.

Figura 2. Struktura organizative e Këshillit të Ministrave të Shqipërisë sipas Ligjit për Ndryshimet klimatike 155/2020, i ndryshuar.

Burimi: UNDP-ja.

¹⁴³ Strategjia Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim Evropian 2022–2030 (2023).

¹⁴⁴ Mbështetje për plotësimin e mangësive në të dhënat dhe analizat e riskut të përshtatjes. Raporti kombëtar dhe sektorial për zhvillimin e skenarëve. Hartuar në kuadër të Projektit të UNDP-së për PKP-në, janar 2023.

Institucionet që trajtojnë ndryshimet klimatike

Sipas Ligjit për Ndryshimet Klimatike (2020), përgjegjësitë për çështjet e ndryshimeve klimatike ndahen ndërmjet disa **ministrive dhe institucioneve**.

- **Ministria e Mjedisit (MM)** është ministria qendrore përgjegjëse për mbrojtjen e mjedisit dhe ka në ngarkim politikat dhe legjislacionin për ndryshimet klimatike, si dhe koordinimin në nivel qeveritar. Ajo është, gjithashtu, pika fokale kombëtare për Konventën Kuadër të Kombeve të Bashkuara për Ndryshimet Klimatike (UNFCCC). Brenda kësaj ministrie funksionon Agjencia Kombëtare e Mjedisit (AKM), e cila zbaton dhe monitoron këto politika, ndërsa ministritë e linjës dhe agjencitë, autoritetet dhe institutet vartëse adresojnë çështjet e ndryshimeve klimatike në sektorët e tyre përkatës.

- **Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural (MBZHR)** është institucioni përgjegjës për politikat bujqësore dhe rurale, dhe luan një rol kyç në përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike, për shkak të cenueshmërisë së lartë të bujqësisë nga klima.

- **Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë (MIE)** është përgjegjëse për planifikimin territorial dhe urban, banesat, punimet publike, politikat e zhvillimit territorial, kodet e ndërtimit, rregulloret e përdorimit të tokës dhe mbikëqyrjen e infrastrukturës kryesore urbane, të gjitha këto me rëndësi thelbësore për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike. MIE, gjithashtu, mbikëqyr Departamentin e Energjisë, që është përgjegjës për integrimin e përshtatjes ndaj klimës në politikat energjetike dhe planifikimin e infrastrukturës energjetike. Po ashtu, MIE është institucioni kryesor për transportin (rrugor, hekurudhor, detar dhe ajror) dhe infrastrukturën përkatëse, ku Autoriteti Rrugor Shqiptar (ARRSH) është përgjegjës për menaxhimin e rrjetit kombëtar rrugor, ndërsa Drejtoria e Përgjithshme Detare dhe Autoriteti i Aviacionit Civil integrojnë përshtatjen brenda kompetencave të tyre. **Ministritë e tjera të linjës dhe institucionet publike**, p.sh. Ministria për Evropën dhe Punët e Jashtme, Ministria e Financave, Ministria e Arsimit, Instituti i Statistikave (INSTAT-i), Kryeministria, etj., kanë role më të tërthorta në çështjet e ndryshimeve klimatike. Agjencia Kombëtare e Emergjencave Civile (AKEC) pranë Ministrisë së Mbrojtjes merret me mbrojtjen civile, përfshirë dhe mbrojtjen nga ndikimet e ndryshimeve klimatike, si: përmblytjet, rrëshqitjet e dherave, zjarret

në pyje, etj., nëpërmjet një sërë komitetesh koordinuese, komisionesh dhe grupesh pune në nivel qendror dhe vendor. Megjithatë, menaxhimi i ndryshimeve klimatike në nivel nënkombëtar mbetet ende i dobët, edhe për shkak të kapaciteteve të pamjaftueshme institucionale, teknike dhe individuale në këtë nivel¹⁴⁵.

- **Shërbimet meteorologjike:** Zhvillimi dhe shpërndarja e informacionit për ndryshimet klimatike mbështeten nga dy institute meteorologjike: Instituti i Gjeoshkencave (IGJEO) pjesë e Universitetit Politeknik të Tiranës dhe Shërbimi Meteorologjik Ushtarak pranë Ministrisë së Mbrojtjes¹⁴⁶.

- **Grupi Ndërmnistror i Punës për Ndryshimet Klimatike (GNPNK)** përbëhet nga anëtarë ekspertë të AKM-së, AKEC-it, INSTAT-it, IGJEO-s, si dhe përfaqësues nga disa ministri sektoriale¹⁴⁷, dhe ka një rol koordinues e këshillimor në mbështetje të Ministrisë së Mjedisit për çështjet që lidhen me klimën. Është vlerësuar se ka qenë kryesisht joaktiv që nga viti 2017¹⁴⁸. Për të ringjallur këtë forum, është përgatitur një draft i rishikuar i urdhrit të Kryeministrit “Për krijimin dhe funksionimin e Grupit Ndërmnistror të Punës për Ndryshimet Klimatike”, i cili ende nuk është miratuar¹⁴⁹. GNPNK-ja ndahet në dy nëngrupe: Grupi i Punës për Zbutjen e Ndryshimeve Klimatike (GPZNK) dhe Grupi i Punës për Përshtatjen ndaj Ndryshimeve Klimatike (GPPNK), ndërsa janë përcaktuar rregulla të detajuara për drejtimin, sekretariatin teknik, si dhe manualin e funksionimit dhe formatet e raportimit¹⁵⁰.

Kapacitetet për menaxhimin e përshtatjes mund të përmirësohen më tej në vend. Disa nga **boshllëqet institucionale**¹⁵¹ të identifikuar në Shqipëri, në lidhje me përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike, përfshijnë:

- Mungesën e mandateve të qarta institucionale për ndryshimet klimatike në shumicën e institucioneve të përcaktuara nga ligji nr. 155/2020, “Për ndryshimet klimatike”, i ndryshuar;
- Mungesën e strukturave të posaçme për çështjet e ndryshimeve klimatike në institucionet përkatëse;
- Mungesën e stafit të posaçëm për ndryshimet klimatike në këto institucione.

¹⁴⁵ Vlerësimi i kapaciteteve të bashkive dhe nevojave për trajnim për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike. Përgatitur në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në, 2023.

¹⁴⁶ Instituti i Gjeoshkencave (IGJEO) pjesë e Universitetit Politeknik të Tiranës dhe Shërbimi Meteorologjik Ushtarak pranë Ministrisë së Mbrojtjes.

¹⁴⁷ Ministrinë e: Financës, Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural, Infrastrukturës dhe Energjisë, Arsimit dhe Sportit, Shëndetësisë dhe Mirëqenies Sociale, Ekonomisë, Kulturës dhe Inovacionit, për Evropën dhe Punët e Jashtme, etj.

¹⁴⁸ Raporti për vlerësimin e kapaciteteve kombëtare dhe nevojave për trajnime për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike. Hartuar në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në, 2023.

¹⁴⁹ Raporti fillestar për procesin e dytë të PKP-së në Shqipëri. Hartuar në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në, dhjetor 2022.

¹⁵⁰ Raporti për vlerësimin e kapaciteteve kombëtare dhe nevojave për trajnime për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike. Hartuar në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në, 2023.

¹⁵⁰ Raporti fillestar për procesin e dytë të PKP-së në Shqipëri. Hartuar në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në, dhjetor 2022.

¹⁵¹ Raporti për vlerësimin e kapaciteteve kombëtare dhe nevojave për trajnime për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike. Hartuar në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në, 2023.

Kuadri ligjor dhe i politikave

Strategjia Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim Evropian (SKZHIE III, 2022–2030) është dokumenti kryesor kombëtar i planifikimit, që përcakton drejtimet dhe prioritetet për zhvillimin ekonomik dhe social të qëndrueshëm të vendit në rrugën drejt anëtarësimit të plotë në BE. Një analizë e shpejtë përmes “lentës klimatike”¹⁵² e zbatuar ndaj SKZHIE III¹⁵³ tregoi se integrimi i përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike është përmirësuar krahasuar me strategjinë e mëparshme SKZH II (2015–2020). Kjo dëshmohet përmes objektivit të politikave të SKZHIE III për të rritur aftësinë ripërtëritëse të vendit ndaj ndikimeve të ndryshimeve klimatike nëpërmjet masave të veçanta të përshtatjes, si: integrimi i përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në dokumentet strategjike kombëtare dhe vendore dhe në buxhetimin publik; krijimi i një platforme kombëtare të informacionit dhe shërbimeve klimatike; zbatimi i qasjeve të bazuara në ekosisteme dhe zgjidhjeve të bazuara në natyrë; përmirësimi i menaxhimit të rreziqeve nga fatkeqësitë përmes sistemeve të paralajmërimit të hershëm; përshtatja në zonat bregdetare. Megjithatë, ndryshimet klimatike nuk janë integruar në mënyrë të barabartë në të gjithë sektorët prioritarë¹⁵⁴. Dokumente të tjera të rëndësishme të politikave që fokusohen në përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike përfshijnë **dokumentin strategjik për zbutjen dhe përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike**, kontributet e rishikuara kombëtare të pikësnyuara (KKP, 2021), **Planin Kombëtar të Energjisë dhe Klimës të Republikës së Shqipërisë** (PKEK, 2024), etj.

Në lidhje me negociatat në vazhdim dhe përafrimin e **legjislacionit për klimën të BE-së**¹⁵⁵ nga Shqipëria, Strategjia e BE-së për Përshtatjen ndaj Ndryshimeve Klimatike (2021) përcakton një vizion afatgjatë për BE-në për “t’u bërë një shoqëri e qëndrueshme ndaj klimës, plotësisht e përshtatur me ndikimet e pashmangshme të ndryshimeve klimatike deri në vitin 2050”. Kjo strategji synon të forcojë kapacitetin përshtatës të BE-së dhe të minimizojë cenueshmërinë ndaj ndikimeve klimatike, duke: përmirësuar njohuritë mbi ndikimet klimatike dhe zgjidhjet për përshtatje; intensifikuar planifikimin e përshtatjes dhe vlerësimet e riskut klimatik; përshpejtuar veprimet për përshtatje, dhe forcuar qëndrueshmërinë klimatike në nivel botëror¹⁵⁶. Shqipëria ka nënshkruar, gjithashtu, Agjendën e Gjellbër të BE-së për Ballkanin Perëndimor dhe marrëveshje të tjera rajonale që lidhen me qëndrueshmërinë dhe veprimin klimatik, të cilat udhëheqin reagimin e saj ndaj përshtatjes klimatike.

Veç kësaj, korniza ligjore për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike përfshin Ligjin për Ndryshimet Klimatike nr. 155/2020, i ndryshuar dhe VKM-në nr. 889, të dhjetorit 2022, “Për miratimin e rregullores për monitorimin, raportimin e shkarkimeve të gazeve me efekt serrë dhe të informacioneve të tjera, që lidhen me ndryshimet klimatike në nivel kombëtar”. Tre nga pesë objektivat e Ligjit për Ndryshimet Klimatike lidhen me përshtatjen ndaj ndryshimeve

¹⁵² Një proces ose mjet analitik për shqyrtimin e një politike, plani ose programi për integrimin e elementeve të ndryshimeve klimatike, duke ndjekur dokumentin “Integrimi i përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në bashkëpunimin për zhvillim: Udhëzim për politikën” (OECD, 2009). Në këtë mënyrë do të bëhet e mundur që një politikëbërës të vendosë nëse një politikë, plan apo program kërcënohet nga ndryshimet klimatike dhe se çfarë ndryshimesh duhen kryer.

¹⁵³ Dokument udhëzues për mënyrën e përfshirjes së përshtatjes në përditësimet e planeve të zhvillimit të sektorëve dhe një vlerësim i integritetit të PNK-së në legjislacionin kombëtar të Shqipërisë, dhe SKZHIE III 2022–2030 për pesë sektorët prioritarë. Përgatitur në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në.

¹⁵⁴ Dokument udhëzues për mënyrën e përfshirjes së përshtatjes në përditësimet e planeve të zhvillimit të sektorëve dhe një vlerësim i integritetit të PNK-së në legjislacionin kombëtar të Shqipërisë, dhe SKZHIE III 2022–2030 për pesë sektorët prioritarë.

¹⁵⁵ *Acquis* i Bashkimit Evropian (BE) është një tërësi të drejtash dhe detyrimesh të përbashkëta, që përbëjnë bazën e legjislacionit të BE-së, dhe është përfshirë në sistemet ligjore të shteteve anëtare të BE-së.

¹⁵⁶ Strategjia e përshtatjes e BE-së. Krijimi i një Evrope të qëndrueshme ndaj klimës – Strategjia e re e BE-së për Përshtatjen (2021).

klimatike: rritja e kapacitetit të përshtatjes në nivel kombëtar dhe vendor; nxitja e zhvillimit ekonomik përmes krijimit të vendeve të punës dhe konkurrencës, duke përfshirë diversifikimin ekonomik dhe menaxhimin e qëndrueshëm të burimeve natyrore; pjesëmarrja graduale në zbatimin e politikave të BE-së për ndryshimet klimatike. Akte të tjera përkatëse janë: Ligjet për Energjinë, Ligji për Mbrojtjen Civile dhe Deklarata e Riskut Fiskal¹⁵⁷.

Detaje shtesë dhe një listë e plotë e legjislacionit dhe politikave të Shqipërisë që lidhen me klimën mund të gjenden në aneksin I. Aneksi I: Përmbledhje e kuadrit rregullator dhe politikave.

4. TENDENCAT, SKENARËT, CENUESHMËRITË DHE RISQET KLIMATIKE

Metodologjia për vlerësimin e tendencave dhe skenarëve të ndryshimeve klimatike në Shqipëri u bazua tek një qasje gjithëpërfshirëse, ndërdisiplinore dhe pjesëmarrëse, e cila përfshinte analizimin e kushteve të vëzhguara klimatike dhe ndryshimeve të pritshme klimatike, vlerësimin e risqeve klimatike, analizën e cenueshmërisë së pesë sektorëve kryesorë dhe konsultimin me palët e interesit.

Duke u mbështetur te kjo bazë metodologjike, është thelbësore të kuptohet konteksti aktual klimatik i Shqipërisë si pikë referimi për vlerësimin e ndryshimeve të ardhshme. Sipas klasifikimit klimatik të Köppen, Shqipëria ka klimë mesdhetare, të karakterizuar nga dimra të butë dhe me lagështi, të pasuar nga vera të nxehta dhe të thata. Në këtë klimë tipike mesdhetare, për shkak të topografisë së larmishme, vërehen ndryshime të konsiderueshme klimatike, që variojnë nga dimrat shumë të ftohtë në zonat veriore, verilindore dhe juglindore, deri te verat shumë të nxehta dhe të thata përgjatë bregdetit. Duke marrë në konsideratë ndryshimet hapësinore të elementeve klimatike të përmendura dhe bazuar te ndryshimet e regjimeve të temperaturës dhe reshjeve, klimatologët shqiptarë e ndajnë territorin e Shqipërisë në 4 zona klimatike (shihni më poshtë): Zona Fushore Mesdhetare (ZFM), Zona Kodrinore Mesdhetare (ZKM), Zona Paramalore Mesdhetare (ZPM), Zona Malore Mesdhetare (ZMM) dhe në 13 nënzona

¹⁵⁷ Raporti fillestar për procesin e PKP-së në Shqipëri. Hartuar në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në, dhjetor 2022.

Burimi: Mbështetje për plotësimin e mangësive në të dhënat dhe analizat e riskut të përshtatjes. Qeveria e Shqipërisë.

Figura në vijim paraqet shpërndarjen hapësinore të temperaturës mesatare vjetore ($^{\circ}\text{C}$) dhe reshjeve vjetore (mm) në Shqipëri për periudhën 1991–2020, duke ilustruar gradientët e theksuar klimatikë nga zonat bregdetare drejt atyre të brendshme dhe malore.

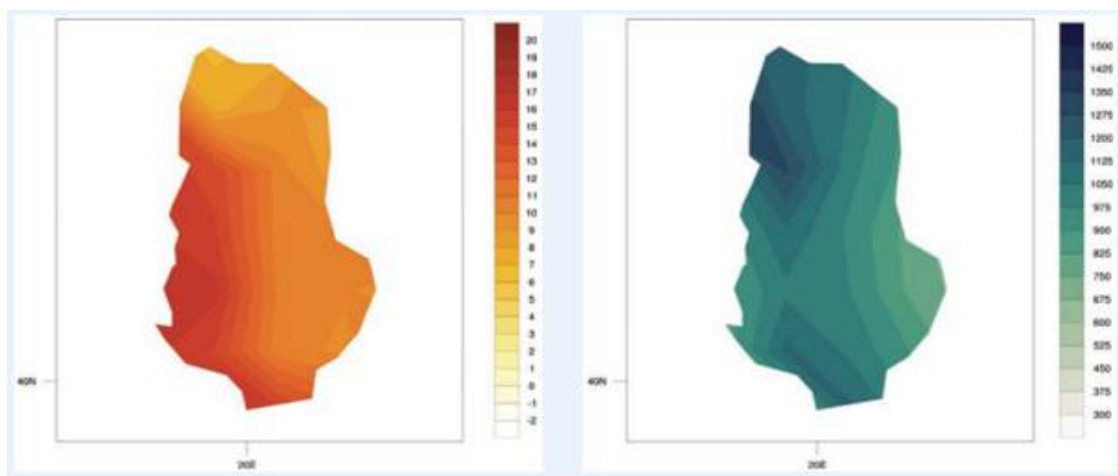

Figura 4. Harta e temperaturës mesatare vjetore (°C): reshjet vjetore (mm) (djathtas) të Shqipërisë, 1991–2020.

Burimi: Profili i Riskut Klimatik për Vendin, Banka Botërore (2021).

Në mënyrë plotësuese, figura 5 tregon shpërndarjen bazë (1995–2015) të temperaturave minimale, mesatare dhe maksimale, duke theksuar diapazonin dhe variabilitetin e kushteve vjetore të temperaturës në të gjithë territorin.

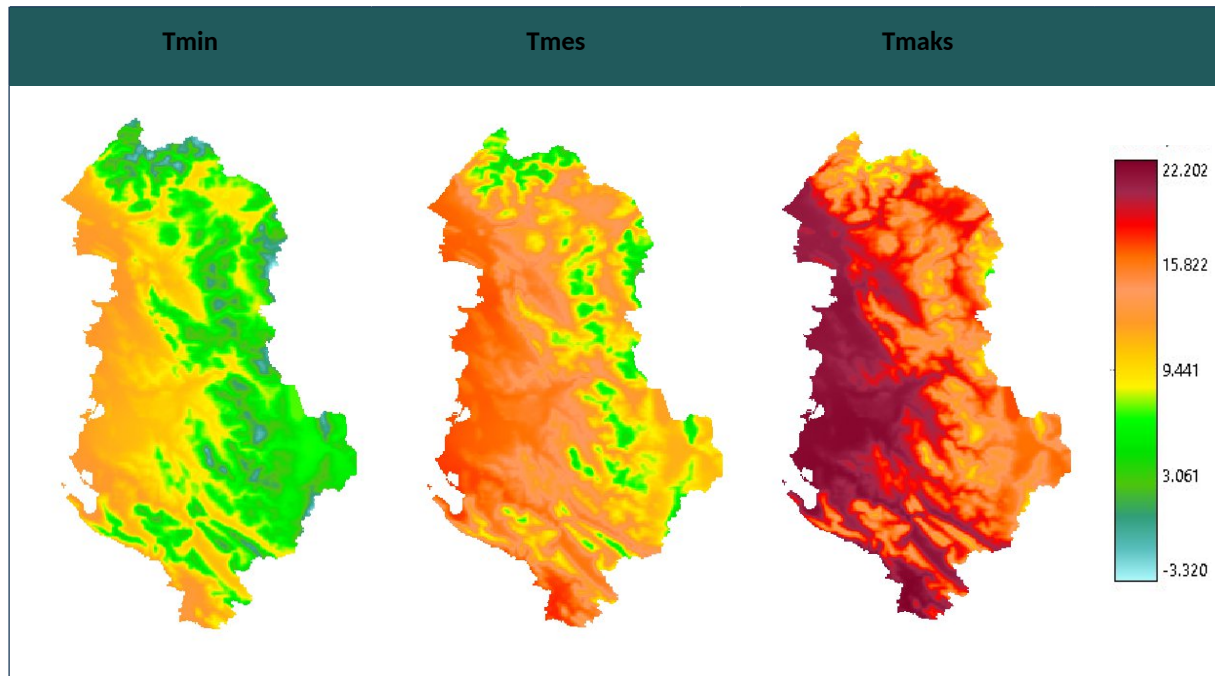

Figura 5. Shpërndarjet e temperaturave vjetore¹⁵⁸.

Burimi: Mbështetje për plotësimin e mangësive në të dhënat dhe analizat e riskut të përshtatjes. Qeveria e Shqipërisë.

Kjo larmi gjeografike përkthehet në risqe dhe cenueshmëri klimatike të diferencuara nëpër territor. Shqipëria është e ekspozuar ndaj risqeve të konsiderueshme klimatike dhe fatkeqësive natyrore, me nivele të ndryshme ashpërsie nëpër rajone. Rreziqet natyrore kryesore përfshijnë përmbytjet, rrëshqitjet e dherave, zjarret masive, tërmetet, ortelet e dëborës dhe kërcënimet biologjike, si pandemitë dhe sëmundjet e transmetueshme përmes ujit. Cenueshmëria e vendit thellohet më tej nga faktorë socio-ekonomikë, si: rritja e popullsisë, urbanizimi, shterimi i burimeve, varfëria, kapacitetet e kufizuara institucionale, menaxhimi i pamjaftueshëm i riskut nga fatkeqësitë dhe niveli i ulët i pjesëmarrjes komunitare¹⁵⁹.

4.1 Tendencat dhe skenarët klimatikë

Tendencat klimatike të vëzhguara

Vëzhgimet e temperaturës ndërmjet viteve 1951 dhe 2020 në Shqipëri tregojnë ndryshime ndërvjetore të temperaturave mesatare vjetore (figura 6). Mund të dallohen tri periudha të veçanta, përkatësisht një rritje e temperaturës mesatare vjetore nga viti 1951 deri në 2020, nga 1971 deri në 2020 dhe nga 1991 deri në 2020. Në të gjithë vendin, vëzhgimet tregojnë një rritje

¹⁵⁸Mbështetje për plotësimin e mangësive në të dhënat dhe analizat e riskut të përshtatjes. Qeveria e Shqipërisë – Grupi Ndërmënyësor i Punës për Ndryshimet Klimatike (GNPNK) – Ministria e Mjedisit. Raporti kombëtar dhe sektorial për zhvillimin e skenarëve. Baastel, janar 2023.

¹⁵⁹ Agjencia Kombëtare e Mbrojtjes Civile, 2023.

të qartë të temperaturës sipërfaqësore të ajrit: tendencat e temperaturës për periudhën 1991–2020 kanë qenë më të larta se tendencat e regjistruara për periudhën 1951–2020¹⁶⁰.

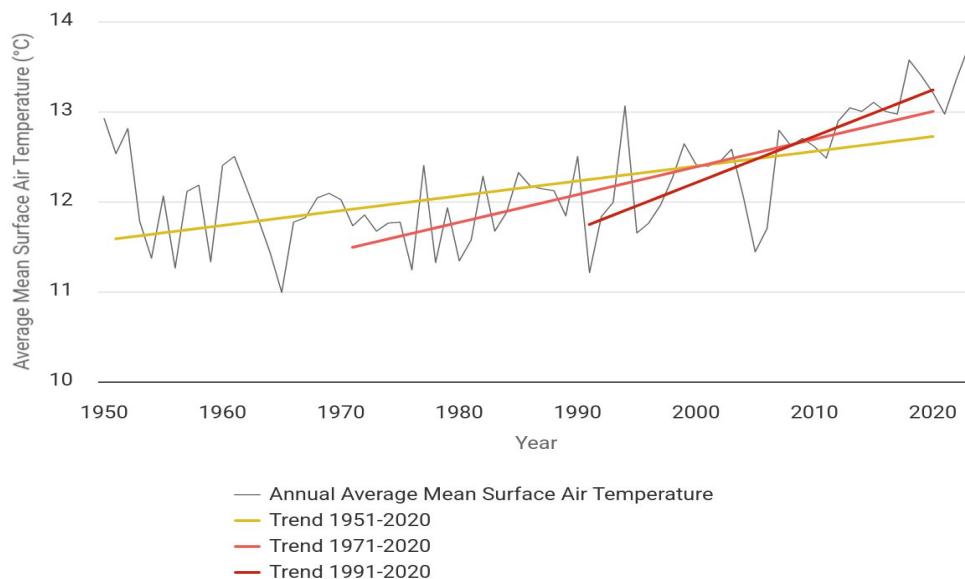

Figura 6. Tendencat mesatare vjetore të temperaturës sipërfaqësore të ajrit me sinjifikancën e tendencës për çdo dekadë (1951–2023).

Burimi: Grupi i Njohurive për Ndryshimet Klimatike, 2021.

Vëzhgimet e reshjeve nuk paraqesin një tendencë të përcaktuar (figura 7). Që prej viteve 1950, është regjistruar një rënie e lehtë e reshjeve mesatare vjetore, megjithatë kjo rënie nuk është statistikisht domethënëse. Nga ana tjetër, pjesa veriore e zonës bregdetare ka pësuar një rritje të numrit të ditëve me reshje në vit¹⁶¹. Në përgjithësi, megjithëse modelet sezonale të reshjeve nuk shfaqin ndryshime të mëdha, është vërejtur rritje e intensitetit të reshjeve. Gjithashtu, të dhënat nga Baza e të Dhënave të Ngjarjeve Emergjente tregojnë se përmbytjet kanë qenë rreziku hidrometeorologjik më i shpeshtë në Shqipëri gjatë dy dekadave të fundit, megjithëse nuk është identifikuar ndonjë tendencë e qartë lidhur me shpeshtësinë e tyre¹⁶².

¹⁶⁰ Baastel, 2024a.

¹⁶¹ Hodnebrog et al., 2019.

¹⁶² Grupi i Bankës Botërore (GBB), 2021.

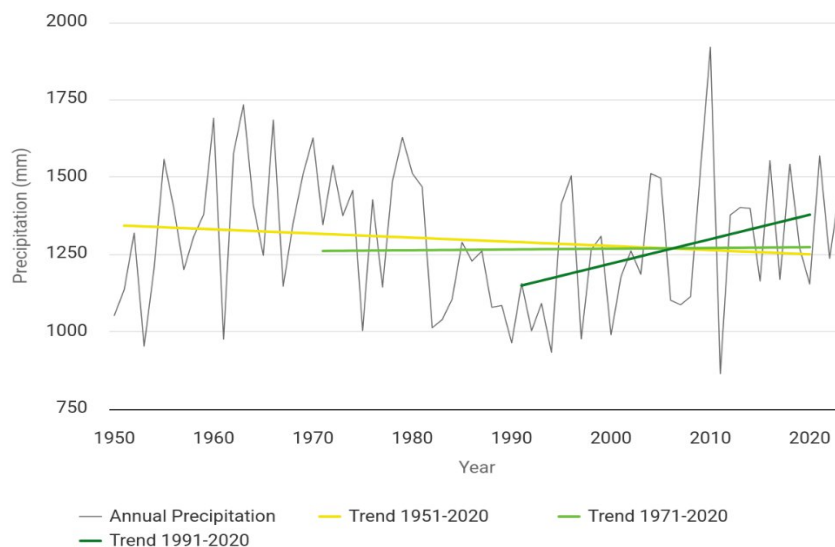

Figura 7. Tendencat vjetore të reshjeve me sinjifikancën e tendencës për secilën dekadë (1951–2023).
Burimi: Grupi i Njohurive për Ndryshimet Klimatike, 2021.

Shqipëria është prekur edhe nga rritja e nivelit të detit. Siç ilustron Figura 8, është vërejtur një tendencë në rritje gjatë periudhës 1993–2004. Kjo u pasua nga një periudhë trevjeçare gjatë së cilës luhatja në rritjen e nivelit të detit shfaqti një ulje të përkohshme, përpara se të rifillonte rritje mesatare ndërmjet vitit 2007 dhe 2015-ës¹⁶³.

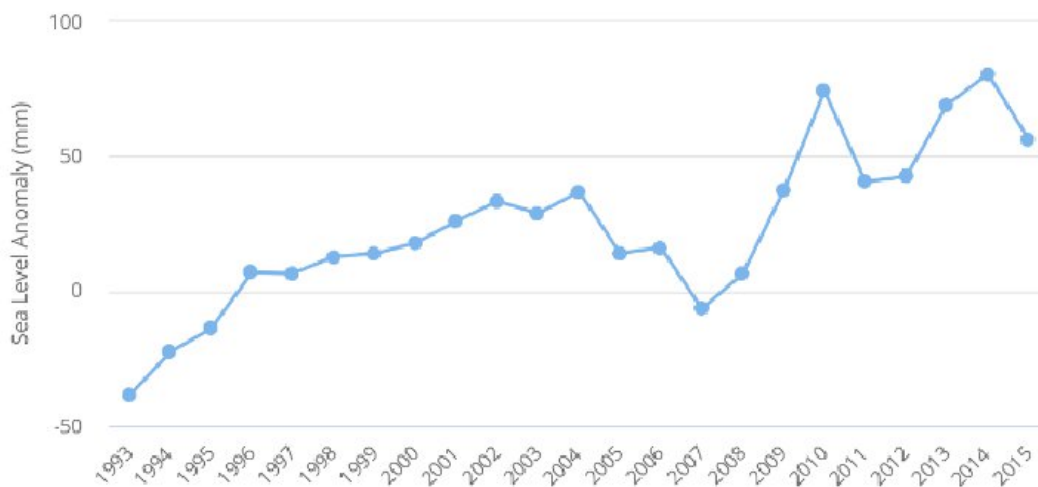

Figura 8. Luhatja në rritjen e nivelit të detit (në mm) në Shqipëri në periudhën 1993–2015.
Burimi: Grupi i Njohurive për Ndryshimet Klimatike, 2021.

Detaje të mëtejshme mbi tendencat dhe parashikimet klimatike në nivel bashkiak jepen në [aneksin II](#), i cili ofron një perspektivë të lokalizuar, që plotëson analizat në shkallë kombëtare të paraqitura në këtë dokument.

Risqet e ardhshme: Parashikimet për klimën

Për të kuptuar parashikimet për klimën në Shqipëri, më poshtë paraqitet një përshkrim i shkurtër i pesë skenarëve të përbashkët socio-ekonomikë (SPS)⁷³:

¹⁶³ Baastel, 2024a.

SPS1: Ruajtja e të mirave të përbashkëta globale: kufijtë e sistemeve natyrore po ruhen, me theks të veçantë të mirëqenia e njeriut sesa thjesht të rritja ekonomike. Pabarazitë në të ardhura, si midis vendeve ashtu edhe brenda tyre, po reduktohen. Modelet e konsumit po orientohen drejt minimizimit të përdorimit të burimeve materiale dhe energjisë.

SS2: Zhvillimi në të ardhmen: Trajektoret e të ardhurave midis vendeve ndryshojnë ndjeshëm. Megjithatë ekziston njëfarë bashkëpunimi ndërmjet shteteve, ai mbetet i kufizuar në fushëveprim. Rritja e popullsisë globale është mesatare, duke u stabilizuar në gjysmën e dytë të shekullit. Sistemet mjedisore po përjetojnë njëfarë degradimi.

SPS3: Rivaliteti rajonal: Rishfaqja e nacionalizmit dhe konflikteve rajonale ka bërë që çështjet globale të kalojnë në plan të dytë. Agjendat e politikave po fokusohen gjithnjë e më shumë te siguria kombëtare dhe rajonale. Në të njëjtën kohë, investimet në arsim dhe zhvillim teknologjik po bien, duke kontribuar në rritjen e pabarazive. Disa rajone po përballen me degradim të rëndë mjedisor.

SPS4: Pabarazia: Hendeku ndërmjet shoqërive të zhvilluara dhe bashkëpunuese globalisht dhe atyre që mbeten në faza më të ulëta zhvillimi, të karakterizuara nga të ardhura të ulëta dhe arsimim i kufizuar, po zgjerohet. Ndërkohë që politikat mjedisore janë efektive në trajtimin e sfidave vendore në disa rajone, ato kanë sukses të kufizuar në rajone të tjera.

SPS5: Zhvillimi i mbështetur në lëndët djegëse fosile: Tregjet globale po integrohen gjithnjë e më shumë, duke nxitur inovacionin dhe përparimin teknologjik. Megjithatë, zhvillimi social dhe ekonomik mbështetet në përdorimin e shtuar të burimeve fosile, ku qymyri që zë një pjesë të rëndësishme, dhe karakterizohet nga një stil jetese intensiv në përdorimin e energjisë, i përhapur globalisht. Ndërsa ekonomia botërore vijon të zgjerohet, çështjet mjedisore vendore, si ndotja e ajrit, po trajtohen në mënyrë efektive.

Çdo skenar shoqërohet me një rritje të ndryshme të temperaturës mesatare globale.

Tabela 1. Rritja e parashikuar e temperaturës globale sipas skenarëve të ndryshëm.

Burimi: PNNK, 2021.

Skenari	Plani afatshkurtër, 2021–2040		Plani afatmesëm, 2041–2060		Plani afatgjatë, 2081–2100	
	Parashikimi më i mirë (°C)	Intervali më i mundshëm (°C)	Parashikimi më i mirë (°C)	Intervali më i mundshëm (°C)	Parashikimi më i mirë (°C)	Intervali më i mundshëm (°C)
SPS1-1.9	1,5	1,2 deri në 1,7	1,6	1,2 deri në 2,0	1,4	1,0 deri në 1,8
SPS1-2.6	1,5	1,2 deri në 1,8	1,7	1,3 deri në 2,2	1,8	1,3 deri në 2,4
SPS2-4.5	1,5	1,2 deri në 1,8	2	1,6 deri në 2,5	2,7	2,1 deri në 3,5
SPS3-7.0	1,5	1,2 deri në 1,8	2.1	1,7 deri në 2,6	3,6	2,8 deri në 4,6
SPS5-8.5	1,6	1,3 deri në 1,9	2,4	1,9 deri në 3,0	4,4	3,3 deri në 5,7

Ndryshimet e vëzhguara dhe të simuluar në temperaturën mesatare globale të sipërfaqes, në raport me periudhën 1850–1900 paraqiten, duke ilustruar një trajektore të qëndrueshme rritëse në të gjitha SPS-të. Në mënyrë të ngjashme, **figura 10** paraqet rritjen e pritshme të nivelit mesatar global të detit, duke theksuar përshpejtimin e rritjes së nivelit të detit në skenarët me shkarkime më të larta.

(a) Global surface temperature change relative to 1850–1900

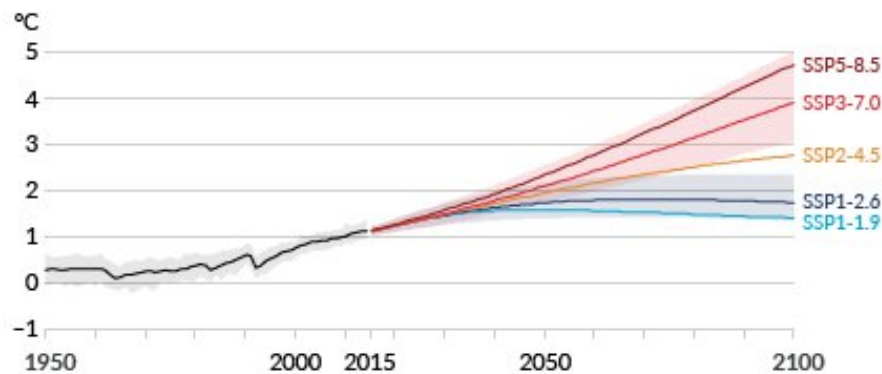

Figura 9. Ndryshime në temperaturën globale sipërfaqësore krahasuar me periudhën 1850–1900. Burimi: TS, ndryshimet klimatike 2021: Baza e shkencave fizike. Kontributi i GPI-së për AR6 e PNNK-së.

(a) Global mean sea level rise from 1900–2150

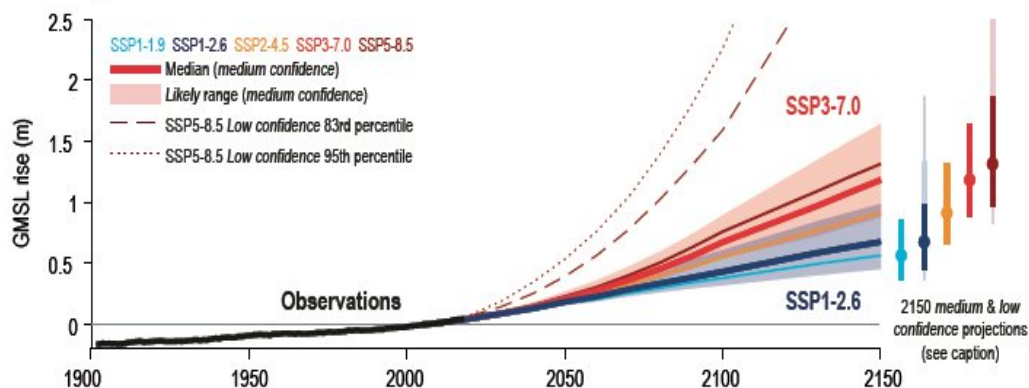

Figura 10. Rritja mesatare globale e nivelit të detit krahasuar me periudhën 1850–1900. Burimi: TS, ndryshimet klimatike 2021: Baza e shkencave fizike. Kontributi i GPI-së për AR6 e PNNK-së.

Në nivel kombëtar, konteksti socio-ekonomik i Shqipërisë është analizuar nën të njëjtën kornizë të SPS-ve për të vlerësuar cënueshmëritë e mundshme, kapacitetin përshtatës dhe implikimet sektoriale¹⁶⁴. Ekonomia e brishtë e Shqipërisë, risqet nga fatkeqësitë natyrore, varfëria dhe infrastruktura e pamjaftueshme e bëjnë atë shumë të prekshme nga ndryshimet klimatike. Sfidat mjedisore, si: shpyllëzimi, menaxhimi i dobët i ujëmbledhësve, ndotja dhe zhvillimi bregdetar i parregulluar, së bashku me ndërëgjegjësimin e ulët për klimën, i ndërlikojnë më tej përpjekjet për përshtatje. Ekonomia e vendit është zhvendosur nga lëndët e para dhe industria drejt një strukture të udhëhequr nga shërbimet, duke ruajtur rritje të qëndrueshme vjetore, e nxitur nga performanca e sektorit privat, eksportet dhe investimet në infrastrukturë. Për më tepër, popullsia e Shqipërisë ka rënë që nga vitet 1960 për shkak të reformave shoqërore dhe shifrave të larta të emigracionit. Me nivele rritjeje të qëndrueshme, parashikohet që popullsia të bjerë më tej, duke arritur në rreth 2,75 milionë banorë deri në vitin 2031. Në vijim, paraqiten skenarët SPS për Shqipërinë¹⁶⁵:

¹⁶⁴ Raporti kombëtar dhe sektorial për zhvillimin e skenarëve. Hartuar në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në, janar 2023.

¹⁶⁵ Raporti kombëtar dhe sektorial për zhvillimin e skenarëve. Hartuar në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në, janar 2023.

SPS1	Qëndrueshmëria – Ndjekja e rrugës së gjelbër (sfida të pakta për zbutjen dhe përshtatjen) Në këtë SPS, rruga e qëndrueshme që po ndjek bota do të ndikojë te dinamikat e zhvillimit ekonomik dhe cilësia mjedisore në çdo vend. Mbështetja ndërkombëtare dhe politikat e integritetit do të sigurojnë zbatimin e politikave të gjelbra në Shqipëri. Shqipëria do të ketë më shumë investime në arsim, më shumë ofrim të kujdesit shëndetësor, rritje ekonomike mesatare deri në të lartë, të orientuar drejt mirëqenies njerëzore, dhe më pak pabarazi. Për shkak të një popullsie më të arsimuar, vendi do të ketë rritje më të ulët të popullsisë. Popullsia në përgjithësi do të bjerë gjatë të gjithë shekullit. Për shkak të një niveli më të ulët pabarazie, më shumë njerëz do të jenë në gjendje të udhëtojnë për qëllime pushimi, duke ndikuar kështu te sektori i turizmit. Intensiteti më i ulët i përdorimit të burimeve dhe popullsia më e ulët do të sjellin kërkesë më të vogël për ujë. Pritet, gjithashtu, përmirësim në menaxhimin e burimeve ujore. Rregulloret më të forta mjedisore do të ndikojnë, gjithashtu, në sektorin e bujqësisë. Bujqësia do të përjetojë përmirësime në prodhimtari për shkak të zbatimit të praktikave më të mira në sektor dhe përmirësimeve në teknologji. Qëndrueshmëria e lartë nënkupton konsum më të ulët ushqimi, duke ndikuar kështu sërish në prodhimin bujqësor.
SPS2	Rruga e mesme (sfida të moderuara për zbutjen dhe përshtatjen) Ndërsa bota ndjek një rrugë në të cilën tendencat nuk ndryshojnë ndjeshëm nga modelet historike, Shqipëria do të përjetojë zhvillime shoqërore, ekonomike dhe teknologjike të ngjashme me ato që përjeton sot. Përbërja e PBB-së nuk ndryshon, duke bërë që vendi të mbështetet ndjeshëm te sektori i shërbimeve dhe më pak te bujqësia dhe industria. Shqipëria mbetet një ekonomi shërbimesh, me veprimtari të përqendruara kryesisht te shërbimet financiare, mikpritja, tregtia me pakicë dhe më pak te shëndetësia, shërbimet njerëzore, teknologjia e informacionit dhe arsimi. Përpjekjet e pakta për menaxhimin mjedisor do të çojnë në degradim të mëtejshëm të sistemeve mjedisore. Përpjekjet e pakta për arritjen e objektivave të qëndrueshmërisë do të ndikojnë te menaxhimi i burimeve. Kjo rrugë do të shkaktojë rritje ekonomike mesatare, rritje më të lartë të popullsisë krahasuar me SPS1 dhe nivele të ngjashme pabarazie me ato aktuale. Popullsia në përgjithësi do të bjerë gjatë të gjithë shekullit. Ndikimet në sektorët e ndryshëm pritet të jenë, si më poshtë: Kërkesa për ujë do të rritet për shkak të numrit më të madh të popullsisë krahasuar me SPS1. Sektori i turizmit mund të ndikohet nga rritja e popullsisë, por nga ana tjetër, pabarazia e vazhdueshme në popullsi do të ndikojë te kërkesa për turizmin. Ndikimi i ndërthurur i këtyre dy forcave shtytëse mbi turizmin mbetet i paqartë. Më pak fokus dhe zhvillim në teknologji do të ndikojnë te prodhimi bujqësor, duke ulur rendimentin e prodhimit bujqësor.
SPS3	Rivaliteti rajonal - Një rrugë e ashpër (sfida të shumta për zbutjen dhe përshtatjen) Në një skenar të tillë, nivele më të forta nacionalizmi do të çojnë në kufizime të forta në bashkëpunimin ndërkombëtar. Për një vend si Shqipëria, shumë të varur nga mbështetja ndërkombëtare, kjo do të shkaktojë një ndikim të konsiderueshëm në zhvillimin ekonomik dhe rritjen ekonomike. Zhvillimi i ngadaltë ekonomik, me norma të ulëta rritjeje, duke shkaktuar edhe më shumë pabarazi, janë disa nga karakteristikat e së ardhmes për këtë skenar. Investimet e ulëta në arsim, teknologji dhe kujdes shëndetësor dhe veprimet e kufizuara për mjedisin do të ndikojnë fuqishëm te mirëqenia e popullsisë. Një popullsi më pak e arsimuar do të çojë në norma më të larta të rritjes së popullsisë, krahasuar me skenarët e tjerë. Kërkesa më e lartë për ushqim dhe ujë, e shoqëruar me më shumë shpërfillje ndaj mjedisit, do të shkaktojë keqpërdorim të burimeve. Zhvillimi më i ulët teknologjik do të ndikojë te nivelet e prodhimit në sektorin bujqësor, i cili nga ana tjetër duhet të plotësojë nevojat e një popullsie në rritje. Niveli i ulët i zhvillimit ekonomik, nga ana tjetër, do të ndikojë në konsum, duke e ulur atë. Sektori i turizmit do të përballet me rënie për shkak të rritjes së varfërisë dhe pabarazisë ndërmjet rajoneve.
SPS4	Pabarazia – Një rrugë e ndarë (sfida të pakta për zbutjen, sfida të shumta për përshtatjen) Ky skenar paraqet një botë me rritje të pabarazisë. Qasja në arsim dhe kujdes shëndetësor është e mundur vetëm për një pjesë të popullsisë. Kjo shkakton një nivel të lartë shtresëzimi brenda vendit. Kjo do ta ndikojë ndjeshëm Shqipërinë, një vend që aktualisht po përballet me rritjen e shtresëzimit të popullsisë. Kohezioni social i cenuar mund të shkaktojë paqëndrueshmëri të lartë politike dhe konflikte. Fragmentimi vërehet, gjithashtu, në mënyrën e zbatimit të politikave të ndryshme, për shembull në fushën mjedisore. Popullata e të pasurve do të ulet, ndërsa popullata e të varfërve do të rritet.

SPS5	Zhvillimi i mbështetur në lëndët djegëse fosile – Ndjekja e rrugës së shpejtë (sfida të shumta për zbutjen, sfida të pakta për përshtatjen) Ky skenar do të sjellë rritje në të gjithë sektorët në Shqipëri, investime të larta në arsim dhe kujdes shëndetësor, duke shkaktuar më pak pabarazi, rënie të popullsisë, nivele të larta të rritjes ekonomike dhe rritje të veprimeve për mjedisin. Rënia e popullsisë do të shkaktojë kërkesë më të ulët për ujë. Zhvillimi i lartë teknologjik do të rrisë rendimentin e prodhimit në bujqësi. Turizmi do të ndikohet negativisht nga rënia e popullsisë, por pozitivisht nga normat e larta të rritjes ekonomike dhe nivelet më të ulëta të pabarazisë. Efekti i përgjithshëm ndaj turizmit do të rezultojë nga ndërthurja e efekteve të rënies së popullsisë dhe rritjes ekonomike.
------	---

Shihni figurën 11 dhe figurën 12, më poshtë për disa nga përshkrimet kryesore të skenarëve të mësipërm¹⁶⁶.

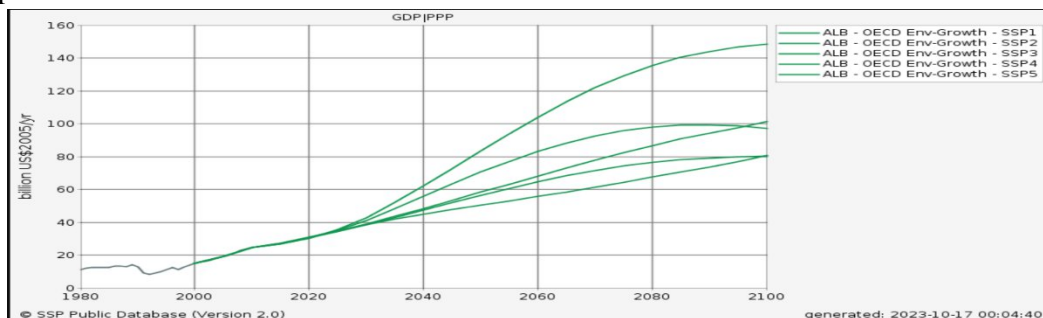

Figura 11. Skenarët bazë për PBB-në e Shqipërisë.

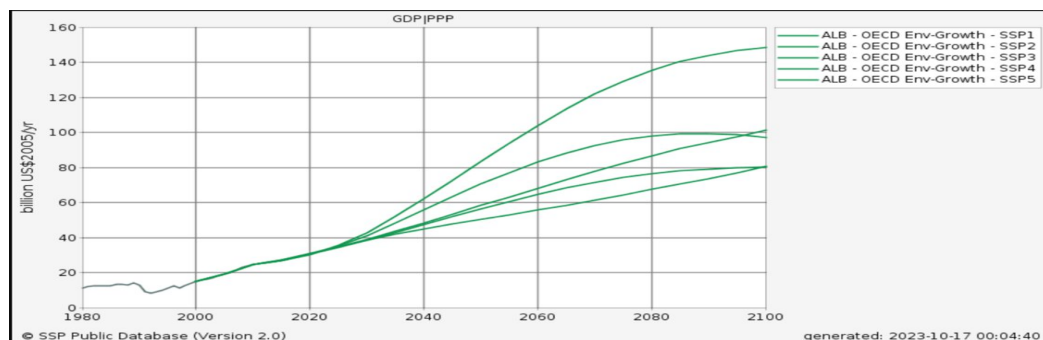

Figura 12. Skenarët bazë për popullsinë e Shqipërisë.

Temperatura

Ndryshimet e parashikuara vjetore në temperaturën mesatare, në krahasim me periudhën klimatologjike të referencës (1996–2015), pritet të arrijnë deri në 0,8°C (duke u luhatur nga 0,5°C deri në 1,1°C) deri në vitin 2030 dhe 1,3°C (nga 0,8°C deri në 1,9°C) deri në vitin 2050. Nën skenarit të ndërmjetëm SPS2-4.5, rritjet e temperaturës deri në vitin 2100 parashikohen të variojnë ndërmjet 1,4°C dhe 3,1°C në bazë vjetore, dhe ndërmjet 1,9°C dhe 3,9°C gjatë verës. Skenarët me shkarkime të larta dhe shumë të larta, SPS3-7.0 dhe SPS5-8.5, parashikojnë që temperaturat vjetore dhe verore mund të rriten deri në 4,6°C (nga 3,2°C deri në 6,8°C) dhe 6,0°C (nga 4,1°C deri në 8,9°C), përkatësisht, deri në vitin 2100. Të gjitha SPS-të parashikojnë rritje më të ulët të temperaturës në dimër dhe pranverë në krahasim me verën dhe vjeshtën, me ngrohjen më të theksuar të pritshme gjatë verës, sipas skenarëve agresivë SPS3-7.0 dhe SPS5-8.5 (Baastel, 2024a).

¹⁶⁶Mbështetje për plotësimin e mangësive në të dhënat dhe analizat e riskut të përshtatjes. Qeveria e Shqipërisë - Grupi Ndërmnistror i Punës për Ndryshimet Klimatike (GNPNK) - Ministria e Mjedisit. Raporti kombëtar dhe sektorial për zhvillimin e skenarëve. Baastel, janar 2023.

Për të vizualizuar këto parashikime, figura¹⁶⁷ më poshtë paraqet ndryshimet e temperaturës mesatare vjetore sipas skenarëve SPS2-4.5 dhe SPS5-8.5, për vitet 2050 dhe 2100, duke ilustruar shkallën dhe shpërndarjen hapësinore të ngrohjes së pritur në të gjithë territorin e Shqipërisë.

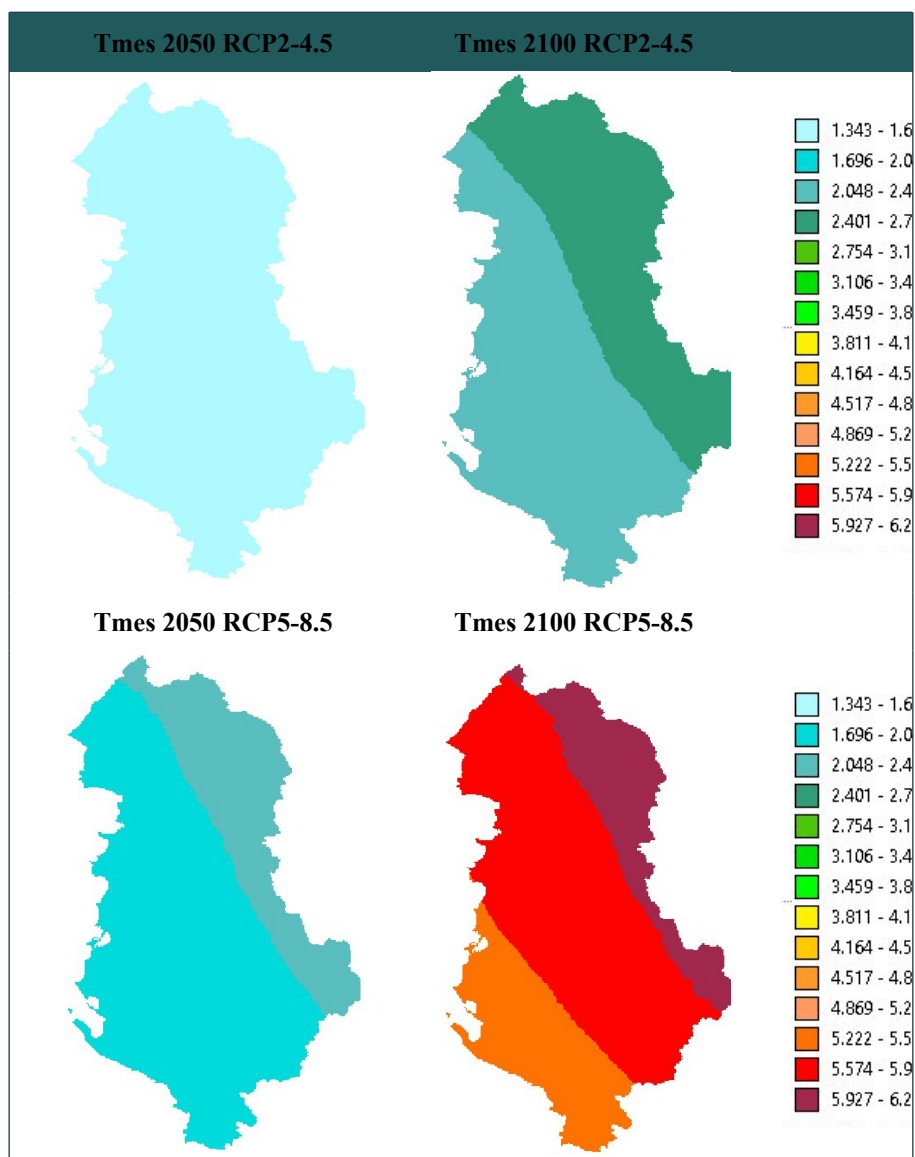

Figura 13. Ndryshimet e temperaturës mesatare vjetore sipas skenarëve SPS2-4.5 dhe SPS5-8.5.

Variacionet sezonale të ndryshimit të temperaturës janë, gjithashtu, të dukshme. Figura më poshtë paraqet ndryshimet e parashikuara të temperaturës për vitin 2050 në stinë të ndryshme, duke theksuar ngrohjen më të madhe që pritët gjatë verës dhe vjeshtës krahasuar me dimrin dhe pranverën.

¹⁶⁷ SPSx-y, x u referohet skenarëve të përbashkët socio-ekonomikë (përkatësisht SPS1 deri te SPS5) dhe y i referohet nivelit të forcës rrezatuese (përkatësisht 1,9; 2,6; 4,5; 6,0 dhe 8,5 W/m²) në vitin 2100.

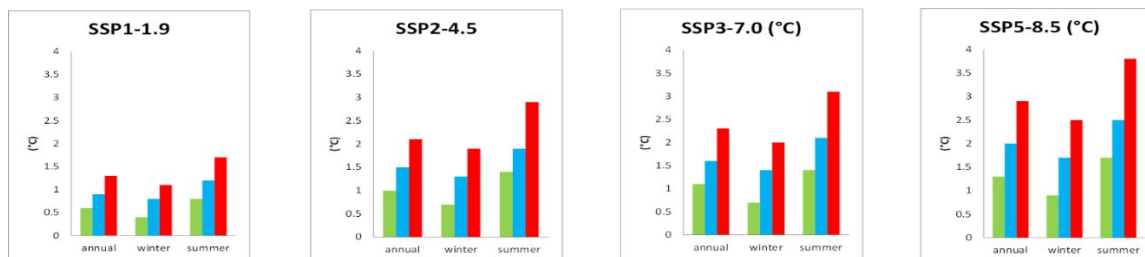

Figura 14. Ndryshimet e parashikuara të temperaturës për vitin 2050 në stinë të ndryshme.

Ndryshimet e parashikuara në temperaturat maksimale dhe minimale paraqesin tendenca të ngjashme me ato të temperaturës mesatare. Në skenarin e ndërmjetëm (SPS2-4.5), temperaturat maksimale vjetore pritet të rriten afërsisht me 1,6°C (nga 1,1°C deri në 2,7°C) deri në vitin 2050, dhe 2,5°C (nga 1,6°C deri në 4,1°C) deri në vitin 2100. Skenari më agresiv (SPS5-8.5) parashikon rritje më të mëdha të temperaturave maksimale, veçanërisht gjatë muajve të verës, që mund të arrijnë 2,8°C (nga 1,8°C deri në 4,6°C) deri në vitin 2050. Krahas kësaj, parashikimet tregojnë se temperaturat në përqindëshin e lartë (95%) pritet të rriten më shpejt se temperaturat mesatare, veçanërisht gjatë verës. Rritja e njëkohshme e temperaturave minimale sugjeron, gjithashtu, se intensiteti i valëve të të nxehtit do të rritet, me një rritje të shpeshtësisë dhe kohëzgjatjes së këtyre fenomeneve, veçanërisht në skenarin SPS5-8.5.

Numri i ditëve të nxehta (përcaktuar si ditë me temperatura maksimale $\geq 35^{\circ}\text{C}$) pritet të rritet, ndërsa numri i ditëve të ftohta (temperatura minimale $< 0^{\circ}\text{C}$) dhe shumë të ftohta (temperatura minimale $< -5^{\circ}\text{C}$) pritet të bjerë në të gjitha zonat klimatike në të gjithë skenarët. Këto tendenca janë veçanërisht të theksuara në skenarët SPS3-7.0 dhe SPS5-8.5, krahasuar me periudhën e referencës.

Temperaturat maksimale dhe minimale absolute pritet të rriten në të gjithë skenarët SPS. Si pasojë, periudhat e përsëritjes së temperaturave ekstreme maksimale pritet të ulen ndjeshëm, ndërsa periudhat e përsëritjes së temperaturave ekstreme minimale pritet të rriten ndjeshëm në të gjithë territorin shqiptar.

Reshjet⁷³

Të gjitha SPS-të tregojnë një rënie të mundshme si të reshjeve vjetore ashtu edhe sezonale krahasuar me periudhën e referencës 1995–2015, për të gjitha periudhat e parashikuara deri në vitin 2100. Skenari me shkarkime të larta SPS5-8.5 parashikon uljet më të mëdha në përqindjen e reshjeve, me vlerat vjetore dhe të verës që pritet të bien deri në -5,8% (nga -32,7% deri në +17%) dhe -17,6% (nga -56,2% deri në +16,9%) përkatësisht deri në vitin 2050. Nga ana tjetër, uljet më të vogla në përqindjen e reshjeve priten në skenarët SPS1-1.9 dhe SPS1-2.6, përveç gjatë muajve të verës, ku priten ulje deri në -8,1% (nga -25,7% deri në +7,8%) dhe -10,2% (nga -32,5% deri në +9,5%). Diferencat ndërmjet stinëve për reshjet janë më pak të theksuara. Figura më poshtë ilustron këto kontraste sezonale, duke theksuar variabilitetin dhe pasigurinë e ndryshimeve të reshjeve në rajone dhe periudha të ndryshme.

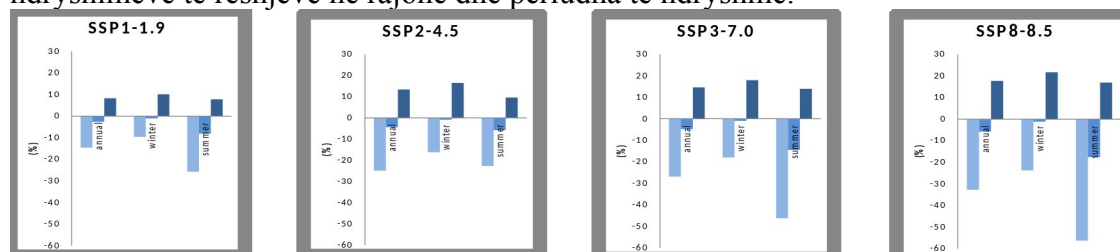

Figura 15. Diferencat sezonale për reshjet.

Rënia e theksuar në përqindëshin e 5-të të ndryshimeve të parashikuara sugjeron një rritje të mundshme të shpeshtësisë së thatësirave, ndërsa rritja e konsiderueshme në përqindëshin e 95-

të tregon risk të shtuar për ngjarje reshjesh të dendura. Analizat në skenarë dhe periudha të ndryshme (2030, 2050, 2100), si dhe për një deri në tri ditë radhazi, tregojnë se periudhat e përsëritjes për nivelet maksimale të reshjeve pritet të shkurtohen në të gjithë Shqipërinë. Për shembull, në zonën e Elbasanit, një ngjarje ekstreme reshjesh prej rreth 145 mm/ditë, historikisht e përsëritur një herë çdo 100 vjet, pritet të ndodhë një herë çdo 70 vjet deri në vitin 2050.

Ky trend ilustron më tej në figurë, e cila paraqet periudhat e përsëritjes së reshjeve maksimale njëditore, duke treguar se ngjarjet ekstreme të reshjeve pritet të bëhen më të shpeshta, më intensive dhe më të gjata.

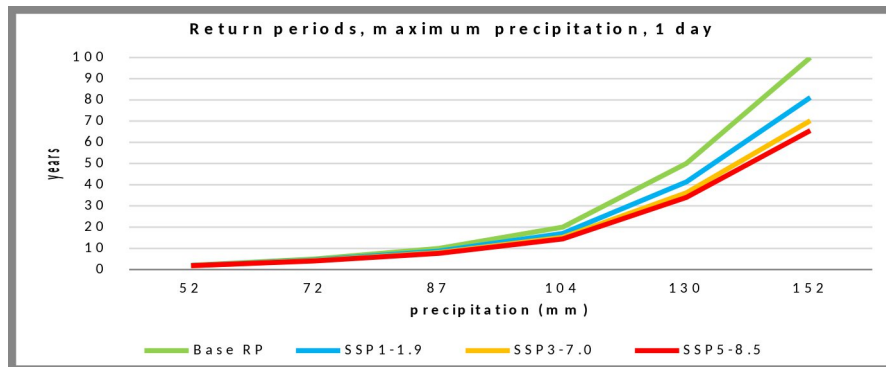

Figura 16. Periudhat e përsëritjes, reshjet maksimale, 1 ditë.

Rritja e nivelit të detit⁷³

Të gjitha SPS-të parashikojnë një rritje të nivelit të detit. Në skenarin e ndërmjetëm SPS2-4.5, rritja e nivelit të detit në zonën e Durrësit pritet të arrijë afërsisht 24 cm (nga 6 deri në 30 cm) deri në vitin 2050, dhe 65 cm (nga 17 deri në 83 cm) deri në vitin 2100, krahasuar me periudhën e referencës 1995–2015.

Shtrirja e parashikuar e përmbytjes bregdetare paraqitet në figurën më poshtë, duke theksuar zonat që pritet të preken nga një rritje e nivelit të detit prej 0,33 m, të shënuara me ngjyrë blu¹⁶⁸.

Figura 17. Zonat bregdetare me gjasë për t'u përmbytur me rritjen prej 0,33m të nivelit të detit.

¹⁶⁸ UNDP Prodoc: *Advancing Albania's Planning for Medium and Long-Term Adaptation Through the Development of a National Adaptation Planning (NAP) Process* [Prodok: Avancimi i planit të Shqipërisë për përshtatjen afatmesme dhe afatgjatë përmes zhvillimit të një procesi kombëtar të planifikimit të përshtatjes (PKP)].

Variablat e tjera klimatike⁷³

Shpeshtësia dhe kohëzgjatja e kushteve të ftohta pritet të ulen, së bashku me një pakësim të numrit të ditëve me nevojë për ngrohje. Në kontrast, ditët me nevojë për ftohje pritet të rriten, duke reflektuar një kërkesë më të madhe për energji për ftohje. Këto ndryshime janë veçanërisht të theksuara në skenarët SPS3-7.0 dhe SPS5-8.5.

Në përgjithësi, ekziston një konsensus i fortë në të gjithë skenarët mbi drejtimin e ndryshimeve klimatike të parashikuara, megjithëse ekzistojnë variacione në shkallën e tyre. Konkretisht, të gjithë skenarët tregojnë një rritje të temperaturave vjetore, një ulje të reshjeve vjetore, një rritje të nivelit të detit, dhe një shpeshtim të ngjarjeve ekstreme si reshjet intensive, thatësit dhe valët e të nxehtit. Shkalla e këtyre ndryshimeve rritet me kalimin e kohës, me luhatje më të mëdha të parashikuara për vitin 2050 krahasuar me 2030, dhe për 2100 krahasuar me 2050. Për më tepër, shkalla e ndryshimit është ndjeshëm më e madhe në skenarët më agresivë të shkarkimeve.

Për vlerësimet e ashpërsisë së rreziqeve, është thelbësore të merren parasysh të gjithë skenarët. Vlerësimet më të ulëta të ashpërsisë bazohen në skenarin më optimist (SPS1-1.9) për vitin 2030, ndërsa vlerësimet më të larta të ashpërsisë nxirren nga skenarët më ekstremë, zakonisht duke përdorur parashikimet e SPS5-8.5 për vitin 2050. Kjo qasje thekson si progresionin e mundshëm të rreziqeve klimatike, ashtu edhe ndikimin e theksuar të skenarëve të shkarkimeve të kushtet e ardhshme.

Ndryshimet e parashikuara përputhen me tendencat e vëzhguara të rritjes së temperaturës, rritjes së nivelit të detit dhe rritjes së shpeshtësisë së ngjarjeve të reshjeve intensive. Kur krahasohen ndryshimet e vëzhguara dhe të parashikuara të variablave klimatike në Shqipëri, konstatohen dy dallime kryesore: i. një intensifikim i tendencave të vëzhguara në parashikime, i reflektuar në temperatura më të larta, rritje më të madhe të nivelit të detit dhe reshje më intensive; dhe ii. një qartësi më e madhe për disa variabla, veçanërisht reshjet vjetore, ku vëzhgimet mbeten të paqarta, por të gjithë skenarët parashikojnë rënie. Një dallim i tretë i rëndësishëm lidhet me natyrën e të dhënave: ndërsa vëzhgimet bazohen në matje reale, parashikimet bazohen në simulime modelesh sipas supozimeve specifike, duke sjellë një shkallë të caktuar pasigurie. Megjithatë, është e rëndësishme të theksohet se për Shqipërinë, pavarësisht variacioneve në shkallën e ndryshimit sipas skenarit, të gjithë skenarët konvergojnë përgjithësisht në drejtimin e ndryshimeve të parashikuara.

Për të plotësuar analizat e detajuara të paraqitura më sipër, tabela vijuese përmbledh tendencat klimatike të vëzhguara dhe të parashikuara në Shqipëri, duke ofruar një përmbledhje të temperaturës, reshjeve, rritjes së nivelit të detit dhe ngjarjeve ekstreme në skenarë dhe periudha të ndryshme kohore.

Tabela 1: Përmbledhje e ndryshimeve klimatike të vëzhguara dhe të parashikuara në Shqipëri¹⁶⁹.

Tendencat klimatike të vëzhguara		Ndryshimet klimatike të parashikuara		
Temperatura				
Temperatura vjetore: rritje por nuk dihet se deri në çfarë mase	Temperatura vjetore: rritje	SPS1-1.9:	SPS2-4.5:	SPS5-8.5:
		2030:	2030:	2030:
		0,8°C	0,8°C	1°C
		2050:	2050:	2050:
		0,9°C	1,5°C	2°C

¹⁶⁹ Vlerësimi i riskut klimatik të sektorit të zhvillimit urban. Planifikimi Kombëtar i Përshtatjes i Shqipërisë: Mbështetje për plotësimin e mangësive në të dhënat dhe analizat e riskut të përshtatjes. Baastel, korrik 2024 (përfshirë, gjithashtu, edhe në raportin për sektorët e tjerë: bujqësi dhe turizëm).

Reshjet					
Reshjet vjetore: nuk ka vëzhgime përfundimtare	Reshjet vjetore: rënie	SPS1-1.9: 2030: 2,4% 2050: 2,7%	SPS2-4.5: 2030: 2,7% 2050: 4,4%	SPS5-8.5: 2030: 3,6% 2050: 5,8%	
Niveli i detit					
Rritje	Rritje	SPS1-1.9: 2030: 11cm 2050: 20cm	SPS2-4.5: 2030: 11cm 2050: 24cm	SPS5-8.5: 2030: 11cm 2050: 28cm	
Ngjarjet ekstreme të motit					
Shpeshtësia dhe intensiteti i thatësirës: nuk ka informacion	Shpeshtësia dhe intensiteti i thatësirës: rritje	Rënie e theksuar në nivelin e 5% (të reshjeve).			
Shpeshtësia dhe intensiteti i reshjeve të dendura: nuk ka informacion për shpeshtësinë, rritje intensiteti	Shpeshtësia dhe intensiteti i reshjeve të dendura: rritje	Periudhat e përsëritjes së ditëve me > 100 mm reshje:			
		SPS2-4.5: 2050: 16,7		SPS5-8.5: 2050: 15,9	
Shpeshtësia dhe intensiteti i valëve të të nxehtit: nuk ka informacion	Shpeshtësia dhe intensiteti i valëve të të nxehtit: rritje	Numri mesatar i valëve të të nxehtit/vit:			
		SPS1-1.9: 2030: 3 2050: 3	SPS2-4.5: 2030: 4 2050: 4	SPS5-8.5: 2030: 4 2050: 4	
Shpeshtësia dhe intensiteti i ditëve shumë të ftohta: nuk ka informacion	Shpeshtësia dhe intensiteti i ditëve shumë të ftohta: rënie	Numri i rasteve me Tmin < -5°C			
		SPS1-1.9: 2030: 24 2050: 24	SPS2-4.5: 2030: 24 2050: 18	SPS5-8.5: 2030: 24 2050: 16	

4.2 Cenueshmëritë klimatike dhe risqet në nivel kombëtar

Shqipëria është e ekspozuar ndaj rreziqeve gjeologjike (tërmete, rrëshqitjeve të shkëmbinjve dhe dherave), por rreziqet hidro-meteorologjike, si: përmbytjet (të shpejta), thatësitat, rrëshqitjet e dherave dhe zjarret në pyje janë rreziqet më të shpeshta, duke përbërë më shumë se 90% të dëmeve të regjistruara¹⁷⁰. Në vitin 2023, bazuar në cenueshmërinë dhe gatishmërinë ndaj risqeve dhe krizave, Indeksi i Vendeve ND-GAIN¹⁷¹ e renditi Shqipërinë në vendin e 80-të (nga 185 vende të vlerësuara)¹⁷². Kjo krahasohet negativisht me vendet e tjera të BE-së dhe, gjithashtu, renditet pas vendeve të Ballkanit Perëndimor¹⁷³. Shqipëria ka përjetuar shumë raste përmbytjesh gjatë shekullit të fundit: sipas Sistemit të Menaxhimit të Informacionit për Fatkeqësitë (DesInventar), janë regjistruar 504 raste përmbytjesh në ultësirën perëndimore

¹⁷⁰ Komunikimi i Katërt Kombëtar i Shqipërisë për Ndryshimet Klimatike, 2022.

¹⁷¹ Universiteti i Notre Damit – Nisma për Përshtatje Globale (GAIN). Indeksi për vendin përmblendh cenueshmërinë e vendit ndaj ndryshimeve klimatike dhe sfidave të tjera botërore në ndërthurje me gatishmërinë e vendit për të përmirësuar aftësinë ripërtëritëse.

¹⁷² 2023 ND GAIN. Sa më i lartë numri, aq më e lartë cenueshmëria dhe aq më e ulët gatishmëria.

¹⁷³ Mali i Zi i 56-ti, Maqedonia e Veriut e 59-ta, Serbia e 76-ta dhe Bosnjë dhe Hercegovina e 79-ta.

gjatë periudhës 1900–2018¹⁷⁴. Në rastet e thatësirës, veçohet thatësira e viteve 1989–1991, e cila preku mbi 3 milionë njerëz dhe shkaktoi rreth 24 milionë dollarë amerikanë humbje ekonomike; ekonomisë shqiptare iu deshën gati gjashtë vjet për t’u rikthyer në nivelet para thatësirës¹⁷⁵. Thatësitat shkaktjnë, gjithashtu, mungesa të rënda energjie: thatësira e vitit 2007 uli prodhimin e hidrocentralit të Fierzës me 33%. Të gjitha cenueshmëritë e shkaktuara nga ndryshimet klimatike do të kenë pasoja të rëndësishme për sektorët kryesorë ekonomikë dhe do të paraqesin pengesa të konsiderueshme për zhvillimin e vazhdueshëm të vendit. Vlerësimet e kujdesshme tregojnë se dëmet ekonomike të lidhura me klimën mund të arrijnë deri në 7% të PBB-së vetëm në vitin 2050¹⁷⁶.

Për të analizuar këto cenueshmëri në mënyrë sistematike, vlerësimet e riskut të ndërmarra në këtë NAP kanë përdorur kornizën konceptuale për vlerësimet e rrezikut klimatik, siç paraqitet në Raportin AR6 të PNNK për Ndikimet, Përshtatjen dhe Cenueshmërinë (2022). Kjo kornizë konsideron se risku është potenciali për pasoja (efekte ose ndikime) mbi sistemet natyrore dhe njerëzore, që rezulton nga ndërveprimi ndërmjet rrezikut, ekspozimit dhe cenueshmërisë, e cila nga ana e saj është rezultat i ndërveprimit të ndjeshmërisë ose brishtësisë së një sistemi dhe kapacitetit të tij për t’u përgatitur dhe për të reaguar. Më poshtë paraqitet korniza konceptuale dhe më tej përkufizimet. Figura 18 paraqet një skemë ku tregohet marrëdhënia ndërmjet klimës dhe proceseve socio-ekonomike.

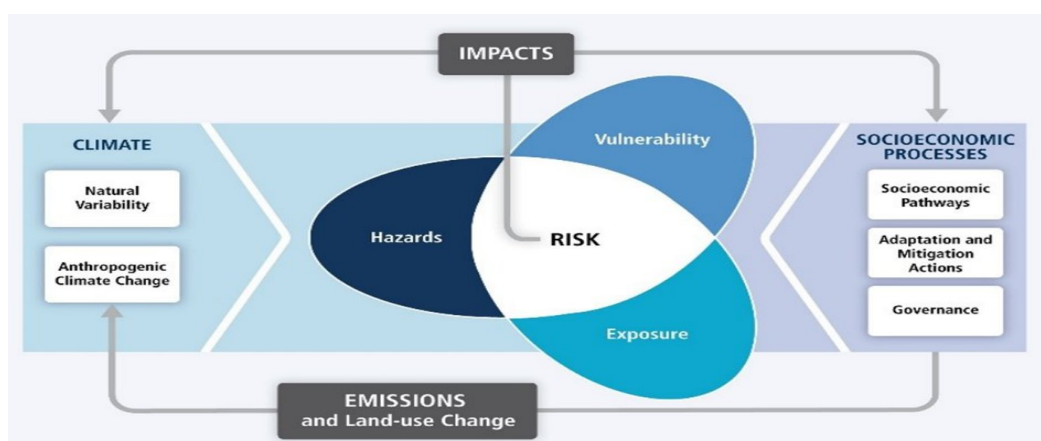

Figura 18. Marrëdhënia ndërmjet klimës dhe proceseve socio-ekonomike.

Tabela 2: Vlerësimi i riskut: koncepte dhe përkufizime.

Koncepti	Përkufizimi
Rreziku	Ngjarja ose prirja e mundshme natyrore ose e shkaktuar nga njeriu që mund të sjellë humbje, lëndime ose pasoja të tjera shëndetësore, si dhe dëme e humbje të pasurisë, infrastrukturës, mjeteve të jetesës, ofrimit të shërbimeve, ekosistemeve dhe burimeve.
Ekspozimi	Prania e njerëzve, llojeve ose ekosistemeve, funksioneve, shërbimeve dhe burimeve mjedisore, infrastrukturës ose aseteve ekonomike, sociale apo kulturore në vende dhe mjedise që mund të preken negativisht nga ndryshimet në variablat klimatike.
Cenueshmëria	Prirja për t’u prekur negativisht. Cenueshmëria përfshin ndjeshmërinë ndaj dëmit dhe kapacitetin përshtatës.
Ndjeshmëria	Shkalla në të cilën një sistem mund të ndikohet negativisht ose pozitivisht nga një ekspozim

¹⁷⁴ M. Bogdani. “Raport për ndikimin e ndryshueshmërisë dhe ekstremeve klimatike aktuale te burimet ujore (ujërat nëntokësore, furnizimi me ujë) në DLDm”.

¹⁷⁵ *The Future of Water in Agriculture in Albania: A Broad Sector Rethinking* [E ardhmja e ujit për bujqësinë në Shqipëri: Një rikonceptim i gjerë sektorial]. Banka Botërore, 2014.

¹⁷⁶ Shqipëri – Raporti i Klimës dhe Zhvillimit për Vendin. Banka Botërore, 2024.

Koncepti	Përkufizimi
	i caktuar ndaj ndryshimeve klimatike. Kjo përcaktohet nga atributet natyrore dhe/ose fizike të sistemit.
Kapaciteti përshtatës	Mundësitë ose mungesa e mundësive për t'u përshtatur me klimën aktuale ose të pritshme dhe efektet e saj. Në sistemet njerëzore, përshtatja synon të zbusë ose shmangë dëmet ose të shfrytëzojë mundësitë e dobishme. Në disa sisteme natyrore, ndërhyrja njerëzore mund të lehtësojë përshtatjen ndaj klimës së pritshme dhe efekteve të saj. Kapaciteti përshtatës u referohet faktorëve që lidhen me disponueshmërinë e informacionit dhe njohurive, ekzistencën e strukturave institucionale të qëndrueshme dhe të koordinuara, ekzistencën e burimeve njerëzore, teknologjike dhe infrastrukturore, si dhe disponueshmërinë e burimeve financiare.
Ndikimi	Pasojë e ndodhjes së një rreziku. Efekti ndaj sistemeve natyrore dhe njerëzore, që ndodh si rezultat i ngjarjeve dhe fenomeneve ekstreme të motit dhe klimës, si dhe i ndryshimeve klimatike (p.sh. efektet ndaj jetës, mjeteve të jetesës, shëndetit, ekosistemeve, ekonomive, shoqërive, kulturave, shërbimeve dhe infrastrukturës).
Risku	Potenciali për ndodhjen e pasojave kur diçka me vlerë është në rrezik dhe kur rezultati është i pasigurt. Shpeshherë, termi risk përdoret për t'iu referuar pasojave të mundshme negative të një rreziku të lidhur me klimën, ose të reagimeve për përshtatjen ose zbutjen ndaj atij rreziku, ndaj jetës, mjeteve të jetesës, shëndetit dhe mirëqenies, ekosistemeve dhe llojeve, aseteve ekonomike, sociale dhe kulturore, shërbimeve (përfshirë shërbimet e ekosistemit) dhe infrastrukturës. Risku zakonisht paraqitet si probabiliteti i ndodhjes së ngjarjeve ose prirjeve të rrezikshme shumëzuar me ndikimet nëse këto ngjarje ose prirje ndodhin. Risku është rezultat i ndërveprimit midis cenueshmërisë, ekspozimit dhe rrezikut.

Madhësia e vogël e Shqipërisë e rrit riskun klimatik, në kuptimin që një ngjarje ekstreme mund të ndikojë më lehtë një pjesë të madhe të vendit sesa në një vend më të madh. Gjithashtu, përqendrimi i popullsisë në bregdet (në vitin 2020 rreth një e treta e popullsisë jetonte në zonat bregdetare, dhe ky numër po rritet si pasojë e migrimit të brendshëm) e rrit riskun klimatik, pasi një pjesë e madhe e popullsisë dhe veprimtaritë e saj ekonomike përgjatë bregdetit janë të ekspozuara ndaj përmbytjeve dhe rritjes së nivelit të detit. Përqendrimi i popullsisë në një zonë të vetme (Tiranë–Durrës, ku në vitin 2031 pritet të jetojë rreth 35% e popullsisë së Shqipërisë), gjithashtu, e rrit riskun klimatik të Shqipërisë. Për më tepër, përqendrimi i konsiderueshëm ekonomik në disa sektorë, p.sh. varësia e lartë nga turizmi bregdetar, transporti rrugor për njerëzit dhe transporti detar për mallrat, si dhe hidroenergjetika për prodhimin e energjisë elektrike, e bën vendin të cenueshëm nga risqet e lidhura me klimën në këta sektorë të rëndësishëm. Cenueshmëria e popullsisë shqiptare ndaj fatkeqësive natyrore përkeqësohet nga varfëria, infrastruktura me cilësi të ulët, ndërtimet e pakontrolluara dhe një sërë faktorësh mjedisorë të ndikuar nga njeriu, që nga shpyllëzimi i shpejtë, menaxhimi i dobët i baseneve ujore, degradimi në rritje i tokës e deri te ndotja mjedisore¹⁷⁷.

Dimensionet gjinore luajnë gjithashtu rol në cenueshmërinë nga klima në Shqipëri. Rezultatet e anketimit treguan se 39% e të anketuarve pranojnë ekzistencën e dallimeve midis aftësive të burrave dhe grave për t'iu përgjigjur ndryshimeve klimatike, ndërsa 53% pohuan se burrat janë më të aftë për të trajtuar sfidat klimatike¹⁷⁸. Kjo theksohet nga fakti që burrat në shumicën e rasteve marrin vendime për investimet dhe financat brenda familjes, duke kufizuar aftësinë e grave për të zbatuar masa përshtatjeje, veçanërisht në zonat rurale dhe për gratë e angazhuara në bujqësi¹⁷⁹. Gjithashtu, lëvizshmëria e grave shpesh është më e kufizuar krahasuar me burrat, gjë që kufizon kapacitetin e tyre përshtatës, duke penguar qasjen në tregje, shërbime dhe mundësi ekonomike alternative gjatë problematikave të shkaktuara nga fenomenet

¹⁷⁷ Strategjia Kombëtare për Zvogëlimin e Riskut nga Fatkeqësitë dhe plani i veprimit 2023–2030. Ministria e Mjedisit, 2023.

¹⁷⁸ Komunikimi i Katërt Kombëtar (2022).

¹⁷⁹ INSTAT, 2023.

klimatike. Të moshuarit, foshnjat, personat me aftësi të kufizuara ose me sëmundje, si edhe grupet e varfra dhe të marginalizuara, janë gjithashtu në mënyrë disproporcionale të rrezikuar nga ndryshimet klimatike. Këto risqe përfshijnë rritjen e cenueshmërisë nga sëmundjet respiratore, ndjeshmëri më të madhe ndaj infeksioneve gjatë proceseve të pastrimit pas fatkeqësive, si dhe ndjeshmëri më të lartë ndaj temperaturave ekstreme.

4.3 VLERËSIMET E RISQEVE KLIMATIKE NË NIVEL SEKTORIAL

Projekti i NAP-it ndërmori Vlerësime të detajuara të Riskut Klimatik (VRK)¹⁸⁰ për 5 sektorët prioritarë të identifikuar (bujqësinë, turizmin, energjinë, transportin dhe zhvillimin urban)¹⁸¹. Risqet aktuale në të gjithë sektorët u vlerësuan për Rritjen e temperaturës, Intensitetin e reshjeve dhe Rritjen e nivelit të detit (RRND). Risqet e ardhshme u përqendruan te: Rritja e temperaturës, Ulja e reshjeve, RRND-ja dhe Thatësitrat. Kjo bëri të mundur Vlerësime Risku të kombinuara për sektorët e ndryshëm prioritarë dhe nënsektorët e tyre të identifikuar, siç paraqitet më poshtë.

Bujqësia

Bujqësia është një nga sektorët kryesorë socio-ekonomikë të ekonomisë shqiptare dhe një nga sektorët që konsiderohet më i cenueshëm nga ndryshimet klimatike. Ndryshimet e temperaturave dhe modeleve të reshjeve mund të ulin rendimentin e kulturave bujqësore, ndërkohë që degradimi i tokës dhe rritja e kërkesës për ujë paraqesin sfida shtesë. Kullotat, pyjet, burimet gjenetike, llojet dhe racat, toka dhe pjelloria e saj, burimet ujore dhe produktiviteti i tyre janë të gjitha nën ndikimin e drejtpërdrejtë të ndryshimeve klimatike. Rritja e temperaturave, ulja e reshjeve, ndryshimi i regjimit të reshjeve, depërtimi i ujit të detit/kripëzimi i akuiferëve bregdetarë¹⁸², ngjarjet ekstreme të motit, si dhe fenomenet e lidhura, si zjarret në pyje, përmbytjet, thatësitrat dhe kripëzimi, infektimet dhe sëmundjet e reja që shfaqen si rezultat i kushteve të ndryshuara klimatike, të gjitha ndikojnë në bujqësi¹⁸³. Risqet aktuale dhe Risqet e ardhshme në bujqësi, siç janë vlerësuar në VRK për Zonat e ndryshme Agro-Ekologjike (ZAE) dhe nënsektorët përkatës, janë vlerësuar si më poshtë¹⁸⁴.

Tabela 3: Risqet klimatike aktuale dhe të ardhshme në sektorin e bujqësisë.

ZAE DHE NËNSEKTORËT NË BUJQËSI	PËRGJITHËSISHT	
	Risku aktual	Risku i ardhshëm (skenari më i mirë - më i keq ¹⁸⁵)
ZAE		
Ullësira	Shumë i lartë	Shumë i lartë
Kodrinore e ndërmjetme	I lartë	I lartë – Shumë i lartë
Malet veriore dhe qendrore	I ulët	I ulët - Mesatar
Malësitë jugore	Mesatar	Mesatar - I lartë
NËNSEKTORËT		
Kulturat e përkohshme	I lartë	Shumë i lartë

¹⁸⁰ Vlerësimi u mbështet te korniza konceptuale për vlerësimet e riskut klimatik, siç paraqitet në Raportin AR6 të PNNK-së për Ndikimet, Përshtatjen dhe Cenueshmërinë (2022).

¹⁸¹ Vlerësimi i riskut klimatik në sektorin e bujqësisë: Mbështetje për plotësimin e mangësive në të dhënat dhe analizat e riskut të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike. Hartuar në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në, 2024.

¹⁸² Të pranishëm në 5/12 bashkitë bregdetare: Shkodër, Lezhë, Fier, Vlorë, Himarë, siç përcaktohet në Komunikimin e Katërt Kombëtar të Shqipërisë drejtuar UNFCCC-së (2022).

¹⁸³ Komunikimi i Katërt Kombëtar i Shqipërisë për Ndryshimet Klimatike, 2022.

¹⁸⁴ Vlerësimi i riskut klimatik në sektorin e bujqësisë: Mbështetje për plotësimin e mangësive në të dhënat dhe analizat e riskut të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike. Hartuar në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në, 2024.

¹⁸⁵ Skenari më i mirë: Parashikimet e SPS1-1.9 deri në vitin 2030; Skenari më i keq: SPS5-8.5 deri në vitin 2050.

Kultura të përhershme	Mesatar	Mesatar – Shumë i lartë
Gjedhët dhe kuajt	Mesatar	I lartë – Shumë i lartë
Derrat dhe shpendët	I ulët	I ulët - Mesatar
Delet dhe dhitë	I ulët	I ulët - Mesatar

Ndërsa shqetësimet për risqet aktuale në bujqësi mund të jenë të ndërthurura, risqet e ardhshme janë vazhdueshëm shumë shqetësuese dhe madje alarmuese në skenarin e ardhshëm më të keq. Ultësira është ZAE-ja me risk shumë të lartë si në të tashmen ashtu edhe në të ardhmen, ndërsa zona kodrinore e ndërmjetme është ZAE-ja e dytë më e ekspozuar ndaj riskut. Malet veriore dhe qendrore janë ZAE-ja më pak e ekspozuar ndaj riskut; kjo zonë mund të përfitojë nga një sezon më i gjatë rritjeje si për kulturat verore, ashtu edhe për ato dimërore, çka potencialisht mund të kompensojë rritjen e stresit nga uji dhe nxehtësia, që pritet gjatë muajve të verës. Megjithatë, në periudhë shumë afatgjatë, ky përfitim mund të vihet sërish në rrezik nga rritja e vazhdueshme e stresit nga uji dhe nxehtësia. Sipas **nënsektorëve**, kulturat bujqësore janë më të ekspozuara ndaj riskut, si aktualisht, po ashtu edhe në të ardhmen e parashikuar, në varësi të llojit të kulturës, skenarit SPS dhe harkut kohor, ku risqet në skenarin më të keq bëhen shumë të larta. Kulturat e përkohshme janë në përgjithësi me risk më të lartë, veçanërisht në planin afatshkurtër. Në nënsektorët e blegtorisë, risqet variojnë nga të ulëta deri në shumë të larta, me bagëtinë e trashë dhe kuajt që janë më të ekspozuar ndaj riskut, me risk shumë të lartë në skenarin më të keq klimatik. Derrat, shpendët, delet dhe dhitë kanë vlerësime më të ulëta risqesh, duke qenë mesatare në skenarin më të keq.

Turizmi

Turizmi është një sektor kyç ekonomik dhe mjaft i cënueshëm nga ndryshimet klimatike. Shtimi i përmbytjeve lumore për shkak të reshjeve të dendura dhe të gjata¹⁸⁶, ekstremet e temperaturës (veçanërisht nxehtësia), rritja e nivelit të detit (RRND) dhe erërat e forta tashmë kanë ndikuar në sektorin e turizmit në Shqipëri. Turizmi bregdetar, atraksioni kryesor turistik në vend, është veçanërisht i ndjeshëm ndaj përmbytjeve dhe erozionit të plazheve, ndërsa ndryshimet në modelet e temperaturës dhe reshjeve mund të ndikojnë gjithashtu në turizmin malor dhe atë rural. Faktorë të tjerë që mund të ndikojnë në tërheqjen ndaj ofertës turistike të Shqipërisë si pasojë e ndryshimeve klimatike janë: dëmtimi i trashëgimisë kulturore; shkatërrimi i biodiversitetit dhe i peizazheve natyrore, si detare po ashtu edhe bregdetare¹⁸⁷. Në një aspekt potencialisht të favorshëm, me periudha të ngrohta më të gjata, turizmi bregdetar, që mbizotëron në zonën bregdetare, mund të zgjatet përtej muajve me kërkesë më të lartë të korrikut dhe gushtit, duke e shpërndarë më mirë sezonin dhe përfitimet ekonomike¹⁸⁸.

Risqet aktuale dhe risqet e ardhshme në turizëm, siç janë vlerësuar në VRK për nënsektorët e ndryshëm të turizmit bregdetar, ekoturizmit, turizmit qytetar dhe artistik, si dhe turizmit të trashëgimisë kulturore, janë vlerësuar si më poshtë¹⁸⁹:

Tabela 4: Risqet klimatike aktuale dhe të ardhshme në sektorin e turizmit.

NËNSEKTORËT E TURIZMIT	PËRGJITHËSISHT	
	Risku aktual	Risku i ardhshëm (skenari më i mirë - më i keq)
Bregdetar	I ulët	I lartë – Shumë i lartë
Ekoturizmi	Mesatar	Shumë i lartë – Shumë i lartë

¹⁸⁶ Në 6 nga 12 bashkitë bregdetare (Lezhë, Kurbini, Durrës, Rrogozhinë, Fier, Vlorë)

¹⁸⁷ KKP, 2021

¹⁸⁸ Komunikimi i Katërt Kombëtar i Shqipërisë për Ndryshimet Klimatike, 2022.

¹⁸⁹ Vlerësimi i riskut klimatik në sektorin e turizmit: Mbështetje për plotësimin e mangësive në të dhënat dhe analizat e riskut të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike. Hartuar në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në. Ministria e Mjedisit, 2023–2025.

Qytetar dhe artistik	I ulët	Mesatar – I lartë
Trashëgimia kulturore	Mesatar	Mesatar – Shumë i lartë

Vlerësimet e riskut për turizmin rriten me kalimin e kohës, nga risku aktual drejt riskut të ardhshëm, madje deri në nivel alarmant në skenarin më të keq. Sipas nënsektorëve, ekoturizmi është më i ekspozuari ndaj riskut, ndërsa në skenarët më të mirë, turizmi i qytetar dhe artistik dhe trashëgimia kulturore janë segmentet më pak të ekspozuara ndaj riskut. Megjithatë, “më pak të ekspozuara ndaj riskut” nuk do të thotë “pa risk”, pasi, për shembull, rritja e parashikuar e nivelit të detit mund të dëmtojë ndjeshëm qytetet bregdetare (turizmi urban) dhe vendndodhjet e trashëgimisë kulturore bregdetare (turizmi kulturor), megjithëse në një shkallë më të vogël sesa vendndodhjet në brendësi të territorit. Disa dallime në vlerësimet e riskut mund të shpjegohen gjithashtu nga mënyra se si nënsektorët kanë përfutur tashmë nga zhvillimi i vazhdueshëm në Shqipëri dhe pritet të përfutojnë më tej, duke rritur aftësinë e tyre ripërtëritëse nëpërmjet zhvillimit të ardhshëm.

Energjia

Ndryshimet në reshje, disponueshmërinë e ujit dhe avullimin do të ndikojnë në disponueshmërinë e hidroenergjisë, e cila prodhon 96% të energjisë elektrike të vendit. Variabiliteti i shkaktuar nga ndryshimet klimatike në prurjet e lumenjve mund të ulë prodhimin hidroenergjetik, duke rrezikuar sigurinë energjetike. Rritja e temperaturave gjithashtu shton kërkesën për energji për ftohje, duke ushtruar presion ndaj sistemit energjetik. Infrastruktura hidroenergjetike mund të dëmtohet gjatë ngjarjeve të reshjeve të dendura, përfshirë rrjetin e shpërndarjes, gjë që mund të përkeqësojë më tej humbjet e energjisë elektrike.

Risqet aktuale dhe risqet e ardhshme në sektorin e energjisë, siç janë vlerësuar në VRK për nënsektorët e ndryshëm të trajtuar (naftë, gaz dhe qymyr; hidroenergji; dru zjarri; erë dhe diell; transmetim dhe shpërndarje), janë vlerësuar si më poshtë¹⁹⁰:

Tabela 5: Risqet klimatike aktuale dhe të ardhshme në sektorin e energjisë.

NËNSEKTORËT E ENERGJISË	PËRGJITHËSISHT	
	Risku aktual	Risku i ardhshëm (skenari më i mirë – më i keq)
Nafta, gazi dhe qymyri	Shumë i ulët	Mesatar – Shumë i lartë
Hidroenergjetika	I ulët	Mesatar – Shumë i lartë
Dru zjarri	I ulët	Mesatar – Shumë i lartë
Energjia e erës dhe energjia diellore	Shumë i ulët	I ulët – Mesatar
Transmetimi dhe shpërndarja	Mesatar	Mesatar – Shumë i lartë

Vlerësimet e riskut në energji rriten nga risku aktual drejt riskut të ardhshëm, deri në nivel të konsiderueshëm kur merret parasysh skenari më i keq. Ndërsa shqetësimet për risqet aktuale mund të jenë nga të ulëta në të moderuara, risqet e ardhshme janë alarmante, veçanërisht në skenarin më të keq, i cili lidhet ngushtë me uljen e disponueshmërisë së ujit. Nënsektorët e transmetimit dhe shpërndarjes, drurëve të zjarrit dhe hidroenergjisë janë më të ekspozuar ndaj riskut. Nënsektori i energjisë së erës dhe diellit është më pak në risk, megjithatë, deri më tani, këta nënsektorë përfaqësojnë vetëm një pjesë shumë të vogël të prodhimit të energjisë (1% në vitin 2023).

Transporti

Transporti rrugor dhe hekurudhor janë të prirur ndaj fatkeqësive të lidhura me klimën (p.sh. reshje të rrëmbyeshme, stuhi dhe erëra ekstreme, rritje e nivelit të detit, përmbytje, rrëshqitje

¹⁹⁰ Vlerësimi i riskut klimatik në sektorin e energjisë: Mbështetje për plotësimin e mangësive në të dhënat dhe analizat e riskut të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike. Hartuar në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në. Ministria e Mjedisit, 2024.

dherash, valë të nxehti dhe degradim i lidhur me nxehtësinë), të cilat ndikojnë në shumë mënyra mbi infrastrukturën, qëndrueshmërinë dhe sigurinë e tyre¹⁹¹. Risqet aktuale dhe Risqet e ardhshme në sektorin e transportit, siç janë vlerësuar në VRK për nënsektorët e ndryshëm të trajtuar (rrugor, hekurudhor, detar dhe ajror), janë përcaktuar, si më poshtë:

Tabela 6: Risqet klimatike aktuale dhe të ardhshme në sektorin e transportit.

NËNSEKTORËT E TRANSPORTIT	PËRGJITHËSISHT	
	Risku aktual	Risku i ardhshëm (skenari më i mirë – më i keq)
Transporti rrugor	I ulët	Mesatar – Shumë i lartë
Transporti hekurudhor	I ulët	I ulët – Shumë i lartë
Transporti detar	Shumë i ulët	Mesatar – Shumë i lartë
Transport ajror	Shumë i ulët	I ulët – Mesatar

Vlerësimet e riskut për transportin rriten nga risku aktual drejt riskut të ardhshëm dhe në mënyrë të ndjeshme kur merret parasysh skenari më i keq i riskut, ku disa risqe arrijnë edhe në nivele alarmante. Një faktor i rëndësishëm që çoi në vlerësime shumë të larta të riskut në skenarin më të keq është rritja e parashikuar e reshjeve intensive dhe dëmet që ato mund të shkaktojnë në nënsektorët e transportit (veçanërisht në atë rrugor dhe hekurudhor) nëpërmjet erozionit, përmytjeve dhe rrëshqitjeve të dherave. Përveç reshjeve intensive, temperatura mesatare vjetore dhe nxehtësia ekstreme pritet të ndikojnë kryesisht te nënsektorët e transportit hekurudhor dhe detar, ndërsa rritja e parashikuar e nivelit të detit ndikon kryesisht te nënsektori i transportit detar. Sipas nënsektoreve, transporti rrugor, hekurudhor dhe detar janë më të ekspozuar ndaj riskut, ndërsa transporti ajror është më pak në risk. Megjithatë, nënsektori i transportit hekurudhor përfaqëson vetëm një pjesë shumë të vogël të transportit të përgjithshëm.

Zhvillimi urban

Ngjarjet ekstreme të motit, duke përfshirë valët e të nxehtit, thatësi të zgjatur, reshjet e dendura dhe përmytjet, paraqesin sfida të konsiderueshme ndaj infrastrukturës urbane, furnizimit me ujë dhe sistemeve të menaxhimit të mjetëve. Ndikimet e ndryshimeve klimatike te zonat urbane janë disproporcionalisht më të larta për shkak të përqendrimit të popullsisë dhe aseteve, veçanërisht në zonat me risk të lartë, që ndërthuren me kushtet që theksojnë rreziqet (p.sh., rritja e vërshimeve si pasojë e mbulimit të tokës, rritja e nivelit të detit dhe depërtimi i detit, efektet e ishujve urbanë të nxehtësisë, etj.)¹⁹². Shpesh, për shkak të reshjeve të dendura dhe përmytjeve në Tiranë, transporti, energjia elektrike, infrastruktura e ujësjellësit dhe industria e vogël kanë qenë shumë të cenueshme¹⁹³. Kjo mund të sjellë vështirësi ekonomike, si dhe shtimin e sëmundjeve dhe sfidave për shëndetin publik¹⁹⁴ në një përqindje në rritje të popullsisë urbane në Shqipëri (parashikohet të jetë 78.2% në vitin 2050).

Sipas vlerësimit në VRK-në për zonat e ndryshme klimatike dhe nënsektorët e shqyrtuar (rezidencial, social, prodhues, rrjeti i furnizimit), risqet aktuale dhe risqet e ardhshme në sektorin e zhvillimit urban¹⁹⁵ u vlerësuan si më poshtë:

Tabela 7: Risqet aktuale dhe të ardhshme klimatike në sektorin e zhvillimit urban.

ZONAT KLIMATIKE URBANE	PËRMBLEDHJE
------------------------	-------------

¹⁹¹ Raporti fillestar për procesin e PKP-së në SHQIPËRI. Hartuar në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në, dhjetor 2022.

¹⁹² *First Mediterranean Assessment Report (MAR1)* [Raporti i Parë i Vlerësimit për Mesdheun].

¹⁹³ *City of Tirana, Adapting Our City to a Changing Climate: Vulnerability Assessment and Adaptation Action Plan for Tirana* [Qyteti i Tiranës, Përshtatja e qytetit tonë ndaj ndryshimeve klimaterike: vlerësimi i cenueshmërisë dhe plani i veprimt për përshtatje për Tiranën, 2015].

¹⁹⁴ *First Mediterranean Assessment Report (MAR1)* [Raporti i Parë i Vlerësimit për Mesdheun].

¹⁹⁵ *Climate risk assessment of urban development; support to filling gaps in climate change adaptation data and risk analysis* [Vlerësimi i riskut klimatik në sektorin e zhvillimit urban; mbështetje për plotësimin e mangësive në të dhënat dhe analizat e riskut të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike]. Hartuar në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në. Ministria e Mjedisit, 2023–2025.

DHE NËNSEKTORËT	Risku aktual	Risku i ardhshëm (skenari më i mirë - më i keq i mundshëm)
ZONAT KLIMATIKE¹⁹⁶		
ZMF	I ulët	Shumë i lartë – Shumë i lartë
ZMK	I ulët	Shumë i lartë – Shumë i lartë
ZMP	I ulët	I lartë – Shumë i lartë
ZMM	I ulët	I lartë – Shumë i lartë
NËNSEKTORËT		
Rezidencial	I lartë	Shumë i lartë – Shumë i lartë
Social	I lartë	Shumë i lartë – Shumë i lartë
Prodhues	I ulët	Shumë i lartë – Shumë i lartë
Rrjeti i furnizimit	I ulët	Shumë i lartë – Shumë i lartë

Në të katërta zonat klimatike urbane risku aktual rritet në të ardhmen, kryesisht si “Shumë i lartë”, si për skenarin më të mirë të mundshëm, ashtu edhe për skenarin më të keq të mundshëm. Në veçanti, risku i ardhshëm në qytetet me popullsinë më të lartë (Tirana, Durrësi, Vlora, Fieri, Shkodra, Elbasani) dhe zona më e urbanizuar në vend (brezi bregdetar) vlerësohet si “Shumë i lartë”. Risku i ardhshëm për qytetet e tjera është “I lartë” për skenarin më të mirë të mundshëm dhe “Shumë i lartë” për skenarin më të keq të mundshëm. Në të gjithë nënsektorët urbanë (rezidencial, social, prodhues dhe furnizues) vihet re një rritje në “Risqe shumë të larta” në të ardhmen.

Ndërsektorial

Në këtë vlerësim ndër-sektorial vlerësohen risqet kombëtare, ndërsektoriale në vend dhe përdoren tabelat përmbledhëse të klasifikimit të riskut në raportet sektoriale¹⁹⁷.

Tabela 8: Risqet aktuale dhe të ardhshme klimatike ndërsektoriale.

NËNSEKTORI	Risku aktual	Risku i ardhshëm (skenari më i mirë – më i keq i mundshëm)
BUJQËSIA		
Kulturat e përkohshme	I lartë	Shumë i lartë – Shumë i lartë
Kulturat e përhershme	Mesatar	Mesatar – Shumë i lartë
Gjethët dhe kuajt	Mesatar	I lartë – Shumë i lartë
Derrat dhe shpendët	I ulët	I ulët – Mesatar
Delet dhe dhitë	I ulët	I ulët – Mesatar
TURIZMI		
Turizmi bregdetar	I ulët	I lartë – Shumë i lartë
Ekoturizmi	Mesatar	Shumë i lartë – Shumë i lartë
Qytetar dhe artistik	I ulët	Mesatar – I lartë
Trashëgimia kulturore	Mesatar	Mesatar – Shumë i lartë
ENERGJIA		
Nafta, gazi dhe qymyri	Shumë i ulët	Mesatar – Shumë i lartë
Hidroenergjetika	I ulët	Mesatar – Shumë i lartë
Dru zjarri	I ulët	Mesatar – Shumë i lartë
Energjia e erës dhe energjia diellore	Shumë i ulët	I ulët – Mesatar
Transmetimi dhe shpërndarja	Mesatar	Mesatar – Shumë i lartë

¹⁹⁶ ZMF: Zona e Mesdhetare Fushore; ZMK: Zona Mesdhetare Kodrinore; ZMP: Zona Mesdhetare Paramalore; ZMM: Zona Mesdhetare Malore

¹⁹⁷ *Cross-Sectoral Risk Assessment* [Vlerësimi i riskut ndërsektorial]. Hartuar në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në. Ministria e Mjedisit, 2023–2025.

TRANSPORTI		
Transporti rrugor	I ulët	Mesatar – Shumë i lartë
Transporti hekurudhor	I ulët	I ulët – Shumë i lartë
Transporti detar	Shumë i ulët	Mesatar – Shumë i lartë
Transporti ajror	Shumë i ulët	I ulët – Mesatar
URBAN		
Rezidencial	I lartë	Shumë i lartë – Shumë i lartë
Social	I lartë	Shumë i lartë – Shumë i lartë
Prodhues	I ulët	Shumë i lartë – Shumë i lartë
Rrjeti i furnizimit	I ulët	Shumë i lartë – Shumë i lartë

Për ta përmbledhur, vlerësimet tregojnë se risqet kombëtare klimatike në Shqipëri vijnë duke u rritur me kalimin e kohës, si edhe pesimizmin e skenarit. **Sektorët e zhvillimit urban, bujqësisë dhe turizmit kanë nivelin më të lartë të riskut**, ndërsa sektorët e energjisë dhe transportit kanë nivele më të ulëta (vlen për risqet aktuale dhe ato të ardhshme). Arsyeja kryesore për këtë është ndjeshmëria e bujqësisë dhe turizmit ndaj ndryshimeve të variablave klimatike, ndërsa për sektorin e zhvillimit urban arsyeja kryesore është ndjeshmëria ndaj rritjes së temperaturave dhe valëve të të nxehtit duke marrë parasysh efektet e ishujve urbanë të nxehtësisë, si edhe përqendrimi i konsiderueshëm i sektorit të zhvillimit urban në bregdet. Sa u përket risqeve të ardhshme: nënsektorët e kulturave të përkohshme, ekoturizmit dhe zhvillimit urban janë më të rrezikuarit. Nënsektorët më pak të rrezikuar janë derrat dhe shpendët, delet dhe dhitë, energjia e erës dhe energjia diellore dhe transporti ajror.

Ky vlerësim duhet të kombinohet me një vlerësim të rëndësisë relative të sektorëve në Shqipëri. **Risqet klimatike në zhvillimin urban** janë kyç duke qenë se, pas një procesi të fuqishëm urbanizmi, pothuajse dy të tretat (62%) e popullsisë së vendit jetonte në zona urbane në vitin 2020, dhe parashikohet që ky numër të rritet. Gjithashtu, qytetet janë qendra ekonomike, te të cilat përqendrohen veprimtaritë më të rëndësishme ekonomike të vendit, përfshirë shërbimet dhe industrinë. Edhe risqet klimatike në **sektorin e turizmit**, veçanërisht ato të nënsektorit të turizmit bregdetar, janë me rëndësi ekonomike për Shqipërinë. Risku i lartë për **bujqësinë** përbën shqetësim sa i përket punësimit dhe sigurisë ushqimore, veçanërisht në zonat e mëdha rurale të vendit.

Risqet që lidhen me rreziqe të ndryshme klimatike ndërveprojnë dhe ndërthurja e tyre, ose ndryshe **risqet e përbëra ose të ndërlikuara**, mund të jenë më të rënda sesa risqet e izoluara. Gjithashtu, sektorët dhe nënsektorët janë të ndërlidhur; risqet në një sektor nënkuptojnë risqe për sektorë të tjerë, p.sh., zhvillimi urban dhe transporti.

Shqipëria ekspozohet edhe ndaj **risqeve ndërkufitare klimatike**, pra, risqeve që lidhen me ndikimin e ndryshimeve klimatike në rrjetet dhe burimet e përbashkëta me vendet e tjera, veçanërisht turizmi, transporti dhe energjia. Nëse marrim parasysh risqet e përbëra dhe ndërkufitare, risqet klimatike në Shqipëri mund të vlerësohen vetëm si të larta ose shumë të larta.

Sektori i shëndetësisë është veçanërisht i ndjeshëm ndaj ndikimeve të ndryshimeve klimatike. Rritja e temperaturave mesatare dhe intensifikimi i valëve të të nxehtit kontribuojnë në rritjen e sëmundshmërisë dhe vdekshmërisë, veçanërisht te grupet vulnerabël, përfshirë të moshuarit, fëmijët dhe personat me sëmundje kronike. Ndryshimet në regjimin e reshjeve, përmytjet dhe ngjarjet e tjera ekstreme klimatike rrisin rrezikun e sëmundjeve të transmetuara nga uji dhe vektorët, si dhe ndikojnë në aksesin dhe funksionimin e infrastrukturës dhe shërbimeve shëndetësore. Sistemi shëndetësor përballët gjithashtu me rreziqe operationale

gjatë përmytjeve, thatësirave dhe ndërprerjeve të energjisë dhe furnizimit me ujë, duke e bërë të domosdoshme përfshirjen e masave të përshtatjes për forcimin e qëndrueshmërisë së tij

Disa faktorë rrisin risqet e përgjithshme klimatike në Shqipëri. Sipërfaqja e vogël e vendit, përqendrimi i popullsisë në zonat bregdetare dhe aglomeratet kryesore, mbështetja e madhe në turizmin bregdetar, transportin rrugor dhe energjinë hidroelektrike e bëjnë vendin veçanërisht cenueshëm. Disa grupe të popullsisë janë më të rrezikuara për shkak të moshës, gjendjes shëndetësore, nevojës për kujdes, vendndodhjes, situatës ekonomike, gjinisë, ose një ndërthurjeje të këtyre faktorëve. Njerëzit që jetojnë në lagje të marginalizuara, kryesisht në zona me rrezik përmytjeje përgjatë brigjeve të lumenjve, janë veçanërisht të rrezikuar, si prej valëve të të nxehtit, ashtu edhe prej reshjeve të dendura të shiut. Në krahasim me burrat, gratë janë më të cenueshme ndaj rreziqeve klimatike. Risqet klimatike mund të sjellin situata kritike në këto komunitete të cenueshme nëse nuk ka sisteme të mbrojtjes sociale që integrojnë përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike dhe rrjetet e sigurisë. Menaxhimi mjedisor i papërshtatshëm, ku përfshihet shpyllëzimi, keqmenaxhimi i pellgjeve ujëmbledhëse dhe menaxhimi i papërshtatshëm i mbetjeve, rrit edhe risqet klimatike në të gjithë sektorët. Mangësitë në legjislacionin për klimën, kapacitetet njerëzore, të dhënat dhe pajisjet mund t'i përkeqësojnë më tej risqet klimatike në vend dhe të pengojnë përpjekjet për përshtatjen dhe menaxhimin e fatkeqësive.

Ndërsa disa faktorë të tjerë mund t'i ulin risqet klimatike në Shqipëri. Diversiteti i konsiderueshëm i ekosistemeve në vend dhe natyra kodrinore e bregdetit Jon kontribuojnë në aftësitë ripërtëritëse të vendit. Gjithashtu, rritja e parashikuar e PBB-së dhe e PBB-së për frymë do të rrisë kapacitetet e vendit për përshtatje. Zbatimi i rregulloreve, strategjive dhe planeve evropiane kontribuon në integrim më të mirë të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike, rrit kapacitetet e vendit për përshtatje dhe ul risqet klimatike¹⁹⁸.

4.4 CENUESHMËRITË KLIMATIKE DHE RISQET NË NIVEL VENDOR

Pjesa më e madhe e vijës bregdetare të Shqipërisë shtrihet përgjatë Detit Adriatik dhe karakterizohet nga një **zonë** e sheshtë dhe e ulët **bregdetare**, që përfaqëson 11,78% të sipërfaqes së përgjithshme të Shqipërisë dhe është e banuar nga 1/3 e popullsisë së përgjithshme të vendit. Si pasojë, sistemet bregdetare, përfshirë zonat e banuara, janë veçanërisht të ndjeshme ndaj ndryshimeve klimatike dhe të cenueshme ndaj rritjes së nivelit të detit dhe ndryshimeve në intensitetin dhe frekuencën e përmytjeve.

Projekti i NAP-it ndërmori hartimin e “**Planeve Vendore të Përshtatjes**” (PVP) në 8 bashki¹⁹⁹ për periudhën 2022–2024. PVP-të u hartuan sipas udhëzimeve të stafit teknik bashkiak përmes mbledhjes së të dhënave, ngritjes së kapaciteteve, identifikimit të masave prioritare të përshtatjes dhe përgatitjes së planit të përshtatjes për të trajtuar ndikimet negative të ngjarjeve ekstreme të motit dhe për të siguruar investime afatgjata. Risqet dhe cenueshmëritë kyç sipas bashkive janë si më poshtë²⁰⁰:

- **Durrës:** Vera më e nxehtë dhe më e thatë, dimri më i lagësht dhe moti ekstrem kërcënojnë biodiversitetin, gjendjen e dherave dhe peizazhet, duke sjellë degradim të mundshëm të ruajtjes së karbonit në dhera;

- **Elbasan:** Temperaturat e larta, stuhitë e dendura të shiut dhe risqet për biodiversitetin dhe burimet ujore kërcënojnë turizmin, bujqësinë dhe pasuritë natyrore, duke sjellë shqetësime të konsiderueshme si erozioni, rrëshqitja e dheut dhe mungesa e ujit;

¹⁹⁸ *Cross-Sectoral Risk Assessment* [Vlerësimi i riskut ndërsektorial]. Hartuar në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në. Ministria e Mjedisit, 2023–2025.

¹⁹⁹ Në zonat e: Durrësit, Elbasanit, Fierit, Gjirokastrës, Krujës, Kukësit, Përmetit, Vlorës.

²⁰⁰ Kriteret ndërsektoriale të identifikuara të bazuara në evidenca për kuadrin e prioritizimit; procesi i prioritizimit është vënë në zbatim për alternativat e përshtatjes. Hartuar në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në. Ministria e Mjedisit, 2023–2025.

- **Fier:** Bashkia është e cenueshme nga temperaturat në rritje dhe stuhive të shpeshta e të dendura dhe përmbytjet, të cilat parashikohet të përkeqësohen me kalimin e kohës, paraqesin rrezikun më të madh në të gjithë sektorët;

- **Gjirokastrë:** Vera më e nxehtë, dimri më i lagësht dhe moti ekstrem kërcënojnë veprimtaritë e bashkisë, burimet natyrore dhe pasuritë me rëndësi për turizmin dhe industrinë vendase;

- **Krujë:** Janë identifikuar pak mundësi dhe cenueshmëritë lidhen me rritjen e temperaturave, stuhitë e dendura të shiut dhe kërcënimet për biodiversitetin dhe gjendjen e dherave;

- **Kukës:** Kryesisht ka risqe nga përmbytjet dhe reshjet e dendura të shiut dhe rritja e temperaturave sjell verë më të thatë dhe dimër më të lagësht, duke ndikuar te të gjithë sektorët.

- **Përmet:** Problematikat e ngutshme përfshijnë përmbytjet, valët e të nxehtit dhe pakësimin e reshjeve të dëborës, të cilat ndikojnë në infrastrukturë, në botën e egër dhe në shëndetin publik, duke sjellë përkeqësimin e risqeve për shkak të reshjeve të dendura të shiut;

- **Vlorë:** Vend i cenueshëm ndaj temperaturave në rritje, stuhive të dendura të shiut dhe përmbytjeve, që kërcënojnë të gjithë sektorët dhe ku nevojitet, ndër të tjera, infrastrukturë e përmirësuar dhe ajër i kondicionuar.

Në një vlerësim të bazuar në GIS i risqeve klimatike, ekspozimit dhe cenueshmërisë socio-ekonomike në Shqipëri u përdorën të dhëna nga skenarët e përmbytjeve për të riprodhuar hartat e riskut duke kombinuar probabilitetin e përmbytjeve me intensitetin e ndikimit. Nga rezultatet e vlerësimit u zbulua se 60 nga 61 bashki preken nga përmbytjet e lumenjve, që ndodhin 1 herë në 100 vjet, ndërsa 17 bashki janë të ekspozuara ndaj skenarëve të rritjes së nivelit të detit me 33 cm, 90 cm dhe 100 cm.

5. MASAT E PËRSHTATJES, VLERËSIMET DHE VEPRIMET PRIORITARE NË SHQIPËRI

5.1 Masat e përshtatjes në nivel sektorial

Në kuadër të procesit të NAP-it u identifikua një grup prej 151 “Masash përshtatjeje” për pesë sektorët prioritarë, duke përfshirë masat ndërsektoriale²⁰¹. Ato bazohen në masa ose veprime për përshtatje të identifikuara në kuadrin përkatës të politikave të Shqipërisë²⁰², ose në nivel ndërkombëtar, dhe u diskutuan dhe u analizuan më tej me ekspertë të sektorit.

Masat e identifikuara të përshtatjes në **sektorin e bujqësisë** ndahen në nëntë nënseksione: i. Të përgjithshme (4 masa specifike përshtatjeje); ii. Menaxhimi i kullotave (5); iii. Menaxhimi i zjarreve (2); iv. Ruajtja e burimeve, specieve dhe racave gjenetike vendase të kulturave dhe bagëtitë (6); v. Promovimi i specieve/varieteteve rezistente/tolerante ndaj të nxehtit, thatësirës dhe kripërave (2); vi. Menaxhimi i specieve invazive për bujqësi (2); vii. Mbrojtja e tokës bujqësore nga përmbytjet, si nga lumenjtë, ashtu edhe nga rritja e nivelit të detit (4); viii. Menaxhimi i praktikave më të mira dhe bujqësisë inteligjente në lidhje me klimën (7); dhe ix. Vlerësimi i ujit të përdorur në sektorin e bujqësisë dhe masat për eficiencën e ujit (9). Kështu, identifikohen 41 masa gjithsej në bujqësi.

Për **pylltarinë**, identifikohen gjithsej 30 masa përshtatjeje në nënseksionet e mëposhtme: i. Të përgjithshme (6 masa); ii. Menaxhimi i pyjeve (5); iii. Monitorimi i gjendjes së pyjeve (5); iv. Ripyllëzimi, pyllëzimi dhe masat teknologjike (14).

²⁰¹ *Identification of adaptation measures*. Albania national adaptation planning: support to filling gaps in climate change adaptation data and risk analysis. [Identifikimi i masave të përshtatjes. Plan i Kombëtar i Përshtatjes i Shqipërisë: mbështetje për plotësimin e mangësive në të dhënat dhe analizat e riskut për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike.] Hartuar në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në. Ministria e Mjedisit, 2023–2025.

²⁰² P.sh.: KKP; SKNK 2020–2030; Strategjia për Bujqësinë, Zhvillimin Rural dhe Peshkimin 2021–2027; Strategjia Kombëtare për Zhvillimin e Turizmit të Qëndrueshëm; Plan i Integruar Ndërsektorial për Bregdetin; Plan i Veprimit për Përshtatje për Tiranën; Projektplan i Kombëtar për Energjinë dhe Klimën; Strategjia për Transportin dhe Plan i Veprimit (2016–2020) etj.

Për **sektorin e turizmit**, janë identifikuar 24 masa gjithsej, të cilat ndahen në nënseksionet e mëposhtme: i. Të përgjithshme (6 masa); ii. Mbrojtja e ndërtesave dhe infrastrukturave ekzistuese nga ndryshimet klimatike (4); iii. Rivendosja e një brezi të gjelbër përgjatë bregdetit për të mbrojtur tokën nga erozioni dhe për qëllime restaurimi (5); iv. Menaxhimi i mbetjeve të gjeneruara nga turizmi (5); dhe v. Masat që përfshijnë zonat malore (4).

Në **sektorin e energjisë**, 22 masat e identifikuar janë: i. Të përgjithshme (4 masa specifike); ii. Mobilizimi i burimeve për të zbatuar planin për eficiencën e energjisë (8); iii. Kompostimi duke përfshirë rikuperimin e energjisë nga mbetjet bujqësore - biomasa (3); iv. Vlerësimi i prodhimit dhe konsumit të energjisë (6); dhe v. Të tjera (1).

Për **sektorin e transportit**, 10 masat e identifikuar ndahen në: i. Të përgjithshme (4 masa specifike); ii. Diversifikimi i sektorit të transportit (5); dhe iii. Të tjera (1).

Për **sektorin e zhvillimit urban**, 13 masat e identifikuar ndahen në: i. Të përgjithshme (4); ii. Mbrojtja e ndërtesave dhe infrastrukturës ekzistuese nga ndryshimet klimatike (4); dhe iii. Promovimi i zgjidhjeve të bazuara në natyrë në mjediset urbane (5).

Janë identifikuar tri **fusha** të përgjithshme **ndërsektoriale** kyç për masat e përshtatjes: i. koordinimi i përmirësuar për ndryshimet klimatike (me 10 masa specifike përshtatjeje); ii. përmirësimi i sistemeve të të dhënave dhe informacionit (integruar në masat sektoriale); dhe iii. zgjidhje të bazuara në ekosistem dhe zgjidhje të bazuara në natyrë (të integruara në masat sektoriale).

Plani identifikon gjithashtu aktivitete për forcimin e qëndrueshmërisë së sistemit shëndetësor ndaj ndikimeve të ndryshimeve klimatike të cilat kontribuojnë drejtpërdrejt në arritjen e objektivave strategjike të Planit Kombëtar të Përshtatjes dhe mbështesin vazhdimësinë e shërbimeve shëndetësore për popullsinë, sidomos gjatë ngjarjeve ekstreme klimatike

5.2 Masat e përshtatjes në nivel vendor

Në zbatim të Ligjit “Për ndryshimet klimatike”, masat e mëposhtme u identifikuan masat e mëposhtme të përshtatjes gjatë hartimit të planeve vendore të përshtatjes në 8 bashki²⁰³, të cilat renditen më poshtë, siç përshkruhen për secilën bashki²⁰⁴ dhe sipas llojit të veprimeve të përshtatjes:

Tabela 9: Masat e përshtatjes të identifikuar në 8 bashki.

BASHKIA/ LLOJI I MASAVE TË PËRSHTATJES	Durrës	Elbasan	Fier	Gjirokastrë	Krujë	Kukës	Përmet	Vlorë	GJITHSEJ
Politika dhe qeverisja	32	26	15	17	15	15	18	21	159
Kapaciteti shkencor, teknik dhe shoqëror	21	17	11	10	10	16	10	12	107
Zbatim i masave për ndryshimet klimatike	31	14	12	12	8	18	14	13	122
Përshtatja e mjedisit natyror mbështetës	31	10	7	10	7	16	16	16	113
Forcimi i menaxhimit të riskut nga fatkeqësitë	17	11	10	11	10	3	12	11	85
Qeverisja, monitorimi dhe vlerësimi	14	15	4	13	13	13	13	12	97
MASAT E PËRSHTATJES GJITHSEJ	146	93	59	73	63	81	83	85	683
MASAT PRIORITARE TË PËRSHTATJES GJITHSEJ ²⁰⁵	43	45	47	45	44	41	40	51	356

Mesatarisht, u identifikuan rreth 85 masa përshtatjeje dhe 45 “masa prioritare” për çdo bashki.

- Masat e përbashkëta të përshtatjes të përmendura për të gjitha bashkitë ishin:
- Forcimi i kuadrit ligjor dhe institucional;

²⁰³ Planet Vendore të Përshtatjes për 8 bashki. Hartuar në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në. Ministria e Mjedisit, 2023–2025. Në to përshkruhen rrethanat vendore dhe risqet klimatike, si dhe identifikohen masat e përshtatjes, të cilat më pas u vlerësuan dhe u prioritzuan.

²⁰⁴ Durrës, Elbasan, Kukës, Fier, Gjirokastrë, Vlorë, Krujë, Përmet.

²⁰⁵ Siç tregohet në Planet Vendore të Përshtatjes të bashkive, të hartuara në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në, 2024.

- Rritja e financimit për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike;
 - Ngritja e një grupi drejtues me përfaqësues të përshtatshëm të stafit nga të gjitha departamentet kryesore për të siguruar zbatimin e suksesshëm të veprimeve të planit vendor të veprimit;
 - Rritja e kapaciteteve shkencore, teknike dhe sociale që synojnë gjenerimin e evidencave shkencore për të mbështetur vendimmarrjen, identifikimin e zonave me risk të lartë dhe rritjen e ndërgjegjësimit;
 - Ndërmarrja e fushatave ndërgjegjësuere dhe zhvillimi i kapaciteteve sipas nevojës për përshtatje ndaj ndryshimeve klimatike, duke përfshirë rolin e mjedisit natyror.
- Krahas këtyre, në bashki të ndryshme u përmendën edhe sa vijon:
- Përditësimi ose kryerja e vlerësimeve të reja të cenueshmërisë dhe riskut;
 - Mbrojtja e infrastrukturës së banesave, aseteve bashkiake dhe pronave nga dëmtimet dhe degradimi i mëtejshëm për shkak të faktorëve klimatikë;
 - Krijimi i zgjidhjeve bioinxhinierike ose zgjidhjeve të bazuara në natyrë për të mbrojtur mjediset nga erozioni;
 - Kryerja e punimeve në infrastrukturë për të luftuar erozionin dhe për të mbrojtur mjediset e cenueshme;
 - Forcimi i menaxhimit vendor të riskut nga fatkeqësitë;
 - Rishikimi ose hartimi i planeve specifike, p.sh., plani i menaxhimit të pyjeve në Kukës, plani i menaxhimit të ujërave sipërfaqësore në Përmet etj.

5.3 Vlerësimi i përshtatjes dhe veprimet prioritare të përshtatjes në Shqipëri

U ndërmor prioritizimi i mëtejshëm i masave të përshtatjes të identifikuara fillimisht²⁰⁶. U zbatua një proces prioritizimi përmes Analizës me Shumë Kriteria (MCA), që përfshinte kritere për fizibilitetin (financiar, teknik, institucional), përfitimet sociale (pranueshmëria sociale, barazia gjinore dhe përfitimet për grupet e cenueshme) dhe përputhshmëria strategjike (përputhja me strategjitë kombëtare, potenciali i uljes së cenueshmërisë, qëndrueshmëria mjedisore dhe përfitimet e ndërsjella nga zbutja). Më pas u identifikuan gjithsej 66 masa prioritare në sektorë të ndryshëm (bujqësia dhe pylltaria: 21; turizmi: 11; energjia: 8; transporti: 7; zhvillimi urban: 9; ndërsektoriale: 10).

Nga këto 66 masa, 21 që u konsideruan masa investimi “të gjelbra”²⁰⁷ dhe “gri”²⁰⁸, iu nënshtruan Analizës së Kosto-Përfitimit (AKP)²⁰⁹ për periudhën 2026–2036, përmes së cilës u vlerësua efikasiteti ekonomik i secilës masë përmes llogaritjes së Raporteve të Kosto-Përfitimit (RKP²¹⁰) dhe Vlerës Aktuale Neto (VAN²¹¹). Këtu nuk u përfshinë masat “e buta”²¹² të

²⁰⁶ Kriteret ndërsektoriale të identifikuara të bazuara në evidenca për kuadrin e prioritizimit; procesi i prioritizimit është vënë në zbatim për alternativat e përshtatjes. Hartuar në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në. Ministria e Mjedisit, 2023–2025.

²⁰⁷ Masat “e gjelbra” mbështeten në zgjidhje të bazuara në natyrë, si restaurimi i ekosistemit, ripyllëzimi ose menaxhimi i qëndrueshëm i tokës, të cilat rrisin qëndrueshmërinë ndaj ndryshimeve klimatike, ndërkohë që mundësojnë përfitime të ndërsjella si mbrojtja e biodiversitetit dhe ofrimi i shërbimeve të ekosistemit.

²⁰⁸ Masat “gri” përfshijnë zgjidhje inxhinierike ose teknologjike, si infrastruktura me aftësi ripërtëritëse, sistemet e kullimit ose sistemet e paralajmërimit të hershëm, të projektuara për të zvogëluar ekspozimin fizik ndaj risqeve klimatike.

²⁰⁹ Kriteret ndërsektoriale të identifikuara të bazuara në evidenca për kuadrin e prioritizimit; procesi i prioritizimit është vënë në zbatim për alternativat e përshtatjes. Hartuar në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në. Ministria e Mjedisit, 2023–2025.

²¹⁰ Gjithashtu, këtu u përfshinë disa periudha kohore më të gjata deri në vitin 2050.

²¹¹ Në AKP pjesëtohen përfitimet totale të zbritura me kostot totale të zbritura për të vlerësuar qëndrueshmërinë ekonomike.

²¹² Për më shumë detaje rreth përkufizimit të masave “të buta”, “të gjelbra” dhe “gri” shihni seksionin 6, më poshtë. Plani i zbatimit të PKP-së.

zhvillimit të kapaciteteve për të cilat është e vështirë të kryhet një AKP (sidomos lidhur me përfitimet). Procesi i AKP-së përfshiu sa më poshtë:

- Konsultimet me palët e interesit për të mbledhur informacion të detajuar rreth kostos dhe synimit gjeografik;
- Analizën e GIS-it dhe referencat e strategjive kombëtare për të vlerësuar fushëveprimin dhe shkallën e ndërhyrjeve kur të dhënat ishin të paplota;
- Transferimet e përfitimeve dhe kostove nga ndërhyrje të ngjashme kombëtare ose rajonale, në mungesë të të dhënave parësore;
- Analizën e ndjeshmërisë duke përdorur norma të ndryshme zbritjeje për të marrë parasysh pasigurinë.

Në përgjithësi, analiza tregoi se portofoli i masave të propozuara tenton të gjenerojë kthime pozitive ekonomike, ku shumica e ndërhyrjeve tregojnë VAN-e pozitive dhe raporte të forta kosto-përfitim. Disa masa i përkasin kategorisë “**me ndikim të lartë dhe pasoja minimale**”. Këto masa ofrojnë përfitime të konsiderueshme neto që tejkalojnë qartazi kostot e tyre dhe konsiderohen strategjikisht optimale për zbatim për shkak të raporteve të forta kosto-përfitim dhe qëndrueshmërisë në kushte pasigurie. Masat e tjera klasifikohen si “**me ndikim të ulët dhe pasoja minimale**”, duke treguar se zbatimi i tyre mbetet i dobishëm edhe në mungesë të ndikimeve të rënda të ndryshimeve klimatike, shihni, gjithashtu:

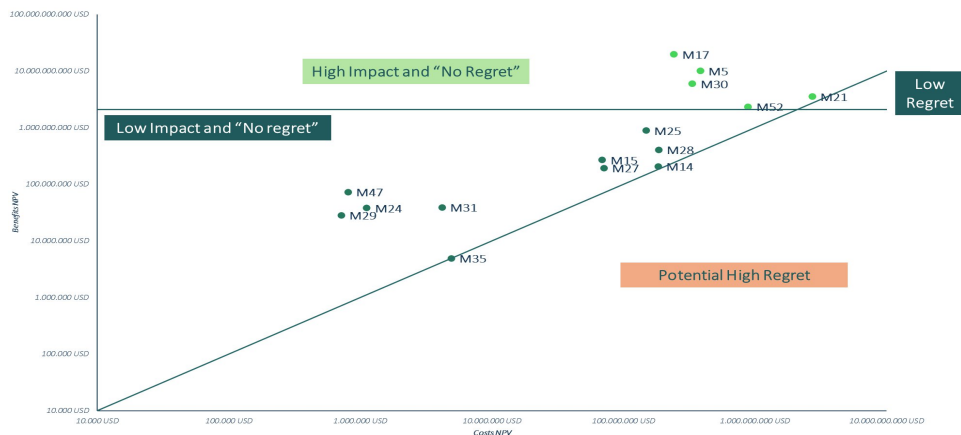

Figura 19 më poshtë, dhe planin e zbatimit, tabela 10, në kapitullin tjetër për detaje mbi masat e përshtatjes.

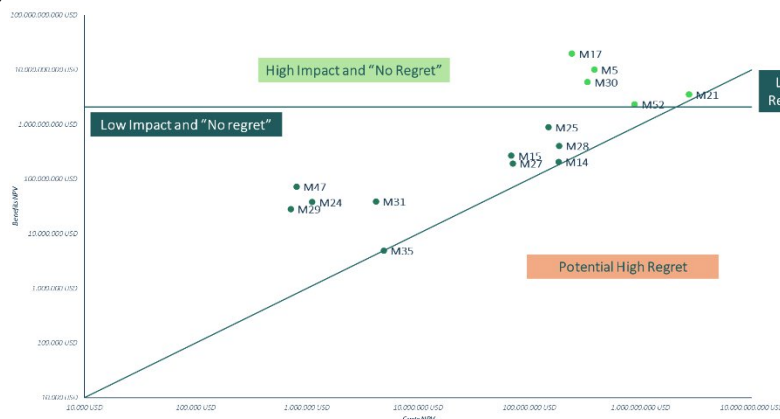

Figura 19. Prioritizimi i masave të përshtatjes sipas ndikimit dhe mundësia për pasoja të mëdha.

Analiza e KP-së nxori në pah disa kufizime që duhen marrë parasysh dhe duhen vlerësuar për interpretimin e saj:

- Mangësitë në të dhëna dhe kufizimet analitike: Një sërë masash nuk mund të vlerësoheshin plotësisht për shkak se mungonin të dhëna;

- Performancë e ulët ose negative ekonomike: Këto rezultate ngrenë shqetësime në lidhje me qëndrueshmërinë ekonomike sipas supozimeve aktuale;

- Ndjeshmëria ndaj parametrave kryesorë: Disa masa tregojnë ndjeshmëri ndaj luhatjeve në parametrat e të dhënave, të cilat duhet të rishikohen më tej.

Disa **rekomandime** nga AKP-ja janë:

- Afatshkurtra: T'i jepet përparësi zbatimit të masave me performancë të lartë dhe risk të ulët me AKP të mirë-argumentuara;

- Afatmesme: Të përmirësohen vlerësimet e kostos dhe përfitimit, veçanërisht për ato masa që aktualisht konsiderohen të paqarta ose negative;

- Afatgjata: Të institucionalizohet integrimi i analizës ekonomike në hartimin dhe vlerësimin e ndërhyrjeve të përshtatjes, duke përfshirë hartimin e udhëzimeve dhe instrumenteve kombëtare.

Përmes këtij ushtrimi gjithëpërfshirës të përcaktimit të përparësive, duke përfshirë MCA-në dhe AKP-në, dolën masat përfundimtare të prioritizuara dhe të kostuara të përshtatjes në planin e zbatimit, shihni kapitullin tjetër.

6. PLANI I ZBATIMIT TË NAP-it.

Zbatimi i masave prioritare të përshtatjes kërkon një qasje zbatimi të mirëmenduar, me veprimtari, afate kohore, buxhete, role dhe përgjegjësi të përcaktuara qartë, si dhe tregues të përshtatshëm monitorimi. Për këtë qëllim, si pjesë e procesit të NAP-it, u përgatit dhe u verifikua **plani i zbatimit të NAP-it** për të krijuar një kuadër koherent dhe të zbatueshëm për të udhëhequr zbatimin e masave prioritare të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në Shqipëri në të gjithë sektorët kryesorë: bujqësi dhe pylltari, energji, turizëm, zhvillim urban, transport dhe fusha ndërsektoriale²¹³. Plani i zbatimit është hartuar për t'i shndërruar prioritetet sektoriale të përshtatjes në ndërhyrje konkrete që janë teknikisht të realizueshme, financiarisht të qëndrueshme dhe përfshirëse në aspektin social. Plani kontribuon në uljen e cenueshmërisë që lidhet me klimën (si sektoriale, ashtu edhe territoriale), duke rritur njëkohësisht kapacitetin institucional të vendit, koordinimin ndërinstitutional dhe aftësitë ripërtëritëse afatgjata. Ai nxit një mjedis bashkëpunues që u mundëson të gjithë aktorëve përkatës (qeveritarë, bashkiakë, joqeveritarë, të sektorit privat) të angazhohen në mënyrë të efektshme në procesin e zbatimit, duke siguruar që masat e përshtatjes t'u përgjigjen si prioritetëve kombëtare, ashtu edhe nevojave vendore.

Për arritjen e këtij qëllimi, plani është strukturuar për:

1. Krijimin e kushteve institucionale dhe operacionale për zbatim efektiv, duke përcaktuar rolet dhe përgjegjësitë në nivel kombëtar dhe vendor.

2. Forcimin e bashkëpunimit shumënivelësh dhe ndërsektorial midis ministrive, agjencive publike, bashkive dhe palëve të tjera kryesore të interesit për të siguruar harmonizimin, koherencën dhe angazhimin për zbatimin e masave të përshtatjes.

Kjo gjë siguron që masat e përshtatjes të zbatohen në mënyrë efektive, koherente dhe të qëndrueshme në të gjithë sektorët dhe nivelet e qeverisjes.

6.1 Masat prioritare në kuadër të NAP-it

Për të lehtësuar kategorizimin e 66 masave të përshtatjes, ato janë ndarë në tre kategori bazuar në qasjen që përdorin për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike:

- **Masat e buta** u referohen ndërhyrjeve jostrukturale, si kërkimi dhe vlerësimet e riskut, ngritja e kapaciteteve, veprimtaritë e komunikimit dhe ndërgjegjësimi, mekanizmat e

²¹³ Plani i zbatimit për veprimet e prioritizuara dhe të kostuara të përshtatjes. Hartuar në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në. Ministria e Mjedisit, 2023–2025.

qeverisjes dhe koordinimit, instrumentet e planifikimit dhe rregullatore, si dhe mjetet financiare ose të bazuara në incentiva. Përmes këtyre masave synohet forcimi i kuadrove institucionale dhe i kapaciteteve dhe krijimi i kushteve të favorshme për përshtatje (kapacitetet e përshtatjes). Ndërhyrjet e buta përbëjnë **numrin më të madh të masave** (45 nga 66 masa); kjo gjë thekson rolin kritik të qeverisjes, kapaciteteve dhe sistemeve të bazuara në njohuri për përshtatjen e efektshme;

- **Masat e gjelbra** shfrytëzojnë restaurimin, ruajtjen ose menaxhimin e qëndrueshëm të ekosistemeve për të pakësuar risqet klimatike dhe për të ofruar përfitime të shumta të ndërsjella, duke përfshirë përmirësimin e biodiversitetit dhe ofrimin e shërbimeve të ekosistemit. Disa shembuj janë restaurimi i ekosistemit, ripyllëzimi, teknikat agroekologjike dhe zgjidhjet e bioinxhinierisë, të cilat ndonjëherë klasifikohen si zgjidhje të bazuara në natyrë ose përshtatje të bazuar në ekosistem. Ndërhyrjet e gjelbra përfaqësojnë **15 ndërhyrje** gjithsej;

- **Masat gri** përfshijnë zgjidhje inxhinierike ose teknologjike të hartuara për të ulur ekspozimin fizik ndaj risqeve klimatike. Këtu përfshihet infrastruktura me aftësi ripërtëritëse, sistemet e kullimit dhe mbajtja e ujit, muret mbrojtëse, sistemet fizike të paralajmërimit të hershëm etj. Ndërhyrjet prioritare gri janë më të pakta në numër, me **6 ndërhyrje** në Planin e Zbatimit, pasi për këto ndërhyrje nevojitet kapital i lartë, por ato janë thelbësore për mbrojtjen e infrastrukturës dhe shërbimeve kritike nga ngjarjet ekstreme të klimës.

Paralelisht, 66 masat prioritare të përshtatjes janë të ndara sipas sektorëve për të adresuar cenueshmëritë specifike. Ato plotësohen me një kategori “masash ndërsektoriale”, që mbulon ndërhyrjet që sjellin përfitime përshtatjeje për të gjithë sektorët dhe/ose lehtësojnë koordinimin dhe zbatimin e përgjithshëm të NAP-it. Ndërhyrjet kyç për çdo sektor përmbledhen si më poshtë:

- **Masat ndërsektoriale të përshtatjes** (10 gjithsej) janë të dobishme për shumë sektorë. Shpesh këto janë veprime që mundësojnë forcimin e koordinimit rajonal me aftësi ripërtëritëse ndaj klimës (p.sh., një Udhërrëfyes për Përshtatjen e Ballkanit Perëndimor për risqet ndërkufitare), përmirësimin e sistemeve të të dhënave klimatike (përmirësimin e rrjetit hidrometeorologjik dhe shkëmbimin e të dhënave) dhe pilotimi i mekanizmave novatorë të financimit. Këto veprime ndërsektoriale luajnë rol të rëndësishëm në përpjekjet e përgjithshme të përshtatjes, duke siguruar koherencë dhe duke shfrytëzuar sinergjitë në veprimet sektoriale;

- Masat e përshtatjes në **bujqësi** (në total 8) përfshijnë përmirësimin e menaxhimit të ujit dhe infrastrukturës për aftësi ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike (p.sh., rehabilitimin e sistemeve të ujitjes dhe të kullimit dhe promovimin e mbledhjes së ujit të shiut në zonat me risk ndaj thatësisë), zbatimin e zgjidhjeve të bazuara në natyrë në tokat bujqësore (si restaurimi i fushave aluvionale dhe mbrojtja e brigjeve të lumenjve për të zvogëluar riskun nga përmbytjet në tokën bujqësore), ofrimin e mbrojtjes financiare për fermerët (sigurimi i kulturave bujqësore ose fondet e kompensimit për humbjet nga fatkeqësitë klimatike) dhe përmirësimin e shërbimeve bujqësore (hartimin e një Plani Veprimi për llojet invazive në kushte klimatike në ndryshim dhe rritjen e kapacitetit të monitorimit të klimës për zonat bregdetare dhe bujqësore);

- Në sektorin e **pylltarisë**, 13 masat prioritare përqendrohen në restaurimin e ekosistemit dhe ripyllëzimin në shkallë të gjerë. Masa më kërkuese e planit është një program mbarëkombëtar i pyllëzimit dhe agropylltarisë për të restauruar tokat e degraduara dhe për të përmirësuar aftësitë ripërtëritëse të pellgjeve ujëmbledhëse. Masa të tjera sektoriale përfshijnë krijimin e fidanishteve rajonale pyjore për specie rezistente ndaj thatësisë dhe programe për të ndihmuar migrimin e specieve të rralla/endemike drejt habitateve të përshtatshme ndërkohë që klima ndryshon. Ndërhyrje të tjera prioritare synojnë mbrojtjen nga përmbytjet dhe erozioni përmes restaurimit të brezave të gjelbër bregdetarë dhe lumorë, duke zbatuar kontrollin e integruar të erozionit dhe duke rritur aftësitë ripërtëritëse të zonave të mbrojtura. Janë prioritetuar edhe masat për ngritjen e kapaciteteve, si forcimi i menaxhimit të zjarreve në

peizazh dhe vënia në zbatim e skemave të Pagesës për Shërbimet e Ekosistemit (PSHE) për të financuar ruajtjen e pyjeve;

- Në sektorin e **turizmit** përfshihen 11 ndërhyrje prioritare, të cilat janë kryesisht masa “të buta” duke pasur parasysh nevojat e sektorit të turizmit për planifikim dhe kapacitete. Këtu përfshihen planifikimi hapësinor i bazuar te klima për zhvillimin e turizmit (për të shmangur zonat me rrezik të lartë si fushat aluvionale ose vijat bregdetare me erozion), përditësimi i standardeve të ndërtimit dhe programeve të incentivave për mbrojtjen e objekteve turistike nga ndryshimet klimatike, si dhe reformat politike dhe rregullatore për të integruar menaxhimin e riskut klimatik në veprimtaritë turistike. Një masë e rëndësishme e bazuar në ekosistem në turizëm është nisma për mbrojtjen e trashëgimisë nënujore të gjirit të Vlorës. Masat e tjera përqendrohen në ngritjen e kapaciteteve, p.sh., trajnimi i operatorëve turistikë lidhur me praktikën e përshtatjes, krijimi i qendrave të njohurive digjitale për turizmin me aftësi ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike dhe zbatimi i rregulloreve për mbrojtjen e pasurive natyrore;

- Ka 9 masa për forcimin e aftësive ripërtëritëse urbane në **zhvillimin urban**. Disa masa përfshijnë integrimin e ndryshimeve klimatike në planifikimin urban dhe territorial: p.sh., përditësimi i masterplaneve të qytetit për të marrë parasysh rritjen e nivelit të detit dhe riskun nga përmbytjet, si dhe ridrejtimi i zhvillimeve të reja larg zonave me risk të lartë. Një tjetër fushë kyç ndërhyrjeje është rritja e aftësive ripërtëritëse të ndërtesave dhe përmirësimi i infrastrukturës urbane përmes masave si: kryerja e vlerësimeve të riskut klimatik në nivel qyteti dhe hartave të cënueshmërisë për të orientuar investimet, hartimi i planeve të reagimit ndaj emergjencave të përmbytjeve për bashkitë dhe vlerësimi i alternativave për kullimin e qëndrueshëm urban. Masat “e gjelbra” specifike përfshijnë nismat për gjelbërim urban dhe ripyllëzim për të krijuar korridore të gjelbra dhe për të zbutur efektet e ishujve të nxehtësisë;

- Tetë masat e përshtatjes në **sektorin e energjisë** trajtojnë si ofertën, ashtu edhe kërkesën për energji. Në aspektin e ofertës/infrastrukturës, synohet mbrojtja e infrastrukturës energjetike nga moti ekstrem përmes një mase të gjerë “gri”. Një masë tjetër përqendrohet në përmirësimin e aftësive ripërtëritëse në sistemet e gjenerimit të energjisë hidroelektrike, ku përfshihet optimizimi i operacioneve të rezervuarëve për realitetet e reja klimatike dhe përforcimin e digave dhe strukturave përkatëse. Në aspektin e kërkesës, masat përfshijnë promovimin e teknologjive efikase të ftohjes për valët e të nxehtë, si dhe përmirësimin e kuadrit rregullator përmes qasjeve të reja si zbatimi i standardeve të performancës së energjisë për ndërtesat. Gjithashtu, ka masa eksploruese si menaxhimi lidhur me kërkesën dhe studimet e ruajtjes së energjisë për të shtuar fleksibilitetin e sistemit energjetik në rast të ndryshueshmërisë klimatike;

- Në **sektorin e transportit**, 7 masat prioritare janë kryesisht strategjike ose të përqendruara në planifikim, duke reflektuar nevojën për të mbrojtur sistematikisht rrjetin e transportit nga ndryshimet klimatike, p.sh., përmes vlerësimeve të rregullta të cënueshmërisë dhe riskut klimatik për infrastrukturën rrugore. Masa të tjera u japin përparësi zgjidhjeve bioinxhinierike për stabilizimin e rrugëve dhe studimet gjeologjike për të udhëhequr projektimin e rrugëve në zonat me rrezik erozioni. Një masë shumë e rëndësishme e gjelbër është integrimi i zgjidhjeve të bazuara në natyrë në infrastrukturën e transportit. Sa u përket politikave, masat përfshijnë përditësimin e standardeve të projektimit të transportit dhe programeve të mirëmbajtjes për të marrë parasysh risqet klimatike (udhëzime për projektimin e rrugëve me aftësi ripërtëritëse ndaj klimës) dhe krijimin e partneriteteve novatore të financimit për të financuar projekte për transportin me aftësi ripërtëritëse.

Në aneksin IV, më poshtë, paraqitet një hartë me vendndodhjet e masave për pylltarinë, bujqësinë dhe ZBN, në të cilën përmbledhen 66 masat e përshtatjes duke përfshirë sektorin, llojin e masës, kostot e përllogaritura dhe periudhën e zbatimit:

Tabela 10: Plani i Zbatimit të NAP-it²¹⁴.

Nr.	Sektori	Masat e përshtatjes	Lloji i ndërhyrjes*	Kostoja (dollarë amerikanë)	Periodha**
1	Ndërsektorial	Forcimi i aftësive ripërtëritëse rajonale: Mbështetja e Udhërrëfyesit për Përshtatjen e Ballkanit Perëndimor	Masë e butë	315.000	ASH
2	Ndërsektorial	Optimizimi i koordinimit të klimës: Forcimi i kornizës së GNPKN-së	Masë e butë	420.000	ASH
3	Ndërsektorial	Rritja e kapaciteteve për përshtatje: Mbështetja për grupin teknik të ndryshimeve klimatike dhe krijimi dhe forcimi i kapaciteteve të Grupit Drejtues	Masë e butë	745.000	ASH
4	Ndërsektorial	Rritja e aftësive ripërtëritëse ndaj klimës përmes sistemeve të përmirësuar të të dhënave	Masë e butë	1.500.000	ASH
5	Ndërsektorial	Zgjidhje të bazuara në natyrë dhe skema zhvilluesish për fitim neto të biodiversitetit	E gjelbër	242.793.396	AM
6	Ndërsektorial	Nxiti e ndërgjegjësimit për aftësitë ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike dhe trajnimi për përshtatje dhe zbutje	Masë e butë	1.500.000	ASH
7	Ndërsektorial	Mekanizmat novatorë të financimit për klimën: Pilotimi i strategjive të financimit të qëndrueshëm	Masë e butë	6.080.000	ASH
8	Ndërsektorial	Pilotimi i vlerësimeve të menaxhimit të riskut për bizneset me aftësi ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike	Masë e butë	200.000	ASH
9	Ndërsektorial	Promovimi i përshtatjes klimatike me ndjeshmëri gjinore: Trajnimi i palëve të interesit, krijimi i instrumenteve gjithëpërfshirëse, forcimi i kapaciteteve institucionale në sektorin shëndetësor	Masë e butë	143.000	AM
10	Ndërsektorial	Edukimi i komuniteteve: Përshtatja dhe rritja e ndërgjegjësimit për fatkeqësitë	Masë e butë	3.025.000	ASH
11	Bujqësia	Fuqizimi i fermerëve: mbështetja financiare për infrastrukturën me aftësi ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike	Masë e butë	29.600.000	ASH
12	Bujqësia	Mbrojtja e fermerëve: Programet e kompensimit dhe ndihmës për rimëkëmbjen nga fatkeqësitë	Masë e butë	102.250.000	AM
13	Bujqësia	Plani i veprimit për llojet invazive në kushtet e ndryshueshme klimatike	Masë e butë	160.000	AM
14	Bujqësia	Forcimi i mbrojtjes nga përmbytjet: Restaurimi i brigjeve të lumenjve dhe zgjerimi i fushave aluvionale përgjatë lumenjve kryesorë të Shqipërisë	Zona gri	179.022.000	ASH
15	Bujqësia	Zbatimi i krijimit të habitatit dhe zgjidhjeve të bazuara në natyrë për të luftuar erozionin e tokës	E gjelbër	41.787.500	ASH
16	Bujqësia	Rritja e kapaciteteve të IGEO-s (Instituti të Gjeoshkencave) për monitorimin bregdetar dhe ofrimin e të dhënave mbi ndryshimet dhe risqet mjedisore	Masë e butë	322.200	ASH
17	Bujqësia	Zgjerimi dhe modernizimi i sistemeve të ujitjes për përmirësimin e aftësive ripërtëritëse në bujqësi	Zona gri	249.123.998	ASH
18	Bujqësia	Siguria e qëndrueshme e ujit përmes Infrastrukturës së mbledhjes së ujit të shiut	Zona gri	75.849.163	ASH
19	Pylltari	Rritja e efikasitetit të pylltarisë nëpërmjet pajtueshmërisë rregullatore të BE-së	Masë e butë	17.600.000	ASH
20	Pylltari	Promovimi i pylltarisë së qëndrueshme: Fondi i pyllëzimit dhe nisimat e prokurimit të gjelbër	Masë e butë	8.540.000	ASH
21	Pylltari	Rijetëzimi i tokave të dëmtuara: Integrimi i ZBN-së dhe PBE-së me praktikën e agropylltarisë	E gjelbër	1.494.738.115	ASH
22	Pylltari	Forcimi i mbrojtjes së pyjeve dhe kullotave: Investime në kapacitetet njerëzore dhe burimet e zjarrrfikësve	Masë e butë	475.000	ASH
23	Pylltari	Mbështetja e pyllëzimit: Vendosja e fidanishteve rajonale për llojet rezistente ndaj thatësisë	E gjelbër	2.249.360	ASH
24	Pylltari	Mbështetja e migrimit të specieve të rralla dhe endemike të pyjeve në lartësi më të mëdha	E gjelbër	894.780	ASH
25	Pylltari	Restaurimi i ekosistemeve jetësore: Mbrojtja dhe rigjenerimi i brezave të gjelbër bregdetarë dhe lumorë dhe ekosistemeve mbrojtëse	E gjelbër	145.561.688	ASH
26	Pylltari	Financimi i qëndrueshëm përmes pagesës për shërbimet e ekosistemit (PSHE)	Masë e butë	16.000.000	AGJ
27	Pylltari	Restaurimi dhe aftësitë ripërtëritëse të ekosistemit të integruar: Trajtimi i erozionit të tokës në rajonet kryesore të Shqipërisë	E gjelbër	62.573.351	AGJ
28	Pylltari	Lufta kundër erozionit dhe përmbytjeve: Restaurimi strategjik i habitateve dhe ripyllëzimi në rajonet kryesore të Shqipërisë	E gjelbër	124.943.176	ASH
29	Pylltari	Menaxhimi i qëndrueshëm i peizazhit: Përmirësimi i cilësisë së ujit dhe biodiversitetit në liqenin e Viroit në Gjirokastrë	E gjelbër	479.334	AGJ
30	Pylltari	Rritja e aftësive ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike në parqet kombëtare dhe zonat e mbrojtura	E gjelbër	257.461.805	AM
31	Pylltari	Restaurimi i shtresave pyjore për të mbrojtur kulturat në Vlorë	E gjelbër	3.282.947	AM
32	Turizmi	Planifikimi hapësinor strategjik për turizmin: Ridrejtimi i zhvillimit nga zonat me risk të lart	Masë e butë	600.000	ASH
33	Turizmi	Mbrojtja e infrastrukturës turistike dhe trashëgimisë kulturore nga ndryshimet klimatike: Paketat e incentiveve për mbrojtjen e infrastrukturës së sektorit të turizmit dhe trashëgimisë kulturore nga ndryshimet klimatike	Masë e butë	800.000	AM
34	Turizmi	Planifikimi strategjik për qëndrueshmërinë bregdetare: Zonat buferike dhe përshtatja e barrierave detare	Masë e butë	504.000	AM
35	Turizmi	Mbrojtja e gjirit të Vlorës: Ruajtja e habitateve të posidonias dhe trashëgimisë kulturore nënujore nga ndikimet klimatike	E gjelbër	3.606.119	AGJ
36	Turizmi	Forcimi i kuadrit politik dhe rregullator për turizmin e qëndrueshëm: Rishikimi i politikave dhe përmirësimi rregullator	Masë e butë	120.500	ASH
37	Turizmi	Integrimi i të dhënave klimatike për turizëm të qëndrueshëm: Udhëzimet për menaxhimin e qëndrueshëm të biznesit dhe raportimin kombëtar	Masë e butë	290.000	ASH
38	Turizmi	Mbrojtja e infrastrukturës turistike nga ndryshimet klimatike: Projektme përshtatëse për zbutjen e risqeve klimatike	Zona gri	TBC	ASH
39	Turizmi	Mbrojtja e zonave bregdetare: Rregulloret të integruara, planifikim dhe menaxhim për aftësitë ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike dhe zhvillimin e qëndrueshëm	Masë e butë	657.000	AM
40	Turizmi	Ngrija e kapaciteteve me aftësi ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike: Trajnimi i operatorëve turistikë për praktikën e qëndrueshme dhe strategjitë e përshtatjes	Masë e butë	430.000	ASH
41	Turizmi	Qendrat digjitale për turizmin me aftësi ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike: Ndarja e njohurive dhe praktikave më të mira	Masë e butë	34.000	ASH
42	Turizmi	Mbrojtja e pasurive turistike dhe trashëgimisë kulturore: Zbatimi i rregullore për pasuritë turistike dhe kulturore dhe restaurimi i ekosistemeve për zhvillim të qëndrueshëm	Masë e butë	1.450.000	ASH
43	Zhvillimi urban	Planifikimi detar dhe territorial për aftësitë ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike: Përgatitja për rritjen e nivelit të detit dhe mjedisit në ndryshim	Masë e butë	290.000	AM
44	Zhvillimi urban	Planifikimi hapësinor strategjik për uljen e riskut: Ridrejtimi i zhvillimeve dhe menaxhimi i risqeve nga përmbytjet nga ujërat sipërfaqësore	Masë e butë	3.027.000	ASH

²¹⁴ Plani i zbatimit për veprimet e prioritetuara të përshtatjes. Hartuar në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në. 2023–2025. Këtu paraqitet pa veprimtari dhe tregues.

Nr.	Sektori	Masat e përshtatjes	Lloji i ndërhyrjes*	Kostoja (dollarë amerikanë)	Periudha**
45	Zhvillimi urban	Skemat e incentivave për të rritur aftësitë ripërtëritëse të ndërtesave ndaj temperaturave ekstreme	Masë e butë	2.715.000.000	AGJ
46	Zhvillimi urban	Integrimi i hapësirave të gjelbra në zhvillimin e infrastrukturës publike përmes prokurimit publik të gjelbër	Masë e butë	380.000	AM
47	Zhvillimi urban	Restaurimi i korridoreve të gjelbra: Nismat për ripyllëzim dhe gjelbërim urban	E gjelbër	568.544	AM
48	Zhvillimi urban	Vlerësimi i riskut klimatik për Durrësin, Elbasanin, Fierin dhe më gjerë: Krijimi i një harte gjithëpërfshirëse të cënueshmërisë	Masë e butë	196.000	ASH
49	Zhvillimi urban	Planet e emergjencës për raste përmytyjesh	Masë e butë	2.500.000	ASH
50	Zhvillimi urban	Rritja e aftësive ripërtëritëse urbane: Vlerësimi i hapësirave të gjelbra dhe zgjidhjeve të qëndrueshme të kullimit	E gjelbër	TBC	ASH
51	Zhvillimi urban	Projektim i qëndrueshëm urban: Ruajtja dhe restaurimi i zonave të përshkueshme dhe të infiltrimit	Masë e butë	1.200.000	AGJ
52	Energjia	Mbrojtja e infrastrukturës energjetike nga erërat e forta: Rehabilitimi i nënstacioneve dhe linjave të transmetimit	Zona gri	986.298.000	AM
53	Energjia	Rritja e efikasitetit të ndërtesave: Certifikatat e Performancës së Energjisë dhe standardet e qëndrueshmërisë	Masë e butë	3.500.000	AM
54	Energjia	Eksplorimi i potencialit të sektorit të energjisë: Studime për menaxhimin e kërkesës dhe ruajtjen e energjisë	Masë e butë	2.900.000	AM
55	Energjia	Mbrojtja e infrastrukturës energjetike: Monitorimi i zonave të emergjencës dhe riskut	Masë e butë	875.000	ASH
56	Energjia	Rritja e aftësive ripërtëritëse ndaj valës së të nxehtit përmes vendosjes efikase të teknologjisë së kondicionimit të ajrit dhe strehimeve për mbrojtje ndaj ndryshimeve klimatike	Masë e butë	38.200.000	AGJ
57	Energjia	Optimizimi i energjisë së rinovueshme për sisteme me aftësi ripërtëritëse: Investime në inovacionin e rrjetit dhe magazinimin	Masë e butë	176.850.000	AGJ
58	Energjia	Promovimi i barazisë gjinore në sektorin e energjisë: Trajnimi dhe mbështetja e grave në projektet për energjinë e rinovueshme	Masë e butë	4.900.000	ASH
59	Energjia	Përmirësimi i aftësive ripërtëritëse në sistemet e energjisë hidroelektrike Operacione të optimizuara dhe infrastrukturë e përforcuar	Zona gri	747.050.000	ASH
60	Transporti	Analiza e rregullt e cënueshmërisë dhe riskut dhe përcaktimi i masave për përmirësimin e aftësive ripërtëritëse për infrastrukturën rrugore	Masë e butë	457.000	ASH
61	Transporti	Studimet gjeologjike për rrugët e qëndrueshme: Zgjidhje bioinxhinierike për të ulur risqet nga erozioni dhe përmytytje	Masë e butë	2.900.000	AM
62	Transporti	Promovimi i lëvizshmërisë urbane të qëndrueshme dhe me aftësi ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike: hartimi dhe rishikimi i planeve të lëvizshmërisë urbane	Masë e butë	1.200.000	ASH
63	Transporti	Përshtatja e infrastrukturës kritike të transportit: Vlerësimi i avancuar i riskut dhe zgjidhje të projektimit me aftësi ripërtëritëse	Masë e butë	2.700.000	ASH
64	Transporti	Integrimi i zgjidhjeve të bazuara në natyrë dhe përshtatjes së bazuar në mjedis për aftësitë ripërtëritëse të sektorit të transportit: Përmirësimi i infrastrukturës përmes përshtatjes së bazuar në natyrë dhe ekosisteme	E gjelbër	2.029.460.000	AM
65	Transporti	Politikat e transportit për aftësi ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike: Përfshirja e përshtatjes ndaj klimës në kuadrin rregullator	Masë e butë	218.000	ASH
66	Transporti	Partneritete novatore për transport të qëndrueshëm: Financimi për infrastrukturën e transportit me aftësi ripërtëritëse ndaj klimës	Masë e butë	1.900.000	AGJ
TOTALI I PËRGJITHSHËM PËR NAP-in				9.800.696.976	

*Lloji: E butë, e gjelbër, gri.

**Periudha kur pritet të fillojë zbatimi i masave: ASH: Afatshkurtër: 2026–2028; AM: Afatmesme: 2029–2031; AGJ: Afatgjatë: 2032–2036. Më poshtë jepen më shumë detaje lidhur me afatin.

Secila nga 66 masat e përshtatjes të paraqitura më sipër u nda në një grup prej dy deri në dhjetë nënveprimtarish specifike për çdo masë, të cilat janë hapat ose veprimtaritë specifike të nevojshme për arritjen e përgjithshme të qëllimit të secilës masë. Këto veprimtari paraqiten në **aneksin III**, si dhe në Planin e veçantë të Zbatimit që ofron një nivel më të gjerë detajesh.

Për të mbështetur zbatimin efektiv të masave të përshtatjes dhe veprimtarive përbërëse, u përgatit një grup skedash informuese përmbledhëse për secilën masë, të cilat janë të disponueshme në dokumentin e plotë të Planit të Zbatimit. Këto skeda informuese shërbejnë si mjet praktik për të konsoliduar informacionin kyç për secilën ndërhyrje të propozuar, duke ofruar një përmbledhje të standardizuar që lehtëson vendimmarrjen, koordinimin ndërmjet aktorëve, mobilizimin e burimeve dhe zbatimin përfundimtar. Gjithashtu, u hartuan dokumente koncepti të shkurtra për shumicën e masave për të siguruar mobilizim të mëtejshëm të burimeve (të paraqitura në një dokument të veçantë).

6.2 Qeverisja dhe përgjegjësitë për zbatimin e NAP-it

Në kuadrin institucional të Shqipërisë, qeverisja për ndryshimet klimatike koordinohet përmes një sistemi me shumë nivele, siç tregohet në kapitullin (3.4) 3. Në nivel kombëtar, Ministria e Mjedisit (MM) është autoriteti kryesor për mbikëqyrjen dhe zbatimin e politikave mjedisore dhe klimatike, pjesë e së cilës është dhe Njësia për Ndryshimet Klimatike, e cila vepron si pikë fokale kombëtare për UNFCCC-në. Gjithashtu, ministria drejton GNPKN-në,

që luan rol kyç në sigurimin e koordinimit ndërsektorial, harmonizimit institucional, integritetit dhe vendimmarrjes për veprimet klimatike. Grupi i Punës për Përshtatjen ndaj Ndryshimeve Klimatike (GPPNK) në GNPKNK shqyrton zbatimin e NAP-it.

Në praktikë, përshtatja ndaj ndryshimeve klimatike zbatohet nga ministritë dhe agjencitë sektoriale përkatëse, shpeshherë në koordinim të ngushtë me autoritetet bashkiake. Ministritë, institucionet dhe autoritetet e mëposhtme të sektorit kanë rol kyç në zbatimin e NAP-it dhe të këtij plani zbatimi (shihni kapitullin 3; 3.4): MM-ja, MBZHR-ja, Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë (MIE), Ministria e Financave (MF), Ministria e Ekonomisë dhe Inovacionit (MEI), dhe Ministria e Turizmit, Kulturës dhe Sportit, Ministria e Shëndetësisë dhe Mirëqenies Sociale, duke përfshirë institucionet dhe agjencitë e tyre vartëse.

Masat prioritare të NAP-it duhet të zbatohen në bashkëpunim të ngushtë me 61 bashkitë e vendit, të cilat kanë rol kritik në planifikimin dhe zbatimin e përshtatjes, pasi ato menaxhojnë përgjegjësi kyç si infrastruktura vendore (rrugët, sistemet e kullimit, ujësjellësi), rregullimi i përdorimit të tokës, mbrojtja e mjedisit dhe ofrimi i shërbimeve publike.

Për ta vënë në zbatim këtë sistem qeverisjeje me shumë nivele dhe për të siguruar qartësi në shpërndarjen e përgjegjësiave për veprimin klimatik, Plan i Zbatimit përdor një qasje të strukturuar dhe hierarkike, shihni edhe figurën 20, më poshtë:

- **Subjektet përgjegjëse për veprimet për përshtatje:** Këtu përfshihen ministritë qeveritare, agjencitë dhe sipas rastit autoritetet bashkiake përgjegjëse për udhëheqjen e zbatimit të masave dhe veprimtarive për përshtatje specifike për sektorin. Këto subjekte janë të ngarkuara me ekzekutimin dhe monitorimin e veprimeve në fushat e tyre përkatëse të kompetencës, duke siguruar një qasje të integruar, shumësektoriale dhe koherente lidhur me përshtatjen ndaj klimës. Për veprime të caktuara të drejtuara në nivel vendor, bashkitë do të veprojnë si subjekte kryesore zbatuese në koordinim me homologët kombëtarë;

- **Organe qeveritare të lidhura:** Këto janë institucione, mandatet e të cilave lidhen me masën/veprimtarinë e përshtatjes dhe të cilat mbështesin zbatimin e tyre duke ofruar kontribut teknik, harmonizim të politikave ose burime operationale. Këto mund të përfshijnë ministri të tjera, agjenci kombëtare ose institucione publike që kontribuojnë në zbatimin e komponentëve specifikë të masës së përshtatjes ose ndihmojnë në sigurimin e qëndrueshmërisë ndërsektoriale;

- **Partnerë të tjerë kyç:** Kjo kategori përfshin aktorë joqeveritarë, si sektori privat, organizatat e shoqërisë civile, akademia, organizatat me bazë komunitare (OBK), media dhe komunitetet vendase. Këto palë interesi kontribuojnë përmes ekspertizës teknike, kërkimit, mbulimit dhe mobilizimit të komunitetit. Gjithashtu, luajnë rol thelbësor në gjenerimin dhe ndarjen e të dhënave për monitorimin dhe vlerësimin e progresit të përshtatjes. Pjesëmarrja e tyre siguron që strategjitë e përshtatjes të jenë gjithëpërfshirëse, të orientuara nga shkenca dhe të bazuara në realitetet vendase.

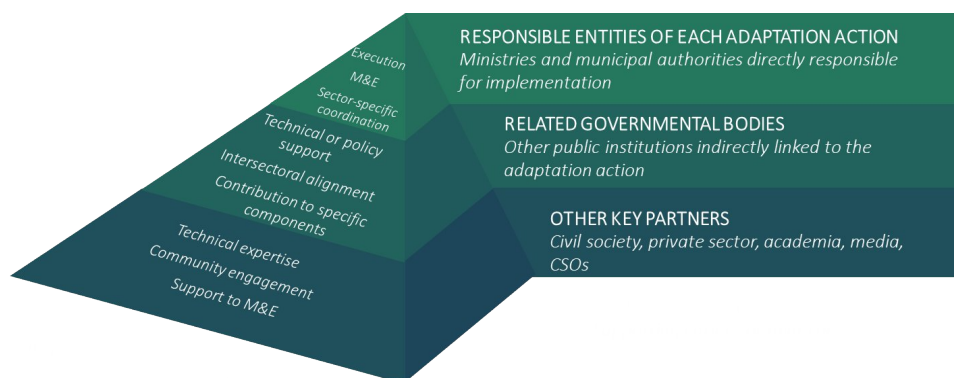

Figura 20. Marrëveshjet institucionale për planin e zbatimit²¹⁵.

²¹⁵ Plan i zbatimit për veprimet e prioritizuara dhe të kostuara të përshtatjes. Hartuar në kuadër të projektit të

Shihni tabelën 11, më poshtë, për institucionet kryesore përgjegjëse për masat e përshtatjes, ndërsa informacionin e mëtejshëm mbi institucionet kryesore dhe mbështetëse të caktuara për secilin veprim përshtatjeje mund ta gjeni në **skedat e detajuara informuese** të përshtatjes të paraqitura në një dokument të veçantë.

6.3 Afati për zbatimin

Afati i propozuar për planin e zbatimit mbulon periudhën midis viteve 2026 dhe 2036 për të siguruar një qasje gjithëpërfshirëse dhe strategjike për masat e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike, që synojnë rritjen e aftësive ripërtëritëse. Ky afat i zgjatur ofron kohë të mjaftueshme për ngritjen e kapaciteteve, zhvillimin e infrastrukturës, integrimin e politikave dhe monitorimin dhe vlerësimin e vazhdueshëm për të vlerësuar progresin dhe për të bërë rregullimet e nevojshme.

Viti i fillimit të zbatimit për secilën masë përshtatjeje u përcaktua bazuar në analizën dhe gjykimin e ekspertëve, duke marrë parasysh kapacitetet institucionale dhe operacionale të vendit dhe politikat, strategjitë dhe veprimet sektoriale që janë vënë tashmë në zbatim. Kjo u plotësua nga niveli i përcaktuar i prioritetit dhe renditja e prioriteteve specifike për sektorin. Kjo qasje e kombinuar siguroi një afat kohor të shkallëzuar që rrit fizibilitetin, qëndrueshmërinë dhe koordinimin, siç përcaktohet përmes viteve të fillimit të propozuara për secilën masë të shpërndarë si më poshtë:

- **Masat afatshkurtra** do të **fillojnë** në një kohë **ndërmjet viteve 2026 dhe 2028**, duke pasur parasysh urgjencën e tyre ose periudhat e nevojshme më të gjata për zbatim;
- **Masat afatmesme** do të **fillojnë të zbatohen midis viteve 2029 dhe 2032**;
- **Masat afatgjata** do të **fillojnë midis viteve 2033 dhe 2036**, duke pasur parasysh kompleksitetin e tyre, sasinë më të madhe të fondeve të nevojshme ose kërkesën për studime të mëparshme përpara se të fillojë zbatimi.

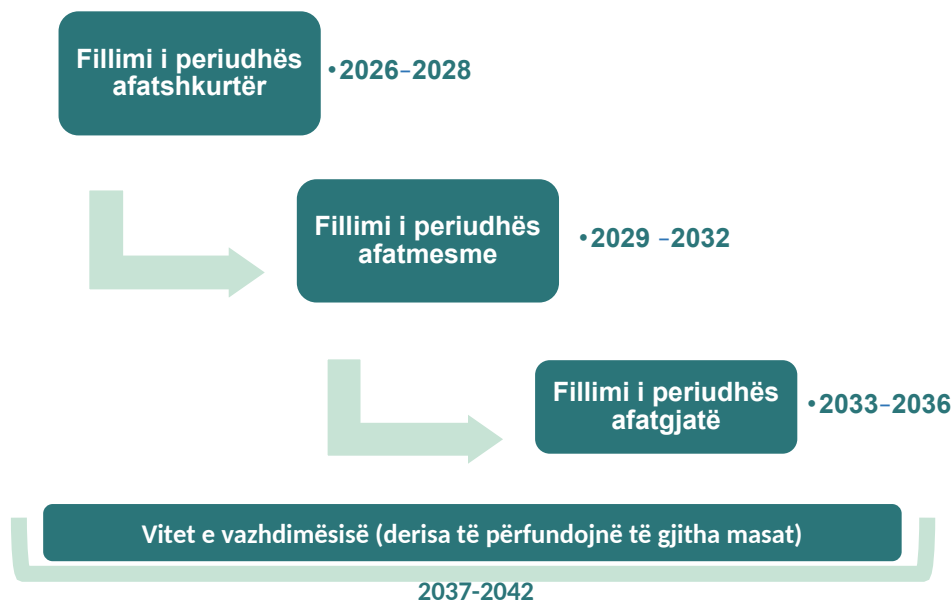

Figura 1. Periudhat e zbatimit.

Kohëzgjatja e **periudhës së zbatimit për masat e përshtatjes ndryshon** pasi varet nga veprimtaritë specifike të masës së përshtatjes, duke filluar nga **1 vit deri në 10 vjet**. Vitet e

Plani i Zbatimit do të rishikohet në mesin e periudhës për rregullime të mundshme dhe do të vlerësohet drejt fundit për të përcaktuar një plan të ri zbatimi me masa vijuese dhe/ose të reja përshtatjeje

Tabela 11: Koha dhe përgjegjësitë për planin e zbatimit

Nr.	Masat e përshtatjes	Përgjegjësitë	Vitet e zbatimit												Vitet e vazhdimësisë					
			Fillimi i periudhës afatshkurtër			Fillimi i periudhës afatmesme				Fillimi i periudhës afatgjatë										
			2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040	2041	2042	
1	Forcimi i aftësive ripërtëritëse rajonale: Mbështetja e Udhërrëfyesit për Përshtatjen e Ballkanit Perëndimor	MM, Bashkitë																		
2	Optimizimi i koordinimit të klimës: Forcimi i kornizës së GNPKN-së	MM, Bashkitë																		
3	Rritja e kapaciteteve për përshtatje: Mbështetja për grupin teknik të ndryshimeve klimatike dhe krijimi dhe forcimi i kapaciteteve të Grupit Drejtues	MM, Bashkitë																		
4	Rritja e aftësive ripërtëritëse ndaj klimës përmes sistemeve të përmirësuara të të dhënave	MM																		
5	Zgjidhje të bazuara në natyrë dhe skema zhvilluesish për fitim neto të biodiversitetit	MM, Bashkitë																		
6	Nxitja e ndërgjegjësimit për aftësitë ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike dhe trajnimi për përshtatje dhe zbutje	MAS, ASPA																		
7	Mekanizmat novatorë të financimit për klimën: Pilotimi i strategjive të financimit të qëndrueshëm	MF, Bashkitë																		
8	Pilotimi i vlerësimeve të menaxhimit të riskut për bizneset me aftësi ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike	MEKI																		
9	Promovimi i përshtatjes klimatike me ndjeshmëri gjinore: Trajnimi i palëve të interesit, krijimi i instrumenteve gjithëpërfshirëse dhe forcimi i kapaciteteve institucionale në sektorin shëndetësor	MSHMS, ASPA																		
10	Edukimi i komuniteteve: Përshtatja dhe rritja e ndërgjegjësimit për fatkeqësitë	MAS																		
11	Fuqizimi i fermerëve: mbështetja financiare për infrastrukturën me aftësi ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike	MBZHR																		
12	Mbrojtja e fermerëve: Programet e kompensimit dhe ndihmës për rimëkëmbjen nga fatkeqësitë	MBZHR																		
13	Plani i veprimit për llojet invazive në kushtet e ndryshueshme klimatike	MBZHR																		
14	Forcimi i mbrojtjes nga përmytjet: Restaurimi i brigjeve të lumenjve dhe zgjerimi i fushave aluvionale përgjatë lumenjve kryesorë të Shqipërisë	MBZHR, Bashkitë																		
15	Zbatim i krijimit të habitatit dhe zgjidhjeve të bazuara në natyrë për të luftuar erozionin e tokës	MBZHR, Bashkitë																		
16	Rritja e kapaciteteve të IGEO-s për monitorimin bregdetar dhe ofrimin e të dhënave mbi ndryshimet dhe risqet mjedisore	MBZHR																		
17	Zgjerimi dhe modernizimi i sistemeve të ujitjes për përmirësimin e aftësive ripërtëritëse në bujqësi	MBZHR, Bashkitë																		
18	Siguria e qëndrueshme e ujit përmes Infrastrukturës së mbledhjes së ujit të shiut	MBZHR, Bashkitë																		
19	Rritja e efikasitetit të pylltarisë nëpërmjet pajtueshmërisë rregullatore të BE-së	MTM																		
20	Promovimi i pylltarisë së qëndrueshme: Fondi i pyllëzimit dhe nisnat e prokurimit të gjelbër	MTM																		
21	Rijetëzimi i tokave të dëmtuara: Integrimi i ZBN-së dhe PBE-së me praktikatat agropylltarisë	MM, Bashkitë																		
22	Forcimi i mbrojtjes së pyjeve dhe kullotave: Investime në kapacitetet njerëzore dhe burimet e zjarffikësve	MM, Bashkitë																		
23	Mbështetja e pyllëzimit: Vendosja e fidanishteve rajonale për llojet rezistente ndaj thatësisë	MM, Bashkitë																		
24	Mbështetja e migrimit të specieve të rralla dhe endemike të pyjeve në lartësi më të mëdha	MM, Bashkitë																		
25	Restaurimi i ekosistemeve jetësore: Mbrojtja dhe rigjenerimi i brezave të gjelbër bregdetarë dhe lumorë dhe ekosistemeve mbrojtëse	MM, Bashkitë																		
26	Financimi i qëndrueshëm përmes pagesës për shërbimet e ekosistemit (PSHE)	MBZHR																		
27	Restaurimi dhe aftësitë ripërtëritëse të ekosistemit të integruar: Trajtimi i erozionit të tokës në rajonet kryesore	MM, Bashkitë																		
28	Lufta kundër erozionit dhe përmytjeve: Restaurimi strategjik i habitateve dhe ripyllëzimi në rajonet kryesore të Shqipërisë	MM, Bashkitë																		
29	Menaxhimi i qëndrueshëm i peizazhit: Përmirësimi i cilësisë së ujit dhe biodiversitetit në liqenin e Viroit në Gjirokastër	MM, Bashkitë																		
30	Rritja e aftësive ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike në parqet kombëtare dhe zonat e mbrojtura	AKZM, Bashkitë																		
31	Restaurimi i shtresave pyjore për të mbrojtur kulturat në Vlorë	MBZHR, Bashkitë																		
32	Planifikimi hapësinor strategjik për turizmin: Ridrejtimi i zhvillimit nga zonat me risk të lart	MM, MTKS																		
33	Mbrojtja e infrastrukturës turistike dhe trashëgimisë kulturore nga ndryshimet klimatike: Paketat e incentivave për mbrojtjen e infrastrukturës së sektorit të turizmit dhe trashëgimisë kulturore nga ndryshimet klimatike	MM, MTKS																		
34	Planifikimi strategjik për qëndrueshmërinë bregdetare: Zonat buferike dhe përshtatja e barrierave detare	MM, MTKS, Bashkitë																		
35	Mbrojtja e gjirit të Vlorës: Ruajtja e habitateve të posidonias dhe trashëgimisë kulturore nënujore nga ndikimet klimatike	MTM, MTKS, Bashkitë																		
36	Forcimi i kuadrit politik dhe rregullator për turizmin e qëndrueshëm: Rishikimi i politikave dhe përmirësimi rregullator	MM, MTKS																		
37	Integrimi i të dhënave klimatike për turizëm të qëndrueshëm: Udhëzimet për menaxhimin e qëndrueshëm të biznesit dhe raportimin kombëtar	MM, MTKS																		
38	Mbrojtja e infrastrukturës turistike nga ndryshimet klimatike: Projektme përshtatëse për zbutjen e risqeve klimatike	MM, MTKS																		

Nr.	Masat e përshtatjes	Përgjegjësitë	Vitet e zbatimit												Vitet e vazhdimësisë					
			Fillimi i periudhës afatshkurtër			Fillimi i periudhës afatmesme				Fillimi i periudhës afatgjatë										
			2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	2033	2034	2035	2036	2037	2038	2039	2040	2041	2042	
39	Mbrojtja e zonave bregdetare: Rregullore të integruara, planifikim dhe menaxhim për aftësitë ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike dhe zhvillimin e qëndrueshëm	MM, MTKS																		
40	Ngritja e kapaciteteve me aftësi ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike: Trajnimi i operatorëve turistikë për praktikën e qëndrueshme dhe strategjitë e përshtatjes	MM, MTKS																		
41	Qendrat digjitale për turizmin me aftësi ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike: Ndarja e njohurive dhe praktikave më të mira	MM, MTKS																		
42	Mbrojtja e pasurive turistike dhe trashëgimisë kulturore: Zbatimi i rregulloreve për pasuritë turistike dhe kulturore dhe restaurimi i ekosistemeve për zhvillim të qëndrueshëm	MM, MTKS																		
43	Planifikimi detar dhe territorial për aftësitë ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike: Përgatitja për rritjen e nivelit të detit dhe mjediset në ndryshim	MIE																		
44	Planifikimi hapësinor strategjik për uljen e riskut: Ridrejtimi i zhvillimeve dhe menaxhimi i risqeve nga përmbytjet nga ujërat sipërfaqësore	MIE																		
45	Skemat e incentivave për të rritur aftësitë ripërtëritëse të ndërtesave ndaj temperaturave ekstreme	MIE																		
46	Integrimi i hapësirave të gjelbra në zhvillimin e infrastrukturës publike përmes PPGJ-së	MIE																		
47	Restaurimi i korridoreve të gjelbra: Nismat për ripyllëzim dhe gjelbërim urban	MM, Bashkitë																		
48	Vlerësimi i riskut klimatik për Durrësin, Elbasanin, Fierin dhe më gjerë: Krijimi i një harte gjithëpërfshirëse të cenueshmërisë	MIE, Bashkitë																		
49	Planet e emergjencës për raste përmbytjesh	MIE, Bashkitë																		
50	Rritja e aftësive ripërtëritëse urbane: Vlerësimi i hapësirave të gjelbra dhe zgjidhjeve të qëndrueshme të kullimit	MIE, Bashkitë																		
51	Projektim i qëndrueshëm urban: Ruajtja dhe restaurimi i zonave të përshkueshme dhe të infilitrimit	MIE, Bashkitë																		
52	Mbrojtja e infrastrukturës energjetike nga erërat e forta: Rehabilitimi i nënstacioneve dhe linjave të transmetimit	Operatori i Sistemit të Transmetimit në Shqipëri																		
53	Rritja e efikasitetit të ndërtesave: Certifikatat e Performancës së Energjisë dhe standardet e qëndrueshmërisë	MIE																		
54	Eksplorimi i potencialit të sektorit të energjisë: Studime për menaxhimin e kërkesës dhe ruajtjen e energjisë	MIE																		
55	Mbrojtja e infrastrukturës energjetike: Monitorimi i zonave të emergjencës dhe riskut	MIE																		
56	Rritja e aftësive ripërtëritëse ndaj valës së të nxehtit përmes vendosjes efektive të teknologjisë së kondicionimit të ajrit dhe strehimeve për mbrojtje ndaj ndryshimeve klimatike	MIE, Bashkitë																		
57	Optimizimi i energjisë së rinovueshme për sisteme me aftësi ripërtëritëse: Investime në inovacionin e rrjetit dhe magazinimin	MIE																		
58	Promovimi i barazisë gjinore në sektorin e energjisë: Trajnimi dhe mbështetja e grave në projektet për ER-në	MIE																		
59	Përmirësimi i aftësive ripërtëritëse në sistemet e energjisë hidroelektrike: Operacione të optimizuara dhe infrastrukturë e përforcuar	MIE																		
60	Analiza e rregullt e cenueshmërisë dhe riskut dhe përcaktimi i masave për përmirësimin e aftësive ripërtëritëse për infrastrukturën rrugore	MIE – Infrastruktura e transportit, Bashkitë																		
61	Studimet gjeologjike për rrugët e qëndrueshme: Zgjidhje bioinxhinierike për të ulur risqet nga erozioni dhe përmbytje	MIE – Infrastruktura e transportit, Bashkitë																		
62	Promovimi i lëvizshmërisë urbane të qëndrueshme dhe me aftësi ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike: hartimi dhe rishikimi i planeve të lëvizshmërisë urbane	MIE – Infrastruktura e transportit, Bashkitë																		
63	Përshtatja e infrastrukturës kritike të transportit: Vlerësimi i avancuar i riskut dhe zgjidhje të projektimit me aftësi ripërtëritëse	MIE – Infrastruktura e transportit, Bashkitë																		
64	Integrimi i zgjidhjeve të bazuara në natyrë dhe përshtatjes së bazuar në mjedis për aftësitë ripërtëritëse të sektorit të transportit: Përmirësimi i infrastrukturës përmes përshtatjes së bazuar në natyrë dhe ekosisteme	MIE – Infrastruktura e transportit, Bashkitë																		
65	Politikat e transportit për aftësi ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike: Përfshirja e përshtatjes ndaj klimës në kuadrin rregullator	MIE – Infrastruktura e transportit, Bashkitë																		
66	Partneritete novatore për transport të qëndrueshëm: Financimi për infrastrukturën e transportit me aftësi ripërtëritëse ndaj klimës	MIE – Infrastruktura e transportit																		

6.4 Kostot e parashikuara për planin e zbatimit

Në total, do të nevojiten rreth 9.8 miliardë dollarë amerikanë për zbatimin e 66 ndërhyrjeve për përshtatje, siç përcaktohet përmes analizës së detajuar të kostos (shihni tabela 10 më sipër për koston e përlllogaritur për çdo masë). Këto kosto janë shpërndarë midis masave ndërsektoriale dhe sektoriale të planifikuara në këtë plan zbatimi të NAP-it, siç paraqitet në tabelën më poshtë, në rend zbritës të kostos:

Tabela 12: Totali i masave dhe kostove për sektor.

Sektori	Nr. i masave	% e masave	Kostoja (dollarë amerikanë)	% e kostos
Zhvillimi urban	9	13%	2.723.161.544	28%
Pylltari	13	20%	2.134.799.556	21%
Transporti	7	11%	2.038.835.000	21%
Energjia	8	12%	1.960.573.000	20%
Bujqësia	9	13%	678.114.861	7%
Ndërsektoriale	10	15%	256.721.396	2%
Turizmi	11	16%	8.491.619	1%
GJITHSEJ	66	100	9.800.696.976	100

Nga tabela 10 mund të shohim se zhvillimi urban ka koston më të lartë të përlogaritur (me 9 masa), i ndjekur nga pylltaria (13 masa) dhe transporti (7 masa), ndërsa turizmi ka koston më të ulët të përlogaritur me 11 masa.

Gjatë përlogaritjes së kostos së përgjithshme për secilin lloj ndërhyrjeje (shihni tabela 13), mund të vihet re se ndërhyrjet “e gjelbra” përbëjnë pjesën më të madhe të kostove të NAP-it (45%) me 15 masa. Kjo thekson rëndësinë që u jepet qasjeve me zgjidhje të bazuara në natyrë për të trajtuar cenueshmëritë në vend. Megjithatë, masat “gri” të ndërhyrjes kanë më shumë kosto, pasi vetëm për 6 masa nevojitet 23% e buxhetit të përgjithshëm të NAP-it dhe janë të përqendruara specifiku në sektorët e energjisë (mbrojtja e infrastrukturës nga ndryshimet klimatike) dhe bujqësisë (përforcimi i infrastrukturës bujqësore dhe të kullimit)²¹⁶. Në fund, për ndërhyrjet “e buta” u nevojit rreth 32% e kostove totale, por paraqesin numrin më të lartë të masave: 45, gjë që tregon se normalisht ky lloj ndërhyrjesh kërkon më pak burime, të përqendruara në veprime të tilla si forcimi i kapaciteteve, krijimi i një kuadri të fortë politikash dhe rregullator, ose krijimi i mekanizmave të rinj të koordinimit.

Tabela 13: Nevojat e vlerësuara për buxhet sipas llojit të ndërhyrjes.

Lloji i ndërhyrjes	Kostot e përlogaritura (dollarë amerikanë)	Kostot e përlogaritura (%)	Nr. i masave të përshtatjes	Masat e përshtatjes (%)
Ndërhyrja e gjelbër	4.410.400.115	45%	15	23%
Ndërhyrje e butë	3.152.953.700	32%	45	68%
Ndërhyrje gri	2.237.343.161	23%	6	9%
Totali i përlogaritur	9.800.696.976	100%	66	100%

Sa i përket kohës, pra kohës së fillimit të zbatimit të masës së përshtatjes, angazhimet buxhetore dhe shpenzimet aktuale buxhetore janë siç tregohen në tabelën më poshtë:

Tabela 14: Buxheti i përlogaritur sipas afatit.

Periudha kohore	Planifikimi/angazhimet e buxhetit		Propozimi për përlogaritjen vjetore të buxhetit (disbursimet)	
	Buxheti i përlogaritur për datën e fillimit të masës (dollarë amerikanë)	Numri i masave	Disbursimet e përlogaritura (dollarë amerikan)	% e buxhetit të përgjithshëm
Afatgjatë (2033–2036)	3.017.008.804	10	6,649,179,967 (disbursimet përfundojnë në vitin 2042)	68%
Afatmesme (2029–2032)	3.637.373.692	18	2.609.730.508	27%
Afatshkurtër (2026–2028)	3.146.314.481	38	541.786.502	6%
Totali i përlogaritur	9.800.696.977	66	9.800.696.977	100%

²¹⁶ Vlen të përmendet se disa nga kostot e infrastrukturës gri të sektorëve të turizmit dhe zhvillimit urban mbeten ende për t’u konfirmuar, pasi duhet të përcaktohet infrastruktura e synuar që do të adresohet.

Tabela 14 paraqet ndarjet e përllogaritura të buxhetit dhe shpenzimet aktuale për periudhën 2026–2036. Ndonëse angazhimet buxhetore janë shpërndarë në mënyrë të barabartë përgjatë periudhës dhjetëvjeçare të planit, shumica e veprimeve afatshkurtra (2026–2028) fillojnë herët sepse ato përfshijnë “masa të buta”, ndërhyrje që janë më të lehta për t’u përgatitur, janë më pak të kushtueshme dhe ndihmojnë në uljen e shpejtë të cenueshmërisë në të gjithë sektorët.

Ndërsa **projektet “e gjelbra” dhe “gri” të infrastrukturës** në përgjithësi fillojnë më vonë (janë afatmesme dhe afatgjata) për shkak të përgatitjes së tyre më të gjatë dhe nevojave më të larta për burime.

Gjithashtu, në tabelë merret parasysh koha e shpërndarjes së buxhetit, e cila mund të shtrihet përtej periudhës zyrtare të Planit, pasi shumë masa zgjasin nga 2 deri në 10 vjet. Për shembull, për një projekt që fillon në vitin 2028 dhe zgjat dhjetë vjet fondet miratohen herët, por disbursimet shpërndahen nga periudha e hershme, e mesme dhe e vonë, deri në vitin 2042, kur pritet të përfundojnë projektet përfundimtare. Pas vitit 2036, nuk fillon asnjë masë e re dhe ky është fundi i ciklit të planifikimit.

Sa i përket totalit të **disbursimeve**, ato shpërndahen në kohë si më poshtë:

- **Periudha afatgjatë: 68% e fondeve të përgjithshme** (≈ 6.65 miliardë dollarë amerikanë), që mbulojnë projekte që kanë filluar ose që vijnë në këtë fazë;

- **Periudha afatmesme: 27% e fondeve të përgjithshme** (≈ 2.61 miliardë dollarë amerikanë), duke mbështetur shkallëzimin e përpjekjeve të përshtatjes;

- **Periudha afatshkurtër: 6% e fondeve të përgjithshme** (≈ 541.79 milionë dollarë amerikanë), duke paraqitur një fillim me faza të përqendruar në veprime të shpejta dhe themelore.

Në përgjithësi, strategjia buxhetore ndjek një qasje graduale dhe me faza, duke u dhënë përparësi masave të buta të ngutshme, ndërkohë që siguron investime të qëndrueshme në nisma më të mëdha dhe afatgjata të përshtatjes.

Kapitulli 9 ofron më shumë detaje mbi nevojat përkatëse financiare dhe qasjet e përshtatshme të financimit. Informacione të mëtejshme mbi analizën e kostos janë të disponueshme në dokumentin e veçantë të planit të zbatimit.

7. INTEGRIMI I PERSPEKTIVËS GJINORE

Përgjegjshmëria gjinore është parim thelbësor i proceseve të NAP-it, siç theksohet edhe nga UNFCCC-ja. Marrëveshja e Parisit pranon shprehimisht se veprimet e përshtatjes duhet të jenë të përgjigjshme gjinore, ndërsa Kuadri i Objektivit Global për Përshtatjen (GGA) kërkon Plane Kombëtare të Përshtatjes të udhëhequra nga vendi, të përgjigjshme gjinore, me pjesëmarrje dhe transparente deri në vitin 2030. Integrimi i perspektivës gjinore në NAP është thelbësor, pasi gratë dhe burrat i përjetojnë ndryshe ndikimet e ndryshimeve klimatike për shkak të pabarazive ekzistuese sociale, ekonomike dhe kulturore. PNNK-ja mbështet faktin se ndryshimet në kapacitetet e përshtatjes midis burrave dhe grave vijnë nga pabarazitë e ndërlikuara sociale, mjedisore, ekonomike dhe kulturore. Kjo gjë është thelbësore për zhvillimin dhe zbatimin e veprimeve të përshtatjes ndaj klimës, që janë vërtet të efektshme dhe gjithëpërfshirëse. Veprimet që nuk i marrin parasysh këto aspekte gjinore rrezikojnë të jenë joefektive dhe mund të përkeqësojnë pabarazitë ekzistuese. **Në thelb, miratimi i një qasjeje të përgjigjshme gjinore për përshtatjen ndaj klimës nuk është vetëm çështje barazie dhe drejtësie sociale, por është me rëndësi edhe për arritjen e rezultateve të qëndrueshme dhe me aftësi ripërtëritëse përballë një klime në ndryshim.**

Procesi i NAP-it në Shqipëri përdori një qasje të strukturuar dhe me faza ndaj integrimit të perspektivës gjinore. Një Plan Veprimi për Barazinë Gjinore (PVBGJ)²¹⁷ u hartua nëpërmjet

²¹⁷ Plani i Veprimit për Barazinë Gjinore për PKP-në. Hartuar në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në. Ministria e Mjedisit, 2023–2025.

konsultimit me ekspertë, duke siguruar që nevojat dhe perspektivat e grave do të integroheshin gjatë gjithë procesit. PVBGJ-ja trajton aspektet gjinore të ndryshimeve klimatike në pesë sektorët prioritarë dhe ofron një kuadër gjithëpërfshirës për integrimin e konsideratave gjinore në përpjekjet për përshtatje ndaj klimës, duke pranuar se ndikimet e ndryshimeve klimatike i prekin ndryshe gratë dhe burrat. Nga analiza e kryer u identifikuan mangësi të konsiderueshme në aspektin gjinor në të gjithë sektorët, ku gratë përballen me sfida të pabarabarta sa i përket qasjes në burime, pjesëmarrjes në proceset e vendimmarrjes dhe përmirësimit të aftësive ripërtëritëse ndaj ndikimeve klimatike.

Objektivat e PVBGJ-së për NAP-in janë:

1. Promovimi i barazisë gjinore dhe fuqizimi i grave në kontekstin e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në pesë sektorë prioritarë;
2. Ofrimi i një kuadri gjithëpërfshirës për planifikimin, zbatimin dhe monitorimin e nismave të përgjigjshme gjinore për përshtatjen;
3. Identifikimi dhe adresimi i pabarazive gjinore specifike për sektorin dhe cenueshmërive diferenciale në përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike;
4. Përafrimi i përpjekjeve të Shqipërisë për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike me praktikatat më të mira ndërkombëtare për integrimin e perspektivës gjinore.

Zbatimi i PVBGJ-së si pjesë e NAP-it në Shqipëri do të krijojë strategji më gjithëpërfshirëse, të efektshme dhe të barabarta për përshtatjen ndaj klimës, që adresojnë nevojat dhe cenueshmëritë specifike si të grave, ashtu edhe të burrave. Kjo qasje jo vetëm që përmirëson aftësitë ripërtëritëse të vendit ndaj ndryshimeve klimatike, por kontribuon edhe në qëllimet më të gjera të barazisë gjinore dhe zhvillimit të qëndrueshëm.

PVBGJ-ja është e bashkërenduar me një sërë strategjish kombëtare kryesore dhe angazhimesh ndërkombëtare, duke përfshirë Strategjinë Kombëtare për Barazinë Gjinore (SKBGJ 2021–2030), strategjitë e posaçme për sektorët, Marrëveshjen e Parisit dhe Objektivat e Zhvillimit të Qëndrueshëm, dhe mbështet zbatimin e tyre. PVBGJ-ja është një dokument në zhvillim, që u nënshtrohet rishikimit dhe përditësimeve të rregullta ndërkohë që edhe NAP-i evoluon. Ajo përfshin rekomandime për objektiva dhe tregues specifike gjinore për të lehtësuar monitorimin dhe vlerësimin e përgjigjshmërisë gjinore në zbatimin e NAP-it.

7.1 Sfidat e barazisë gjinore në të gjithë sektorët e NAP-it

Nga analiza e kryer u identifikuan mangësi të konsiderueshme në aspektin gjinor në të gjithë sektorët, ku gratë përballen me sfida të pabarabarta sa i përket qasjes në burime, pjesëmarrjes në proceset e vendimmarrjes dhe përmirësimit të aftësive ripërtëritëse ndaj ndikimeve klimatike.

Në **sektorin e bujqësisë**, që kontribuon me 18.6% në PBB-në e Shqipërisë, janë punësuar 440.872 persona (33.9% e punësimit të përgjithshëm), ku gratë përbëjnë 54.4% (239.775 punonjës) krahasuar me burrat me 45.6% (201.097 punonjës). Sektori përballlet me cenueshmëri specifike klimatike, duke përfshirë përmbytjet, thatësitat, regjimet e parregullta të reshjeve, rënien e prodhimtarisë së kulturave dhe rritjen e shpërthimeve të dëmtuesve. Gratë preken në veçanti për shkak të përfshirjes së tyre në detyra të ndjeshme ndaj klimës, si bujqësia në shkallë të vogël dhe përpunimi pas korrijës. Gratë përballen me sfida sistematike, duke përfshirë qasjen e kufizuar në dokumentet e pronësisë për tokën, qasjen e kufizuar në hua bujqësore për shkak të mungesës së kolateralit, pjesëmarrjen e ulët të grave në shërbimet e ekstensionit bujqësor (vetëm 8%) dhe pjesëmarrjen e ulët në arsimin profesional bujqësor (16%). Edhe pse përbëjnë shumicën e punonjësve në bujqësi, kontributet e grave kryesisht nuk njihen dhe nënvlerësohen, ku vetëm 10.8% e fermerëve të regjistruar zyrtarisht janë gra (afërsisht 25.896 gra fermere nga totali i të regjistruarve). Efektiviteti në rënie i skemave kombëtare të mbështetjes për gratë (nga 22% në vitin 2018 në 16% në vitin 2023, që përfaqëson një rënie nga afërsisht 52.750 në 38.364 përfituese) i përkeqëson më tej këto probleme.

Në **sektori i turizmit** janë punësuar 42.698 persona sipas Strategjisë Kombëtare të Turizmit 2024-2030. Ndonëse të dhënat gjinore specifike për turizmin nuk janë të disponueshme në strategji, të dhënat e INSTAT-it për vitin 2022 tregojnë se kategoria më e gjerë e “Tregtisë, Transportit, Akomodimit dhe Ushqimit dhe Shërbimeve të Biznesit dhe Administratës”, punëson 22.5% të fuqisë punëtore femërore në nivel kombëtar dhe 30.9% të fuqisë punëtore mashkullore. Gratë janë më të prekura nga ndryshimet klimatike në këtë sektor, sepse puna e tyre është përqendruar në pozicionet më të cenueshme nga klima, puna sezonale, punësimi informal dhe rolet e orientuara drejt shërbimeve. Gjatë ngjarjeve ekstreme të motit ose ndryshime në regjimet e turizmit, punonjëset gra janë shpesh të parat që humbasin të ardhurat ose punësimin për shkak të statusit të tyre të pasigurt të punësimit dhe qasjes së kufizuar në mundësi alternative ekonomike. Sfidat specifike me të cilat përballen përfshijnë mbizotërimin në punësimin sezonal dhe informal pa siguri në punë, nënpërfaqësimin në rolet drejtuese dhe vendimmarrëse ku formulohen strategjitë e përshtatjes, qasjen e kufizuar në pozicione menaxheriale, më pak mundësi për zhvillim profesional, përgjegjësitë tradicionale të kujdesit familjar, pengesat për sipërmarrjen në turizmin e qëndrueshëm dhe mungesën e të dhënave specifike për gjininë në sektorin e turizmit për hartimin efektiv të politikave.

Zhvillimi urban tregon pabarazi të konsiderueshme gjinore, me sektorin e ndërtimit që punëson 98.179 punonjës, ku burrat përbëjnë 96,3% (94.593 punonjës) krahasuar me gratë me vetëm 3,7% (3.586 punëtorë). Sektori përballlet me sfida specifike, përfshirë përkeqësimin e cilësisë së ajrit nga emetimet bujqësore dhe industriale, ndotjen nga plehurat e azotit që ndikojnë si në cilësinë e ujit, ashtu edhe të ajrit, si dhe ndikimet e teknikave të prerjes dhe djegies së drurëve. Gratë përballen me sfida të pabarabarta, përfshirë infrastrukturën e papërshtatshme, veçanërisht në zonat periferike ku 63% e grave raportojnë kanalizime të pamjaftueshme, zë të kufizuar në proceset e planifikimit urban, shqetësime për sigurinë në hapësirat publike, përgjegjësi të rritura të kujdesit (duke u rritur nga 75% në 79% gjatë krizave, duke prekur rreth 23.908 gra të tjera), nënpërfaqësim në rolet vendimmarrëse dhe qasje të kufizuar në burime në ekonominë informale urbane.

Sektori i energjisë ka 35.508 punonjës, me pabarazi të konsiderueshme gjinore ku burrat përbëjnë 84,9% (30.129 punëtorë) krahasuar me gratë me 15,1% (5.379 punëtorë). Gratë përballen me ndikime të pabarabarta për shkak të rolit të tyre kryesor në menaxhimin e energjisë në familje, pavarësisht ndikimit të kufizuar mbi politikën e energjisë. Varfëria energjetike prek veçanërisht familjet me kryefamiljare gra, me kostot e shërbimeve që konsumojnë deri në 17% të shpenzimeve të tyre. Sfidat strukturore të sektorit përfshijnë: një hendek gjinor në paga prej 8,2%, mungesën e të dhënave të ndara sipas gjinisë nga Enti Rregullator i Energjisë në Shqipëri (ERE) dhe nënpërfaqësimin e grave në pozicione teknike dhe drejtuese. Mbështetja prej 98% e sektorit të energjia hidroelektrike e thekson ndjeshmërinë ndaj klimës, duke ndikuar veçanërisht në qasjen në energji dhe përballueshmërinë për familjet me kryefamiljare gra dhe familjet me një prind të vetëm. Kjo ndërthurje e varfërisë energjetike, cenueshmërisë klimatike dhe pabarazisë gjinore krijon sfida të ndërlikuara për kapacitetet e përshtatjes.

Sektori i transportit tregon pabarazi të theksuara gjinore, ku burrat përfaqësojnë 91,9% dhe gratë 8,1% të fuqisë punëtore. Cenueshmëria e grave ndaj ndikimeve klimatike rritet nga përdorimi mbizotërues i transportit publik (60%). Sfidat specifike gjinore përfshijnë opsione të kufizuara të transportit rural që ndikojnë në qasjen në shërbimet thelbësore dhe rritje të cenueshmërisë nga ngjarjet ekstreme të motit për shkak të varësisë nga transporti publik. Nënpërfaqësimi i grave në pozicione vendimmarrëse i përkeqëson këto cenueshmëri duke kufizuar zhvillimin e infrastrukturës së përgjigjshme gjinore dhe planifikimin e përshtatjes. Strategjitë e sektorit për aftësitë ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike kërkojnë vëmendje të veçantë ndaj modeleve të lëvizshmërisë së grave dhe kërkesave të sigurisë, veçanërisht gjatë ngjarjeve ekstreme të motit.

7.2 Veprimet për barazinë gjinore

Për secilin sektor, Plani i Veprimit për Barazinë Gjinore plotëson listën e 66 masave të përshtatjes të prioritizuara për NAP-in, duke përfshirë rekomandime dhe konsiderata specifike për të përfshirë elementet gjinore në hartimin dhe zbatimin e NAP-it. Kjo qasje siguron se:

- Konsideratat gjinore janë përfshirë në kuadrin parësor të përshtatjes ndaj klimës në Shqipëri.

- Zbatimi mbetet në përputhje me prioritetet e përgjithshme kombëtare të përshtatjes.

- Burimet përdoren në mënyrë efikase duke u mbështetur në veprimet e planifikuara ekzistuese.

Veprimi i përgjigjshëm gjinor për të plotësuar masat e përshtatjes të NAP-it synon të:

- Rrisë pjesëmarrjen e grave në proceset e vendimmarrjes që lidhen me përshtatjen ndaj klimës.

- Shtojë qasjen e grave në burime, teknologji dhe informacion të nevojshëm për aftësi ripërtëritëse ndaj klimës.

- Adresojë cenueshmëritë specifike gjinore ndaj ndikimeve klimatike.

- Promovojë leadershipin e grave në nismat për aftësi ripërtëritëse ndaj klimës.

- Sigurojë që përfitimet e përshtatjes të shpërndahen në mënyrë të barabartë.

PVBGJ-ja përshkruan masa **ndërsektoriale** gjinore që shtrihen në të gjitha fushat e përshtatjes. Këto masa krijojnë kushtet e nevojshme për zbatim efektiv dhe gjithëpërfshirës, duke siguruar që barazia gjinore të jetë e integruar vazhdimisht në qeverisje, ngritje kapacitetesh, mbledhjen e të dhënave, financa dhe menaxhim të riskut nga fatkeqësitë. Këtë qasje ndërsektoriale e paraqesin prioritetet e mëposhtme:

- **Qeverisja gjithëpërfshirëse:** Të garantohet **përfaqësimi i balancuar i grave dhe burrave** në Grupin Ndërmnistror të Punës për Ndryshimet Klimatike (GNPNK) dhe në të gjitha Grupet sektoriale Teknike të Punës (GTP). Të caktohen **pika fokale për çështjet gjinore** në ministrinë dhe agjencitë kryesore për të këshilluar dhe monitoruar barazinë gjinore në veprimet e përshtatjes;

- **Zhvillimi i kapaciteteve:** Të ofrohen **trajnime mbi gjininë dhe klimën** për politikëbërësit, planifikuesit dhe zbatuesit në nivel kombëtar dhe vendor. Të forcohet aftësia e institucioneve për të zbatuar **analizën gjinore, buxhetimin e përgjigjshëm gjinor dhe hartimin gjithëpërfshirës të projekteve**;

- **Planifikimi i përgjigjshëm gjinor dhe MVN-ja:** Të zbatohet sistematikisht **analiza gjinore** në të gjitha ciklet e planifikimit të përshtatjes dhe të projektit. Të përdoren **tregues të ndarë sipas seksit** në sistemin e Monitorimit, Vlerësimit dhe të Nxënës (MVN), të gjurmohen pjesëmarrja dhe përfitimet e grave dhe burrave, dhe të sigurohet **buxhetim i përgjigjshëm ndaj gjinisë**;

- **Qasje e barabartë në financa dhe burime:** Të hartohen **mekanizma financimi për përshtatje** (grante, garanci, hua me interes të ulët) për të mbuluar **NMVM-të e drejtuara nga gratë, gratë fermere dhe organizatat e grave**. Të promovohet qasja e grave në titujt e pronësisë për tokën, asetet prodhuese dhe shërbimet këshillimore për të mundur rolin e tyre aktiv në përshtatje;

- **Pjesëmarrje domethënëse e shoqërisë civile:** Të përfshihen **organizatat e grave, grupet rinore dhe OSHC-të vendore** në konsultime, hartimin e projekteve dhe monitorim. Të lehtësohen **nismat e përshtatjes të udhëhequra nga komuniteti**, ku si gratë, ashtu edhe burrat mund të udhëheqin dhe të përfitojnë;

- **Menaxhimi me ndjeshmëri gjinore i riskut nga fatkeqësitë:** Të integrohen **sisteme paralajmërimi të hershme që i arrijnë te gratë dhe burrat në mënyrë të barabartë**, të sigurohen **evakuimi dhe strehimi i sigurt**, si dhe të integrohet **mbrojtja nga dhuna me bazë gjinore (DHBGJ)** në përgatitjen dhe reagimin ndaj fatkeqësive;

- **Njohuri dhe të dhëna:** Të organizohen mbledhja, analiza dhe publikimi i të dhënave të ndara sipas seksit dhe moshës në vlerësimet e riskut klimatik, raportet e monitorimit dhe vlerësimet e politikave. Të mbështetet kërkimi mbi aspektet gjinore të cenueshmërisë dhe aftësive ripërtëritëse ndaj klimës.

Përveç kësaj, përfshihen masa specifike për sektorin për të përkthyer konsideratat gjinore në ndërhyrje konkrete në të gjitha fushat prioritare të përshtatjes në Shqipëri:

Ndërsektorial

Nr.	Veprimi për barazinë gjinore	Sfida e trajtuar	Përshkrimi	Përfituesit	Treguesit	Kontributi specifik në masat e NAP-it
1	Institucionalizimi i gjinisë në qeverisjen dhe raportimin e NAP-it (GNPNK dhe Grupet Teknike sektoriale të Punës)	Nënpërfaqësimi i grave në organet vendimmarrëse; rrjedha e kufizuar e të dhënave të ndara sipas gjinisë dhe seksit	Përditësimi i TR-së; kërkesa për ndarjen sipas seksit/moshës/cenueshmërisë në raportet sektoriale; rishikimi vjetor për barazinë gjinore	Gratë në institucione, stafi bashkiak, pikat kombëtare fokale për çështjet gjinore, OSHC-të e udhëhequra nga gratë	# takime të GNPNK-së/GTP-së me agjendë gjinore; % e raporteve sektoriale me të dhëna të ndara sipas seksit; përqindja e masave që raportojnë rezultate me diferenca gjinore	M2 – Optimizimi i koordinimit klimatik (Forcimi i kuadrit të GNPNK-së)
2	Protokolli kombëtar i përgjigjshëm gjinori i monitorimit dhe vlerësimit të përshtatjes	Tregues të fragmentuar; ndarje jokonsistente gjinore	Hartimi i fletëve të referencës për protokollet dhe treguesit; integrimi i SK-së/KC-së dhe verifikimit	Gratë në institucione, pikat fokale gjinore, O S H C - t e kombëtare	# tregues me ndarje sipas seksit/moshës; # fleta reference të plotësuar për treguesit; % e masave sektoriale me tregues të përgjigjshëm gjinorë	M9 - Promovimi i monitorimit dhe trajnimit me ndjeshmëri gjinore për përshtatjen klimatike
3	Mundësi për qasje në financimin të përgjigjshëm gjinor për ndryshimet klimatike	Qasje e kufizuar në financimin për përshtatje për NMVM-të dhe OSHC-të e drejtuara nga gratë	Grante/garanci të vogla për projektet pilot të përshtatjes	NMVM-të në pronësi të grave, gratë sipërmarrëse, grupet e grave në zonat rurale, familjet në nevojë, OSHC-të e drejtuara nga gratë	# i organizatave të financuara të drejtuara nga gratë; % e portofolit që shkon për projekte të udhëhequra nga gratë; % e projekteve të mbështetura për më shumë se 24 muaj	M7 - Mekanizmat novatorë të financimit për klimën
4	Protokolle MRF-je dhe emergjence me ndjeshmëri gjinore	Ndikime disproporcionale të gratë në raste fatkeqësish; DHBGJ dhe risqet e sigurisë	Standardizimi i komunikimeve të riskut, strehët e sigurta, sistemet e ankesave dhe referimeve	Familje me kryefamiljare gra, punonjëse informale gra, gra dhe vajza të cenueshme, grupe vendase grash	# bashki që miratojnë protokollin; # strehë që përmbushin standardet gjinore; % e grave që raportojnë qasje të sigurt gjatë emergjencave	M10 – Edukimi i komuniteteve dhe forcimi i ndërgjegjësimit për menaxhimin e riskut nga fatkeqësitë

Bujqësia dhe pylltaria

Nr.	Veprimi	Sfida e trajtuar	Përshkrimi	Përfituesit	Treguesit	Kontributi specifik në masat e NAP-it
1	Qasje e barabartë në tokë, hua dhe shërbime ekstensionit	Pronësi e kufizuar e tokës dhe hua bujqësore; shtrirje e ulët e shërbimeve të ekstensionit për gratë	Ndihmë ligjore për titujt e pronësisë; agrofinancimi i përshtatur sipas gjinisë; objektivi prej 40% për shërbime ekstensionit për gratë	Gratë fermere dhe gratë në zona rurale; NMVM-të bujqësore në pronësi të grave	# gra me tituj pronësie mbi tokën; # gra që përfitojnë nga huat bujqësore të personalizuara; % e grave në shërbimet e ekstensionit; % që miratojnë praktikatat e BMK-së	M11 dhe M12 – Mbështetja e fermerëve dhe rimëkëmbja nga fatkeqësitë; M17 – Zgjerimi dhe modernizimi i sistemit të ujitjes; M15 - Zbatimi i krijimit të habitatit dhe ZBN-ve për të luftuar erozionin e tokës
2	Bursa dhe AFPT i sigurt për bujqësi inteligjente ndaj klimës që siguron	Nënpërfaqësimi i vajzave dhe të rejave në trajnimin	Bursa studimi; mjedise të sigurta mësimore; kurrikula inteligjente ndaj klimës	Vajzat dhe të rejat në AFPT bujqësore dhe universitete	# bursa të dhëna për vajzat; % e të diplomuarave femra në programet e BMK-	M17 – Zgjerimi dhe modernizimi i sistemit të ujitjes (elementi i ngritjes së

Nr.	Veprimi	Sfida e trajtuar	Përshkrimi	Përfituesit	Treguesit	Kontributi specifik në masat e NAP-it
	pjesëmarrjen e grave	bujqësor			së; % e të diplomuarave të punësuar në vende pune inteligjente për klimën	kapaciteteve)
3	Grupet e prodhuesve dhe kooperativat e udhëhequra nga gratë për ZBN	Përfshirja nga lidershipi dhe tregjet	Mbështetja e kooperativave të drejtuara nga gratë; lidhja me ujitjen, farat rezistente ndaj thatësisë dhe shërbimet hidrometeorologjike.	Gratë fermere, gratë sipërmarrëse në bujqësi, gratë në OSHC-të vendore	# kooperativa të drejtuara nga gratë; % e grave në pozicione drejtuese; ndryshimi i rendimentit në parcelat e menaxhuara nga gratë	M14 – Mbrojtje nga përmbajtjet (brigjet e lumenjve/fushat aluvionale); M15 – Zgjidhje të bazuara në natyrë kundër erozionit
4	Punë të orientuara drejt gjinisë në fidanishtet pyjore dhe pyllëzime	Pjesëmarrje e ulët e grave në zinxhirët e vlerave të pylltarisë	Vendosja e kuotave dhe orare fleksible për gratë në fidanishte; trajnim për lidership	Gratë në zonat rurale, NMVM-të në pronësi të grave, gratë që punojnë në pylltari	# gra të trajnuara/të punësuar; % e grave në menaxhimin e fidanishteve; shkalla e mbijetesës së fidanëve 12–24 milionë	M23–M31 – Masat Pyjore (Fidanishte rajonale për llojet e pemëve vendase rezistente ndaj thatësisë, migrimi i asistuar i specieve, zonat buferike dhe restaurimi)

Turizmi

Nr.	Veprimi	Sfida e trajtuar	Përshkrimi	Përfituesit	Treguesit	Kontributi specifik në masat e NAP-it
1	Planifikimi hapësinor i riskut klimatik me këndvështrim gjinor	Gratë e caktuara në punë bregdetare/sezonale me risk të lartë; përfaqësim i pamjaftueshëm në planifikim	Integrimi i të dhënave të riskut dhe gjinisë; ridrejtimi i aseteve të reja nga zonat e riskut; kërkesa për pjesëmarrjen e grave	Punonjëse gra në turizëm, sipërmarrëse gra, planifikuese vendore dhe OSHC	# plane bashkiake që marrin parasysh gjininë; # leje me klauzola përshtatjeje dhe sigurie; % e grave që raportojnë qasje më të sigurt	M32 - Planifikimi hapësinor strategjik për turizmin:
2	Stimuj të dedikuar për mbrojtjen nga ndryshimet klimatike të NMVM-ve të drejtuara nga gratë	Mangësitë në financa dhe të dhëna për bizneset turistike të grave	Grante/hua për hijesim, kullim, eficientë të ujit; kritere të qasjes gjinore	NMVM-të e turizmit në pronësi të grave; punonjëset sezonale gra	# i NMVM-ve të drejtuara nga gratë, të përmirësuara; % e objekteve që përmbushin listën e kontrollit të mbrojtjes nga ndryshimet klimatike; vijimësia e të ardhurave pas ngjarjeve klimatike	M33 – Incentiva për mbrojtje nga ndryshimet klimatike; M36 - Forcimi i kuadrit politik dhe rregullator për turizmin e qëndrueshëm
3	Veprime të bazuara në të dhëna: trajnime dhe qendra digjitale për gratë	Pak gra në menaxhim; qasje e kufizuar në të dhëna klimatike/mentorim	Udhëzime praktike, rrjete të mësimi elektronik dhe mentorimit për gratë	Gra sipërmarrëse, staf me femra në turizëm, menaxhere gra	# gra të trajnuara/të mentoruara; % e grave në role menaxheriale; moduli i të dhënave klimatike të turizmit është funksional	M37 – Integrimi i të dhënave klimatike; M40 - Ngritja e kapaciteteve të operatorëve me aftësi ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike

Zhvillimi urban

Nr.	Veprimi	Sfida e trajtuar	Përshkrimi	Përfituesit	Treguesit	Kontributi specifik në masat e NAP-it
1	Hapësira publike të sigurta ndaj të nxehtit dhe me ndjeshmëri gjinore	Stresi nga i nxehti; shqetësimet për sigurinë; role të rënda kujdesi	Pemë/hije, dhoma ftohëse, ndriçim/kanalizime të sigurta	Familje me kryefamiljare gra dhe familje të cënueshme; pika fokale për gratë në bashki	# hapësira të përshtatura; % e grave që raportojnë rehati/siguri të shtuar; ulje e incidenteve të lidhura me të nxehtin	M46 - Integrimi i hapësirave të gjelbra në zhvillimin e infrastrukturës publike përmes prokurimit publik të gjelbër M47 - Restaurimet e korridoreve të gjelbra: nisma për ripyllëzim dhe gjelbërim urban

Nr.	Veprimi	Sfida e trajtuar	Përshkrimi	Përfituesit	Treguesit	Kontributi specifik në masat e NAP-it
						M50 - Rritja e aftësive ripërtëritëse urbane: vlerësimi i hapësirave të gjelbra dhe zgjidhjeve të qëndrueshme të kullimit
2	Menaxhimi gjithëpërfshirës i riskut nga përmbytjet në komunitet	Familjet me kryefamiljare femra janë shumë të ekspozuara	Grupe të udhëhequra nga gratë për përgatitje, simulime, kujdes për ligatinat/brigjet e lumenjve	Familje me kryefamiljare gra dhe familje të cënueshme; shoqata vendore të grave	# komunitete të prekura; % e grave në simulime; reduktim i kohës së evakuimit (sipas gjinisë)	M49- Planet e emergjencës në raste përmbytjesh M50 - Rritja e aftësive ripërtëritëse urbane: vlerësimi i hapësirave të gjelbra dhe zgjidhjeve të qëndrueshme të kullimit M51 - Projektim i qëndrueshëm urban: ruajtja dhe restaurimi i zonave të përshkueshme dhe të infiltrimit
3	Gratë në planifikimin e përshtatjes së qytetit	Nënpërfaqësim në planifikimin vendor	Vende të rezervuara dhe mentorim për gratë dhe OSHC-të	Stafi bashkiak gra; OSHC-të e drejtuara nga gratë	Politika e kuotave e miratuar; % e takimeve planifikuese me ≥40% gra; # plane që pasqyrojnë nevojat e grave	Ndërsektoriale
4	Mbështetje për strehim të qëndrueshëm për gratë	Cënueshmëria e familjeve me kryefamiljare femra dhe të ardhura të ulëta	Grante/kuponë për hidroizolim, ventilim, mbrojtje nga përmbytjet	Familje me kryefamiljare femra dhe me të ardhura të ulëta	# familje të mbështetura me kryefamiljare femra; % ulje e humbjeve; rritja e aftësive ripërtëritëse ndaj përmbytjeve/përmirësimi i energjisë	M45 - Skemat e incentiveve për të rritur aftësitë ripërtëritëse të ndërtesave ndaj temperaturave ekstreme M48 - Vlerësimi i riskut klimatik për Durrësin, Elbasanin, Fierin dhe më gjerë: Krijimi i një harte gjithëpërfshirëse të cënueshmërisë

Energjia

Nr.	Veprimi	Sfida e trajtuar	Përshkrimi	Përfituesit	Treguesit	Kontributi specifik në masat e NAP-it
1	Lehtësim i synuar i varfërisë energjetike për gratë	Varfëria energjetike në familjet me kryefamiljare gra	Lehtësim tarifash dhe pajisje efikase	Familje me kryefamiljare femra dhe me të ardhura të ulëta	# familje të mbështetura; % ulje e ngarkesës së energjisë	Ndërsektoriale
2	Trajnimi dhe punësimi i grave në OM-të e burimeve të rinovueshme	Pjesëmarrje e ulët e grave në punët teknike të energjisë	Kurse dhe praktika profesionale të shkurtra me shërbime/BRE	Vajzat dhe të rejtat në STEM/AFPT; profesioniste gra	# gra të trajnuara; % e grave në vende pune në OM; mbajtja në punë ≥12 muaj	Ndërsektoriale
3	Financim për PV dhe EE për NMVM-të e grave	Kapitali i kufizuar për investimet në energji të udhëhequra nga gratë	Grante/hua dhe AT për PV dhe EE	NMVM-të në pronësi të grave	# NMVM të drejtuara nga gratë që përdorin PV/EE; % ulje e kostos së energjisë; vijimi i gjatë goditjeve	M56 - Rritja e aftësive ripërtëritëse ndaj valës së të nxehtit përmes vendosjes efikase të teknologjisë së kondicionimit të ajrit dhe strehimeve për mbrojtje ndaj ndryshimeve klimatike M58 - Optimizimi i energjisë së rinovueshme për sisteme me aftësi ripërtëritëse: Investime në inovacionin e rrjetit

Nr.	Veprimi	Sfida e trajtuar	Përshkrimi	Përfutuesit	Treguesit	Kontributi specifik në masat e NAP-it dhe magazinimin
4	Të dhëna të detyrueshme të energjisë të ndara sipas seksit	Mungesa e të dhënave të energjisë sipas gjinisë	Kërkesa nga shoqëritë dhe ERE për të publikuar të dhëna gjinore	Gratë në institucione, analiste gjinore, OSHC-të	Lëshimi i autorizimit për raportim; # grupe të dhënash të publikuara; # politika të informuara	Ndërsektoriale

Transporti

Nr.	Veprimi	Sfida e trajtuar	Përshkrimi	Përfutuesit	Treguesit	Kontributi specifik në masat e NAP-it
1	Transport publik i sigurt ndaj klimës për gratë	Shqetësime për sigurinë, ekspozimi ndaj të nxehtit/përmbajtjeve	Hijesim, ndriçim, butona emergjence; rrugë emergjence	Punonjëset gra që mbështeten në transportin publik; udhëtarët femra të cënueshme	# qendra transporti të rimodeluara; % e grave që raportojnë qasje më të sigurt; reduktim i kohës së udhëtimit gjatë risqeve	Ndërsektoriale
2	Gratë në planifikimin dhe operacionet e transportit	Nënpërfaqësim në bordet sektoriale	Kuota dhe mentorim për gratë në planifikim dhe operacione	Planifikueset gra, stafi bashkiak, OSHC-të	# gratë në komisione; % e planeve me analizë të lëvizshmërisë gjinore	Ndërsektoriale
3	Projektet pilot të lëvizshmërisë dhe qasjes së grave në zonat rurale	Mundësi të kufizuara të transportit rural	Shërbime që i përgjigjen kërkesës, ecje/çiklizëm i sigurt drejt shërbimeve dhe tregjeve	Gratë në zonat rurale, gratë dhe vajzat e cënueshme	# programe pilot të vëna në zbatim; # udhëtime thelbësore për gratë; kohë e kursyer.	Ndërsektoriale
4	Financim klimatik i i përgjigjshëm gjinor për transportin	Mangësi në financim për transport me aftësi ripërtëritëse në dobi të grave	PPP/instrumente financimi për të përmirësuar asetet në mënyrë të paanshme	Përdorueset gra, udhëtarët e pambrojtura, sipërmarrëset gra	# instrumente të projektuara; kapital privat i mobilizuar; % e projekteve që përdorin teknologji me ndikim të ulët	M66 - Partneritete novatore për transport të qëndrueshëm

8. KOMUNIKIMI DHE ANGAZHIMI I PALËVE TË INTERESIT

Angazhimi proaktiv i palëve të interesit në përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike është thelbësor për ta kthyer përshtatjen në prioritet kombëtar, për të siguruar mbështetjen dhe për të nxitur vendime dhe veprime kolektive për të arritur aftësi ripërtëritëse afatgjata. Në këtë drejtim, angazhimi me palët kryesore të interesit dhe komunikimi i mesazheve të duhura në lidhje me përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike luan rol kyç për zbatimin me sukses të NAP-it. Për këtë qëllim, si pjesë e procesit të NAP-it, u hartua me kujdes një Plan Komunikimi dhe Angazhimi të Palëve të Interesit (PKAPI) për të forcuar kapacitetet e palëve të interesit me mjete specifike për sektorin, udhëzues komuniteti për udhëheqësit vendorë dhe burime edukative për të ndërtuar njohuri rreth klimës tek të rinjtë. Përmes komunikimit të synuar dhe gjithëpërfshirës, synohet shndërrimi i përshtatjes ndaj klimës nga një kuadër politikash në një lëvizje të pranueshme nga palët e interesit në të gjitha nivelet e shoqërisë, politikëbërësit, institucionet qeveritare, sektori privat, komunitetet vendase, akademia, media, organizatat e shoqërisë civile (OSHC-të) dhe partnerët ndërkombëtarë.

Duke njohur rëndësinë e përfshirjes, **PKAPI thekson angazhimin e grupeve të cënueshme, grave dhe të rinjve si pjesëmarrës aktivë në proceset e përshtatjes ndaj klimës.** Gjithashtu integron nisma për të fuqizuar fëmijët në moshë shkollore, si fushata të udhëhequra nga nxënësit, *workshop*-e dhe projekte ndërvepruese që inkurajojnë praktikatat inteligjente ndaj klimës, si mbjellja e pemëve, kursimi i energjisë dhe riciklimi. Përmes nxitjes së angazhimit të të rinjve, strategjia synon të ndërtojë një brez të ri që do të çojë përpara përpjekjet për përshtatje. Mjetet ndërvepruese si *workshop*-et virtuale, platformat e rrëfimit të historive dhe anketat online do të thellojnë angazhimin dhe do të mbledhin vlerësime.

8.1 Objektivat kryesorë të komunikimit dhe angazhimit

Qëllimi kryesor për planin e angazhimit të palëve të interesit është:

Të pozicionohet përshtatja ndaj klimës si prioritet kombëtar në Shqipëri nëpërmjet shfrytëzimit të komunikimit strategjik si një mjet për angazhimin e palëve të interesit, nxitjen e veprimit kolektiv dhe

përmirësimin e aftësisë ripërtëritëse afatgjatë në të gjithë sektorët kyç të ekonomisë.

Ky qëllim materializohet në pesë objektiva që do të udhëheqin të gjitha veprimtaritë e komunikimit dhe angazhimit të palëve të interesit të NAP-it:

1. Rritja e ndërgjegjësimit për klimën

Ky objektiv thekson rritjen e ndërgjegjësimit kombëtar për risqet klimatike dhe masat e përshtatjes përmes mesazheve të synuara, fushatave digjitale dhe shtrirjes së aktiviteteve në komunitet. Veprimtaritë do të paraqesin risqet klimatike, do të shfaqin praktikën e suksesshme të përshtatjes dhe do të luftojnë keqinformimin, duke siguruar që publiku i gjerë të njohë rëndësinë e përshtatjes për zhvillimin me aftësi ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike në Shqipëri.

2. Forcimi i koordinimit institucional

Ky objektiv përqendrohet në krijimin e partneriteteve dhe koordinimit midis institucioneve dhe sektorëve për të siguruar që ministritë, bashkitë dhe agjencitë teknike të kenë njohuritë dhe burimet e nevojshme për të integruar përshtatjen në vendimmarrje. Veprimtaritë do të përfshijnë *workshop*-e, seanca trajnimi dhe konsultime me ekspertë, duke siguruar që vendimmarrësit dhe palët e interesit të kenë qasje në njohuri të besueshme dhe të bashkëpunojnë në mënyrë të efektshme për prioritetet e përshtatjes.

3. Integrimi i përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në narrativat e politikave

Ky objektiv siguron që politikëbërësit të mbështeten me instrumente komunikimi (të tilla si përmbledhje politikash, dialogë dhe mjete të synuara për advokim), që përfshijnë përshtatjen në planet kombëtare dhe vendore të zhvillimit. Duke lidhur përshtatjen me përfitimet ekonomike dhe sociale, PKAPI-i do të nxisë angazhim më të fortë politik dhe integrimin e prioritetëve klimatike në politika dhe plane.

4. Fuqizimi i zërave të cenueshëm

Ky objektiv promovon përfshirjen duke krijuar mundësi angazhimi në planifikimin e përshtatjes dhe vendimmarrje për grupet e cenueshme. Veprimtaritë do të përfshijnë *workshop*-e të synuara, materiale edukative të përshtatura dhe nisma shkollore, duke u mundësuar grave, të rinjve dhe komuniteteve të marginalizuara të formësojnë agjendën e Shqipërisë për aftësitë ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike.

5. Vazhdimi i angazhimit dhe dialogut

Ky objektiv thekson rëndësinë e vazhdimit të angazhimit me kalimin e kohës. Aktivitetet do të përqendrohen në paraqitjen e arritjeve lidhur me përshtatjen, krijimin e platformave ndërvepruese për ndarjen e njohurive dhe vlerësimet e vazhdueshme, si dhe promovimin e bashkëpunimit me sektorin privat për të siguruar burime dhe për të nxitur veprime të vazhdueshme.

Parimet udhëzuese

Të gjitha veprimtaritë e komunikimit dhe angazhimit në NAP do të udhëhiqen nga parimet e mëposhtme udhëzuese:

- **Shpërndarja e mesazheve të bazuara në shkencë:** Sigurimi që komunikimi për përshtatjen të bazohet në të dhënat klimatike, vlerësimet e riskut dhe studimet sektoriale, siç përshkruhet në NAP;

- **Angazhimi i shumë palëve të interesit:** Forcimi i bashkëpunimit midis qeverisë, sektorit privat, shoqërisë civile dhe partnerëve ndërkombëtarë për të përshpejtuar përshtatjen;

- **Lokalizimi i strategjive:** Sigurimi që PVP-të komunikohen dhe zbatohen në mënyrë të efektshme në nivel bashkiak;

- **Përfshirja dhe barazia:** Prioritizimi i qasjeve të përgjigjshme gjinore dhe i vendimmarrjes me pjesëmarrje për të përforcuar zërat e grave, të rinjve dhe komuniteteve të marginalizuara;

- **Transparenca dhe llogaridhënia:** Vendosja e mekanizmave të qartë monitorues për të ndjekur ecurinë e NAP-it, angazhimin publik dhe ndikimin në komunikim.

8.2 Audiencat kryesore

Grupet e synuara të audiencës për PKAPI-në ndahen si më poshtë:

- **Institucionet qeveritare** udhëheqin zbatimin e NAP-it të Shqipërisë duke integruar përshtatjen në politikat sektoriale dhe duke siguruar koherencë ndërmjet veprimeve kombëtare dhe vendore. Ministria e Mjedisit, së bashku me ministrinë kryesore të linjës dhe bashkitë, koordinon planifikimin dhe financimin, ndërsa qeveritë vendore i përshtatin masat sipas risqeve rajonale. Këto veprime mbështeten përmes një strategjie komunikimi me anë të dokumenteve të shkurtër të politikave, ngritjes së kapaciteteve dhe raporteve të progresit;

- **Sektori privat** luan rol thelbësor përmes investimeve në teknologjinë inteligjente për klimën dhe PPP-të, të udhëhequra nga fushata ndërgjegjësimi, forume dhe udhërrëfyes investimesh që paraqesin përfitimet ekonomike të përshtatjes;

- **Shoqëria civile** siguron përfshirjen dhe angazhimin e komunitetit, mbështetur nga mjetet, platformat me pjesëmarrje dhe partneritetet mediatike;

- **Akademia** ofron të dhëna dhe kërkime për të orientuar vendimet e bazuara në evidenca, me përpjekje me anë të të cilave synohet që gjetjet të jenë më të arritshme përmes ndarjes së njohurive dhe dialogut mbi politikat;

- **Mediat** mbështesin ndërgjegjësimin dhe llogaridhënien publike nëpërmjet trajnimeve, rrëfimit të historive dhe fushatave për aftësitë ripërtëritëse ndaj klimës;

- **Partnerët ndërkombëtarë**, përfshirë GCF-në, UNDP-në dhe donatorët dypalësh, ofrojnë financim dhe mbështetje teknike, me bashkëpunim të vazhdueshëm të ruajtur përmes raportimit të progresit dhe dialogut të nivelit të lartë.

Gjithashtu, përshtatja ndaj klimës në Shqipëri duhet t'u japë përparësi grupeve të cënueshme dhe të marginalizuara, si gratë, popullatat rurale dhe komunitetet me të ardhura të ulëta, të cilat përballen me risqet më të mëdha klimatike. Përfshirja e tyre aktive siguron që përpjekjet për përshtatje të jenë të drejta, të përshtatshme për kontekstin vendor dhe të qëndrueshme, duke u mbështetur te njohuritë e vlefshme të komunitetit. NAP-i thekson komunikimin gjithëpërfshirës përmes formateve të qasshmërisë si gjuhët vendase, materialet vizuale dhe radioja e komunitetit për të nxitur pjesëmarrjen, veçanërisht në zonat rurale. Metodën pjesëmarrëse, si *workshop*-et dhe fokus grupet, krijojnë hapësira që këto grupe të formësojnë vendimet për përshtatje. Adresimi i barrierave si transporti dhe qasshmëria, si dhe promovimi i angazhimit me ndjeshmëri gjinore dhe të përshtatshëm në aspektin kulturor, i fuqizon më tej komunitetet për të marrë pjesë në përmirësimin e aftësive ripërtëritëse ndaj klimës.

8.3 Mesazhet kryesore të komunikimit për NAP-in

Objektivat, parimet udhëzuese dhe audiencat e synuara ndihmuan në hartimin e mesazheve kryesore që duhet të përcillen për të komunikuar siç duhet NAP-in. Këto janë përmbledhur në tabelat më poshtë, duke paraqitur si fillim mesazhet kryesore për NAP-in në vija të përgjithshme dhe më pas mesazhet kyç për sektorët kryesorë prioritarë të përshtatjes. Të dyja tabelat përfshijnë edhe audiencën e synuar për secilin mesazh, dhe mënyrën se si ato lidhen me secilin prej pesë objektivave kryesorë të komunikimit dhe angazhimit:

Tabela 15: Objektivat e komunikimit të NAP-it.

Objektivi i komunikimit	Fushat e fokusit të komunikimit	Mesazhet kryesore	Audienca e synuar
Objektivi 1: Rritja e ndërgjegjësimit për klimën	Përshtatja ndaj klimës si nxitës i rritjes ekonomike të qëndrueshme	- Përshtatja ndaj klimës është thelbësore për mbrojtjen e jetesës, stabilitetin ekonomik dhe trashëgiminë natyrore të Shqipërisë. - Investimi në përshtatje sot siguron një të ardhme të qëndrueshme për brezat e ardhshëm. - Çdo sektor dhe komunitet luan një rol; veprimet vendore përmirësojnë aftësitë ripërtëritëse kombëtare.	Publiku i gjerë, komunitetet vendase dhe të rinjtë, bizneset dhe organizatat e shoqërisë civile.

		- Politikat më të forta të përshtatjes në pesë sektorët prioritarë rrisin konkurrueshmërinë, sigurojnë financim për klimën dhe krijojnë vende pune të gjelbra. Shndërrimi i përshtatjes në prioritet kombëtar siguron që Shqipëria të përmbushë angazhimet e saj në Marrëveshjen e Parisit dhe OZHQ-të.	
Objektivi 2: Forcimi i koordinimit institucional	Veprime bashkëpunimi për një të ardhme me aftësi ripërtëritëse ndaj klimës	- Përshtatja është e suksesshme kur të gjitha institucionet, sektori privat, academia dhe komunitetet punojnë së bashku. - Partneritetet në bujqësi, energji, turizëm, transport dhe planifikim urban sigurojnë që veprimet e përshtatjes të jenë të qëndrueshme dhe të efektshme. - Partneritetet publike-private (PPP) shfrytëzojnë inovacionin dhe financimin për zgjidhjet për përshtatje. - Bujqësia inteligjente në lidhje me klimën rrit sigurinë ushqimore dhe krijon qëndrueshmëri në pune, veçanërisht për gratë në zonat rurale. - Infrastruktura e energjisë, transportit dhe turizmit siguron rritje dhe qëndrueshmëri afatgjatë. - Diversifikimi drejt energjisë së rinovueshme rrit sigurinë afatgjatë të energjisë, duke reduktuar gjurmën e karbonit të Shqipërisë. - Bashkëpunimi dhe shkëmbimi i njohurive harmonizojnë burimet dhe novacionin për një Shqipëri inteligjente ndaj klimës. - Sektori privat luan rol vendimtar në financimin e zgjidhjeve të përshtatjes.	Politikëbërësit kombëtarë dhe vendorë, autoritetet bashkiake, udhëheqësit e sektorit privat, academia.
Objektivi 3: Integrimi i përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në narrativat e politikave	Përfshirja e përshtatjes ndaj klimës në kuadrot e qeverisjes dhe politikave	- Integrimi i përshtatjes në politikat kombëtare dhe bashkiake siguron zhvillim të qëndrueshëm. - Përshtatja ndaj klimës është investim, jo kosto, përmes së cilës garantohet siguria ekonomike e Shqipërisë. - Risqet klimatike duhet të merren parasysh në të gjitha vendimet e planifikimit dhe financimit. - Vendimet e sotme politike formësojnë aftësitë ripërtëritëse të Shqipërisë së nesërme. - Politikëbërësit luajnë rol vendimtar në sigurimin e financimit për klimën dhe bashkëpunimit ndërkombëtar. - Udhëheqja e fortë dhe vendimet transparente nxisin politika të qëndrueshme dhe sigurojnë financim ndërkombëtar. - Përshtatja është investim në sigurinë ekonomike, jepini përparësi në vendimet tuaja. - Udhëheqja e fortë nxit politika të qëndrueshme. Bëhuni zëri që mbështet të ardhmen klimatike të Shqipërisë.	Politikëbërës kombëtarë dhe vendorë, udhëheqës të komunitetit me ndikim dhe donatorë. Gazetarët dhe mediat.
Objektivi 4: Fuqizimi i zërave të cenueshëm	Veprim gjithëpërfshirës për klimën: Askush të mos mbetet pas	- Ndryshimi i klimës na prek të gjithëve, por grupet e cënueshme mbajnë barrën më të madhe. Përshtatja duhet të sigurojë që askush të mos mbetet pas. - Zgjidhjet e bazuara në komunitet, të drejtuara në nivel vendor, e bëjnë përshtatjen të efektshme dhe të qëndrueshme. - Investimi në përshtatje përmirëson jetesën, mbrojnë popullatat e cënueshme dhe përmirëson aftësitë ripërtëritëse sociale. - Gratë, të rinjtë dhe komunitetet e marginalizuara duhet të jenë pjesë aktive e vendimmarrjes për klimën. - Përshtatja gjithëpërfshirëse siguron barazi, pjesëmarrje dhe përfitime të ndërsjella për të gjithë.	Gratë, të rinjtë, popullatat rurale dhe komunitetet e marginalizuara. Organizatat e shoqërisë civile që punojnë për përfshirjen sociale.
Objektivi 5: Vazhdimi i angazhimit dhe dialogut	Përshtatja ndaj klimës si përpjekje kolektive dhe e vazhdueshme	- Përshtatja është një proces i vazhdueshëm që kërkon udhëheqje dhe bashkëpunim të qëndrueshëm. - Historitë e suksesit nga PVP-të demonstrojnë ndikimin e përpjekjeve të përshtatjes dhe nxisin replikimin. - Shqipëria po ndërton një të ardhme me aftësi ripërtëritëse; historitë tona të suksesit tregojnë rrugën për të ecur përpara. - Platformat e bashkëpunimit dhe ndarjes së njohurive, si dhe mjetet e komunikimit, mbështesin angazhimin afatgjatë. - Shfaqja e progresit frymëzon të tjerët; së bashku, mund t'i shkallëzojmë këto suksese për një ndikim më të madh. - Përfshirja e sektorit privat është thelbësore për të zgjeruar dhe financiar zgjidhje me aftësi ripërtëritëse	Qeveritë kombëtare dhe bashkiake dhe aktorët e sektorit privat. Mediat dhe institucionet arsimore për të vazhduar ndërgjegjësimin publik.

Tabela 16: Mesazhet e komunikimit të NAP-it.

Sektori	Prioritetet e përshtatjes të NAP-it	Mesazhet kryesore	Përfitimet	Përputhja me angazhimet	Audienca e synuar
Bujqësia dhe pylltaria	Bujqësi inteligjente ndaj klimës dhe ujitje efikase	Bujqësi inteligjente ndaj klimës dhe ujitje efikase -Përshtatja ul risqet e thatësirave dhe përmblytjeve, duke siguruar kultura të qëndrueshme për familjet shqiptare. Ujitja efikase dhe ruajtja e dherave mbrojnë ekonominë bujqësore në Shqipëri. Ujitja me eficiencë të lartë uji përmirëson aftësitë ripërtëritëse për fermerët. Investimi në kultura me aftësi ripërtëritëse ndaj klimës forcon jetesën rurale dhe qëndrueshmërinë afatgjatë. Fuqizimi i grave dhe fermerëve të vegjël për	- Mbron sigurinë ushqimore dhe ekonomitë rurale. - Ul risqet nga thatësirat dhe moti ekstrem. - Mbështet fermerët e vegjël, veçanërisht gratë. - Zvogëlon riskun	- OZHQ 2 – (Zero uri) - Angazhimet e Shqipërisë sipas Marrëveshjes së Parisit. - Strategjia Kombëtare për Bujqësinë dhe Zhvillimin Rural.	Fermerët, kooperativat rurale, agrobizneset, politikëbërësit bujqësorë, Institucione, institute apo njësi të veçanta të kërkimit shkencor.

		përshtatjen siguron mirëqenien e komunitetit. Për pylltarinë: menaxhimi i zjarreve në peizazh forcon përshtatjen klimatike duke lidhur parandalimin, gatishmërinë dhe restaurimin pas zjarrit me mbrojtjen e pyjeve, kullotave, biodiversitetit dhe mjeteve të jetesës rurale.	nga zjarret në pyje dhe kullota përmes parandalimit dhe menaxhimit të peizazhit. - Forcon sigurinë dhe gatishmërinë e komuniteteve rurale, zonave të mbrojtura dhe strukturave vendore përballë zjarreve. - Mbështet restaurimin ekologjik pas zjarrit dhe ruajtjen e shërbimeve kryesore të ekosistemit.		
Energjia	Diversifikimi i burimeve të energjisë dhe rritja e efikasitetit	-Nuk mjafton vetëm energjia hidroelektrike për të përballuar nevojat e ardhshme energjetike të Shqipërisë; diversifikimi është thelbësor. -Energjia e rinovueshme nxit rritje të qëndrueshme dhe vende pune të gjelbra. Investimet në energjinë diellore dhe të erës pakësojnë shkarkimet dhe rrisin sigurinë energjetike. -Eficienca e energjisë forcon aftësitë ripërtëritëse: veprimet e vogla sot sigurojnë stabilitet nesër. -Diversifikimi ul cenueshmërinë nga thatësira dhe goditjet klimatike.	- Mundëson sigurinë e energjisë afatgjatë. - Ul varësinë nga energjia hidroelektrike dhe cenueshmërinë nga thatësitrat. - Krijon vende pune të gjelbra dhe mbështet rritjen me karbon të ulët.	- OZHQ 7 (Energji e përballueshme dhe e pastër) - Strategjia Kombëtare për energjinë e rinovueshme. - Objektivat e UNFCCC-së dhe objektivat për aderimin në BE për ndryshimet klimatike.	Politikëbërësit për energjinë, shoqëritë e shërbimeve, investitorët e energjisë së rinovueshme, bizneset, institucionet financiare.
Turizmi	Infrastrukturë me aftësi ripërtëritëse ndaj klimës dhe nisma të qëndrueshme të ekoturizmit	- Përshtatja mbron ekosistemet dhe asetet turistike të Shqipërisë. - Restaurimi dhe rryllëzimi i bregdetit mbrojnë destinacionet kryesore të Shqipërisë. - Ekoturizmi ruan trashëgiminë natyrore teksa krijon edhe vende pune. - Turizmi inteligjent ndaj klimës rrit reputacionin botëror të Shqipërisë si destinacion i qëndrueshëm. - Turizmi i qëndrueshëm siguron rritje dhe konkurrueshmëri afatgjatë të komunitetit. - Turizmi inteligjent ndaj klimës rrit reputacionin botëror të Shqipërisë si destinacion kryesor të ekoturizmit.	- Mbron zonat bregdetare dhe malore. - Forcon ekonominë vendore dhe vendet e punës. - Përmirëson profilin e turizmit të qëndrueshëm të Shqipërisë.	- OZHQ 8 (Punë dinjitoze dhe rritje ekonomike) - Strategjia Kombëtare për Turizëm të Qëndrueshëm. - Angazhime rajonale për turizëm miqësor me klimën.	Operatorët turistikë, pronarët e hoteleve, qeveritë vendore, agjencitë ndërkombëtare të turizmit
Transporti	Mbrojtja e infrastruktura kritike të transportit nga ndryshimet klimatike dhe promovimi i lëvizshmërisë së qëndrueshme urbane	- Transporti me aftësi ripërtëritëse e mban Shqipërinë të lidhur dhe pakëson ndërprerjet. - Rrugët dhe urat rezistente ndaj përmbytjeve dhe të nxehtit mbrojnë jetesën dhe tregtinë. - Infrastruktura e qëndrueshme ul kostot afatgjata të riparimit. - Transporti i qëndrueshëm urban pakëson shkarkimet dhe përmirëson lëvizshmërinë për të gjithë qytetarët. - Investimet inteligjente ndaj klimës në sistemet e transportit mbështesin rritjen ekonomike dhe integrimin në BE.	- Siguron qasje të besueshme në mallra, shërbime dhe tregje. - Ul kostot e riparimit me kalimin e kohës. - Përmirëson lidhjen dhe sigurinë.	- OZHQ 9 (Industri, novacion dhe infrastrukturë) - Mbështet objektivat afatgjatë të përshtatjes të Shqipërisë.	Planifikues të transportit, inxhinierë bashkiakë, zhvillues të infrastrukturës, politikëbërës
Zhvillimi urban	Infrastruktura e gjelbër, menaxhimi i riskut nga përmbytjet dhe planifikimi urban inteligjent ndaj klimës	- Qytetet e gjelbra përmirësojnë cilësinë e ajrit, qëndrueshmërinë dhe cilësinë e jetës. - Planifikimi inteligjent ndaj klimës ul risqet nga përmbytjet dhe i nxehti. - Përshtatja e udhëhequr nga komuniteti nxit rritjen dhe përgatitjen gjithëpërfshirëse. Menaxhimi i përmbytjeve në zonat urbane mbron shtëpitë, bizneset dhe infrastrukturën kritike.	- Zvogëlon zonat e të nxehtit urban dhe risqet klimatike. - Mbron banesat dhe infrastrukturën. - Përmirëson aftësitë ripërtëritëse të komunitetit dhe	- OZHQ 11 (Qytete dhe komunitete të qëndrueshme). - Strategjia Kombëtare për Ndryshimet Klimatike.	Planifikues urbanë, arkitektë, udhëheqës bashkiakë, politikëbërës për strehimin, zhvillues privatë.

			gatishmërinë ndaj fatkeqësive.	- Udhëzimet e BE-së për aftësitë ripërtëritëse urbane.	
--	--	--	--------------------------------	--	--

8.4 Plani i veprimit për komunikim dhe angazhim të palëve të interesit

Mesazhet janë përfshirë në PKAPI-në e NAP-it, të cilat përmbledhen në tabelën 17:

Tabela 17: Plani i komunikimit dhe angazhimit të palëve të interesit.

Veprimtaritë	Treguesit	Synimi	Periudha kohore	Palët përgjegjëse	Buxheti tregues (dollarë amerikanë) ²¹⁸	Potenciali i ndikimit në komunikim
Objekti 1: Rritja e ndërgjegjësimit për klimën						
Të zhvillohen fushata multimediale specifike për sektorin (TV, radio dhe media sociale) duke u përqendruar në përshtatjen ndaj klimës në pesë fusha zhvillimi, përfshirë materiale edukative të përshtatshme për moshën për shkollat fillore dhe të mesme, si dhe organizimin e aktiviteteve komunitare të ndërgjegjësimit	Numri i fushatave Numri i audiencave të arritura	6 fushata (5 për secilin sektor dhe një e përgjithshme) 1.000.000 shikime/dëgjues	Janar 2026 – dhjetor 2028	Ekipi i NAP-it dhe ekspertët e komunikimit dhe shoqëritë mediatike	500.000	Ndërgjegjësim mbarëkombëtar, i përshtatur me sfidat dhe mundësit specifike të sektorit, duke nxitur angazhim në të gjithë Shqipërinë
Të krijohen mjete vizuale (p.sh., infografikë, postera, video) që tregojnë histori suksesi vendase për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike në të pesë sektorët kryesorë, duke synuar audiencat më të reja.	Numri i materialeve të krijuara dhe të shpërndara për secilin sektor kyç	5.000 materiale të shpërndara	Maj 2027	Të gjitha palët kyç të interesit	70.000	Të kuptuarit e zgjeruar të praktikave të suksesshme të përshtatjes, duke nxitur replikimin dhe mbështetjen
Të lehtësohen vizitat në terren me gazetarët në rajonet më të prekura nga ndryshimet klimatike, duke u mundësuar të dëshmojnë drejtpërdrejt ndikimin e ndryshimeve klimatike dhe ta lidhin atë me politikat më të gjera të përshtatjes.	Numri i vizitave në terren Numri i gazetarëve pjesëmarrës	3 vizita në terren 30 gazetarë të angazhuar	Qershor 2026 – dhjetor 2027	Gazetarët Shoqatat e medias; ekspertët e klimës.	80.000	Raportim i përforcuar për klimën, me shtim të historive investigative mbi sfidat dhe përgjigjet e përshtatjes.
Të krijohen përmbajtje mediatike të bazuara në fakte që sfidojnë drejtpërdrejt keqinformimin me evidenca shkencore, duke përfshirë nismat e verifikimit të fakteve në fushatat mediatike.	Numri i artikujve që hedhin poshtë faktet dhe nismat për verifikimin e fakteve Numri i mediave të angazhuara	10 artikuj të publikuar për verifikimin e hollësishëm të fakteve 5 media kryesore të përfshira	Janar 2026 – dhjetor 2028	Gazetarët investigativë; Ekipi i Komunikimit; Institucionet Shkencore.	90.000	Ulje e numrit të keqinformatave rreth klimës, rritja e besueshmërisë së lajmeve që lidhen me klimën.
Të promovohet gazetaria investigative klimatike, ku gazetarët pyesin në mënyrë aktive politikëbërësit dhe kërkojnë llogaridhënie mbi angazhimet për përshtatje.	Numri i historive investigative të publikuara Numri i seancave të trajnimit për gazetarët	8 raporte invstigative të publikuara 4 seanca trajnimi	Qershor 2026 – dhjetor 2028	Institucionet e Trajnimit të Gazetarëve.	150.000	Forcim i pavarësisë së medias në raportimin për klimën, duke sjellë diskutim publik më të informuar.
Objekti 2: Forcimi i koordinimit institucional						

²¹⁸ Veprimtaritë e komunikimit të PKAPI-së përfshihen në buxhetin e përgjithshëm të PKP-së të përshkruar në seksionet e planit të zbatimit (më sipër) dhe financimit të PKP-së (më poshtë).

Të zhvillohen <i>workshop</i> -e, trajnime dhe takime shumësektoriale me palët e interesit për bujqësinë, energjinë, transportin dhe turizmin për të përcaktuar rolet e tyre në strategjitë e përshtatjes.	Numri i <i>workshop</i> -eve, trajnimeve etj., sipas sektorit Numri i pjesëmarrësve	25 <i>workshop</i> -e, takime trajnime etj. 600 pjesëmarrës	Qershor 2026 – qershor 2028	Ministritë Sektoriale; Partnerët e Sektorit Privat	200.000	Të kuptuarit më të qartë të roleve, gjë që sjell strategji përshtatjeje me kohezive përfshirëse.
Të krijohet një grup i posaçëm ekspertësh për klimën, duke u siguruar që gazetarët dhe politikëbërësit të kenë qasje të drejtpërdrejta në informacion të besueshëm për raportim dhe vendimmarrje të bazuar në evidencea.	Numri i profileve të ekspertëve të disponueshëm Numri i konsultimeve me ekspertë	1 grup ekspertësh i krijuar 50 konsulta të ofruara	Janar 2026 – dhjetor 2027	Ekspertë të sektorëve UNDP Gazetarët	75.000	Cilësi e përmirësuar e diskutimit për ndryshimet klimatike në media dhe politikëbërje.
Të sigurohet bashkëpunim më i gjerë midis gazetarëve dhe punonjës kërkimor-shkencor të klimës, për t'i bërë të dhënat e ndërlukuara më të arritshme për publikun.	Numri i bashkëpunimeve Numri i raporteve të thjeshtuara të publikuara për klimën	5 <i>workshop</i> -e me gazetarë ekspertë 10 raporte të publikuara për klimën	Prill 2026 – dhjetor 2028	Institucionet kërkimore për klimën Gazetarët UNDP	100.000	Rritje e saktësisë shkencore në lajmet për klimën dhe materialet për ndërgjegjësimin publik.
Të organizohen programe trajnime për gazetarët me ekspertë të klimës për të ofruar njohuri të specializuara mbi strategjitë e përshtatjes, kuadrot e politikave dhe interpretimin e të dhënave.	Numri i programeve të trajnimit Numri i gazetarëve të trajnuar	4 programe 80 gazetarë të trajnuar	Janar 2026 – dhjetor 2028	Gazetar UNDP Institucione trajnime; ekspertë të klimës.	180.000	Kapacitet i forcuar për gazetari klimatike me cilësi të lartë.
Të publikohen instrumente mbi praktikatat inteligjente ndaj klimës për bujqësinë dhe turizmin, si dhe infrastrukturën e gjelbër për zhvillimin urban.	Numri i instrumenteve të shpërndara/shkarkuara	5000 kopje 3000 shkarkime	Shkurt 2027	Ekspertë të sektorit; Ekipi i komunikimit	100.000	Udhëzime praktike për palët e interesit, duke nxitur miratimin e masave të përshtatjes.
Objektivi 3: Integrimi i përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në narrativat e politikave						
Të hartohen dokumente politikash që theksojnë përfitimet ekonomike nga energjia e rinovueshme, sistemet me aftësi ripërtëritëse dhe hapësirat e gjelbra urbane.	Numri i përmbledhjeve të shpërndara të politikave Vlerësimet e politikëbërësve	5 dokumente të shkurtra të ndara me 150 politikëbërës	Shkurt 2027 – dhjetor 2027	Ministria e Financave; Ministritë Sektoriale	150.000	Angazhim më i fortë politik për integrimin e përshtatjes në politikat kombëtare.
Të organizohen dialogë mbi politikatat e nivelit të lartë me palët kryesore të interesit në sektorët e bujqësisë, energjisë dhe transportit.	Numri i dialogëve të mbajtur Rezultatet e politikave	5 dialogë Rekomandimet e politikave të miratuara	Shtator 2027	Ministritë e Sektorit; specialistët e advokimit	100.000	Harmonizim i përsheptuar i politikave me prioritetet e përshtatjes.
Objektivi 4: Fuqizimi i zërave të cënueshëm						
Të lehtësohen <i>workshop</i> -e, takime, trajnime etj., të synuara për gratë dhe të rinjtë mbi bujqësinë inteligjente ndaj klimës, eficiencën e energjisë dhe turizmin e qëndrueshëm.	Numri i <i>workshop</i> -eve Numri i pjesëmarrësve	15 <i>workshop</i> -e, takime, aktivitete 300 pjesëmarrës	Janar 2027 – dhjetor 2027	Grupet e grave; udhëheqësit e komuniteteve	75.000	Pjesëmarrje e fuqizuar e grupeve të cënueshme në proceset e përshtatjes.
Të krijohen dhe të shpërndahen materiale edukative të përshtatura për komunitetet dhe shkollat në zonat urbane dhe rurale, me fokus në angazhimin e të rinjve në proceset e përshtatjes. Kjo do të realizohet përmes përmirësimit të sistemeve të të dhënave, duke	Numri i materialeve të shpërndara Shkalla e angazhimit të shkollës dhe komunitetit	10.000 kopje 200 shkolla	Nëntor 2027	Ministria e Arsimit; OJQ-të	100.000	Angazhimi i nxitur nga të rinjtë siguron ndryshime afatgjata të sjelljes në aftësitë ripërtëritëse ndaj klimës.

shfrytëzuar një mundësi të rëndësishme për forcimin e përdorimit të të dhënave klimatike të ndara sipas moshës dhe të ndjeshme ndaj fëmijëve.						
Të forcohen programet e njohurive, veçanërisht në shkolla, përfshirë zhvillimin e moduleve të synuara të trajnimit, për t'i ndihmuar brezat e rinj të vlerësojnë në mënyrë kritike informacionin mbi klimën.	Numri i shkollave të angazhuara Numri i seancave të ndërgjegjësimit	100 shkolla 20 seanca ndërgjegjësimit	Shtator 2026 – dhjetor 2028	Ministria e Arsimit; OJQ-të	100.000	Përmirësim i qëndrueshmërisë së të rinjve ndaj keqinformimit mbi klimën.
Objektivi 5: Vazhdimi i angazhimit dhe dialogut						
Të theksohen arritjet e përshtatjes përmes blogjeve, videove dhe buletineve që shfaqin përpjekjet në të pestë sektorët.	Numri i historive të ndara të suksesit Metrikat e angazhimit	15 histori suksesi 1.000.000 shikime	Janar 2028 – dhjetor 2028	Ekipi i komunikimit; udhëheqësit vendorë të projekteve	100.000	Ecuri e qëndrueshme dhe rritje e investimeve në praktikat e suksesshme të përshtatjes.
Të vihet në funksion një platformë digjitale për të monitoruar ecurinë e përshtatjes dhe për të angazhuar palët e interesit me përditësime dhe mundësi për vlerësime.	Vënia në funksion e platformës Përdorues aktivë Dhënia e vlerësimeve	1 platformë 5.000 përdorues aktivë	Tetor 2027 – mars 2028	Ekipi i TI-së; ekipi i komunikimit	60.000	Angazhimi i vazhdueshëm nxit transparencën dhe planifikimin bashkëpunues për përshtatje.

9. FINANCIMI I NAP-it

Kostot e përgjithshme për planifikimin e NAP-it 2026–2036 arrijnë në 9.8 miliardë dollarë amerikanë, si paraqitet në Planin e Zbatimit për veprimet e prioritarizuara²¹⁹, i cili përfshin koston e veprimeve të përshtatjes dhe të veprimeve të integruara të perspektivës gjinore dhe të komunikimit.

Financimi i kësaj shume të konsiderueshme kërkon planifikim të plotë dhe identifikim të burimeve dhe instrumenteve të përshtatshme të financimit të brendshëm dhe të jashtëm. Për të adresuar këtë çështje, është hartuar një **strategji financimi**, për të cilën është kryer një analizë e detajuar e nevojave dhe boshllëqeve në financim, duke identifikuar qasjet strategjike për të mobilizuar financat, duke marrë parasysh ciklet dhe opsionet e planifikimit të buxhetit kombëtar.

Kjo Strategji Financimi e NAP-it do të sigurojë mobilizimin dhe alokimin efektiv të burimeve financiare të mjaftueshme dhe të qëndrueshme për zbatimin e prioritetëve të përshtatjes të Shqipërisë dhe ofron sa më poshtë:

1. Analizë të boshllëqeve në financim, duke krahasuar kostot e përgjithshme të pritshme dhe nevojat e parashikuara të disbursimit në raport me buxhetet e disponueshme, duke treguar se aktualisht ka një hendek të përgjithshëm prej rreth 93% të nevojave të financimit dhe ky hendek ndryshon sipas sektorit;

2. Identifikim të pengesave kryesore për arritjen e objektivit të buxhetit, siç janë pengesat ekonomike dhe angazhimi i fragmentuar i donatorëve, pjesëmarrja e ulët e sektorit privat në financimin për përshtatje ose nevoja për reforma të caktuara politike; së bashku me mekanizmat mundësues trajtimin e tyre;

3. Qasje strategjike për të mobilizuar financimin vendas, ndërkombëtar, publik, privat dhe të përzier për klimën;

²¹⁹ Plani i zbatimit i Shqipërisë për veprimet e prioritarizuara të përshtatjes. Hartuar në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në. Ministria e Mjedisit, 2023–2024a5.

4. Qasje të propozuar për të prioritzuar investimet dhe zbatim gradual gjatë gjithë dekadës së ardhshme;

5. Plan financimi për të mobilizuar dhe menaxhuar burimet e financimit të nevojshme për harmonizimin e nevojave të identifikuara me burimet më të përshtatshme të financimit.

Këto elemente kyçe të strategjisë së financimit përmbledhen më poshtë dhe paraqiten më hollësisht në dokumentin e veçantë: Strategjia e Financimit të NAP-it.

9.1 Nevojat për financim për përshtatje

Në përgjithësi, nevojat e Shqipërisë për përshtatje janë të konsiderueshme, me një shumë të përlllogaritur prej 9.8 miliardë dollarësh amerikanë të nevojshëm për të financuar 66 masat prioritare të përshtatjes sipas Planit të Zbatimit të NAP-it 2026–2036, prandaj lind nevoja për një Strategji Financiare që siguron mobilizimin dhe të alokimin efektiv të burimeve financiare të mjaftueshme dhe të qëndrueshme për zbatimin e prioriteteve të përshtatjes të Shqipërisë.

Nevojat për financim për përshtatje janë më të mëdha në sektorin e zhvillimit urban dhe infrastrukturës (~2.7 miliardë dollarë amerikanë), **e ndjekur nga pylltaria** (~2.1 miliardë dollarë amerikanë), **transporti** (~2.03 miliardë dollarë amerikanë) **dhe energjia** (~1.96 miliardë dollarë amerikanë). Nevojat e sektorit të bujqësisë për përshtatje janë më të moderuara (~0.6–0.7 miliardë dollarë amerikanë), ndërsa buxhetet e turizmit dhe ato ndërsektoriale përbëjnë një pjesë të vogël të kostos së përgjithshme të NAP-it (përkatesisht ~0.8 miliardë dollarë amerikanë dhe ~0.3 miliardë dollarë amerikanë).

Nëse këto alokime përlllogariten në plan vjetor dhe krahasohen me PBB-në aktuale të Shqipërisë (e përlllogaritur në 28.37 miliardë dollarë amerikanë në vitin 2025), shpenzimet afatshkurtra (2026–2028) ato korrespondojnë me një mesatare prej afërsisht 180.6 milionë dollarësh amerikanë në vit, duke përfaqësuar rreth 0.6% të PBB-së (Tabela 18). Për periudhën afatmesme (2029–2032), investimi mesatar vjetor prej 652.4 milionë dollarësh amerikanë korrespondon me afërsisht 2.3% të PBB-së. Gjatë periudhës afatgjatë (2033–2042), investimi mesatar vjetor do të arrijë afërsisht 664.9 milionë dollarë amerikanë, që është i barabartë me rreth 2.3% të PBB-së së vitit 2025. Megjithatë, nëse ekonomia e Shqipërisë rritet me një ritëm të qëndrueshëm prej 3.5% në vit, PBB-ja do të rritet në afërsisht 39.5 miliardë dollarë amerikanë deri në vitin 2036 dhe do të arrijë në gati 48.9 miliardë dollarë amerikanë deri në vitin 2042. Në këtë skenar, disbursimi vjetor i përshtatjes prej 576.5 milionë dollarësh amerikanë në vit gjatë 17 viteve (2026–2042) do të përfaqësojë rreth 1.18% të PBB-së së parashikuar për vitin 2042, duke treguar se rritja e PBB-së ka të ngjarë të ndihmojë në lehtësimin e barrës fiskale vjetore relative²²⁰.

Analiza e tabelës së kostimit parashikon shpërndarjen e kostove për periudhën 2026–2030, e cila përkon me fazën fillestare të zbatimit të Planit Kombëtar të Përshtatjes. Buxheti total i kërkuar për këtë periudhë arrin në 167,898,414,878 lekë, duke reflektuar nevojat e konsiderueshme për financimin e masave prioritare të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike. Nga kjo shumë, 2,745,951,869 lekë përbëjnë kosto korrente, ndërsa pjesa dërrmuese, 142,890,893,485 lekë, lidhet me kosto kapitale, çka tregon një orientim të fortë drejt investimeve konkrete dhe ndërhyrjeve në terren.

Në aspektin e burimeve financiare, tabela reflekton një kombinim të financimit të brendshëm dhe atij të huaj. Për periudhën 2026–2028, bazuar në Programin Buxhetor Afatmesëm (PBA) të institucioneve, parashikohet një financim prej 5,501,789,981 lekë nga buxheti i shtetit dhe 8,207,168,883 lekë nga financimi i huaj. Ndërkohë, për vitet 2029–2030 parashikohet një rritje e ndjeshme e mbështetjes financiare, ku 5,694,668,552 lekë pritët të mbulohen nga PBA dhe

²²⁰ Strategjia e Shqipërisë e financimit të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike. Hartuar në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në. Ministria e Mjedisit, 2023–2025.

129,981,164,051 lekë nga financimi i huaj, duke reflektuar nevojën për investime më të mëdha në fazat e avancuara të zbatimit të planit.

Në total, burimet e sigurta të identifikuara arrijnë në 143,883,001,486 lekë, ndërsa diferenca midis nevojave totale dhe financimit të siguruar përbën një hendek financiar prej 24,015,413,392 lekë, ose rreth 16.69% të kostos totale. Ky hendek, megjithëse relativisht i moderuar në raport me volumin e përgjithshëm të investimeve, thekson nevojën për mobilizimin e burimeve shtesë financiare, përfshirë rritjen e aksesit në fondet ndërkombëtare për klimën, forcimin e bashkëpunimit me partnerët e zhvillimit dhe eksplorimin e mekanizmave inovativë të financimit.

Ndërkohë, është e rëndësishme të theksohet se, edhe pse kostoja totale e strategjisë është referuar në rreth 9.8 miliardë lekë, kjo vlerë i referohet një horizonti kohor më të gjerë që shtrihet deri në vitin 2042. Edhe pse strategjia parashikon masa për periudhën 2026–2036, një pjesë e masave të saj kanë një natyrë afatgjatë dhe vijnë të zbatohen edhe pas vitit 2036, duke reflektuar kompleksitetin dhe vazhdimësinë e ndërhyrjeve të nevojshme për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike.

Tabela 18: Investimi i parashikuar për periudhën 2026–2042.

Periodha	Disbursimi i parashikuar vjetor (në dollarë amerikanë)	Totali (milione dollarë amerikanë)	% e PBB-së (në vitin 2025)
2026–2028	180.6	542	0.6
2029–2032	652.4	2610	2.3
2033–2042	664.9	6649	2.3
Mesatarja/totali	576.5	9800	

Pavarësisht shumës së nevojshme, ky nivel investimi konsiderohet i realizueshëm fiskalisht, veçanërisht nëse mbështetet nga financimi koncesionar, alokimet buxhetore me faza dhe integrimi i plotë në kuadrot kombëtarë të investimeve publike. Ndonëse këto shuma mund të jenë frikësuese, **kostoja e mosveprimit do të ishte më e lartë, pasi dëmtimet e rënda prej klimës mund të zhbëjnë vite të tëra zhvillimi. Investimi në aftësi ripërtëritëse është në thelbësor për investimin në ruajtjen e qëndrueshmërisë dhe rritjes ekonomike dhe do të sjellë një kthim të konsiderueshëm në të gjithë sektorët prioritarë ku duhet të investohet më shumë**, pra, bujqësi, energji, transport dhe zhvillim urban, nëpërmjet humbjeve të shmangura (të përlogaritura në më shumë se 17 miliardë dollarë amerikanë pa asnjë veprim), potencialit ekonomik të përshpejtuar (5.3 miliardë dollarë amerikanë) dhe përfitimeve të shtuara sociale dhe mjedisore (2.5 miliardë dollarë amerikanë). Kjo barazohet me një ndikim të përgjithshëm prej gati 24.8 miliardë dollarësh amerikanë në një shpenzim prej 9.8 miliardë dollarësh amerikanë, pra, një raport përfitim-kosto prej afërsisht 2,5.

9.2 Angazhimet ekzistuese dhe boshllëqet në financim

Pavarësisht përpjekjeve më të fundit për të nxitur financimin për përshtatje, financimi ekzistues është goxha i pamjaftueshëm për të përmbushur nevojat e identifikuara për financimin për përshtatje. Qeveria Shqiptare ka caktuar afërsisht 310 milionë dollarë amerikanë për veprime për përshtatje në të gjithë sektorët në Programin e saj Buxhetor Afatmesëm (PBA) 2025–2027 dhe strategjitë kombëtare sektoriale, ku përqindjet më të mëdha shkojnë për pylltarinë (194 milionë dollarë amerikanë) dhe bujqësinë (80 milionë dollarë amerikanë). Partnerët ndërkombëtarë, përfshirë BE-në, Bankën Botërore, Fondin e Gjelbër për Klimën (FGJK) dhe të tjerë, po mbështesin përshtatjen përmes granteve dhe huave, por jo në shkallën e kërkuar.

Tabela 19 më poshtë përmbledh nevojat për investime në përshtatje sipas sektorit, fondet e përgjithshme të angazhuara ose të alokuara tashmë nga fondet publike (2025–2027), si dhe fondet nga burimet ndërkombëtare. Gjithashtu, ai thekson mangësitë e mbetura të financimit që duhen adresuar.

Tabela 19: Nevojat e parashikuara për financim për përshtatje, financimi aktual dhe boshllëqet sipas sektorit²²¹.

Sektori	Kostoja e përlogaritur (dollarë amerikanë)	Fondet publike kombëtare të angazhuara ²²²	Fondet ndërkombëtare ²²³	Fondet aktuale të angazhuara	Hendeku gjatë periudhës totale në dollarë amerikanë	% e hendekut gjatë periudhës totale
Bujqësia	678.114.861	~80 milionë dollarë amerikanë	~68 milionë dollarë amerikanë	~148 milionë	529 milionë	78
Pylltari	2.134.799.556	~193 milionë dollarë amerikanë	~7 milionë dollarë amerikanë	~200 milionë	1.933 milionë	91
Zhvillimi urban	2.723.161.544	~4 milionë dollarë amerikanë	~23.5 milionë dollarë amerikanë	~27.5 milionë	2.695 milionë	99
Turizmi	8.491.619	~1 milion dollarë amerikanë	~13 milionë dollarë amerikanë	~14 milionë	0	0
Energjia	1.960.573.000	~22 milionë dollarë amerikanë	~275 milionë dollarë amerikanë	~297 milionë	1.663 milionë	85
Transporti	2.038.835.000	~1 milion dollarë amerikanë	~2,5 milionë dollarë amerikanë	~3,5 milionë	2.035 milionë	100
Ndërsektorial	256.721.396	2,7 milionë dollarë amerikanë	4 milionë dollarë amerikanë	~6,7 milionë	249 milionë	97
Gjithsej	9.800.696.976	306 milionë dollarë amerikanë	393 milionë dollarë amerikanë	699 milionë dollarë amerikanë	9.107 milionë dollarë amerikanë	93

Më sipër ilustron se Shqipëria përballet me boshllëqe të konsiderueshme në financim në shumicën e sektorëve, me një hendek kritik prej 93%. Vetëm 7% e fondeve të nevojshme është angazhuar përmes Programit Buxhetor Afatmesëm (PBA) 2025–2027. Me përjashtim të turizmit i cili nuk tregon asnjë boshllëk, boshllëqet në financim janë të larta në të gjithë sektorët e tjerë, ku për pylltarinë, zhvillimin urban dhe sektorët ndërsektorialë janë identifikuar nivele hendeku mbi 90% dhe madje gati 100% (transporti). Këto mungesa tregojnë se do të duhet financim i konsiderueshëm për të mbështetur nevojat e financimit për përshtatje në këtë NAP.

9.3 Pengesat për të kapërcyer hendekun e financimit për përshtatje

Kuadri i financimit për përshtatje në Shqipëri përballet me një sërë pengesash për shpërndarjen e fondeve për përshtatjen në shkallë të gjerë:

1. Pengesat ekonomike dhe angazhimi i fragmentuar i donatorëve

- Kosto të larta fillestare të masave kryesore (p.sh., ujitja, mbrojtja e bregdetit) në tregjet e kapitalit të pazhvilluara dhe mungesa e lëshimit të obligacioneve të gjelbra.
- Qasje e kufizuar në instrumentet e zbutjes së riskut, me një treg të përforcuar sigurimi që është shumë i nevojshëm, veçanërisht për komunitetet rurale.
- Peizazhi i fragmentuar i donatorëve shkakton dublikim dhe boshllëqe, ku përshtatja ndaj turizmit është veçanërisht e nënfinancuar.
- Të dhënat e pamjaftueshme të fizibilitetit dhe kthimet e paqarta ulin interesin për financim koncesionar ose nga MDB-ja për projektet e përshtatjes.

2. Sfidat specifike për sektorët

- Energjia: Varësia e madhe nga energjia hidroelektrike dhe mungesa e magazinimit e ekspozojnë sektorin ndaj thatësirës; rregulloret e paqarta pengojnë investimet private.
- Transporti: Dëmet e shpeshta nga përmbytjet dhe mungesa e standardeve të qëndrueshmërisë në tendera pengojnë mbrojtjen nga ndryshimet klimatike.
- Bujqësia dhe pylltaria: Fermave të vogla nuk u ofrohet kredi dhe sigurim, duke kufizuar përvetësimin e praktikave inteligjente për klimën; gjithashtu, nevojiten stimuj të rinj për mirëmbajtjen dhe ripyllëzimin e zonave pyjore për të financuar përshtatjen në sektor.
- Turizmi: Shumë i ekspozuar ndaj erozionit dhe ndryshimeve të motit; pak mjete financiare ose PPP për turizëm me aftësi ripërtëritëse.

²²¹ Strategjia e Shqipërisë e financimit të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike. Hartuar në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në. Ministria e Mjedisit, 2023–2025.

²²² Përfshirë buxhetin e PBA-së 2025–2027.

²²³ Të siguruara dhe të planifikuara.

- Urban: Urbanizimi i shpejtë dhe zbatimi i papërshtatshëm i kodeve vonojnë infrastrukturën e gjelbër dhe me aftësi ripërtëritëse.

3. Mangësitë në përgatitjen dhe koordinimin e projektit

- Pak projekte “që mund të financohen” me studime të plota fizibiliteti kufizojnë qasjen në fonde të mëdha.

- Mungesa e një organi koordinues institucional ose sekretariati nën drejtimin e GNPNK-së shkakton mbivendosje të donatorëve.

- Nuk ka një sistem të unifikuar të gjurmimit të financimit për klimën për të monitoruar, raportuar ose harmonizuar shpenzimet për përshtatjen.

4. Pjesëmarrje e ulët e sektorit privat

- Investime minimale private në përshtatje (përbën 5% të fondeve kombëtare për përshtatjen) për shkak të mungesës së mjeteve për uljen e riskut, incentivave fiskale dhe qartësisë rregullatore.

- Ekosistemi i financimit të gjelbër është ende në fazat e hershme: Nuk ka obligacione ose produkte sigurimi për klimën dhe ka programe pilot të kufizuara të huadhënies ESG të udhëhequra vetëm nga disa banka.

- Hapat e hershëm përfshijnë financimin e kombinuar në kuadër të programeve rrugore dhe projektet pilot të PPP-së.

5. Kufizime institucionale, rregullatore, të tregut dhe të kapaciteteve

- Legjislacioni dytësor i vonuar dhe tarifat e paharmonizuara dekurajojnë PPP-të në sektorin e ujit dhe infrastrukturës.

- Nuk ka fonde kombëtare për klimën apo sisteme efektive të etiketimit të buxhetit për të kanalizuar financimin.

- Fokus i kufizuar në barazi; rajonet malore si Kukësi dhe Dibra mbeten të pafinancuara pavarësisht cenueshmërisë së lartë.

6. Reformat rregullatore dhe të politikave

- Rritja e alokimit të buxhetit të brendshëm dhe përshpejtimi i një Fondi Kombëtar të Përshtatjes do të përmirësonte stabilitetin e financimit.

- Angazhimi proaktiv me mekanizmat e BE-së dhe WBIF-së mund të nxisë projekte më të mëdha në shkallë rajonale.

- Ngritja e sistemeve të fuqishme të monitorimit dhe vlerësimit do të tregonte ndikim dhe do të siguronte fonde të mëtejshme.

7. Sfidat tjera

- Pasiguria klimatike mund të shkaktojë nënvlerësim të madh të kostove të përshtatjes (p.sh., mbrojtja e nivelit të detit në Durrës).

- Sistemet e dobëta të MRV-së dhe mungesa e treguesve të standardizuar pengojnë vlerësimin e efektivitetit të përshtatjes dhe justifikimin e investimeve.

9.4 Mekanizmat mundësues për të kapërcyer hendekun e financimit të përshtatjes

Për të lehtësuar qasjen në financim, mund të përdoren një sërë mekanizmash mundësues në vend:

- **Struktura të përziera financimi.** Strategjia e Financimit të Përshtatjes e Shqipërisë varet nga përshkallëzimi i financimit të përzier, duke kombinuar kapitalin koncesionar dhe atë tregtar për të ulur riskun e investimeve private, duke përfshirë disa instrumente dhe projekte pilot të zbatueshme, si garancitë dhe lehtësirat e ndarjes së riskut; Fondi i Gjelbër për Rritje (FGJRR) dhe një projekt pilot i obligacioneve të përshtatjes së turizmit, të cilat janë në diskutim e sipër;

- **Integrimi i përshtatjes në financimin e zhvillimit.** Strategjia e përshtatjes e Shqipërisë përqendrohet në integrimin e aftësive ripërtëritëse ndaj klimës në të gjitha financimet e zhvillimit, duke siguruar që infrastruktura e re të mbrohet nga ndryshimet klimatike. Partnerët ndërkombëtarë si BEI-ja dhe WBIF-ja kërkojnë shqyrtimin e riskut klimatik, me projekte pilot

të suksesshme në Shkodër dhe Tiranë që demonstrojnë fizibilitetin. Kështu, Plani i Zbatimit identifikon mundësitë e bashkëfinancimit, si shfrytëzimi i fondeve të FGJK-së për projekte të mbështetura nga BE-ja, dhe priorizon 66 masa me kosto efektive që përbëjnë interes për donatorët dhe investitorët. Megjithatë, rritja e financimit kërkon mundësimin e reformave, finalizimin e etiketimit të buxhetit për klimën, vendosjen e çmimeve të karbonit dhe harmonizimin e tarifave për të tërhequr PPP-të. Zbatimi i legjislacionit për përdorimin e tokës, sistemet e përmirësuara të të dhënave dhe kapaciteti i zgjeruar teknik dhe institucional janë gjithashtu thelbësore. Së fundi, nxitja e bashkëpunimit midis qeverisë, sektorit privat dhe komuniteteve është me rëndësi për zhvillimin e një tregu funksional për zgjidhje të bazuara në natyrë që mbështesin aftësitë ripërtëritëse afatgjata ndaj klimës dhe rritjen e qëndrueshme.

9.5 Qasje strategjike

Mobilizimi efektiv i burimeve dhe financimi i prioritetëve të përshtatjes të Shqipërisë do të kërkojë një strategji shumëplanëshe, që kombinon mobilizimin e burimeve vendase, qasjen e përmirësuar në financimin ndërkombëtar për ndryshimet klimatike, angazhimin më të madh me sektorin privat dhe zhvillimin e instrumenteve financiare novatore, si dhe masat ndërsektoriale që rrisin kapacitetin përshtatës të vendit²²⁴.

Mobilizimi i burimeve vendase

Forcimi i **kontributeve vendase** është thelbësor për shfrytëzimin e fondeve ndërkombëtare dhe sigurimin e qëndrueshmërisë. Kjo mund të bëhet përmes:

- **Shtimit të fondeve nga buxheti i shtetit**, ku Shqipëria që do të angazhohet për mobilizimin e të paktën 20% të nevojave të përgjithshme për financim nga burimet vendase deri në vitin 2030;

- Demonstrimit nga ana e ministrive se si alokimet e Programit Buxhetor Afatmesëm (PBA) mbështesin NAP-in dhe komponentët e përshtatjes së KKP-së së saj;

- Prezantimit të një sistemi të Etiketimit të Buxhetit për Klimën (EBK) për të gjurmuar shpenzimet për përshtatje (aktualisht në zhvillim e sipër);

- Krijimit të një instrumenti për shqyrtimin e buxhetimit të gjelbër, ku çdo zë në buxhetin kombëtar klasifikohet sipas rëndësisë së tij për shpenzimet e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike (e lartë-mesatare-e ulët);

- Përshtatjes së instrumenteve financiar me objektivat klimatikë (p.sh., tatimet, taksat dhe subvencionet);

- Përfshirjes nga Kontrolli i Shtetit e shpenzimeve të etiketuara si përshtatje në ciklin e tij vjetor të kontrollit;

- Mobilizimit të buxheteve bashkiake për të financuar ndërhyrje të vogla vendore për përshtatje;

- Krijimit të një Fondi Kombëtar për Klimën për të bashkuar burimet publike.

Rishikimit dhe korrigjimit të tarifave të shërbimeve, për të pasqyruar faktorët e jashtëm mjedisor dhe për të krijuar një mjedis më me interes për investimet private në infrastrukturën e lidhur me përshtatjen.

- Monitorimit dhe shfrytëzimit të sukseseve, për të demonstruar përdorimin efikas të fondeve, gjë që mund të ndihmojë në mobilizimin e më shumë fondeve.

- Nxitjes së programeve kombëtare të financimit të kërkimit shkencor dhe inovacionit drejt projekteve që adresojnë prioritetet e përshtatjes klimatike në sektorët kryesorë të planit, me qëllim përmirësimin e bazës së të dhënave, zhvillimin e zgjidhjeve të bazuara në evidencë dhe mbështetjen e vendimmarrjes për rritjen e reziliencës deri në vitin 2050, në përputhje me kuadrin institucional dhe strategjitë kombëtare të kërkimit dhe inovacionit.

²²⁴ Strategjia e Shqipërisë e financimit të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike. Hartuar në kuadër të projektit të UNDP-së për PKP-në. Ministria e Mjedisit, 2023–2025.

Financimi ndërkombëtar për ndryshimet klimatike

Qasja në financimin ndërkombëtar për ndryshimet klimatike mbetet thelbësore për mbylljen e hendekut të financimit për përshtatje në Shqipëri. Qeveria synon të forcojë partneritetet me fonde të mëdha, përfshirë Fondin për Klimën e Gjellbër (GCF), Fondin Global të Mjedisit (GEF), Fondin për Përshtatje (FP) dhe IPA III të BE-së, teksa përgatit një propozim kryesor për përshtatje shumësektoriale për dorëzimin në FGJK në vitin 2025. Ky propozim përputhet me Programin Kombëtar të FGJK-së për Vendin dhe prioritetet e kostos së Planit të Zbatimit, duke shfrytëzuar bashkëfinancimin vendas dhe dypalësh për të maksimizuar ndikimin.

Për të përmirësuar koordinimin dhe efikasitetin, do të krijohet një mekanizëm i dedikuar për koordinimin e tubacionit në kuadër të Njesisë së Koordinimit të Financave për Klimën (CFCU) në Ministrinë e Mjedisit. Kjo do të përmirësojë përgatitjen e projektit, do të mbështesë propozimet shtesë të Gatishmërisë së FGJK-së dhe do të forcojë projektimin e instrumenteve financiare. Shqipëria do të thellojë edhe pjesëmarrjen në nisma rajonale, si Agjenda e Gjellbër për Ballkanin Perëndimor, dhe do të mobilizojë financim ndërkufitar përmes WBIF-së dhe Dritares së Përshtatjes së BEI-së.

Burimet kryesore të financimit përfshijnë mbështetjen në shkallë të gjerë të FGJK-së për përshtatjen ndërsektoriale, grantet e GEF-së dhe FP-së për veprime të bazuara në ekosistem dhe në nivel komuniteti, si dhe financimin IPA III për mbrojtjen e infrastrukturës nga ndryshimet klimatike dhe reformat e politikave. Financimi plotësues nga MDB-të, agjencitë e OKB-së dhe donatorët dypalësh (p.sh., Gjermania, Zvicra, SHBA-ja) do të përmirësojë zbatimin. Së fundi, instrumentet novatore si shkëmbimet e borxhit për natyrën, duke shfrytëzuar kapitalin natyror të Shqipërisë, siç është lumi Vjosa, ofrojnë potencial të pashfrytëzuar për të financuar zgjidhje të bazuara në natyrë dhe për të forcuar aftësitë ripërtëritëse afatgjata ndaj klimës.

Mobilizimi i kapitalit privat

Sistemi financiar i Shqipërisë është shumë i përqendruar te bankat, ku ndërmarrjet, veçanërisht NVM-të, mbështeten kryesisht në financimin e borxhit nga bankat dhe institucionet e mikrofinancës. Tregjet e kapitalit mbeten të pazhvilluara, obligacionet e gjelbra praktikisht mungojnë dhe ndërmjetësit financiarë jobankarë janë të kufizuar, duke kufizuar qasjen në instrumente të ndryshme financimi. Zbulimi i dobët i korporatave mbi risqet klimatike dhe mungesa e një baze të dhënash të unifikuar mbi shkarkimet dhe performancën e investimeve pengojnë më tej flukset e qëndrueshme të investimeve. Kostot e larta fillestare dhe mekanizmat e pamjaftueshëm të ndarjes së riskut pengojnë pjesëmarrjen private në projektet e energjisë së rinovueshme, infrastrukturës dhe përshtatjes, ndërsa PPP-të mbeten të nënshfrytëzuara.

Miratimi i standardeve ESG dhe të qëndrueshmërisë të harmonizuara me BE-në, siç janë Taksonomia e Financave të Qëndrueshme dhe CSRD-ja, është ende në fazat e hershme. Ndërgjegjësimi dhe kapaciteti teknik i kufizuar ndërmjet firmave i bëjnë bizneset shqiptare me më pak interes për investitorët e gjelbër dhe rrezikojnë t'i përjashtojnë ata nga tregjet e BE-së. Ndërkohë, bankat tregtare kanë qenë të ngadalta në zhvillimin e produkteve financiare të lidhura me klimën për shkak të ekspertizës së kufizuar dhe kuadrove të papërshtatshëm të vlerësimit të riskut klimatik.

Për t'iu përgjigjur këtyre sfidave, Shqipëria po piloton modele të përziera financimi, si Fondi Adriatik për Aftësitë Ripërtëritëse, i cili kombinon grantet e FGJK-së, huat e BEI-së dhe kapitalin privat për të financuar projekte të ekoturizmit dhe agropylltarisë, duke arritur një raport 1:3 të përdorimit publik-privat. Shkallëzimi i kësaj qasjeje do të kërkojë mjete më të forta për zbutjen e riskut, financim koncesionar dhe qartësi rregullatore. Qeveria planifikon të zgjerojë mekanizmat e financimit të përzier dhe të PPP-ve, të lëshojë obligacione të gjelbra dhe me aftësi ripërtëritëse, të krijojë instrumente sigurimesh dhe risku nga katastrofat, si dhe të prezantojë incentiva financiare dhe linja huaje koncesionare. Mobilizimi i financave private do

të jetë thelbësor për shkallëzimin e investimeve në përshtatje dhe përmirësimin e aftësive ripërtëritëse afatgjata ndaj klimës, për të cilat fushat kryesore të fokusit duhet të përfshijnë veprimet e mëposhtme:

- Të zgjerohet përdorimi i Partneriteteve Publike-Private²²⁵ (PPP);
- Të prezantohen obligacionet të gjelbra dhe klimatike²²⁶;
- Të pilotohen instrumentet e sigurimit²²⁷;
- Të forcohet Përgjegjësia Sociale të Korporatave²²⁸ (PSK).

Instrumente novatore

Shqipëria po zbaton instrumente novatore financimi për të zgjeruar portofolin e saj të financimit për përshtatje dhe për të rritur qëndrueshmërinë fiskale. Një studim fizibiliteti për obligacionin e parë të gjelbër të vendit është planifikuar për vitin 2026, duke u bazuar në përvojat rajonale nga Serbia dhe Maqedonia e Veriut. Në bujqësi dhe zgjidhje të bazuara në natyrë, projektet pilot të financimit të klimës të bazuara në rezultate do të lidhin disbursimet me rezultate të matshme, të tilla si restaurimi i ekosistemit ose rendimentet e përmirësuara nën stresin klimatik. Shqipëria po angazhohet edhe në krijimin e një strukture rajonale të sigurimit të riskut klimatik (SECRIF) për të ofruar mbulim kundër ngjarjeve ekstreme të motit për qeveritë, bashkitë, fermerët dhe NVM-të. Këto nisma synojnë të diversifikojnë burimet e financimit, të mobilizojnë investimet private dhe të forcojnë menaxhimin e riskut klimatik. Suksesi i tyre do të varet nga koordinimi i fortë institucional, mbështetja e vazhdueshme e donatorëve dhe reformat rregullatore për të tërhequr kapital në shkallë të gjerë përmes mekanizmave si platformat e bashkëinvestimit dhe marrëveshjet e financimit të përzier.

9.6 Afati dhe zbatimi i propozuar për strategjinë e financimit të NAP-it

Financimi i NAP-it kërkon një qasje të mirëmenduar dhe të ndarë në faza për të shfrytëzuar burimet e disponueshme, duke siguruar njëkohësisht fonde shtesë. Qasja e propozuar për periudhën afatshkurtër, afatmesme dhe afatgjatë të NAP-it strukturohet, si më poshtë:

Afatshkurtër (2026–2028)

Një total prej 56% e masave të përshtatjes në Planin e Zbatimit janë në kategorinë e fillimit të periudhës afatshkurtër, duke pasqyruar rolin e tyre themelor në mundësimin e përparimit më të gjerë të përshtatjes, veçanërisht për masat “e buta” që kërkojnë më pak përgatitje (p.sh., ato të përqendruara në koordinim dhe komunikim). Kostoja e menjëhershme afatshkurtër “e butë”, me fokus në krijimin e kushteve lehtësuese, funksionalizimin e fondit të përshtatjes, sigurimin e fondeve fillestare të FGJK-dhe të donatorëve për projektet “e gatshme”, ngritjen e kapaciteteve institucionale dhe integrimin e përshtatjes në buxhetet vjetore, është rreth 219 milionë dollarë amerikanë. Gjatë kësaj periudhe, Shqipëria ka disa burime në dispozicion. Alokimet kombëtare ofrojnë një bazë për shpenzimet për vendin (~160 milionë dollarë amerikanë gjatë viteve 2026–2028 në të gjithë sektorët) dhe gjatë kësaj periudhe disa projekte donatorësh do të disbursojnë, duke arritur potencialisht në një total prej ~37 milionë dollarësh amerikanë shtesë. Disa nga masat e hershme me fitim të shpejtë janë mbuluar tashmë: për shembull, hartimi i planeve dhe rregulloreve (ICZM turistike, planet urbane) financohen përmes granteve qeveritare ose granteve të vogla. Megjithatë, projektet me kapital intensiv në pylltari, urbanizim dhe transport mbeten kryesisht të pafinancuara në planin afatshkurtër, gjë që

²²⁵ Partneritetet Publike-Private (PPP) janë një mjet që qeveritë mund ta përdorin për të ndihmuar në ofrimin e shërbimeve të nevojshme të infrastrukturës. PPP-të janë një mënyrë kontraktimi për shërbime, duke përdorur novacionin dhe ekspertizën e sektorit privat, dhe shpesh ato shfrytëzojnë financimin privat. (Banka Botërore).

²²⁶ Një obligacion është një produkt investimi me të ardhura fikse ku individët i japin hua para një qeverie ose shoqërie me një normë interesi të caktuar për një periudhë të paracaktuar.

²²⁷ P.sh., Sigurimi i bujqësisë ose i indeksit të motit.

²²⁸ Përgjegjësia Sociale e Korporatave është një koncept menaxhimi me anë të të cilit kompanitë integrojnë shqetësimet sociale dhe mjedisore në operacionet e tyre të biznesit.

nënkupton potencialisht pak progres fizik në këto aspekte deri në vitin 2028 përtej studimeve dhe projekteve pilot.

Afatmesme (2029–2032)

Kjo periudhë është kritike, pasi shumë investime në përshtatje duhet të arrijnë kulmin. Nëse të gjitha projektet e planifikuara realizohen, aspekti i financimit në vitet 2029–2032 mund të përmirësohet, duke mbledhur potencialisht 500–600 milionë dollarë amerikanë shtesë. Sektorë si bujqësia mund të mbyllin pjesën më të madhe të hendekut të tyre deri në vitin 2030 nëse zbatohen projektet e planifikuara. Nevojat e turizmit mund të përmbushen kryesisht edhe nëpërmjet integritimit në projekte të tjera. Por urbanizmi, pylltaria, energjia dhe transporti mund të mbartin hendeqe të mbetura deri në vitin 2032, të zgjatura më tej deri në vitin 2036. Problemi është se Shqipëria rrezikon të lërë shumë risqe klimatike pa u adresuar, duke shkaktuar potencialisht humbje ekonomike dhe njerëzore që i tejkalojnë shumë kostot e investimit.

Afatgjatë (2033–2050)

Rreth 11% e masave janë planifikuar me një fillim afatgjatë, duke theksuar nevojën për të filluar shumicën e aktiviteteve pa vonesë. Në planin afatgjatë (2033–2050) duhet të trajtohet jo vetëm pjesa e mbetur e planit, por edhe të arrihet përshtatje me kushtet në ndryshim. Nëse deri në vitin 2032 Shqipëria arrin të mobilizojë ~25% të fondeve të nevojshme, ~60% e mbetur (afërsisht 5.3 miliardë dollarë amerikanë) bëhet hendek afatgjatë. Në planin afatgjatë, strategjia parashikon flukse të qëndrueshme financimi me alokim më të madh të buxhetit të brendshëm dhe mekanizma të vetëmjaftueshëm. Investimi proaktiv tani mund të zvogëlojë kostot e ardhshme. Nëse nuk bëhet një materializim, deri në vitin 2050, Shqipëria mund të përballet me dëme të konsiderueshme vjetore klimatike prej qindra milionash, të cilat do ta rëndojnë ekonominë.

Më poshtë përshkruhet renditja e strategjisë së financimit për nevojat:

- **2025/2026 – Përgatitja dhe pilotimet e hershme.** Një riprogramim i vetëm prej 30 milionë dollarësh amerikanë nga linjat e PBA-së të nënshfrytëzuara është ndarë për dhjetë projekte pilot “me kosto të ulët dhe ndikim të lartë” dhe për hartimin e propozimeve të plota të FGJK-së/IPA-s së BE-së;

- **2026–2028 – Zbatimi afatshkurtër.** Grupi i parë i 24 masave prioritare, në vitin 2026: 50 milionë dollarë amerikanë; 2027: 75 milionë dollarë amerikanë; 2027: Obligacion i gjelbër prej 100 milionë dollarësh amerikanë; 2028 – Shkallëzimi i financimit të përzier (në total 200 milionë dollarë amerikanë);

- **2029–2030 – Hua dhe grante dypalëshe.** 200 milionë dollarë amerikanë në hua koncesionare të BEI-së për Fazën e 2-të të aftësive ripërtëritëse në transport dhe energji; 150 milionë dollarë amerikanë në financim të Bankës Botërore për investime në bujqësi të bazuara në ekosisteme dhe në aftësitë ripërtëritëse të bashkisë; 100 milionë dollarë amerikanë në grante dypalëshe (KfW, JICA, donatorë nordikë) për të mbështetur asistencën teknike dhe gatishmërinë ndërsektoriale. Deri në fund të vitit 2030, pesëdhjetë nga gjashtë masat do të jenë financuar plotësisht dhe do të jenë vënë në zbatim, me disbursime kumulative që arrijnë afërsisht 600 milionë dollarë amerikanë, rreth 75% të paketës afatshkurtër prej 800 milionë dollarësh amerikanë;

- **2031–2033 – Institucionalizimi dhe punimet kryesore kapitale.** Lëshimi i obligacioneve të gjelbra të dyta prej 200 milionë dollarësh forcon tregjet e brendshme të kapitalit dhe mbështet digat rajonale të ruajtjes së ujit dhe kontrollit të përmytjeve; 300 milionë dollarë bashkëfinancim me hua fleksible nga BEI/Banka Botërore financojnë korridoret kryesore të gjelbra urbane dhe ndërtimin e digave.

- **2034–2035 – Integrimi dhe qëndrueshmëria.**

Plani i detajuar i financimit (2026–2028)

Plani prioritar afatshkurtër synon të përshtatë nevojat e identifikuar për investime me burimet më të përshtatshme të financimit, kombëtare, ndërkombëtare, publike dhe private, duke adresuar njëkohësisht pengesat kryesore dhe boshllëqet e kapaciteteve institucionale që mund të pengojnë zbatimin efektiv. Gjithashtu, shihni më poshtë për një përmbledhje, tabelën 20 dhe dokumentin e strategjisë së financimit të NAP-it.

Tabela 20: Plani i detajuar i financimit 2025–2028.

Sektorët	Burimet kryesore të financimit	Vëllimi i përlogaritur (dollarë amerikanë)	Angazhimi kombëtar	Angazhim ndërkombëtar	Hendeku	Periudha kohore	Gatishmëria për propozim	Institucionet kryesore	Modaliteti i bashkëfinancimit / përputhja e donatorëve
Ndërsektoriale	FGJK-ja; buxheti i Ministrisë së Financave; grante teknike dypalëshe	256.721.396	6.705.576	35.000	249.980.820	2025–2035	Tremujori i dytë i vitit 2025 (dokument koncepti i FGJK-së)	Ministria e Financave; MTM; NDA	30% etiketim kombëtar; grantet e FGJK-së; mbështetja teknike e UNDP-së
Bujqësia	FGJK-ja; buxheti i FM-së; IFAD; IPARD-i i BE-së	678.114.861	97.740.426	51.037.406	529.337.029	2025–2029	Tremujori i tretë i vitit 2025 (propozimi i plotë i FGJK-së)	Ministria e Bujqësisë; MTM; NDA	30% e buxhetit kombëtar; në përputhje me linjat e IPARD-it dhe IFAD-it të BE-së
Pylltari	Banka Botërore (BNRZH); FGJK-ja; grantet dypalëshe	2.134.799.557	193.912.596	6.924.050	1.933.962.911	2026–2028	Tremujori i katërt i vitit 2025 (koncepti i BNRZH-së)	Ministria e Mjedisit, MF	Hua e kombinuar nga BNRZH-ja + 25% bashkëfinancim nga bashkitë
Turizmi	IPA III e BE-së; BERZH-i; PPP-të e sektorit privat	8.491.619	4.346.901	10.285.819	0	2026–2029	Tremujori i katërt i vitit 2025 (gazsjellësi i IPA-s së BE-së)	Ministria e Turizmit, Kulturës dhe Sportit; NDA; Autoritetet vendore	PPP-të me operatorët turistikë; bashkëfinancim nëpërmjet Programit të BE-së për Turizmin
Zhvillimi urban	Banka Botërore (IDA); FGJK-ja; buxhetet bashkiake	2.723.161.544	4.060.192	23.491.259	2.695.610.093	2026–2030	Tremujori i parë i vitit 2026 (dokument koncepti i IDA-s)	Ministria e Infrastrukturës; MTM; Bashkitë	25% e buxhetit bashkiak; hua koncesionare të MDB-s; grantet e IFC-së
Energjia	BEI; Banka Botërore (BNRZH); IFC-ja	1.960.573.000	224.477.993	72.482.385	1.663.612.622	2027–2031	Tremujori i dytë i vitit 2026 (Shprehje interesi nga BEI)	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë; NDA	Kuadrot e PPP-ve; garancitë e KE-së; 20% kapital privat
Transporti	BEI; BERZH; buxheti kombëtar	2.038.835.000	1.228.960	2.455.520	2.035.150.520	2027–2032	Tremujori i tretë i vitit 2026 (Misioni i vëzhgimit i BERZH-it)	Ministria e Infrastrukturës; MF; Bashkitë	Huat koncesionare të MDB-së; fondet kombëtare të përputhjes

Strategjia e Financimit të NAP-it shënon hap vendimtar drejt krijimit të një të ardhmeje me aftësi ripërtëritëse ndaj klimës, duke ofruar një plan të qartë për të mobilizuar miliardat e nevojshme për përshtatje, duke kombinuar burimet ndërkombëtare, vendase dhe private përmes mjeteve praktike dhe novatore të financimit. Strategjia përputhet me objektivat e integritetit në BE dhe praktikën më të mira ndërkombëtare, duke theksuar partneritete të forta midis qeverisë, partnerëve të zhvillimit, sektorit privat dhe shoqërisë civile. Suksesi do të varet nga angazhimi i qëndrueshëm politik, koordinimi efektiv dhe ngritja e vazhdueshme e kapaciteteve. Teksa sfidat vijnë, si për shembull, sigurimi i investimeve private, përmbushja e kriterëve të donatorëve dhe forcimi i përdorimit efektiv të fondeve, përfitimet e përshtatjes së hershme dhe proaktive i tejkalojnë kostot e mosveprimit. Duke e përkthyer këtë strategji në investime konkrete në infrastrukturë me aftësi ripërtëritëse, bujqësi inteligjente ndaj klimës dhe mbrojtje të ekosistemit, Shqipëria mund të mbrojë ekonominë dhe komunitetet e saj, duke zbuluar njëkohësisht mundësi të reja për rritje të qëndrueshme. Me zbatimin në proces, përfshirë propozimin e FGJK-së dhe etiketimin e buxhetit për klimën deri në vitin 2025, Shqipëria është e gatshme të bëhet model rajonal për financimin për aftësitë ripërtëritëse ndaj klimës përmes largpamësisë, bashkëpunimit dhe veprimit.

10. MONITORIMI, VLERËSIMI DHE TË NXËNIT

Zbatimi efektiv i Planit Kombëtar të Përshtatjes të Shqipërisë kërkon një sistem për të ndjekur progresin, për të vlerësuar efektivitetin dhe për të nxitur të nxënit e vazhdueshëm. Për këtë qëllim, u hartua një dokument kuadër i brendshëm i **monitorimit, vlerësimit dhe të nxënit**

(MVN) për të vënë në funksion një sistem gjithëpërfshirës dhe të integruar në përputhje me kuadrin ligjor dhe politik të Shqipërisë dhe të udhëhequr nga dispozitat e Vendimit të Këshillit të Ministrave (VKM) nr. 889/2022.

Në këtë kuadër, vendimi i Këshillit të Ministrave nr. 889/2022 përcakton zyrtarisht kuadrin e Shqipërisë për monitorimin dhe raportimin për klimën, duke përcaktuar themelet institucionale dhe procedurale për funksionalizimin e sistemit MVN. Ai specifikon se:

1. Monitorimi i masave kombëtare të përshtatjes përfshin mbledhjen sistematike të informacionit nga institucionet përgjegjëse për të gjurmuar ecurinë e veprimeve të përshtatjes dhe arritjen e objektivave të përshtatjes të përcaktuara në NAP.

2. Monitorimi përfshin mbledhjen e të dhënave nga institucionet që operojnë në sektorët e prekur nga ndryshimet klimatike, duke përfshirë ujin, bujqësinë, turizmin, biodiversitetin, pylltarinë, energjinë, transportin, infrastrukturën dhe zhvillimin urban.

3. Vlerësimi i veprimeve të përshtatjes përqendrohet në përcaktimin e efektivitetit, ndikimit, efikasitetit dhe qëndrueshmërisë së tyre, si dhe në masën në të cilën janë arritur objektivat specifike të përshtatjes.

Gjithashtu, VKM-ja nr. 889/2022, urdhëron një qasje të strukturuar për mbledhjen dhe raportimin e të dhënave. Ministria e Mjedisit do të jetë organi qendror për koordinimin e Monitorimit dhe Vlerësimit, mbikëqyrjen e të dhënave dhe raportimin të strukturat kombëtare dhe ndërkombëtare (p.sh.: UNFCCC-ja, BE-ja. Ministritë e linjës dhe Njësitë e Qeverisjes Vendore (NJQV) duhet t'i vënë në dispozicion Agjencisë Kombëtare të Mjedisit (AKM) të dhëna mbi masat e përshtatjes çdo vit (deri më 31 mars), duke ndjekur formatet e VKM-së. Pikat e Fokale Sektoriale nga ministritë përkatëse të sektorit, në bashkëpunim me njësitë e tyre përkatëse statistikore, mbledhin dhe raportojnë të dhëna monitorimi specifike për sektorin në MM/AKM, bazuar në rolet dhe përgjegjësitë e tyre. Pastaj AKM-ja verifikon dhe përpunon raportet dhe të dhënat e marra sipas metodologjisë së MV-së të miratuar nga ministri.

Instituti i Gjeoshkencave (IGJEUM) dhe institucione të tjera kërkimore sigurojnë informacione të lidhura me klimën, zhvillojnë studime dhe mbështesin zhvillimin e metodologjive dhe instrumenteve teknike në sistemin MRV (Matja, Raportimi dhe Verifikimi) për ndryshimin e klimës. Instituti i Statistikave (INSTAT) siguron të dhëna socio-ekonomike mbi popullsinë dhe të dhëna të tjera përkatëse. Edhe sektori privat mund të paraqesë të dhëna dhe të kontribuojë në MV nëpërmjet angazhimit në nismat e përshtatjes. GPPNK në kuadër të GNPKNK koordinon mbledhjen, shqyrtimin dhe dorëzimin e këtyre raporteve. Po ashtu, sistemi i MV i NAP-it mbështet përputhshmërinë e Shqipërisë me detyrimet e saj ndërkombëtare dhe rajonale të raportimit, p.sh. ndaj UNFCCC-së (veçanërisht raportet dyvjeçare të transparencës, komunikimet e përshtatjes dhe komunikimet kombëtare), si dhe ndaj Sekretariatit të Komunitetit të Energjisë.

Në vijim të VKM-së dhe konsideratave të mësipërme, ky kuadër i Monitorimit, Vlerësimit dhe të Nxënit (MVN) është zhvilluar përmes një procesi më të gjerë konsultimi. Zbatimi i sistemit MVN në NAP do të:

- Mbështesë transparencën dhe llogaridhënien përmes ndarjes së rezultateve me palët e interesit dhe publikun, duke rritur ndërgjegjësimin dhe njohuritë.

- Garantojë ndjekjen gjithëpërfshirëse të progresit, duke trajtuar kështu nevojat e grupeve të ndryshme të popullsisë dhe rajoneve të ndryshme.

- Promovojë bashkëpunimin, koordinimin dhe ndarjen e njohurive ndërsektoriale.

- Përmirësojë eficiencën e burimeve duke përdorur të dhënat dhe instrumentet ekzistuese, si dhe duke forcuar argumentin për përshkallëzimin e qasjeve të suksesshme.

- Nxisë të nxënit.

- Kontribuojë në përmbushjen e detyrimeve të Shqipërisë sipas kornizave të BE-së dhe atyre ndërkombëtare.

10.1 Kuadri i rezultateve

Kuadri i zhvilluar nga MVN e NAP-it përbëhet nga Kuadri i rezultateve, i cili paraqet se si masat e NAP-it do t'i bëjnë sektorët prioritarë më të qëndrueshëm dhe me aftësi ripërtëritëse, të mbështetur nga zbatimi i masave ndërsektoriale që do të forcojnë kapacitetin përshtatës në të gjithë këta sektorë. Kjo, në fund, do të çojë drejt përmbushjes së objektivit të NAP-it, që është: “Shqipëria e aftë të përshtatet ndaj ndryshimeve klimatike përmes reduktimit të cenueshmërisë, rritjes së qëndrueshmërisë dhe forcimit të kapacitetit përshtatës”, në përputhje me objektivat kryesore të UNFCCC, Objektivin Global për Përshtatjen (OGP) dhe Strategjinë Evropiane për Përshtatjen ndaj Klimës. Kjo, me kalimin e kohës, duhet të çojë drejt Objektivit Kombëtar të Përshtatjes, që është: “Një Shqipëri me aftësi ripërtëritëse e përshtatur ndaj ndryshimeve klimatike”, që do të mbështesë vizionin e përgjithshëm e: “Një Shqipërie dinamike, të sigurt, të begatë dhe të qëndrueshme, që është e lidhur ngushtë me Evropën”, siç është përshtatur nga SKZHIE. Shikoni figurën 21, më poshtë:

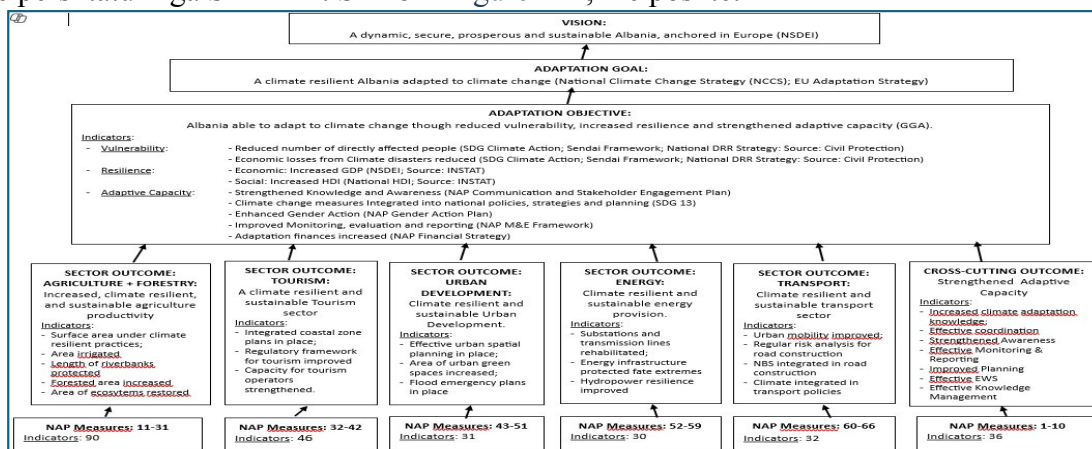

Figura 21: Kuadri i rezultateve të NAP-it.

Kuadri i rezultateve i mësipërm i referohet masave të zbatimit të NAP-it, të përmendura në tabelën 10 në dhe të detajuara më tej në **aneksin III**, ku janë detajuar veprimtaritë dhe treguesit.

10.2 Komponenti i monitorimit

Komponenti i monitorimit i MVN-së ndjek progresin e zbatimit të NAP-it përmes një sistemi të strukturuar treguesish. Sistemi MVN përdor tregues cilësorë dhe sasiorë që ndjekin progresin për:

1. Forcimin e aftësive ripërtëritëse (2 tregues), reduktimin e cenueshmërisë (2) dhe përmirësimin e kapacitetit përshtatës (5) në nivel kombëtar (shihni kuadrin e rezultateve më sipër);
2. Rezultatet e përshtatjes sektoriale (25 tregues, shihni kuadrin e rezultateve më sipër);
3. Zbatimi i masave individuale të përshtatjes (165 tregues, shihni kuadrin e rezultateve më sipër dhe aneksin IV: Plani i Veprimit, që propozon treguesit për 66 masat).

Përveç treguesve të performancës, është zhvilluar një grup plotësues treguesish të procesit për të monitoruar përparimin në aspektin institucional, rregullator, financiar dhe të koordinimit në kuadër të NAP-it. Këta tregues nuk masin rezultatet direkte ose ndikimet e masave të përshtatjes, por monitorojnë ngritjen dhe forcimin e sistemeve dhe mjedisit mundësues që kërkohet për një përshtatje të qëndrueshme dhe të efektshme të kuadrit të NAP-it të dytë. Treguesit e përzgjedhur bazohen në praktikën më të mira nga kornizat e konsoliduara (GIZ, TAMD, OECD) dhe janë përshtatur sipas strukturës së qeverisjes në Shqipëri dhe nevojave të zbatimit të NAP-it.

Tabela 21: Treguesit e procesit të NAP-it:

Emërtimi i treguesit	Niveli	Njësia matëse	Institucionet përgjegjëse	Objektivi specifik i lidhur me treguesin	Klasifikimi i treguesve	Burimi i të dhënave për monitorimin e ecurisë së treguesit	Institucioni përgjegjës për mbledhjen e të dhënave	Përshkrimi / Metodologjia
Funksionaliteti i GNPKNK-së	Kombëtar	Përqindja e takimeve formale të mbajtura me pjesëmarrjen e të paktën 80% të institucioneve anëtare	Ministria e Mjedisit, Sekretariati i GNPKNK-së	Sigurimi i efektshmërisë operacionale të Grupit Ndërmënyor të Punës për Ndryshimet Klimatike (GNPNK)	Vlerësimi sasior	Procesverbalet e takimeve të GNPKNK-së, listat e pjesëmarrjes, raportet e sekretariatit	Sekretariati i GNPKNK-së, MM	Mat rregullsinë dhe gjithëpërfshirjen në takimet formale të GNPKNK-së. Fokusohet në shpeshësinë e takimeve dhe nëse është arritur kuorumi (80% e institucioneve anëtare).
Shkalla e zbatimit të masave të përshtatjes	Kombëtare / Nënkombëtare	Përqindja e masave të përshtatjes me prioritet sipas NAP-it, të planifikuara për zbatim gjatë vitit.	MM, Njësitë e Qeverisjes Vendore (NJQV), Pikat Fokale Rajonale të Klimës	Monitorimi i përparimit vjetor të zbatimit të masave të përshtatjes me prioritet sipas NAP-it, si në nivel kombëtar ashtu edhe në nivel nënkombëtar.	Vlerësimi sasior	Raportet vjetore të progresit nga MTM dhe NJQV-të	MM, NJQV-të, Pikat Fokale Rajonale të Klimës	Llogarit përqindjen e masave afatshkurtra prioritare të përshtatjes (siç përcaktohen në Planin e Zbatimit të NAP-it) që janë zbatuar në mënyrë të efektshme brenda afatit të planifikuar.
Integrimi i përshtatjes në kuadrot sektoriale dhe kombëtare të politikave	Kombëtare / Sektoriale	Përqindja e dokumenteve të miratuara të politikave që integrojnë masat e përshtatjes ndaj klimës të lidhura me NAP-in.	MM, Ministrinë e linjës:	Vlerësimi i shkallës të integritetit të objektivave të përshtatjes ndaj klimës në instrumentet e reja ose të rishikuara të politikave	Vlerësimi sasior	Dokumente zyrtare të politikave, botime ministrore, raporte monitorimi të MTM/NAP-it.	MM, Drejtoria e Ndryshimeve Klimatike dhe Politikave Mjedisore, Pikat fokale për klimën në ministrinë e linjës	Rishikimi i të gjitha dokumenteve të politikave të miratuara në nivel kombëtar dhe sektorial gjatë një periudhe dyvjeçare, për të identifikuar nëse integrojnë qartazi masat për përshtatjen ndaj klimës, që përpunohen me prioritetet e NAP-it.
Disponueshmëria dhe aksesueshmëria në financimin e përshtatjes	Ndërsektoriale	(a) Dollarë amerikanë të alokuar dhe të shpërndarë çdo vit; (b) % e fondeve të shpërndarë në nivelet nënkombëtare/vendore	MM	Monitorimi i disponueshmërisë së fondeve për përshtatje dhe shkallën në të cilën fondet arrijnë aktorët e decentralizuar/vendore.	Vlerësimi sasior	Raportet e buxhetit kombëtar, të dhënat e shpërndarjes së donatorëve, mjetet e ndjekjes së financave klimatike të MF/MTM.	Ministria e Financave MM	Gjurmimi i të gjithë financimeve (kombëtare dhe ndërkombëtare) të alokuara dhe të shpërndara për veprimet e përshtatjes të lidhura me NAP-in për çdo vit. Një komponent i dytë ndjek pjesën e këtij financimi që është përfutur në nivel nënkombëtar/vendor.
Angazhimi i palëve të interesit në procesin e NAP-it	Niveli bashkiak / kombëtar	Numri i instrumenteve të pilotuara për angazhimin e palëve të interesit	MM, NJQV-të, Organizata të shoqërisë civile (OSHC)	Sigurimi që konsultimet me palët e shumta të interesit dhe instrumentet pjesëmarrëse të integrohen dhe funksionojnë në të gjitha nivelet gjatë zbatimit të NAP-it	Vlerësimi sasior	Të dhënat e angazhimit të palëve të interesit të MTM-së, raportet nga NJQV-të dhe OSHC-të	Të dhënat e angazhimit të palëve të interesit të MTM-së, raportet nga NJQV-të dhe OSHC-të	Matja e numrit të mekanizmave të angazhimit të palëve të interesit të pilotuar formalisht gjatë vitit të raportimit si pjesë e procesit të zbatimit të NAP-it. Instrumentet mund të përfshijnë <i>workshop</i> -e, konsultime vendore, nisma shkencore qytetare, ose platforma të reagimit digital.
Numri i zyrtarëve të trajnuar në planifikimin e përshtatjes dhe MRV	Kombëtare / Nënkombëtare	Numri i individëve	MM	Garantimi që stafi përkatës në të gjithë sektorët dhe nivelet të pajiset me njohuritë për të integruar përshtatjen në proceset e planifikimit dhe MRV.	Vlerësimi sasior	Raportet e trajnimit, regjistrimi i pjesëmarrjes, të dhënat institucionale të MV-së.	Departamenti për Ndryshimet Klimatike i MM-së	Ky tregues përcakton numrin e individëve unikë të trajnuar çdo vit në tema të lidhura me planifikimin e përshtatjes dhe/ose MRV-së. Pjesëmarrësit duhet të kenë përfunduar të paktën 75% të seancave të trajnimit dhe të kenë marrë një certifikatë
Disponueshmëria e vlerësimeve të përditësuara të riskut klimatik	Sektoriale	Numri i vlerësimeve	MM, Instituti i Gjeoshkencave (IGJEO)	Garantimi i disponueshmërisë së informacionit të përditësuar të riskut dhe cenueshmërisë klimatike në sektorët kyç për të informuar planifikimin e përshtatjes.	Vlerësimi sasior	Raportet e vlerësimit sektorial, botimet e IGJEO-s, arkivat e MM-së	IGJEO, Ministrinë sektoriale, Departamenti për Ndryshimet Klimatike i MM-së	Ky tregues gjurmon numrin e vlerësimeve zyrtare të riskut dhe cenueshmërisë të përditësuara gjatë ciklit të raportimit dhe identifikon mbulimin e tyre në sektorë të ndryshëm.
Rishikime katërvjeçare të zbatimit të NAP-it	Kombëtar	Po/Jo; Numri i vlerësimeve të zhvilluara; në rrugën e duhur / devijuar	Grupi Ndërmënyor i Punës për Ndryshimet Klimatike (GNPNK)	Garantimi i vlerësimit të rregullt dhe në kohë të progresit në zbatimin e masave të përshtatjes dhe trajtimit i pengesave.	Analiza cilësore, sasiore dhe të përbëra	Raportet zyrtare të rishikimit të zbatimit të KPK-së, raportimi i brendshëm i MTM-së, procesverbalet e takimeve	Grupi Ndërmënyor i Punës për Ndryshimet Klimatike (GNPNK)	Tregues i përbërë që ndjek (1) nëse rishikimi katërvjeçar është kryer (Po/Jo), (2) numrin total të rishikimeve të kryera sipas kalendarit, dhe (3) vetëvlerësimin cilësor të progresit (në rrugë e duhur / devijuar) të nxjerra nga gjetjet e rishikimit.

10.3 Komponenti i vlerësimit

Funksioni i vlerësimit i MVN-së ka për synim interpretojë të dhënat e përpunuara për të kuptuar se çfarë është arritur, çfarë mbetet për t'u përmirësuar dhe si kontribuojnë veprimet e përshtatjes në uljen e nivelit të cenueshmërisë dhe forcimin e aftësive ripërtëritëse me kalimin e kohës, nëpërmjet:

- **Rezultateve të përshtatjes**, përfshirë këtu ndryshimet në nivelin e cenueshmërisë, ekspozimin dhe kapacitetet për përshtatje, si dhe forcimin e aftësive ripërtëritëse në nivel kombëtar dhe vendor; dhe

- **Performancës së procesit të NAP-it**, duke përfshirë efektshmërinë e strukturave të qeverisjes, koordinimin ndërinstitucional, zbatimin në nivel sektorial dhe përafrimin me objektivat kombëtare dhe ndërkombëtare të përshtatjes.

Shihni tabelën 22, më poshtë, modalitetet dhe përgjegjësitë e vlerësimit:

Tabela 22: Modalitetet dhe përgjegjësitë e vlerësimit.

Mekanizmi	Institucionet drejtuese	Qëllimi	Frekuenca	Produktet	Pjesëmarrësit
1. Vlerësimi vjetor i performancës	MM, AKM	Ndjekja e progresit drejt objektivave të NAP-it dhe PVP-së duke përdorur treguesit	Çdo vit (deri më 31 mars)	Raport vjetor i sintezës; përditësime në panelin e treguesve	Ministritë sektoriale, bashkitë, AKM, INSTAT
2. Vlerësim i pavarur dyvjeçar	Vlerësues i jashtëm i porositur nga MM-ja	Vlerësimi i efektshmërisë, ndikimit, eficientës dhe qëndrueshmërisë; informon KPT-në e UNFCCC-së	Çdo 2 vjet (deri më 15 maj)	Raporti i vlerësimit të pavarur	MM, AKM, GNPKN/GPPNK, ekspertë të jashtëm
3. <i>Workshop</i> -e të vlerësimit sektorial	Ministritë sektoriale, GNPKN/GPPNK,	Vlerësimi i progresit specifik për sektor, identifikimi i pengesave dhe propozimi i korigjimeve të kursit të veprimit	Çdo vit ose çdo dy vite	Raportet e <i>workshop</i> -eve; planet e përditësuara të veprimit	Pikat fokale të sektorit, institute kërkimore
4. Shqyrtimi i të nxënësve në nivel vendor	Pikat fokale të PVP-së / bashkitë	Reflektimi mbi zbatimin e PVP-së, mbledhja e reagimeve në nivel vendor, vlerësimi i efektshmërisë	Çdo vit	Raportet vendore të të nxënësve	Aktorët bashkiakë, komunitetet, OSHC-të vendore
5. Cikli i reagimeve për MVN-në / menaxhimi përshtatës	MM, AKM, GNPKN	Përshtatja e politikave dhe planifikimit në bazë të gjetjeve të MVN-së	Në zbatim e sipër	Masat e përditësuara të NAP/PVP, rishikimi i treguesve	Të gjithë organet raportuese, planifikuesit
6. Kuadri i treguesve MVN	MM, AKM, INSTAT, Akademikët	Garantimi që treguesit janë praktikë, të matshëm dhe në përputhje me objektivat	Rishikohet çdo dy vite	Matriksa e treguesve MVN	Ekspertët teknikë, ofruesit e të dhënave
7. Platforma e shqyrtimit të palëve të interesit	MM, OSHC, Akademikët	Promovimi i transparencës, mbledhja e reagimeve, mbështetja e llogaridhënies	Çdo vit	Raportet publike, paneli i treguesve, të dhënat nga palët e interesit	Publiku i gjerë, sektori privat, akademikët, OSHC-të.

10.4 Komponenti i të nxënësve

Funksioni i të nxënësve në sistemin MVN është hartuar për të:

- Forcuar kujtesën institucionale duke identifikuar çfarë funksionon, çfarë jo dhe pse;
- Promovuar menaxhimin përshtatës duke integruar mësimet e nxjerra në planifikimin në zbatim e sipër dhe atë të ardhshëm;
- Nxitur bashkëpunimin ndërsektorial dhe ndarjen e njohurive;
- Ngritur kapacitetet në nivel kombëtar dhe vendor për zhvillimin e aftësive ripërtëritëse klimatike.

Kjo do të institucionalizohet përmes mjeteve në vijim:

- Platforma kombëtare për ndarjen e njohurive, e cila do të shërbejë si arkiv digjital për të informacionin rreth përshtatjes, praktikave të mira dhe mjeteve për mbështetjen e vendimeve.
- Ofrimit të mbështetjes për komunitetet e praktikës dhe grupet sektoriale të punës për të vazhduar dialogun midis cikleve të planifikimit dhe gjatë viteve të raportimit.
- Vlerësimet e të nxënësve në nivel vendor do të zhvillohen çdo vit nga pikat fokale të bashkive dhe PVP-së.
- Zhvillimit të *workshop*-eve për vlerësimin sektorial çdo vit ose çdo dy vite nga ministritë sektoriale, në koordinim me GNPKN-në dhe GPPNK-në.
- Platformave kombëtare të palëve të interesit, të drejtuara nga MM dhe GNPKN, të cilat do të bëjnë bashkë përfaqësues nga ministritë e linjës, akademikët, organizata të shoqërisë civile dhe sektori privat.
- Produkte publike të dijës, si panele treguesish, përmbledhje të politikave, dhe raporte të sintezuara të të nxënësve, për të siguruar që gjetjet e vlerësimit dhe mësimet e nxjerra të shpërndahen gjerësisht.

Gjetjet e nxjerra përmes sistemit MVN, përfshirë përfundimet e vlerësimit, rishikimet e të nxënësve dhe reagimet e palëve të interesit, do të integrohen në mënyrë formale në iteracionin tjetër të ciklit të zbatimit të NAP-it, përmes:

- **Rishikimit të masave të përshtatjes**, veçanërisht atyre që shfaqin efektshmëri të kufizuar ose kërkojnë përkrahje.
- **Rregullimit të treguesve** në kuadrin MVN për të pasqyruar më mirë risqet e reja, prioritetet dhe disponueshmërinë e të dhënave.

- **Përmirësimi të koordinimit të mekanizmave**, bazuar në vlerësimin e pengesave dhe mbivendosjes institucionale

Ristrukturimit të përpjekjeve për ngritjen e kapaciteteve, duke përfshirë mbështetjen për qeveritë vendore dhe angazhimin ndërsektorial.

Rezultatet e rishikimit të mesëm të NAP 2030 do të shërbejnë si udhërrëfyes për planifikimin katërvjeçar të ardhshëm të përshtatjes në Shqipëri dhe do të ndikojnë në zbatimin e mëtejshëm, duke kontribuar në përditësimin e Planit të Zbatimit të NAP-it dhe të komponentëve të sistemit MVN, përfshirë Matricën e Referencës së Treguesve dhe Fletët e Referencës së Treguesve.

Zbatimi i sistemit MVN për NAP-in e Dytë të Shqipërisë do të ndjekë një qasje me faza, të renditura më poshtë:

Faza 1: Organizimi institucional. Kjo fazë do të përqendrohet në krijimin dhe komunikimin e marrëveshjeve institucionale të nevojshme për të mbështetur kuadrin MVN të NAP-it.

Faza 2: Ngritja e kapaciteteve për MVN-në: Ngritja e kapaciteteve të synuara do të kryhet për të pajisur palët e interesit me njohuritë dhe aftësitë e nevojshme për të zbatuar kuadrin MVN.

Faza 3: Testimi pilot. Kuadri MVN do të jetë pjesë e testimit pilot për gjurmimin e progresit të zbatimit të NAP-it gjatë vitit 2026, vitit të parë të zbatimit të NAP-it. Mësimet e nxjerra gjatë kësaj faze do të dokumentohen për prezantime më të gjera.

Faza 4: Operacionalizimi. Duke filluar nga viti 2027, kuadri MVN do të operacionalizohet plotësisht, ku do të përfshihet edhe validimin i treguesve dhe fletëve të referencës për të gjitha masat e mbetura të KPK-së.

Faza 5: Rishikimi dhe përsosja. Faza përfundimtare do të përqendrohet në vlerësimin e performancës së NAP-it në krahasim me kuadrin e rezultateve përkatëse, që do të zhvillohet nëpërmjet shqyrtimit afatmesëm të vitit 2030 dhe nëpërmjet një vlerësimi përfundimtar në vitin 2036.

LISTA E REFERENCAVE

Adapting to Climate Change: A Planning Guide for State Coastal Managers (n.d.). [Përshtatja me ndryshimet klimatike: Një Udhëzues planifikimi për menaxherët shtetërorë të zonave bregdetare] (n.d). SHBA. *Climate Resilient Toolkit* [Paketa e masave për aftësitë ripërtëritëse ndaj klimës].

Adapting to Climate Change: CDP Guidance for UK Local Authorities. [PËRSHTATJA ME NDRYSHIMET KLIMATIKE: Udhëzuesi i KMD-së për autoritetet vendore të MB-së] (2022). KMD.

Plani i përshtatjes i Mongolisë (2024–2030). Qeveria e Mongolisë.

Komunikimi i tretë kombëtar i Shqipërisë 3. (2016). Qeveria e Shqipërisë.

Komunikimi i katërt kombëtar i Shqipërisë 4. (2022). Qeveria e Shqipërisë.

Kontributi Kombëtar Pikësynuar (KKP) i rishikuar për Shqipërinë. (2021). Qeveria e Shqipërisë

Raporti i Parë Dyvjeçar i Shqipërisë. (korrik, 2021). Qeveria e Shqipërisë.

Plani Kombëtar i Përshtatjes i Shqipërisë: Raporti i parë i progresit (mars, 2023) Ministria e Turizmit dhe Mjedisit, Shqipëri, Rrjeti botëror i NAP-it.

Baastel. (2024). *Climate Risk Assessment of the Agricultural Sector: Support to Filling Gaps in Climate Change Adaptation Data and Risk Analysis* [Vlerësimi i riskut klimatik në sektorin e bujqësisë: Mbështetje për plotësimin e mangësive në të dhënat dhe analizat e riskut të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike**].

Baastel. (2024). *Climate Risk Assessment of the Energy Sector: Support to Filling Gaps in Climate Change Adaptation Data and Risk Analysis*. [Vlerësimi i riskut klimatik në sektorin e

energjisë: Mbështetje për plotësimin e mangësive në të dhënat dhe analizat e riskut të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike].

Baastel. (2024). *Climate Risk Assessment of the Tourism Sector: Support to Filling Gaps in Climate Change Adaptation Data and Risk Analysis* [Vlerësimi i riskut klimatik në sektorin e turizmit: Mbështetje për plotësimin e mangësive në të dhënat dhe analizat e riskut të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike].

Baastel. (2024). *Climate Risk Assessment of the Transport Sector: Support to Filling Gaps in Climate Change Adaptation Data and Risk Analysis* [Vlerësimi i riskut klimatik në sektorin e transportit: Mbështetje për plotësimin e mangësive në të dhënat dhe analizat e riskut të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike].

Baastel. (2024). *Climate Risk Assessment of Urban Development: Support to Filling Gaps in Climate Change Adaptation Data and Risk Analysis* [Vlerësimi i riskut klimatik në sektorin e zhvillimit urban: Mbështetje për plotësimin e mangësive në të dhënat dhe analizat e riskut të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike].

Baastel. (2024). *Cross-Sectoral Risk Assessment* [Vlerësimi i riskut ndër-sektorial].

Baastel. (2024). *Identification of Adaptation Measures [Identifikimi i masave të përshtatjes]. Albania National Adaptation Planning: Support to Filling Gaps in Climate Change Adaptation Data and Risk Analysis* [Plani Kombëtar i Përshtatjes i Shqipërisë: Mbështetje për plotësimin e mangësive në të dhënat dhe analizat e riskut të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike].

Baastel. (2024). Planet vendore të përshtatjes për tetë bashkitë: Durrës, Elbasan, Fier, Gjirokastrë, Krujë, Kukës, Përmet dhe Vlorë.

California Adaptation Planning Guide [Udhëzuesi i Planifikimit për Përshtatjen në Kaliforni]. (2020). Shteti i Kalifornisë.

City of Tirana [Qyteti i Tiranës]. (2015). *Adapting Our City to a Changing Climate: Vulnerability Assessment and Adaptation Action Plan for Tirana* [Përshtatja e qytetit tonë ndaj ndryshimeve klimaterike: Vlerësimi i cenueshmërisë dhe plani i veprimit për përshtatje për Tiranën].

Climate and Socio-Economic Data Compiled and Analysed for the Agriculture Sector, Including Socio-Economic Indicator Modelling [Të dhënat klimatike dhe socio-ekonomike të mbledhura dhe të analizuara për sektorin bujqësor, duke përfshirë modelimin e treguesve socio-ekonomikë]. (n.d.). Paolo Bacca & Narin Panariti. UNDP.

Climate Change 2022: Impacts, Adaptation and Vulnerability [Ndryshimet klimatike 2022: Ndikimet, përshtatja dhe cenueshmëria]. (2022). Paneli ndërqeveritar për ndryshimet klimatike (PNNK). Raporti i gjashtë vlerësues, UNFCCC.

Climate Change Adaptation and Resilience Planning: Programme Summary and Guide for Cities [Planifikimi i përshtatjes dhe qëndrueshmërisë ndaj ndryshimeve klimatike: Përmbledhje e programit dhe udhëzues për qytetet]. (2023), KMD.

Strategjia për Ndryshimet Klimatike në Shqipëri 2020–2030: Monitorimi i Planit të Veprimit 2019–2021. (janar, 2022). Ministria e Turizmit dhe Mjedisit, Shqipëri.

Climate Risk Country Profile: Albania [Profili i riskut klimatik i vendit: Shqipëri]. (2021). Banka Botërore.

Commission Staff Working Document [Dokument Pune i Stafit të Komisionit]. (2023). *Albania 2023 Report: Communication on EU Enlargement Policy* [Raporti i Shqipërisë 2023: Komunikimi për politikën e zgjerimit të BE-së]. Komisioni Evropian.

Cross-Sectoral Risk Assessment [Vlerësimi i riskut ndër-sektorial]. Baastel. (2024).

EU Adaptation Strategy: Forging a Climate Resilient Europe – A New EU Adaptation Strategy. (2021) [Strategjia e përshtatjes së BE-së: Ndërtimi i një Evrope të qëndrueshme ndaj klimës – një strategji e re e përshtatjes së BE-së]. Komisioni Evropian.

European Climate Law [Ligji Evropian për Klimën] (2021). Bashkimi Evropian.

European Climate Risk Assessment Report [Raporti evropian i vlerësimit të riskut klimatik]. (2024). Agjencia Evropiane e Mjedisit (AEM).

Forging a Climate Resilient Europe – The New EU Strategy on Adaptation to Climate Change [Ndërtimi i një Evrope të qëndrueshme ndaj klimës – strategjia e re e BE-së për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike]. (2021). Komisioni Evropian.

Gap Analysis of IGEO: Contribution to Climate Services and the NAP [Analiza e mangësive e IGJEO: kontributi në shërbimet klimatike dhe NAP]. (n.d.) Narin Panariti & Paolo Bacca. UNDP.

Identification of Adaptation Measures [Identifikimi i masave të përshtatjes]. (2024). *Albania National Adaptation Planning: Support to Filling Gaps in Climate Change Adaptation Data and Risk Analysis* [Plani Kombëtar i Përshtatjes i Shqipërisë: Mbështetje për plotësimin e mangësive në të dhënat dhe analizat e riskut të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike]. Baastel.

Instituti për Promovimin e Zhvillimit Social Ekonomik (janar, 2023). *Report on National Capacity and Training Needs Assessment on Climate Change Adaptation* [Raporti për vlerësimin e kapaciteteve kombëtare dhe nevojave për trajnime në përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike](PNK).

Inventory of Sectoral, Territorial, and International/Regional Adaptation Projects, and of NGO-Driven Adaptation Activities [Inventari i projekteve të përshtatjes sektoriale, territoriale dhe ndërkombëtare/rajonale, si dhe i veprimtarive të përshtatjes të drejtuara nga OJQ-të]. (n.d.). Paolo Bacca & Narin Panariti. UNDP.

Gjetjet kyçe të Raportit 2023 për Shqipërinë (2023). Bashkimi Evropian.

Ligji nr. 155/2020, “Për ndryshimet klimatike”, i ndryshuar. Republika e Shqipërisë.

Grupi i ekspertëve për vendet më pak të zhvilluara. (2012). *National Adaptation Plans: Technical Guidelines for the National Adaptation Plan Process* [Planet kombëtare të përshtatjes: udhëzime teknike për procesin e planit kombëtar të përshtatjes]. Bonn, Gjermani: Sekretariati i UNFCCC.

Planet vendore të përshtatjes për tetë bashkitë: Durrës, Elbasan, Fier, Gjirokastrë, Krujë, Kukës, Përmet dhe Vlorë. (2024). Baastel.

Moldova National Climate Change Adaptation Programme Until 2030 [Programi kombëtar i Moldavisë për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike deri në vitin 2030]. (2023). Qeveria e Moldavisë.

Municipalities Capacities and Training Needs Assessment on Climate Change Adaptation [Vlerësimi i kapaciteteve dhe nevojave për trajnime të bashkive në përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike]. (shkurt, 2023). Joël Ruet & Ledina Gjikhuri. UNDP.

National Adaptation Planning (NAP) to Climate Change in Albania: Framework for the Country Process [Plani Kombëtar i Përshtatjes (NAP) ndaj ndryshimeve klimatike në Shqipëri: Kuadri për Procesin e Vëndit]. (2019). Ministria e Turizmit dhe Mjedisit, Shqipëri

Strategjia Kombëtare për Reduktimin e Riskut të Fatkeqësive 2023–2030. (2023). Qeveria e Shqipërisë.

Strategjia Kombëtare për Zhvillim dhe Integrim Evropian 2022–2030. (2023). Qeveria e Shqipërisë.

Strategjia kombëtare për Zhvillim dhe Integrim 2015–2020. (2015). Qeveria e Shqipërisë.

Outcome of the First Global Stocktake: Draft Decision [Rezultati i vlerësimit të parë global: Projektvendimi] -/CMA.5. (2023). Konferenca e palëve që shërbeu si takimi i palëve për Marrëveshjen e Parisit. Emiratet e Bashkuara Arabe UNFCCC.

Marrëveshja e Parisit. (2015). Konventa Kuadër e Kombeve të Bashkuara për Ndryshimet Klimatike (KKNK)

Planning for Adaptation to Climate Change: Guidelines for Municipalities [Plani për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike: Udhëzime për bashkitë]. (n.d.). BE/ACT.

Report on Socio-Economic Scenarios [Raport për skenarët socio-ekonomikë]. (2023). Elona Pojani. UNDP.

Sofia Declaration on the Green Agenda for the Western Balkans [Deklarata e Sofjes për Agjendën e Gjelbër për Ballkanin Perëndimor]. (2020). Bashkimi Evropian.

Stocktaking Report for the NAP Process in Albania [Raporti i pasqyrimit për procesin e NAP-it në Shqipëri]. (dhjetor, 2022). Paolo Bacca, Narin Panariti, et al. UNDP.

The Adaptation Support Tool. (n.d.). *Climate-ADAPT*, European Environment Agency (EEA) [Instrumenti i mbështetjes për përshtatje. (n.d.). Climate-ADAPT, Agjencia Evropiane e Mjedisit (AEM)]. <https://climate-adapt.eea.europa.eu/en/knowledge/tools/adaptation-support-tool>.

UNDP. (n.d.). *Prodoc: Advancing Albania's Planning for Medium and Long-Term Adaptation Through the Development of a National Adaptation Planning (NAP) Process* [Prodok: avancimi i planit të Shqipërisë për përshtatjen afatmesme dhe afatgjatë përmes zhvillimit të një procesi kombëtar të planifikimit të përshtatjes (NAP)].

Programi për Mjedisin i Kombeve të Bashkuara. (2023). *Adaptation Gap Report 2023: Underfinanced. Underprepared. Inadequate Investment and Planning on Climate Adaptation Leaves World Exposed* [Raporti i mangësive në përshtatje 2023: I nënfinancuar. I papërgatitur. Investimi dhe planifikimi i pamjaftueshëm në përshtatjen ndaj klimës e lënë botën të ekspozuar]. Nairobi.

Programi për Mjedisin i Kombeve të Bashkuara. (2023). *National Adaptation Planning: Emerging Lessons Learned from UNEP Projects* [Plani Kombëtar i Përshtatjes: Mësimet e nxjerra nga projektet e UNEP-it]. Nairobi.

Deklarata e Zagrebit. (6 maj 2020). Bashkimi Evropian.

ANEKSET

ANEKS I

PËRMBLEDHJE E KUADRIT RREGULLATOR DHE POLITIKAVE

Përmbledhje e legjislacionit kryesor, politikave, planeve dhe strategjive, lidhur me veprimet klimatike:

Tabela 23: Kuadri Legjislativ dhe Rregullator.

Legjislacioni	Viti	Përmbledhje
Ligji nr. 81/2017, "Për zonat e mbrojtura"	2017	Përcakton rregulloret për ruajtjen, menaxhimin dhe përdorimin e qëndrueshëm të zonave të mbrojtura, duke forcuar mbrojtjen e biodiversitetit, restaurimin ekologjik dhe përputhshmërinë me standardet ndërkombëtare dhe të BE-së për mjedisin.
Ligji nr. 9867, "Për rregullat dhe procedurat që rregullojnë tregtinë ndërkombëtare të specieve të egra të florës dhe faunës së rrezikuara".	2008	Rregullon tregtinë ndërkombëtare të specieve të egra të florës dhe faunës të rrezikuara, duke siguruar përputhshmërinë me CITES, parandalimin e tregtisë së paligjshme, mbrojtjen e biodiversitetit dhe përafrimin me standardet e BE-së dhe ato ndërkombëtare për ruajtjen.
Ligji nr. 9587, "Për mbrojtjen e biodiversitetit"	2006	Përcakton masat për ruajtjen e ekosistemeve, specieve dhe burimeve gjenetike, parandalimin e humbjes së biodiversitetit, promovimin e përdorimit të qëndrueshëm dhe përafrimin me marrëveshjet mjedisore të BE-së dhe ato ndërkombëtare.
Ligji nr. 7/2017, "Për promovimin e përdorimit të energjisë nga burimet e rinovueshme".	2017	Promovon përdorimin e energjisë së rinovueshme, mbështet investimet në energji të pastër, përmirëson eficiencën energjetike dhe përafron me direktivat e BE-së për të siguruar një sistem energjetik të qëndrueshëm, me nivel të ulët karboni.
Ligji nr. 9876, "Për prodhimin, transportimin dhe tregtimin e biokarburanteve të rinovueshme"	2008	Rregullon prodhimin, transportimin dhe tregtimin e biokarburanteve të rinovueshme, duke promovuar energjinë e qëndrueshme, reduktuar varësinë nga lëndët djegëse, reduktuar shkarkimet dhe përafruar me standardet e BE-së për energjinë e rinovueshme dhe mjedisin.
Ligji nr. 9244, "Për mbrojtjen e tokës bujqësore"	2004	Siguron përdorimin e qëndrueshëm të tokës, parandalon degradimin, rregullon konvertimin, promovon ruajtjen e tokës dhe përafron me politikat mjedisore dhe bujqësore për të mbrojtur sigurinë ushqimore dhe zhvillimin rural.

Legjislacioni	Viti	Përmbledhje
Ligji nr. 107/2014, “Për planifikimin dhe zhvillimin e territorit”	2014	Rregullon përdorimin e tokës, planifikimin urban dhe zhvillimin e qëndrueshëm, duke siguruar mbrojtjen e mjedisit, aftësinë ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike dhe përafrimin me standardet e BE-së për planifikimin hapësinor.
Ligji nr. 57/2020, “Për pyjet”	2020	Promovon menaxhimin e qëndrueshëm të pyjeve, ruajtjen, pyllëzimin, mbrojtjen e biodiversitetit dhe qëndrueshmërinë klimatike, duke rregulluar përdorimin dhe qeverisjen e pyjeve, si dhe përafrimin me politikat mjedisore të BE-së.
Ligji nr. 103/2016, “Për akuakulturën”	2016	Rregullon zhvillimin e qëndrueshëm të akuakulturës, duke siguruar mbrojtjen e mjedisit, menaxhimin e burimeve, sigurinë ushqimore dhe përafrimin me standardet e BE-së për të promovuar kultivimin e përgjegjshëm të peshqve dhe rritjen ekonomike.
Ligji nr. 64/2012, “Për peshkimin”	2012	Rregullon menaxhimin e qëndrueshëm të peshkimit, ruajtjen e burimeve detare, praktikatat e përgjegjshme të peshkimit dhe përputhshmërinë me standardet e BE-së dhe ato ndërkombëtare për të mbrojtur ekosistemet ujore dhe për të mbështetur industrinë e peshkimit.
Ligji nr. 10 431, datë 9.6.2011, “Për mbrojtjen e mjedisit”	2011	Përcakton rregulloret për kontrollin e ndotjes, ruajtjen e biodiversitetit, përdorimin e qëndrueshëm të burimeve dhe vlerësimin e ndikimit në mjedis, duke u përafruar me standardet e BE-së për të promovuar qëndrueshmërinë ekologjike dhe qëndrueshmërinë ndaj ndryshimeve klimatike.
Ligji nr. 155/2020, “Për ndryshimet klimatike”, i ndryshuar	2025	Vendos kuadrin ligjor për zbutjen e shkarkimeve të gazeve serrë, përshtatjen ndaj ndikimeve të klimës, integrimin e politikave klimatike në të gjitha sektorët dhe përafrimin me detyrimet klimatike të BE-së dhe ato ndërkombëtare.
Ligji nr. 9817, “Për bujqësinë dhe zhvillimin rural”	2007	Nxit bujqësinë e qëndrueshme, zhvillimin ekonomik rural, sigurinë ushqimore, ruajtjen e burimeve natyrore dhe përafrimin me politikat e BE-së për të rritur konkurrueshmërinë dhe qëndrueshmërinë mjedisore në zonat rurale.

Tabela 24: Kuadri i politikave.

Politikat dhe planet	Viti	Përmbledhje
Strategjia për Bujqësinë, Zhvillimin Rural dhe Peshkimin 2021–2027	2022	Nxit menaxhimin e qëndrueshëm të burimeve, përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike, agropylltarinë, bujqësinë organike dhe qëndrueshmërinë e peshkimit, duke përmirësuar ekonominë rurale, sigurinë ushqimore dhe përputhjen me politikat mjedisore të BE-së.
Dokumenti i Politikës Pyjore 2030	2018	Përqendrohet në menaxhimin e qëndrueshëm të pyjeve, pyllëzimin, përmirësimin e qeverisjes, qëndrueshmërinë ndaj klimës dhe ruajtjen e biodiversitetit, duke nxitur përfshirjen e komunitetit dhe të jetë në përputhje me politikat mjedisore dhe klimatike të BE-së.
Plani Kombëtar për Energjinë dhe Klimën (PKEP)	2024	Synon të reduktojë shkarkimet, të përmirësojë eficiencën e energjisë, të integrojë energjitë e rinovueshme dhe të jetë në përputhje me politikat klimatike të BE-së, duke siguruar një sistem energjetik të diversifikuar, të qëndrueshëm dhe me aftësi ripërtëritëse deri në vitin 2030.
Strategjia Kombëtare për Ndryshimet Klimatike	2019	Përkrahuan masat zbutëse dhe të përshtatjes në të gjithë sektorët, duke synuar reduktimin e shkarkimeve, aftësinë ripërtëritëse ndaj klimës, menaxhimin e qëndrueshëm të burimeve dhe përputhjen me politikat e BE-së për të nxitur një ekonomi me nivel të ulët karboni dhe me aftësi ripërtëritëse ndaj klimës.
Plani Kombëtar i Veprimeve për Zbutjen (PKVZ)	2019	Përqendrohet në reduktimin e shkarkimeve të gazrave serrë përmes politikave të qëndrueshme të energjisë, transportit, bujqësisë dhe pylltarisë, në përputhje me objektivat klimatike të BE-së për të mbështetur një ekonomi me aftësi ripërtëritëse dhe me nivel të ulët karboni.
Strategjia e Vendit, Shqipëri 2025–2030	2025	Synon të përshpejtojë integrimin në BE duke zbatuar reforma gjithëpërfshirëse, duke shtuar efektshmërinë institucionale dhe duke nxitur rritjen e qëndrueshme ekonomike, me qëllim arritjen e anëtarësimit të plotë në BE deri në vitin 2030.
Strategjia kombëtare për Zhvillim dhe Integrim (SKZHI) 2015–2020.	2016	Synon të forcojë demokracinë, të arrijë integrimin në BE dhe të promovojë një ekonomi konkurruese dhe të qëndrueshme, duke siguruar të drejtat themelore të njeriut dhe përmirësimin e cilësisë së jetës.
Strategjia Kombëtare e Turizmit 2024–2030	2024	Synon të promovojë rritjen e qëndrueshme të turizmit, të përmirësojë infrastrukturën dhe të ruajë trashëgiminë kulturore dhe natyrore duke u përqendruar në gjashtë shtylla kryesore: investimet, politikat fiskale dhe rregullatore, menaxhimin e destinacionit, zhvillimin e produkteve turistike, marketingun dhe ngritjen e kapaciteteve.
Strategjia Kombëtare për Barazinë Gjinore (SKBGJ) 2021–2030	2021	Promovon barazinë gjinore, fuqizimin e grave dhe përfshirjen sociale, duke u përqendruar në pjesëmarrjen ekonomike, vendimmarrjen, parandalimin e dhunës me bazë gjinore dhe përputhshmërinë me politikat gjinore të BE-së dhe ato ndërkombëtare.

ANEKS II

DETAJE MBI TENDENCAT KLIMATIKE TË VËZHGUARA DHE TË PARASHIKUARA NË NIVEL VENDOR

Ky aneks paraqet informacion të detajuar mbi tendencat klimatike të vëzhguara dhe të parashikuara në nivel bashkie, duke ilustruar ndryshimet vendore të temperaturës dhe reshjeve në zona të ndryshme klimatike të Shqipërisë. Shembujt më poshtë evidentojnë bashki specifike për të ilustruar heterogjenitetin hapësinor të tendencave të vëzhguara.

Figura 22, më poshtë, jepet një shembull i tendencave të temperaturës të vëzhguara për Elbasanin²²⁹.

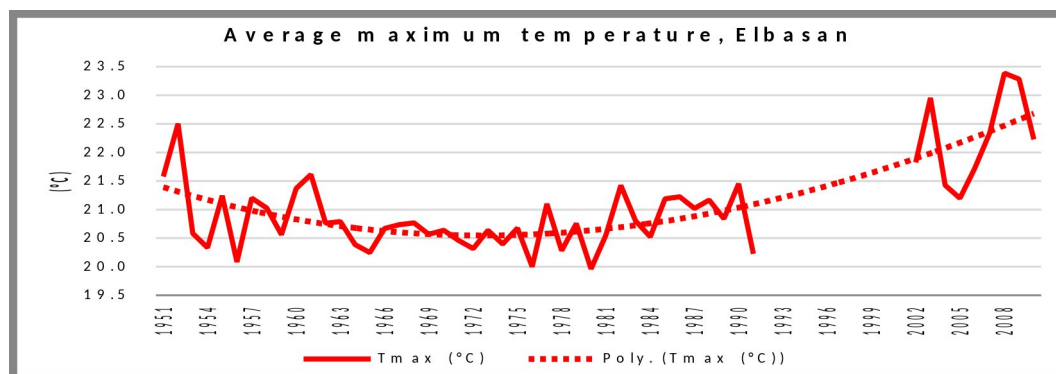

Figura 22. Tendencat e temperaturës të vëzhguara për Elbasanin.

Burimi: Mbështetje për plotësimin e mangësive në të dhënat dhe analizat e riskut të përshtatjes. Qeveria e Shqipërisë - Grupi Ndërmënyësor i Punës për Ndryshimet Klimatike (GNPNK) - Ministria e Mjedisit. National and Sectoral Scenario Development Report [Raporti kombëtar dhe sektorial për zhvillimin e skenarëve]. Baastel, janar 2023.

Për më tepër, më poshtë paraqiten ndryshimet mesatare vjetore të temperaturave për dy periudha të ndryshme kohore, vitet 1961–1990 (linja të prera) dhe 2001–2010 (linja të plota) për Kukësin (veri i Shqipërisë, në Zonën Malore Mesdhetare).

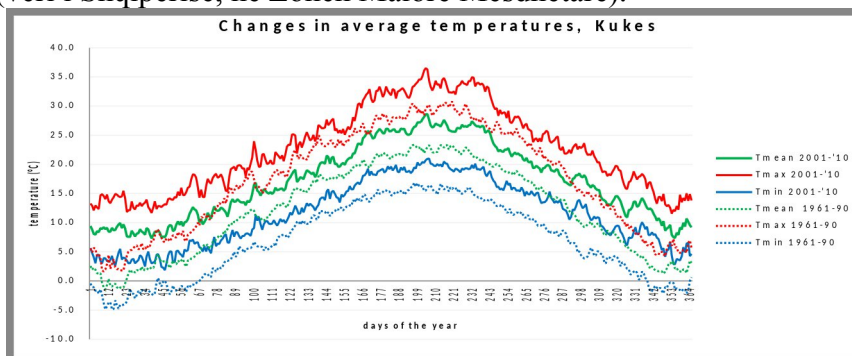

Figura 23. Ndryshimet e temperaturave mesatare ditore (vëzhgime) për periudhën 1961–1990 (norma klimatologjike) dhe 2001–2010 në Kukës.

Burimi: Mbështetje për plotësimin e mangësive në të dhënat dhe analizat e riskut të përshtatjes. Qeveria e Shqipërisë – Grupi Ndërmënyësor i Punës për Ndryshimet Klimatike (GNPNK) - Ministria e Mjedisit. National and Sectoral Scenario Development Report [Raporti kombëtar dhe sektorial për zhvillimin e skenarëve] Baastel, janar 2023.

Sa i përket reshjeve, vëzhgimet paraqesin një reduktim prej rreth 100 mm të totalit vjetor mes viteve 1951 dhe 2001, kryesisht gjatë dimrit dhe pranverës, megjithatë nuk ka një tendencë

²²⁹Mbështetje për plotësimin e mangësive në të dhënat dhe analizat e riskut të përshtatjes. Qeveria e Shqipërisë – Grupi Ndërmënyësor i Punës për Ndryshimet Klimatike (GNPNK) – Ministria e Mjedisit. National and Sectoral Scenario Development Report [Raporti kombëtar dhe sektorial për zhvillimin e skenarëve]. Baastel, janar 2023.

stinore të dallueshme. Në figurën 24 më poshtë ilustrohet variabiliteti ndërvjetor i tendencës së reshjeve totale në Kukës.²³⁰

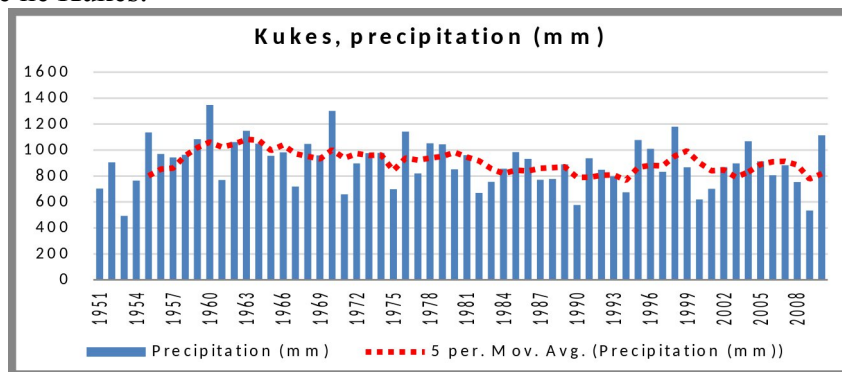

Figura 24. Reshjet ndërvjetore totale të vëzhguara në Kukës.

Burimi: Mbështetje për plotësimin e mangësive në të dhënat dhe analizat e riskut të përshtatjes. Qeveria e Shqipërisë - Grupi Ndërmënyësor i Punës për Ndryshimet Klimatike (GNPNK) - Ministria e Mjedisit. *National and Sectoral Scenario Development Report* [Raporti kombëtar dhe sektorial për zhvillimin e skenarëve] Baastel, janar 2023.

Më poshtë paraqiten parashikime vendore të temperaturës, reshjeve dhe rritjes së nivelit të detit, duke plotësuar analizat në shkallë kombëtare të diskutuara në raportin kryesor. Këta shembuj ilustronë variacionin hapësinor të ndryshimeve klimatike të parashikuara në zonat kryesore klimatike të Shqipërisë.

Në Kukës,²³¹ temperatura mesatare vjetore (Tmesatare) parashikohet të rritet sipas të gjithë skenarëve të shkarkimeve, ku do të vihet re një rritje më e theksuar gjatë verës dhe vjeshtës.

Deri në vitin 2050, rritjet e temperaturës mund të variojnë nga 0.9°C (SPS1-1.9) deri në 2.0°C (SPS5-8.5) në krahasim me vlerat bazë, ndërsa deri në vitin 2100, rritja mund të arrijë deri në 6.0°C në kushtet e shkarkimeve të larta. Këto tendenca do të thonë valë të të nxehtit më të shpeshta dhe më të zgjatura, veçanërisht në zonat fushore dhe kodrinore.

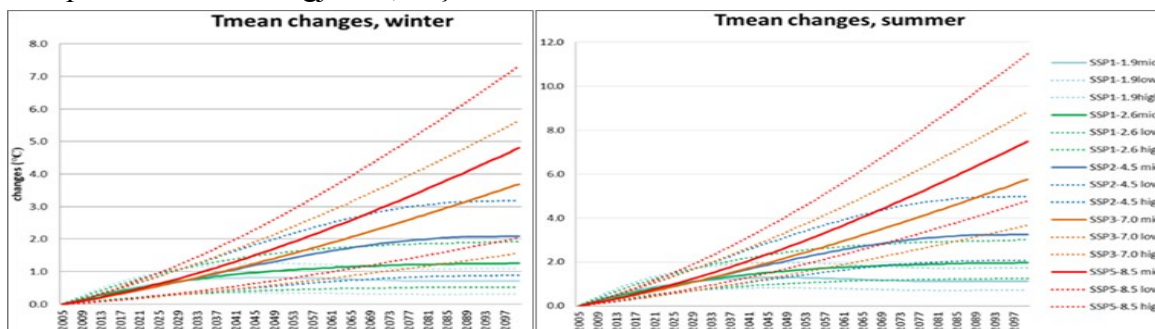

Figura 25. Ndryshimi i projektuar i temperaturës mesatare (Tmesatare) në dimër dhe verë (°C) për SPSx-y të ndryshme, Kukës.

Tendencat e parashikuara të reshjeve tregojnë një rënie të përgjithshme të totalit vjetor të kombinuar me një rritje të shpeshtësisë dhe intensitetit të ngjarjeve ekstreme të reshjeve. Deri

²³⁰Mbështetje për plotësimin e mangësive në të dhënat dhe analizat e riskut të përshtatjes. National and Sectoral Scenario Development Report [Raporti kombëtar dhe sektorial për zhvillimin e skenarëve] Hartuar në kuadër të projektit të PKP-së nga UNDP-ja. Ministria e Mjedisit, janar 2023.

²³¹Mbështetje për plotësimin e mangësive në të dhënat dhe analizat e riskut të përshtatjes. National and Sectoral Scenario Development Report [Raporti kombëtar dhe sektorial për zhvillimin e skenarëve] Hartuar në kuadër të Projektit të PKP-së nga UNDP-ja. Ministria e Mjedisit, janar 2023

në vitin 2050, reshjet parashikohet të ulen me 2–6% në vit, ku reduktimet më të rëndësishme do të prekin stinën e verës, duke arritur deri në -17% në skenarët me shkarkime të larta.

Në Lezhë, ulja e reshjeve do të shoqërohet me një variabilitet më të lartë shirave dhe me rritjen e probabilitetit të ngjarjeve të reshjeve të shkurtra dhe intensive²³².

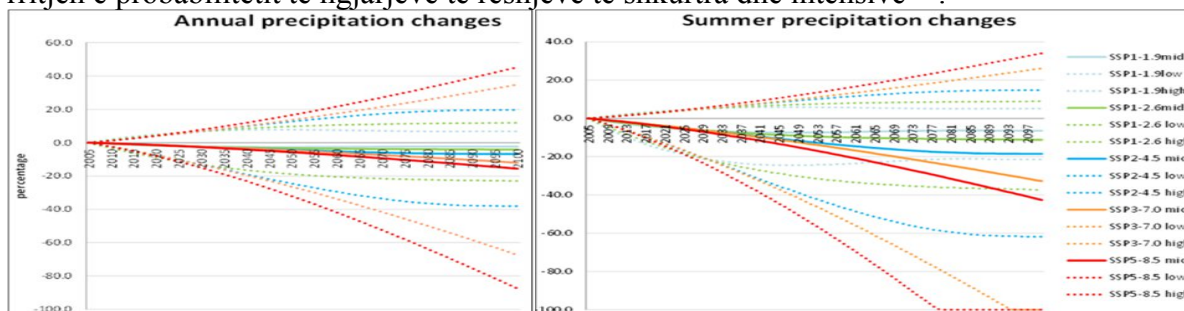

Figura 26. Ndryshimet e parashikuara të reshjeve, vjetore dhe verore (%), zona e Lezhës.

Më në jug, Vlora shfaq modele të ngjashme, me një rënie të reshjeve mesatare vjetore dhe intensitet më të madh gjatë episodeve ekstreme të reshjeve, veçanërisht nën SSP5-8.5.

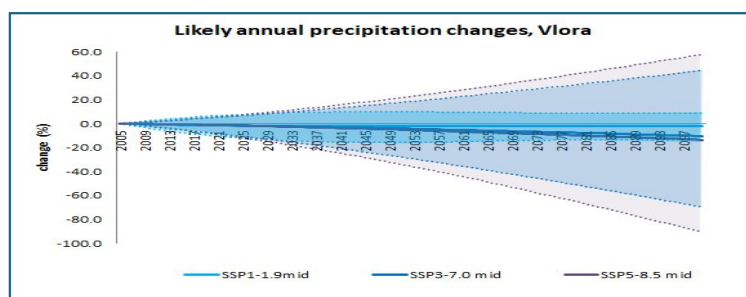

Figura 27. Ndryshimet e mundshme të reshjeve vjetore në Vlorë.

Në Gjirokastrë, pritet që reshjet të bëhen më të çrregullta dhe të shpërndara në mënyrë jo uniforme, me periudha të alternuara të thatësirës dhe lagështisë, që mund të rrisin riskun e thatësirave dhe përmbytjeve të lokalizuara.

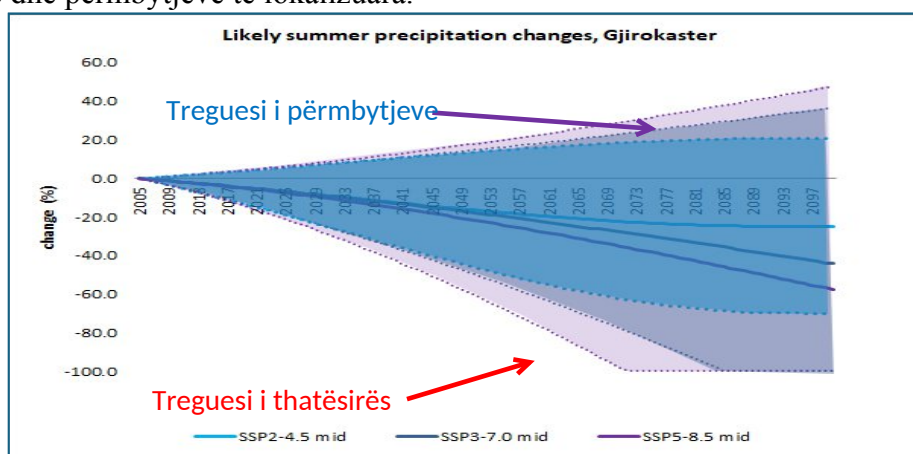

Figura 28. Ndryshimet e mundshme të reshjeve verore sipas skenarëve të ndryshëm, Gjirokastrë.

²³²Mbështetje për plotësimin e mangësive në të dhënat dhe analizat e riskut të përshtatjes. National and Sectoral Scenario Development Report [Raporti kombëtar dhe sektorial për zhvillimin e skenarëve] Hartuar në kuadër të Projektit të PKP-së nga UNDP-ja. Ministria e Mjedisit, janar 2023

Në bregdet, parashikimet tregojnë një rritje të qëndrueshme të nivelit të detit, ku zona e Durrësit është një ndër më të ekspozuarat. Në figurën 29, më poshtë, paraqitet parashikimi i rritjes mesatare vjetore të nivelit të detit sipas skenarëve të ndryshëm për Durrësin.²³³

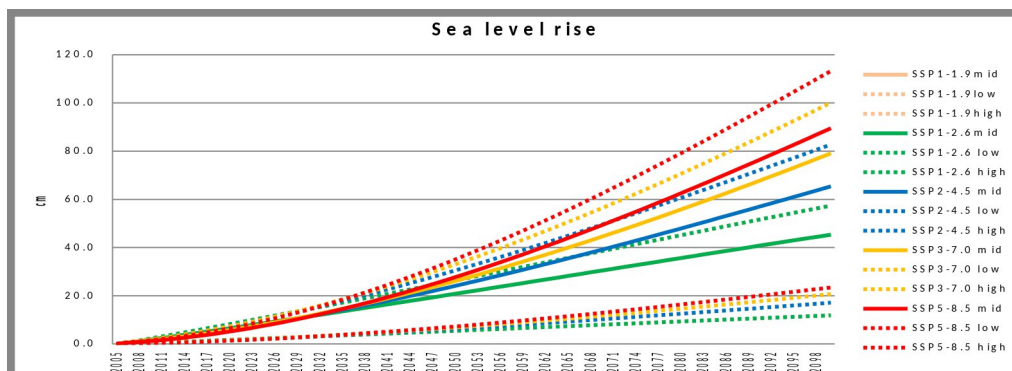

Figura 29. Parashikimi i rritjes së nivelit të detit sipas skenarëve të ndryshëm, Durrës.

ANEKS III

PLANI I DETAJUAR I ZBATIMIT TË MASAVE PRIORITARE TË PËRSHTATJES NË SHQIPËRI

NR.	Sektori	Masat e përshtatjes	Lloji*	Veprimtaritë	Periudha	Treguesit	Përgjegjësi kryesor	Kostoja (dollarë amerikanë)
1	Ndërsektorial e	Forcimi i afëshive ripërtëritëse rajonale Mbështetja e udhërrëfyesit për përshtatjen e Ballkanit Perëndimor	Ndërhyrja e butë;	1.1 Të sigurohet ekspertiza teknike dhe mbështetja këshillimore për Këshillin e Bashkëpunimit Rajonal në hartimin, strukturimin dhe metodologjinë e Udhërrëfyesit Novator për Përshtatjen ndaj Klimës, duke garantuar që ai të pasqyrojë cenueshmëritë rajonale, nevojat sektoriale dhe parashikimet klimatike deri në vitin 2050. 1.2 Të kontribuohet në zhvillimin e udhërrëfyesit duke shqyrtuar dhe verifikuar draftet, duke mbështetur proceset e angazhimit të palëve të interesit dhe duke siguruar koherencën rajonale. 1.3 Të lehtësohet dialogu dhe koordinimi me palët kryesore të interesit në të gjithë Ballkanin Perëndimor për të siguruar që udhërrëfyesi të pasqyrojë prioritetet kombëtare të përshtatjes dhe të mbështesë bashkëpunimin rajonal.	ASH	1. Përfundimi dhe miratimi zyrtar i Udhërrëfyesit Novator për Përshtatjen ndaj Klimës të Ballkanit Perëndimor. 2. Numri i konsultimeve, workshop-eve ose takimeve rajonale të mbajtura për të zhvilluar dhe përsosur udhërrëfyesin.	Ministria e Mjedisit	315.000
2	Ndërsektorial e	Optimizimi i Koordinimit të Klimës: Forcimi i Kornizës së GNPKN-së	Ndërhyrja e butë;	2.1 Të kryhet një shqyrtim institucional i strukturës aktuale të GNPKN-së, mandatit, proceseve të vendimmarrjes dhe mekanizmave të koordinimit të lidhura me përshtatjen ndaj klimës. 2.2 Të identifikohen barrierat dhe mungesat kryesore që pengojnë bashkëpunimin ndërsektorial dhe zbatimin efektiv të masave të përshtatjes të GNPKN-së. 2.3 Të jepen rekomandime të synuara për përmirësimin e funksionalitetit, kapacitetit koordinues dhe përafrimit strategjik të GNPKN-së me kornizat kombëtare të përshtatjes ndaj klimës. 2.4 Të propozohen përmirësime në protokollet e vendimmarrjes brenda GNPKN-së për të rritur transparencën, efikasitetin dhe llogaridhënien në planifikimin dhe zbatimin e përshtatjes.	ASH	1. Numri i bashkive me grupe drejtuese operative që takohen rregullisht dhe raportojnë mbi progresin e NAP-it dhe Planit Vendor të Veprimit. 2. Përqindja e anëtarëve të Grupit Teknik të Punës për Përshtatjen ndaj Ndryshimeve Klimatike (GTP) dhe Grupit Drejtues të Bashkive të trajnuar në planifikimin dhe zbatimin e përshtatjes ndaj klimës. 3. Numri i politikave ose veprimeve për përshtatjen ndaj klimës të rekomanduara nga GPT-ja dhe të miratuara në nivel bashkiak.	Ministria e Mjedisit, Bashkitë	420.000
3	Ndërsektorial e	Rritja e kapaciteteve për përshtatje: Mbështetja për Grupin Teknik të Ndryshimeve Klimatike dhe krijimi dhe fuqizimi i Grupit Drejtues	Ndërhyrja e butë;	3.1 Të ofrohet mbështetje të synuar për ngritjen e kapaciteteve (p.sh., trajnim teknik, materiale udhëzuese) për Grupin Teknik të Punës për Përshtatjen ndaj Ndryshimeve Klimatike. 3.2 Të ngrihet një Grup Drejtues në nivel bashkie me role dhe përgjegjësi të përcaktuara qartë për të koordinuar dhe monitoruar veprimet vendore të përshtatjes. 3.3 Të ofrohen seanca trajnuese për anëtarët e Grupit Drejtues në lidhje me planifikimin e përshtatjes dhe raportimin e mekanizmave të lidhura me NAP-in dhe Planin Vendor të Veprimit.	ASH	1. Numri i seancave të trajnimit të zhvilluara për Grupin Teknik të Punës për Përshtatjen ndaj Ndryshimeve Klimatike. 2. Përqindja e bashkive që kanë ngritur Grupin Drejtues. 3. Numri i anëtarëve të Grupit Drejtues të trajnuar në planifikimin e përshtatjes dhe raportim.	Ministria e Mjedisit, Bashkitë	745.000
4	Ndërsektorial e	Përmirësimi i afëshive ripërtëritëse ndaj klimës përmes sistemeve të përmirësuar të të dhënave	Ndërhyrja e butë;	4.1 Të zhvillohen ose përmirësohen platformat e centralizuara të informacionit mbi klimën për të mundësuar integrimin, ndarjen dhe aksesin e të dhënave në të gjithë sektorët dhe nivelet e qeverisjes. 4.2 Të forcohen kapacitetet institucionale në mbledhjen, përpunimin dhe analizën e të dhënave klimatike nëpërmjet trajnimit, sigurimit të instrumenteve dhe zhvillimit të protokolleve standarde. 4.3 Të ngrihen ose të përmirësohen sistemet e monitorimit në kohë reale dhe sistemet e paralajmërimit të hershëm për risqet që lidhen me klimën. 4.4 Të forcohen kapacitetet për qëndrueshmëri klimatike përmes përmirësimit të sistemeve të të	ASH	1. Ekzistenca e një platforme operative informacioni për klimën (e re ose e përmirësuar) që ofron të dhëna dhe shërbime të aksesueshme. 2. Numri i anëtarëve të stafit teknik të trajnuar në mbledhjen, përpunimin dhe analizën e të dhënave klimatike. 3. Përqindja e zonave të cenueshme të mbuluara nga sistemet e monitorimit në kohë reale dhe paralajmërimit të hershëm. 4. Përqindja e sistemeve të të dhënave klimatike që mbledhin, analizojnë dhe raportojnë të dhëna të ndara sipas moshës dhe të ndjeshme ndaj fëmijëve. 5. Përqindja e politikave, udhëzimeve ose	Ministria e Mjedisit Ministria e Arsimit Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural Ministria e Shëndetësisë	1.500.000

²³³Mbështetje për plotësimin e mangësive në të dhënat dhe analizat e riskut të përshtatjes. Qeveria e Shqipërisë - Grupi Ndërmnisor i Punës për Ndryshimet Klimatike (GNPNK) – Ministria e Mjedisit. *National and Sectoral Scenario Development Report* [Raporti kombëtar dhe sektorial për zhvillimin e skenarëve] Baastel, janar 2023.

NR.	Sektori	Masat e përshtatjes	Lloji*	Veprimtaritë	Periudha	Treguesit	Përgjegjësi kryesor	Kostoja (dollarë amerikanë)
				dhënavë, duke siguruar integrimin e të dhënave klimatike të ndara sipas moshës dhe të ndjeshme ndaj fëmijëve, si dhe vlerësimin e riskut dhe vulnerabilitetit të fëmijëve dhe adoleshentëve, për të informuar politikat dhe ndërhyrjet e përshtatjes klimatike dhe reduktimit të rrezikut nga fatkeqësitë. 4.5 Të përmirësohet sistemi shëndetësor rezistent ndaj ndryshimeve klimatike përmes përdorimit të të dhënave klimatike dhe shëndetësore, sistemeve të paralajmërimit të hershëm, politikave dhe institucioneve të integruara, si dhe përmirësimit të infrastrukturës dhe kapaciteteve të përgjigjes. 4.6 Të promovohet nënshkrimi i një Memorandumi Bashkëpunimi ndërmjet ministrive përgjegjëse për mjedisin, shëndetësinë, bujqësinë dhe arsimin, me qëllim koordinimin e kërimit shkencor të aplikuar dhe shkëmbimin e të dhënave për temat prioritare të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike, përfshirë zhvillimin e kultivarëve rezistentë ndaj thatësirës dhe kripëzimit, si dhe studimet mbi ndikimet shëndetësore të valëve të të nxehtit dhe sëmundjeve vektoriale. Bashkëpunimi synon mbështetjen e politikëbërjes së bazuar në evidencë, forcimin e kapaciteteve kombëtare kërkimore dhe integrimin e rezultateve shkencore në zbatimin e masave sektoriale të planit, në përputhje me mandatet institucionale dhe kuadrin ligjor në fuqi. 4.7 Të promovohet integrimi i bazave të të dhënave shkencore të institucioneve të arsimit të lartë me platformën kombëtare të të dhënave klimatike, si dhe sigurimi i aksesit të kontrolluar për komunitetin akademik për përdorimin e këtyre të dhënave në kërkime shkencore, studime dhe teza doktorate, në përputhje me standardet për menaxhimin, shkëmbimin dhe mbrojtjen e të dhënave. 4.8 Të promovohet dhe formalizohet bashkëpunimi ndërmjet bashkive dhe operatorëve të ujësjellës-kanalizimeve për kryerjen e auditimeve klimatike të rrjeteve, duke mundësuar mbledhjen dhe analizën e të dhënave mbi vulnerabilitetin ndaj risqeve klimatike dhe hartimin e planeve të mirëmbajtjes parandaluese dhe investimeve prioritare.		planeve sektoriale shëndetësore që përfshijnë masat e integritetit të të dhënave klimatike dhe shëndetësore dhe sistemet e paralajmërimit të hershëm.		
5	Ndërsекtorial e	Zgjidhje të bazuara në natyrë dhe Skemat e Zhvilluesve për Fitimin e Biodiversitetit	Ndërhyrja e gjelbër	5.1 Të krijohen dhe restaurohen korridoret e gjelbra për lidhshmërinë e biodiversitetit duke identifikuar zonat prioritare dhe duke restauruar bimësinë vendase përmes plantacioneve dhe infrastrukturës miqësore ndaj jetës së egër (ura ekologjike, nënkallime, etj.). 5.2 Të përmirësohen shërbimet e ekosistemit kulturor dhe rekreativ përmes ruajtjes duke restauruar zonat e mbrojtura për të përmirësuar aksesin publik, duke zhvilluar infrastrukturë për rekreacion të qëndrueshëm (shtigje, zona vëzhgimi të jetës së egër, peschkim, zona ektoturizmi, etj.), dhe duke siguruar ruajtjen e peizazheve duke promovuar angazhimin publik. 5.3 Të zbatohet fitimi i biodiversitetit si standardi rregullator në planifikim duke integruar politikën e fitimit neto për projektet e reja të zhvillimit dhe duke krijuar një program kompensimi që u kërkon zhvilluesve të restaurojnë ose kompensojnë humbjen e habitatit. Mund të merren në konsideratë projekte pilot në bashkitë e synuara.	AM	1. Rritje e përqindjes shumëllojshmërisë dhe larmisë së specieve në korridoret e gjelbra të restauruara dhe zonat e mbrojtura. 2. Numri i kilometrave të korridoreve të gjelbra të krijuara ose të restauruara me bimësi vendase dhe infrastrukturë miqësore për jetën e egër. 3. Numri i elementëve të infrastrukturës rekreative të zhvilluar ose të përmirësuar në zonat e mbrojtura të restauruara. 4. Numri i projekteve të reja të zhvillimit që zbatojnë parimet e fitimit neto të biodiversitetit (FNB) përmes kërkesave të kompensimit ose restaurimit. 5. Numri i vendeve të punës të krijuara nëpërmjet zbatimit të zgjidhjeve të bazuara në natyrë dhe nismave të restaurimit të habitateve. 6. Numri i politikave, planeve ose rregulloreve të zhvillimit vendor që kanë integruar zgjidhje të bazuara në natyrë dhe parimet e fitimit neto të biodiversitetit.	Ministria e Mjedisit, Bashkitë	242.793.396
6	Ndërsекtorial e	Nxitja e ndërgjegjësimi t për aftësitë ripërtëritëse ndaj klimës dhe trajnimi në përshtatje dhe masa zbutëse	Ndërhyrja e butë;	6.1 Të zhvillohen dhe ofrohen module të trajnimit të synuar për përshtatjen dhe zbutjen e ndryshimeve klimatike për praktikuesit kryesorë, institucionet publike, bashkitë dhe ofruesit e shërbimeve kyc. 6.2 Të zhvillohen seanca ndërgjegjësimi për popullsinë e gjerë dhe komunitetet vendore, me fokus në risqet klimatike me prioritet të lartë, përgjigjet praktike të përshtatjes dhe strategjitë e qëndrueshmërisë në nivel komuniteti. 6.3 Të organizohen <i>workshop</i>-e dhe të shpërndahen materiale informuese të përshtatura për bizneset dhe <i>startup</i>-et, duke theksuar rolin e ekosistemeve në përshtatje, duke ofruar shembuj të zgjidhjeve të bazuara në natyrë dhe duke shpalosur mundësitë e financimit në dispozicion për të mbështetur inovacionin me aftësi ripërtëritëse ndaj klimës. 6.4 Të shtohet ndërgjegjësimi në nivel bashkiak mbi ndjeshmërinë klimatike të zonave të mbrojtura, nëpërmjet fushatave të komunikimit, dialogut me palët e interesit dhe integritetit të temave të lidhura me risqet për ekosistemin në eventet vendore të informimit. 6.5 Forcimi i qëndrueshmërisë klimatike të komuniteteve vulnerabël (përfshirë komunitetet Rome) nëpërmjet aktiviteteve të targetuara për ndërgjegjësim, rritje kapacitetsh dhe komunikim të riskut për komunitetet vulnerabël, përfshirë komunitetet Rome, me qëllim përmirësimin e aksesit në informacion klimatik, sistemet e paralajmërimit të hershëm dhe masat praktike të përshtatjes.	ASH	1. Numri i moduleve të trajnimit të zhvilluara dhe të ofruara për institucionet publike dhe shërbimet kyc. 2. Numri i ngjarjeve ndërgjegjëse të zhvilluara në komunitetet e cënueshme ndaj klimës. 3. Numri i <i>workshop</i>-eve me në fokus biznesin të zhvilluara në lidhje të zgjidhjet e bazuara në natyrë dhe financimin për klimën. 4. Numri i bashkive që kanë zhvilluar veprimtari komunikimi mbi cënueshmërinë e ekosistemit. 5. Përqindja e profesionistëve, përfaqësuesve të institucioneve publike, bashkive dhe ofruesve të shërbimeve kritike që kanë përfunduar trajnime të certifikuara mbi masat e përshtatjes dhe zbutjes klimatike. 6. Numri I personave të komuniteteve vulnerabël (përfshirë komunitetet Rome) të përfshira në aktivitetet ndërgjegjësimi dhe trajnime	Ministria e Mjedisit, Shkolla Shqiptare e Administratës Publike, Bashkitë, Ministria e Shëndetësisë dhe Mirëqenies Sociale	1.500.000
7	Ndërsекtorial e	Mekanizmat novatorë të financimit të klimës: Pilotimi i strategjive të financimit të qëndrueshëm	Ndërhyrja e butë;	7.1 Të identifikohen dhe vlerësohen mjetet e mundshme të financimit për klimën që janë të rëndësishme në kontekstin kombëtar dhe bashkiak, duke përfshirë skemat e sigurimeve, pagesat për shërbimet e ekosistemit (PSHE), lejet e hyrjes dhe kreditë me kush. 7.2 Të hartohet një strategji e qëndrueshme e financimit për klimën, ku të përfshihen mjetet të përzgjedhura dhe të përcaktohen parimet udhëzuese për zbatimin pilot në bashki. 7.3 Të pilotohen mekanizmat e përzgjedhur të financimit në nivel bashkiak në koordinim me autoritetet vendore, për të testuar fizibilitetin, pranimin publik dhe kërkesat institucionale. 7.4 Mbështetje për <i>start-up</i>-et e IAL-ve që ofrojnë zgjidhje teknologjike për përshtatjen si AgriTech, sisteme vaditjeje inteligjente, materiale ndërtimi izoluese, etj.	ASH	1. Dokumenti i strategjisë së financimit të klimës është përfunduar dhe është verifikuar zyrtarisht, duke përfshirë mjetet përkatëse të vlerësuar në nivel kombëtar dhe bashkiak. 2. Numri i bashkive që marrin pjesë në zbatimin pilot të mekanizmave të financimit për klimën. 3. Numri i <i>start-up</i>-eve të mbështetura	Ministria e Financave, Ministria e Arsimit	6.080.000

NR.	Sektori	Masat e përshtatjes	Lloji*	Veprimtaritë	Periodha	Treguesit	Përgjegjësi kryesor	Kostoja (dollarë amerikanë)
8	Ndërsektorial e	Pilotimi i vlerësimeve të menaxhimit të riskut për bizneset me afësi ripërtëritëse ndaj klimës	Ndërhyrja e butë:	8.1 Të kryhen vlerësime të risqeve specifike për sektorin për shoqëri private të zgjedhura për të identifikuar cenueshmëritë klimatike, risqet operationale dhe mundësitë e përshtatjes të personalizuara për çdo sektor. 8.2 Të zhvillohen dhe përdoren mjete praktike, udhëzues dhe module trajnimi për të ndihmuar shoqëritë të kuptojnë, vlerësojnë dhe integrojnë risqet e lidhura me klimën në proceset e tyre të menaxhimit të riskut. 8.3 Të përmblidhen mësimet e nxjerra dhe rekomandimet nga vlerësimet pilot, të cilat do të udhëhojnë më pas përkallëzimin e informimit të sektorit privat për klimën dhe praktikatat e menaxhimit të riskut.	ASH	1. Numri i shoqërive private që kanë përfunduar vlerësimet për risqet dhe cenueshmërinë klimatike. 2. Numri i mjeteve praktike dhe materialeve udhëzuese të zhvilluara dhe të ofruara për integrimin e riskut klimatik. 3. Përqindja e bizneseve pjesëmarrëse që zbatojnë masa për zbutjen e riskut bazuar në vlerësimet e tyre. 4. Numri i sektorëve të mbuluar nga vlerësimet pilot të menaxhimit të riskut. 5. Përfundimi i raportit përmblledhës që përshkruan mësimet kryesore të nxjerra, sfidat dhe rekomandimet (po/jo).	Ministria e Ekonomisë dhe Inovacionit	200.000
9	Ndërsektorial e	Promovimi i përshtatjes klimatike me ndjeshmëri gjinore: Trajnimi i palëve të interesit dhe zhvillimi i mjeteve gjithëpërfshirëse	Ndërhyrja e butë:	9.1 Të hartohen dhe zhvillohen seanca trajnimi me ndjeshmëri gjinore që synojnë zyrtarët e qeverisjes vendore dhe kombëtare, OJQ-të, udhëheqësit e komunitetit dhe stafin teknik të përfshirë në planifikimin dhe zbatimin e përshtatjes ndaj klimës. 9.2 Të zhvillohen dhe shpërndahen materiale dhe mjete praktike me qasje të ndjeshme ndaj gjinisë, si udhëzues, lista kontrolli dhe studime rasti, për të mbështetur integrimin e perspektivës gjinore në nismat e përshtatjes. 9.3 Të sigurohet pjesëmarrje gjithëpërfshirëse në trajnimet duke angazhuar aktivisht gratë, të rinjtë dhe grupet e marginalizuara, si dhe duke trajtuar pengesat në akses si gjyha, vendndodhja dhe orari. 9.4 Përfshirja e elementeve që lidhen me gatishmërinë, reagimin dhe përshtatjen e shërbimeve shëndetësore ndaj rreziqeve dhe ndikimeve të ndryshmeve klimatike, duke integruar në mënyrë të strukturuar dimensionin gjinor në këto procese. 9.5 Vlerësimi dhe forcimi i kapaciteteve institucionale dhe operationale të institucioneve shëndetësore për përbalimin e rreziqeve klimatike, duke përfshirë burimet njerëzore, kapacitetet infrastrukturore (shtrëtrë, pajisje), sigurimin e furnizimeve bazë (energi, ujë), si dhe zhvillimin e planeve të emergjencës, protokolleve dhe mekanizmave të reagimit ndaj ngjarjeve ekstreme.	AM	1. Numri i seancave të trajnimit me ndjeshmëri gjinore të zhvilluara në nivel kombëtar dhe bashkiak. 2. Numri i mjeteve dhe materialeve të zhvilluara me përgjegjshmëri gjinore (p.sh., lista kontrolli, udhëzime, studime rastesh). 3. Numri i palëve të interesit që morën ose patën akses në materiale me përgjegjshmëri gjinore. 4. Përqindja e trajnimeve ku pati pjesëmarrje gjinore të balancuar (të paktën 40% gra). 5. Numri i grave, të rinjve dhe individëve të marginalizuar që morën pjesë aktivisht në të paktën një seancë trajnimi për përshtatjen ndaj klimës.	Ministria e Shëndetësisë dhe Mirëqenies Mbrojtjes Sociale, Shkolla Shqiptare e Administratës Publike	143.000
10	Ndërsektorial e	Edukimi i komuniteteve: Përshtatja dhe rritja e ndërgjegjësimi t për fatkeqësitë	Ndërhyrja e butë:	10.1 Të hartohen dhe zbatohen materiale dhe veprimtari edukative të përshtatshme për moshën në shkollat fillore dhe të mesme, të fokusuara në ndikimet e ndryshmeve klimatike, masat e përshtatjes, reduktimin e rrezikut nga fatkeqësitë dhe zgjidhjet e bazuara në natyrë, me qëllim pajisjen e fëmijëve dhe adoleshentëve me njohuritë dhe aftësitë e nevojshme për t'u përshtatur me një klimë në ndryshim. 10.2 Të organizohen evente ndërgjegjësimi me komunitetin, si panairë, ekspozita, workshop-e dhe seanca ndërvepruese për klimën, për të angazhuar banorët mbi qëndrueshmërinë ndaj fatkeqësive dhe praktikave vendore të përshtatjes, duke iu drejtuar veçanërisht medias, politikëbërësve dhe grupeve të marginalizuara. 10.3 Përditësimi i kurrikulave arsimore për integrimin e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike dhe qëndrueshmërisë afatgjatë.	ASH	1. Numri i shkollave që kanë marrë materiale edukative (p.sh., udhëzues, postera, libra aktivitetesh) për përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike dhe zgjidhjet e bazuara në natyrë. 2. Numri i shkollave që integrojnë temat e ndryshimeve klimatike dhe përshtatjes në kurrikulat ose veprimtaritë e tyre jashtëshkollë. 3. Numri i ngjarjeve të ndërgjegjësimit të komunitetit të mbajtura mbi përshtatjen ndaj klimës dhe aftësitë ripërtëritëse ndaj fatkeqësive. 4. Përqindja e fëmijëve dhe adoleshentëve në shkollat fillore dhe të mesme që demonstrojnë njohuri dhe aftësi bazë mbi përshtatjen ndaj ndryshimeve klimatike dhe reduktimin e rrezikut nga fatkeqësitë.	Ministria e Arsimit Ministria e Mjedisit	3.025.000
11	Bujqësia	Fuqizimi i fermerëve: mbështetja financiare për infrastrukturën me afësi ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike	Ndërhyrja e butë:	11.1 Të hartohen dhe zbatohen skemat e synuara të mbështetjes financiare për t'u mundësuar fermerëve të investojnë në infrastrukturë me afësi ripërtëritëse ndaj klimës. 11.2 Të prioritetizohet financimi për instalimin e sistemeve mbrojtëse nga breshëri, si rrjetat kundër breshërit ose streha në rajonet që janë më të ekspozuar ndaj stuhive të forta të breshërit. 11.3 Të promovohet modernizimi i serrave duke mbështetur investimet në projekte me afësi ripërtëritëse ndaj klimës, duke përmirësuar izolimin, automatizuar sistemet e ventilimit dhe duke përdorur teknologjitë me efikasitet të lartë të ujit. 11.4 Të mbështetet krijimi i brezave mbrojtës dhe sistemeve të mbrojtjes nga era, duke përfshirë rreshtat e pemëve ose gardheve, për të zvogëluar ekspozimin ndaj erës, për të parandaluar erozionin e tokës dhe për të rritur stabilitetin e mikroklimës në ferma.	ASH	1. Shuma totale e mbështetjes financiare të alokuar për fermerët për investime në infrastrukturë me afësi ripërtëritëse ndaj klimës. 2. Sipërfaqja totale (në hektarë) e mbuluar nga sistemet e mbrojtjes nga breshëri të instaluar me mbështetje financiare. 3. Sipërfaqja totale (në m²) e serrave të përmirësuara ose të ndërtuara me karakteristika të aftësive ripërtëritëse ndaj klimës përmes skemës së financimit. 4. Numri i fermave me mbështetje financiare që përdorin sistemin me brez mbrojtës.	Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural	29.600.000
12	Bujqësia	Mbrojtja e fermerëve: Programet e kompensimit dhe ndihmës për rimëkëmbjen nga fatkeqësitë	Ndërhyrja e butë:	12.1 Të planifikohen fonde ndihme në rast katastrofash dhe skema ndihme emergjente për të mbështetur fermerët që humbin të ardhura për shkak të katastrofave të lidhura me klimën. 12.2 Të përcaktohen qartazi kriteret për pranueshmëri dhe procedura e aplikimit për të garantuar që familjet bujqësore të prekura të mund të kenë akses të barabartë dhe në kohë në kompensim dhe asistencë. 12.3 Të zhvillohen fushata ndërgjegjësimi dhe komunikimi për të informuar fermerët rreth disponueshmërisë, kushteve dhe procedurave për mekanizmat e kompensimit. 12.4 Fushata edukimi apo këshillimi për komunitetet në zonat rurale, me qëllim sensibilizimin e këtij komuniteti mbi praktikatat më të mira bujqësore, në drejtim të parandalimit dhe reduktimit të humbjeve në sektorin bujqësor dhe rural.	AM	1. Shuma totale e fondeve të alokuara përmes skemave të kompensimit për fatkeqësitë dhe ndihmë emergjente. 2. Përqindja e komuniteteve bujqësore të synuara që marrin materiale informuese mbi mekanizmat e kompensimit për fatkeqësitë.	Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural	102.250.000
13	Bujqësia	Plani i veprimtari për speciet invazive në kushtet e ndryshueshme klimatike	Ndërhyrja e butë:	13.1 Të kryhen vlerësime të ndjeshme ndaj riskut klimatik për të identifikuar speciet invazive prioritare, shpërndarja, ndikimi ose aftësia ripërtëritëse e të cilave mund të rritet në kushtet e ndryshimit të klimës. 13.2 Të përcaktohen synimet dhe objektivat strategjike për parandalimin, zbulimin e hershëm, kontrollin dhe zhdukjen e specieve invazive, në përputhje me objektivat kombëtare të biodiversitetit dhe përshtatjes. 13.3 Të zhvillohet një plan zbatimi ku të përcaktohen qartazi fazat, afatet kohore, përgjegjësit dhe nevojat për burime për secilën fazë të ciklit të menaxhimit të specieve invazive. 13.4 Të vendosen protokolle monitorimi dhe mekanizma për mbledhjen e të dhënave për të vlerësuar efektshmërinë dhe për të informuar menaxhimin e përshtatjes së specieve invazive në skenarët e ardhshëm klimatikë.	AM	1. Zhvillimi i planit të zbatimit të verifikuar dhe me faza për menaxhimin e specieve invazive, duke integruar synimet strategjike të vlerësimit të riskut klimatik (po/jo). 2. Ekzistenca e një sistemi monitorimi të standardizuar dhe funksional për speciet invazive të ndjeshme ndaj klimës (po/jo).	Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural	160.000

NR.	Spektori	Masat e përshatjes	Lloji*	Veprimtaritë	Periudha	Treguesit	Përgjegjësi kryesor	Kostoja (dollarë amerikanë)
14	Bujqësia	Forcimi i mbrojtjes nga përmbytjet: Restaurimi i brigjeve të lumenjve dhe zgjerimi i fushave aluvionale përgjatë lumenjve kryesorë të Shqipërisë	Ndërhyrja gri	14.1 Të kryhet modeli hidrologjik dhe hartëzimi i riskut nga përmbytjet në lumenjtë prioritarë për të identifikuar zonat e cënueshme ku është i nevojshëm restaurimi i brigjeve të lumenjve dhe fushave aluvionale duke marrë në konsideratë edhe standardet e reja të sigurisë dhe nevojën për përditësimin e tyre në përputhje me skenarët klimatike 14.2 Të bëhet projektimi inxhinierik për punimet e restaurimit të brigjeve të lumenjve dhe digave të cënueshme bazuar në cënueshmëritë e zbuluara. 14.3 Të restaurohen brigjet e lumenjve dhe të riparohen digat: Të vendoset fokusi në restaurimin dhe riparimin e argjinaturave dhe digave të brigjeve të lumenjve përgjatë rrjedhave kryesore të lumenjve si Drini, Buna, Mati, Ishmi dhe Vjosa për të restauruar 300 km të argjinaturave mbrojtëse nga përmbytjet të identikuara në Strategjinë Kombëtare për Ujitje, Kullim dhe Mbrojtje nga Përmbytjet. Përpjekjet do të synojnë forcimin e infrastrukturës ekzistuese dhe të re të mbrojtjes nga përmbytjet, përmirësimin e kontrollit të erozionit dhe parandalimin e dëmeve të shkaktuara nga reshjet e dendura të shiut ose rritja e nivelit të detit. Evidentoni praktikën e qëndrueshme që përshihet bimësinë natyrore për të përfunduar brigjet e lumenjve dhe për të promovuar aftësitë ripërtëritëse e ekosistemit. 14.4 Monitorimi dhe mirëmbajtja e sistemeve të mbrojtjes së lumenjve: Të ngrihet një sistem monitorim për të ndjekur efektshmërinë e restaurimit të brigjeve të lumit, zgjerimit të fushave aluvionale dhe ndërtimit të barrierave kundër përmbytjeve. Si dhe sisteme paralajmërimi të hershëm për t'u përgatitur kundër ndikimeve të mundshme. Inspektimet e rregullta do të sigurojnë që infrastruktura të mbetet e paprekur dhe të vazhdojë të ofrojë mbrojtje. 14.5 Angazhimi i komunitetit dhe ndërgjegjësimi për riskun nga përmbytjet. Të angazhohen komunitetet vendore në menaxhimin e riskut nga përmbytjet duke rritur ndërgjegjësimin rreth masave të mbrojtjes nga përmbytjet, rëndësisë së restaurimit të brigjeve të lumenjve dhe rolit të ligatave në zbutjen e përmbytjeve. Të inkurajohet pjesëmarrja vendore në veprimtaritë e mirëmbajtjes dhe restaurimit, duke i fuqizuar banorët që të marrin një rol aktiv në mbrojtjen e mjedisit të tyre. Dhe të hartohen plane specifike për evakuimin e popullsisë në rast të risqeve klimatike ekstreme. 14.6 Rishikimi i standardeve të sigurisë dhe përcaktimi i përgjegjësi institucionale për mbrojtjen nga përmbytjet: Të ndërmerret një proces gjithëpërfshirës për rishikimin e standardeve ekzistuese të projektimit dhe sigurisë së veprave të mbrojtjes nga përmbytjet, duke marrë në konsideratë kushtet aktuale dhe projektionet e ndryshimeve klimatike, si dhe zhvendosjen e fokusit nga mbrojtja e tokave bujqësore drejt mbrojtjes së zonave të urbanizuara. Ky proces do të bazohet edhe në gjetjet dhe rekomandimet e studimeve ekzistuese (përfshirë studimin për 5 lumenjtë kryesorë) dhe praktikën e Bashkimit Evropian, si dhe do të synojë qartësimin dhe rishikimin e rolave dhe përgjegjësi institucionale në menaxhimin e riskut nga përmbytjet. 14.7 Forcimi i koordinimit institucional dhe rishikimi i ndarjes së përgjegjësi për menaxhimin e përmbytjeve.	ASH	1. Numri i kilometrave të brigjeve të lumenjve dhe argjinaturave të mbrojtjes nga përmbytjet të restauruara ose të riparuar në basenet ujorë me përparësi. 2. Numri i zonave me rrezik nga përmbytjet të hartëzuara dhe të prioritetuara sipas modelimit hidrologjik dhe vlerësimit të riskut të përmbytjeve. 3. Numri i segmenteve të lumenjve të restauruar duke përdorur zgjidhje të bazuara në natyrë (p.sh., argjinatura me bimësi, zona buferike bregore) për kontrollin e erozionit të përmbytjeve. 4. Numri i sistemeve funksionale të paralajmërimit të hershëm dhe stacioneve të monitorimit të përmbytjeve të instaluar në basenet ujorë të cënueshëm. 5. Numri i komuniteteve të arrira përmes fushatave të ndërgjegjësimi për riskun nga përmbytjet dhe veprimtaritë e angazhimit të komunitetit. 6. Numri i bashkive me plane të përditësuara të evakuimit nga përmbytjet dhe strategji të përgatitjes për përmbytjet me bazë komuniteti. 7. Numri i planeve inxhinierike të projektuara dhe të përfunduara për restaurimin e brigjeve të lumenjve dhe digave të cënueshme	Ministria e Mjedisit, Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural (MBZHR), IGJEUM dhe njësitë e qeverisjes vendore.	179.022.000
15	Bujqësia	Zbatimi i krijimit të habitatit dhe zgjidhjeve të bazuara në natyrë për të luftuar erozionin e tokës	Ndërhyrja e gjelbër	15.1 Identifikoni dhe hartëzoni zonat me rrezik nga erozioni në zonat e synuara. Kryeni analiza gjeohapësinore dhe studime në terren për të hartëzuar zonat e prirura ndaj erozionit, krahasuar me vlerësimin e riskut klimatik për të identifikuar zonat me risk të lartë dhe për të përcaktuar ndërhyrjet në përputhje me strategjitë vendore të përshatjes. 15.2 Të përcaktohen zonat buferike bimë dhe të restaurohen barrierat natyrore duke mbjellë barëra, shkurre dhe pemë vendase përgjatë brigjeve të lumenjve, shpateve të kodrave dhe tokave bujqësore për të stabilizuar tokën dhe për të reduktuar humbjen e sedimenteve. 15.3 Të përdoret agropylltaria dhe menaxhimi i qëndrueshëm i tokës për stabilizimin e saj, duke aplikuar sisteme agropylltare, duke përdorur kultura shumëvjeçare vendase dhe metoda të ndërkulturimit për të parandaluar varfërimin e tokës, si dhe duke promovuar teknikat e bujqësisë rigjeneruese. 15.4 Të përdoret bioinxhinieria e tokës dhe infrastruktura e gjelbër për stabilizimin e shpateve, duke përfshirë: përforcimin e shpateve të pjerrëta përmes zgjidhjeve bioinxhinierike, përdorimin e gjeotekstileve dhe mbulesave të kontrollit të erozionit të biodegradueshme dhe shfrytëzimin e specieve vendase me rrënjë të thella për të siguruar ankorimin natyror. 15.5 Të promovohen programet e ripyllëzimit dhe ruajtjes së tokës të udhëhequra nga komuniteti për të angazhuar aktivisht fermerët, grupet indigjene dhe organizatat vendore në përpjekjet e restaurimit të tokës, duke përfshirë ngritjen e kapaciteteve.	ASH	1. Numri i zonave me rrezik nga erozioni të identikuara dhe të hartëzuara duke përdorur vlerësimet gjeohapësinore dhe ato në terren. 2. Numri i hektarëve të restauruar nëpërmjet zonave buferike bimë dhe barrierave natyrore kundër erozionit duke përdorur specie bimë vendase. 3. Numri i hektarëve të tokave të vendosura nën sistemet e menaxhimit të agropylltarisë ose rigjenerimit në zonat me rrezik nga erozioni. 4. Numri i ndërhyrjeve për stabilizimin e shpateve të zbatuara duke përdorur bioinxhinierinë e tokës dhe teknikat e infrastrukturës së gjelbër. 5. Ulja e përqindjes së erozionit të tokës ose shkallës së sedimentimit në zonat e trajtuara. 6. Numri i anëtarëve të komunitetit (p.sh., fermerëve, grupeve indigjene) të trajnuar ose angazhuar në nismat e ripyllëzimit dhe konservimit. 7. Numri i planeve vendore të përshatjes ose planeve të përdorimit të tokës që integrojnë masa të kontrollit të erozionit të bazuara në natyrë.	Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural (MBZHR)	41.787.500
16	Bujqësia	Rritja e kapaciteteve të IGJEO-s (Instituti të Gjeoshkencave) për monitorimin bregdetar dhe ofrimin e të dhënave mbi ndryshimet dhe risqet mjedisore	Ndërhyrja e butë:	16.1 Të kryhet një vlerësim i nevojave të kapaciteteve të IGJEO-s për të identifikuar mangësitë teknike, njerëzore dhe institucionale që lidhen me monitorimin mjedisor dhe monitorimin e zonave bregdetare. 16.2 Të përmirësohet infrastruktura dhe pajisjet teknike për të mbështetur mbledhjen e të dhënave në kohë reale mbi erozionin bregdetar, depërtimin e ujërave të krijuara, cilësinë e ujërave nëntokësore dhe mbulesën bimë në zonat bregdetare të cënueshme. 16.3 Të zhvillohen dhe zbatohen protokolle të standardizuara monitorimi për të siguruar saktësinë, qëndrueshmërinë dhe krahasueshmërinë e të dhënave në të gjitha zonat bregdetare. 16.4 Të ofrohen programe trajnimi të synuara për stafin dhe partnerët e IGJEO-s mbi metodologjitë e mbledhjes së të dhënave, teledeteksionin dhe sistemet e menaxhimit të të dhënave që lidhen me ndikimet	ASH	1. Ekzistenca e një raporti të përfunduar dhe të verifikuar zyrtarisht për vlerësimin e nevojave të kapacitetit për IGJEO-n (Po/Io). 2. Përqindja e progresit në krijimin e një sistemi operativ të monitorimit bregdetar dhe mjedisor pranë IGJEO-s, ku përfshihet përmirësimi i infrastrukturës, protokollat e standardizuara dhe trajnimi i stafit (%).	Ministria e Mjedisit	322.200

NR.	Sektori	Masat e përshtatjes	Lloji*	Veprimtaritë	Periodha	Treguesit	Përgjegjësi kryesor	Kostoja (dollarë amerikanë)
				klimatike në ekosistemet bregdetare.				
17	Bujqësia	Zgjerimi dhe modernizimi i sistemeve të ujitjes për përmirësimin e aftësive ripërtëritëse në bujqësi	Ndërhyrja gri	17.1 Të hartëzohen dhe identifikohen sistemet ekzistuese të ujitjes dhe statusi i tyre: Të zhvillohet një hartë specifike dhe/ose një listë të qartë e secilit sistem ekzistues të ujitjes dhe statusit të tij, të ndjekur nga një listë e zonave ku nevojitet sisteme të reja dhe studime fizibiliteti. 17.2 Ndërtimi i sistemeve të reja të ujitjes: Të zhvillohen dhe ndërtohen sisteme të reja të ujitjes në rajonet kryesore bujqësore, duke u përqendruar në zgjerimin e mbulimit të ujitjes në 360.000 hektarë. Të prioritetizohet instalimi i teknologjive moderne të ujitjes, siç janë sistemet e ujitjes me pika dhe me spërkatje, për të përmirësuar eficiencën e ujit dhe për të siguruar prodhimin e të korrave gjatë gjithë vitit. Fushat kryesore të fokusit përfshijnë Durrësin, Elbasanin, Gjirokastrën, Kukësin dhe Vlorën. 17.3 Rehabilitimi i infrastrukturës ekzistuese të ujitjes deri në 240,000 hektarë: Të ndërmerret rehabilitimi dhe përmirësimi i sistemeve ekzistuese të ujitjes, duke përfshirë riparimin e infrastrukturës së vjetruar, siç janë kanalet, tubat dhe stacionet e pompimit. Vëmendje e veçantë do t'i kushtohet rehabilitimit të rezervuarëve të ujit dhe digave të dëmtuara në zona të tilla si Përmeti, duke siguruar një furnizim të besueshëm dhe të qëndrueshëm me ujë për bujqësinë. 17.4 Zhvillimi i praktikave të qëndrueshme të menaxhimit të ujit: Të promovohet miratimi i praktikave të qëndrueshme të menaxhimit të ujit në rajonet bujqësore, duke përfshirë përdorimin e teknologjive inteligjente të ujitjes dhe menaxhimin efikas të burimeve ujore. Të trajnohen fermerët në teknikat e ruajtjes së ujit dhe përdorimin efikas të sistemeve të ujitjes për të maksimizuar produktivitetin duke minimizuar humbjet e ujit. 17.5 Monitorimi dhe mirëmbajtja e sistemeve të kullimit: Të zbatohet një program i rregullt monitorimi dhe mirëmbajtjeje për të siguruar funksionimin e vazhdueshëm të sistemeve të ujitjes. Këtu do të përfshihen inspektime të planifikuara të të gjithë infrastrukturës, riparimi i çdo dëmtimi dhe garantimin që shpërndarja e ujit të jetë efikase. Po ashtu, programi do të monitorojë performancën e sistemeve të ujitjes në rritjen e produktivitetit bujqësor. 17.6 Zhvillimi i sistemeve të parashikimit dhe planifikimit të kërkesës për ujë për ujitje: Të zhvillohen dhe përdoren modele dhe simulime kompjuterike për parashikimin e nevojave për ujë për ujitje në nivel kombëtar dhe rajonal, duke integruar skenarët e ndryshimeve klimatike dhe trendet e zhvillimit të sektorit bujqësor. Rezultatet e këtyre analizave do të përdoren për planifikimin e investimeve në infrastrukturën ujore (përfshirë rezervuarët e rinj dhe rehabilitimin e atyre ekzistues) dhe për orientimin strategjik të politikave të menaxhimit të burimeve ujore. 17.7 Rishikimi dhe përmirësimi i standardeve të sigurisë dhe projektimit për sistemet e kullimit: Të kryhet një vlerësim i plotë teknik i sistemeve ekzistuese të kullimit (me gravitet dhe me stacione pompimi), të ndërtuara sipas standardeve historike, dhe të rishikohen parametrat e projektimit dhe nivelet e sigurisë në përputhje me kushtet aktuale dhe projeksonet e ndryshimeve klimatike.	ASH	1. Numri i sistemeve të reja të ujitjes të ndërtuara dhe i sistemeve ekzistuese të ujitjes të rehabilituara. 2. Sipërfaqja totale e ujitjes (ha) u zgjerua (objektivi: nga 230.000 në 360.000 ha). 3. Përqindja e sistemeve të ujitjes që janë nën monitorim dhe ndjekin programe të rregullta mirëmbajtjeje (%)	Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural (MBZHR)	249.123.998
18	Bujqësia	Siguria e qëndrueshme e ujit përmes Infrastrukturës së mbledhjes së ujit të shiut	Ndërhyrja gri	18.1 Të vlerësohet vendndodhja, të përcaktohen prioritetet e ndërhyrjeve dhe të kryhet analiza e fizibilitetit në bashkëpunim të ngushtë me fermerët dhe komunitetet vendore. Të hartohen ndërhyrje të përshtatshme për infrastrukturën e ujërave të shiut, rezervat ujore dhe riparimin e digave, bazuar në vlerësimet ekzistuese dhe plotësues të cenueshmërisë dhe infrastrukturës ujore. 18.2 Ndërtimi i infrastrukturës së mbledhjes së ujit të shiut: Të ndërtohen ose mirëmbahen sistemet e mbledhjes së ujit të shiut në vendndodhjet strategjike të identifikuar në veprimtarinë e mëparshme për të përmirësuar disponueshmërinë e ujit, veçanërisht në zonat e cenueshme ndaj thatësirës dhe mungesës së ujit. Këto sisteme do të mbledhin dhe ruajnë ujin e shiut për përdorim bujqësor, shëpiak dhe industrial, duke rritur aftësitë ripërtëritëse ndaj ndikimeve të ndryshimeve klimatike. 18.3 Restaurimi i rezervave ujore dhe riparimi i digave të dëmtuara për të arritur objektivat kombëtare: Të vendoset fokusi në restaurimin e rezervave ekzistuese të ujit për të rritur kapacitetet e tyre për të ruajtur ujin, duke përfshirë pastrimin, përformimin dhe zgjerimin e rezervuarëve dhe cisternave ekzistuese për të përmirësuar ruajtjen e ujit për përdorim gjatë periudhave të thatësirës, si dhe riparimin e afërsisht 230 digave të rëndësishme të dëmtuara (të evidentuara me pika blu në hartë), duke siguruar që funksionaliteti i këtyre digave do të mbrojtë furnizimin me ujë për komunitetet dhe ekosistemet, veçanërisht gjatë periudhave me reshje të parregullta. 18.4 Mirëmbajtja periodike e sistemeve të infrastrukturës së mbledhjes së ujit të shiut: Të zbatohet një program gjithëpërfshirës mirëmbajtjeje për sistemet e mbledhjes së ujërave të shiut dhe rezervat e restauruara të ujit. Këtu do të përfshihen inspektime periodike, pastrim dhe riparime për të siguruar funksionalitetin e vazhdueshëm dhe jetëgjatësinë e infrastrukturës. 18.5 Varrtja e kapaciteteve dhe ndërgjegjësimi për praktikën e ruajtjes së ujit: Të promovohen praktikat e ruajtjes së ujit në rajonet e pajisura me infrastrukturë për mbledhjen e ujit të shiut, duke siguruar që bashkitë, komunitetet, fermerët dhe industritë ta përdorin ujin e mbledhur në mënyrë efikase.	ASH	1. Numri i rezervave të rëndësishme të ujit dhe digave të dëmtuara të restauruara në përputhje me objektivat kombëtare (objektivi: 230 vendndodhje). 2. Kapaciteti total i magazinimit (m³) i restauruar ose i krijuar nëpërmjet rehabilitimit të rezervave ujore dhe infrastrukturës së mbledhjes së ujërave të shiut. 3. Përqindja e sistemeve të mbledhjes dhe magazinimit të ujit të shiut që ndjekin planet aktive të mirëmbajtjes. 4. Përqindja e përdoruesve (familje, fermerë, institucione) në zonat e ndërhyrjes që raportojnë miratimin e praktikave të ruajtjes së ujit.	Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural (MBZHR)	75.849.163

NR.	Sektori	Masat e përshtatjes	Lloji*	Veprimtaritë	Periodha	Treguesit	Përgjegjësi kryesor	Kostoja (dollarë amerikanë)
19	Pylltari	Rritja e efikasitetit të pylltarisë nëpërmjet pajtueshmërisë rregullatore të BE-së	Ndërhyrja e butë:	19.1 Pajtueshmëria dhe zbatimi: Rishikimi dhe përditësimi i politikave kombëtare: Të sigurohet që politikat kombëtare për pylltarinë të jenë në përputhje me rregulloret e BE-së, siç është Strategjia Pyjore e BE-së për vitin 2030 dhe Rregulloria për Produktet pa Shpyllëzime. Ndryshimet legjislative: Të ndryshohen ligjet ekzistuese për pylltarinë për të përfshirë standardet dhe udhëzimet e BE-së. 19.2 Menaxhimi i qëndrueshëm i pyjeve: Miratimi i praktikave të qëndrueshme: Të zbatohen praktika të qëndrueshme të menaxhimit të pyjeve që përputhen me standardet e BE-së, me fokus në ruajtjen e biodiversitetit dhe aftësi të ripërtëritëse ndaj klimës Programet e certifikimit: Të promovohen programe certifikimi si KAP (Këshilli i Administrimit të Pyjeve) dhe PMCP (Programi për Miratimin e Certifikimit të Pyjeve) për të siguruar praktika të qëndrueshme të pylltarisë 19.3 Ngritja e kapaciteteve dhe trajnimi: Programet e trajnimit: Të zhvillohen dhe zbatohen programe trajnimi për profesionistët e pylltarisë për rregulloret e BE-së dhe praktikatat e menaxhimit të qëndrueshëm të pyjeve. Ndarja e njohurive: Të lehtësohet ndarja e njohurive dhe praktikave të mira midis palëve të interesit të pylltarisë nëpërmjet <i>workshop</i>-eve dhe seminareve. 19.4 Monitorimi dhe raportimi: Sistemet e monitorimit të pyjeve: Të ndiqen sisteme të forta të monitorimit të pyjeve për të ndjekur pajtueshmërinë me rregulloret e BE-së dhe për të vlerësuar mirëqenien dhe qëndrueshmërinë e pyjeve. Mbledhja dhe raportimi i të dhënave: Të zbatohen mekanizma të standardizuar për mbledhjen dhe raportimin e të dhënave për të siguruar informacion të saktë mbi gjendjen e pyjeve dhe menaxhimin e tyre. 19.5 Angazhimi i palëve të interesit Praktikant e bashkëpunimi: Të krijohen platforma bashkëpunimi midis agjencive qeveritare, OJQ-ve dhe palëve private të interesit për të koordinuar përpjekjet në menaxhimin e pylltarisë. Fushatat e ndërgjegjësimit publik: Të zhvillohen fushatat të ndërgjegjësimit publik për të edukuar komunitetet rreth rëndësisë të pylltarisë së qëndrueshme dhe pajtueshmërisë me rregulloret e BE-së 19.6 Nismat financiare: Programet e financimit: Të zhvillohen programe financimi për të mbështetur nismat e qëndrueshme të pylltarisë dhe pajtueshmërinë me rregulloret e BE-së. Subvencionet dhe grantet: Të ofrohen subvencione dhe grante për pronarët dhe menaxherët e pyjeve që ndjekin praktika të qëndrueshme dhe janë në përputhje me standardet e BE-së. 19.7 Integrimi i kërkesave për menaxhimin e zjarreve në peizazh në rishikimin dhe përditësimin e politikave, udhëzimeve teknike dhe instrumenteve të menaxhimit të pyjeve, duke siguruar përputhje me praktikatat dhe udhëzimet e BE-së për parandalimin e zjarreve përmes menaxhimit të peizazhit, reduktimit të lëndës djegëse dhe rritjes së aftësisë ripërtëritëse të peizazheve pyjore.	ASH	1. Numri i politikave, strategjive ose instrumenteve legjislative kombëtare për pylltarinë të rishikuara për t'u përfunduar me rregulloret e BE-së. 2. Përqindja e zonave pyjore të menaxhuara të certifikuara sipas skemave të njohura të menaxhimit të qëndrueshëm të pyjeve (p.sh., KAP, PMCP). 3. Numri i profesionistëve të pylltarisë të trajnuar në praktikatat e menaxhimit të qëndrueshëm të pyjeve, të harmonizuara me ato të BE-së. 4. Numri i sistemeve të monitorimit të pyjeve të krijuara ose të përmirësuara për t'u harmonizuar me standardet e BE-së për pylltarinë. 5. Numri i platformave të konsultimit ose koordinimit me shumë palë të interesit për të mbështetur qeverisjen e pyjeve në përputhje me BE-në. 6. Shuma totale e financimit ose incentiveve financiare të shpërndara për të mbështetur praktikatat e qëndrueshme të pylltarisë dhe pajtueshmërinë e tyre me rregulloret e BE-së. 7. Numri i politikave, udhëzimeve teknike ose instrumenteve të menaxhimit pyjor që integrojnë parimet e MZP-së për uljen e riskut nga zjarret në nivel peizazhi.	Ministria e Mjedisit	17.600.000
20	Pylltari	Promovimi i pylltarisë së qëndrueshme: Fondi i pyllëzimit dhe nismat e prokurimit të gjelbër	Ndërhyrja e butë:	20.1 Të projektohen struktura qeverisëse dhe financuese të Fondit të Pyllëzimit, ku të përfshihen kriteret e pranueshmërisë, fushat prioritare dhe mekanizmat e alokimit, në përputhje me strategjitë kombëtare të adaptimit dhe biodiversitetit. 20.2 Të kryhet vlerësimi hapësior për të identifikuar zonat e degraduara ose të ndjeshme ndaj klimës, të përshatshme për pyllëzim, duke siguruar integritetin ekologjik dhe përputhshmërinë me planet vendore të përdorimit të tokës. 20.3 Të lançohet një fazë pilot e programit të pyllëzimit, ku të përfshihet shpërndarja e financimeve për projekte vendore dhe nisma të bazuara në komunitet. 20.4 Të zhvillohen dhe miratohen udhëzime për prokurimin e gjelbër për sektorin pyjor, duke promovuar drurin e siguruar në mënyrë të qëndrueshme dhe praktika miqësore me ekosistemin. 20.5 Të integrohen kriteret e MZP-së në Fondin e Pyllëzimit dhe në nismat e prokurimit të gjelbër, duke prioritetizuar projekte që reduktojnë lëndën djegëse, krijojnë mozaikë pyjorë dhe agropyjorë me potencial më të ulët për përhapjen e zjarrit, përdorin specie vendase të përshatura ndaj thatësirës dhe sigurojnë mirëmbajtje afatgjatë të ndërhyrjeve.	ASH	1. Struktura qeverisëse dhe financuese të Fondit të Pyllëzimit, ku të përfshihen kriteret e pranueshmërisë, fushat prioritare dhe mekanizmat e alokimit (po/jo) 2. Shuma totale e financimit të shpërndarë përmes Fondit të Pyllëzimit për projekte pilot dhe nisma pyllëzimi me bazë komunitare. 3. Përqindja e institucioneve dhe agjencive të sektorit pyjor që kanë marrë udhëzuesin e prokurimit të gjelbër. 4. Përqindja e projekteve të Fondit të Pyllëzimit që integrojnë kriteret e MZP-së për uljen e riskut nga zjarret, menaxhimin e lëndës djegëse dhe mirëmbajtjen parandaluese.	Ministria e Mjedisit	8.540.000
21	Pylltari	Rijetëzimi i tokave të dëmtuara: Integrimi i ZBN-së dhe PBE-së me praktikatat e agropylltarisë	Ndërhyrja e gjelbër	21.1 Identifikimi, vlerësimi dhe planifikimi strategjik i vendit. Të klasifikohen rajonet e prekura sipas nivelit të degradimit përmes një ushtrimi hartëzimi të zonave të degraduara në rajonet e identifikuara, për të zhvilluar një plan restaurimi me përparësi. 21.2 Rigjenerimi dhe ripyllëzimi i pyjeve në zonat e synuara: Has, Kukës, Pukë, Fushë-Arrëz, Mirditë, Mat, Klos, Dibër, Bulqizë, Shkodër, Krutë, Korçë, Kolonjë, Vlorë. Veprimtaria synon rivendosjen e specieve vendase të pemëve përmes mbjelljes së specieve vendore dhe rezistente ndaj zjarrit, si dhe përmes përdorimit të teknikave të parandalimit dhe aftësi të ripërtëritëse ndaj zjarrit, të tilla si zonat buferike, brezat mbrojtës nga zjarri, ripyllëzimet me specie të përziera dhe brezat e pemëve rezistente ndaj zjarrit, për të minimizuar përhapjen e zjarreve në të ardhmen. 21.3 Të zbatohet ZBN-të dhe bioinxhinieria për mbrojtjen e tokës dhe infrastrukturës në zonat pyjore të synuara në Tropojë, Has, Kukës, Mirditë, Dibër, Mat, Bulqizë, Klos, Bovillë (Tiranë), Krujë, Gramsh, Skrapar dhe Tepelenë. Ndërhyrjet mund të përfshijnë teknika të tilla si mure mbrojtëse, mure mbajtëse me bimësi dhe specie bimorë që stabilizojnë tokën për të parandaluar erozionin. 21.4 Të zbatohen masa për parandalimin, monitorimin dhe zbutjen e riskut nga zjarret, duke përmirësuar sistemet e monitorimit dhe parajmëritit të hershëm, si dhe duke trajnuar komunitetet vendore dhe ekipet e	ASH	1. Sipërfaqja totale (ha) e ekosistemeve pyjore të ripyllëzuara dhe të përmirësuara (objekti: 169.000ha). 2. Numri i masave ZBN dhe PBE të zbatuara në zonat e degraduara pyjore për të mbështetur rigjenerimin e pyjeve. 3. Numri i masave ZBN dhe bioinxhinierike të zbatuara në zonat e synuara për mbrojtjen e tokës dhe infrastrukturës. 4. Numri i seancave të trajnimit të zhvilluara me komunitetet vendore dhe ekipet pyjore në parandalimin e zjarreve dhe strategjitë e reagimit të shpejtë. 5. Numri i seancave të angazhimit me komunitetet vendore në restaurimin e pyjeve përmes programeve të ngritjes së kapaciteteve, korjes së qëndrueshme dhe trajnimit për parandalimin e zjarreve. 6. Zonat e tokës së degraduar të identifikuar, hartëzuara dhe klasifikuara sipas nivelit të degradimit. 7. Sipërfaqja (ha) e ndërhyrjeve restauruese dhe agropylltarisë të projektuara me funksion të qartë për reduktimin e riskut nga zjarret në peizazh.	Ministria e Mjedisit, Bashkitë	1.494.738.115

NR.	Sektori	Masat e përshtatjes	Lloji*	Veprimtaritë	Periudha	Treguesit	Përgjegjësi kryesor	Kostoja (dollarë amerikanë)
				pylltarisë me strategjitë e parandalimit të zjarreve dhe reagimit të shpejtë. 21.5 Të promovohet menaxhimi i qëndrueshëm i pyjeve i bazuar në komunitet. Të angazhohen komunitetet vendore në restaurimin e pyjeve përmes programeve të ngritjes së kapaciteteve, korrjes së qëndrueshme dhe trajnimit për parandalimin e zjarreve. 21.6 Të lidhen ndërhyrjet për restaurimin e tokave të degraduara, agropylltarinë dhe zgjidhet e bazuara në natyrë me planifikimin e MZP-së, duke përcaktuar zonat ku këto ndërhyrje mund të ulin vazhdimësinë e lëndës djegëse në peizazh, të krijojnë korridore të sigurta për ndërhyrje dhe të funksionojnë si breza buferikë për mbrojtjen e vendbanimeve dhe komuniteteve vendore.				
22	Pylltari	Forcimi i mbrojtjes së pyjeve dhe kullotave: Investime në kapacitetet njerëzore dhe burimet e zjarrfikëseve	Ndërhyrja e butë;	22.1 Të kryhet një vlerësim të nevojave për të identifikuar mangësitë në personel, trajnim dhe pajisje për parandalimin dhe reagimin ndaj zjarreve në pyje dhe kullota në zonat e cenueshme ndaj klimës. 22.2 Të hartohen dhe zbatohen programe trajnimi të synuara për personelin e zjarrfikëseve, duke u përqendruar në parandalimin e zjarreve të përshtatura ndaj klimës, zbulimin e hershëm dhe strategjitë e reagimit të shpejtë. 22.3 Të përmirësohen dhe blihen pajisje zjarrfikëse të përshtatura për nevojat e pyjeve dhe kullotave, ku përfshihen automjetet, pajisjet mbrojtëse, mjetet e komunikimit dhe sistemet për transportin e ujit. 22.4 Të krijohen ose përmirësohen sistemet e paralajmërimit të hershëm dhe të monitorimit të riskut nga zjarri, duke integruar të dhënat meteorologjike dhe projeksionet klimatike për të përmirësuar gatishmërinë. 22.5 Të promovohet koordinimi ndëragjensor dhe të hartohen protokolle operacionale vendore për MZP-në dhe të zhvillohen ushtrime të përbashkëta simuluese ndërmjet bashkive, strukturave pyjore, zonave të mbrojtura, emergjencave civile, komuniteteve vendore dhe përdoruesve të kullotave, për forcimin e koordinimit dhe kapaciteteve përgjatë gjithë ciklit të menaxhimit të zjarrit. 22.6 Të pilotohet qasja e MZP-së në zonat më të cenueshme ndaj zjarreve në pyje dhe kullota, duke kombinuar hartëzimin e lëndës djegëse, analizën e ekspozimit të komuniteteve dhe infrastrukturës kritike, vlerësimin ekologjik dhe planifikimin e masave parandaluese në nivel peizazhi.	ASH	1. Kryerja e verifikimit të vlerësimit të nevojave për identifikimin e mangësive në personel, trajnimi dhe pajisje për parandalimin dhe reagimin ndaj zjarrit në pyje dhe kullota (po/jo) 2. Përqindja e personelit të zjarrfikëseve në zonat e cenueshme ndaj klimës të trajnuar në parandalimin, zbulimin dhe reagimin ndaj zjarreve të përshtatura ndaj klimës. 3. Sistemi i parandalimit dhe reagimit ndaj zjarreve është funksional, duke përfshirë pajisjet e përmirësuara dhe sistemet funksionale të paralajmërimit të hershëm dhe monitorimit (po/jo). 4. Numri i ushtrimeve të përbashkëta simuluese të kryera për të testuar koordinimin ndëragjensor jo vetëm për reagimin ndaj zjarrit, por edhe koordinimin për parandalimin, evakuimin, rehabilitimin pas zjarrit dhe raportimin e dëmeve.. 5. Sipërfaqja (ha) e pyjeve, kullotave dhe zonave të mbrojtura të mbuluara nga planifikimi i MZP-së 6. Numri i planeve ose protokolleve pilot të MZP-së të hartuara dhe të miratuara në nivel vendor/peizazhi.	Ministria e Mjedisit, Bashkitë	475.000
23	Pylltari	Mbështetja e pyllëzimit: Ngritja e fidanishteve rajonale për speciet rezistente ndaj thatësirës	Ndërhyrja e gjelbër	23.1 Të përzgjidhet vendi, të blihet toka dhe të zhvillohet infrastruktura për katër fidanishtet. Të kryhen vlerësime të përshtatshme dhe disponueshmërisë së vendit për të identifikuar katër vendndodhjet e përshtatshme. Pas kësaj, të hartohet një plan zbatimi për fidanishtet, ku të përcaktohet infrastruktura e nevojshme (përgatitja e tokës, zonat në hije të përshtatshme për ngritjen e serave, ujitja me pika, rezervuarët e ujit, mjediset e magazinimit etj.). 23.2 Ndërtimi dhe pajisja e fidanishteve rajonale: Të zhvillohen katër fidanishte të vendosura në mënyrë strategjike me sisteme ujiteje, ruajtje të farërave dhe mjedise të kontrolluara për të optimizuar rritjen e fidanëve. 23.3 Të kultivohen, përhapen dhe mirëmbahen specie vendase të shumëllojshme, të përshtatura ndaj thatësirës dhe kushteve lokale për të siguruar suksesin afatgjatë të pyllëzimit dhe të përfshihet në programin e fidanishteve një komponent për restaurimin pas zjarrit dhe duke shmangur përbertjet pyjore homojene me potencial të lartë për përhapjen e zjarrit në zonat me risk të lartë. 23.4 Të krijohet një program për mbledhjen dhe ruajtjen e farave: Të zhvillohet një bankë farërash për të mbledhur dhe ruajtur fara gjenetike për të larmishme, të përshtatura për mjedisin vendor dhe për operacione të vazhdueshme të fidanishtes si dhe aftësitë ripërtëritëse të klimës. 23.5 Trajnimi dhe ngritja e kapaciteteve për komunitetet vendore: Të mundësohet trajnimi teknik për komunitetet vendore dhe profesionistët e pylltarisë për menaxhimin e fidanishteve, mbledhjen e farërave dhe teknikat e qëndrueshme të mbjelljes. 23.6 Zhvillimi i sistemit të monitorimit për rritjen dhe mbijetesën e fidanëve: Të zbatohet një kuadër monitorimi për të ndjekur shëndetin e fidanëve, shkallët e rritjes dhe mbijetesën pas mbjelljes në vendet e pyllëzimit.	ASH	1. Numri i fidanishteve rajonale pyjore të ngritura për të mbështetur përpjekjet e pyllëzimit dhe ripyllëzimit në tokat pyjore të zhveshura dhe të dëmtuara nga erozioni të prekura nga zjarret dhe prerja e pemëve (objektiv: 4 fidanishte). 2. Numri i specieve vendase të përzgjedhura, kultivuara dhe prodhuara në fidanishte për pyllëzim, restaurim pas zjarrit dhe krijimin e strukturave pyjore më rezistente ndaj thatësirës dhe riskut nga zjarret. 3. Sipërfaqja totale (km²) e tokave pyjore të zhveshura dhe të dëmtuara nga erozioni të prekura nga zjarret në pyje dhe prerja e pyjeve dhe/ose pyjeve të ripyllëzuar. 4. Numri i anëtarëve të komunitetit dhe profesionistëve të pylltarisë të trajnuar në menaxhimin e fidanishteve dhe teknikat e mbjelljes së qëndrueshme.	Ministria e Mjedisit, Bashkitë	2.249.360
24	Pylltari	Mbështetja e migrimit të specieve të rralla dhe endemike të pyjeve në lartësi më të mëdha	Ndërhyrja e gjelbër	24.1 Identifikimi i habitateve të përshtatshme në lartësi të madhe: Të kryhen vlerësime ekologjike për të identifikuar zonat optimale me lartësi të madhe me kushtet e nevojshme klimatike dhe të tokës për zhvendosjen e specieve. 24.2 Zhvillimi i protokolleve të migracionit të ndihmuar: Të jepen udhëzime për transplantimin e specieve të rralla dhe endemike, duke siguruar ndërprerje minimale ekologjike dhe duke maksimizuar suksesin e përshtatjes. 24.3 Të ngrihen parcela eksperimentale të zhvendosjes: Të ngrihen parcela pilot për të monitoruar përshtatjen e specieve dhe për të përsosur praktikën më të mira për migrimet në shkallë të gjerë në të ardhmen. 24.4 Ofrimi i mbështetjes financiare dhe teknike për menaxhimin e habitatit: Të ofrohen incentiva dhe trajnime për palët e interesit vendore për të menaxhuar habitatet e reja në lartësi të madhe, duke mundësuar konservimin afatgjatë. 24.5 Të monitorohet dhe zhvillohet strategjia afatgjatë e përshtatjes: Të zbatohet një program monitorimi i vazhdueshëm për të ndjekur shëndetin e specieve, ndërvëprimet me ekosistemin dhe përshtatjet e nevojshme me kalimin e kohës.	ASH	1. Numri i specieve të pemëve pyjore të zbuluara në lartësi më të mëdha. 2. Sipërfaqja totale (ha) e habitateve të përshtatshme në lartësi të madhe të identifikuara që kanë kushte të përshtatshme klimatike dhe tokësore për zhvendosjen e specieve. 3. Shuma e investimit të alokuar për krijimin dhe menaxhimin e zonave të reja në lartësi të madhe (dollarë amerikanë/vit). 4. Numri i seancave të trajnimit të zhvilluara për krijimin dhe menaxhimin e zonave të reja në lartësi të madhe.	Ministria e Mjedisit, Bashkitë	894.780

NR.	Sektori	Masat e përshtatjes	Lloji*	Veprimtaritë	Periodha	Treguesit	Përgjegjësi kryesor	Kostoja (dollarë amerikanë)
25	Pylltari	Rivendosja e ekosistemeve jetësore: Mbrojtja dhe rigjenerimi i brezave të gjelbër bregdetarë dhe lumorë dhe ekosistemeve mbrojtëse	Ndërhyrja e gjelbër	25.1 Të përzgjidhet vendndodhja, të vlerësohet risku dhe të kryhet planifikimi strategjik. Studime hidrologjike, gjeomorfologjike, të vlerësimit të riskut dhe të sensorëve në distancë për të identifikuar zonat e ndërhyrjes dhe për të përcaktuar një plan ndërhyrjeje. 25.2 Të zbatohen masat bioinxhinierike për menaxhimin e erozionit bregdetar në Velipojë, Kepi Rodonit, Bishti i Pallës, Kurbin (Patak), Fier (Darzezë), Durrës (Rushkull) dhe Vlorë (Pylli Sodës). Të përdoret argjinatura me bimësi, stabilizimi i dunave dhe restaurimi e ligatinave në zonat bregdetare të ndjeshme për të zbutur erozionin dhe për të përmirësuar mbrojtjen nga përmbytjet. 25.3 Mbrojtja dhe rigjenerimi i brezave të gjelbër bregdetarë në zonat e Velipojës, Lagunës së Patokut, Rushkullit, Karpenit, Spilësë, derdijes së Vjosës, Dukatit, Karaburmit, Pishë-Porojë, Lukovës dhe Sarandës. Të mbrohen, zgjerohen, dhe përmirësohen rripat e gjelbër bregdetarë ekzistues duke mbjellë bimësi vendase, duke përmirësuar lidhshmërinë midis ekosistemeve bregdetare dhe duke ngritur zona buferike bregdetare për të filtruar ndotësit. 25.4 Punime inxhinierike të mbrojtjes bregdetare (infrastruktura gri) në zonat Velipoje, Kune-Vain, Patak-Fushë Kuqe, Rushkull, Divjakë-Karavasta, Nartë, dhe Butrint. Ndërhyrjet mund të përfshijnë ndërtimin e argjinaturave bregdetare, dallgëthyesve për të reduktuar ndikimin e veprimeve të valëve dhe mure detare për t'u mbrojtur nga baticat e larta dhe stuhitë e forta, duke kufizuar tërheqjen bregdetare. Qëndrueshmëria e strukturave do të promovohet duke integruar materiale miqësore me mjedisin, aty ku është e mundur. 25.5 Forcimi i rezistencës së ekosistemit lumor: Të bëhet stabilizimi i tokës me bimë vendase dhe masa kontrolli të erozionit bimor në zonat lumore, veçanërisht në Bovillë dhe në pellgjet ujëmbledhëse të Drinit, Matit, Ezenit, Shkumbinit, Vjosës dhe Semanit, për të zvogëluar sedimentimin dhe për të përmirësuar menaxhimin e përmbytjeve. 25.6 Përmirësimi i monitorimit dhe strategjive të menaxhimit përshtatës: Të krijohen programe monitorimi afatgjatë për ekosistemet bregdetare dhe lumore, duke integruar imazhet satelitore dhe vlerësimet e biodiversitetit në vend për të matur efektivitetin e përpjekjeve të restaurimit.	ASH	1. Numri i zonave bregdetare ku janë zbatuar masat për erozionin bioinxhinierik. 2. Numri i hektareve të brezave të gjelbër bregdetarë të restauruar ose të zgjeruar me bimësi vendase. 3. Numri i punimeve të përfunduara të mbrojtjes bregdetare të infrastrukurës gri (p.sh., argjinatura, dallgëthyes, mure detare). 4. Përqindja e strukturave mbrojtëse bregdetare që integrojnë materiale miqësore me mjedisin ose komponentë të bazuar në natyrë. 5. Numri i pellgjeve ujëmbledhëse me masa për stabilizimin e tokës dhe kontrollin e erozionit të zbatuara duke përdorur bimësi vendase. 6. Numri i vlerësimeve të rrezikut bregdetar dhe hidrologjike specifike për vendin të përfunduara për të udhëhequr planifikimin e ndërhyrjeve. 7. Numri i vendeve të monitorimit të krijuara për ndjekjen e restaurimit të ekosistemit bregdetar dhe lumor duke përdorur metoda satelitore dhe të bazuara në terren	Ministria e Mjedisit, Bashkitë	145.561.688
26	Pylltari	Financim i qëndrueshëm përmes pagesës për shërbimet e ekosistemit (PSHE)	Ndërhyrja e butë:	26.1 Të kryhet një vlerësim për të identifikuar shërbimet kryesore të ekosistemit (p.sh., rregullimi i ujit, sekuestrimi i karbonit, mbrojtja e biodiversitetit) dhe përfutuesit e tyre kryesorë në nivel kombëtar dhe vendor. 26.2 Të zhvillohet një kuadër institucional për të mundësuar dhe rregulluar skemat e PSHE-së, duke përfshirë procedurat për kontraktimin, menaxhimin e fondeve, ndarjen e përfitimeve dhe monitorimin. 26.3 Të zbatohen marrëveshjet pilot të PSHE-së në zona të zgjedhura duke krijuar kontrata formale midis përfutuesve të shërbimeve dhe ofruesve të shërbimeve, me mekanizma për të kanalizuar fondet drejt menaxhimit të qëndrueshëm të tokës dhe ekosistemit. 26.4 Të ofrohet asistencë teknike për palët vendore të interesit për të siguruar pjesëmarrje efektive në skemat e PSHE-së.	AGJ	1. Ekzistenca e një raporti kombëtar vlerësimi që identifikon shërbimet kryesore të ekosistemit dhe përfutuesit e tyre kryesorë në nivel kombëtar dhe vendor (Po/Jo). 2. Ekzistenca e një kuadri institucional dhe rregullator për skemat PSHE-së të miratuara zyrtarisht (Po/Jo). 3. Numri i kontratave formale të PSHE-së të nënshkruara midis ofruesve të shërbimeve dhe përfutuesve në zonat pilot. 4. Përqindja e paleve të interesit të synuara që marrin asistencë teknike për pjesëmarrjen në skemat PSHE.	Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural	16.000.000
27	Pylltari	Restaurimi dhe afësitë ripërtëritëse të ekosistemit të integruar Trajtimi i erozionit të tokës në rajonet kryesore të Shqipërisë	Ndërhyrja e gjelbër	27.1 Përzgjedhja e vendit, vlerësimi i riskut dhe planifikimi strategjik. Të kryhen studime hidrologjike, gjeomorfologjike, të vlerësimit të riskut dhe të sensorëve në distancë për të identifikuar zonat e ndërhyrjes dhe për të përcaktuar një plan ndërhyrjeje. 27.2 Të zbatohet bioinxhinieria dhe të përdoret zonat buferike bregore për të luftuar erozionin e tokës: Të përdoren zgjidhje bioinxhinierike si zonat buferike bimore, tarracat dhe speciet bimore vendase rezistente ndaj erozionit për stabilizimin e shpatëve. Të mbrohet dhe të rivendoset bimësia bregore dhe ajo e ligatinave në zonat me rrezik nga erozioni, për të rritur mbajtjen e ujit, për të filtruar ndotësit dhe për të mbështetur biodiversitetin. 27.3 Të rritet angazhimi i komunitetit dhe menaxhimi i qëndrueshëm i tokës: Të zhvillohen programe vendore trajnimi për të promovuar praktikat e qëndrueshme bujqësore dhe pyjore që reduktojnë erozionin e tokës dhe përmirësojnë qëndrueshmërinë e ekosistemit. 27.4 Forcimi i monitorimit dhe strategjive të menaxhimit përshtatës: Të monitorohet ekosistemi në aspektin afatgjatë për t'u përgatitur në rast të risqeve klimatike, të ndiqet efektshmëria e përpjekjeve të restaurimit dhe të përsoset qasjet e menaxhimit përshtatës.	AGJ	1. Numri i masave të bioinxhinierisë të zbatuara për të luftuar erozionin e tokës dhe për të rritur qëndrueshmërinë e ekosistemit në tokat e degraduara. 2. Sipërfaqja totale (ha) e tokës së degraduar e përmirësuar për të luftuar erozionin dhe për të përballuar qëndrueshmërinë e ekosistemit në Përmnet (objektivi: 3.834,44 ha). 3. Sipërfaqja totale (ha) e tokës së degraduar e përmirësuar për të luftuar erozionin dhe afësitë ripërtëritëse të ekosistemit në Vlorë (objektivi: 374,57 ha).	Ministria e Mjedisit, Bashkitë	62.573.351
28	Pylltari	Lufta kundër erozionit dhe përmbytjeve: Restaurimi strategjik i habitateve dhe rrypëllëzimi në rajonet kryesore të Shqipërisë	Ndërhyrja e gjelbër	28.1 Të përzgjidhen vendndodhjet dhe të identifikohen zonat specifike dhe ndërhyrjet për zbatimin e krijimit dhe restaurimit të habitatit duke reduktuar erozionin e tokës, duke parandaluar përmbytjet dhe duke përmirësuar afësitë ripërtëritëse të ekosistemit në vendndodhjet strategjike të identifikuara. 28.2 Restaurimi i pyjeve dhe kullotave të degraduara në rajonet kryesore: Të zbatohet rrypëllëzimi në Durrës (194,84 ha) dhe Fier (931,96 ha) duke synuar zonat e degraduara nga zjarret në pyje, kullotat e tepër dhe shpyllëzimi. 28.3 Krijimi i brezave të gjelbër përgjatë lumenjve Vjosa dhe Seman: Të mbillen lloje pemësh vendase përgjatë lumenjve Vjosë (137,8 ha) dhe Seman (Fier) (55,63 ha), për të stabilizuar brigjet e lumenjve, për të zvogëluar sedimentimin dhe për të zbutur risqet e përmbytjeve. 28.4 Zgjidhje të Bazuara në Natyrë (ZBN) për kontrollin e erozionit dhe përmbytjeve: Të zbatohen ZBN-të, siç janë zgjidhjet e bioinxhinierisë, tarracat dhe barrierat e bimësisë, për të restauruar zonat e degraduara dhe për të kontrolluar erozionin e tokës në rajonet pyjore dhe kullotore. 28.5 Restaurimi i fokusuar në ekosistemet bregdetare dhe malore të Vlorës: Të restaurohen ekosistemet	ASH	1. Sipërfaqja totale (ha) e pyjeve dhe kullotave të degraduara të restauruara nëpërmjet rrypëllëzimit dhe kontrollit të erozionit bazuar në bimësi në Durrës dhe Fier (objektivi: 1.126,8 ha) 2. Sipërfaqja totale (ha) e brezave të gjelbër me specie vendase të vendosura përgjatë lumenjve Vjosë dhe Seman (objektivat: 137,8 ha në Vjosë dhe 55,63 ha në Seman) 3. Sipërfaqja totale (ha) e rrypëllëzuar në Dukat të Vjetër për të zvogëluar erozionin dhe për të restauruar tokën e degraduar (objektivi: 354,4 ha) 4. Numri i vendeve ku zbatohen zgjidhjet të bazuara në natyrë (p.sh., tarraca, barrierat vegetative, bioinxhinieri) për kontrollin e erozionit dhe përmbytjeve. 5. Rritja e përqindjes së mbulesës bimore të tokës në zonat pyjore dhe kullotave të restauruara. 6. Numri i vendeve të monitorimit ekologjik të krijuara për të ndjekur rritjen e bimësisë, stabilitetin e tokës dhe biodiversitetin në zonat e restauruara. 7. Sipërfaqja totale (ha) e restauruar në pyllin Pishë-Poro për të mbrojtur nga	Ministria e Mjedisit, Bashkitë	124.943.176

NR.	Sektori	Masat e përshtatjes	Lloji*	Veprimtaritë	Periudha	Treguesit	Përgjegjësi kryesor	Kostoja (dollarë amerikanë)
				kryesore në Dukat, Logora, Karaburun për të mbrojtur nga erozioni i tokës, dhe Pyllin e Pishë-Poros (6740 ha) për të mbrojtur nga erozioni bregdetar dhe humbja e biodiversitetit. 28.6 Ripyllëzimi i synuar në Dukat të Vjetër: Të restaurohen 354,4 hektarë pyll i degraduar në Dukat të Vjetër (Vlorë), ku erozioni i tokës dhe shpyllëzimi kanë çuar në degradimin e tokës dhe humbjen e tokës prodhuese. 28.7. Integrimi i rehabilitimit pas zjarrit në restaurimin strategjik të habitateve, duke prioritetizuar zonat e djegura me risk të lartë erozioni, humbje të biodiversitetit dhe ndikim mbi komunitetet vendore, si dhe duke lidhur ndërhyrjet e ripyllëzimit me masat për stabilizimin e tokës, rikuperimin ekologjik dhe uljen e riskut të zjarreve të përsëritura.		erozioni bregdetar dhe humbja e biodiversitetit (objektivi: 6,740 ha) 8. Sipërfaqja (ha) e zonave të djegura të rehabilituara me masa të kombinuara për kontrollin e erozionit, restaurimin e habitatit dhe reduktimin e riskut të përsëritjes së zjarreve.		
29	Pylltari	Menaxhimi i qëndrueshëm i peizazhit: Përmirësimi i cilësisë së ujit dhe biodiversitetit në liqenin e Viroit në Gjirokastrë	Ndërhyrja e gjelbër	29.1 Të kryhet vlerësimi i vendndodhjes, planifikimi dhe përfshirja e palëve të interesit, duke realizuar vlerësime ekologjike dhe hidrologjike, hartëzime GIS dhe përdorim të sensorëve në distancë, me qëllim identifikimin e zonave që kanë nevojë për ndërhyrje dhe përcaktimin e një plani restaurimi që përfshin paletë e interesit dhe komunitetet përkatëse. 29.2 Ripyllëzimi me specie vendase: Të zbatohen nisma ripyllëzimi rreth liqenit të Viroit duke përdorur specie vendase pemësh dhe shkurresh për të restauruar zonat e degraduara, për të stabilizuar tokën dhe për të rritur biodiversitetin. Forcimi i zonave buferike bregore do të ndihmojë në uljen e nivelit të sedimenteve në liqen, duke përmirësuar cilësinë e ujit dhe qëndrueshmërinë e ekosistemit. Bimësia rezistente ndaj thatësirës do të ketë përparësi për t'u përshatuar me kushtet klimatike në ndryshim. 29.3 Masat e kontrollit të erozionit: Të ndërmerren masa për kontrollin e erozionit, të tilla si zonat buferike bimore, tarracat dhe teknikat e bioinxhinierisë për të zvogëluar erozionin e tokës dhe për të parandaluar sedimentimin në liqen. Këto veprime do të mbrojnë cilësinë e ujit dhe do të rrisin aftësitë ripërtëritëse të pezaazheve përreth. 29.4 Nisimat për përmirësimin e cilësisë së ujit: Të zbatohen masa për të përmirësuar cilësinë e ujit në liqenin e Viroit duke reduktuar burimet e ndotjes, përmirësuar menaxhimin e ujërave të zeza dhe duke promovuar praktikën e qëndrueshme bujqësore në zonat përreth. Këtu përfshihet krijimi i zonave buferike, kontrolli i rrjedhjes së lëndëve ushqyese dhe monitorimi i parametrave të cilësisë së ujit. 29.5 Ruajtja e biodiversitetit dhe përmirësimi i habitatit: Të forcohet ruajtja e biodiversitetit duke restauruar habitetet natyrore, duke rikthyer speciet vendase dhe duke krijuar korridore ekologjike rreth liqenit. Këtu përfshihet mbrojtja e zonave ligatinore, përmirësimi i habitateve të peshqve dhe përmirësimi i kushteve për shpendët dhe speciet ujore.	AGJ	1. Sipërfaqja totale (ha) e tokës së restauruar rreth liqenit të Viroit në Gjirokastrë (objektivi: 339,85 ha). 2. Numri i specieve të pemëve vendase të zbuluara në zonat e ripyllëzuara. 3. Sipërfaqja totale (ha) e mbuluar nga masat e kontrollit të erozionit (zona buferike bimore, tarraca dhe teknika bioinxhinierike) për të zvogëluar erozionin e tokës dhe për të parandaluar sedimentimin në liqen. 4. Rritja e cilësisë së ujit sipas parametrave fizikë (temperatura, turbullira, ngjyra dhe aroma, totali i lëndëve të ngurta të pezulluara), kimikë (pH, oksigjeni i tretur, nitrati dhe fosfatet, përçueshmëria dhe totali i lëndëve të ngurta të tretura, metale të rënda, kërkesa kimike për oksigjen dhe kërkesa biologjike për oksigjen) dhe biologjike (bakteret koliforme, veçanërisht E. coli, diversiteti i makroinvertebratëve dhe prania e algave), standardeve dhe indekseve (p.sh. Indeksi i Cilësisë së Ujit, ICU).	Ministria e Mjedisit, Bashkitë	479.334
30	Pylltari	Rritja e afërsive ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike në parqet kombëtare dhe zonat e mbrojtura	Ndërhyrja e gjelbër	30.1 Vlerësimet e ndikimit të ndryshimeve klimatike dhe planet specifike të përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike në zonat e mbrojtura: Të kryhen vlerësime të hollësishme të ndikimit të ndryshimeve klimatike për parqet kombëtare dhe zonat e mbrojtura, me fokus të veçantë në Parkun Kombëtar “Bredhi i Hotovës-Dangëlli” në Përmet, Parku Kombëtar i Dajtit dhe Parku i Bize-Martanesh. Këtu do të përfshihet studimi i efektëve të ndryshimeve klimatike në speciet e rralla dhe endemike, vlerësimi i ndryshimeve në shpërndarjen e habitateve, identifikimi i zonave të cenueshme dhe identifikimi i masave të përshtatjes. 30.2 Të krijohen dhe zbatohen zona buferike rreth zonave të mbrojtura: Bredhit të Hotovës-Dangëlli, Parkut Kombëtar të Lumit Vjosa dhe zonave të tjera të mbrojtura, duke integruar MZP-në në planet specifike të përshtatjes dhe menaxhimit përmes hartëzimit të zonave me risk të lartë nga zjarret, menaxhimit të vegjetacionit në hapësirat buferike, protokolleve për vizitorët dhe turizmin gjatë periudhave kritike, si dhe masave për restaurimin ekologjik pas zjarrit, me qëllim uljen e presioneve të jashtme, mbrojtjen e biodiversitetit dhe ruajtjen e funksioneve të ekosistemit. 30.3 Monitorimi i specieve endemike dhe të rralla: Të zbatohet një sistem gjithëpërfshirës monitorimi për speciet endemike dhe të rralla brenda lumit Vjosë dhe Parkut Kombëtar “Bredhi i Hotovës-Dangëlli”. Vëzhgimet e rregullta do të ndjekin dinamiken e popullatës dhe shëndetin e këtyre specieve, duke siguruar ndërhyrje në kohë nëse do të jetë e nevojshme. 30.4 Ngritja e kapaciteteve në komunitetet vendore dhe palët e interesit: Të forcohen kapacitetet e komuniteteve vendase, ambientalistëve dhe agjencive qeveritare për të menaxhuar zonat e mbrojtura dhe zonat buferike. Këtu do të përfshihen trajnimet mbi strategjitë e përshtatjes ndaj ndryshimeve klimatike, ruajtja e biodiversitetit dhe praktikën e menaxhimit të qëndrueshëm të tokës.	AM	1. Numri i vlerësimeve të kryera në lidhje me ndikimin e ndryshimeve klimatike. 2. Sipërfaqja totale (ha) e zonave buferike të krijuara rreth Parkut Kombëtar të Lumit Vjosa dhe zonave të tjera të mbrojtura/numri i planeve të menaxhimit/përshtatjes të zonave të mbrojtura që përfshijnë MZP-në, hartëzimin e zonave me risk të lartë dhe protokollin për parandalim e rehabilitim pas zjarrit. 3. Numri i habitateve dhe specieve të identifikuara sipas “Natura 2000” në bashkinë e Vlorës, brenda dhe përtej zonave të mbrojtura. 4. Sipërfaqja (ha) e habitateve të mbrojtura dhe numri i specieve “Natura 2000” nën mbrojtje brenda dhe përtej zonave të mbrojtura	Parqet Kombëtare dhe Zonat e Mbrojtura, Bashkitë	257.461.805
31	Pylltari	Restaurimi i shtresave pyjore për të mbrojtur të korrat në Vlorë	Ndërhyrja e gjelbër	31.1 Të kryhet studime për të përcaktuar vendet optimale për integrimin e shtresave pyjore dhe angazhimin me fermerat dhe komunitetet vendore për të përcaktuar zonat dhe ndërhyrjet e nevojshme për të identifikuar opsionet dhe speciet më të mira për të siguruar mbrojtje nga era për kulturat bujqësore. 31.2 Restaurimi i shtresave pyjore midis zonave bujqësore në Vlorë për të mbuluar 345,47 ha: Të promovohet restaurimi i shtresave pyjore midis sipërfaqeve bujqësore në Vlorë, konkretisht në zona të tilla si Dukati i Ri, Tragjasi dhe Radhima. Këto shtresa pyjore do të ndihmojnë në krijimin e mikrohabitave që forcojnë biodiversitetin, përmirësojnë pjellorinë e tokës dhe ofrojnë mbrojtje natyrore nga era për të korrat, duke zvogëluar ndikimin negativ të erërave të forta dhe duke përmirësuar qëndrueshmërinë e përgjithshme të tokës, si dhe duke nxitur mbjelljen e specieve vendase të pemëve që mund të mbështesin biodiversitetin.	AM	1. Sipërfaqja totale (ha) e shtresave pyjore midis sipërfaqeve bujqësore të restauruara (objektivi: 345,47 ha). 2. Rritja e përqindjes së rendimentit mesatar të të korrave në zonat ngjitur me shtresat pyjore të restauruara. 3. Rritja e qëndrueshmërisë e të korrave sipas treguesve agronomikë dhe biofizikë (qëndrueshmëria e rendimentit, hendeku i rendimentit, toleranca ndaj thatësirës ose përmytjeve, rezistenca ndaj dëmtuesve dhe sëmundjeve), fiziologjike dhe genetike (thelësia dhe struktura e sistemit rrënjor, përçueshmëria stomatale, temperatura e gjethëve dhe gjenotipet me aftësi ripërtëritëse), mjedisore (shëndeti i tokës dhe lenda organike, agrobiodiversiteti dhe përdorimi eficient i ujit) dhe treguesit dhe kornizat të përbëra (Indeksi i Aftësisë Ripërtëritëse të Kulturave).	Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural (MBZHR)	3.282.947

NR.	Sektori	Masat e përshtatjes	Lloji*	Veprimtaritë	Periudha	Treguesit	Përgjegjësi kryesor	Kostoja (dollarë amerikanë)
				31.3 Përfshirja e komunitetit dhe praktikat e qëndrueshme: Të përfshihen fermerët dhe komunitetet vendore në procesin e restaurimit, duke siguruar që shtresat pyjore të mirëmbahen në mënyrë të qëndrueshme me kalimin e kohës. Të ofrohen trajnime dhe burime mbi praktikën e agropylltarisë dhe përfitimet afatgjata të integritetit të pemëve me kulturat bujqësore.				
32	Turizmi	Planifikimi hapësinor strategjik për turizmin: Ridrejtimi i zhvillimit nga zonat me risk të lart	Ndërhyrja e butë;	32.1 Të kryhet hartëzimi hapësinor i riskut për të identifikuar fushat aluvionale, zonat e akumulimit të ujërave sipërfaqësore dhe zonat buferike të zonave të mbrojtura që janë të papërshtatshme për zhvillimin e turizmit. 32.2 Të hartohen udhëzime për planifikimin hapësinor që integrojnë konsideratat e riskut klimatik, duke përcaktuar zonat pa ndërtime dhe zonat prioritare për riorientimin e turizmit. 32.3 Të angazhohen palët e interesit - ku përfshihen bashkitë, investitorët në turizëm dhe autoritetet mjedisore - për të marrë pjesë në <i>workshop</i> -e për planifikimin, për të përafëruar planifikimin hapësinor me objektivat ekonomike dhe të konservimit. 32.4 Të krijohen mekanizma financiarë (p.sh., leje me kusht, incentiva ose subvencione për ridrejtim) për të mbështetur zhvendosjen ose riprojektimin e zhvillimeve turistike larg zonave me risk të lartë. 32.5 Të aplikohen rregulloret zonimit dhe të zbatohen planet e përdorimit të tokës nëpërmjet monitorimit, inspektimeve dhe gjobave për mosrespektim.	ASH	1. Ekzistenca e një harte hapësinore të riskut që identifikon fushat e përmbytjeve, zonat e akumulimit të ujërave sipërfaqësore dhe zonat buferike të zonave të mbrojtura të papërshtatshme për zhvillimin e turizmit (Po/Jo). 2. Numri i udhëzimeve të planifikimit hapësinor të zhvilluara dhe të miratuara që përcaktojnë zonat pa ndërtime dhe prioritetet në ridrejtimin për infrastrukturën turistike. 3. Numri i projekteve turistike të zhvillimit të ridrejtuar ose të riprojektuara bazuar në mekanizmat financiarë që mbështesin zhvendosjen nga zonat me risk të lartë. 4. Numri i veprimeve zbatuese të ndërmarrja për të siguruar pajtueshmërinë me rregulloret e zonimit dhe planet e përdorimit të tokës të bazuar në informacionin rreth klimës në zonat turistike.	Ministria e Kulturës, Ministria e Turizmit dhe Mjedisit	600.000
33	Turizmi	Infrastruktura turistike dhe trashëgimisë kulturore që i reziston klimës: Paketat e incentivave për të mbrojtur infrastrukturën e sektorit të turizmit dhe trashëgiminë kulturore nga ndryshimet klimatike	Ndërhyrja e butë;	33.1 Të përvijohet një plan veprimi afatgjatë për rinovimin e infrastrukturës turistike rezistente ndaj klimës, bazuar në gjetjet nga analiza sektoriale e cenueshmërisë dhe riskut. 33.2 Të zhvillohen dhe miratohen standardet e prokurimit dhe ndërtimit me aftësi ripërtëritëse ndaj klimës për të udhëhequr rinovimet dhe zhvillimet e reja në sektorin e turizmit. 33.3 Të hartohet dhe lançohet një paketë incentivash financiare për të mbështetur zgjidhjet me eficientë energjie dhe qëndrueshmëri klimatike për komoditetin termik (p.sh. përdorimi i materialeve me albedo të lartë, sistemeve të hijëzimit, çative të gjelbra, gjelbërimit vertikal, ventilimit natyror dhe izolimit termik) në strukturat akomoduese turistike. 33.4 Të krijohen mekanizma mbështetës teknikë për të ndihmuar bizneset turistike që të kenë akses në financim, të jenë në përputhje me standardet e reja dhe që të zbatojnë masat e rinovimit. 33.5 Integrimi i kriterëve të qëndrueshmërisë klimatike në restaurimin dhe mirëmbajtjen e objekteve të trashëgimisë kulturore. Të promovohen dhe zbatohen standarde dhe udhëzime për integrimin e kriterëve të qëndrueshmërisë klimatike në restaurimin, konservimin dhe mirëmbajtjen e ndërtesave dhe aseteve të trashëgimisë kulturore, në bashkëpunim me institucionet përgjegjëse për kulturën dhe njësitë e qeverisjes vendore, me qëllim mbrojtjen e tyre nga rrezikjet klimatike	AM	1. Plani i veprimit për rinovimin e sektorit të turizmit është zhvilluar dhe miratuar zyrtarisht, duke integruar aftësitë ripërtëritëse ndaj klimës dhe gjetjet nga analiza e cenueshmërisë dhe riskut (Po/Jo). 2. Janë zhvilluar standarde prokurimi dhe ndërtimi për infrastrukturën turistike të qëndrueshme ndaj klimës. (Po/Jo). 3. Shuma totale (dollarë amerikanë) e alokuar përmes skemave të incentivave financiare operacionale për të mbështetur rinovimin e akomodimeve turistike me eficientë energjie dhe me qëndrueshmëri ndaj klimës. 4. Numri i bizneseve turistike që marrin asistencë teknike për të aksesuar financimin dhe për të zbatuar masa rinovimi me qëndrueshmëri ndaj klimës. 5. Udhëzime të miratuara për integrimin e kriterëve të qëndrueshmërisë klimatike në restaurim, konservim dhe mirëmbajtjen e ndërtesave dhe aseteve të trashëgimisë kulturore,	Ministria e Kulturës, Ministria e Turizmit dhe Mjedisit	800 000
34	Turizmi	Planifikimi strategjik për qëndrueshmëri në bregdetare: Zonat buferike dhe përshtatja e barrierave detare	Ndërhyrja e butë;	Veprimtaritë kryesore për përcaktimin e zonave buferike 34.1.1 Të identifikohen zonat më të ndjeshme ndaj rritjes së nivelit të detit dhe rritjes së niveleve të shtratit të lumenjve 34.1.2 Të përdoret GIS-i dhe teledeteksionit për të hartëzuar zonat e prirura ndaj përmbytjeve dhe erozionit 34.1.3 Të zhvillohen dhe zbatohen rregullore që përcaktojnë gjerësinë e zonave buferike dhe kufizimet për zhvillimin brenda këtyre zonave 34.1.4 Të sigurohet integrimi i zonave buferike në planet vendore dhe rajonale për përdorimin e tokës 34.1.5 Të edukohen komunitetet rreth rëndësisë të zonave buferike në mbrojtjen nga përmbytjet dhe erozioni 34.1.6 Të angazhohen palët vendore të interesit në procesin e planifikimit dhe zbatimit 34.1.7 Të vendosen zona buferike bimore me specie vendase për të stabilizuar tokën dhe reduktuar erozionin. 34.1.8 Të ndiqen programet e vazhdueshme të monitorimit dhe mirëmbajtjes për të siguruar efektshmërinë e zonave buferike Veprimtaritë kyq për ngritjen e barrierave detare 34.2.1 Të vlerësohet fizibiliteti teknik, ekonomik dhe mjedisor i barrierave detare të instaluar 34.2.2 Të zhvillohen projekte me detajuar dhe plane inxhinierike për barrierat detare, duke marrë në konsideratë kushtet vendore dhe ndikimin e mundshëm 34.2.3 Të sigurohen të gjitha lejet dhe miratimet e kërkuara nga autoritetet përkatëse 34.2.4 Të kryhen vlerësime të hollësishme të ndikimit në mjedis për të identifikuar dhe zburat efektet e mundshme negative 34.2.5 Të ndërtohen dhe instalohen barrierat detare, për të siguruar që atë të ndërtohen për t'i bërë ballë kushteve vendore mjedisore 34.2.7 Të përcaktohen protokollat për funksionimin e barrierave detare, duke përfshirë procedurat e hapjes dhe mbylljes gjatë stuhive 34.2.8 Zbatoni një orar për inspektime dhe mirëmbajtje të rregullta për të siguruar që portat detare të mbeten funksionale dhe efektive.	AM	1. Numri i zonave bregdetare dhe lumore të cenueshme të identifikuar dhe të hartuara duke përdorur GIS-in dhe mjetet e teledeteksioni. 2. Numri i zonave buferike të përcaktuara ligjorisht dhe të integruara në planet vendore ose rajonale të përdorimit të tokës. 3. Numri i hektarëve të zonave buferike bimore të krijuara ose të restauruara me specie bimore vendase. 4. Numri i vlerësimeve të fizibilitetit të barrierave detare dhe projekteve inxhinierike të përfunduara dhe të miratuara. 5. Numri i portave detare të ndërtuara dhe funksionale me protokollat e përcaktuara në rastet e stuhive. 6. Numri i seancave të ndërgjegjësimit të komunitetit dhe angazhimit të palëve të interesit të zhvilluara për zonat buferike dhe menaxhimin e riskut nga përmbytjet. 7. Përqindja e zonave buferike dhe barrierave detare nën programe aktive monitorimi dhe mirëmbajtjeje.	Ministria e Turizmit, Kulturës dhe Sportit; Ministria e Mjedisit; Bashkitë	504.000
35	Turizmi	Mbrojtja e Gjirit të Vlorës: Ruajtja e habitateve të posidonia-s dhe trashëgimisë kulturore nënujore kundër ndikimeve të klimës	Ndërhyrja e gjelbër	35.1 Të kryhet hartëzimi i shtratit të detit dhe vlerësimi i livadheve të Posidonia-s për të përcaktuar fushëveprimin dhe opsionet për përpjekjet e restaurimit. 35.2 Të restaurohen dhe zgjerohen livadhet me alga detare Posidonia: Të restaurohen aktivisht livadhet e degraduara të Posidonia-s përmes transplantimit dhe përpjekjeve të konservimit për të rritur qëndrueshmërinë bregdetare. 35.3 Promovimi i zonave natyrore të plazhit dhe mbrojtja e Banquettes Posidonia: Të inkurajohet përdorimi i zonave natyrore të plazhit, duke ruajtur	AGJ	1. Numri i hektarëve të livadheve me Posidonia të vlerësuar, të restauruara ose të krijuara rrishtazi përmes përpjekjeve të transplantimit dhe ruajtjes. 2. Numri i zonave të mbrojtura detare (ZMD) të përcaktuara dhe të zbatuara për habitatin e Posidonia-s dhe mbrojtjen e trashëgimisë nënujore në Gjirin e Vlorës. 3. Numri i sistemeve të qëndrueshme të ankorimit (p.sh., bova miqësore me mjedisin) të instaluar për të mbrojtur livadhet e algave të detit nga dëmtimi prej	Ministria e Mjedisit; Ministria e Turizmit, Kulturës dhe Sportit; Bashkitë	3.606.119

NR.	Sektori	Masat e përshtatjes	Lloji*	Veprimtaritë	Periodha	Treguesit	Përgjegjësi kryesor	Kostoja (dollarë amerikanë)
				shkëmbinjtë dhe bregun e Posidonia-s për të ruajtur ekuilibrin e ekosistemit, duke përfshirë zhvillimin e aktiviteteve të qëndrueshme turistike. 35.4 Monitorimi i ndikimit të klimës në trashëgiminë kulturore nënujore: Të zhvillohen programe monitorimi për të vlerësuar efektet e rritjes së temperaturave të detit dhe erozionit në vendet arkeologjike të zhytura. 35.5 Zbatimi i zonave të mbrojtura detare (ZMD) për konservimin: Të përcaktohen dhe të zbatohen zonat e mbrojtura detare në Gjirin e Vlorës, për të mbrojtur habitatet e Posidonia-s dhe trashëgiminë nënujore nga kërcënimet e shkaktuara nga njeriu dhe ndryshimet klimatike. 35.6 Angazhimi i komuniteteve vendore në përpjekjet për ruajtjen e natyrës: Të promovohet ngritja e kapaciteteve për ruajtjen e natyrës dhe për nxitjen e nismave të udhëhequra nga komuniteti, si dhe i praktikave të turizmit të qëndrueshëm, për të mbështetur ruajtjen e natyrës dhe për të siguruar njëkohësisht përfitime ekonomike për rajonin. 35.7 Të zbatohen sisteme monitorimi të qëndrueshme për të mbrojtur livadhet me alga detare: Të instalohen bova ankormi miqësore me mjedisin për të parandaluar dëmtimin e spirancave në livadhet e Posidonia-s dhe ekosisteme të tjera të ndjeshme detare. 35.8 Të ndiqen programet për heqjen e mbeturinave dhe reduktimin e mbetjeve: Të krijohen nisma vendore për pastrimin e plazheve dhe shtratit të detit për të reduktuar ndotjen që ndikon në biodiversitetin detar dhe tërheqjen e turizmit.		spirancave. 4. Numri i vendeve të monitorimit të krijuara për të ndjekur ndikimin e ndryshimeve klimatike në trashëgiminë kulturore nënujore në Gjirin e Vlorës. 5. Përqindja më e lartë ndërgjegjësimi dhe pjesëmarrje të komuniteteve vendore në veprimtaritë e ruajtjes së Posidonia-s dhe trashëgimisë detare. 6. Numri i zonave natyrore të plazhit të përcaktuara dhe të menaxhuara për mbrojtjen e platformave të Posidonia-s dhe promovimin e turizmit të qëndrueshëm. 7. Vëllimi i mbeturinave detare të larguara nga zonat prioritare të Gjirit të Vlorës nëpërmjet fushatave të pastrimit dhe programeve të reduktimit të mbeturinave plastike.		
36	Turizmi	Forcimi i kuadrit politik dhe rregullator për turizmin e qëndrueshëm; Rishikimi i politikave dhe përmirësimi rregullator	Ndërhyrja e butë;	36.1 Të kryhet një shqyrtim diagnostikues të ligjeve, politikave dhe instrumenteve rregullatore që lidhen me turizmin për të identifikuar mangësitë, mospërputhjet dhe mundësitë për integrimin të dispozitave më të forta për qëndrueshmërinë. 36.2 Të zhvillohen rekomandime për politikat dhe ndryshimet e propozuara për të përfunduar rregulloret e turizmit me objektivat kombëtare të përshtatjes ndaj klimës, standardet e qëndrueshmërisë dhe prioritetet e mbrojtjes së mjedisit. 36.3 Të përditësohen ose zhvillohen instrumente ligjore dhe rregullatore për të përfunduar praktikën e turizmit të qëndrueshëm, duke përfshirë dispozita specifike për mbrojtjen e mjedisit, kufizimin e përdorimit të tokës në zonat ekologjikisht të ndjeshme dhe kërkesat e aftësive ripërtëritëse ndaj klimës për infrastrukturën turistike.	ASH	1. Rishikimi diagnostikues i politikave dhe rregulloreve që lidhen me turizmin është përfunduar, duke identifikuar mangësitë dhe mundësitë për integrimin e qëndrueshmërisë dhe aftësinë ripërtëritëse ndaj klimës (Po/Jo). 2. Numri i rekomandimeve për politika ose ndryshime ligjore të propozuara për të forcuar qëndrueshmërinë dhe përshtatjen ndaj klimës në rregulloret e turizmit. 3. Numri i instrumenteve ligjore dhe rregullatore të përditësuara ose të miratuara rishtazi që promovojnë praktikën e turizmit të qëndrueshëm dhe me aftësi ripërtëritëse ndaj klimës.	Ministria e Mjedisit; Ministria e Turizmit, Kulturës dhe Sportit	120.500
37	Turizmi	Integrimi i të dhënave klimatike për turizëm të qëndrueshëm: Udhëzimet për menaxhimin e qëndrueshëm të biznesit dhe raportimin kombëtar	Ndërhyrja e butë;	37.1 Të zhvillohen dhe zbatohen udhëzime për mbledhjen e të dhënave standardë në sektorin e turizmit, duke u përqendruar në treguesit që lidhen me cenueshmërinë ndaj klimës, ndikimet mjedisore dhe performancën e qëndrueshmërisë. 37.2 Të forcohen kapacitetet institucionale dhe teknike të autoriteteve turistike dhe aktorëve të sektorit privat përmes trajnimit dhe asistencës teknike mbi praktikën e mbledhjes, analizës dhe raportimit të të dhënave. 37.3 Të ngrihen ose të përditësohen platformat digjitale ose bazave e të dhënave për të mbledhur dhe menaxhuar të dhënat për turizmin që lidhen me klimën, duke siguruar ndërveprimin me sistemet kombëtare të raportimit dhe monitorimit.	ASH	1. Janë zhvilluar dhe miratuar zyrtarisht udhëzimet e standardizuara për mbledhjen e të dhënave rreth cenueshmërisë ndaj klimës dhe ndikimin në mjedis në sektorin e turizmit (Po/Jo). 2. Përqindja e palëve të interesit të turizmit të trajnuara mbi praktikën e mbledhjes, analizës dhe raportimit të të dhënave në lidhje me cenueshmërinë klimatike dhe qëndrueshmërinë mjedisore. 3. Numri i platformave digjitale ose bazave të të dhënave të krijuara ose të përmirësuara për të menaxhuar të dhënat për turizmin që lidhen me klimën, me lidhje me sistemet kombëtare të raportimit.	Ministria e Mjedisit; Ministria e Turizmit, Kulturës dhe Sportit	290.000
38	Turizmi	Mbrojtja e infrastrukturës turistike nga ndryshimet klimatike: Projektimet përshtatëse për zbutjen e risqeve klimatike	Ndërhyrja gri	38.1 Vlerësimi i riskut klimatik për infrastrukturën ekzistuese dhe të planifikuar të turizmit dhe përzgjedhja e vendndodhjes për zonat që janë vëçanërisht të ndjeshme për të përcaktuar ndërhyrjet e drejtpërdrejta nga sektori publik dhe për të studiuar potencialin për përfshirjen e sektorit privat. 38.2 Të rishikohen kodet e ndërtimit dhe të analizohet nevoja për përfshirjen e parimeve të tjera të projektimit me aftësi ripërtëritëse ndaj klimës, për ndërtimin ose rinovimin e infrastrukturës turistike me aftësi ripërtëritëse ndaj klimës, duke e vendosur theksin në zbatimin e tyre. Përcaktimi dhe përfshirja e kritereve të qëndrueshmërisë në projektimin dhe ndërtimin e hoteleve, shtëpive dhe hapësirave rekreative me themele të ngritura, materiale të papërshkueshme nga përmblytjet dhe struktura të përforuara, si dhe sisteme kullimi për t'i bërë ballë ngjarjeve ekstreme të motit përmes kodeve të ndërtimit. Për më tepër, zbatimi do të përfordhet përmes mekanizmave të auditimit dhe inspektimit. 38.3 Të sigurohet ngritja e kapaciteteve për operatorët dhe ndërtuesit kryesorë të turizmit që do të ndjekin parimet e reja me aftësi ripërtëritëse ndaj klimës dhe praktikën e mira në sektor, duke përfshirë zgjidhje të bazuara në natyrë për mbrojtjen e vendpushimeve bregdetare dhe zonave rekreative, duke promovuar njëkohësisht edhe biodiversitetin. 38.4 Të zbatohen masa me aftësi ripërtëritëse ndaj klimës në zona specifike turistike publike të identifikuara në studimin e risqeve, për të siguruar që infrastruktura të jetë e mbrojtur nga kërcënimet dhe ndikimet e ndryshme klimatike të parashikuara.	ASH	1. Vlerësimi i riskut klimatik është përfunduar dhe standardet e projektimit me aftësi ripërtëritëse ndaj klimës janë përfshirë në kodet e ndërtimit të përditësuara për infrastrukturën turistike (Po/Jo). 2. Përqindja e zhvilluesve të turizmit dhe profesionistëve të ndërtimit të trajnuar në teknikat e ndërtimit me aftësi ripërtëritëse ndaj klimës dhe zgjidhjet e bazuara në natyrë 3. Numri total i vendeve të infrastrukturës turistike publike të ndërtuara ose të rikonstruata me karakteristika projektimi me aftësi ripërtëritëse ndaj klimës në zonat me risk të lartë.	Ministria e Mjedisit; Ministria e Turizmit, Kulturës dhe Sportit	TBC
39	Turizmi	Mbrojtja e zonave bregdetare: Rregulloret e integruara, planifikimi dhe menaxhimi për aftësitë ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike dhe zhvillimi i qëndrueshëm	Ndërhyrja e butë;	39.1 Të identifikohen zonat më të ndjeshme ndaj rritjes së nivelit të detit, rritjes së nivelit të detit nga stuhitë dhe erozionit në plazhe. 39.2 Përdorimi i GIS-it dhe sensorët në distancë për të hartëzuar zonat me rrezik përmblytje dhe erozioni 39.3 Të zhvillohen Planet e Menaxhimit të Integruar Bregdetar dhe të Planifikimit Hapësinor Detar. Të hartohen plane gjithëpërfshirëse që trajtojnë aftësinë ripërtëritëse ndaj klimës dhe zhvillimin e qëndrueshëm 39.4 Vendosja e rregulloreve për prapambetjen bregdetare: Të zbatohen rregulloret për të siguruar që infrastruktura të jetë e izoluar nga zonat me risk të lartë. 39.5 Të zbatohen ligjet e zonimit: Të rregullohet zhvillimi bregdetar për të parandaluar praktikën e papërshtatshme. 39.6 Fushatat e ndërgjegjësimit publik: Të edukohen komunitetet rreth rëndësisë së mbrojtjes së zonës	AM	1. Numri i planeve të menaxhimit të integruar bregdetar dhe planeve hapësinore detare të zhvilluara dhe të miratuara për zonat bregdetare me risk të lartë. 2. Numri i zonave bregdetare të hartëzuara në lidhje me riskun e përmblytjeve dhe erozionit duke përdorur GIS dhe mjete sensorësh në distancë. 3. Përqindja e projekteve të reja të zhvillimit bregdetar që përputhen me rregulloret e prapambetjes dhe ligjet e zonimit. 4. Numri i stacioneve të monitorimit bregdetar të ngritura ose të përmirësuara për të ndjekur rritjen e nivelit të detit, shkallën e erozionit dhe ndikimet e stuhive. 5. Numri i nismave të ndërgjegjësimit publik dhe angazhimit të palëve të interesit të ndërmarrja për të promovuar	Ministria e Mjedisit; Ministria e Turizmit, Kulturës dhe Sportit	657.000

NR.	Sektori	Masat e përshtatjes	Lloji*	Veprimtaritë	Periodha	Treguesit	Përgjegjësi kryesor	Kostoja (dollarë amerikanë)
				bregdetare dhe afëshive ripërtëritëse ndaj klimës 39.7 Përfshirja e palëve të interesit: Të angazhohen palët e interesit vendore, duke përfshirë pronarët e pronave dhe zhvilluesit, në procesin e planifikimit dhe zbatimit 39.8 Të zbatohen sisteme të rregullta të monitorimit dhe mirëmbajtjes për të siguruar efektshmërinë e masave të mbrojtjes bregdetare, duke përfshirë ndjekjen e ndryshimeve në rritjen e nivelit të detit, erozionin bregdetar dhe ndikimet që lidhen me stuhitë. 39.9 Strategjitë e menaxhimit përshtatës : Të përdoren të dhënat e monitorimit për të informuar strategjitë e menaxhimit përshtatës dhe për të bërë rregullimet e nevojshme.		qëndrueshmërinë bregdetare dhe zhvillimin e qëndrueshëm bregdetar.		
40	Turizmi	Ngritja e kapaciteteve me afësi ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike: Trajnimi i operatorëve turistike për praktikën e qëndrueshme dhe strategjitë e përshtatjes	Ndërhyrja e butë:	40.1 Të hartohen dhe zhvillohen module trajnimi të posaçme për përshtatjen ndaj klimës, uljen e riskut dhe praktikën e turizmit të qëndrueshëm, të përshtatura sipas nevojave të llojeve të ndryshme të operatorëve të turizmit (p.sh., hotele, guida turistike, agjenci udhëtimi). 40.2 Të zhvillohen mjete dhe udhëzime praktike për të mbështetur integrimin e afëshive ripërtëritëse ndaj klimës dhe qëndrueshmërisë mjedisore në operacionet e përditshme të turizmit.	ASH	1. Numri i moduleve të trajnimit të posaçme të zhvilluara në lidhje me përshtatjen ndaj klimës, uljen e riskut dhe praktikën e turizmit të qëndrueshëm për operatorët e turizmit. 2. Përqindja e operatorëve turistike dhe palëve të synuara të interesit që do të trajnohen mbi praktikën e turizmit të qëndrueshëm dhe me afësi ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike. 3. Numri i paketave të masave dhe udhëzimeve praktike të zhvilluara për të mbështetur integrimin e afësisë ripërtëritëse ndaj klimës dhe qëndrueshmërisë në operacionet turistike.	Ministria e Mjedisit; Ministria e Turizmit, Kulturës dhe Sportit	430.000
41	Turizmi	Qendrat digjitale për turizmin me afësi ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike: Ndarja e njohurive dhe praktikave me të mira	Ndërhyrja e butë:	41.1 Të hartohet dhe lançohet një platformë të centralizuar <i>online</i> e përshtatur për sektorin e turizmit, miqësore me përdoruesin dhe lehtësisht e aksesueshme për burimet e përshtatjes ndaj klimës, udhëzimet e qëndrueshmërisë dhe mjetet praktike. 41.2 Të ngarkohet dhe përditësohet rregullisht përmbajtja, ku përfshihen modulet e trajnimit, studimet e rasteve, mjetet, dokumentet e politikave dhe udhëzuesit teknikë, për të mbështetur praktikën e qëndrueshme ndaj klimës në turizëm. 41.3 Të promovohet platforma nëpërmjet fushatave ndërgjegjëse që synojnë bizneset e sektorit të turizmit, agjencitë publike dhe komunitetet vendore për të inkurajuar përdorimin dhe angazhimin e gjerë.	ASH	1. 41.1 Platformë e centralizuar <i>online</i> për sektorin e turizmit e zhvilluar dhe funksionale që ofron akses në burimet e përshtatjes ndaj klimës (Po/Jo) 2. Numri i burimeve të përshtatjes ndaj klimës (p.sh., mjete, module trajnimi, dokumente politike) të ngarkuara dhe të mirëmbajtura në platformë. 3. Numri i palëve të interesit në sektorin e turizmit të arritura përmes fushatave ndërgjegjëse që promovojnë përdorimin e platformës <i>online</i>.	Ministria e Mjedisit; Ministria e Turizmit, Kulturës dhe Sportit	34.000
42	Turizmi	Mbrojtja e pasurive turistike dhe trashëgimisë kulturore: Zbatimi i rregulloreve për pasuritë turistike dhe kulturore dhe restaurimi i ekosistemeve për zhvillim të qëndrueshëm	Ndërhyrja e butë:	42.1 Të kryhen veprimet zbatuese për të siguruar pajtueshmërinë me rregulloret ekzistuese mjedisore dhe të përdorimit të tokës në zonat e zhvillimit të turizmit, veçanërisht në zonat bregdetare dhe pyjore. 42.2 Të promovohen praktikën e ndërtimit të qëndrueshëm duke zhvilluar dhe përhapur udhëzime mbi infrastrukturën turistike me afësi ripërtëritëse ndaj klimës dhe infrastrukturën turistike që respekton mjedisin. Këto udhëzime do të përfshijnë praktika të qëndrueshme për të mbrojtur pasuritë bregdetare dhe natyrore të turizmit, me fokus restaurimin e ekosistemeve të degraduara, ruajtjen e biodiversitetit dhe promovimin e qasjeve të projektimit me ndikim të ulët që sigurojnë qëndrueshmërinë mjedisore afatgjatë të aktivitetëve turistike. 42.3 Hartimi i inventarit të riskut klimatik për pasuritë kulturore dhe zhvillimi i planeve të menaxhimit të riskut për sitet arkeologjike, historike, si dhe urbane tradicionale. 42.4 Monitorimi dhe mbrojtja nga rritja e nivelit të detit dhe erozionin nga institucionet e trashëgimisë kulturore në procesin e monitorimit.	ASH	1. Mekanizmi për zbatimin e rregullt të rregulloreve, mjedisore dhe të përdorimit të tokës, që janë në fuqi në zonat e zhvillimit të turizmit (Po/Jo) 2. Udhëzimet për infrastrukturën turistike me afësi ripërtëritëse ndaj klimës dhe që respekton mjedisin janë zhvilluar dhe shpërndarë të palët përkatëse të interesit (Po/Jo). 3. Përqindja e projekteve të reja të infrastrukturës turistike në zonat bregdetare dhe pyjore që përfshijnë elemente projektimi me ndikim të ulët, të ndjeshëm ndaj biodiversitetit ose që promovojnë restaurimin e ekosistemeve. 4. Plane menaxhimi të riskut për sitet arkeologjike, historike, si dhe urbane tradicionale. 5. Raporte monitorimi	Ministria e Mjedisit; Ministria e Turizmit, Kulturës dhe Sportit	1.450.000
43	Zhvillimi urban	Planifikimi detar dhe territorial për afësi ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike: Përgatitja për rritjen e nivelit të detit dhe mjediset në ndryshim	Ndërhyrja e butë:	43.1 Të kryhet një vlerësim i cënueshmërisë hapësinore të zonave bregdetare dhe zonave urbane të ulëta për të identifikuar zonat në risk duke përdorur mjetet GIS, parashikimet klimatike dhe të dhënat socio-ekonomike. 43.2 Të zhvillohen udhëzime për planifikimin e përdorimit të tokës bazuar në të dhënat e riskut klimatik, duke përcaktuar zonat prioritare për mbrojtje, menaxhimin e tërheqjes, zhvillimin e kufizuar dhe ngritja e infrastrukturës me afësi ripërtëritëse. 43.3 Të përgatitet një Plan Zhvillimi Territorial me Afësi Ripërtëritëse ndaj Klimës që integron përdorimin e tokës të informuar ndaj riskut, kufizimet e zonimit dhe përparësitë e infrastrukturës së përshtatjes për të udhëhequr zgjerimin dhe rindërtimin e qëndrueshëm urban në zonat e cënueshme.	AM	1. Vlerësimet e cënueshmërisë hapësinore janë përfunduar për zonat bregdetare dhe të ulëta urbane duke përdorur parashikimet e klimës dhe të dhënat socio-ekonomike (Po/Jo) 2. Udhëzimet për planifikimin e përdorimit të tokës janë hartuar duke përfshirë të dhënat për rritjen së nivelit të detit, valëve të stuhive dhe riskun të erozionit (po/Jo). 3. Numri i bashkive ose zonave bregdetare të mbuluara nga Plani i miratuar i Zhvillimit Territorial me Afësi Ripërtëritëse ndaj Klimës.	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë	290.000
44	Zhvillimi urban	Planifikimi hapësinor strategjik për uljen e riskut: Ridrejtimi i zhvillimeve dhe menaxhimi i risqeve të përmblyetjeve nga ujërat sipërfaqësore	Ndërhyrja e butë:	44.1 Të kryhet një analizë hapësinore dhe të hartëzohen zonat me risk të lartë në bashkitë e synuara, duke përfshirë fushat aluvionale dhe zonat buferike të zonave të mbrojtura, duke përdorur modelimin hidrologjik dhe të dhënat e përdorimit të tokës. 44.2 Të përgatitet një plan për menaxhimin e ujërave sipërfaqësorë për bashkitë në risk të konsiderueshëm nga përmblytjet, duke identifikuar shkaqet, zonat e cënueshme dhe masat e mundshme zbatëse të bazuara në natyrë ose të projektuar. 44.3 Të integrohen rezultatet në instrumentet e përditësuara të planifikimit hapësinor në nivel bashkiak, duke përfshirë rregulloret e zonimit dhe kufizimet e përdorimit të tokës që parandalojnë zhvillimet e reja në zonat me risk të lartë. 44.4 Të alokohen fondet dhe të ofrohet mbështetje teknike për zbatimin e veprimeve prioritare nga Plani i Menaxhimit të Ujërave Sipërfaqësorë, ku të përfshihet infrastruktura e gjelbër dhe projektet e zbutjes së përmblyetjeve.	ASH	1. Numri i bashkive me zona në risk të lartë të hartëzuara duke përdorur modelimin hidrologjik dhe të dhënat e integruara të përdorimit të tokës. 2. Numri i Planeve të Menaxhimit të Ujërave Sipërfaqësorë të zhvilluara për bashkitë në risk të konsiderueshëm përmblyetje nga ujërat sipërfaqësorë. 3. Numri i instrumenteve të përditësuara të planifikimit hapësinor bashkiak, ku përfshihen rregulloret e zonimit ose kufizimet e përdorimit të tokës në zonat me risk të lartë përmblyetje. 4. Shuma e fondeve të alokuara ose të mobilizuara për zbatimin e veprimeve me prioritet nga Planet e Menaxhimit të Ujërave Sipërfaqësorë, duke përfshirë zgjidhjet e bazuara në natyrë.	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë	3.027.000
45	Zhvillimi urban	Skemat e incentiveve për të rritur afësi ripërtëritëse të ndërtesave ndaj temperaturave ekstreme	Ndërhyrja e butë:	45.1 Të kryhet një vlerësim i detajuar i stokut kombëtar të ndërtesave për të identifikuar dobësitë dhe për të përcaktuar ndërtesat publike dhe private më të ekspozuara ndaj nxehtësisë dhe performancës së dobët energjetike. 45.2 Të hartohet një paketë incentiveve financiare që mbështet instalimin e masave të ftohjes dhe izolimit pasiv, duke bërë dallim të qartë të linjave të mbështetjes për sektorin publik dhe privat. 45.3 Të jepet përparësi ndërtesave të sektorit publik që ofrojnë shërbime thelbësore (p.sh. spitale, kopshte,	AGJ	1. Numri i vlerësimeve të stokut të ndërtesave të përfunduara ku identifikohen dobësitë ndaj të nxehtit dhe performancës së dobët të energjisë në sektorin publik dhe privat. 2. Numri i skemave të incentiveve financiare të hartuara dhe të vëna në funksion për masat e ftohjes pasive dhe izolimit termik në ndërtesat publike dhe private. 3. Numri i ndërtesave publike që ofrojnë	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë	2.715.000.000

NR.	Sektori	Masat e përshtatjes	Lloji*	Veprimtaritë	Periodha	Treguesit	Përgjegjësi kryesor	Kostoja (dollarë amerikanë)
				shkolla, objektet që ofrojnë strehim në raste emergjente) për fazën e parë të mbështetjes financiare, duke siguruar shpërndarjen e barabartë gjeografike. 45.4 Të lançohet një program mbështetës i synuar për ndërtesat private, duke përfshirë fushata ndërgjegjësimi dhe udhëzime teknike për të inkurajuar marrjen e masave të ftohjes në shtëpi dhe biznese.		shërbime thelbësore (p.sh., spitale, shkolla, objekte që ofrojnë strehim në raste emergjente) që marrin mbështetje financiare për instalimin e masave pasive të ftohjes dhe izolimit. 4. Numri i njësjive ekonomike familjare private ose bizneseve që marrin mbështetje financiare ose teknike për zbatimin e zgjidhjeve të ftohjes pasive.		
46	Zhvillimi urban	Integrimi i hapësirave të gjelbra në zhvillimin e infrastrukturës publike përmes prokurimit publik të gjelbër	Ndërhyrja e butë;	46.1 Të zhvillohen standardet kombëtare vullnetare të Prokurimit Publik të Gjelbër (PPGJ) në përputhje me kriteret e BE-së për PPGJ-në, duke përfshirë në mënyrë specifike kërkesat për integrimin e infrastrukturës së gjelbër dhe elementeve të bazuara në natyrë në të gjitha projektet e infrastrukturës publike. 46.2 Të krijohen udhëzime dhe formate praktike për zyrtarët e prokurimit dhe autoritetet kontraktuese, ku do të përfshihen edhe komponentët e hapësirave të gjelbra në tenderat që lidhen me rrugët, parqet, zonat sportive, parkingjet dhe objektet e tjera publike. 46.3 Të ofrohen programe trajnimi dhe <i>workshop</i> -e ndërgjegjësuere për zyrtarët e prokurimit publik dhe stafin teknik në nivel kombëtar dhe komunal mbi zbatimin e standardeve të PPGJ-së. 46.4 Të zbatohen në mënyrë pilot standardet e reja të PPGJ-së në bashki të përzgjedhura për të vlerësuar fizibilitetin, për të mbledhur reagime dhe për të identifikuar mundësitë për një shtrirje më të gjerë dhe përsosje të qasjes.	AM	1. Numri i standardeve vullnetare të Prokurimit Publik të Gjelbër (PPGJ) të zhvilluara dhe të miratuara që përfshijnë infrastrukturën e gjelbër dhe zgjidhjet e bazuara në natyrë për projektet e infrastrukturës publike. 2. Numri i udhëzimeve të prokurimit dhe formateve të tenderit të zhvilluara për të mbështetur integrimin e komponentëve të hapësirave të gjelbra në projektet e infrastrukturës publike. 3. Numri i zyrtarëve të prokurimit dhe stafit teknik të trajnuar mbi standardet e prokurimit publik të gjelbër dhe integrimin e infrastrukturës së bazuar në natyrë. 4. Numri i bashkive që po pilotojnë zbatimin e standardeve vullnetare të PPGJ-së në proceset e prokurimit të infrastrukturës publike.	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë, Bashkitë	380.000
47	Zhvillimi urban	Restaurimi i korridoreve të gjelbra: Nismat për ripavullëzim dhe gjelbërim urban	Ndërhyrja e gjelbër	47.1 Të kryhen vlerësime ekologjike dhe mjedisore, si dhe të hartëzohen dhe të priorizohen zonat për restaurimin dhe mbijelljen e korridoreve të gjelbra, në përputhje me Planet Vendore të Përshtatjes për Gjirokastrën dhe Përmetin. 47.2 Të përgatitet toka e tokës dhe të kryhen veprimtaritë për mbijelljen për të restauruar dhe zhvilluar korridore të reja të gjelbra, duke nxitur lidhshmërinë e hapësirave të gjelbra dhe duke bërë të mundur që hapësirat e gjelbra urbane të zbusin efektet e nxehtësisë. Ushtrimi i restaurimit dhe mbijelljes synon përmirësimin e cilësisë së tokës, uljen e erozionit, mbrojtjen dhe restaurimin e ekosistemeve dhe uljen e ndikimeve ekstreme të motit.	AM	1. Sipërfaqja totale (km ²) e rigjellbërimit në qytetin e Gjirokastrës. 2. Sipërfaqja totale (km ²) e brezave të gjelbër me pemë rrapi dhe plepi të rindërtuara përgjatë lumenjve Drino dhe Vjose. 3. Gjatësia (km) e brezave të gjelbër përgjatë lumit Drino. 4. Gjatësia (km) e brezave të gjelbër përgjatë lumit Vjosa.	Ministria e Mjedisit, Bashkitë	568.544
48	Zhvillimi urban	Vlerësimi i riskut klimatik për Durrësin, Elbasanin, Fierin dhe më gjerë: Krijimi i një harte gjithëpërfshirëse të cenueshmërisë	Ndërhyrja e butë;	48.1 Të mbliidhen dhe të konsolidohen të dhënat ekzistuese për risqet klimatike (përmbytjet, valët e stuhive, thatësitat, valët e nxehtëti dhe stuhitë) nga burime kombëtare dhe vendore për secilën bashki të synuar. 48.2 Të kryhen vlerësime pjesëmarrëse të riskut me autoritetet vendore dhe palet e interesit, për të identifikuar ekspozimin, ndjeshmërinë dhe kapacitetin përshatës të popullatave, infrastrukturës dhe ekosistemeve. 48.3 Të zhvillohen dhe verifikoni Hartën e Cenueshmërisë Klimatike bazuar në GIS për secilën bashki, duke integruar të dhënat mbi shumë rrezeqe dhe treguesit e cenueshmërisë socio-ekonomike.	ASH	1. Numri i bashkive ku kanë përfunduar dhe janë verifikuar Hartat e Cenueshmërisë Klimatike të bazuara në GIS, ku janë integruar të dhënat mbi shumë rrezeqe dhe treguesit e cenueshmërisë socio-ekonomike. 2. Numri i vlerësimeve pjesëmarrëse të riskut të kryera me palet vendore të interesit për të identifikuar cenueshmërinë dhe kapacitetin përshatës në bashkitë e synuara. 3. Numri i të dhënave bashkake të konsoliduara dhe të integruara në sistemin kombëtar të informacionit mbi risqet klimatike për hartëzimin e cenueshmërisë.	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë, Bashkitë	196.000
49	Zhvillimi urban	Planet e emergjencës për raste përmbytjesh	Ndërhyrja e butë;	49.1 Të hartohen ose përditësohen planet e reagimit ndaj emergjencave të përmbytjeve për bashkitë Durrës, Elbasan, Gjirokastrë, Kukës, Përmet dhe Vlorë, ku të detajohen protokollat e qarta, rolet dhe përgjegjësitë. 49.2 Të kryhen rishikime vjetore dhe ushtrime simulimi për të testuar efektivitetin e planeve të emergjencës, për të vlerësuar mangësitë në kapacitetet e reagimit dhe për të përfshirë mësimet e nxjerra. 49.3 Të identifikohen dhe alokohen burimet e nevojshme të emergjencës (p.sh., pajisje, personel, strehët, sistemet e komunikimit) për të siguruar që bashkitë janë të përgatitura për të zbatuar planet në mënyrë efektive. 49.4 Të trajnohen autoritetet vendore, ekipet e ndihmës së shpejtë dhe udhëheqësit të komunitetit në lidhje me procedurat e emergjencës, protokollat e komunikimit dhe mekanizmat e koordinimit të reagimit ndaj përmbytjeve.	ASH	1. Numri i bashkive ku janë përditësuar dhe miratuar planet për reagimin ndaj emergjencave në raste Përmbytjesh, ku përfshijnë protokollat, rolet dhe përgjegjësitë. 2. Numri i ushtrimeve të simulimit të emergjencave nga përmbytjet të zhvilluara çdo vit në bashkitë e synuara për të testuar efektivitetin e planit dhe kapacitetin koordinues. 3. Përqindja e bashkive të synuara ku janë identifikuar dhe alokuar burimet thelbësore për reagim ndaj emergjencave (pajisje, streha, sisteme komunikimi), në përputhje me planet e emergjencës. 4. Numri i autoriteteve vendore, personelit të ndihmës së shpejtë dhe udhëheqësve të komunitetit që janë trajnuar mbi procedurat e emergjencës në rast përmbytjesh dhe për protokollat e koordinimit në bashkitë e synuara.	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë, Bashkitë	2.500.000
50	Zhvillimi urban	Rritja e afësisë ripërtëritëse urbane: Vlerësimi i hapësirave të gjelbra dhe zgjidhjeve të qëndrueshme të kullimit	Ndërhyrja e gjelbër	50.1 Të kryhet vlerësimi dhe planifikimi për të analizuar fizibilitetin dhe vendet me prioritet për shtimin e vëllimit të hapësirave të gjelbra dhe sistemeve të qëndrueshme të kullimit urban në bashki, duke marrë në konsideratë përdorimin e tokës me fokus në bashkitë e Vlorës, Elbasanit dhe Durrësit, dhe të përcaktohet një plan për zbatimin e ndërhyrjeve. 50.2 Të zbatohen nismat për mbijelljen e pemëve në zonat kryesore urbane, për të rritur mbajtjen e ujit dhe për të zbutur risqet nga përmbytjeve në bashkitë me prioritet. 50.3 Të ndërtohen trotuares të përkshueshme dhe sisteme të qëndrueshme të kullimit urban në zonat me risk të lartë: Të zëvendësohen sipërfaqet e papërkshueshme nga uji me trotuares të përkshueshme nga uji në vendndodhjet kryesore urbane për të përmirësuar ushqyerjen e ujërave nëntokësore dhe për të reduktuar gjasat për përmbytje të menjëhershme.	ASH	1. Numri i studimeve të fizibilitetit të kryera për shtimin e vëllimit të hapësirave të gjelbra dhe sistemeve të qëndrueshme të kullimit urban në Vlorë, Elbasan dhe Durrës. 2. Numri i trotuaresve të përkshueshme nga uji dhe sistemeve të qëndrueshme të kullimit urban të ndërtuara.	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë, Bashkitë	TBC
51	Zhvillimi urban	Projektimi i qëndrueshëm urban: Ruajtja dhe restaurimi i zonave të përkshueshme dhe të infilitimit	Ndërhyrja e butë;	51.1 Të zhvillohen politika dhe dispozita rregullatore që përcaktojnë një përqindje minimale të sipërfaqeve të përkshueshme nga uji në të gjitha zhvillimet e reja urbane dhe rinovimet e mëdha, ku të përfshihen edhe ndalimi i izolimit të tepërt të sipërfaqes. 51.2 Të integrohen zgjidhjet e bazuara në natyrë (ZBN) për përkshueshmërinë urbane - të tilla si kanalet biologjike, çatitë e gjelbra, trotuares e përkshueshme dhe kopshtet e shiut - në kornizat e politikave kombëtare dhe vendore dhe kodet e projektimit urban. 51.3 Të hartohen dhe miratohen udhëzime kombëtare për përfshirjen e zonave të përkshueshme nga uji dhe karakteristikave të infilitimit në planifikimin e infrastrukturës dhe punët publike, duke promovuar përdorimin standard të tyre në rrugë, zona parkimi dhe hapësira të hapura.	AGJ	1. Numri i politikave ose rregulloreve të planifikimit urban të miratuara që përcaktojnë përqindjet minimale të sipërfaqeve të përkshueshme nga uji në zhvillimet e reja dhe rinovimet e mëdha. 2. Numri i kornizave të politikave kombëtare ose vendore të përditësuara për të integruar zgjidhje të bazuara në natyrë (p.sh., kane biologjike, çati të gjelbra, kopshte shiu) për përmirësimin e përkshueshmërisë urbane. 3. Numri i udhëzimeve kombëtare të zhvilluara dhe të miratuara zyrtarisht për integrimin e zonave të përkshueshme nga uji dhe masave të infilitimit në zhvillimin e infrastrukturës.	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë, Bashkitë	1.200.000

NR.	Sektori	Masat e përshatjes	Lloji*	Veprimtaritë	Periodha	Treguesit	Përgjegjësi kryesor	Kostoja (dollarë amerikanë)
52	Energjia	Mbrojtja e infrastrukturës energjetike nga erërat e forta; Rehabilitimi i nënstacioneve dhe linjave të transmetimit	Ndërhyrja gri	52.1 Të kryhet një studim mbi nënstacionet elektrike dhe linjat e transmetimit të energjisë të cenueshme dhe të prekura dhe hartimi i ndërhyrjeve për të trajtuar cenueshmëritë e zbuluara. 52.2 Përmirësimi i kullave të transmetimit nëpërmjet projekteve rezistente ndaj erës: Të përfcohen ose zëvendësohen kullat e transmetimit me struktura rezistente ndaj erës, duke përdorur materiale dhe projekte që i rezistojnë ngarkesave të larta të erës. 52.3 Instalimi i izolatorëve dhe kabllove aerodinamike: Të përdoren përçues dhe amortizatorë aerodinamike për të reduktuar dridhjet e shkaktuara nga era dhe për të minimizuar riskun e lëvizjeve të shpejta ose thyerjes së kabllove. 52.4 Forcimi i strukturave të nënstacioneve kundër ngarkesave të erës: Të rriqëzohen nënstacionet nëpërmjet përfcoimit të çatave, vendosjes së barrierave kundër erës dhe ankorimit të sigurt të pajisjeve për të parandaluar dëmtimet nga erërat e forta. 52.5 Të ngrihen barrierat bimore kundër erës rreth infrastrukturës energjetike: Të mbillen rreshta me pemë dhe shkurre me afësi ripërtëritëse që do të veprojnë si barrierat natyrore kundër erës, duke reduktuar shpejtësinë e erës dhe duke mbrojtur linjat e transmetimit dhe nënstacionet.	AM	1. Numri i kullave të transmetimit të përmirësuara falë strukturave rezistente ndaj erës 2. Numri i përçuesve dhe amortizatorëve aerodinamike të instaluar për të zvogëluar dridhjet e shkaktuara nga era dhe për të minimizuar riskun e lëvizjeve të shpejta ose thyerjes së kabllove. 3. Numri i nënstacioneve të pajisur me çati të përfcoara, barrierat kundër erës ose ankorim të sigurt të pajisjeve për të parandaluar erërat e fuqishme që shkaktojnë dëmtime të mëdha. 4. Numri i barrierave bimore kundër erës të ngritura rreth infrastrukturës energjetike për të zvogëluar shpejtësinë e erës dhe për të mbrojtur linjat e transmetimit dhe nënstacionet.	Operatori i Sistemit të Transmetimit në Shqipëri	986.298.000
53	Energjia	Përmirësimi i eficientës së ndërtesave: Certifikatat e performancës së energjisë dhe standardet e qëndrueshmëri së	Ndërhyrja e butë;	53.1 Të zhvillohet një kuadër kombëtar për Certifikimin e Performancës Energjetike (CPE), duke përfshirë kriteret e klasifikimit, metodologjinë e vlerësimit dhe procedurat e pajtueshmërisë. 53.2 Të zhvillohen dhe të miratohen standardet e ndërtesave me afësi ripërtëritëse ndaj klimës, duke përfshirë eficientën energjetike, ftohjen pasive, menaxhimin e ujit dhe qëndrueshmërinë e materialeve ndaj ngjarjeve ekstreme të motit. 53.3 Të ofrohen udhëzime dhe trajnime teknike për inxhinierët, arkitektët dhe profesionistët e ndërtimit rreth zbatimit të CPE-ve dhe të standardeve të projektit me afësi ripërtëritëse ndaj klimës.	AM	1. Numri i ndërtesave të lëshuara me certifikatën e performancës energjetike (CPE) në përputhje me kuadrin kombëtar. 2. Numri i standardeve të ndërtesave me afësi ripërtëritëse ndaj klimës të zhvilluara dhe të miratuara zyrtarisht, që trajtojnë eficientën e energjisë, ftohjen pasive dhe afësitë ripërtëritëse të materialeve. 3. Numri i profesionistëve (inxhinierë, arkitektë, ndërtues) të trajnuar mbi zbatimin e CPE-së dhe standardet e projektit me afësi ripërtëritëse ndaj klimës.	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë	3.500.000
54	Energjia	Eksplorimi i potencialit të sektorit të energjisë: Studime për menaxhimin e kërkesës dhe ruajtjen e energjisë	Ndërhyrja e butë;	54.1 Të kryhet një vlerësim në nivel kombëtar i modeleve aktuale të kërkesës për energji elektrike, duke identifikuar mundësitë për menaxhimin e kërkesës dhe ruajtjen e energjisë për t'iu përgjigjur streseve në sistemin energjetik të shkaktuara nga klima. 54.2 Të analizohet potenciali teknik dhe ekonomik i teknologjive të ndryshme të ruajtjes së energjisë në skenarë të ndryshëm klimatikë. 54.3 Të identifikohen dhe të prioritetizohen ndërhyrjet për të rritur fleksibilitetin e rrjetit të energjisë, duke përfshirë përmirësimin e infrastrukturës, masat rregullatore dhe skemat e xhijës për menaxhimin e kërkesës dhe integrimin e magazinimit.	AM	1. Përfundimi i raportit kombëtar të vlerësimit që identifikon modelat e kërkesës për energji elektrike dhe mundësitë për menaxhimin dhe ruajtjen e kërkesës në skenarë të stresit klimatik. 2. Numri i teknologjive të ruajtjes së energjisë të vlerësuara për fizibilitetin teknik dhe ekonomik në skenarë të shumtë të risqeve që lidhen me klimën. 3. Finalizimi i listës së ndërhyrjeve prioritare për rritjen e fleksibilitetit të rrjetit, duke përfshirë mekanizmat e infrastrukturës, rregullatorë dhe financiarë për integrimin e masave të ruajtjes dhe të kërkesës.	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë	2.900.000
55	Energjia	Mbrojtja e infrastrukturës energjetike: Monitorimi i zonave të emergjencës dhe riskut	Ndërhyrja e butë;	55.1 Të identifikohen dhe të hartëzohen pikat e infrastrukturës energjetike të ekspozuara ndaj risqeve që lidhen me klimën, duke u dhënë përparësi objekteve kritike. 55.2 Të zhvillohet dhe të zbatohet një protokoll monitorimi i bazuar në risk për pikat e identifikuara, duke përfshirë treguesit e paralajmërimit të hershëm dhe pragun për reagimin ndaj emergjencave. 55.3 Të ngrihet një sistem i centralizuar i të dhënave për mbledhjen dhe menaxhimin e informacionit në kohë reale mbi risqet mjedisore që ndikojnë në infrastrukturën energjetike, duke siguruar aksesin e autoriteteve përkatëse për vendimmarrje të shpejtë.	ASH	1. Përqindja e pikave kritike të infrastrukturës energjetike të hartëzuara dhe klasifikuara sipas nivelit të ekspozimit ndaj risqeve që lidhen me klimën. 2. Numri i pikave të infrastrukturës energjetike që ndjekin një protokoll monitorimi të bazuar në risqet operative, ku përfshihen pragjet e paralajmërimit të hershëm. 3. Sistemi i centralizuar i të dhënave për monitorimin në kohë reale të risqeve mjedisore që ndikojnë në infrastrukturën energjetike është funksional dhe i aksesueshëm nga autoritetet e caktuara.	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë	875 000
56	Energjia	Përmirësimi i afësisë ripërtëritëse ndaj valës së të nxehitit përmes vendosjes efektive të teknologjisë së kondicionimit të ajrit dhe strehëve për mbrojtje ndaj ndryshimeve klimatike	Ndërhyrja e butë;	56.1 Të ofrohet mbështetje financiare dhe teknike për instalimin e sistemeve të ajrit të kondicionuar me eficientë energjie në ndërtesat në bashki që kanë ekspozim të lartë ndaj nxehtësisë ekstreme, duke i dhënë prioritet atyre të identifikuara në Planet Vendore të Përshatjes (PVP). 56.2 Të mbështetet zbatimi i masave të rikonstruksionit për izolim termik të përmirësuar dhe ftohje pasive, siç përshkruhet në Planin Kombëtar të Përshatjes (NAP), duke i kushtuar vëmendje të veçantë familjeve të cenueshme dhe shërbimeve thelbësore. 56.3 Të identifikohen dhe të hartëzohen strehët publike të mundshme për klimën, ku përfshihen bibliotekat, qendrat komunitare dhe hapësirat e gjelbra të mbrojtura nga dielli, duke siguruar mbulim gjeografik të drejtë dhe aksesueshmëri për grupet e cenueshme. 56.4 Të promovohet krijimi dhe përmirësimi i hapësirave publike urbane si streha klimatike, përmes integritit të bimësisë, elementeve të ujit, strukturave që krijojnë hije dhe parimeve të projektit me afësi ripërtëritëse ndaj nxehtësisë.	AGJ	1. Numri i ndërtesave të pajisura me sisteme të ajrit të kondicionuar me eficientë energjie në bashkitë me trezik nga nxehtësia. 2. Numri i familjeve të cenueshme dhe ndërtesave të shërbimeve thelbësore të rimodeluara për komoditet termik. 3. Numri i strehëve publike klimatike të identifikuara, të hartëzuara dhe të aksesueshme. 4. Sipërfaqja (në m ²) e hapësirës publike urbane e përmirësuar me bimësi, elemente uji ose struktura hijeje.	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë, Bashkitë	38.200.000
57	Energjia	Optimizimi i energjisë së rinovueshme për sisteme me afësi ripërtëritëse: Investime në inovacionin e rrjetit dhe magazinimin	Ndërhyrja e butë;	57.1 Të promovohet instalimi i sistemeve të energjisë së rinovueshme në zonat e cenueshme ndaj klimës, duke u dhënë përparësi infrastrukturës kritike dhe objekteve publike. 57.2 Të mbështetet përdorimi i teknologjive të rrjetit inteligjent për të përmirësuar shpërndarjen e energjisë në kohë reale, për të rritur fleksibilitetin e rrjetit dhe për të siguruar stabilitetin e sistemit në kushte ekstreme klimatike, përmes ndërthurjes së asistencës teknike, lehtësimit rregullator dhe incentiveve financiare të synuara. 57.3 Të lehtësohen investimet në zgjidhjet e ruajtjes së energjisë, të tilla si sistemet e ruajtjes së energjisë në bateri, përmes partneriteteve publik-privat, skemave të financimit të synuar dhe mekanizmave të incentiveve. 57.4 Të forcohet kuadri rregullator për të përmirësuar proceset e lejeve dhe për të inkurajuar integrimin e energjisë së rinovueshme të decentralizuar në rrjetin kombëtar.	AGJ	1. Kapaciteti i instaluar i energjisë së rinovueshme në zonat e cenueshme ndaj klimës (ME). 2. Numri i sistemeve ose komponentëve të rrjetit inteligjent të vendosur në rajonet me prioritet. 3. Kapaciteti i ruajtjes së energjisë i shtuar rrjetit kombëtar (MEh). 4. Numri i reformave rregullatore të miratuara për të mundësuar integrimin e energjisë së rinovueshme.	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë, Ministria e Ekonomisë dhe Inovacionit	176.850.000

NR.	Sektori	Masat e përshtatjes	Lloji*	Veprimtaritë	Periodha	Treguesit	Përgjegjësi kryesor	Kostoja (dollarë amerikanë)
58	Energjia	Promovimi i barazisë gjinore në sektorin e energjisë: Trajnimi dhe mbështetja e grave në projektet për energjinë e rinovueshme	Ndërhyrja e butë:	58.1 Të hartohen dhe të ofrohen programet e trajnimit për gratë, të fokusuara në zhvillimin e aftësive në teknologjitë e energjisë së rinovueshme dhe të përshtatura sipas nevojave vendore për energji. 58.2 Të krijohen mundësi mentorimi dhe praktike në sektorin e energjisë për gratë dhe profesionistët e rinj, për të promovuar mundësi afatgjata për karrierë. 58.3 Të ofrohet mbështetje teknike dhe financiare për projektet e energjisë së rinovueshme të udhëhequra nga gratë, veçanërisht në komunitetet e nënshërbyera dhe ato rurale. 58.4 Të promovohet politika të ndjeshme ndaj gjinisë brenda sektorit të energjisë, për të inkurajuar praktikat gjithëpërfshirëse të punësimit, rolet udhëheqëse për gratë dhe mjediset mbështetëse të punës në nismat e energjisë me afësi ripërtëritëse ndaj klimës.	ASH	1. Numri i grave të trajnuara në teknologjitë e energjisë së rinovueshme përmes programeve të synuara. 2. Numri i projekteve të energjisë së rinovueshme të udhëhequra nga gratë të mbështetura me asistencë teknike dhe/ose financiare. 3. Rritja e përqindjes së punësimit të grave në sektorin e energjisë së rinovueshme.	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë	4.900.000
59	Energjia	Krijimi i aftësive ripërtëritëse në sistemet e energjisë hidroelektrike Operacione të optimizuara dhe infrastrukturë e përfëruar	Ndërhyrja gri	59.1 Të përditesohen protokollat e operimit të digave dhe rezervuarëve. Të rishikohen protokollat e menaxhimit të rezervuarëve dhe të përcaktohet mënyra e optimizimit të ruajtjes dhe lëshimit të ujit, bazuar në parashikimet e klimës dhe modelet sezonale në ndryshim. 59.2 Të përmirësohen objektet e hidrocentraleve për të rritur qëndrueshmërinë ndaj ndryshimeve klimatike. Të zbatohet përmirësimi i strukturave të digave dhe turbinave për t'u përballur me thatësitat e zgjatura dhe ngjarjet ekstreme të motit, si reshjet e mëdha të shiut. 59.3 Të përmirësohet menaxhimi i sedimentit në rezervuarë. Të aplikohet thellimi i qëndrueshëm dhe devijimet e kontrolluara, për të ruajtur kapacitetin e magazinimit dhe efikasitetin operacional. 59.4 Të zbatohen sisteme të avancuara monitorimi klimatike dhe hidrologjike. Të vendosen sensorë dhe modele parashikimi për të monitoruar ndryshimet në kohë reale të reshjeve dhe prurjeve të ujit.	ASH	1. Numri i protokolleve të rishikuara të funksionimit të digave dhe rezervuarëve. 2. Numri i objekteve hidroenergjetike të rinovuara me përmirësime strukturore të digave dhe turbinave. 3. Numri i përmirësimeve strukturore të digave dhe turbinave të zbatuara për t'i bërë ballë thatësirave të zgjatura dhe ngjarjeve ekstreme të motit, siç janë reshjet e mëdha të shiut. 4. Numri i rezervuarëve të aplikuar me thellim të qëndrueshëm dhe devijime të kontrolluara për të ruajtur kapacitetin e magazinimit dhe efikasitetin operativ. 5. Numri i vlerësimeve të riskut të kryera në infrastrukturën e hidrocentraleve. 6. Numri i sensorëve dhe modeleve të parashikimit të vendosura në sistemet e avancuara të monitorimit të klimës dhe hidrologjisë për të monitoruar ndryshimet në kohë reale të reshjeve dhe prurjeve të ujit.	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë	747.050.000
60	Transporti	Analiza e rregullt e cenueshmërisë dhe riskut dhe përcaktimi i masave për përmirësimin e aftësive ripërtëritëse për infrastrukturën rrugore	Ndërhyrja e butë:	60.1 Të kryhen vlerësime të cenueshmërisë dhe riskut klimatik për infrastrukturën rrugore kritike, urat dhe tunelet në nivel kombëtar, duke u përqendruar në ekspozimin ndaj përmblytjeve, mëshqitjeve të tokës, valëve të nxehtësisë dhe risqeve të tjera të lidhura me ndryshimet klimatike. 60.2 Të përcaktohet një program kombëtar për rivlerësimin periodik të risqeve për infrastrukturën kritike të transportit për t'u siguruar që vlerësimet të përditesohen rregullisht dhe t'i përgjigjen skenarëve klimatike në zhvillim. 60.3 Të identifikohen dhe të prioritetizohen ndërhyrjet për reduktimin e riskut në bashkitë me risk të lartë (Durrës, Elbasan, Krujë, Kukës dhe Vlorë), ku do të përfshihen përmirësimet strukturore, sistemet e përmirësuar të kullimit dhe masat e stabilizimit të shpateve.	ASH	1. Numri i vlerësimeve të përfunduara të cenueshmërisë dhe riskut ndaj klimës për infrastrukturën kritike të transportit. 2. Numri i pikave të infrastrukturës së transportit me risk të lartë që kanë prioritet në ndërhyrje për reduktimin e riskut. 3. Përqindja e planeve të ndërhyrjes së përfunduar për pikat e identifikuara si me prioritet.	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë, Bashkitë	457.000
61	Transporti	Studimet gjeologjike për rrugët e qëndrueshme: Zgjidhje bioinxhinierike për të ulur risqet nga erozioni dhe përmblytjet	Ndërhyrja e butë:	61.1 Të kryhen studime të hollësishme gjeologjike dhe gjeoteknike në zonat e identikuara si të cenueshme, për të vlerësuar stabilitetin e tokës, modelet e erozionit dhe riskun e rrëshqitjeve të dëgut, me fokus të veçantë në bashkitë dhe segmentet rrugore të listuara. 61.2 Të hartohen dhe të propozohen zgjidhje bioinxhinierike të përshtatura për kushtet specifike të çdo vendi, si stabilizimi vegjetativ i shpateve, strukturat mbajtëse dhe sistemet e kullimit, në përputhje me nivelin përkatës të riskut.	AM	1. Numri i studimeve gjeologjike dhe gjeoteknike të përfunduara në segmentet e rrugëve të synuara. 2. Numri i segmenteve rrugore me projektme bioinxhinierike të përfunduara dhe të miratuara. 3. Ulje e përqindjes së ndërprerjeve të rrugëve të lidhura me rrëshqitjet e dëgut ose erozionin në segmentet e trajtuara.	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë, Bashkitë	2.900.000
62	Transporti	Promovimi i lëvizshmërisë urbane të qëndrueshme dhe me afësi ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike: Hartimi dhe rishikimi i planeve të lëvizshmërisë urbane	Ndërhyrja e butë:	62.1 Të zhvillohen ose të rishikohen planet e lëvizshmërisë së Qëndrueshme Urbane në nivel bashkiak, për t'u siguruar që ato të jenë të përshtatura ndaj klimës, ndikimeve të ndryshimeve klimatike dhe në përputhje me prioritetet kombëtare të përshtatjes. Këto plane duhet të mbulojnë elemente që lidhen me përshtatjen, siç janë: a) Udhëzimet për vlerësimin e cenueshmërive dhe risqeve që ndikojnë në rrjetin rrugor; b) Zhvillimi dhe zbatimi i planeve me afësi ripërtëritëse ndaj klimës për projektet e infrastrukturës rrugore; c) Përkufizimi i mekanizmave të mirëmbajtjes së rrugës nëpërmjet planeve shumë-vjeçare të mirëmbajtjes së rrugës dhe sistemeve të menaxhimit të aseteve rrugore. 62.2 Të pilotohet zbatimi i Planeve të Lëvizshmërisë së Qëndrueshme Urbane me afësi ripërtëritëse ndaj klimës në Durrës, Elbasan, Gjirokastrë, Përmë dhe Fier, duke siguruar planifikim pjesëmarrës, koordinim ndërsektorial dhe përputhje me risqet klimatike të identikuara. 62.3 Integrimi i sistemeve inteligjente të informacionit dhe digitalizimit për rritjen e qëndrueshmërisë së transportit urban. Të zhvillohen dhe integrohen sisteme digjitale për menaxhimin e transportit publik, duke përfshirë biletimin elektronik dhe tabelat informuese në kohë reale në stacione, me qëllim përmirësimin e menaxhimit të flukseve të udhëtarëve dhe garantimin e funksionimit të qëndrueshëm të shërbimit të transportit publik në kushte të ngjarjeve klimatike ekstreme.	ASH	1. Numri i bashkive ku janë zhvilluar ose rishikuar Planet e Lëvizshmërisë së Qëndrueshme Urbane të përshtatura ndaj klimës. 2. Numri i Planeve të Lëvizshmërisë së Qëndrueshme Urbane ku përfshihen vlerësimet e cenueshmërisë dhe hartëzimin e risqeve klimatike. 3. Numri i bashkive që zbatojnë plane shumëvjeçare të mirëmbajtjes së rrugëve me afësi ripërtëritëse ndaj klimës. 4. Përqindja e projekteve të infrastrukturës rrugore në qytetet pilot të projektuara ose të përmirësuar duke përdorur standarde me afësi ripërtëritëse ndaj klimës. 5. Numri i konsultimeve pjesëmarrëse të kryera gjatë zhvillimit dhe zbatimit të Planit të Lëvizshmërisë së Qëndrueshme Urbane.	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë, Bashkitë	1.200.000
63	Transporti	Përshtatja e infrastrukturës kritike të transportit: Vlerësimi i përparuar i riskut dhe zgjidhje të projektimit me afësi ripërtëritëse	Ndërhyrja e butë:	63.1 Të kryhen vlerësime të cenueshmërisë dhe riskut klimatik për infrastrukturën detare duke përfshirë në mënyrë të veçantë infrastrukturën portuale dhe zonat me ekspozim të lartë si Porti i Durrësit, hekurudhore dhe infrastrukturën kritike të transportit, duke përdorur modelim të avancuar të klimës për të vlerësuar ekspozimin e ardhshëm ndaj ngjarjeve ekstreme si përmblytjet, thatësitat dhe stuhitë. 63.2 Të integrohen masa e përshtatjes të infrastrukturës në planet kombëtare dhe sektoriale të transportit, si projektet e rrugëve me afësi ripërtëritëse ndaj përmblytjeve, linja hekurudhore të ngritura, shinat e përforcuara, materialet e ndërimit me afësi ripërtëritëse ndaj klimës, muret mbrojtëse bregdetare dhe strukturat portuale me afësi ripërtëritëse ndaj stuhive. 63.3 Të integrohet përshtatja ndaj ndryshimeve	ASH	1. Numri i vlerësimeve të cenueshmërisë dhe riskut ndaj klimës të kryera për infrastrukturën kritike të transportit. 2. Përqindja e planeve kombëtare dhe sektoriale të transportit që përfshijnë masa infrastruktururore me afësi ripërtëritëse ndaj klimës. 3. Numri i rregulloreve të përditësuara detare dhe hekurudhore që përfshijnë standardet e përshtatjes ndaj klimës. 4. Numri i objekteve të transportit të pajisura me sisteme të përparuara të paralajmërimit të hershëm dhe protokolle të reagimit ndaj emergjencave. 5. Ulje përqindjeje e kohës së ndërprerjes për shërbimet e transportit gjatë ngjarjeve ekstreme të motit	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë, Bashkitë, Autoriteti Portual Durrës	2.700.000

NR.	Sektori	Masat e përshtatjes	Lloji*	Veprimtaritë	Periodha	Treguesit	Përgjegjësi kryesor	Kostoja (dollarë amerikanë)
				klimatike në rregulloret e transportit detar dhe hekurudhor, duke siguruar që standardet e planifikimit, ndërtimit dhe mirëmbajtjes të pasqyrojnë kushtet e parashikuara klimatike dhe kriteret e qëndrueshmërisë. 63.4 Të forcohen sistemet e paralajmërimit të hershëm dhe protokollet e reagimit ndaj emergjencave për sistemet e transportit, veçanërisht në zonat me risk të lartë, për të zvogëluar ndërprerjet dhe dëmet e shërbimit gjatë ngjarjeve ekstreme meteorologjike. 63.5 Të kryhen vlerësime të dedikuara të cenueshmërisë dhe risikut klimatik për infrastrukturën portuale, si dhe të zhvillohen dhe zbatohen standarde projektimi "<i>climate-proof</i>" për investimet portuale. Gjithashtu, të integrohen masa për menaxhimin e përmbytjeve nga reshjet dhe ato bregdetare në nyjat portuale, duke përfshirë përmirësimin e sistemeve të drenazhimit dhe mbrojtjen e infrastrukturës kritike, si dhe të hartohen plane emergjence klimatike për garantimin e funksionimit të vazhdueshëm të porteve në kushtet e ngjarjeve ekstreme.		6. Numri i porteve/infrastrukturave portuale prioritare për të cilat janë kryer vlerësime të cenueshmërisë dhe risikut klimatik dhe janë miratuar plane përshtatjeje që përfshijnë masa për menaxhimin e përmbytjeve dhe përmirësimin e sistemeve të drenazhimit.		
64	Transporti	Integrimi i zgjidhjeve të bazuara në natyrë dhe përshtatjes së bazuar në mjedis për afësitë ripërtëritëse të sektorit të transportit: Përmirësimi i infrastrukturës përmes përshtatjes së bazuar në natyrë dhe ekosisteme	Ndërhyrja e gjelbër	64.1 Të kryhet një vlerësim i opsioneve për zbatimin e korridoreve të gjelbra përgjatë infrastrukturës rrugore, për të zburuar ndikimet e ndryshmeve klimatike, duke parandaluar efektin e isullit të nxehtësisë dhe duke reduktuar risqet e përmbytjeve dhe erozionin. Analiza duhet të identifikojë kilometrat dhe sipërfaqet përreth rrugëve specifike në të cilat do të kryhen ndërhyrje, së bashku me planin e zbatimit dhe analizën e fizibilitetit. 64.2 Brezat buferikë bregdetarë përgjatë rrugëve që kalojnë pranë lumenjve: Të krijohen zona buferike bimore përgjatë rrugëve pranë lumenjve, për të reduktuar erozionin, stabilizuar brigjet dhe minimizuar dëmet nga përmbytjet. 64.3 Trotuare të përkshueshëm nga uji dhe kullues të gjelbër në transportin urban: Zëvendësimi i trotuareve konvencionale me alternativa të përkshueshme nga uji. 64.4 Të kryhet pyllëzim dhe të realizohet tarracim për parandalimin e rrëshqitjeve të tokës përgjatë rrugëve malore. Të kryhet mbjellja e pemëve dhe bimësisë vendase në shpatet përgjatë rrugëve kryesore të transportit dhe të zbatohen sistemet e tarracave për të zvogëluar risqet e erozionit të tokës dhe rrëshqitjeve të dheut. 64.5 Mbrojtja e ligatinave bregdetare për me afësitë ripërtëritëse ndaj transportit: Të restaurohen dhe të ruhen zonat e lagunave bregdetare për të vepruar si barriera natyrore ndaj valëve të stuhive dhe erozionit bregdetar që ndikojnë në infrastrukturën e transportit. 64.6 Praktikat e qëndrueshme të thellimit për rrugët ujore të lundrueshme: Të zbatohen teknika të thellimit të përgjegjshme ndaj mjedisit për mirëmbajtjen e rrugëve ujore të transportit, duke ruajtur njëkohësisht biodiversitetin detar. 64.7 Korridore të gjelbra përgjatë autostradave dhe linjave hekurudhore Restaurimi dhe rivendosja e korridoreve të rrethuara me pemë dhe brezave të gjelbër përgjatë rrugëve kryesore dhe linjave hekurudhore për të zvogëluar stresin e nxehtësisë, për të siguruar hije, për të thellur ndotësit, për të funksionuar si barriera zhume dhe për të përmirësuar lidhshmërinë e biodiversitetit. 64.8 Bioinxhinieria për stabilizimin e rrugëve dhe hekurudhave: Të përdoren teknika biologjike për stabilizimin e shpateve, si mbulesa bimore dhe tarraca të mbjella, përgjatë rrugëve të transportit të cenueshme ndaj rrëshqitjeve të dheut ose erozionit në zonat jo-malore. 64.9 Të krijohen vijëzime bregdetare të gjalla për qëndrueshmërinë e transportit bregdetar, duke përdorur shkëmbinj nënujorë me goca deti dhe zona buferike bimore për të stabilizuar vijat bregdetare dhe për të mbrojtur infrastrukturën e transportit nga veprimi i valëve dhe rritja e nivelit të detit. 64.10 Të integrohen ura të gjelbra për kalimet e kafshëve të egra, duke zhvilluar mbikalime dhe nënkalime miqësore me mjedisin për të parandaluar vrasjen e kafshëve dhe për të siguruar migrim të sigurt të llojeve përgjatë rrjetit të transportit.	AM	1. Gjatësia (km) e infrastrukturës së transportit (rrugë ose hekurudha) me korridore të gjelbra ose zona buferike bimore. 2. Numri i segmenteve të infrastrukturës së transportit ku janë zbatuar teknikat e bioinxhinierisë ose stabilizimit të shpateve. 3. Numri i brezave buferikë bregorë ose i ligatinave bregdetare të restauruara ose të krijuara për të mbrojtur infrastrukturën e transportit. 4. Përqindja e segmenteve të infrastrukturës së transportit të projektuara ose të rehabilituara rrishtazi që përfshijnë teknologji me ndikim të ulët (p.sh., trotuare të përkshueshme nga uji, sisteme të gjelbra kullimi). 5. Numri i urave ekologjike ose kalimeve për kafshët e egra të ndërtuara ose të përmirësuara përgjatë korridoreve të transportit. 6. Ulje e përqindjes së ndërprerjeve të infrastrukturës së transportit për shkak të risqeve që lidhen me klimën (p.sh., përmbytjet, erozioni, rrëshqitjet e tokës) në zonat me ndërhyrje të ZBN-së.	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë, Bashkitë	2.029.460.000
65	Transporti	Politikat e transportit me afësi ripërtëritëse ndaj ndryshimeve klimatike: Përfshirja e përshtatjes ndaj klimës në kuadrin rregullator	Ndërhyrja e butë:	65.1 Të rishikohen dhe të ripërpunohen politikat dhe kornizat rregullatore ekzistuese që lidhen me transportin, për të integruar objektivat e përshtatjes ndaj klimës dhe për të siguruar përputhshmëri me strategjitë kombëtare dhe sektoriale të klimës. 65.2 Të krijohen mekanizma koordinimi ndërsektorialë për të përfshirur planifikimin e transportit me përdorimin e tokës, mbrojtjen e mjedisit dhe përpjekjet për përshtatje ndaj klimës, duke promovuar një qasje në nivel sistemi për zhvillimin e infrastrukturës. 65.3 Të zhvillohen dispozita ligjore dhe udhëzime planifikimi që kërkojnë vlerësime të risikut klimatik dhe përfshirjen e masave të përshtatjes në të gjitha projektet e reja të infrastrukturës së transportit. 65.4 Të organizohen konsultime teknike dhe dialog mbi politikat midis ministrive të transportit, mjedisit, zhvillimit urban dhe financave, për të identifikuar sinergjitë dhe për të forcuar koordinimin institucional në planifikimin e transportit me afësi ripërtëritëse ndaj klimës.	ASH	1. Numri i politikave dhe kornizave rregullatore të transportit të rishikuara për të integruar përshtatjen ndaj klimës. 2. Numri i mekanizmave të koordinimit operativ ndërsektorial të krijuar. 3. Përqindja e projekteve të reja të infrastrukturës së transportit që i nënshirohen vlerësimeve të risikut klimatik. 4. Numri i dispozitave ligjore ose udhëzimeve të planifikimit të zhvilluara që detyrojnë përshtatjen ndaj klimës në planifikimin e transportit. 5. Numri i konsultimeve teknike ndërministrare dhe dialogëve mbi politikat të zhvilluara.	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë, Bashkitë	218.000
66	Transporti	Partneritete novatore për transport të qëndrueshëm: Financimi për infrastrukturën e transportit me afësi ripërtëritëse ndaj klimës	Ndërhyrja e butë:	66.1 Të hartohen instrumente financimi të klimës për të mbështetur investimet në infrastrukturë me afësi ripërtëritëse, integrimin e energjisë së rinovueshme dhe përdorimin e teknologjive ndërtimore me ndikim të ulët në sektorin e transportit. 66.2 Të krijohen partneritete publike-private (PPP) për të mobilizuar bashkëfinancimin për infrastrukturën e transportit me afësi ripërtëritëse ndaj klimës, duke siguruar përputhshmërinë me prioritetet kombëtare të përshtatjes dhe qëndrueshmëri afatgjatë. 66.3 Të kryhet një vlerësim i nevojave në nivel kombëtar dhe rajonal për të identifikuar mangësitë teknologjike specifike për kontekstin dhe pengesat	AGJ	1. Numri i instrumenteve të financimit të klimës të hartuara dhe të vëna në funksionim 2. Volumi i kapitalit privat të mobilizuar përmes PPP-ve 3. Numri i vlerësimeve kombëtare dhe rajonale të nevojave të përfunduara 4. Përqindja e projekteve të infrastrukturës që përfshijnë teknologji me ndikim të ulët 5. Numri i skemave të incentiveve financiare dhe rregullatore të zbatuara	Ministria e Infrastrukturës dhe Energjisë, Bashkitë	1.900.000

NR.	Sektori	Masat e përshtatjes	Lloji*	Veprimtaritë	Periudha	Treguesit	Përgjegjësi kryesor	Kostoja (dollarë amerikanë)
				financiare për miratimin e zgjidhjeve novatore me ndikim të ulët në zhvillimin e infrastrukturës. 66.4 Të zhvillohen incentiva financiare dhe korniza rregullatore për të nxitur përdorimin e materialeve dhe praktikave ndërtimore të avancuara dhe me aftësi ripërtëritëse ndaj klimës nga kontraktorët privatë dhe zhvilluesit e infrastrukturës.				

*Lloji: Masat e buta u referohen ndërhyrjeve jostrukturore, si kërkimi dhe vlerësimet e riskut, ngritja e kapaciteteve, veprimtaritë e komunikimit dhe ndërgjegjësimi, mekanizmat e qeverisjes dhe koordinimit, instrumentet e planifikimit dhe rregullatore, si dhe mjetet financiare ose të bazuara në incentiva. Masat e gjelbra shfrytëzojnë restaurimin, ruajtjen ose menaxhimin e qëndrueshëm të ekosistemeve për të pakësuar risqet klimatike dhe për të ofruar përfitime të shumta të ndërsjella, duke përfshirë përmirësimin e biodiversitetit dhe ofrimin e shërbimeve të ekosistemit. Masat gri përfshijnë zgjidhje inxhinierike ose teknologjike, si infrastruktura me aftësi ripërtëritëse, të projektuara për të zvogëluar ekspozimin fizik ndaj rreziqeve klimatike ku përfshihet infrastruktura me aftësi ripërtëritëse, sistemet e kullimit dhe mbajtjes së ujit, muret detarë, sistemet e paralajmërimit të hershëm, etj.

***Periudha e fillimit të masave: ASH: Fillimi i periudhës afatshkurtër 2026–2028; AM Fillimi i periudhës afatmesme 2029–2031; AGJ Fillimi i periudhës afatgjatë 2032–2036.

ANEKS IV

HARTA PËRFSHIN PYLLTARINË, BUJQËSINË DHE VENDNDODHJET E MASAVE ZBN

